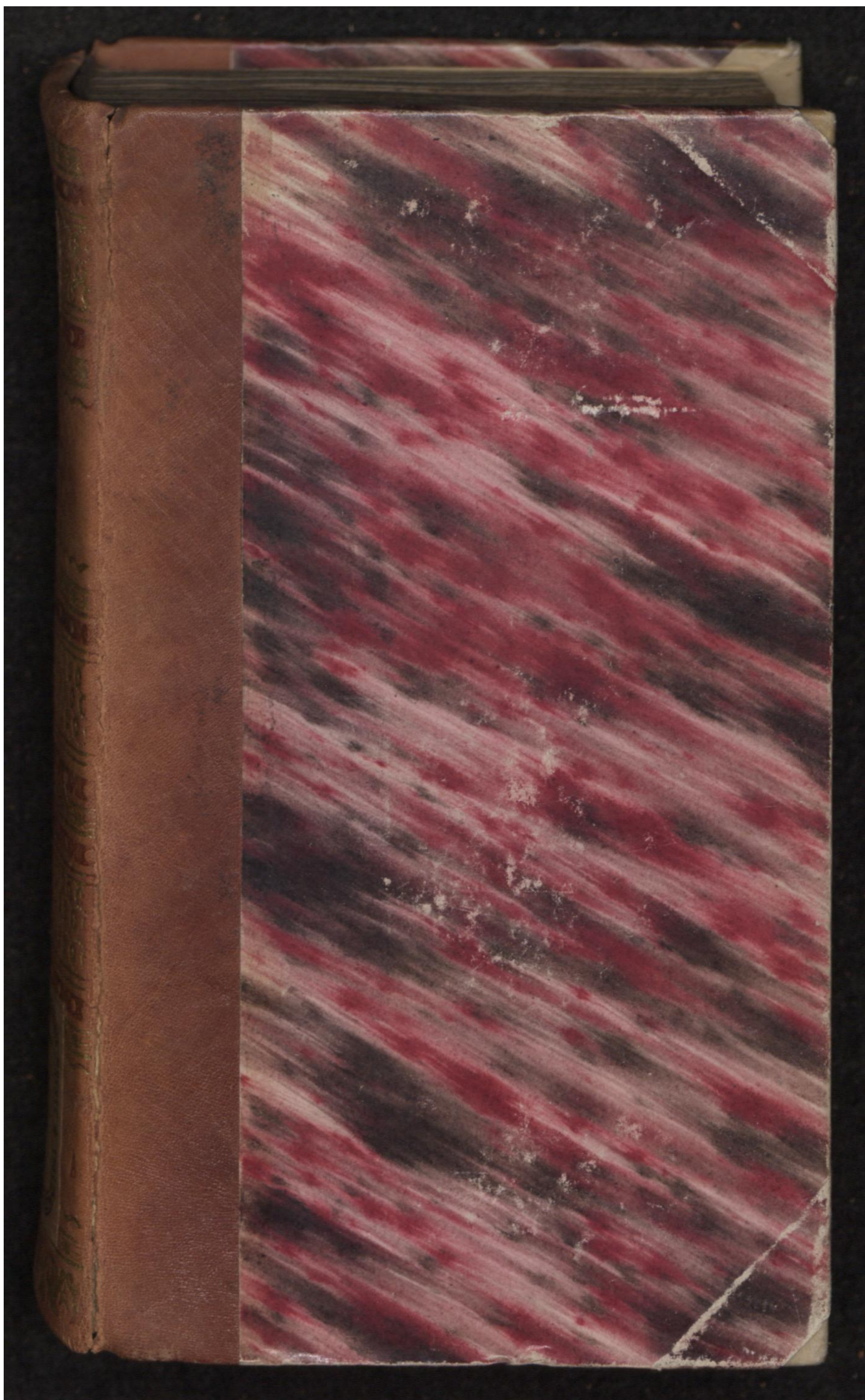
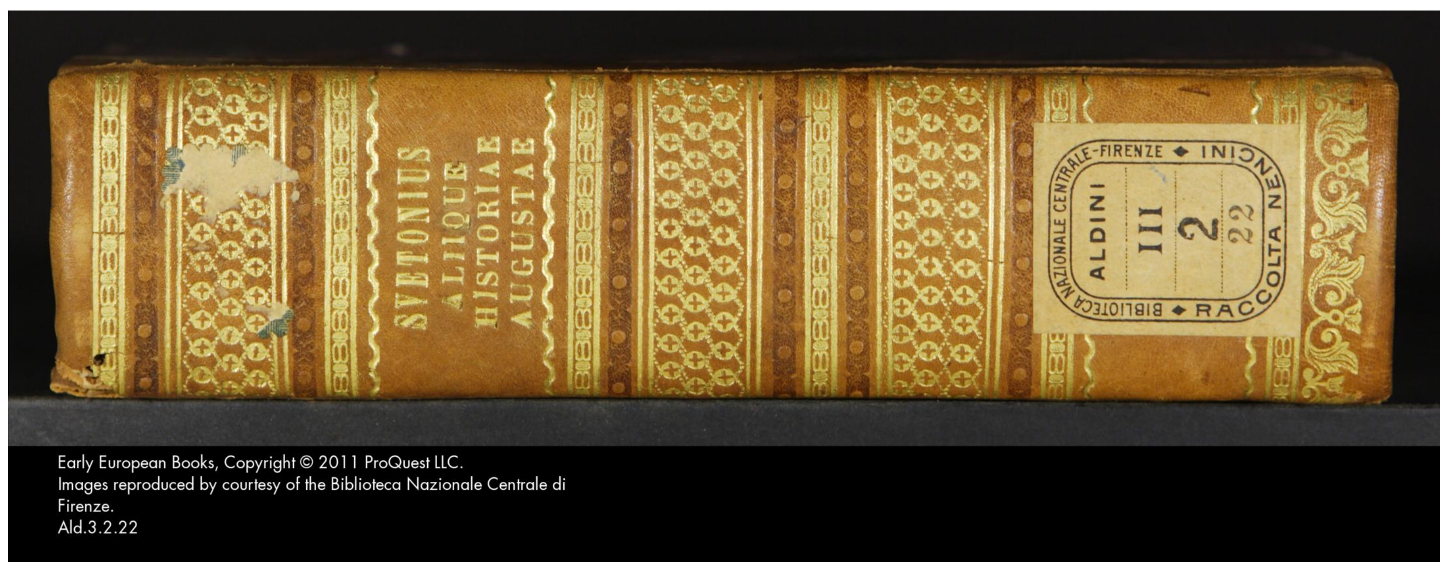

SVETONIUS
ALIIQUE
HISTORIAE
AUGUSTAE
BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE-FIRENZE ◆ RACCOLTA NENCINI
ALDINI
III
2
22

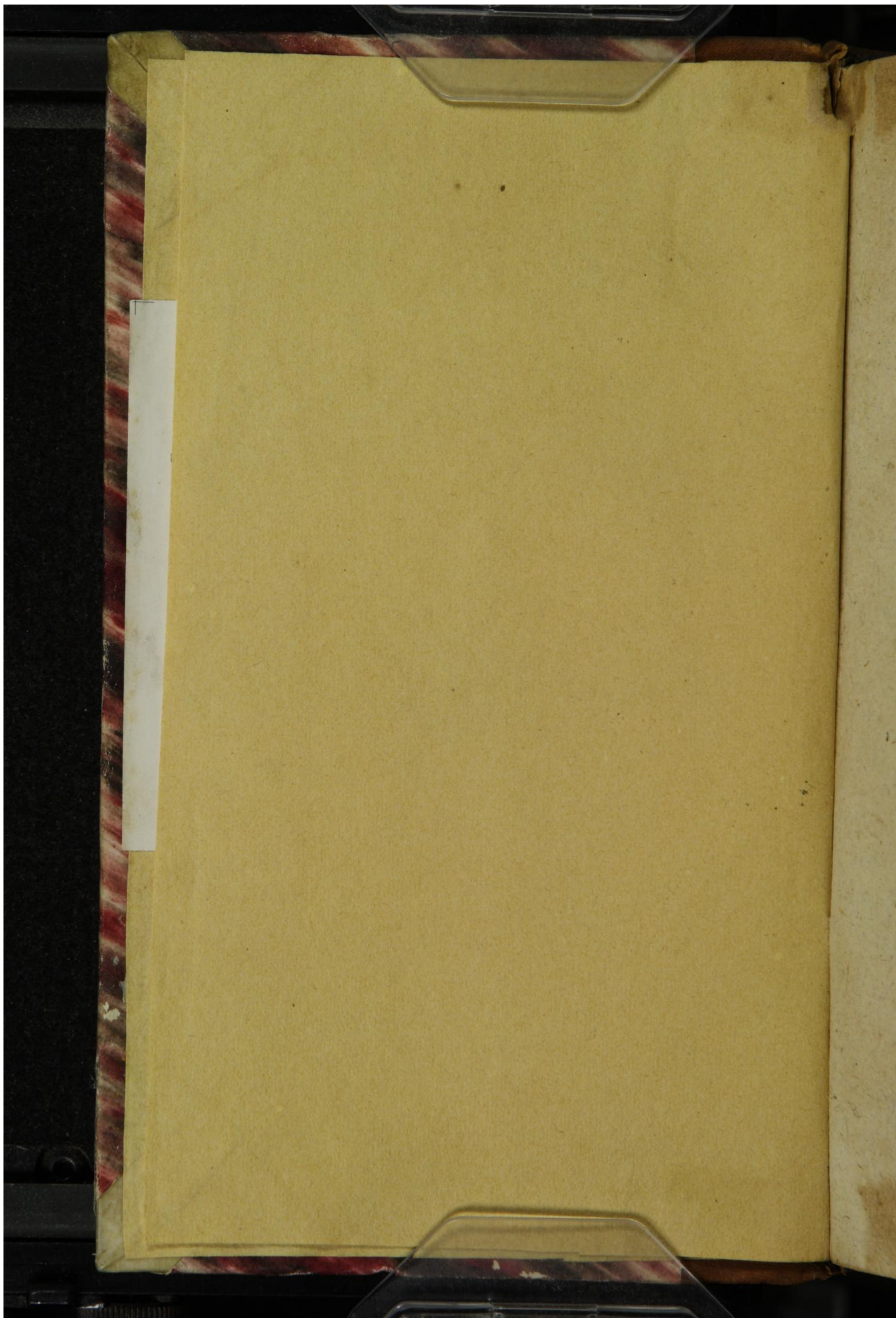

Ex Libris Ioannis Nencini
1874

IOANNES BAPTISTA EGNATIVS VENETVS IOANNI GROLIERIO A SECRETIS CHRISTIANISSIMI FRANCORVM REGIS, ET INSVBRIAE QVAESTORI PRIMARIO.

Qui senarium primus illū protulit: LIBERTATEM VENDIT, QVI BENEFICIVM ACCIPIT: ille mehercle & ingenu parum prudens mihi semper est uisus, &, quod grauius est, mutuam dandi, accipiendiq; beneficij gratiam sustulisse. Qua una re uita hæc nostra non solum ornatur: sed amicitia in primis post uirtutem, quæ præcipua beneuolentiæ conciliatrix est, alitur, et seruatur. est aūt hæc amoris mutua consensio, ac coniunctio talis, qua nec dari melius homini à deo, nec optari maius à nobis potest. Quare multo melius ille, atq; ad usum uitæ accommodatius scripsit: QVI ET PERDENDA MVLTA VOLVIT: SEMEL VT BENEFICIVM BENE PONAS. Quinimmo (adeo larga benefaciendi, ac simplex ratio esse debet) ut etiā si nūquā bene positurus esses: dandū tn censuerit: nam ut in ingratū quādoq; offendas, (qđ dum sæpe tribuis, euenire necesse est, in tanta & morum uarietate, & animorum dissimilitudine.)

ipsa certe benefactorũ conscientia tantas secum uo-
luptates affert, ut nulla recordatio iucundior, aut
suauior esse possit. de omnibus enim promeritum te
esse, obfuisse nemini, non hominis, sed dei cuiusdam
munus æstimari solet. huc accedit hominũ opinio,
ac fama, quæ ut nõ uehementer appetenda, sic ubi
consequitur, non aspernanda sit. Cæterũ quanto stu
dio conferenda beneficia sunt: tantum qui accipit,
meminisse gratiæ debet: ut nulla unquam res, aut
tempus officiorum memoriã tollat, uel imminuat.
nihil enim turpius, aut illiberalius esse potest: q̃, cũ
gratiam debeas, aut tu eam non referas: aut obli-
uioni mandes: aut, quod maxime execrabile, malefi
cio acceptam gratiam compenses: in quo nõ minor
impietas insit, q̃ siquis aut parentes non amet: aut
iniuriam his ultro inferat. Cum uero ad redden-
dam gratiam & uirtus requiratur, & tempus:
cumq; etiam facultas, ac fortunæ melioris conditio
desyderetur: egoq; tibi etiam atq; etiam iampridẽ
debeam: nolui hoc saltem tempore mihi deesse, &
qua poterã facultate, tuis erga me meritis non re-
spondere. recordabar enim quotidie, non beneficen
tiæ solum erga me tuæ, uerum etiam humanitatis
egregiæ, quam mihi Mediolani Venetæ legationis
honestissimæ officium secuto præstitisti. ex quo nul
lum mihi tempus elapsum est, quo non aut opti-
me de te sentirem, aut non apud omnes amplissime
de te prædicarem. Supererat ad hæc, ut qua facul
tate possem, gratissimum erga te animum meum et

tibi probarem, & posteris. Quæ nuper mihi obla ta, differri longius à me nec potuit, nec debuit. Neq; enim satis est uelle debere, cum aliqua parte possis, et negligas. et præstatur hoc Dijs imortalibus tan= tum: quorũ tanta magnitudo est, ut præter ipsam uo luntatem referre his nihil amplius possis. cum igi tur duodecim Tranquilli Cæsares emendatissimos emittere uellẽ, addidissem'q; Aurelij Victoris à D. Cæsare ad Theodosium excerpta, & his Eutropij historiam, ac Pauli Diaconi additamentum, nõ dif= ferendum amplius statui, ne ipsa etiam mora no- xæ esset. Accipies igitur Grolierie decus non solum Galliæ tuæ, quæ semper uiros fortes, et bonos ge- nuit: uerum etiam Italiæ nostræ, Tranquillũ, lon= ge (nisi fallimur) emendatissimũ. Accipies autem eo libentius, ac iucundius, quod ex eadem Aldi offi- cina prodit: quem & uiuentem singulari bene- uolentia semper prosecutus es, & mortuum egre- gia in uxorem, ac liberos pietate, ac beneficentia pene reddis. Huc accedit, quod Tranquilli lectio mire candida est: neq; enim dubium unquam fuit, Suetoniũ in hoc scribẽdi genere facile omneis an= tecellere: nam & breuitas, quæ familiaris huic ad scribitur: in eo multum candoris habet: & ipsa ora tio, cum emuncta in primis, tum uero maxime lu culenta. Iam tantum utilitatis hi libri continent, ut inter cæteras historiæ partes, uitæ illustrium uiro= rum ad usum nostrũ facere plurimũ existimẽtur. quod studium antiquitus usitatum, iampridẽ uero

intermissum, ætas etiam nostra suorum negligens non sine graui iactura omisisse uideri possit. Leges autem tu Tranquillum in primis, qui tuo genio à me nuncupatus etiam lætior exeat. Non dubito quin, cum Cæsaris dictatoris, et Augusti, ac Vespasiani, Titiq; principum cum alias uirtutes, tum uero liberalia eorum facta leges: beneficentiæ tuæ, ac liberalitatis egregiæ fructum iucundissimum capias, æternamq; benefactorũ tuorum memoriã speres. De me autem sic uelim existimes, quãquam plurimum laboris, ac uigiliarum impẽsum à me sit: ea tamen omnia uisa mihi leuiora, addo etiam, quod tibi nuncupãda erant, suauia. quem & propter singularem, egregiamq; uirtutem plurimum obseruo, cuiq; propter excellentem quandam in me liberalitatem etiam atq; etiam debeo. Quare de Egnatio tuo sic uelim tibi persuadeas: me, quãquã fortuna, aut facultatibus respondere tibi non possum: animum tamen longe gratissimum retinere, ut pro magnitudine beneficij tui, cum solum mihi bene merendi propensissima uoluntas erga te relicta sit: nihil habeam, nihil cogitem, quod non perpetuo tibi dicem, ac tradã. Præclare igitur Aeschines auditor Socratis, qui, cũ multi Socrati offerrẽt pro opibus, ac facultatibus q̃sq; suis, se ipsum præceptori donauit, rogans uti boni cõsuleret, q̃d daret, quãdo alij, cũ multa darẽt, sibi aliq̃d relinquerẽt. cui Socrates, euge inquit, Aeschines, maximũ hercle munus, nisi te forte paruo æstimas. Ego igitur mi

Grolierie sic me ipsum tibi trado, uti me non solum memorem meritorum erga me tuorum fore pollicear: uerum etiam ita adnisurum, ut & præsens, et futura omnis ætas me quam gratissimum omnibus erga te officijs agnoscat, & laudet. bene uale, ac Egnatium in ære tuo iam pone.

INDEX
D. IVLIVS CAESAR.

OCTAVIVS.

TIBERIVS.

D. CLAVDIVS.

NERO.

SERGIVS GALBA.

OTHO.

VITELLIVS

VESPASIANVS

TITVS

DOMITIANVS.

GRAECI VERSVS, AC DICTIONES IN LATINVM TRALATAE, VT IVNIORIBVS CONSVLATVR.

EX IVLIO CAESARE.

καὶ σὺ τέκνον, *& tu fili.*

EX AVGVSTO.

σπεῦδε βραδέως. *festina tarde, uel, quod uerbo uno exprimetur, matura.* ἀσφαλὴς γάρ ἐστιν ἀμείνων ἢ θρασὺς στρατηλάτης. *Tutus enim est melior, quàm temerarius imperator.*

αἴθ' ὄφελον ἄγαμός τε ἔμμεν ἄγονός τε ἀπολέσθαι.
O utinam q̃ debui, & sine uxore esse, & sine liberis perijsse. δωδεκάθεως. *Duodenarij Dij.* δυσφημίαν *malam nomunationem.* κτίστην *conditorem,*
κτίστου δὲ τύμβον εἰσορῶ πυρούμενον.
Conditoris sepulchrum ardens conspecto.
ὁρᾷς φάεσι μάσγαβαν τιμώμενον.
Vides luminibus honestatum Masgabam δότε κρότον, καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς τι ποιεῖτε. *Date plausum, & uos omnes lætabundi aliquid facite.*
εὐθανασίαν. *Facillimam mortem, & puratissimam.*

EX TIBERIO.

ἐμοὶ καὶ ταῖς, μούσαις στρατηγῶν. mihi & musis rem gerens militarem. Dux νομιμώτατε. Dux optime ex maiorum institutus. καὶ τοσαύτην ῥαθυμίαν στρατευόμενον, & in tantum militum desidiam exercitum ductantem.

τούτου δ᾽ ἑσπομένοιο, καὶ ἐκ πυρὸς αἰθομένοιο
ἄμφω νοστήσαιμεν ἐπὶ περὶ οἶδε νοῆσαι

Hoc comite, & ex media flamma ambo reuertamur, quando etiam atq; etiam sapit. ἔμβλημα Interpositum, & interiectum.

EX CALIGVLA.

εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς unus imperator sit, unus rex. εἰς αἶαν Δαναῶν περάσω σε. In terram græciam transmittam te. ἀδιατρεψίαν, rigiditatem, ac toruitatem. Codices habuere græcum hoc uerbum, quod & restituendum nostris arbitror, & latinum suppositum in uerecundiam, eradendum.

EX CLAVDIO.

Τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τρίμηνα παιδία. Felicibus & trimestres filij. ἄρτιος ὁλόκληρος Perfectus & absolutus. ἠλαττῶσθαι imminutum. καὶ βεβλάφθαι καὶ εἰς τὴν τοῦ σώματος καὶ εἰς τὴν τῆς ψυχῆς ἀρτιότητα, & corruptum cum ad corporis tum ad animi perfe-

ctionem. τὰ τοιαῦτα σκώπτειν καὶ μυκτηρίζειν εἰωθόσι, huiusmodi lacerare, & subsannare solitis. μὴ προυποκείμενον ἡμῖν, non ante nobis propositum. Minus μετεώρως minus stolide. ἀτυχεῖ πάνυ ἐν τοῖς σπουδαίοις λίαν. Male agit ualde in iis, quæ ad studia. ἡ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εὐγένεια. Eius animi indoles egregia. ἀσαφῶς obscure. σαφῶς aperte. καὶ σὺ γέρων εἶ καὶ μῶρος. Et tu senex es, & stultus. μώρων ἐπανάστασις. stultorum resurrectio. μετεωρίαν καὶ ἀβλεψίαν stoliditatem, & hebetudinē, & λογιώτατος maxime rationis capax. ἄνδρα ἐπαμύνασθαι, ὅτε τὶς πρότερος χαλεπαίνῃ. Virum ulcisci, cum prior ille iniuriam intulerit. τυῤῥηνικῶν tyrrhenicam historiam. χαρχηδονικῶν. Carthaginiensium gesta. ὁ ἔρος δ' ἐπείγεται. amor impellit.

EX NERONE.

ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιχθήτω πυρὶ me mortuo, terra igne pessum eat. ἐμοῦ ζῶντος me uiuente.
Νέρων ὀρέστης, ἀλκμαίων μητροκτόνοι.
Νεόνυμφον νέρων ἰδίαν μητέρα ἀπέκτεινεν.
Nero, Orestes, Alcmæon matricidæ.
Nouam nuptam Nero matrem propriam interfecit.
νεόνυμφος νέρων. Sponsus Nero. ὑγίαινε πάτερ ὑγίαινε μῆτερ. bene ualeas pater, bene ualeas mater. τὸ τέχνιον πᾶσα γαῖα τρέφει. Exiguam artem omnis terra nutrit. ut ridendi sint, qui filiolum interpretentur, sed de illis hactenus.

θανεῖν μ' ἄνωγε σύγγαμος, μήτηρ, πατήρ.
Mori me iubet uxor, mater, pater.
οὐ πρέπει νέρωνι, οὐ πρέπει. νήφειν δεῖ ἐν τοῖς τοιούτοις, ἄγε ἔγειρε σαυτόν. non decet Neronem, non decet. Vigilandum est, age excita te ipsum.
ἵππων μ' ὠκυπόδων ἀμφὶ κτύπος οὔατα βάλλει.
Equorum citatorum aures circunsonat strepitus.

EX SERGIO GALBA.

καὶ σὺ τέκνον τῆς ἀρχῆς ἡμῶν παραῤῥίζου. & tu filĩ ad imperium nostrum adnascitor.
Ετι μοὶ μένος ἔμπεδόν ἐστιν.
Adhuc mihi robur est firmum.

EX OTHONE.

Τί γάρ μοι καὶ τοῖς μακροῖς ἀσύλοις. Variat hæc lectio. omnes enim codices hoc præferunt. i. quid mihi, & longis asylis. legerim autem ipse in hunc modum. τί γάρ με δεῖ, καὶ τοῖς μακροῖς αὐλοῖς αὐλεῖν. i. quid necesse est & me longis tibiis insonare.

EX VESPASIANO.

καλῶς τελονήσαντι. Bene publicum exercenti.
μακρὰ βιβὰς κραδάων δολιχόσκιον ἔγχος.
Et longum incedens quassans ingentem hastam.
ὦ λάχης λάχης, ἐπὰν ἀποθάνης, αὖθις, ἐξ ὑπαρχῆς εἰ ρήσ

σῃ κήρυλος. O Laches Laches, cum rursus moriens ite rum Cerylus diceris.

EX DOMITIANO.

μὴ καὶ σὺ γαμῆσαι θέλεις. An & tu nubere uis.
οὐχ ὁρᾷς οἷος κἀγὼ καλός τε μέγας τε.
Non uides quàm pulcher ego & magnus.
ἔσται πάντα καλῶς. Erunt omnia bene.

C. SVETONII TRANQVIL-
LI VITA.

Caius Suetonius Tranquillus patrem habuit Suetonium cognomento Lenem tertiæ decimæ legionis tribunũ, & Augusti Clauium, qui interfuit bello Othoniano. à patre filius Tranquilli cognomen accepisse creditur. Nam cum ille Lenis sit cognominatus, hic eodem significato non eodem uerbo dictus est Tranquillus. Floruit sub Adriano: ut pote illius magister epistolarum. uerum fortuna, quæ lubrica est, refragante, successor ei mox datus: quod apud Sabinam Imperatoris uxorem familiarius egisse ferebatur, q̃ reuerentia domus aulicæ postularet. usus est contubernio Plynij posterioris: à quo in epistolis admonetur ad uolumina edenda, quæ perfecta, absolutaq; appellat. Cum esset uir doctrina compositiore, & elegantia floridiore præditus, scripsit libellum de grammaticis, & rhetoribus: quem Diuus Hieronymus secutus est, texens Catalogum scriptorum ecclesiasticorum. De genere uestium, de ludicra historia libros concinnasse memoratur: quorum testimonio utuntur eruditi. idem de uitijs corporalibus, & de prætoribus uolumina condidit luculenta: in primis uero ad posteros transmisit XII Cæsarum uitas ualde quidem probandas, graphicéq; conscriptas: in quo styli genere primas confessione eruditorum haud dubie occupauit. opus est emunctum, refertumq; eruditione haudquaquam triuiali, & compositissimo ordine distinctum: unde emendatissimus, ac

candidissimus scriptor meruit appellari: cui, ut scribit
Flauius Vopiscus, familiare fuit amare breuitatem.
Ausonius in epistolio ad Paulinum librorum memi-
nit: quos numero tres Suetonius de regibus scripsit.
In hoc uero Cæsarem opere, quod eruditorum mani-
bus continĕter teritur: est oppido q̃ tersus, & syncerissi
ma scriptione præcellens: adeo ut de Suetonio dicere
merito possimus id, quod Zeusis pictor de seipso prodi-
dit, inuisurum aliquem facilius quàm imitaturum.

Cesare
Augusto
Tiberio
Caligola
Claudio
Nerone
Galba
Ottone
Vitellio
Vespasiano
Tito
Domiziano

Non ab re futurum existimaui, quando hoc totum industriæ dicatum est à me bonis, ac literatis uiris, si quos locos, aut in melius emendaui, aut dilucidius explicaui, subnecterem. eosq; nullo maiore uerborum apparatu, aut copia publicarē. tum quod nec otij satis erat longe maioribus districto, tum quod ab ostentatione semper abfui, quæ cum in omni re odiosa sit: tum in rebus paruis odiosissima esse iure solet. Accedit ad hæc, quod doceri tantum lectores hoc tempore uolui: quos eo mihi æquiores futuros arbitrabar, quo maturius illos dimisissem. properantes uidelicet & in hæc, ut ex iusto itinere uiatores, otij causa diuertentes.

Ex D. Cæsare.

" Forum de manubijs inchoauit, cuius area super
" HS millies cōstitit. Tametsi latini scriptores ad hāc diem corruptissimi magna ex parte sint, quædam etiam adeo obscura, ut nec ab eruditioribus intelligi queant, ea tamen pars, quæ ad numeros spectat, et corruptissima ad nos transijt, et nullis adhuc satis cognita, aut percepta uideri poterat. attulit autem huic malo opem primus (quod ipse sciā) Leonardus Portius, Vicētinæ nobilitatis præcipuū decus libello iam ab hinc quinquennium huic uni rei destinato: in quo summa breuitate, & diluciditate priscos numeros, argenti, & auri usum apud

ueteres, numismata, & eorum pretium, ac nomi
na attigit. Quae palma tanto illum illustriorem fe
cit: quanto res obscurissima illustrata eius opa plus
negotij habuit. Quotus enim quisq; ex ijs, qui hu-
maniores literas profitentur, fuit: qui rem tam per-
plexam attingeret? Quis cum ad hanc partem
uenisset: aut codicum fidem nõ requireret, aut rem
omnem plane non dissimularet? sed nec ipsi autho
res satis constantes erant: & notae, rerumq; uoca-
bula sic uel corrupta, uel perplexa, ut desperata se-
mel re, iam neglectui haberetur, patrocinante sibi
adinuicem multorum inscitia. quae tacito praeiudi-
cio summam causae difficultatẽ praetendens Areo-
pagitarum more in centum annos rem acquirendã
pronũtiaret: ut huiusmodi cunctatione, nec ipsa se
proderet, & differendo inexplicabile negotium
relinqueret. Nos igitur, ut ingenue fateamur, Por
tium secuti, mille HS non millies legendum exi-
stimamus: quoniam ea summa fidem omnem exce-
dat: nã si millies HS legas, erit tãta pecuniae uis pro
fusa: ut iniri rõ uix possit. sed et à Plinio dissentiet,
ꝗ de hac Caesaris magnificentia loquẽs, ita scripsit.
" Pyramides regum miramur opera: cum solum tan
" tum foro extruẽdo HS mille ducentis Caesar dicta
" tor emerit, hoc est XXX aureorum nostratium.
Qua de ratione aliâs inferius.
" Idem Tranquillus sic de triumpho Caesaris scri-
" bit. Ascenditq; capitolium ad lumina XL ele-
phantis dextra, atq; sinistra lychnos gestantibus.
nos pro lychnis lychnuchos substituimus, & uete-

rum codicum fidem secuti, & uim uerbi. primũ enim usitatum hoc græcis est uerbũ, Athenæi authoritate, quæ lucernam significet uel Alexidis comici poetæ testimonio Midone

» ὃς πρῶτος εὑρὼν μετὰ λυχνούχου περιπατεῖν
» τῆς νυκτὸς, ἦν τις κηδεμὼν τῶν δακτύλων. hoc est

Qui nocte lychnuchum ambulans gessit manu,
profecto digitis plurimum is cauit suis.

Nec Lucretius aliud innuit pulcherrimis illis uersibus.

» Si non aurea sunt iuuenum simulachra per ædes
» Lampades igniferas manibus retinentia dextris,
» Lumina nocturnis epulis ut suppeditentur.
» Nec domus argento fulgens, auroq; renidet,
» Nec citharis reboant laqueata, aurataq; templa.

Hæc uero nominum forma usitata græcis: unde ceruchon, sceptuchon, ophiuchon. Iam et C. Pli. lychnuchos pensiles dixit, quod & Hermolaus noster agnoscit, uetere etiam lapide suffragante hoc
» titulo. Panthei cum suis paregeis, & cupidines duo
» cum suis lychnucheis. Quod monimentũ cum primos obseruasset Politianus uir eruditione multa: Tranqlli locum primus (ut opinor) emendauit, quare Crinitus docti, et probi uiri officio functus ueteri possessori fundum uendicauit non multorũ more.

C onuentibusq; peractis Rauennæ substitit. Citantur à Commentarijs in ostentationem ueterum authoritates, nec tamen satis erudite adhuc (quod sciã) qui sit peragere conuentus explicant. nos ne non omnia communi demus utilitati, peragere cõuẽtus

nihil aliud esse contendimus, quàm iurisdictionem legitimam absoluere per oppida ad id destinata: quæ quando in ea statis temporibus conueniretur à prouincialibus causa iuris sui persequendi, conuentus dicerentur. repræsentant autem hunc morem anno uertente religiosi fratres capitula appellantes. repræsentant etiam maxime omnium Galli parlamentis iam quatuor institutis. quorum præcipuum urbis amplitudine, et authoritate Parisiense habeatur. Iam & ueterum fuere uxoriæ stipulationes, quæ conuenire in manum per coemptionem dicerentur. de quibus aliâs.

» Quid illud, quod postea seqtur? Sed ante alias dile
» xit Marci Bruti matrem. Cui & proximo suo con
» sulatu sexagies HS margaritam mercatus est. Quæ summa centum quinquaginta millia nostrorum aureorum facit: quando ille Cleopatræ unio centies HS æstimatus sit, idest aureis ducentis quinquaginta millibus nostratibus.

Sequitur nõ longe ab hinc locus ut maioris corruptionis, sic etiam industriæ, cum hactenus ita sit le-
» ctum. sed maxime dilexit Cleopatrã, cum qua &
» conuiuia in primam lucem protraxit, et eadẽ na
» ue, thalamoq; penè Aethiopia tenus Aegyptũ pene
» trauit. Vbi pro Thalamoq; thalamego legendũ esse nulli dubiũ esse possit. est aũt Thalamegus nauis à Philopatore Aegyptio rege primum fabricata: qua Nilum, & Aegypti fossas nauigaret: eo usu, ut intra thalamum in regia sibi esse uideretur, magnitudine semistadij, latitudine cubitorum XXX &

amplius, nec longis nauibus, nec rotundis omnino similis, prora, puppiq; duplici, fundo lato, planoq;, quali forma fluuiatiles sunt ferè omnes. Strabonis interpres thalamiferas naues hasce appellauit: q-bus Aegyptij frequenter uterentur solatij causa. Visitur & Venetijs in patria nauis, huic Aegyptiæ psimilis, cui Bucentauro est nomẽ: qua princeps, & Senatus uehi solent occursuri principibus uiris augustissima specie. Plinius septimo uittatæ nauis meminit: quam græci, & Sophocles in primis (uti opinor) ποικιλόστολον dixere: quæ & ipsa maiore ornatu spectaretur: qua ferunt à Dionysio Platonem exceptum. honoris gratia.

Nec illud omittedũ est, in quod fœdissime lapsi sunt interpretes unius literæ additione. ubi enim aquilifer legendum erat, aquilifero legerunt, sensu nullo, pariter & inepto. Tu itaq; ita leges, ut aqlifer moranti Cæsari cuspide sit minatus, eo sensu, ut cum Cæsar inclinatã aciẽ restituere omnino uellet, tanta constantia fugientibus obstiterit: ut aquilifer detinenti eum Cæsari cuspide sit minatus: & alter in manu detinentis signum reliquerit.

Illud est quod Commentarij aut non obseruauerũt: aut minus intellexerunt: ubi de auro promercali Tranquillus agit, occupato altero ex his in ui uerbi explicanda, nec sensum satis attendente. Quid igitur est, Quod Tranquillus dicat tanta auri copia abũdasse Cæsarem: ut ternis millibus numũm aurum promercale per Italiam, prouinciasq; diuẽderet, an quaternis millibus legendum est: ut argen

ti proportio ad aurum decupla fuerit? quaterna enim millia numûm argenteorum, centum aureos nostrates ualent, non tamen solidos, idest dempto lagio, ut uerbum hoc usurpem uulgare: an ternis omnino millibus tueare? ut hac ratione tria numûm millia septem libras, & selibram conficiant, idest septuagintaquinque uenetos aureos: ut tantam auri uim ex Gallicis spolijs Romæ inuectam putes, ut auri pretium imminueretur, argenti cresceret. Nostra autem ætate auri mirum in modum creuit pretium, ut propè plinianam analogiam æquet: qui eam proportionem argenti ad aurum facit: quæ est quindecim ad unum: cum iusta uideatur ea, quæ est duodecim ad unum.

» Veteranis legionibus, quæq; sequütur. hic locus mu
» tilatus uideri potest uel Appiani lectiõe. ille nãq; de
» Cæsare dictatore loquens, Statim inquit, post triũ-
» phum quæcunq; exercitui pollicitus fuerat, amplio=
» re adhuc pecunia exoluit militi drachmarum atti
» cirum quina millia. Turmæ ductori bis totidẽ. Tri
» bunis militum, equitibusq; duplo maius: ad hæc
» singulis ex populo minam unam atticam. hæc Appiani uerba dissentire à Tranquillo maxime uidẽtur: non q; in populi congiario nõ conueniant, mina enim attica, idest argẽtea libra romana quadringentos numos HS ualet, idest denarios centum. reliqua adeo discrepant, ut quod Appianus quina millia drachmarum militi data à Cæsare dicit: equiti duplo maius Tranquillus de pedite reticeat:

de equite non conueniat: nam ex Appiani sententia dena millia drachmarum data equiti necesse est: quae Tranquillus ad sena millia reducit. nec mirum uideri debeat, quod de magnitudine militaris donatiui referimus. cum Plutarcho authore Antonius triumuir quina millia drachmarum singulis militibus post aciem philippensem dederit.

I noleuit & ille iampridem error Tranquilli codicibus, nec satis à Cōmentariis animaduersus: ut ubi Attilij electra citatur: Accij legeretur. Fuit autem uetus comœdiarū scriptor hoc nomine satis celebris. quē tamen ut duriusculū Cicero in epistolis ad Atticū incessit. Sed & Licinius scriptorem ferreū appellare solitus est: quod dū Tragœdias ex Sophocle in latinum uerteret, duriorē se praestaret. scripsit autem hic Electram ex Sophocle, unde carmina illa in interfectores cantata Trāquillus scribit. Volcatius Sedigitus Attilium poetam Comicum maxime laudat: qui nescio an hic fuerit.

Ex Augusto.

S enatorum censum ampliauit: ac pro octingentorum millium summa duodecies HS taxauit. Ingenuū inquit ille, est hominis, fateri, per quem didiceris. & mehercle hunc locum perobscurum, nec ulli, quod legerim, cognitum Budeus ex Gallia uir à secretis Regis primarius feliciter attigit: cuius eo libentius mentionem facio: quod annotationibus suis in pandectas antea satis celebris, & tralationibus

quibusdam Plutarchi nobilis, nuper editis quinq;
de asse & partibus eius libris adeo clarus euasit:
ut nõ possit non summopere ab omnibus commẽ
dari: qui duodecies HS & centies & millies differ
re plurimũ à duodecim, centũ, et mille docuerit.
cuius sententiam eo libentius sequor, quod non mi
nus doctrinæ præ se fert quàm candoris. erit hic
igitur sensus: ut Augustus princeps ab octingentis
HS quæ summa antea census erat senatorij: ad mil
le ducenta reduxerit.
» Stephanionẽ Togatariũ. Vide ne multo melius To
gatarum legas, & intelligas actorem, usitata lo-
quendi figura, & latina.
» Etiam sparsos de se in curia famosos libellos nec ex
» pauit. famosi libelli qui quales'ue sint, qua'ue affi=
ciend pœna, q eos factitãt, Iurisconsulti libro dige
storum XLVI. illud ex eorũ lectione non præter
» miserim. Verba Vlpiani sunt ex eodẽ libro. Hæc
» autem sunt ferè, quæ ad infamiam alicuius fiunt:
» ut puta siquis ad inuidiam alicuius ueste lugubri
» utatur: aut squalida. aut si barbam dimittat, uel
» capillum submittat: aut si carmen conscribat, uel
» proponat: uel cantet aliquid, quod pudorem alicu-
ius lædat. Sed & Pauli uerba ad hanc rem spectã
» tia, quia digna memoratu sunt: subnectam. Eum, q
» nocentem infamauit: non esse bonum, & æquum
» infamari: peccata enim nocentium nota esse, et o-
» portere, & expedire. Primus autem Augustus co-
» gnitionem hanc sub specie legis eius, quæ de læsa
» maiestate quærit, exercuit.

» Tiberium in foro lege curiata adoptauit: parco li-
benter uiuentium nominibus, libentius autem mor
tuorum. Citantur nanq; à Commentarijs passim
authores, qui curiatæ legis meminerint: nec tamen
quid illa sit, tandem explicatur. Tu ex selectis no
stris in Ciceronis epistolas, quæ primus ipse (qđ sci-
am) ediderim: pete. nec enim iniucunda fuerint.
» Verum adhibito honoribus modo, bifariã laudatus
» est, pro æde D. Iulij à Tiberio, & pro rostris uete-
» ribus sic hactenus omnes. Tu ita castigabis, et pro
rostris sub ueteribus. qui locus erat in foro quem-
admodum & sub nouis. Vtriusq; autem loca me-
minerunt ueteres authores, Plinius libro XXXV.
» Hinc & ille iocus Marci Crassi agentis sub ueteri-
bus. et inferius mœniana inquit operiebat Serapio-
nis fabula sub ueteribus. Plautus.
» Sub ueteribus ibi sunt q̃ dant, q́q; accipiũt fœnore.
de loco autem q̃ sub nouis dicebatur: Marcus Var-
ro: sub nouis inquit, dicta pars in foro: ædificiorũ:
quod uocabulum eius peruetustum, ut nouæ uiæ,
» quæ uia iandudum uetus est. Liuius quoq; filiá
» Virginius seducit ad nutricem propè Cloacinam:
» ad tabernas: quibus nunc nouis est nomen.
» Legauit po. Ro. CCCC. M Tribubus XXXV.
» HS. prætorianis militibus singula millia numorũ.
hic locus, q̃ Augusti principis legata continebat, ad
monere quemuis uel oscitantem poterat, maximã
esse summam pecuniæ, quæ populo, quæ'ue plebi
Romanæ legaretur: nam populo, idest patribus, eq-
tibus, et honestioribus plebeijs (hoc enim nomine ho

ſcæ contineri, uel illa uſitata loquẽdi forma. S. P. q;
Roma. oſtendere poteſt) legatum eſt ab Auguſto
CCCC M. HS. ideſt Decies centena millia aureorũ
noſtrorum, quod nos millionum dicimus. plebi au-
tem, ideſt infimis planè hominibus, & mendiciori-
bus XXXV. ideſt octuagintaſeptem & amplius
aureorum noſtratium. quod & Taciti uerba in
primo hiſtoriarum planè ſignificant: cum ſcribit
legata non ultra ciuilem modum, niſi quod populo
& plebi CCCC M. XXXV. prætorianarũ co-
hortium militibus ſingula numũm millia, legiona
rijs autem cohortibus ciuium romanorum: trecenos
numos uiritim dedit. Quinetiã illud, quod ſequi-
tur profeſſus non plus peruenturum ad hæredes ſu
os, quàm millies & quingenties, ſi ad ſummam no
ſtram deducas facient tricies octies & quinquagi-
es millia aureorum noſtrorum quãuis XX pro-
ximis annis ex amicorũ teſtamentis percepiſſet tre-
centies millies, ideſt triginta & amplius milliona.

P rius quàm ab Auguſto pricipe ſalubri magis quàm
ambitioſo diſcedat oratio, facturum me operæpre-
tium exiſtimaui, ſi curſim legionum numerum, et
prouinciarum præſidia Reges ſocios imperij ampli
tudinẽ ex Taciti hiſtoriarũ libro quarto hic adne
cterem: ut diligentioribus etiam ſatisfiat. ille igitur
in hunc ſenſum. Italiã binæ claſſes in fero ſupe-
roq; mari utraq; præſidebant. Miſenenſis et Rauẽ
nas. ſed & roſtratæ naues ad Actium captæ eam
partem Italiæ tuebantur, quæ in Galliam Narbo-
nenſem uergens Alpes maritimas, & foroiulien-

ſem Coloniam ſpectat. legiones autem iuxta Rhenū, quæ Gallos, Germanosq; coercerent octo, robur ferè imperij, cum Hiſpaniæ tres tantum haberét. & Africa quoq; niſi qua Iuba rex Mauros dono acceptos regebat: duas habuit: Aegyptus totidē. quicquid uero terrarū tractus mari noſtro, et Euphrate amne cingebatur, uaſtoq; terrarum ſinu ambiebatur: quatuor legionibus parebat. regibus Hibero, & Albano ſocijs. hinc rurſus Europa qua Thracia, & illyricū magna ex parte protendebatur ad Danubij ripam, ſex legionibus attinebatur. hoc ordine, ut Pannonia duas, duas Mœſi, totidē Dalmatæ haberent. cum in urbe pro prius miles Latio, Hetruriaq; ferè delectus duodecim cohortes, tres urbanæ, nouem prætoriæ ſuis caſtris attinerētur. ut interim per prouincias idoneas ſociæ alæ, & cohortium auxilia non deeſſent: uariante earum numero ex rerū uſu. erat igitur triplex claſſis parata: legiones autē numero ſeptem & uiginti præter auxilia ferè ſociarum gentium, ac regum totidem.

Ex Tiberio.

» Nam & ſeruus Agrippæ Clemens nomine: de hoc Clemente ſic ferè Tacitus ſecundo. audacia ſeruitij propè ciuilia arma reſumpta. cum Agrippæ Poſthumi ſeruus Clemēs nomine in Planaſiā uectus Agrippam inde abducere, atq; ad Germanicos exercitus comitari ſtatuiſſet: ſed onerariæ nauis mora præuentus interfecto ſtatim Agrippa, cineres

eius furatur: seseq; intra Hetruriæ secreta addens, Agrippam esse simulat. cui nec forma, nec ætate absimilis erat. Qui rumor per Italiam uulgatus, cum ancipitem, anxiumq; Tiberium maxime haberet: tandem per Sallustij Crispi clientes duos uinctus ad Tiberium ducitur. à quo interrogatus quomodo Agrippa factus esset, et tu inqt quomodo Cæsar? quē Tiberius clàm necari iussit: nec de authoribus amplius quæsitum.

Et duplex seditio in illyrico, & Germania. seditionem in Illyrico authore Tacito Percēnius quidam theatralium opar̄u dux mouerat acerrimā: cū milites in singulos dies singulos denarios peterēt. cū antea denos asses accipe cōsuessent: peterēt ēt ut sextus decimus annus stipendiorum finem faceret: nec ultra sub uexillis haberetur. ne'ue in alia castra tralato militi, præmium pecunia solueretur: quando prætoriani qui binos Denarios acciperent: post sextumdecimum annum militia defungātur. nec tamen tantum periculorum, aut laboris adirent. & paulopost. Tiberiū latitantem, & ad singula pauitantem nuntij frequentes perpulere, ut Drusum filium cum primoribus ciuitatis, & cohortibus prætorijs dimitteret. qui profectus, & uarie iactatus, uix tandem militum animos Percennio, & Vibuleno authoribus cæsis leniuit. relictis enim castris in hyberna cōcessere, et mox idē author addit. Eadē causa Germanicos exercitus eodem ferè tēpore turbauit: petebant et illi missionem, et præmia. Nec prius sedari animi eorū potuere q̄ uicena sti-

pendia meritis missio sit data, qui sena dena, exauthorati. Quinetiam miles in se ipsum sæuijt. neque non in ipsum Germanicum, donec ablegata Treuiros Agrippina uxor animos eorum mutauit: sic inferioris exercitus Germaniæ placatus. superioris miles maiore mole, quo grauiora in Centuriones, in legatos populi Romani ausi fuerant: nã Munatium Plancum aggressi, qui legatus à Tiberio uenerat: non prius dimisere, quàm ille Aquilam complexus religione se tueretur, ac ni Calphurnius Centurio subsidio affuisset. raro etiam inter hostes exemplo legatus populi Romani in castris, deorum aras suo sanguine maculasset. Eos tandem Germanicus contracto exercitu, cum pararet inuadere contumaces, literis prius ad Cæcinnam missis admonet, sibi consulant: et resipiscant: quod nisi faciant, & authores seditiones tollant: uenturum se cum exercitu, & usurum promiscua cæde. quæ literæ occulte signiferis, & aquiliferis lectæ perpulere legatum, ut statueret tempus cædis, sæuitumq; passim, quasi ciuili bello in sontes, & ignaros, nec satis noscentes quod cædis initium, aut quæ causa, qui'ue finis foret. Donec castra ingressus Germanicus oratione habita, cum satis expiatum diceret, eos in hostes duxit: unde piaculum furoris sumerent: & hostes Ro. populi cædendo, & uulnera impijs pectoribus accipiendo. hæc pluribus ex eo authore addenda curauimus, quo tota hæc pars clarior, illustriorq; fieret.

» Libonem nequid in nouitate acerbius fieret, is Li-

bo è familia Scriboniorum fuit, unde & Scribonius cognomine dictus, qui per Firmiũ Catum senatorẽ amicitia simulata deceptus, cum magos sup imperio consuleret: et Chaldæorũ promissa, somniorumq; interpretes scrutaretur, dum proauũ Pompeium, amitam Scriboniam Augusti uxorẽ iactat: per eundem Catum post plures testes repertos, qui conscij forent, ad principem defertur. maxime Iunij cuiusdam indicio, qui tentatus fuerat, ut umbras infernas carminibus eliceret. ipse igitur Libo, cum Tiberius eum blande interim appellaret, non uultu, non uerbis commotior, quinetiam conuiuio adhiberet: & prætura ornaret: tandem senatus iudicio condemnatus, seipsum, cum omnia prius tentasset, apud Tiberium, necauit: factumq; S. C. ut mathematici Italia pellerentur. Idem Tacitus secundo.

» Q. Haterio. is consularis uir in senatu decreti faciundi author fuit, ne uasa auro solida ministrandis cibis fierent: neúe serica uestis uiros fœdaret. q familia senatoria ante excessum Tiberij decessit. eloquentia quoad uixit, celebrata, cum tamen exigua scripserit. quippe qui impetu magis quã cura ualeret: nam ut in alijs studium ac meditatio plurimum ualet: sic Haterij profluens illud, ac canorum cum ipso obijt.

» Religiosas uestes cum instrumento omni comburere: qui uestas legendum admonent, nimis anxie, ne dicam superstitiose rem satis apertam in disquisitionem uocant.

» Aboleuit & uim moresq; Asylorũ, quæ usq̃ erãt.

Commentarij ex ijs, quæ uidere, legereq; potue-
runt, non pauci. nos ex eodẽ Tacito omnia plenio
ra faciamus. ille igitur tertio in hunc ferè sensum.
Cum cresceret Græcis per urbes licentia asyla con-
stituendi, quæ seditiones in dies alerent: placitum
est ut singulæ ciuitates iura ac legatos mitterent: et
cum multi uenissent, qui summo studio certarent:
fesso senatu eorum multitudine, res ad COSS. rela
ta, factumq́; S.C. quo modus præscriptus singu-
lis est. Iussiq; ipsis in templis aras facere, neu re-
ligionis prætextu turbulentissima natio seditioni-
bus fomenta præberet.

M Araboduum et Rhascupolim. de Rhascupoli Thra
ce ex eodem Tacito copiosius hauries. is autem Ma-
raboduus diu apud Sueuos rerum potitus magna
apud suos gloria, mox Catualdæ iuuenis inter
Gotthones nobilis ui pulsus ad Cæsaris misericor
diam fugit: transmissoq; Danubio magnifica de se
in senatu oratione habita, qua se Pyrrho, et Antio
cho regibus æquaret: Rauẽnæ inglorius consenuit.
nimia uiuendi cupiditate imminuta uetere gloria.

» Asellio Sabino HS. Ducenta. hæc summa quinque
millia aureorum nostratium ualet.

» Atalantæ tabulã, in qua Meleagro illa ore mori-
» geratur, legatam, ut si offenderetur, pro ea decies
» HS. acciperet. decies HS. non dena HS. significant.
sed decies centena.

» Publicæ munificentiam bis omnino exhibuit propo
» sito millies HS. hæc summa quinq; & uiginti cen-

tena millia facit nostratia, idest duo millionia, & dimidium.

Satis constat Cn. Lentulum augurem. is est Lentulus, qui consularis uir triumphalia ornamenta de Getis retulit primo pauper, dein adeo opulentus opibus innocenter comparatis, & modeste habitis, ut quater millies HS. possederit.

» Condemnatam & generosissimam fœminam Lepi
» dam in gratiã Quirini consularis prædiuitis, &
» orbi. Tacitus tertio. At Romæ Lepida Aemilia fa-
» milia nobilissima, L. Syllæ, & Cn. Põpeij prone-
» ptis defertur ad principem supposuisse partũ Qui
» rino coniugi, quinetiam obiecta adulteria, et uene-
» na. Consultiq; Chaldæi de Cæsare. Tandem dam-
» nata illa magna Quirini inuidia, prægrauante
» Tiberio, sed dissimulante: aquaq; & igni interdi-
» ctum. bona cum publicari deberent: ne publicaren
» tur Scauri gratia factum. qui filiam ex Lepida
» genuerat. et paulopost. Celebratũ est Sulpitij Qui-
» rini funus exequijs publicis. Tametsi nihil ille ad
» Sulpitiam familiam pertineret. qui Lanuuij or-
» tus modicis parentibus, & opibus, militia clarus,
» & uehemens ingenio consulatum sub Aug. merue-
» rat. mox Cilicum castellis expugnatis, triumphi in
» signia meritus C. Cæsaris in Armenia comes, &
» Tiberij cultor, dum Rhodi ageret. hinc principi
» charus præpotente senecta, sed apud populum
» accusatione Lepidæ & sordibus, inuidiosa.
» Etiam causam mortis fuisse ei per Cn. Pisonem le-
» gatum Syriæ fuisse creditur. Is Piso Germani-

co, datus

co, datus est à Tiberio comes, & legatus, qui cum Plancina uxore adeo aperte simultates cum Germanico exercuit: ut repertæ sint reliquiæ solo, ac parietibus erutæ humanorum corporum, tabulæ etiã plumbeæ, quæ deuotiones, ac carmina in Germanicum continerent. Donec accusantibus Trione, & Veranio, acerrime autem omnium Vitellio, iudicio senatus damnatus est, magis assentiente Tiberio quàm approbante. Piso post damnationem domi inuentus perfosso iugulo iacente humi gladio. concessa Plancinæ uxori incolumitate ob preces Augustæ, & filio in decem annos relegato. Diuersus ab hoc fuit L. Piso qui curator urbis sub Tiberio principe fuit, biduo, duabusq; noctibus per potationem consumptis clarus. cuius (nisi fallor) constantiã, & authoritatem in senatu maxime Tacitus cõmẽdat.

S tatuæ quidam Augusti caput depresserat. Tu emendato dempserat. idem Tranquillus in Caligula. Di
" uinã maiestatem asserere sibi cœpit, datoq; negotio,
" ut simulachra numinum religione, et arte præcla
" ra, inter quæ olympij Iouis apportarentur è Gre-
" cia, quibus capite dempto suum imponeret.

S eianum res nouas molientem is eodem Tacito genitus Vulsinijs est, patre Seio Strabone equite Romano, & à prima iuuenta C. Cæsari Augusti nepoti percarus. Aduersa fama quasi Apicio stuprũ corporis uendidisset: mox defuncto C. Cæsare, Tiberio miris artibus insinuatus, adeo principem sibi obnoxium fecerat: ut callidissimum, & obscurissimum alijs, sibi uni incautum reddiderit.

laboris patiens, audaciæ nimiæ, simulator, iuxta et dissimulator. pro pudore, quem palàm ostentaret: immensa opum libido, nec minus criminando, q̃ adulando principi, & largitione, ac industria interdum acceptus. his artibus sene circumuento, primo Drusum Tiberij ueneno tollit dato per Lygdũ spadonem, uxore etiam Liuia auxiliante, quæ illi per stuprum cognita fuerat. inde in Agrippinam, & eius liberos conuersus, tacitis eam criminationibus inuoluit, ut tandem relegatam Tiberius interfici iusserit cum Nerone filio: donec ille eijsdem petitus artibus cum filijs enectus sit. quorum corpora in gemonias sint abiecta.

» Nam Charidem. Tu Chariclem emendato: de quo
» sic Tacitus. Erat medicus arte insignis, nomine Cha
» ricles, magis ad consilium, quã ad usum medicinæ,
» quã princeps omnino negligeret, familiaris. is uelu
» ti negotium suum curaturus, dum commeatum petit: uenas pertentat: nec fefellit Tiberium. qui offensus, ac eo magis iram dissimulans, instaurari epulas iubet: easq; protraxit, quasi honori proficiscentis amici id daret.

Pars terram matrem: perbelle faciunt uerba Plinij ex secundo ad hunc Tranquilli locum: quæ et sub
» nectenda censui. Sequitur terra, cui tantum nomen
» præcipuæ uenerationis indidimus, matrẽ appellan
» tes: cuius numẽ ultimũ iam nemini imprecamur: rati graue nimis, ac noxium. ac si nesciamus irasci nunquã solere, quæ sola natos homines excipiat: exceptos alat: & editos sustineat. nouissime, cum cæ-

tera nos omnia deseruerunt: una adhuc complexa uisceribus suis tanquam à reliqua natura neglectos, retinet. nunquam efficacius pietatem maternã ostentans, quàm cum sacros nos morte etiã faciat.

Ex Caligula.

L egiones uniuersas excessu Augusti nuntiato. satis constat eodẽ Tacito, cum imperiũ Germanico oẽs assererent concionanti, illũ quasi scelere suo contaminatũ præcipitẽ tribunali desiluisse, ferrũq; in pectus adegisse, ni proximi sublatã in uulnus dextrã retinuissent. tametsi nõ defuerint, qui hortarentur, ut feriret. quinetiam Clausidius quidam miles strictum gladium obtulit, addens uteretur eo, qui acutius penetraret. uerum composita seditione, in Germaniam ducto exercitu, bis acie Germanos uincit. Varianos milites sepulturæ mandat. Arminium præcipuæ apud Germanos famæ propter cæsum Quintilium cum legionibus adeo fatigat: ut liberator ille Germaniæ pulsus, profugusq; tandẽ propinquorum insidijs petitus occubuerit.

Omnes Germanici corporis, animiq; uirtutes. nihil dici uerius potuit. nam præter summam eruditionem, ingeniumq; ad poeticen etiam factum, summa in eo comitas erga socios fuit: in hostes mansuetudo: quos uicisse, & ad pœnitentiam uersos satis habuit. his accedebat forma corporis egregia uisu, audituq; iuxta uenerabilis. Dum fortunæ imperatoriæ maiestatem retinet: inuidiam tamen, et ar

rogantiam euitaret. Quare nō Romanorum solū
ingenti luctu, sed prouinciæ & circumiacentium
populorum, & hostium decessit. Tacitus.

C ordi Cremutij. Tacitus Cornelio Cosso: & Asinio
Agrippa COSS. Cremutius Cordus postulatur no
uo, ac tunc primum audito crimine, quod annali-
bus, quos ediderat, dum Brutū, Cassiumq; laudat:
Romanorū ultimos eos appellasset. accusatores au-
tem erant Satrius Secundus, & Pinarius, ex inti-
mis Seiani, quæ res exitiabilis reo erat. Cremutius
igitur, cum se coram senatu defendisset, inde egres-
sus uitam abstinentia finijt. censuere patres libros
per ædiles cremandos. Sic dum ingenium Cordi
puniunt, maiorem illi gloriam astruxere.

C um lege luciana apparatum circi, emendauimus
ex Codice manu scripto, cum elegantiam appa-
ratus circi prospicere pauci ex proximis mœnianis
possent: magna Commentariorum socordia: qui rem
non aduerterint.

D atoq; negotio, ut simulacra numinum, religione,
» & arte, inter quæ olympici Iouis, apportarentur
» egregia. par error cum superiore. Quis enim nō
uidere potuit nō egregia, sed è Græcia legendum?
Quin & subinde iactabat exquisiturum semel fidi-
» culis de Cæsonia, & hic uidere debuerant, se uel
non semel legendum, uel semet. id quod codices
manu scripti habeant.

V icies ac septies millies HS Tiberij Cæsaris. hāc sum
mam ingentem, ac supra fidem esse nemo dubita-
re potest: qui Tiberij principis tenacitatem, et opes

imperij Romani per tot annos ab eo congestas, & prodigum Caligulæ ingenium æstimare non uelit. Vicies igitur septies millies HS si ad numisma nostrum rediges, sexagies septies millies mille aureos nostrates facit. græci sex millia septingentas, et quinquaginta myriadas aureorum dicerent.

N ec dicendi finem factum, quoad tredecim gla-
» diatores HS nonagies ignoranti addicerentur: hunc locum, dum imprimendū curarem, non satis aduerteram. nunc licendi finem factum scribendum admoneo. Quid sit autem liceri, & quo sensu hic accipi possit: nemo non (ut opinor) statim aduerterit. nonagies autem HS est summa pecuniæ nostratis ducenti uiginti quinq; mille aurei Veneti.

C assius Chærea. hic ille est, qui Centurio Germanici exercitus, seditione, quam mouerant excessu Augusti nuntiato, cum eum peterent ad mortem milites: uti reliquos Centuriones, audacia singulari per medios ferro sibi uiam patefecit. unde & salutem adeptus est magna Centurionum aliorū parte cæsa.

Ex Claudio.

L egatoq; non amplius quàm octingentorum HS prosecutus. multi uel apud hunc unum authorem erant loci, unde admoneri poterant differentiæ in numeris, nisi planè conniuerent. nam hic octingēta sestertia modicum legatum Augusti principis apparet, plus autem uicies HS. quod infra à Tiberio legatum dicit. multo autem plus octogies sester-

tium. quod initu noui sacerdotij coactus est impendere. ex quo ad tantam rei familiaris angustiam decidit: ut in uacuum lege prædiatoria uenalis diu pependerit.

I n delibatorio. adeo iā notum esse poterat, q͂d diribitoriū sit, aut unde dictum, ut q delibatorio legant, parum certe uidisse dici iure possint. nam et Dion in historijs latinum nomen hac appellatione dixit. iam uero & diribitores pro diuisoribus pecuniarum Ciceroni notius est, quàm ut explicari latius debeat. est autem Diribitorium publicæ ædes, in quibus exercitus recenserentur, & stipendia militibus diriberentur, idest distribuerentur, in quibusdam Italiæ locis etiam usitatæ.

C onstituit pro conditione cuiusq; ciuis uacationē legis pappiæ poppææ. quæ lex esset papia poppæa, unde'ue dicta, mox planius. illud interim admonere lecturos hæc uolui corruptam hactenus Trāquilli lectionē uno altero'ue loco simili. nec legem pompeiam legendū, sed papiam poppæam iunctim. in quo non possum non mirari negligentiam multorum, qui sine testibus in causa dubia, & incerta in forum descendant. fuit igitur Poppæus Sabinus consularis, ac triumphalis uir insigni memoria, auus maternus Sabinæ poppææ. Vnde illa etiam dicta Poppæa. nam patrem Ollium honoribus nō dum functum amicitia Seiani sub Tiberio peruerterat. hic igitur sub Augusto principe legem seuerissimam de maritandis ordinibus tulerat. qua sexagenarij tantum non tenerentur. cui capiti postea

à Claudio abrogatum infra Tranquillus asserat. Hæc autem iunctim papia poppæa dicta uidetur. quod, cum papius legem contra adulteros tulisset: ac de matrimonijs etiam sanxisset: cuius & Ausonius præter alios meminerit: Sabinus Poppæus eandem retractarit: grauioribusq; pœnis additis, sanxerit frequentanda matrimonia. Vnde et lex postea à primo authore papia dicta, postea de Sabino Poppeo papia poppæa iunctim appellata est. quam senior Aug. post Iulias rogationes incitandis cœlibum pœnis, & augendo ærario sanxerat. Hanc uero legem Tacitus frequenter citat maxime in tertio. Admoneri etiam poterant saltem infra legem hanc non de ciuitate, aut aliquo iure alio q̃ de maritandis ordinibus agere, cum Trãquillus dicat capiti legis abrogatum à Tiberio quasi sexagenarij generare non possent. Cæterum instituti nostri non est acrius aliorum errata castigare, & eorum maxime, qui in Tranquillum scripsere cõmentaria: quorũ alter adeo breuis est, ut etiã intra Commentarij leges constiterit: alter adeo redundãs, ut fabulari sæpe uideri possit. ita fit. ut aliud agendo, male interdum agit. uerum ipsi uiderint.

C apiti papiæ pompeiæ legis idem error, atq; ideo ad superiorem normam redigendus.

A ulo Plantio etiam ouationem decreuit. hic est ille Aulus plantius, qui consularium primus Britaniæ præpositus est. bello egregius, is redacta paulatim in prouinciæ formam proxima insulæ parte, Ostorio Scapulæ imperium decedens reliquit. Cuius &

Tacitus meminit. sed & Tranquillus in Vespasia-
no, duas ualidissimas gentes superq; uiginti oppi-
da, & insulam Vectem Britaniæ proximam in di-
tionem redegit. partim Auli Plantij consularis le-
gatis partim Claudij ipsius ductu.

Ex Nerone.

» Nec ante cantare destitit, quàm inchoatum absol-
» ueret nomon. Hic desyderari interpretis diligentia
potest. nam quid nomos esset tam nesciit, quàm fa-
cile dissimulauit. significant autem apud græcos
nomi cum multa alia, tum uero in musicis certam
quandã legem, ac rationem canendi, ut tamen tibi
cinum & citharœdorum præcipue sint, unde &
αὐλῳδικοὶ & κιθαρῳδικοὶ dicti. primus autem Ter
pander authore Plutarcho citharœdicos nomos in-
stituit suis, atq; Homeri uersibus mele adiungens.
Clonas autem post hunc aulodicos inuenit, idest ti
biales. & ea, quæ græci προσῴδια appellant.
quē postea Polymnestus Colophonius imitatus sit.
nomisq; postea diuersa imposita sunt nomina: quæ
ex Plutarchi libello ubi musicen persequitur, quæ-
ras. illud etiam scitu dignum ex græcorum com-
mentarijs inuenias, primos ab Apolline citharœdi
cos nomos inuentos, quibus ille & uitam homini-
bus produceret: & in multis canendi suauitate fe-
ritatem tolleret, unde factum, ut Aristoteles est au
thor, ut modi, ac canendi rationes quædam, quibus
canentes utimur, nomi iam usitato græcis uerbo di-

citantur. Verum de his aliâs.

Si paulum subbibisset. aliquid se suffertim tinnitu-
rum. nec scire fas est omnia. & lyncæi etiã cæcu-
tiunt. ubi tamen offucias facis, in eo reprehendi di-
gnus. Quis enim non stomachetur, quod hoc in lo
co gannit interpres. Verum ipse uiderit. Ego suffer
tim lego, aduerbiumq; eadem forma statuo: quæ la
tinis frequẽs uiritim, singillatim. significare autem
hoc aduerbium puto, quod plenum & grandius
sit, huiusmodi sensu. promittebat Nero simul ac
subbibisset, fore ut plenius, & grandius tinni-
ret. suffertum autem, ac differtum plenum signifi-
care Senecæ uerba, & Horatij probant, ut alios
omittam. Ille enim sole nubem suffertam dicendo,
hic cauponibus, & nautis differtum Appij forum.
Ostendunt plenitudinem hoc nomine intelligi. sed
& Tacitus frequens differtum usurpat pro maxĩ
me pleno.

Super ingenuorum proagogia: non pædagogia, aut
pæderastiam, quod confinxit interpres, sed proago
gia legendum quiuis uel mediocriter græcas lite-
ras edoctus agnoscit. sunt autem proagogia græ-
cis, quæ latinis perductiones, & quod illi προαγα-
γεῖν nos perducere diximus. i. lenocinari, et lenoci
niũ facere. adeo autẽ & latini, et græci scatent hoc
uerbo, ut consulto exemplis abstineam, & alioquĩ
admonere tantum lectorem uolumus.

In Tyridatem qđ uel uix credibile uideatur, octin-
genta numũm millia diurna erogauit, idest uicena
millia aureorum nostrorum, quemadmodũ, quod

aleam luderet quadragenis in punctum sestertiis. idest denis millibus in singula puncta significat. quod autem addit abeunti contulisse millies HS. innuit XXV centena millia donata, ut non sit mirandum, quod tacitus de eo prodiderit: quatuordecim annis, quibus in imperio fuit: bis & uicies millies HS donationibus effudisse.

A rmillata & phalerata Mazacum turba. Si ex his nõnulli q̃ nostra tempestate aliq̃d scripsere, modestiã, atq; ingenuitatem retinere uoluissent: profecto melius latinæ rei consuluissent: nec multa inuertissent. qualis est hic locus. in quo codices omnes mazacum habent. q̃d cum illi non intelligerent: amaxicorũ, et mille alia huiusmodi monstra substituerunt. ego Mazacũ lego, & ex Cappadocia seruos, unde ingens Romæ copia, interpretor: q̃ et Cappadoces appellantur ab Horatio eo uersu, eget æris Cappadocum rex. dicti autem Mazacæ (ut arbitror) ab urbe eorũ regia Mazaca, quæ in medio totius Cappadociæ posita, cum multis aliis indigeret: tamen propter situs commoditatem, & lignorum, ac lapidum, & herbæ copiam delecta ab his fuerat: in qua reges habitarent, unde & mater urbium ab his dicta. quæ tamen postea sub Argæum montem posita, cæsarea sit appellata. cui magnus Basilius postea præfuit antistes. erit igitur Trãquilli sensus, quod Nero frequenti Cappadocum seruorum copia stipatus incederet. quos mazacas ab urbe eorũ primaria etiam appellaret.

» Siquidem iunculam puellarem. perridiculum est,

quod de acu, seu acuncula Commentarij genniant. Tu icunculam legas ἀπὸ τῆς εἰκόνος forma diminutiua, pro parua imaguncula. Iam & Pli. iconicos agnoscit duces. qui sit autem εἰκών apud rhetores non est praesentis loci, & res alioqui satis celebris.

Ex Galba.

" Vt secum uehiculo proximo decies sestertium in auro efferret, idest uiginti quinque millia aureorum.

Ex Othone.

Ante paucos dies seruo Caesaris pro impetrata dispensatione decies HS expresserat. nullus (uti opinor) locus expressius differentiā inter dena HS, et decies HS aperit. Nā si idē significarent: quo pacto qundecim spiculatoribus dena repraesentari poterant: decies igitur HS, cum quinque & uiginti milliū aureorum reddant summam, dena singulis numerata sunt, idest duceni quinquaginta aurei sicq; expēsa ex ea summa quinque ferè millia sunt.

" Nec quicquam prius pro potestate subscripsit: quàm
" quingenties sestertium ad peragendam auream do
" mum. id autem facit duodecies centena, & quinq; millia aureorum nostrorum. quae summa sicui incredibilis uideatur ad absolutionem domus, aestimet ille secum id magis mirū, quod de M. Scauro Pli. scriptum reliquit bis millies HS. uillae incendio Scauro perijsse.

Ex Vitellio.

A Carpathio usque freto. Quis non uideat nequaquam probari id posse, quod plerisque à Parthia arrideat, cum freto Carpathio bene sanè legatur.

Ex Vespasiano.

E t tamen nec sic quidẽ pristinæ cupiditatis infamia
» caruit. Alexãdrini Cybiotatẽ eum uocare pseuera
» runt cognomine unius è regibus suis turpissimarũ sordiũ. Erat certe officiũ boni interpretis, ut q nã hic tandẽ fuisset: aut unde illi cognomen tam sordidum astructum esset: explicaret. Nos Cybiũ Plinio Martiali concisam pelamydem appellari scimus. unde frequens Plinio nominis usurpatio inter præcipua salsamenta corrupta etiam apud Varronem lectione. Credidit Festus dicta à cuborum similitudine: q cum æque in omnes partes pateant (quadratæ.n.ad lusum aptæ sunt) ita etiã piscantes hoc genus piscis, aleam ueluti ludant. hic autem quem cybiotatem appellatum dicat Tranquillus propter eius illiberalitatem, non unus fuit ex Ptolemæis regibus, sed è Syria ducens orignem, qui à filia maxima natu Ptolemæi auletæ expulsi à suis in uirum accersitus, non mul[to] post ab ipsa expellitur. cum eius ignobilitatem, atq; illiberalitatẽ pati nõ posset. Strabo. unde illi ab ordinãdis cybijs, quæ forte ipsemet familiæ dispensaret, merito sordidissi-

mum cognomentum adhæsit, quo & Vespasianum principem, ut sunt Alexandrini dicaces, propter eius auaritiam asperserunt. quemadmodum et Syriæ regi Physcon cognomentū fuit à crassiore intestino, quod multa caperet. Illud etiam ex Athenæo addes. Salsamenta græcis duum esse generum, horæa & Thunnia, idest è thynno salsa caro tunina uulgo dicta. horæum uero quasi tempestiuū esse dictum, cuius macra pinguibus præferātur, cum in thunijs macris pinguia præponātur, quæ cybia nuncupentur. horæa autem ex pelamyde, idest lutaria minore fiunt. Thunnia ex maioribus. Sit autem idem uræum, de quo Pli. cum horæo. mox aliâs.

Ex Tito.

C um ex instituto Tiberij. Aurelius uictor in hanc sententiam. dehinc cum donata, concessa'ue à prioribus principibus firmare in sequentes solerent: simul ut imperium cœpit, talia possidentibus edicto sponte cauit, uel concessit.

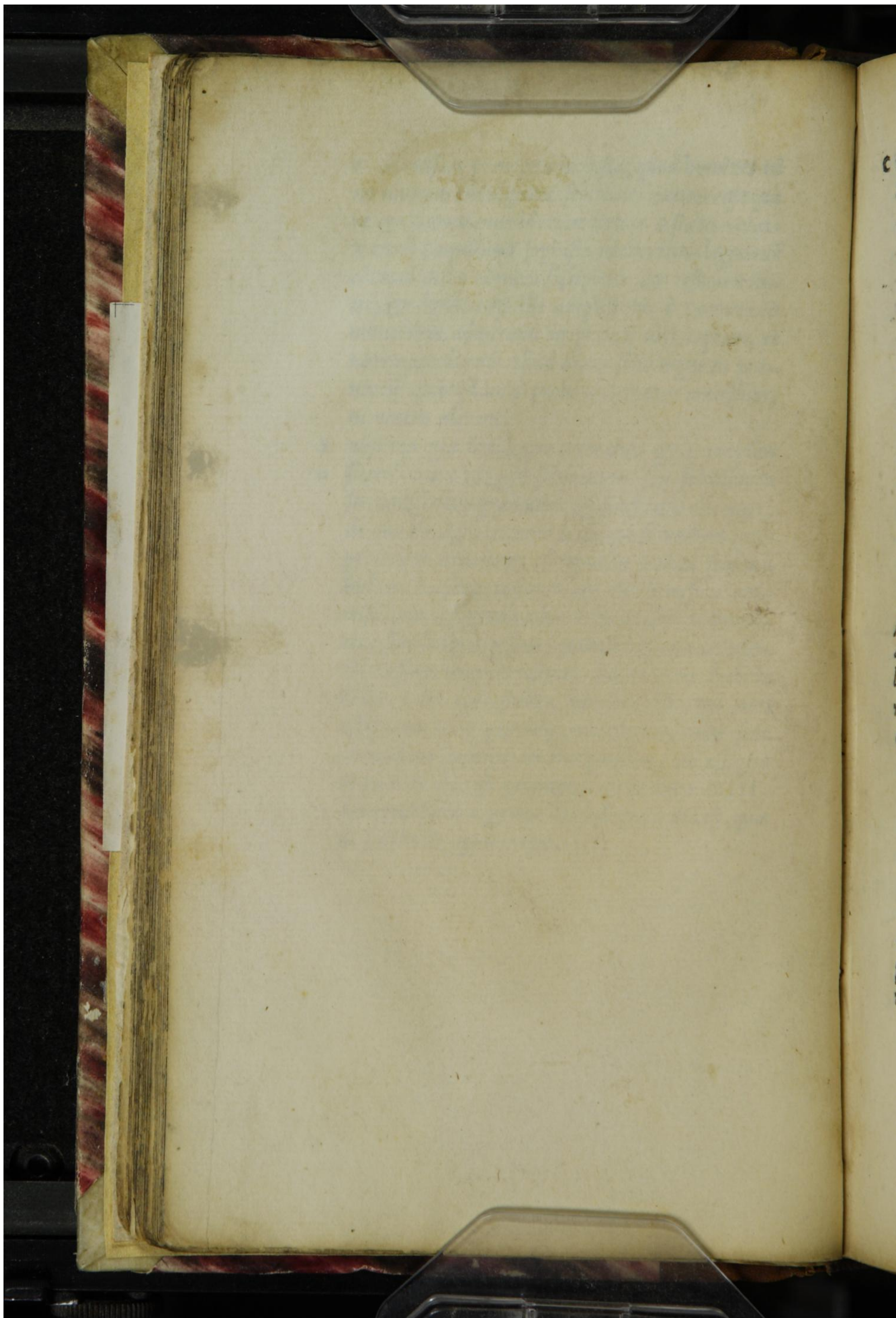
Ex Domitiano.

N am uenatores, gladiatores'q; & noctibus ad lychnos. par error cum eo, qui in Cæsare dictatore inoleuerat: restituenda igitur lectio, & lychnuchos legendum, ut admonui.

E dixit nequis in Italia nouellaret. utq; in prouin
» cijs uineta succiderentur. Aliam Philostratus asserit

edicti causam praecipuae in Asia, quod homines uino nimium indulgentes, seditiones excitarent: quare & Domitianus id etiam in tota Asia uetuerat. Verum Scopeliano sophista celeberrimo legationẽ cõmuni Asiae nomine suscipiente, & restitutae uites, & donatus est ille amplissimis à Domitiano muneribus. admirante in primis uiri copiam, et ubertatem dicendi. Illud etiam scitu dignum prouincijs quibusdam à probo imperatore concessum, ut uineas alerent.

S ubsiciua quae diuisis per ueteranos agris carptim
n superfuerant: Quid subsiciuum seu subcisiuum sit, notissimum grãmaticis est. subsiciuus aũt ager, de quo hic agitur: Boetio is est, qui secundum proprias determinationes ascriptus in finibus suis tabulario Caesaris infertur. & qui beneficio concessus, aut assignatus coloniae fuerit, siue is proximus, siue longius positus, quem colonia in tabulario Caesaris manu conditoris subscriptum habere debet. Item ager similis subcisiuus est, qui non assignatus Reip. populoq; aut coloniae, cuius fine circundatur, remanet in eius potestate, qui assignare potuerit. hoc est principis. Vnde inter XIII. controuersiarum genera illa uel praecipua est, quae de subsiciuis agris oritur.

CAII SVETONII TRANQVILLI DE VITA XII. CAESARVM.

D. IVLIVS CAES.

NNVM agens Cæsar XVI patrẽ amisit. sequentibusq; COSS. flamen dialis destinatus, dimissa Cossutia, quæ familia equestri, sed admodum diues prætextato desponsata fuerat: Corneliam Cinnæ IIII COS. filiam duxit uxorem: ex qua illi mox Iulia nata est: neq; ut repudiaret illam, compelli à dictatore Sylla ullo modo potuit. Quare & sacerdotio, & uxoris dote, & gentilitijs hæreditatibus multatus, diuersarum partium habebatur: ut etiam discedere è medio, & quanquam morbo quartanæ aggrauante propè per singulas noctes commutare latebras cogeretur: seq; ab inquisitoribus pecunia redimere: donec per uirgines uestales, perq; Mamercum Aemilium, & Aurelium Cottam propinquos, & affines suos ueniam impetrauit. Satis constat, Syllam, cum deprecantibus amicissimis, & ornatissimus uiris aliquandiu denegasset: atq; illi pertinaciter contenderent: expugnatum tandem proclamasse siue diuinitus, siue aliqua coniectura, uincerent, ac sibi haberent: dummodo scirent, eum, quem incolumem tantopere cuperent: quandoq; optimatium partibus, quas secum simul defendissent: exitio futurum. Nam Cæsari multos Marios inesse.

Stipendia prima in Asia fecit Marci Thermi praet. contubernio, à quo ad accersendam classem in Bithyniam missus, desedit apud Nicomedem non sine rumore prostratae Regi pudicitiae. quem rumorem auxit intra paucos rursus dies repetita Bithynia per causam exigendae pecuniae, quae deberetur cuidam libertino clienti suo. Reliqua militia secundiore fama fuit: & à Thermo in expugnatione Mitylenarum corona ciuica donatus est.

Meruit & sub Seruilio Isaurico in Cilicia, sed breui tempore. Nam Syllae morte comperta simul spe nouae dissensionis, quae per Marcum Lepidum mouebatur: Romam propere rediјt. Et Lepidi quidem societate, quanquam magnis conditionibus inuitaretur: abstinuit: tum ingenio eius diffisus, tum occasione, quam minorem opinione offenderat. Caeterum composita seditione ciuili, Cornelium Dolabellam consularem, & triumphalem uirum repetundarum postulauit: absolutoq́; , Rhodum secedere statuit: & ad declinandam inuidiam, &, ut per otium, ac requiem Apollonio Molonis clarissimo tunc dicendi magistro operam daret. Huc dum hybernis iam mensibus traiјcit: circa Pharmacusam insulam à praedonibus captus est: mansitq́; apud eos non sine summa indignatione propè XL. dies, cum uno medico, & cubicularijs duobus. Nam comites, seruosq́; caeteros in initio statim ad expediendas pecunias, quibus redimeretur: dimiserat. Numeratis deinde L. talentis, expositus in litore, non distulit, quin è uestigio clas-

se deducta, persequeretur abeuntes, ac redactos in potestatem supplicio, quod saepe illis minatus inter iocum fuerat: afficeret. Vastante regiones proximas Mithridate, ne desidere in discrimine sociorum uideretur: a Rhodo, quo pertenderat: transit in Asiā: auxiliisq; contractis, & praefecto regis prouincia expulso, nutantes, ac dubias ciuitates retinuit ī fide.

Tribunatu militum, qui primus Romam reuerso per suffragia populi honor obtigit: authores restituendae tribunitiae potestatis, cuius uim Sylla diminuerat: enixissime iuuit. Lucio etiam Cinnae uxoris fratri, & qui cum eo ciuili discordia Lepidum secuti post necem COS. ad Sertorium confugerant: reditum in ciuitatem rogatione Plotia confecit: habuitq; & ipse super ea re concionē.

Quaestor Iuliam amitam, uxoremq; Corneliam defunctas laudauit e more pro rostris. Sed in amitae quidem laudatione, de eius, ac patris sui utraque origine sic refert. Amitae meae Iuliae maternum genus ab regibus ortum, paternum cum diis immortalibus coniunctum est. Nam ab Anco Martio sunt Martii reges: quo nomine fuit mater, a Venere Iulii, cuius gentis familia est nostra. Est ergo in genere & sanctitas regum, qui plurimum inter homines pollent: & caerimonia deorum, quorum ipsi in potestate sunt reges. In Corneliae autem locum Pompeiam duxit Q. Pompeii filiam L. Syllae neptem. Cum qua deinde diuortium fecit, adulteratam opinatus a P. Clodio, quem inter publicas caerimonias penetrasse ad eam muliebri ue-

ste tam constans fama erat: ut Senatus quæstionem de pollutis sacris decreuerit. Quæstori ulterior Hispania obuenit. ubi cum mandato Reip. iure dicen do conuentus circuiret: Gadesq; uenisset: animaduer sa apud Herculis templum magni Alexandri imagi ne, ingemuit: & quasi pertesus ignauiam suã, q̃d nihil tum à se memorabile actum esset in ætate, qua iam Alexander orbem terrarum subegisset: missionem continuo efflagitauit ad captandas quamprimum maiorum rerum occasiones. In urbe etiam confusum eum somnio proximæ noctis (nam uisus erat per quietem matri stuprum intulisse) coniectores ad amplissimam spem incitauerunt: arbitrium orbis ter rarum portendi interpretantes, quando mater, quam subiectam sibi uidisset: non alia esset, quàm terra, quæ omnium parens haberetur. Recedens ergo ante tempus colonias latinas de petenda ciuitate agi tantes adijt: & ad audendum aliquid concitasset, ni si COSS. conscriptas in Ciliciam legiones paulisper ob id ipsum retinuissent: nec eo secius maiora mox in urbe molitus est. Siquidem ante paucos dies q̃ ædilitatem iniret: uenit in suspicionem conspirasse cum M. Crasso consulari, item P. Sylla, & L. Antronio, post designationem consulatus ambitus condemnatis, ut principio anni Senatum adorirentur: & trucidatis, quos placitum esset, dictaturam Crassus inuaderet: ipse ab eo magister equitum diceretur: constitutaq; ad arbitrium Rep. Syllæ, & Antronio consulatus restitueretur. Meminerunt huius coniurationis Tanusius Geminus in historia. M. Bi

bulus in edictis. C. Curio pater in orationibus. De hac significare uidetur & Cicero in quadam ad Atticum epistola, referens Cæsarem in consulatu confirmasse regnum, de quo ædilis cogitarat. Tanusius adijcit, Crassum pœnitentia, uel metu diem cædi destinatum non obijsse: & idcirco ne Cæsarem quidem signum, quod ab eo dari conuenerat: dedisse. Conuenisse autem Curio ait, ut togam de humero deijceret. Idem Curio, sed & M. Actorius Naso authores sunt, conspirasse eum etiam cũ Cn. Pisone adolescente. cui ob suspicionem urbanæ coniurationis prouincia Hispania ultro extra ordinem data sit: pactumq́; ut simul foris ille, ipse Romæ ad res nouas consurgerent, p Lambranos, & Transpadanos, destitutum utriusq; consiliũ morte Pisonis.

Aedilis præter comitium, ac forum, basilicasq́;, etiam capitolium ornauit porticibus ad tempus extructis. In quibus abundante rerum copia, pars apparatus exponeretur. Venationes autem, ludosq́; & cum collega, & separatim edidit. Quo factum est, ut communium quoq; impensarũ solus gratiã caperet. Nec dissimularet collega eius Marcus Bibulus euenisse sibi, quod Polluci. Vt enim geminis fratribus ædes in foro constituta tantũ Castoris uocaretur: ita suam, Cæsarisq́; munificentiam unius Cæsaris dici. Adiecit insuper Cæsar etiam gladiatorum munus, sed aliquanto paucioribus q̃ destinauerat, paribus. Nam, cum multiplici undiq; familia comparata inimicos exterruisset: cautum est de numero gladiatorũ, quo ne maiorẽ cuiquã habe-

re Romæ liceret. Conciliato populi fauore, tentauit p partē tribunorū, ut sibi Aegyptus prouincia plebiscito daretur, nactus extraordinarij imperij occasionem, quod Alexādrini regē suū, sociumq; atq; amicum à Senatu appellatum expulerāt: resq; improbabatur. nec obtinuit, aduersante optimatium factione, quorum authoritatem, ut qbus posset modis inuicem diminueret: Trophæa C. Marij de Iugurtha, deq; Cimbris, atq; Theutonis olim à Sylla disiecta restituit: atq; in exercenda de sicarijs quæstione, eos quoq; sicariorum numero habuit: qui proscriptione ob relata ciuium Romanorum capita pecunias ex ærario acceperant: q̄q̄ exceptos Cornelijs legibus. Subornauit etiam, qui C. Rabirio perduellionis diem diceret: quo præcipuo adiutore aliquot ante annos Lucij Saturnini seditiosum tribunatū Senatus coërcuerat. ac sorte iudex in reum ductus, tam cupide condemnauit: ut ad populum prouocāti nihil æque, ac iudicis acerbitas profuerit. Deposita prouinciæ spe, Pont. Max. petijt, non sine profusissima largitione. In qua reputans magnitudinem æris alieni, cum mane ad comitia descenderet: prædixisse matri osculanti fertur, domum nisi se pontificem non reuersurum. atq; ita potentissimos duos competitores, multumq; & ætate, & dignitate antecedentes superauit: ut plura ipse in eorum tribubus suffragia, q̄ uterq; in omnibus tulerit. Prætor creatus, detecta coniuratione Catilinæ, Senatuq; uniuerso in socios facinoris ultimā statuente pœnā solus munici-

patim diuidendos, custodiendosq; publicatis bonis censuit. Quin & tantū metū iniecit asperiora suadētibus idētidē ostentans, q̃ta eos in posterū à plebe Ro. maneret inuidia, ut Decimum Syllanum COS. designatum non piguerit sentētiam suá, quia mutare turpe erat, interpretatione lenire, uelut grauius atq; ipse sensisset exceptam: obtinuissetq; adeo transductis ad se iam pluribus, & in his Ciceronis consulis fratre: nisi labantem ordinem confirmasset M. Catonis oratio. Ac ne sic quidem impedire rem destitit: quoadusq; manus equitum Ro. quæ armata præsidij causa circunstabat: immoderatius perseueranti necem comminata est: & iam strictos gladios usq; eo intentans, ut sedentem unà proximi deseruerint: uix pauci complexu, togáq; obiecta protexerint. Tunc planè deterritus, non modo cessit, sed & in reliquum anni tempus curia abstinuit.

Primo præturæ die Q. Catulum de refectione capitolij ad disquisitionem populi uocauit rogatione promulgata: qua curationem eam in alium transferebat. Verum impar optimatium conspirationi, quos relicto statim nouorum COSS. officio frequentes, obstinatosq; ad resistendum concurrisse cernebat: hanc quidem actionem deposuit.

Cæterum Cæcilio Metello Trib. pleb. turbulentissimas leges aduersus collegarum intercessionem ferenti, authorem, propugnatoremq; se pertinacissime præstitit: donec ambo administratione Reip. decreto patrum summouerentur. At nihilominus permanere in magistratu, & ius dicere au-

sus, ut comperit paratos, qui ui, ac per arma prohiberent: dimissis lictoribus, abiectaq; prætexta, domum clàm refugit, pro conditione temporum quieturus: Multitudinem quoq; biduo post sponte et ultro confluentem, operamq; sibi in asserenda dignitate tumultuosius pollicentem compescuit. Quod cum præter opinionem euenisset: Senatus ob eundem cætum festinato coactus, gratias ei per primores uiros egit: accitumq; in curiam, & amplissimis uerbis collaudatum in integrum restituit, inducto priore decreto. Recidit rursus in discrimen aliud inter socios Catilinæ nominatus, & apud Nouium Nigrum quæstorem à Lucio Vectio indice, & in Senatu à Q. Curio, cui, quod primus consilia coniuratorum detexerat: constituta erant publice præmia. Curius è Catilina se cognouisse dicebat. Vectius etiam chirographum eius Catilinæ datum pollicebatur. Id uero Cæsar nullo modo tolerandum existimans, cum implorato Ciceronis testimonio, quædam se de coniuratione ultro ad eum detulisse docuisset: ne Curio præmia darentur, effecit, Vectium pignoribus captis, & direpta supellectile male mulctatum, ac pro rostris in concione penè discerptum coniecit in carcerem. Eodem modo Nouium quæstorem, eo quod compellari apud se maiorē potestatē passus esset. Ex prætura ulteriorē sortitus Hispaniá, retinētes creditores interuentu sponsorū remouit: ac neq; more, neq; iure, ante, q̃ prouinciæ ordinarētur: profectus est. Incertū metu ne iudicij, quod priuato parabatur: an quo maturi

us socijs implorantibus subueniret: pacataq; pro-
uincia, pari festinatione, non expectato successore,
ad triu͂phum simul, consulatum'q; decessit. Sed tum
editis iam comitijs, ratio eius haberi non posset, ni-
si priuatus introijsset urbem, & ambienti, ut legi-
bus solueretur, multi contradicerent: coactus est,
triumphum, ne consulatu excluderetur: dimittere.

E' duobus consulatus competitoribus Lucio Lu-
ceio, Marco'q; Bibulo, Lucium sibi adiunxit
pactus, ut is, quoniam inferior gratia esset, pe-
cunia'q; polleret: numos de suo communi nomi-
ne, per centurias pronuntiaret. Qua cognita re,
optimates, quos metus ceperat, nihil non ausuru͂ eu͂
in summo magistratu concordi, & consentiente colle
ga, authores Bibulo fuerunt tantundem pollicendi,
ac pleriq; pecunias contulerunt, ne Catone quidem
abnuente eam largitionem e' Rep. fieri. Igitur cum
Bibulo COS. creatus est. Eande͂ ob causam opera ab
optimatibus data est, ut prouinciae futuris COSS.
minimi negotij. i. syluae, calles'q; decerne͂retur. Qua
maxime iniuria instructus omnibus officijs Cn. Po͂
peium assectatus est offensum patribus, quod Mithri͂
date rege uicto cunctantius confirmare͂tur acta sua.
Pompeio'q; Marcum Crassum reconciliauit ueterem
inimicum ex consulatu, que͂ summa discordia simul
gesserā t. Ac societatem cum utroq; inijt, neq͂d agere-
tur in Rep. quod displicuisset ulli e' tribus. Inito ho
nore primus oi͂um instituit, ut tam Senatus q͂ populi͂
diurna acta conficere͂tur, & publicare͂tur. Antiquu͂
etiam retulit more͂, ut quo mense fasces non haberet:

accensus ante eum iret: lictores ponè sequerentur. Lege autem Agraria promulgata, obnuntiantem collegam armis foro expulit. Ac postero die in senatu conquestum, nec quoq; reperto, qui super tali consternatione referre, aut censere aliquid auderet: qualia multa sæpe in leuioribus culpis decreta erant: in eam coëgit desperationem, ut quoad potestate abiret: domo abditus nihil aliud q̃ per edicta obnuntiaret. Vnus ex eo tempore omnia in Rep. & ad arbitrium administrauit, ut nonnulli urbanorum, cum quid per iocum testandi gratia signarent: non Cæsare & Bibulo, sed Iulio & Cæsare COSS. actum scriberent, bis eundẽ præponentes nomine atq; cognomine, utq; uulgo mox ferrẽtur hi uersus.

" Non Bibulo quicq̃ nuper, sed Cæsare factum est.
" Nam Bibulo fieri consule nil memini.

Campum stellatem maioribus cõsecratum, agrumq; campanum ad subsidia Reip. uectigalem relictum diuisit extra sortem, ac uiginti millibus ciuium, quibus terni, pluresq; liberi essent. Publicanos remissionem petentes tertia mercedum parte releuauit: ac ne in locatione nouorum uectigalium immoderatius licitarentur: propalam monuit. Cætera item, quæ cuiq; libuissent, dilargitus est contradicẽte nullo, ac, si conaretur quis, absterrito. Marcum Catonem interpellantem extrahi curia per lictorem, duciq; in carcerem iussit. Lucio Lucullo liberius resistenti tantum calumniarum metum iniecit: ut ad genua ultro sibi accederet. Cicerone in iudicio quodã deplorante temporum statum P. Clodium inimicum eius fru

stra iampridem a patribus ad plebem transire ni-
tentem eodem die, horaq; nona transduxit. Postre-
mo in uniuersos diuersæ factionis inductum præ-
mijs, ut se de inferenda Pompeio nece solicitatum a
quibusdam profiteretur: productusq; pro rostris
authores ex compacto nominaret. Sed uno, atq; alte
ro frustra, nec sine suspicione fraudis nominatis,
desperans tam præcipitis consilij euentum, interce-
pisse ueneno indicem creditur. Sub idẽ tempus
Calpurniam L. Pisonis filiam successuri sibi in consu
latu duxit uxorem: suãq; Iuliam Cn. Pompeio col-
locauit, repudiato priore sponso Seruilio Cepio-
ne, cuius uel præcipua opera pauloante Bibulum
impugnauerat. Ac post nouam affinitatem Pompe-
ium primum rogare sententiam cœpit: cum Cras-
sum soleret: essetq; consuetudo, ut quem ordinem
interrogandi sententias COS. Cal. Ianuarijs insti-
tuisset: eum toto anno conseruaret. Socero igitur,
generoq; suffragantibus, ex omni prouinciarũ copia
Gallias potissimũ elegit: cuius emolumẽto, & oppor
tunitate idonea sit materia triumphorum. & ini-
tio quidem Galliam cisalpinam, illyrico adiecto, le-
ge Vatinia accepit: mox per senatum comatã quoq;
ueritis patribus, ne, si ipsi negassent: populus & hãc
daret. Quo gaudio elatus non temperauit, q̃n pau-
cos post dies frequenti curia iactaret, inuitis, & ge
mentibus aduersarijs, adeptum se, quæ concupisset.
deinde ex eo insultaturum omnium capitibus. ac ne
gante quodam per cotumeliam, facile hoc ulli fœ-
minæ fore: respondit, quasi alludens, in Assyria

quoq; regnasse Semiramim: magnamq; Asiæ partem Amazones tenuisse quondam. Functus consulatu C. Mēmio, L. Domitio prætoribus de superioris anni actis referentibus cognitionē senatui detulit. nec illo suscipiente, triduoq; p irritas altercationes absumpto, in prouinciā abijt: & statim quæstor eius in præiudicium aliquot criminibus arreptus est. mox & ipse à L. Antistio Trip. Pleb. postulatus, appellato demum collegio obtinuit: cum Reip. causa abesset, reus ne fieret. Ad securitatem ergo posteri temporis in magno negotio habuit: obligare semper annuos magistratus: & è competitoribus non alios adiuuare, aut ad honorem pati peruenire, quàm qui sibi pepigissent, propugnaturos absentiam suam. cuius pacti non dubitauit à quibusdā iusiurandum, atq; etiam syngrapham exigere.

Sed cum L. Domitius consulatus candidatus palàm minaretur, COS. se effecturum, quod prætor nequisset: ademturumq; ei exercitus, Crassum, Pompeiumq; in urbem prouinciæ suæ Lucam extractos compulit: ut detrudendi Domitij causa consulatum alterum peterent: perfecitq; utrunq;, ut in quinquennium sibi imperium prorogaretur. Qua fiducia ad legiões, quas à Rep. acceperat: alias publico, alias priuato sumptu addidit. unam etiā ex transalpinis conscriptam uocabulo quoq; gallico: Alauda enim appellabatur: quā disciplina, cultuq; Romano institutam, & ornatam postea uniuersam ciuitate donauit. Nec deinde ulla belli occasione iniusti quidem, ac periculosi abstin

nuit tam fœderatis quàm infestis, ac feris gentibus ultro lacessitis, adeo ut senatus quondam legatos ad explorandum statum Galliarum mittendos decreuerit: ac nonnulli dedendum eum hostibus censuerint. Sed prospere decedentibus rebus, & sæpius, & plurium, quàm quisquam unquam dierum supplicationes impetrauit. Gessit autem IX. annis, quibus in imperio fuit, hæc ferè: omnem Galliam, quæ à saltu pyreneo, alpibusq;, & monte Gebenna, fluminibus Rheno, et Rhodano cótinetur: patetq; circuitu ad bis & tricies centum millia passuum, præter socias, ac benemeritas ciuitates in prouinciæ formam redegit: eiq; in singulos annos stipendij nomen imposuit. Germanos, qui trans Rhenum incolunt, primus Romanorum ponte fabricato aggressus, maximis affecit cladibus. Aggressus & Britanos ignotos antea, superatisq; pecunias, & obsides imperauit. per tot successus ter nec amplius aduersum casum expertus, in Britania classe ui tempestatis propè absumpta, & in Gallia ad Gergoniam legione fusa, et in Germanorū finibus, Titurio, & Arunculeio legatis per insidias cæsis.

Eodem temporis spatio matrem primo, deinde filiam, nec multo post neptem amisit. Interimq; consternata P. Clodij cæde Rep. cum Senatus unum COS. nominatimq; Cn. Pompeium fieri censuisset: egit cum Trib. pleb. Collegam se Pompeio destinantibus, id potius ad populum ferrent, ut absenti sibi, & quando imperij tempus expleri cœpisset: petitio secundi consulatus daretur,

ne ea causa maturius, & imperfecto adhuc bello decederet. Quod ut adeptus est: altiora iam meditans, & spei plenus, nullum largitionis, aut officiorum in quenquam genus publice, priuatim'q; omisit. Forum de manubijs inchoauit: cuius area super HS millies constitit. Munus populo, epulum'q; pronuntiauit in filiæ memoriam, quod ante eum nemo fecit. Quorum ut quammaxima expectatio esset: ea, quæ ad epulum pertinerent, quamuis macellarijs oblocata, etiam domesticatim apparabat. Gladiatores notos sicubi infestis spectatoribus dimicarent: ui rapiendos, reseruandos'q; mandabat. Tirones neque in ludo, neq; per lanistas, sed in domibus per equites Rom. ac etiam per Senatores armorum peritos erudiebat precibus enitens: quod epistolis eius ostenditur, ut disciplinam singulorum susciperent, ipsiq; dictata exercentibus darent. Legionibus stipendium in perpetuum duplicauit. Frumentum quoties copia esset, etiam sine modo, mensura'q; præbuit. Ac singula interdum mancipia, & prædia uiritim dedit. Ad retinendam autem Pompeij necessitudinem, ac uoluntatem, Octauiam sororis suæ neptem, quæ C. Marcello nupta erat, conditione ei detulit: sibique filiam eius in matrimonium petijt, Fausto Syllæ destinatam. Omnibus uero circa eum, atque etiam parte magna senatus, gratuito, aut leui fœnore obstrictis, ex reliquo quoq; ordinum genere uel inuitatos, uel sponte ad se commeantes uberrimo congiario prosequebatur. Libertos insuper, seruulos'q; cuiusq;, prout domino, patro

no'ue gratus quis esset. Tum reorum, aut obærato rum, aut prodigæ iuuentutis subsidium unicum ac promptissimum erat: nisi quos grauior criminum uel inopiæ, luxuriæ'ue uis urgeret, quàm ut subueniri posset à se. His planè palàm bello ciuili opus esse dicebat. Nec minore studio reges, atque prouincias per terrarum orbem alliciebat, aliis captiuorum millia dono offerens, aliis, citra SENAT. PO. q; authoritatem, quo uellent, & quoties uellent, auxilia summittens. Similiter q; Italiæ, Galliarum q;, & Hispaniarum, Asiæ quoque & Græciæ potentissimas urbes præcipuis operibus exornans, donec attonitis iam omnibus, & quorsum illa tenderent reputantibus, Marcus Claudius Marcellus COS. edicto præfatus, de summa se REP. acturum retulit ad senatum, ut ei succederetur ante tempus: quoniã bello confecto, pax esset: ac dimitti deberet uictor exercitus, & ne absentis ratio comitiis haberetur, quando nec plebiscito Pompeius postea abrogasset. Acciderat autem, ut is legem de iure magistratuum ferens, eo capite, quo à petitione honorum absentes summouebat, ne Cæsarem quidem exciperet per obliuionem. Ac mox lege iam in æs incisa, & in ærarium condita, corrigeret errorem. Nec contentus Marcellus prouincias Cæsari, & priuilegium eripere: retulit etiam, ut colonis, quos rogatione Vatinia Nouumcomum deduxisset, ciuitas adimeretur: quod per ambitionem, & ultra præscriptum data esset. Commotus his Cæsar ac iudicans, quod sæpe ex eo auditum ferunt, difficilius se

principem ciuitatis à primo ordine in secundum, quàm ex secundo in nouissimum detrudi, summa ope restitit, partim per intercessores tribunos, partim per Seruium Sulpitium alterum consulem. Insequenti quoque anno C. Marcello, qui fratri patrueli suo Marco in consulatu successerat eadem tempestate collegam eius Aemilium Paulum, Caiumq; Curionem uiolentissimum tribunorum, ingenti mercede defensores parauit. Sed cum obstinatius omnia agi uideret: & designatos etiam consules è parte diuersa, senatum literis deprecatus est, ne sibi beneficium populi adimeretur: aut ut cæteri quoq; imperatores ab exercitibus discederent, confisus (ut putant) facilius se simul atque libuisset, ueteranos conuocaturum, quàm Pompeium nouos milites. Cum aduersarijs autem pepigit, ut dimissis octo legionibus transalpinaq; Gallia, duæ sibi legiones, & cisalpina prouincia, uel etiam una legio cum illyrico concederetur, quoad COS. fieret. Verum neque Senatu interueniente, et aduersarijs negantibus, ullá se de Rep. facturos pactionem, transit in citeriorem Galliam. Conuentibusq; peractis Rauennæ substitit bello uindicaturus, siquid de TRIB. pleb. intercedentibus pro se grauius à Senatu constitutum esset. Et prætextum quidem illi ciuilium armorum hoc fuit. Causas autem alias fuisse opinantur. Cn. Pompeius ita dictitabat, quod neq; opera consumare quæ instituerat, neq; populi expectationem, quam de aduentu suo fecerat, priuatis opibus explere posset: turbare omnia, ac permiscere uoluisse. Alij timuisse dicunt,

ne eorum,

ne eorum, quæ primo consulatu aduersus auspicia, legesq́;, & intercessiones gessisset: rationem reddere cogeretur. Cum Marcus Cato identidem, nec sine iureiurando denuntiaret, delaturum se nomen eius, simulac primum exercitum dimisisset. Cumq́; uulgo fore prædicaret, ut si priuatus redisset: Milonis exemplo circumpositis armatis causam apud iudices diceret. Quod probabilius facit Asinius Pollio, pharsalica acie cæsos, profligatosq́; aduersarios prospicientem, hæc eum ad uerbum dixisse referẽs, Hoc uoluerunt, tantis rebus gestis C. Cæsar condemnatus essem: nisi ab exercitu auxilium petijssem. Quidam putant, captum imperij consuetudine, pensitatisq́; suis, & inimicorum uiribus, usum occasione rapiendæ dominationis, quam ætate prima concupisset. Quod existimasse uidebatur et Cicero scribens de officijs tertio libro, semper Cæsarem in ore habuisse eos in phœnissis,

εἴπερ γὰρ ἀδικεῖν χρὴ, τυραννίδος πέρι

κάλλιστον ἀδικεῖν, τ᾽ ἄλλα δ᾽ εὐσεβεῖν χρεών.

Euripidis uersus, quos sic ipse conuertit.

» Nam si uiolandum est ius, imperij gratia

» Violandum est, alijs rebus pietatem colas.

Cum ergo sublatam tribunorum intercessionem, ipsosq́; urbe cessisse nunciatum est: præmissis confestim clàm cohortibus, ne qua suspicio moueretur: & spectaculo publico per dissimulationem interfuit: & formam, qua ludum gladiatorum erat ædificaturus: consyderauit: & ex consuetudine conuiuio se frequenti dedit. Deinde post

solis occasum, mulis è proximo pristino ad uehiculum iunctis, occultissimum iter modico comitatu ingressus est. Et, cum luminibus extinctis decessisset uia, diu errabundus, tandem ad lucem duce reperto, per angustissimos tramites pedibus euasit. Consecutusq; cohortes ad Rubiconem flumen, qui prouinciæ eius finis erat, paulum constitit. Ac repu-
" tans quantum moliretur, conuersus ad proximos, &
" etiam nunc inquit regredi possumus: quod si ponti-
" culum transierimus, omnia armis agenda erunt.

Cunctanti ostentum tale factum est. Quidam eximia magnitudine, & forma in proximo sedens repente apparuit arundine canens. Ad quem audiendum cum præter pastores, plurimi etiam ex stationibus milites concurrissent: interq; eos, & æneatores, rapta ab uno tuba, prosiluit ad flumen: & ingenti spiritu classicum exorsus perten
" dit ad alteram ripam. Tunc Cæsar eatur, inquit,
" quò deorum ostenta, & inimicorum iniquitas uo-
" cat. Iacta est alea inquit. Atque ita traiecto exercitu, adhibitis Trib. pl. qui pulsi superuenerant: pro concione fidem militum flens, ac ueste à pectore discissa, inuocauit. Existimatur etiam equestres census pollicitus singulis, quod accidit opinione falsa. Nam cum in alloquendo, exhortandoq; sæpius digitum læuæ manus ostentans affirmaret, se ad satisfaciendum omnibus, per quos dignitatem suam defensurus esset, annulum quoq; æquo animo detracturum sibi, extrema concio, cui facilius erat uidere concionantem, quàm audire, pro dicto accepit, quod uisu su-

spicabatur, promissumq́; ius annulorum cum mil-
libus. CCCC. fama distulit. Ordo, & sum
ma rerum, quas deinceps gessit, sic se habent. Pice
num, Vmbriam, Hetruriam occupauit: & L. Domi
tio, qui per tumultum successor ei nominatus, Corfi-
nium præsidio tenebat, in deditionem relacto, atq; di
misso secundum superum mare Brundusium teten-
dit: quò COSS. Pompeiusq́; confugerant, quampri
mum transfretaturi. hos frustra per omnes moras
exitu prohibere conatus Romam iter conuertit. Ap-
pellatisq́; de Rep. patribus ualidissimas Pompeij co-
pias, quæ sub tribus legatis M. Petreio, & L. Afra
nio, & M. Varrone in Hispania erant, inuasit, pro-
fessus ante, inter suos ire se ad exercitum sine duce,
& inde reuersurum ad ducem sine exercitu. Et
quanquam obsidione Massiliæ, quæ sibi in itinere
portas clauserat: summaq́; frumentariæ rei penuria
retardante, breui tamen omnia subegit. Hinc
urbe repetita Macedoniam transgressus Pompeium
per quatuor penè menses maximis obsessum operi-
bus ad extremum pharsalico prælio fudit: & fugien
tem Alexandriam persecutus, ut occisum deprehen
dit cum Ptolemæo rege, à quo sibi quoq; insidias ten-
di uidebat: bellum sanè difficillimum gessit: neq; lo
co, neq; tempore æquo, sed hyeme anni, & intra mœ
nia copiosissimi, ac solertissimi hostis inops ipse re-
rum omniũ, atque imparatus. Regnum Aegypti ui-
ctor Cleopatræ, fratriq́; eius minori permisit, ueri
tus prouinciam facere, ne quandoque uiolentiorem
præsidem nacta nouarũ rerũ materia esset. Ab Ale-

xandria in Syriam, & inde Pontum transijt urgentibus de Pharnace nuntijs, quem Mithridatis magni filium, ac tunc occasione temporum bellantem, iamq; multiplici successu praeferocem intra quintum quàm affuerat diem, quatuor, quibus in conspectum uenit, horis, una profligauit acie, crebro commemorãs Pompeij felicitatem, cui praecipua militiae laus de tam imbelli genere hostium contigisset. Dehinc Scipionem, ac Iubam reliquias partium in Africa refouentes deuicit, Pompeij liberos in Hispania.

Omnibus ciuilibus bellis nullam cladem nisi per legatos suos passus est: quorum C. Curio in Africa perijt. C. Antonius in illyrico in aduersariorum deuenit potestatem. P. Dolabella classem in eodem illyrico, Cn. Domitius Caluinus in Ponto exercitum amiserunt. Ipse prosperrime semper, ac ne ancipiti quidem unquam fortuna, praeterquam bis, dimicauit. Semel ad Dyrrhachium, ubi pulsus, non instante Pompeio, negauit eum uincere scire. Item in Hispania ultimo praelio cum desperatis rebus etiam de consciscenda nece cogitauit.

Confectis bellis quinquies triumphauit, post deuictum Scipionem quater eodem mense, sed interiectis diebus, & rursus semel post superatos Pompeij liberos. Primum, & excellentissimum triumphum egit gallicum, sequentem Alexandrinum, deinde ponticum, huic proximum Africanum, nouissimum hispaniensem, diuerso quenque apparato, & instrumento. Gallici triumphi die uelabrum praeteruehens penè curru excussus axe defra

cto. Ascenditq; Capitolium ad lumina, quadragin-
ta elephantis dextra atq; sinistra lychnuchos gestan-
tibus. Pontico triumpho inter pompæ fercula triũ
uerborũ prætulit titulũ, Veni, Vidi, Vici, nõ
acta belli significantem, sicut cæteri, sed celeriter
confecti notam. Veteranis legionibus prædæ
nomine in pedites singulos super bina HS, quæ
initio ciuilis tumultus numerauerat: in equites ui-
cena quaterna millia numûm dedit. Assignauit
& agros, sed non continuos, ne quis possessorum
expelleretur. Populo præter frumenti denos modios,
ac totidem olei libras, trecenos quoq; numos, quos
pollicitus olim erat: uiritim diuisit, & hoc amplius
centenos pro mora. Annuam etiam habitationem
Romæ usq; ad bina millia numûm, in Italia non
ultra quingenos sestertios remisit. Adiecit epulum
ad uiscerationem, & post hispaniensem uictoriam
duo prandia. Nam cum prius parce, neq; pro libe-
ralitate sua præbitũ iudicaret: quinto post die aliud
largissimum præbuit. Edidit spectacula uarij
generis, munus gladiatorum. Ludos etiam regiona
tim urbe tota, & quidem per omnium linguarum
histriones. Item circenses, athletas, naumachiam.
Munere in foro depugnauit Furius Leptinus stir-
pe prætoria, & A. Calpenus senator quondam,
actorq; causarum. Pyrrhicam saltauerunt Asiæ,
Bithyniæq; principum liberi. Ludis Decimus Labe-
rius eques Ro. mimum suum egit: donatusq; est qn-
gentis HS, & annulo aureo. Sessum in quatuorde-
cim scæna per orchestram transijt circensibus, spa-

tio circi ab utraq; parte producto, & in gyrum euripo addito. Quadrigas, bigasq;, & equos desultorios agitauerunt nobilissimi iuuenes. Troiam lusit turma duplex, maiorum, minorumq; puerorum. Venationes editæ per dies quinq;, ac nouissime pugna diuisa in duas acies quinquagenis peditibus, elephantis uicenis, tricenis equitibus hinc & inde commissis. Nã, quo laxius dimicaretur, sublatæ metæ, inq; earum locum bina castra exaduerso constituta erant. Athletæ, stadio ad tempus extructo, in regione martij campi certauerunt per triduum: & nauali prælio in morem cochleæ defosso lacu, biremes, ac triremes, quadriremesq; tyriæ, & ægyptiæ classis magno pugnatorum numero conflixerunt. Ad quæ omnia spectacula tantum undiq; confluxit hominum: ut pleriq; aduenæ aut inter uicos, aut inter uias tabernaculis positis manerent: ac sæpe præ turba elisi, exanimatiq; sint plurimi, & in his duo senatores. Conuersus hinc ad ordinandum reip. statum, fastos correxit iampridem uitio pontificum per intercalandi licentiam adeo turbatos, ut neq; messium feriæ æstati, neq; uindemiarum autumno competerent. Annumq; ad cursum solis accommodauit, ut trecentorum sexagintaqnq; dierum esset, & intercalario mense sublato, unus dies quarto quoq; anno intercalaretur. Quo autem magis in posterum ex Cal. Ianuarijs nobis temporum ratio congrueret, inter Nouembrẽ ac Decembrem mensem interiecit duos alios, fuitq; is annus, quo hæc constituebãtur. XV. mensium cum in-

tercalario: qui ex consuetudine in eum annum inciderat. Senatum suppleuit: patricios allegit. Prætorum, ædilium, quæstorum, minorum etiam magistratuum numerum ampliauit. Nudatos opere censorio, aut sententia iudicum de ambitu condemnatos restituit. Comitia cum populo partitus est, ut exceptis consulatus competitoribus de cætero numero candidatorum, pro parte dimidia, quos populus uellet, pronuntiarentur, pro parte altera, quos ipse dedisset, & edebat per libellos cuiq; tribui missos scriptura breui. Cæsar dictator illi tribui, commendo uobis illum, & illum, ut uestro suffragio suam dignitatem teneant. Admisit ad honores, & proscriptorum liberos. Iudicia ad duo genera iudicum redegit, equestris ordinis, ac Senatorij. Tribunos ærarios, quod erat tertium, sustulit. Recensum populi, nec more, nec loco solito, sed uicatim per dominos insularum egit, atq; ex uiginti, trecentisq; millibus accipientium frumentum è publico, ad centum quinquaginta retraxit. Ac ne qui noui cœtus recensionis causa moueri quandoq; possent: instituit quotannis in demortuorum locum ex ijs, qui recensiti non essent: subsortitio à prætore fieret. Octoginta autem ciuium millibus in transmarinas colonias distributis: ut exhaustæ quoq; urbis frequentia suppeteret: Sanxit, ne quis ciuis maior uiginti annis minor'ue decem, qui sacramento non teneretur plus triennio continuo Italia abesset: neu quis senatoris filius nisi contubernalis, aut comes magistratus peregre proficisceret-

tur, ne'ue ij, qui pecuariã rẽ facerent: minus tertia parte puberũ ingenuorũ inter pastores haberent: omnes'q; medicinam Romæ professos, & liberalium artium doctores, quo libentius & ipsi urbem incolerent: & cæteri appeterent: ciuitate donauit. De pecunijs mutuis, disiecta nouarum tabularum expectatione, quæ crebro mouebantur, decreuit tandẽ, ut debitores creditoribus satisfacerent per æstimationem possessionum quanti quasq; ante ciuile bellum comparassent, deducta summa æris alieni, si quid usuræ nomine numeratum, aut perscriptum fuisset. qua conditione quarta pars ferè crediti deperibat. Cuncta collegia præter antiquitus constituta detraxit. Pœnas facinorum auxit: & cum locupletes eo facilius scelere se obligarent: quod integris patrimonijs exulabant: parricidas, ut Cicero scribit, bonis omnibus, reliquos dimidia parte multauit. Ius laboriosissime, ac seuerissime dixit: repetundarum conuictos etiam ordine senatorio mouit. Diremit nuptias prætorij uiri, qui digressam à marito post biduũ statim duxerat, quãuis sine probri suspicione. Peregrinarum mercium portoria instituit. Lecticarum usum, item conchyliatæ uestis, & margaritarum, nisi certis personis, & ætatibus, per'q; certos dies ademit. Legem præcipue sumptuariam exercuit, dispositis circa macellum custodibus, qui obsonia contra uetitum retinerent: portarent'q; ad se, submissis nonnunquã lictoribus, atque militibus, qui, siqua custodes fefellissent, iam apposita triclinio auferrent.

Nam de ornanda, instruēdaq; urbe, item de tuendo, ampliandoq; imperio plura, ac maiora in dies destinabat. In primis Martis templū quantum nusquam esset, extruere repleto, & complanato lacu, in quo naumachiæ spectaculum ediderat, theatrumq; summæ magnitudinis tarpeio monti accubans. Ius ciuile ad certum modum redigere, atq; ex immensa, diffusaq; legum copia optima quæq; et necessaria in paucissimos conferre libros. Bibliothecas græcas, & latinas, quammaximas posset, publicare, data Marco Varroni cura comparandarum ac dirigendarum. Siccare Pontinas paludes, emittere Fucinum lacum, uiam munire, à mari supero per Apennini dorsum ad Tyberim usq;, perfodere Isthmum, Dacos, qui se in Pontum, & Thraciam effuderant, coërcere, mox Parthis inferre bellum ꝑ Armeniā minorē, nec, nisi ante expertos aggredi prælio. Talia agētē, atq; meditantē mors præuenit: de qua, prius ꝗ dicam ea, quæ ad formā, et habitū, et cultū, et mores, nec minus, quæ ad ciuilia, et bellica eius studia ꝑtineant: non alienū erit summatim exponere.

Fuisse traditur excelsa statura, colore candido, teretibus membris, ore paulo pleniore, nigris, uegetisq; oculis, ualetudine prospera, nisi quod tempore extremo repente animo linqui, atq; etiam per somnium exterreri solebat. Comitiali quoq; morbo bis inter res gerendas correptus est. Circa corporis curam morosior, ut non solum tonderetur diligenter, ac raderetur: sed uelleretur etiam, ut quidam exprobrauerunt. Caluitij uero deformitatem

iniquissime ferre, obtrectatorum sæpe iocis obnoxiam expertus, ideoq; & deficientem capillum reuocare à uertice assueuerat, & ex omnibus decretis sibi à senatu, populoq; honoribus non aliud aut recepit, aut usurpauit libentius q̃ ius laureæ coronæ perpetuo gestandæ. Etiam cultu notabilem ferunt. Vsum enim lato claiuo ad manus fimbriato, nec ut unquam aliter quàm super eum cingeretur, & quidem fluxiore cinctura. unde emanasse Syllæ dictum constat, optimates sæpius admonentis, ut male præcinctum puerum cauerent. Habitauit primo in Suburra modicis ædibus, post autem pontificatum maximum in sacra uia domo pub. Mundiciarum, lautitiarumq; studiosissimum multi prodiderunt. Villam in nemorensi à fundamentis inchoatam, magnoq; sumptu absolutam, quia non tota ad animum ei responderat: totam diruisse, q̃q̃ tenuem adhuc, & obæratum, in expeditionibus tessellata, & sectilia pauimenta circuntulisse. Britaniam petisse spe margaritarum, quarum amplitudinem conferentem interdum sua manu exegisse pondus. Gemmas, toreumata, signa, tabulas operis antiqui semper animosissime comparasse, seruitia recentiora, politioraq; immenso pretio, & cuius etiã ipsum puderet sic, ut rationibus uetaret inferri.

Conuiuatum assidue per prouincias duobus triclinijs, Vno, quo sagati, palliatiue, altero, quo togati cum illustrioribus prouinciarum discubuerunt. Domesticam disciplinam in paruis, ac maioribus rebus diligenter adeo, seuereq; rexit, ut pistorem

alium quàm sibi panem conuiuis subijcientem com pedibus uinxerit: Libertum gratissimum ob adulteratam equitis Ro. uxorem, quamuis nullo quærente, capitali pœna affecerit. Pudicitiæ eius famam nihil quidem præter Nicomedis contubernium læsit. Graui tamen, & perenni opprobrio, & ad omnium conuitia exposito. Omitto Calui Licinij notissimos uersus,

" Bithynia quicquid & pædicator Cæsaris
" Vnquam habuit.

Prætereo actiones Dolabellæ, et Curionis patris, in quibus eum Dolabella pellicem reginæ, spondam interiorem regiæ lecticæ, & Curio stabulum Nicomedis, & bithynicum fornicem dicunt. Missa etiam facio edicta Bibuli: quibus proscripsit collegam suum bithynicam reginam, eiq; regem antea fuisse cordi, nunc esse regnum. Quo tempore, ut M. Brutus refert, Octauius etiam quidam ualetudine mentis liberius dicax conuentu maximo, cum Pompeium regem appellasset: ipsum reginam salutauit. Sed C. Memmius etiã ad cyathum, & uinum Nicomedi stetisse obiecit cum reliquis exoletis pleno conuiuio accubantibus nonnullis urbicis negotiatoribus, quorum refert nomina. Cicero uero non contentus in quibusdam epistolis scrĩpsisse à satellitibus eum in cubiculum regium eductum, in aureo lecto, ueste purpurea decubuisse, floremq; ætatis à Venere ortæ in Bithynia contaminatum: quondam etiam in Senatu defendenti causam filiæ Nicomedis, beneficiaq; regis in se commemoranti, remoue, inquit, isthæc oro te, quo-

niam notum est, quid ille tibi, & quid illi tu dederis. Gallico deniq; triumpho milites eius inter cætera carmina, qualia currum prosequentes ioculariter canunt: etiam uulgatissimum illud pronuntiauerunt.

» Gallias Cæsar subegit, Nicomedes Cæsarem:
» Ecce Cæsar nunc triumphat, qui subegit Gallias:
» Nicomedes non triumphat, qui subegit Cæsarem.

Pronum, & sumptuosum in libidines fuisse constans opinio est: plurimasq;, & illustres fœminas corrupisse, in quibus Posthumiam Seruij Sulpitij, Loliam Auli Gabini, Tertullam M. Crassi, etiam Cn. Pompeij Mutiam. Nam certe Pompeio & à Curionibus patre & filio, & à multis exprobratum est: quod cuius causa post tres liberos exegisset uxorem, & quem gemens Aegystum appellare consuesset: eius postea filiam potentiæ cupiditate in matrimonium recepisset. Sed ante alias dilexit M. Bruti matrem Seruiliam, cui & proximo suo consulatu sexagies HS margaritam mercatus est: & bello ciuili super alias donationes amplissima prædia ex auctionibus hastæ nummo addixit. Cum quidem plerisque uilitatem mirantibus, facetissime Cicero, quo melius inquit, emptum sciatis: Tertia deducta est. Existimabatur enim Seruiliam etiam filiam suam, Tertiam, conciliare Cæsari.

Ne prouincialibus quidem matrimonijs abstinuisse, uel hoc disticho apparet, iactato æque à militibus per gallicum triumphum.

» Vrbani seruate uxores, mœchũ caluum adducimus.

Auro in Gallia stuprum emisti: hic sumpsisti mutuum.
Dilexit & reginas. Inter quas Eunoen Mauram Bogudis uxorem, cui maritoq; eius plurima, et immensa tribuit: ut Naso scripsit: sed maxime Cleopatram, cum qua & conuiuia in primam lucem sæpe protraxit: & eadem naue Thalamago pene Aethiopia tenus Aegyptum penetrauit, nisi exercitus sequi recusasset. Quam deniq; accitam in urbem non nisi maximis honoribus, præmijsq; auctam remisit: filiumq; natum appellare nomine suo passus est. Quem quidem nonnulli græcorum similem quoq; Cæsari & forma, & incessu tradiderunt. M. Antonius agnitum etiam ab eo senatui affirmauit: quæ scire C. Martium, & C. Oppium, reliquosq; Cæsaris amicos, quorum C. Oppius quasi plane defensione, ac patrocinio res egerit: librum edidit, non esse Cæsaris filium, quem Cleopatra dicat. Helius Cinna Trib. ple. plerisque confessus est, habuisse se scriptam, paratamq; legem, quam Cæsar ferre iussisset: cum ipse abesset, uti uxores liberorum quærendorum causa, quas, & quot ducere uellent: liceret. Atq; ne cui dubium omnino sit & impudicitiæ eum, & adulteriorum flagrasse infamia, Curio pater, quadam eum oratione omnium mulierum uirum, & omnium uirorum mulierem appellat. Vini parcissimum, ne inimici quidem negauerunt. Verbum M. Catonis est, unum ex omnibus Cæsarem ad euertendam REMP. sobrium accessisse. Nã circa uictum C. Oppius adeo indifferentem docet: ut quondam ab hospite condi-

tum oleum pro uiridi appositum, aspernantibus cæteris, solum etiam largius dicat appetisse, ne hospitem aut negligentiæ, aut rusticitatis uideretur arguere. Abstinentiam neq; in imperijs, neque in magistratibus præstitit. Vt. n. quidam monimentis suis testati sunt: in Hispania à proconsule, & à socijs pecunias accepit emendicatas in auxilium æris alieni, & Lusitanorum quædam oppida, quanquam nec imperata detrectarent: & aduenienti portas patefacerent: dirupit hostiliter. In Gallia fana, templáq; deûm donis referta expilauit: urbes diruit sæpius ob prædam, q̃ ob delictum. Vnde factum, ut auro abundaret, ternisq; millibus nunum in libras promercale per Italiam, prouinciasq; diuenderet. In primo consulatu tria millia pondo auri furatus è capitolio, tantundem inaurati æris reposuit. Societates, ac regna pretio dedit: ut qui uni Ptolemæo propè sex millia talentorum suo, Pompeijq; nomine abstulerit. postea uero euidentissimis rapinis, ac sacrilegijs, & onera bellorum ciuilium, & triumphorum, ac munerum sustinuit impendia.

Eloquentia militari, qua re aut æquauit præstantissimorum gloriam, aut excessit, post accusationem Dolabellæ, haud dubie principibus patronis annumeratus est. Certe Ci. ad Brutum oratores enumerans, negat se uidere, cui Cæsar debeat cedere: aitque eum elegantem splendidam quoque, ac etiam magnificam, ac generosam quodammodo rationem dicendi tenere. Et ad Cornelium nepotem de eo-
" dem ita scripsit. Quid oratorum? quem huic an-

" te pones eorum, qui nihil aliud egerunt? Quis sen
" tentijs aut acutior, aut crebior? Quis uerbis aut
" ornatior, aut elegantior? Genus eloquentiæ duntaxat adolescens adhuc Strabonis Cæsaris secutus uidetur: cuius etiam ex oratione, quæ inscribitur, pro Sardis, ad uerbum nonnulla transtulit in diuinationem suam. Pronuntiasse autem dicitur uoce acuta, ardenti motu, gestuq; non sine uenustate. Orationes aliquas reliquit: inter quas temere quædam feruntur pro Q. Metello, quam non immerito Augustus existimat magis ab actuarijs exceptam, male subsequentibus uerba dicentis, quàm ab ipso editam. Nam in quibusdam exemplaribus inuenio ne inscriptam quidem pro Metello, sed quam scripsit Metello: cum ex persona Cæsaris sermo sit, Metellum, seq; aduersus communium obtrectatorum, criminationes purgantis. Apud milites quoq; in Hispania, idem Augustus orationem esse uix ipsius putat: quæ tamen duplex fertur, una quasi priore habita prælio, altera posteriore, quo Asinius Pollio ne tempus quidem concionandi habuisse eum dicat, subita hostium incursione. Reliquit & rerum suarum commentarios Gallici, ciuilisq; belli Pompeiani. Nam Alexandrini: affricíq;, & Hispaniensis incertus author est. Alij enim Oppium putant: alij Hirtium: qui etiam gallici belli nouissimum, imperfectumq; librum suppleuerit. De commentarijs Cæsaris Cicero in eodem libro sic refert.
" Commentarios scripsit ualde quidem probandos.
" Nudi sunt, recti, & uenusti, omni ornatu orationis

» tanquam ueste detracta, sed dum uoluit alios ha-
» bere, paratam unde sumerent, qui uellent scribe-
» re historiam: ineptis gratum fortasse fecit: qui illa
» uolunt calamistris inurere: sanos quidem homines
» à scribendo deterruit. De eisdē commentarijs Hir-
» cius ita prædicat. Adeo probantur omnium iu-
» dicio, ut prærepta non præbita facultas scriptoribus
» uideatur. Cuius tamen rei maior nostra, quàm re-
» liquorum est admiratio. Cæteri enim quàm bene
» atque emendate, nos etiam quàm facile, atq; celeriter
» eos perscripserit: scimus. Pollio Asinius, parum dili-
genter, parumq; integra ueritate compositos putat. Cum Cæsar pleraque, & quæ per alios erant gesta: temere crediderit: & quæ per se, uel consulto, uel etiam memoria lapsus, perperam ediderit. Existimatq; rescripturum, & correcturum fuisse. Reliquit & de analogia duos libros, & Anticatones totidem, ac præterea poëma, quod inscribitur, Iter. Quorum librorum primos in transitu alpium, cum ex citeriore Gallia, conuentibus peractis, ad exercitum rediret, sequentes sub tempus Mundensis prælij fecit: nouissimum dum ab urbe in Hispaniam ulteriorem quarto & uigesimo die peruenit. Epistolæ quoque eius ad senatum extant: quas primum uidetur ad paginas, & formam memorialis libelli conuertisse: cum antea consules, & duces non nisi transuersa charta mitterent scriptas. Extant & ad Ciceronem, item ad familiares domesticas de rebus, in quibus siqua occultius perferenda erant: per notas scripsit, idest sic structo literarum

ordine, ut nullum

ordine, ut nullum uerbum effici posset: quæ siquis inuestigare, & persequi uellet: quartam elementorum literam idest D pro A, & perinde reliquas commutet. Feruntur & à puero, & ab adolescentulo quædã scripta, ut laudes Herculis, tragœdia Oedipi, item dicta collectanea: quos omnes libellos uetuit Augustus publicari in epistola, quam breuem admodum, ac simplicem ad Pompeium Macrum, cui ordinandas bibliothecas delegauerat, misit.

Armorum, & equitandi peritissimus, laboris ultra fidem patiens erat. In agmine nonnunquam equo, sæpius pedibus anteibat, capite detecto, seu sol, seu imber esset. Longissimas uias incredibili celeritate confecit, expeditus meritoria rheda centena passuum millia in singulos dies, si flumina morarentur nando traijciens, uel innixus inflatis utribus, ut sæpe nuntios de se præuenerit. In obeundis expeditionibus dubium cautior'ne, an audacior. Exercitum neque per insidiosa itinera duxit unquam, nisi perspeculatus locorum situs: neque in Britaniam transuexit, nisi ante per se portus, & nauigationem, & accessum ad insulam explorasset. At idem obsessione castrorum in Germania, nuntiata, per stationes hostium gallico habitu penetrauit ad suos. À Brundusio Dyrrhachium inter oppositas classes hyeme transmisit. Cessantibus'q; copijs, quas subsequi iusserat, cum ad accersendas frustra sæpe misisset, nouissime ipse clàm noctu paruulum nauigium solus obuoluto capite, conscendit: neque aut quis esset ante detexit, aut gubernato-

rem cedere aduersæ tempestati passus est, quàm pe ne obrutus fluctibus. Ne religione quidem ulla, à quoquam incepto absterritus unquam, uel retardatus est. Cum immolanti aufugisset hostia, profectionem aduersus Scipionem, & Iubam non distulit. Prolapsus etiam in egressu nauis, uerso ad melius omine, teneo te inquit, Africa. Ad eludendas autem uaticinaciones, quibus felix, & inuictum in ea prouincia fataliter Scipionum nomen ferebatur: despectissimum quendam ex Corneliorum genere, cui ad opprobrium uitæ Salutioni cognomen erat: secum in castris habuit. Prælia non tantum destinato, sed ex occasione sumebat: ac sæpe ab itinere statim interdum spurcissimis tempestatibus, cum minime quis moturum putaret: nec nisi tempore extremo ad dimicandum cunctatior factus est. quo sæpius uicisset, hoc minus experiendos casus opinans, nihilque se tantum acquisiturum uictoria, quantum auferre calamitas possit. Nullum unquam hostem fudit: quem non castris quoque exueret. Ita nullum spatiũ perterritis dabat. Ancipiti prælio equos dimittebat, & in primis suum, quo maior permanendi necessitas imponeretur, auxilio fugæ erepto.

Vtebatur autem equo insigni pedibus propè humanis, & in modum digitorum ungulis scissis, quem natum apud se, cum aruspices imperium orbis terræ significare domino pronuntiassent: magna cura aluit: nec patientem sessoris alterius primus ascendit, cuius etiam instar pro æde Veneris genitricis postea dedicauit. Inclina-

tam aciem solus sæpe restituit, obsistens fugientibus, retinens'q; singulos, & contortis faucibus conuertens in hostem, & quidem adeo plerunq; trepidos, ut Aquilifer moranti cuspide sit comminatus. Alius in manu detinentis reliquerit signum. Non minora illa constantiæ eius, immo maiora etiam indicia fuerunt. Post aciem pharsalicam, cum præmissis in Asiam copijs per angustias hellesponti uictor nauicula traijceret: L. Cassium partis aduersæ cum decem rostratis nauibus obuium sibi neque refugit, & comminus tendens ultro ad deditionem hortatus, supplicem ad se recepit. Alexandriæ circa oppugnationem pontis, eruptione hostium subita compulsus, in scapham pluribus eodem præcipitantibus cum desilisset: in mare nando per ducentos passus euasit ad proximam nauem elata læua, ne libelli, quos tenebat, madefierent, paludamentum mordicus trahens, ne spolio poteretur hostis.

Militem neq; à moribus, neq; fortuna probabat, sed tantum à uiribus: tractabat'q; pari seueritate, atque indulgentia. Non enim ubiq;, ac semper, sed cum hostis in proximo esset, coërcebat: tum maxime exactor grauissimus disciplinæ, ut neque itineris, neq; prælij tempus denuntiaret, sed paratum & intentum momentis omnibus, quò uellet, subito duceret. Quod etiam sine causa plerunque faciebat, præcipue pluuijs, & festis diebus. Ac subinde se obseruandum admonens repente interdiu uel nocte subtrahebat: augebat'q; iter, ut serius subsequentes defatigaret. Fama uero hostilium copiarum

perterritos non negando, minuendo'ue, sed insuper amplificando, ementiendo'q; confirmabat. Itaq; cum expectatio aduentus Iubæ terribilis esset, conuocatis ad concionem militibus, Scitote inquit, paucissimis his diebus regem affuturum cum. X. legionibus equitum. XXX. leuis armaturæ. C. millibus elephantisq;. CCC. proinde desinant quidam quærere ultra, aut opinari, mihiq;, qui compertum habeo, credant: aut quidē uetustissima naue impositos quocunq; uento in quascunq; terras iubebo auehi.

Delicta neq; obseruabat omnia, neq; pro modo exequebatur: sed desertorum, ac seditiosorum inquisitor, ac punitor acerrimus: conniuebat in cæteris: ac nonnunquam post magnam pugnam, atque uictoriam, remisso officiorum munere, licentiam omnem passim lasciuiendi permittebat, iactare solitus, milites suos etiam unguentatos bene pugnare posse. nec milites suos pro concione, sed blandiori nomine commilitones appellabat: habebatq; tam cultos, ut argento, & auro politis armis ornaret: simul & ad speciem, & quo tenaciores eorum in prælio essent metu damni. Diligebat quoque usqueadeo, ut audita clade Tituriana, barbam, capillum'q; summiserit. Nec ante dempserit, q̃ uindicasset. Quibus rebus & deuotissimos sibi, & fortissimos reddidit.

Nota.

Ingresso ciuile bellum centuriones cuiusque legionis singulos equites è uiatico suo obtulerunt: & uniuersi milites gratuitam, & sine frumento, stipendio'q; operam, cum tenuiorum tutellam locupletiores in se contulissent: neq; in tam diuturno spatio quisquam

omnino desciuit. pleriq; capti concessam sibi sub conditione uitam, si militare aduersus eum uellent, recusarunt. Famem & cæteras necessitates non cũ obsiderentur modo, sed si alios ipsi obsiderent: tantopere tolerabant, ut Dyrrhachina munitione Pompeius, uiso genere panis ex herba, quo sustinebantur, cum feris sibi rem esse dixerit: amoueriq; ocyus, nec cuiquam ostendi iusserit, ne patientia, & pertinacia hostis animi suorum frangerentur. Quanta fortitudine dimicauerint, testimonio est, quod aduerso semel apud Dyrrhachium prælio, pœnam in se ultro depoposcerunt, ut consolandos eos magis imperator, quàm puniendos habuerit. Cæteris prælijs innumeras aduersariorum copias multis partibus ipsi pauciores facile superauerunt. Deniq; una sextæ legionis cohors præposita castello, quatuor Pompeij legiones per aliquot horas sustinuit, penè omnis confixa multitudine hostilium sagittarum, quarum C ac XXX. millia intra uallum reperta sunt. Nec mirum, singulorum siquis facta respiciat, uel Caßij Scæuæ Centurionis, uel C. Acilij militis, ne de pluribus referam. Scæua excusso oculo, transfixus femore, & humero C & XX. ictibus scuto perforato custodiam portæ commißi castelli retinuit. Acilius nauali ad Maßiliam prælio, iniecta in puppem hostium dextra, & abscißa, memorabile illud apud græcos Cynegeri exemplum imitatus, transiluit in nauem umbone obuios agens.

Seditionem per X. annos gallicis bellis nullam omnino mouerunt, ciuilibus aliquas, sed ut celeriter

ad officium redierint, nec tam indulgentia ducis, quàm authoritate. Non enim cessit unquam tumultuantibus, atq; etiam obuiam semper ijt: & nonam quidem legionem apud Placentiam, quãquam adhuc in armis Pompeius esset: totam cum ignominia missam fecit: ægréq; post multas, & supplices preces, nec nisi exacta de sontibus pœna, restituit.

Decumanos autem Romæ cum ingentibus minis, summóq; etiam urbis periculo missionem, & præmia flagitantes ardente tunc in Africa bello, neq; adire cunctatus est, quãquam deterrentibus amicis, neq; dimittere: sed una uoce, qua quirites eos pro militibus appellarat: tam facile circumegit, & flexit: ut ei milites esse confestim responderint: & quamuis recusantem ultro in Africam sint secuti, ac sic quoq; seditiosissimum quenq; & prædæ, & agri destinati tertia parte multauit. Studium, & fides erga clientes ne iuueni quidem defuerunt. Masinthiam nobilem iuuenem, cum aduersus Hiempsalem regem tam enixe defendisset: ut Iubæ regis filio in altercatione barbã inuaserit: stipendiarium quoq; pronuntiatum, & ab abstrahentibus statim eripuit: occultauitq; apud se diu, & mox ex prætura proficiscens in Hispaniam inter officia prosequentium, fascésq; lictorum lectica sua auexit. Amicos tanta semper facilitate, indulgentiáq; tractauit: ut C. Oppido comitanti se per syluestre iter, correptóq; subita ualetudine, & in diuersorio loco, quod unum erat, cesserit: & ipse humi ac sub diuo accubuerit. Iam autem re-

rum potens, quosdam etiam infimi generis ad amplissimos honores prouexit. Cum ob id culparetur, professus est palàm, sic crassatorum, & sicariorum ope in tuenda sua dignitate usus esset: talibus quoq; se parem gratiam relaturum. Simultates contra nullos tam graues excepit unquam, ut non occasione oblata libens deponeret. C. Memmij, cuius asperrimis orationibus nõ minore acerbitate rescripserat: etiam suffragator mox in petitione cõsulatus fuit. C. Caluo post famosa epigrammata de reconciliatione per amicos agenti ultro ac prior scripsit. Valerium Catullum, à quo sibi uersiculis de Mamurra perpetua stigmata imposita, non dissimulauerat satisfacientem, eadem die adhibuit cœnæ, hospitioq; patris eius, sicut consueuerat, uti perseuerauit. Sed & in ulciscendo natura lenissimus. Piratas, à quibus captus est, cum in ditionem redegisset: quoniam suffixurum se cruci ante iurauerat: iugulari prius iussit, deinde suffigi. Cornelio Phagitæ, cuius quondam nocturnas insidias æger ac latens ne perduceretur ad Syllam, uix præmio dato euaserat: nunquam nocere sustinuit. Philemonem à manu seruum, qui necem suam per uenenum inimicis promiserat: non grauius quàm simplici morte puniјt. In P. Clodium Pompeiæ uxoris suæ adulterum, atq; eadem de causa pollutarum cærimoniarum reum, testis citatus negauit, se quicquam comperisse, quãuis & mater Aurelia, & soror Iulia apud eosdem iudices omnia ex fide retulissent: interrogatusq;, cur igitur repudias-

" set uxorem, quoniam inquit, meos tam suspicione
" quàm crimine iudico carere oportere. Moderationem uero, clementiamq́; tum in administratione, tum in uictoria belli ciuilis admirabilẽ exhibuit. Denuntiante Pompeio pro hostibus se habiturum qui Reip. defuissent, ipse medios & neutrius partis, suorum sibi numero futuros pronuntiauit. Quibus autem ex commendatione Pompeij ordines dederat: potestatem transeundi ad eum omnibus fecit. Motis apud Hilerdam deditionis conditionibus cum assiduo inter utrasq; partes usu atq; commercio Afranius, & Petreius deprehensos intra castra Iulianos subita pœnitentia interfecisset: admissam in se perfidiam non sustinuit imitari. Acie pharsalica proclamauit, ut ciuibus parceretur: deincepsq́; nemini non suorum, quem uellet unum partis aduersæ seruare concessit: nec ulli perijsse, nisi in prælio reperiuntur: Exceptis dũtaxat Afranio, & Fausto, & L. Cæsare iuuene, ac ne hos qdem uolũtate ipsius interẽptos putant. Quorũ tamẽ et Afranius, & Faustus priores post impetratam ueniã rebellauerunt: & Cæsaris libertis, seruisq́; eius ferro, & igni crudelẽ in modum enectis, bestias quoq; ad munus populi comparatas trucidauerãt. Deniq; tempore extremo, etiam quibus nondum ignouerat, cunctis in Italiam redire permisit: magistratusq́;, & imperia capere. Sed & statuas L. Syllæ, & Pompeij à plebe disiectas reposuit. ac siqua posthac aut cogitarentur grauius aduersus se, aut dicerentur, inhibere maluit, quàm uindicare. Itaq; & detectas

coniurationes, conuentusq; nocturnos non ultra arguit, quàm ut edicto ostenderet esse sibi notas: & acerbe loquentibus satis habuit pro concione denũtiare, ne perseuerarent. Auliq; Cecinnæ criminosissimo libro & Pitholai carminibus maledicentissimis laceratam existimationem suam ciuili animo tulit. Prægrauant tamen cætera facta, dictaq; eius, ut & abusus dominatione, & iure cæsus æstimetur. Non enim honores modo nimios recepit, ut continuum consulatum, perpetuam dictaturam, præfecturamq; morum, insuper prænomen imperatoris, cognomen patris patriæ, statuam inter reges, suggestum in orchestra, sed & ampliora etiam humano fastigio decerni sibi passus est: sedem auream in curia, & pro tribunali thensam, & ferculum circensi pompa, templa, aras, simulachra, iuxta deos puluinar, flaminem, lupercos, appellationem mensis è suo nomine, ac nonnullos honores ad libidinẽ cepit, & dedit. Tertium & quartum consulatum titulo tenus gessit contentus dictaturæ potestate decretæ cum consulatibus simulatq; utroq; anno binos consules substituit sibi in ternos nouissimos menses, ita ut medio tempore comitia nulla habuerit, præter tribunorum, & ædilium plebis, præfectosq; pro prætoribus constituerit, q præsente se res urbanas administrarent. Pridie autem Cal. Ianuarias repentina consulis morte cessantem honorem in paucas horas petenti dedit. Eadem licentia spreto patrio more, magistratus in plures annos ordinauit. Decem prætorijs uiris consularia ornamẽta tri

buit. Ciuitate donatos, & quosdam è semibarbaris Gallorum recepit in curiam. Præterea monetæ, publicisq; uectigalibus peculiares seruos præposuit. Trium legionum, quas Alexandriæ relinquebat, curam & imperium Rufioni liberti sui filio suo exoleto demandauit. Nec minoris impotentiæ uoces propalàm edebat, ut T. Amprius scribit, nihil amplius Remp. esse appellationem modo sine corpore ac specie. Syllam nescisse literas, qui dictaturam deposuerit, debere homines consyderatius iã loqui secum, ac pro legibus habere quæ dicat. Eoq; arrogantiæ progressus est: ut aruspice tristia, & sine corde exta sacro quodam nuntiante, futura diceret lætiora, cum uellet, nec pro ostento ducendum si pecudi cor defuisset. Verum præcipuam & inexpiabilem sibi inuidiam hunc maxime mouit. Adeuntes se cum pluribus honorificentissimisq; decretis uniuersos patres C. sedens pro æde Veneris genitricis excepit. Quidam putant retentum à Cornelio Balbo, cum conaretur assurgere: alij ne conatum quidem omnino, sed etiã ammonentem. C. Trebatium ut assurgeret, minus familiari uultu respexisse. Idq; factũ eius tanto intolerabilius est uisum, quod ipse triumphanti, & subsellia tribunitia prætereunti sibi unum è collegio Pontium Aquilam non assurrexisse, adeo indignatus sit, ut proclamauerit, repete ergo à me Aquila Remp. tribunus: & nec destiterit per continuos dies quicquam cuiquam nisi sub exceptione polliceri, si tamen per Pontium Aquilam licuerit. Adiecit ad tam

insignem despecti senatus contumeliam multo arrogantius factum. Nam cum sacrificio latinarum reuertente eo inter immodicas, ac nouas populi acclamationes, quidã è turba statuæ eius coronam lauream candida fascia præligatam imposuisset: & Trib. pl. Epidius Marulus, Cæsetiusq; Flauius coronæ fasciam detrahi, hominemq; duci in uincula iussissent: dolens seu parum prospere motam regni mentionem, siue, ut ferebat, ereptam sibi gloriam recusandi, tribunos grauiter increpatos potestate priuauit: neq; ex eo infamiam affectati etiam regij nominis discurrere uoluit: quãquam & plebei regem se salutanti, Cæsarem se, non regem esse responderit: & lupercalibus pro rostris à consule Antonio admotum sæpius capiti suo diadema repulerit: atq; in capitolium Ioui OPT. MAX. miserit. Quinetiam uaria fama percrebuit, migraturum Alexandriam, uel Ilion translatis simul opibus imperij exhausta Italia delectibus, & procuratione urbis amicis permissa. Proximo autem senatu percrebuit fama L. Cottam XV uirum sententiam dicturum, ut quoniam libris fatalibus contineretur: Parthos nisi à rege non posse uinci, Cæsar rex appellaretur. Quæ causa coniuratis maturandi fuit, destinata negotia, ne assentiri necesse esset. Consilia igitur dispersim antea habita, & quæ sæpe bini terniue ceperant: in unum omnes contulerunt, ne populo quidem iam præsenti statu læto, sed clàm palamq; detrectante dominationem atque assertores flagitante. Peregrinis in sena-

tum allectis libellus propositus est. Bonum factum, nequis senatori nouo curiam monstrare uelit: & illa uulgo canebantur. Gallos Cæsar in triumphum ducit. Idem in curia Galli bracas deposuerunt: latum clauum sumpserunt. Q. Maximo suffecto, trimestriq; consule theatrum introëunte. Cum lictor animaduerti ex more iussisset: ab uniuersis conclamatum est, non esse consulem eum post remotos Cæsetium & Marulum tribunos. Reperta sunt proximis comitijs complura suffragia, consules eos declarantium. Subscripsere quidam L. Bruti statuæ, Vtinam uiueres. Item ipsius Cæsaris statuæ. Brutus qa reges eiecit COS. primus factus est: hic qa cõsules eiecit rex postremus factus est. Cõspiratum est in eum à LX. amplius C. Cassio, Marcoq; & Decimo Bruto principibus conspirationis, q primum cunctati, utrum'ne illum in campo per comitia tribus ad suffragia uocantem patribus diuisis è ponte deijcerent: atq; exceptum trucidarent: an sacra uia, uel aditu theatri adorirentur, postquam senatus Idibus Martijs in Pompeij curiã edictus est, facile tempus, & locum prætulerunt. Sed Cæsari futura cædes euidentibus prodigijs denuntiata est. Paucos ante menses, cum in colonia Capua deducti lege iulia coloni ad extruendas uillas sepulchra uetustissima disijcerent: idq; eo studiosius facerent: quod aliquantum uasculorum operis antiqui scrutantes reperiebant: tabula ænea in monumento, in quo dicebatur Capys conditor Capuæ sepultus, inuenta est conscripta literis, uerbisq; græ-

ns hac sententia. Quando ossa Capys detecta essent: fore, ut Iulo prognatus manu consanguineorum necaretur: magnisq; mox Italiæ cladibus uindicaretur. Quam rem nequis fabulosam, aut commentitiam putet: author est Cornelius Balbus familiarissimus Cæsaris. Proximis diebus equorum greges, quos in traijciendo Rubicone flumine consecrarat: ac uagos sine custode dimiserat: comperit pertinacissime pabulo abstinere: ubertimq; flere, & immolantem Aruspex Spurina monuit, ut caueret periculum: quod non ultra martias idus proferretur. Pridie autem easdem Idus auem Regaliolum cum laureo ramulo Pompeianæ curiæ se inferentem uolucres uarij generis ex proximo nemore persecutæ ibidem discerpserũt. Ea uero nocte, cui illuxit dies cædis, & ipse sibi uisus est per quietem interdum supra nubes uolitare, aliâs cum Ioue dextram iungere. Et Calpurnia uxor imaginata est collabi fastigium domus: maritumq; in gremio suo confodi, ac subito cubiculi fores sponte patuerunt. Ob hæc simul, & ob infirmam ualetudinem diu cunctatus an se contineret: & quæ apud senatum pro posuerat agere differret: tandem Decimo Bruto adhortante ne frequentes, ac iandudum opperientes destitueret, quintá ferè hora progressus est: libellumq; insidiarum indicem ab obuio quodam porrectum libellis cæteris, quos sinistra manu tenebat: quasi mox lecturus commiscuit. Deinde pluribus hostijs cæsis cum litare non posset: introijt curiam spreta religione, Spurinamq; irridens, &

ut falsum arguens, quod sine ulla sua noxa Idus Martiæ adessent, quanquam is uenisse quidem eas diceret, sed non præterisse. Assidentem conspirati specie officij circunsteterunt: ilicoq; Cimber Tullius, qui primas partes susceperat: quasi aliquid rogaturus propius accessit: renuentiq; & gestu in aliud tempus differenti ab utroq; humero togam apprehendit: deinde clamantem ista quidem uis est, alter Cascæ aduersum uulnerat paulum infra iugulum. Cæsar Cascæ brachium abrepto graphio traiecit: conatusq; prosilire alio uulnere tardatus est: utq; animaduertit undiq; se strictis pugionibus peti: toga caput obuoluit: simul sinistra manu sinum ad ima crura deduxit, quo honestius caderet etiam inferiore corporis parte uelata: atque ita tribus & uiginti plagis confossus est: uno modo ad primum ictum gemitu sine uoce edito: & sicut tradiderunt quidam M. Bruto irruenti dixisse καὶ σὺ τέκνον. Exanimis diffugientibus cunctis aliquandiu iacuit: donec lecticæ impositum, dependente brachio tres seruuli domum retulerunt. Nec in tot uulneribus, ut Antistius medicus existimabat, letale ullum repertum est, nisi quod secundo loco in pectore acceperat. Fuerat animus coniuratis corpus occisi in Tyberim trahere: bona publicare: acta rescindere: sed metu M. Antonij COS. & magistri equitum Lepidi destiterunt. Postulante ergo L. Pisone socero testamentum eius aperitur, recitaturq; in Antonij domo, quod Idibus Septembris proximis in Lauicano suo fecerat: demandaueratq; uirgini uestali

Maximae. Q. Tubero tradit haeredem ab eo scribi solitum ex consulatu ipsius primo usque ad initium ciuilis belli Cn. Pompeium. idq; militibus pro concione recitatum, sed nouissimo testamento tres instituit haeredes sororum nepotes. C. Octauium ex dodrante, & L. Pinarium, & Q. Pedium ex quadrante, Reliquos in ima cera. C. Octauium etiam in familiam, nomenq; adoptauit: pluresq; percussorum in tutoribus filij, siquis sibi nasceretur, nominauit. Decimum Brutum etiam in secundis haeredibus. Populo hortos circa Tyberim, publice & uiritim trecentos HS legauit. Funere indicto, rogus extructus est in martio campo iuxta Iuliae tumulum, & pro rostris aurata aedes, ad simulachrum tẽpli Veneris genitricis collocata, intraq; lectus eburneus auro, ac purpura stratus, & ad caput trophaeum cum ueste, in qua fuerat occisus. Praeferentibus munera, quia suffecturus dies non uidebatur, praeceptum est, ut omisso ordine, quibus quisq; uellet itineribus urbis portaret in campum. Inter ludos cãtata sunt quaedam ad miserationem, & inuidiam caedis eius accommodata ex Pacuuij armorũ iudicio.

" Men seruasse, ut essent qui me perderent?

Et ex Electra Accij ad similem sententiam laudationis loco. COS. Antonius per praeconem pronuntiauit SENAT. CONS. quo omnia simul ei diuina, atq; humana decreuerat. Item iusiurandum, quo se cuncti pro salute unius astrinxerant: quibus perpauca à se uerba addidit: lectum pro rostris in forum magistratus, & honoribus functi

detulerunt. Quem cum pars in capitolini Iouis cella cremare, pars in curia Pompeij destinaret, repente duo quidam gladijs succincti, ac bina iacula gestantes ardentibus cereis succenderunt: confestimq; circunstantium turba uirgulta arida, & cum subsellijs tribunalia, quicquid præterea ad manum aderat, congessit. Deinde tibicines & scenici artifices uestem, quam ex instrumento triumphorum ad præsentem usum induerant: detractam sibi, atq; discissam iniecere flammæ, ueteranorum militum legionarij arma sua, quibus exculti funus celebrabant. Matronæ etiam pleræq; ornamenta sua, quæ gerebant, & liberorum bullas, atque prætextas. In summo publico luctu exterarum gentium multitudo circulatim suo quæque more lamentata est: præcipueq; Iudei, qui etiam noctibus continuis bustum frequentarunt. Plebs statim à funere ad domum Bruti & Cassij cum facibus tetendit, atq; ægre repulsa obuium sibi Heluium Cinnam per errorem nominis, quasi Cornelius esset is, quem grauiter pridie concionatum de Cæsare requirebat: occidit: caputq; præfixum eius hastæ circuntulit. Postea solidam columnam propè XX. pedum lapidis numidici in foro statuit: scripsitq;, parenti patriæ. Apud eandem longo tempore sacrificare, uota suscipere, controuersias quasdam interposito per Cæsarem iureiurando distrahere perseuerauit. Suspicionem Cæsar quibusdam suorum reliquit: neq; uoluisse se diutius uiuere, neq; curasse, quod ualetudine minus prospera uteretur: ideoq; & quæ

religiones

religiones monerent, & quae renuntiarent amici, neglexisse. Sunt qui putent, confisum eum nouissimo illo SENAT. CON. ac iureiurando, etiam custodias Hispanorum cum gladijs inspectantium se remouisse. Alij ediuerso opinantur, insidias undiq; imminentes subire semel confessum satius esse, quàm cauere semper. Alij ferunt dicere solitum, non tam sua, quàm R. P. interesse, uti saluus esset, se iampridem potentiae, gloriaeq; abunde adeptum. Remp. siquid sibi eueniret, neque quietam fore, & aliquanto deteriore conditione ciuilia bella subituram. Illud planè inter omnes ferè constitit, talem ei mortem penè ex sententia obtigisse. Nam & quondam cum apud Xenophontem legisset, Cyrum ultima ualetudine mandasse quaedam de funere suo, aspernatus tam lentum mortis genus subitam sibi, celeremq; optauerat, & pridie quàm occideretur, in sermone nato super coenam apud M. Lepidum, quisnam esset finis uitae commodissimus, repentinum, inopinatumq; praetulerat.

Perijt sexto & quinquagesimo aetatis anno, atq; in deorum numerum relatus est, non ore modo decernentium, sed & persuasione uulgi. Siquidem ludis, quos primo consecratos ei haeres Augustus edebat, stella crinita per septem dies continuos fulsit, exoriens circa undecimam horam: creditumq; est, animam esse Caesaris in coelum recepti: & hac de causa simulachro eius in uertice additur stella. Curiam, in qua occisus est, obstrui placuit: Idusq; Martias paricidium nominari, ac ne unquam eo

die senatus ageretur. Percussorum autem ferè neq; triennio quisquam amplius superuixit, neq; sua morte defunctus est. Damnati omnes. Alius alio casu perijt, pars naufragio, pars prælio, nonnulli semet eodem illo pugione, quo Cæsarem uiolauerant, interemerunt.

C. SVETONII TRANQVILLI D. OCTAVIVS CAESAR AVGVSTVS.

g Entem Octauiam Velitris præcipuam olim fuisse multa declarant. Nam & uicus celeberrima parte oppidi iampridem Octauius uocabatur: & ostendebatur ara Octauio consecrata, qui bello dux finitimo, cum forte Marti rem diuinam faceret: nunciata repente hostis incursione, semicruda exta rapta foco prosecuit: atq; ita prælium ingressus uictor redijt. Decretum etiam publicum extabat: quo cauebatur, ut in posterum quoque simili modo exta Marti redderentur: reliquiæq; ad Octauios referrentur.

Ea gens à Tarquinio Prisco rege, inter Romanas gentes allecta in senatum, mox à Seruio Tullo in patritias transducta, procedente tempore ad plebem se contulit, ac rursus magna ui per D. Iulium in patritiatum redijt. primus ex hac magistratum, populi suffragio, cœpit C. Rufus. Is quæstorius Cn. & C. procreauit. À quibus duplex Octauiorum fami-

lia defluxit conditione diuersa. Siquidem Cn. & deinceps ab eo reliqui omnes functi sunt honoribus summis. At C. eiusq; posteri seu fortuna, seu uoluntate in equestri ordine constitere usque ad Augusti patrem. Proauus Augusti secundo punico bello stipendia in Sicilia tribunus militum fecit Aemilio Pappo Imperatore. Auus municipalibus magisteriis contentus abundante patrimonio tranquillissime senuit. Sed hæc alij. Ipse Augustus nihil amplius, quàm equestri familia ortum se scribit uetere, ac locuplete, & in qua primus senator pater suus fuerit. M. Antonius libertinum ei proauum exprobrat Restionem ex pago thurino auum argentariũ. Nec quicquam ultra de paternis Augusti maioribus reperi. Octauius pater à principio ætatis & re, & æstimatione magna fuit: ut equidem mirer hunc quoq; à nonnullis argentarium, atque etiam inter diuisores, operasq; campestres proditum. Amplis enim innutritus opibus honores & adeptus est facile, & egregie administrauit. Ex prætura Macedoniam sortitus fugitiuos, residuam Spartaci, & Catilinæ manum, Thurinum agrum tenentes in itinere deleuit, negotio sibi in senatu extra ordinem dato. Prouinciæ præfuit non minore iustitia, quàm fortitudine. Nanq; Bessis, ac Thracibus magno prælio fusis, ita socios tractauit, ut epistolæ M. Ciceronis extent, quibus Q. fratrem eodem tempore parum secunda fama proconsulatum Asiæ administrantem hortatur, & monet, imitetur in promerendis socijs uicinum suum Octauium.

D.

Decedens Macedonia prius quàm confiteri se candidatum consulatus posset: morte obiit repentina, superstitibus liberis Octauia maiore, quam ex Ancharia, & Octauia minore item Augusto, quos ex Accia tulerat. At Accia M. Accio Balbo, & Iulia sorore C. Cæsaris genita est. Balbus paterna stirpe aricinus multis in familia senatorii imaginibus, à matre magnum Pompeium arctissimo contingebat gradu, functusq; honore præturæ inter XX. uiros agrum campanum plebi Iulia lege diuisit. Verum idem Antonius despiciens etiam maternam Augusti originem, proauum eius Afri generis fuisse, & modo unguentariam tabernam, modo pistrinum Aritiæ exercuisse obiicit. Cassius quidem Parmensis quadam epistola non tantum ut pistoris, sed ut nummularii nepotem sic taxat Augustum. Materna tibi farina ex crudissimo Aritiæ pistrino, hanc finxit manibus colybo decoloratis nerulonensis mensarius.

Natus est Augustus M. T. Cicerone, & Antonio COSS. IX. Cal. Octobris pauloante solis exortũ, regione palatii, ad capita bubula, ubi nunc sacrarium habetur, aliquanto post, quàm excessit, constitutum. Nam ut senatus actis continetur, cum C. Lectorius adolescens patricii generis in deprecanda grauiore adulterii pœna præter ætatem atque natales, hoc quoq; patricibus conscriptis allegaret, se esse possessorem, ac uelut edituum soli quod primum D. Augustus nascens attigisset, peteretq; donari quasi proprio suo ac peculiarii deo, decretum est, ut ea pars domus consecraretur. Nutrimentorum

eius ostenditur adhuc locus in auito suburbano iuxta Velitras permodicus, & cællæ penuariæ instar, tenetq; uicinitatem opinio, tanquam & natus ibi sit. Huc introire nisi necessario & caste religio est, concepta opinione ueteri, quasi temere adeuntibus horror quidam & metus obijciatur: sed & mox confirmata. Nam cum possessor uillæ nouus, seu sorte, seu tentandi causa cubitum se eò contulisset: euenit, ut post paucissimas noctis horas exturbatus inde subita ui & incerta penè semianimus cum strato simul ante fores inueniretur. Infanti cognomē Thurino inditum est in memoriam maiorum originis, uel quod in regione thurina recens eo nato pater Octauius aduersus fugitiuos prospere rem gesserat. Thurinum cognominatum satis certa probatione tradiderim, nactus puerilem imagunculā eius æream ueterem, ferreis, ac penè iam exolescentibus literis hoc nomine inscriptam, quæ dono à me principi data inter cubiculares colitur. Sed & à M. Antonio in epistolis per contumeliam sæpe Thurinus appellatur: & ipse nihil amplius quàm mirari se rescribit, pro opprobrio prius sibi nomē obijci. Postea C. Cæsaris, & deinde Augusti cognomen assumpsit, alterum testamento maioris auunculi, alterum Munacij Plancij sententia, cum quibusdam censentibus Romulum appellari oportere, quasi & ipsum conditorem urbis, præualuisset ut Augustus potius uocaretur, non tantum nouo, sed etiam ampliore cognomine, quod loca quoq; religiosa, & in quibus augurato quid consecretur, au-

gusta dicantur ab auctu, uel ab auium gestu, gustu'ue, sicut etiam Ennius docet scribens.

Augusto augurio postq̃ inclyta condita Roma est.

Quadrimus patrem amisit, duodecimum annum agens Auiam Iuliam defunctam pro concione laudauit. Quadriennio post uirili toga sumpta, militaribus donis triumpho Cæsaris Africano donatus est, quáquam expers belli propter ætatem. Profectum mox auunculum in Hispanias aduersus Cn. Pompeij liberos, uix tum firmus à graui ualetudine, per infestas hostibus uias paucissimis comitibus, naufragio etiam facto subsecutus magnopere demeruit. Approbata cito etiam morum indole super itineris industriam. Cæsare post receptas Hispanias expeditionem in Dacos, & inde in Parthos destinante præmissus Apolloniam, studijs uacauit. Vtq; primum occisum eum, hæredemq́; se comperit: diu cunctatus, an proximas legiones imploraret, id q̃dem consilium, ut præceps, immaturũq; omisit. Cæterum urbe repetita, hæreditatem adijt dubitante matre, Victrico uero Martio Philippo cõsulari multum dissuadente. Atq; ab eo tẽpore exercitibus comparatis, primum cum M. Antonio, Marcoq́; Lepido, deinde tantum cum Antonio per duodecim ferè annos, nouissime per quatuor & XL. solus Remp. tenuit. Proposita uitæ eius uelut summa parte, sigillatim neq; per tempora, sed per species exequar, quo distinctus demonstrari cognosciq; possint. Bella ciuilia quinq; gessit, mutinense, philippense, perusinum, siculum, actiacum. Ex

quibus primum, ac nouissimum aduersus M. Antonium, secundum aduersum Brutum, & Cassium, tertium aduersum L. Antonium triumuiri fratrē, quartum aduersus Sextum Pompeium Cn. Pompeij filium. Omnium bellorum initium, & causam hinc assumpsit, nihil conuenientius ducens, quàm necem auunculi uindicare, tueriq; acta.

Confestim ut Apollonia rediit, Brutum, Cassiumq; etiam nec opinantes, & quia praeuisum periculum subterfugerant legibus aggredi, reosq; caedis absentes deferre statuit. Ludos autem uictoriae Caesaris non audientibus facere, quibus obtigerat id munus, ipse edidit. Et quo constantius caetera quoq; exequeretur, in locum Trib. Pl. forte demortui candidatum petitorem se ostendit, quãquam patricius nec dum senator. Sed aduersante conatibus suis M. Antonio COS. quem uel praecipuum adiutorem sperauerat: ac ne publicum quidem, & translatitium ulla in re sibi sine pactione grauissimae mercedis impertiente, ad optimates se contulit: quibus eum inuisum sentiebat, maxime quod D. Brutum obsessum Mutinae prouincia à Caesare data, & per senatum confirmata, expellere armis niteretur. Hortantibus itaq; nonnullis percussores ei subornauit. Hac fraude deprehensa, periculum inuicem metuens ueteranos simul in suum, aut Reip. auxilium quanta potuit largitione contraxit. Iussusq; comparato exercitui Propraetore, praeesse, & cum Hirtio, ac Pansa qui consulatum acceperant D. Bruto opem ferre, demandatum bellum tertio mense conficit duobus

prælijs, priore, Antonius eum fugiſſe ſcribit, ac ſine paludamento, equoq; poſt biduum demum apparuiſſe. Sequenti ſatis conſtat non modo ducis, ſed etiam militis functum munere, atq; in media dimicatione, aquilifero legionis ſuæ grauiter ſaucio, Aquilam humeris ſubijſſe, diuq; portaſſe.

Hoc bello cum Hircius in acie Panſáq; poſt, ex uulnere periſſent, rumor increbuit, ambos opera eius occiſos, ut Antonio fugato Rep. COSS. orbata, ſolus uictores exercitus occuparet. Panſæ quoq; adeo ſuſpecta mors fuit: ut Glyco medicus cuſtoditus ſit, quaſi uenenum uulneri indidiſſet. Adijcit his Aquilius Niger, alterum è COSS. Hircium in pugnæ tumultu ab ipſo interemptum. Sed ut cognouit Antonium poſt fugam à M. Lepido receptum, cæteroſq; duces & exercitus conſentire pro partibus, cauſam optimatium ſine cunctatione deſeruit, ad prætextum mutatæ uoluntatis dicta factáq; quorundam calumniatus, quaſi alij ſe puerum, alij ornandum, tollendumq; iactaſſent, ne aut ſibi, aut ueteranis par gratia referretur. Et quo magis pœnitentiam prioris ſectæ approbaret: Nurſinos grandi pecunia, & quam pendere nequirent multatos extorres oppido egit: quod mutinenſi acie interẽptorum ciuiũ tumulo publice extructo aſcripſerant pro libertate eos occubuiſſe. Inita cum Antonio & Lepido ſocietate philippenſe quoq; bellum quãquam inualidus, atq; æger duplici prælio tranſegit: quorum priore caſtris exutus uix ad Antonij cornu fuga euaſerat: nec ſucceſſum uicto-

riæ moderatus est: sed capite Bruti Romam misso, ut statuæ Cæsaris summitteretur: splendidissimum quenq; captiuum non sine uerborum contumelia saeuit. Vt quidem suppliciter uni sepulturam precanti respondisse dicatur iam istam in uolucrum potestatem fore. Alios patrem & filium pro uita rogantem sortiri, uel dimicare iussisse: ut alterutri concederetur, ac spectasse utrunq; morientem cum patre, qui se obtulerat occiso, filius quoq; uoluntaria occubuisset nece. Quare cæteri, & in his M. Fauonius ille Catonis æmulus, cum catenati producerentur imperatore Antonio honorifice salutato, hūc foedissimo conuitio coram prosciderunt. Partitis post uictoriam officijs, cum Antonius orientem ordinandum, ipse ueteranos in Italiam reducendos, & municipalibus agris collocandos recepisset: neq; ueteranorum, neq; possessorum gratiam tenuit. Alteris pelli se, alteris, non pro spe meritorū tractari querentibus. Quo tempore L. Antonium fiducia consulatus, quem gerebat, ac fraternæ potentiæ res nouas molientem confugere Perusiam coëgit: & ad deditionem fame compulit: non tamen sine magnis suis & ante bellum, & in bello discriminibus. Nam cum spectaculo ludorum gregarium militem in XIIII. ordinibus sedentem excitari per apparitorem iussisset: rumore ab obtrectatoribus dilato, quasi eundem mox discruciatum necasset: minimum absfuit, quin periret concursu, & indignatione turbæ militaris. Saluti fuit, quod qui desyderabatur, repente comparuit incolumis: ac sine iniu-

ria. Circa Perusinum autem murum sacrificans pe-
nè interemptus est à manu gladiatorum, quæ op-
pido eruperat. Perusia capta, in plurimos ani
maduertit, orare ueniā uel excusare se conantibus
una uoce occurrens moriendum esse. Scribunt qui-
dam, trecentos ex dedititijs electos utriusq; ordinis
ad aram diuo Iulio extructam Idibus Martijs ho-
stiarum more mactatos. Extiterunt qui traderent,
consulto eum ad arma isse, ut occulti aduersarij, &
quos metus magis quàm uoluntas contineret: facul-
tate L. Antonij ducis præbita, detegerentur: deui-
ctisq; his, & confiscatis, promissa ueteranis præmia
soluerentur. Bellum siculum inchoauit in pri-
mis, sed diu traxit intermissum sæpius, modo re-
parandarum classium causa, quas tempestatibus
duplici naufragio, & quidem per æstatem amise-
rat, modo pace facta flagitante populo ob interclu-
sos commeatus, famemq; ingrauescentem, donec na
uibus ex integro fabricatis, ac XX. seruorum milli
bus manumissis, & ad remum datis, portum Iuli-
um apud Baias immisso in lucrinum, & auernum
mari lacum effecit. In quo cum tota hyeme copias
exercuisset, Pompeium inter Mylas, & Naulochum
superauit sub horam pugnæ tam arcto repente so-
mno deuictus, ut ad dādum signum ab amicis ex
citaretur, unde præbitam Antonio materiam pu-
tem exprobrandi, ne rectis quidem oculis eum aspi-
cere potuisse instructam aciem. Verum supremum
cœlum intuentem stupidum cubuisse, nec prius sur
rexisse, ac militibus in conspectum uenisse, quàm

à M. Agrippa fugatæ sint naues hostium. Aliq dictum, factumq; eius criminantur, quasi classibus tempestate perditis exclamauerit, etiam inuito Neptuno uictoriam se adepturum. Ac die Circensium proximo solenni pompæ simulachrum dei detraxerit: nec temere plura, ac maiora pericula ullo alio bello adijt. Traiecto in Siciliam exercitu, cum partem reliquam copiarum continenti repeteret, oppressus ex improuiso à Demochare, & Apollophane præfectis Pompeij, uno demum nauigio ægerrime effugit. Item cum præter Locros Rhegiũ pedibus iret: & prospectis biremibus Pompeianis terram legentibus, suas ratus, descendisset ad litus, pene exceptus est. Tunc etiam per deuios tramites refugientem seruus Aemilij Pauli comes eius dolens proscriptum olim ab eo patrem Paulum, et quasi occasione ultionis oblata interficere conatus est. Post Pompeij fugam collegarum alterum M. Lepidum, quem ex Africa in auxilium euocarat, superbientem XX. legionum fiducia, summasq; sibi partes terrore, & minis uendicantem spoliauit exercitu: suppliciemq; concessa uita Circeos in perpetuum relegauit. M. Antonij societatem semper dubiam, et incertam reconciliationibus uarijs male focillatam abrupit tandẽ: Et, quo magis degenerasse eum à ciuili more approbaret: testamentum, quod is Romæ etiam de Cleopatræ liberis inter hæredes nuncupatis reliquerat: aperiendum, recitandumq; pro concione curauit. Remisit tamen hosti iudicato necessitudines, amicosq; oẽs, atq; inter alios C. Sosium, et T.

Domitium tunc adhuc COSS·Bononiensibus quoq; publicæ quod in Antoniorum clientela antiquitus erant, gratiam fecit coniurandi cum tota Italia pro partibus suis. Nec multo post nauali prælio apud Actium uicit, in serum dimicatione protracta, ut in naui uictor pernoctauerit. Ab Actio cum Samum in hyberna se recepisset, turbatus nuntijs de seditione militum præmia, & missionem poscentiū, quos ex omni numero confecta uictoria Brundusium præmiserat, repetijt. Alia tempestate in traiectu bis conflictatus, primo inter promontoria peloponnesi atq; Aetoliæ, rursus circa montes Ceraunios, utrobiq; parte Liburnicarum demersa, simulq; eius, in qua uehebatur, fusis armamentis, & gubernaculo diffracto. Nec amplius quàm septem & XX dies, donec desyderia militum ordinarentur Brundusij commoratus, Asiæ, Syriæq; circuitu Aegyptum petit. Obsessáq; Alexandria, quò Antonius cum Cleopatra confugerat: breui potitus est. Et Antonium quidem seras conditiones pacis tentantem ad mortem adegit: uiditq; mortuum. Cleopatræ, quam seruatam triumpho magnopere cupiebat, etiam Psyllos admouit: qui uenenum ac uirus exugerent: quod perisse morsu aspidis putabatur. Ambobus communem sepulturæ honorem tribuit: ac tumulum ab ipsis inchoatum perfici iussit. Antonium iuuenem maiorem de duobus Fuluia genitis, simulachro Diui Iulij, ad quod post multas, & irritas preces confugerat, arreptum interemit. Item Cæsarionem, quem ex Cæsare patre Cleopatra cō-

cepisse prædicabat, retractum è fuga supplicio affe-
cit. Reliquos Antonij, Reginæq; communes liberos,
non secus, ac necessitudine iunctos sibi & conserua
uit, & mox pro conditione cuiusq; sustinuit, ac fo-
uit. Per idem tempus conditorium, & corpus
magni Alexandri cum prolatum è penetrali sub-
iecisset oculis: corona aurea imposita, ac floribus
aspersum ueneratus est, consultusq;, nũ & Ptolemæ
um inspicere uellet, regem se ait uoluisse uidere
non mortuos. Aegyptum in prouinciæ formam re-
dactam, ut feraciorem, habilioremq; annonæ ur-
bicæ redderet, fossas omnes, in quas Nilus exæstu-
at, oblimatas longa uetustate militari opere detersit.
Quoq; actiacæ uictoriæ memoria celebratior, &
in posterum esset urbem Nicopolim apud Actium
condidit: ludosq; illic quinquennales constituit: &
ampliato uetere Apollinis templo locum castrorum,
quibus fuerat usus, exornatum naualibus spolijs
Neptuno, & Marti consecrauit. Tumultus
post hæc, ac etiam rerum nouarum initia, coniura
tionesq; complures prius quàm inualescerent indicio
detectas compressit, alias alio tempore. Lepidi iuue-
nis, deinde Varronis Murenæ, & Fannij Cepionis.
Mox M. Egnatij, exin Plauti Rufi, Lucijq; Pauli
progeneri sui, ac præter has L. Audasij falsarum
tabularum rei, ac neque ætate, neq; corpore integri,
Thenasini Epicadi ex gente parthica Hibridæ, ad
extremum Telephi mulieris serui nomenclatoris.
Nam ne ultimæ quidem sortis hominum conspi-
ratione, & periculo caruit. Audasius atq; Epicadus

Virtus uel mortua co[n]situ

Iuliam filiam, & Agrippam nepotem ex insulis, quibus continebantur, rapere ad exercitus, Telephus, quasi debita sibi fato dominatione, & ipsum, & senatum aggredi destinauerant. Quin etiam quondam iuxta cubiculum eius lixa quidam ex illyrico exercitu ianitoribus deceptis noctu deprehensus est, cultro uenatorio cinctus, inops'ne mentis an simulata dementia incertum. Nihil enim exprimi quæstione potuit. Externa bella duo omnino per se gessit, Dalmaticum adolescens adhuc, & Antonio deuicto, Cantabricum: Dalmatico etiam uulnera excepit, una acie dextrum genu lapide ictus, altera & crus, & utrunq; brachium ruina pontis consauciatus. Reliqua per legatos administrauit: ut tamen quibusdam Pannonicis, atq; Germanicis, aut interueniret, aut non longe abesset Rauenniam, uel Mediolanum, uel Aquileiam usque ab urbe progrediens. Domuit autem partim ductu, partim auspicijs suis Cantabriam, Aquitaniam, Pannoniam, Dalmatiam, cum illyrico omni, item Rhetiam, & Vindelicos, ac Salassos, gentes alpinas coërcuit, & Dacorum incursiones, tribus eorum ducibus cum magna copia cæsis, Germanosq; ultra Albim fluuium summouit: ex quibus Sueuos, & Sicambros dedentes se traduxit in Galliam: atq; in proximis Rheno agris collocauit. Alias item nationes male quietas ad obsequium redegit. Nec ulli genti sine iustis, & necessarijs causis bellum intulit. Tantumq; abfuit à cupiditate quoquo modo imperium, uel bellicam gloriam augendi, ut quorum

dam Barbarorum principes in æde Martis ultoris iurare coëgerit, mansuros se in fide, ac pace, quam peterent. à quibusdam uero nouum genus obsidum fœminas exigere tentauerit: quod negligere marium pignora sentiebat: & tamen potestatem semper omnibus fecit, quoties obsides uellent, recipiendi. Neque aut crebrius, aut perfidiosius rebellantes grauiore unquam multatus est pœna, quàm ut captiuos sub lege uenundaret: ne in uicina regione seruirent, ne'ue intra XXX annum liberarentur. Qua uirtutis, moderationis'q; fama, Indos etiam, ac Scythas, auditu modo cognitos pellexit ad amicitiam suam, populi'q; Ro. ultro per legatos petendam. Parthi quoq; & Armeniam uendicanti facile cesserunt, & signa militaria, quæ M. Crasso, & M. Antonio ademerant: reposcenti reddiderunt, obsides'q; insuper obtulerunt, deniq; pluribus quondam de regno concertantibus non nisi ab ipso electum comprobauerunt. Ianum Quirinum semel atque iterum à condita urbe ante memoriam suam clausum in multo breuiore temporis spatio terra, mari'q; pace parta tertio clausit. Bis ouans ingressus est urbem post Philippense, & rursus post siculum bellum. Curules triumphos tres egit, dalmaticum, actiacum, alexandrinum, continuo triduo omnes. Graues ignominias, clades'q; duas omnino, nec alibi quàm in Germania accepit, lolianam & uarianam. Sed lolianam maioris infamiæ quàm detrimenti, uarianam penè exitiabilem tribus legionibus, cum duce, legatis'q;

& auxilijs omnibus cæsis. Hac nuntiata, excubias per urbem indixit nequis tumultus existeret: & præsidibus prouinciarum propagauit imperium: ut à suetis, & à peritis socij continerentur. Vouit & magnos ludos Ioui OPT. MAX. si Remp. in meliorem statum uertisset: quod factum cymbrico, marsicoq; bello erat. Adeo nanque consternatum ferunt: ut per continuos menses barba, capilloq; summisso caput interdum foribus illideret uociferans. Quintili Vare legiones redde, diemque cladis quot annis mœstum habuerit, ac lugubrem. In re militari & commutauit multa, & constituit: atque etiam ad antiquum morem nonnulla reuocauit: disciplinam seuerissime rexit, ne legatorum quidem cuiquam nisi grauate, hybernisq; demum mensibus permisit uxorem interuisere. Equitem Romanum quod duobus filijs adolescentibus causa detrectandi sacramenti pollices amputasset, ipsum bonaque subiecit hastæ, quem tamen quod imminere emptio in publicanos uidebat, liberto suo addixit, ut relegatum in agro pro libero esse sineret. Decimam legionem contumacius parentem cum ignominia totam dimisit. Item alias immodeste missionem postulantes citra commoda emeritorum præmiorum exauthorauit: cohortes, siquæ cessissent loco, decimatas ordeo pauit. Centuriones statione deserta itidem, ut manipulares capitali animaduersione punijt: pro cætero delictorum genere uarijs ignominijs afficit: ut stare per totum diem iuberet ante prætorium interdum tunicatos, discinctosq;, nonnunquam

cum decempedis

cum decempedis uel etiam cęspitem portantes.

Neq; post bella ciuilia aut in concione, aut per edictum ullos militum commilitones appellabat, sed milites: ac ne à filijs quidem, aut priuignis suis imperio præditis aliter appellari passus est, ambitiosius id existimans, quàm aut ratio militaris, aut temporum quies, aut sua domusque suæ maiestas postularet. Libertino milite præterquam Romæ incendiorum causa, & si tumultus in grauiore annona metueretur, bis usus est, semel ad præsidium coloniarum illyricum contingentium. Iterum ad tutelam ripæ Rheni fluminis, eosq; seruos adhuc uiris, fœminisq; pecuniosioribus indictos, ac sine mora manumissos sub priore uexillo habuit: neq; aut commistos cum ingenuis, aut eodem modo armatos. Dona militaria aliquanto facilius phaleras, & torques quicquid auro, argentoq; constaret, quàm uallares, ac murales coronas, quæ honore præcederent, dabat, has quamparcissime, & sine ambitione, ac sæpe etiam caligatis tribuit. M. Agrippam in Sicilia post naualem uictoriam cæruleo uexillo donauit. Solos triumphales, quanquam & socios expeditionum, & participes uictoriarum suarum nunquam donis impertiendos putauit: quod ipsi quoq; ius habuissent tribuendi ea, quibus uellent. Nil autem minus in perfecto duce quàm festinationem, temeritatemq; conuenire arbitrabatur. Crebro itaq; illa iactabat. σπεῦδε βραδέως, ἀσφαλὴς γάρ ἐστιν ἀμείνων ἢ θρασὺς στρατηλάτης Et sat celeriter fieri quicquid fiat satis bene. Prælium quidem aut

D.

bellum suscipiendum omnino negabat, nisi cum maior emolumenti spes, quàm damni metus ostenderetur. Nam minima commoda non minimo sectantes discrimine similes aiebat esse aureo hamo piscantibus, cuius abrupti damnum nulla captura pensari posset. Magistratus, atq; honores & ante tempus, & quosdam noui generis, perpetuosq; cepit. Consulatum uigesimo ætatis anno inuasit, admotis hostiliter ad urbem legionibus, missisq; qui sibi nomine exercitus deposcerent. Cum quidem cunctante senatu Cornelius Centurio princeps legationis reiecto sagulo ostendens gladij capulum, non dubitasset in curia dicere, hic faciet, si non feceritis uos. Secundum consulatum post IX annos, Tertium anno interiecto gessit: sequentes usque ad undecimum continuauit. Multisq; mox, cum deferrentur, recusatis, duodecimum magno .i. septendecim annorum interuallo, & rursus tertiumdecimum biennio post ultro petijt, ut C. & Lucium filios amplissimo præditus magistratus suo quenque tirocinio deduceret in forum. Quinque medios consulatus à sexto ad undecimum annuos gessit. Cæteros autem sex, aut IX, aut sex, aut quatuor, aut tribus mensibus, secundum uero paucissimis horis. Nam die Calendarum Ianuarij, cum mane pro æde Capitolini Iouis paululum curuli sella præsedisset honore, abijt, suffecto alio in locum suum. Nec omnes Romæ, sed quartum consulatum in Asia, quintum in insula Samo, Octauum & nonum Tarracone inijt. Triumuiratum Reip. constituendæ per X annos ad-

ministrauit: in quo restitit aliquandiu collegis, ne qua fieret proscriptio, sed inceptum utroq; acerbius exercuit. Nanq; illis multorum sæpe personam per gratiam & preces exorabilibus, solus magnopere contendit necui parceretur: proscripsitq; etiam C. Toranium tutorem suum, eundemq; collegam patris sui Octauij in ædilitate. Iunius Saturninus hoc amplius tradit: cum peracta proscriptione, M. Lepidus in senatu excusasset præterita, & spem clementiæ in posterum fecisset: quoniam satis pœnarum exactum esset, hunc ediuerso professum, ita modum se proscribendi statuisse, ut omnia sibi reliquerit libera. in cuius tamen pertinaciæ pœnitentiam, postea T. Iunium Philemonem, quod patronum suum proscriptum cælasse olim diceretur: equestri dignitate decorauit. In eadem hac potestate multiplici flagrauit inuidia: nam & Pinarium equitem Ro. cum concionante se admissa turba paganorum apud milites subscribere quædam animaduertisset, curiosum & speculatorem ratus coram confodi imperauit. Et Tedium Afrum COS. designatum, quia factum quoddam suum maligno sermone carpsisset: tantis conterruit minis, ut is se præcipitauerit. Et Quintum Gallum Præt. in officio salutationis tabellas duplices ueste tectas tenentem suspicatus gladium occulere, nequicquam statim, ne aliud inueniretur, ausus inquirere, paulo post per centuriones & milites raptum è tribunali seruilem in modum torsit: & fatentem nihil iussit occidi, prius oculis eius sua manu ef-

fossis, quem tamen scribit colloquio petito insidiatum sibi, coniectumq; a se in custodiam, deinde urbe interdicta dimissum naufragio, uel latronum insidijs perijsse. Tribunitiam potestatem perpetuam recepit: in qua semel atq; iterum per singula lustra collegam sibi coaptauit. Recepit & morum legumq; regimen æque perpetuum, quo iure quanquã sine censuræ honore, censum tamen populi ter egit: primum ac tertium cum collega, medium solus.

De reddenda Rep. bis cogitauit, primo post oppressum statim Antonium, memor obiectum ab eo sibi sæpius quasi per ipsum staret ne redderetur. Ac rursus tædio diuturnæ ualetudinis, cum etiam magistratibus, ac senatu domum accitis rationarium imperij tradidit. Sed reputans & se priuatum non sine periculo fore, & illam plurium arbitrio temere committi, in retinenda perseuerauit, dubium euentu meliore an uoluntate, quam uoluntatem, cum præ se identidem ferret: quodam etiam edicto
» his uerbis testatus est, Ita mihi saluam, ac sospi-
» tam Remp. sistere in sua sede liceat: atq; eius rei fru
» ctum percipere, quem peto, ut optimi status author
» dicar, & moriens, ut feram mecum spem, mansu-
» ra in uestigio suo fundameuta R.P. quæ iecero: fe-
» citq; ipse se compotem uoti nisus omni modo, ne quem
» noui status pœniteret. Vrbem nanq; pro maiestate imperij ornatam, & inundationibus, incendijsq; obnoxiam excoluit adeo, ut iure sit gloriatus, marmoream se relinquere, quam lateritiam accepisset. Tutam uero, quantum præuideri humana ratione

potuit, etiam in posterum præstitit. Publica opera plurima extruxit: ex quibus præcipua, forum cum æde Martis Vltoris, templum Apollinis in palatio, ædem Tonantis Iouis in capitolio. Fori extruendi causa fuit hominum, & iudiciorum multitudo, quæ uidebatur, non sufficientibus duobus, etiam tertio indigere. Itaq; festinantius, nec dum perfecta Martis æde publicatum est, cautumq; ut separatim in eo publica iudicia, & sortitiones iudicum fierent. Aedem Marti bello philippensi pro ultione paterna suscepto, uouerat. Sanxit ergo ut de bellis, triumphisq; consuleretur hic senatus, prouincias cum imperio petituri hinc deducerentur, quiq; uictores rediissent huc insignia triumphorum inferrent. Templum Apollinis ea parte palatinæ domus excitauit: quam fulmine ictam desyderari à Deo aruspices pronuntiarent. Addidit porticus cum bibliotheca latina, græcaq;: quo loco iam senior sæpe etiam senatum habuit: decuriasq; iudicum recognouit. Tonanti Ioui ædem consecrauit liberatus periculo, cum expeditione cantabrica per nocturnum iter lecticam eius fulgur perstrinxisset: seruũq; prælucentem exanimasset. quædam etiam opera sub nomine alieno nepotum scilicet & uxoris, sororisq; fecit, ut porticũ, basilicamq; Lucij, & Caij, Item porticus Liuiæ, & Octauiæ, theatrũq; Marcelli. Sed & cæteros principes uiros sæpe hortatus est, ut pro facultate quisq; monimentis uel nouis, uel refectis, & excultis urbẽ adornarent: multaq; à multis extructa sunt, sicut à Martio Philippo

ædes Herculis musarum, à Lucio Cornificio ædes Dianæ, ab Asinio Pollione atrium libertatis, à Munatio Planco ædes Saturni, à Cor. Balbo theatrum, à Statilio Tauro amphiteatrum, à M. uero Agrippa complura, & egregia. Spatium urbis in regiones, uicosq; diuisit: instituitq; ut illas annui magistratus sortito tuerentur, hos magistri è plebe cuiusq; uiciniæ lecti. Aduersus incendia excubias, nocturnas, uigilesq; commentus est, ad coërcendas inundationes alueum Tyberis laxauit: ac repurgauit completum olim ruderibus, & ædificiorum prolapsionibus coarctatum. Quo autem facilius undique urbs adiretur, desumpta sibi flaminia uia Arminotenus munienda, reliquas triumphalibus uiris ex manubiali pecunia sternendas distribuit. Aedes sacras uetustate collapsas, aut incendio absumptas refecit: easq; & cæteras opulentissimis donis adornauit, ut' pote qui in cællam capitolini Iouis sexdecim millia pondo auri, gemmasq; ac margaritas quingenties HS una donatione contulerit.

Postquam uero pontificatum maximum, quem nunquam uiuo Lepido auferre sustinuerat: mortuo demum suscepit, quicquid fatidicorum librorum Græci, latiniq; generis nullis uel parum idoneis authoribus uulgo ferebatur, supra duo millia contracta undiq; cremauit: ac solos retinuit sibyllinos, hos quoq; delectu habito, condiditq; duobus forulis auratis sub palatini Apollinis basi. Annum à diuo Iulio ordinatum, sed postea negligentia conturbatum, atq; confusum rursus ad pri-

ſtinam rationem redegit, in cuius ordinationem ſex-
tilem menſem è ſuo cognomine nuncupauit, ma-
gis quàm Septembrem, quo erat natus, quia hoc ſi-
bi & primus conſulatus, & inſignes uictoriæ obti
giſſent. Sacerdotum, & numerum & dignitatem,
ſed & commoda auxit, præcipue ueſtalium uirgi
num, cumq; indemortuæ locum capi aliam oporte-
ret, ambirentq; multi, ne filias in ſortem darent:
adiurauit ſi cuiuſquam neptium ſuarum compe-
teret ætas, oblaturum ſe fuiſſe eam. Nonnulla etiã
ex antiquis cærimonijs paulatim abolita reſtituit,
ut Salutis augurium, Diale flaminium, ſacrum lu
percale, ludos ſeculares, & compitalitios. Lupercali-
bus uetuit currere imberbes. Item ſecularibus
ludis iuuenes utriuſq; ſexus prohibuit ullum no-
cturnum ſpectaculum frequentare: niſi cum aliquo
maiore natu propinquorum. Compitales lares or-
nare bis in anno inſtituit uernis floribus, & æſti-
uis. Proximum à dijs immortalibus honorem me-
moriæ ducum præſtitit, qui imperium populi Ro.
ex minimo maximum reddidiſſent. Itaq; & opera
cuiuſq; manẽtibus titulis reſtituit: & ſtatuas omniũ
triumphali effigie in utraq; fori ſui porticu dedica-
uit. Profeſſus eſt edicto cõmentum id ſe, ut illorũ ue
lut exẽplar, & ipſe dũ uiueret, et in ſequẽtiũ ætatũ
principes exigerentur à ciuibus. Pompeij quoq; ſta-
tuam contra theatri eius regiam marmoreo Iano
ſuppoſuit translatam è curia, in qua C. Cæſar fue-
rat occiſus. Pleraq; peſſimi exẽpli correxit: quæ in
pnicẽ publicã, aut ex cõſuetudine, licẽtiaq; bellorũ

ciuilium durauerant: aut per pacem etiam extiterant. Nam & grassatorum plurimi palàm se ferebant succincti ferro quasi tuendi sui causa, & rapti p agros uiatores sine discrimine liberi, seruiq; ergastulis possessorum supprimebantur. Et plurimæ factiones titulo collegij noui ad nullius non facinoris societatem coibant. Igitur grassatores dispositis per opportuna loca stationibus inhibuit, ergastula recognouit. Collegia præter antiqua: & legitima dissoluit: tabulas ueterũ ærarij debitorum, uel præcipuam calumniandi materiam exussit: loca in urbe publica iuris ambigui possessoribus adiudicauit: diuturnorum reorum, & ex quorum sordibus nihil aliud quàm uoluptas inimicis quæreretur, nomina aboleuit conditione proposita, ut siquem quis repetere uellet: par periculum pœnæ subiret. Ne quod autem maleficium, negotium'ue impunitate, uel mora elaberetur XXX amplius dies, qui honorarijs ludis occupabantur, actui rerum accommodauit. Ad tres iudicum decurias quartam addixit ex inferiore censu, quæ ducenariorum uocaretur: iudicarentq; de leuioribus summis. Iudices à tricesimo ætatis anno allegit, idest quinquennio maturius quàm solebant. Ac plerisq; iudicandi munus detrectantibus uix concessit, ut singulis decurijs per uices annua uacatio esset: & ut solitæ agi Nouembri, ac Decembri mense res omitterentur.

Ipse ius dixit assidue, & in nocte nonnunq̃, si parum corpore ualeret, lectica pro tribunali collocata, uel etiam domi cubans. Dixit autem ius non

diligentia modo summa, sed & lenitate, siquidem manifesti parricidij reum, ne culeo insueretur, quod non nisi confessi afficiebantur hac pœna: ita fertur interrogasse, certe patrem tuum non occidisti. Et cum de falso testamento ageretur: omnesq; senatores lege cornelia tenerentur: non tantum duas tabellas damnatoriam, & absolutoriam simul cognoscentibus dedit: sed tertiam quoq;, qua ignosceretur ijs, quos fraude ad signandum, uel errore inductos constitisset. Appellationes quotannis urbanorum quidem litigatorum prætori delegabat urbano: at prouincialium consularibus uiris, quos singulos cuiusq; prouinciæ negotijs præposuisset. Leges retractauit: & quasdam ex integro sanxit: ut sumptuariam, & de adulterijs, & de pudicitia, de ambitu, de maritandis ordinibus. Hanc cum aliquanto seuerius quàm cæteras emendasset: præ tumultu recusantium perferre non potuit, nisi adempta demũ lenita'ue parte pœnarum, & uacatione triennij data, auctisq; præmijs. Sic quoq; abolitionem eius publico spectaculo pertinaciter postulante equite, accitos germanici liberos, receptosq; partim ad se, partim in patris gremium ostentauit, manu, uultuq; significans, ne grauarentur imitari iuuenis exemplum. Cumq; etiam immaturitati sponsarum, & matrimoniorum crebra mutatione uim legis eludi sentiret: tempus sponsas habendi coarctauit: diuortijs modum imposuit. Senatorum affluentem numerum deformi, & inconditā turba, erant enim super mille, & quidam indignissimi, & post

necem Cæsaris per gratiam, & præmium allecti, quos abortiuos uulgus uocabat, ad modum pristinum, & splendorem redegit, duabus lectionibus, prima ipsorum arbitratu, quo uir uirum legit: secunda suo, & Agrippæ: quo tempore æstimatur lorica sub ueste munitus, ferroq; cinctus præsedisse, decem ualentissimis senatorij ordinis amicis sellam suam circunstantibus. Cordus Cremutius scribit, ne admissum quidem tunc quenquam senatorum nisi solum, & prætentato sinu. Quosdam ad excusandi se uerecundiam compulit: seruauitq; etiam excusantibus insigne uestis, & spectandi in orchestra, epulandiq; publice ius. Quo autem lecti, probatiq; & religiosius, & minore molestia senatoria munera fungerentur: sanxit, ut prius, quàm consideret quisquam, thure, ac mero supplicaret apud aram eius Dei, in cuius templo coiretur: & ne plus, quàm bis in mense legitimus senatus ageretur, scilicet Cal. & Id, ne'ue Septembri, Octobri'ue mense ullos adesse alios necesse esset, quàm sorte ductos, per quorum numerũ decreta confici possent, sibiq; instituit consilia sortiri semestria, cum quibus de negotijs ad frequentem senatum referendis ante tractaret. Sententias de maiore negotio non more, neq; ordine, sed prout libuisset perrogabat: ut perinde quisq; animum intenderet, ac si censendum magis, q̃ assentiendum esset. Author & aliarum rerum fuit, in queis ne acta senatus publicarentur: ne magistratus deposito honore statim in prouincias mitterentur. ut Proconsulibus ad mulos, & taber-

uacula, quæ publice locari solebant: certa pecu-nia constitueretur: ut cura ærarij a quæstoribus urbanis ad prætorios, prætores'ue transiret. ut centumuiralem hastam, quàm quæstura functi con sueuerant cogere: decemuiri cogerent. Quóq; plures partem administrandæ Reip. caperent: noua officia excogitauit. Curam operum publicorum, uiarum, aquarum aluei Tyberis, frumenti populo diuidendi, præfecturam urbis, triumuiratum legendi senatus, & alterum recognoscendi turmas equitum. quotiescunq; opus esset. CENS. creari destitos longo interuallo creauit: numerum prætorum auxit. Exegit etiam ut quoties consulatus sibi daretur: binos pro singulis collegas haberet: nec obtinuit, clamantibus cunctis satis maiestatem eius imminui, quod honorem eum non solus, sed cum altero gereret.

Nec parcior in bellica uirtute honoranda super XXX ducibus iustos triumphos, & aliquanto pluribus triumphalia ornamenta decernenda curauit. liberis senatorum, quo celerius Reip. assuescerent: protinus uirilem togam, latum clauum induere, & curiæ interesse permisit: militiam'q; auspicantibus non tribunatum modo legionum, sed & præfecturas alarum dedit. At nequi expers castrorum esset, binos plerunque laticlauios præposuit singulis alis. Equitum turmas frquenter recognouit post longam intercapedinem reducto more transuectionis. sed neque detrahi quenquam in transuehendo ab accusatore passus est,

quod fieri solebat. Et senio uel aliqua corporis labe insignibus permisit præmisso in ordine equo ad respondendum quoties citarentur, pedibus uenire. mox reddendi equi gratiã fecit eis, q maiores annorum quinq; & quadraginta retinere eum nollent.

Impetratisq; à SEN.X. adiutoribus unũquẽq; equitum rationem uitæ reddere coëgit: atq; ex improbatis, alios pœna, alios ignominia notauit: plures admonitione, sed uaria. Leuissimum genus admonitionis fuit traditio coràm pugillarium, quos taciti, & ibidem statim legerent. Notauitq; aliquos, q pecunias leuioribus usuris mutuati grauiore fœnore collocassent. Comitijs tribunitijs si deessent candidati, senatores ex equitibus Romam creauit: ita ut potestate transacta in utro uellent ordine, manerent. Cum autem pleriq; equitum attrito bellis ciuilibus patrimonio spectare ludos è XIIII non auderent metu pœnæ theatralis, pronuntiauit non teneri ea, quibus ipsis parentibus'ue equester census unquam fuisset. Romani populi censum uicatim egit. Ac ne plebs frumentationum causa frequentius à negotijs auocaretur: ter in annum quaternorum mensium tesseras dare destinauit: sed desyderanti consuetudinem ueterem concessit rursus, ut sui quisq; mensis acciperet. Comitiorum quoq; pristinum ius reduxit: ac multiplici pœna coërcito ambitu Fabianis, & Scaptensibus tribulibus suis die comitiorum, ne quid à quoquam candidato desyderarent: singula millia numûm à se diuidebat. Magni præterea existimans syncerum, atq; ab omni col

luuione peregrini, ac seruilis sanguinis incorruptum seruare populum: & ciuitatem Romanam parcissime dedit: & manumittendi modum terminauit. Tiberio pro cliente græco petenti rescripsit, non aliter se daturum, quàm si præsens sibi persuasisset, quàm iustas petendi causas haberet. Et Liuiæ pro quodam tributario Gallo roganti ciuitatem negauit: immunitatem obtulit affirmans se facilius passurum fisco detrahi aliquid, quàm ciuitatis Romanæ uulgari honorem. Seruos non contentus multis difficultatibus à libertate iusta remouisse, cum & de numero, & de conditione, ac differentia eorum, qui manumitterentur, curiose cauisset: hoc quoq; adiecit, ne uinctus unquam, tortus'ue quis ullo libertatis genere ciuitatem adipisceretur. Etiam habitum, uestitumq; pristinum reducere studuit. Ac uisa quondam pro concione pullatorum turba indignabundus, & clamitans, en ait

" Romanos rerum dominos, gentemq; togatam.

Negotium AEDIL. dedit, ne quem posthac de cætero paterentur in foro circo'ue, nisi positis lacernis togatum consistere. Liberalitatem omnibus ordinibus per occasiones frequenter exhibuit. Nam & inuecta urbi Alexandrino triumpho regia gaza, tantam copiam numariæ rei effecit, ut fœnore diminuto, plurimum agrorum pretijs accesserit. Et postea quoties ex damnatorum bonis pecunia superflueret, usum eius gratuitum ijs, qui cauere in duplum possent, ad certum tempus indulsit. Senatorum censum ampliauit: ac pro octingentorum

millium ſumma duodecies centies HS taxauit: ſup-
pleuitq; non habentibus. Congiaria populo frequen
ter dedit, ſed diuerſæ ferè ſummæ, modo quadra-
genos, modo tricenos, nonnunquam ducenos, quin-
quagenosq; numos, ac ne minores quidem pueros
præteriit: quamuis non niſi ab undecimo ætatis
anno accipere conſueſſent. Frumentum quoq; in an-
nonæ difficultatibus ſæpe leuiſſimo, interdum nul
lo pretio uiritim admenſus eſt, teſſerasq; numarias
duplicauit. Sed ut ſalubrem magis quàm
ambitioſum principem ſcires, querentem de inopia
& caritate uini populum ſeueriſſima coërcuit ora-
tione, ſatis prouiſum à genero ſuo Agrippa produ-
ctis pluribus aquis, ne homines ſitirent. Eidem po-
pulo promiſſum quidem congiarium repoſcenti bo-
næ fidei ſe eſſe reſpondit. Non promiſſum autem fla
gitanti, turpitudinem, & imprudentiam edicto ex-
probrauit: affirmauitq; ſe non daturum, quamuis
dare deſtinaſſet. Nec minore grauitate atque con-
ſtantia, cum propoſito congiario multos manumiſ-
ſos, incertosq; ciuiũ numero comperiſſet: negauit ac-
cepturos quibus promiſſum non eſſet. Cæterisq; mi
nus quàm promiſerat, dedit, ut deſtinata ſumma ſu-
ficeret. Magna uero quadam ſterilitate, ac diffi-
cili remedio, cum uenalitias, & laniſtarum fami
lias, peregrinosq; omnes, exceptis medicis, &
præceptoribus, partemq; ſeruitiorum urbe expuliſ
ſet, ut tandem annona conualuit impetum ſe cepiſ
ſe ſcribit frumentationes publicas in perpetuum
abolendi, quod earum fiducia cultura agrorum ceſ

saret, neq; tamen perseuerasse, quia certum haberet per ambitionem quandoq; restitui. Atq; ita post hanc temperauit, ut non minorem aratorum, ac negotiantium, quàm populi rationem deduceret.

Spectaculorum, & assiduitate, & uarietate, atq; magnificẽtia omnes antecessit. Fecisse ludos se ait suo nomine quater, pro aliis magistratibus, qui aut abessent, aut non sufficerent, ter & uicies. Fecitq; nonnunquam uicatim, ac pluribus scenis per omnium linguarum histriones non in foro modo nec in amphitheatro, sed in circo & in septis, & aliquando nihil præter uenationem edidit. Athletas extructis in campo Martio sedilibus ligneis, item nauale prælium circa Tyberim cauato solo, in quo nunc Cæsarum nemus est. Quibus diebus custodes in urbe disposuit, ne raritatem remanentium grassatoribus obnoxia esset, In circo aurigas, cursoresq; & confectores ferarum & nonnunquam ex nobilissima iuuentute produxit. Sed & Troiæ ludum edidit frequentissime maiorum, minorumq; puerorum delectu, prisci, decoriq; moris existimans claræ stirpis indolem sic notescere. In hoc ludicro C. Nonium Asprenatem lapsu debilitatum aureo torque donauit: passusq; est ipsum Asprenatẽ, posterosq; Torquati ferre cognomen. Mox finem fecit talia edendi Asinio Pollione oratore grauiter, inuidioseq; in curia questo Esernini nepotis sui casum, qui & ipse crus effregerat. Ad scenicas quoq;, & gladiatorias operas, & equitibus romanis aliquando usus est, uerum prius, quàm SENAT. C. in-

terdiceretur, postea nihil sanè præterquam adolescentulum Lucium honeste natum exhibuit, tantum ut ostenderet, quod erat bipedali minor librarum septendecim, ac uocis immensæ. Quodam autem muneris die Parthorum obsides tunc primum missos per arenam mediam ad spectaculum induxit: superque se subsellio secundo collocauit. Solebat etiam citra spectaculorum dies, siquando quid inusitatum, dignumq; cognitu aduectum esset: id extra ordinem quolibet loco publicare, ut Rhinocerotem apud septa, tigrim in scena, Anguem quinquaginta cubitorum pro comitio. Accidit uotiuis circensibus, ut correptus ualetudine lectica cubans thensas deduceret. Rursus commissione ludorum, quibus theatrum Marcelli dedicabat: euenit, ut laxatis sellæ curulis compagibus caderet supinus. Nepotum quoque suorum munere, cum consternatum ruinæ metu populum retinere, & confirmare nullo modo posset: transijt è loco suo, atque in ea parte consedit, quæ suspecta maxime erat. Spectandi confusissimum atq; solutissimum morē correxit: ordinauitq;, motus iniuria senatoris, quem Puteolis per celeberrimos ludos consessu frequenti nemo receperat.

Facto igitur decreto patrum, ut quoties quid spectaculi usquam publice ederetur, primus subselliorum ordo uacaret senatoribus: Romæ legatos liberarum, sociarumq; gentium uetuit in orchestra considere. Cum quosdam etiam libertini generis mitti deprehendisset. Militem secreuit à populo. Maritis è plebe proprios ordines assignauit præ-

textatis

textatis cuneum suum, & proximum pædagogis. Sanxitq;, nequis pullatorum media cauea sederet. Fœminis ne gladiatores quidem, quos promiscue spectari solenne olim erat, nisi ex superiore loco spectare concessit. Solis uirginibus uestalibus locum in theatro separatim, & contra prætoris tribunal dedit. Athletarum uero spectaculo muliebrem sexum omnem adeo summouit: ut pontificalibus ludis pugilum par postulatum distulerit in sequentis diei matutinum tempus: edixeritq;, mulieres ante horam quintam uenire in theatrum non placere. Ipse circenses ex amicorum ferè, libertorumq; cœnaculis spectabat, interdum è puluinari. Et quidem cum coniuge, ac liberis sedens spectaculo plurimas horas, aliquando totos dies aderat, petita uenia, commendatisq;, qui suam uicem præsidendo fungerentur. Verum quoties adesset, nihil præterea agebat, seu uitandi rumoris causa, quo patrem Cæsarem uulgo reprehensum commemorabat: quod inter spectandum epistolis, libellisq; legendis, ac rescribendis uacaret: seu studio spectandi, ac uoluptate, qua teneri se neque dissimulauit unquam, & sæpe ingenue professus est. Itaq; corollaria, & præmia alienis quoque muneribus, ac ludis & crebra, & grandia de suo offerebat. Nulliq; græco certamini interfuit, quo non pro merito quemq; certantium honorauerit. Spectauit autem studiosissime pugiles, & maxime latinos, non legitimos, atque ordinarios modo, quos etiam committere cum Græcis solebat: sed & cateruari-

os oppidanos inter angustias uicorum pugnantes temere, ac sine arte. Vniuersum denique genus operas aliquas publico spectaculo præbentium etiam cura sua dignatus est. Athletis & conseruauit priuilegia, & ampliauit. Gladiatores sine missione edi prohibuit: Coërcionem in histriones, magistratibus in omni tempore, & longo, lege uetere permissam ademit, præterquam ludos, & scenam, nec tamen eo minus aut xysticorum certationes, aut gladiatorum pugnas seuerissime semper exegit. Nam histrionum licentiam adeo compescuit: ut Stephanionem togatarum, cui in puerilem habitum circumtonsam matronam ministrasse compererat, per trina theatra uirgis cæsum relegauerit: Hylam pantomimum querente prætore in atrio domus suæ nemine excluso, flagellis uerberarit. Et Pyladem urbe, atque Italia summouerit, quod spectatorem, à quo exibilabatur, demonstrasset digito: conspicuumq; fecisset.

Ad hunc modum urbe, urbanisq; rebus administratis, Italiam duo de XXX coloniarum numero deductarum ab se refrequentauit: operibusq;, ac uectigalibus publicis plurifariam instruxit: etiam iure, ac dignatione urbi quodammodo pro parte aliqua adæquauit, excogitato genere suffragiorum, quæ de magistratibus urbicis decuriones colonici in suam quisque coloniam ferrent: & sub diem comitiorum obsignata Romam mitterent. ac nec ubi aut honestorum deficeret copia, aut multitudinis soboles equestrem militiam petentis, etiam ex commendatione publica cuiusque oppidi ordinabat. At

iis, qui e plebe regiones sibi reuisenti filios filiasue approbarent: singula numorum millia per singulos diuidebat. Prouincias ualidiores, & quas annuis magistratuum imperiis regi nec facile, nec tutum erat: ipse suscepit. cæteras proconsulibus sortito permisit: & tamen nonnullas commutauit interdum, atque ex utroque genere plerasq; sæpius adiit. Vrbium quasdam fœderatas, sed ad exitium licentia præcipites libertate priuauit. Alias aut ære alieno laborantes leuauit: aut terremotu subuersas denuo condidit: aut merita erga Remp. allegantes latinitate, uel ciuitate donauit. Nec est (ut opinor) prouincia, excepta duntaxat Africa, & Sardinia, quam non adierit. In has fugato Sexto Pompeio, traiicere ex Sicilia apparantem continuæ, & immodicæ tempestates inhibuerunt. Nec mox occasio, aut causa traiiciendi fuit.

Regna, quibus belli iure potitus est, præter pauca, aut iisdem, quibus ademerat, reddidit, aut alienigenis contribuit. Reges, socios etiam inter se metipsos necessitudinibus iunxit mutuis, promptissimus affinitatis cuiusque, atque amicitiæ conciliator & fautor. Nec aliter uniuersos, quàm membra, partesq; imperii curæ habuit. Rectorem quoq; solitus apponere ætate paruis, aut mente lapsis, donec adolescerent, aut resipiscerent: ac plurimorum liberos & educauit simul cum suis, & instituit.

Ex militaribus copiis legiones, & auxilia prouinciatim distribuit. Classem Miseni, & alteram Rauennæ ad tutelam superi, & inferi maris colloca-

D.

uit. Cæterum certum numerum partim in urbis partim in sui custodiam allegit, dimissa Calaguritanorum manu, quam usque ad deuictum Antonium, item Germanorum, quam usque ad cladem uarianam inter armigeros circa se habuerat. Neque tamen unquam plures, quàm tres cohortes in urbe esse passus est, easq; sine castris. reliquas in hyberna, & æstiua circa finitima oppida dimittere assuerat. Quicquid autem ubiq; militum esset, ad certam stipendiorum, præmiorumq; formulam astrinxit, definitis pro gradu cuiusq; & temporibus militiæ, & commodis missionum, ne, aut ætate, aut inopia post missionem solicitari ad res nouas possent. Vtq; perpetuo ac sine difficultate sumptus, ad tuendos eos, prosequendosq; suppeteret: ærarium militare cum uectigalibus nouis constituit. Et quo celerius, ac sub manu annuntiari, cognosciq; posset, quid in prouincia quaq; gereretur: iuuenes primo modicis interuallis per militares uias, dehinc uehicula disposuit. commodius id uisum est, ut quia loco iidem perferunt literas, interrogari quoq; siquid res exigant, possint. In diplomatibus, libellisq;, & epistolis signandis initio sphynge usus est, mox imagine magni Alexandri, nouissime sua Dioscoridis manu sculpta, qua signare insecuti quoque principes perseuerauerunt. Ad epistolas omnes horarum quoque momenta, nec dici modo, sed & noctis, quibus datæ significarentur: addebat.

Clementiæ, ciuilitatisq; eius multa, & magna documenta sunt. Et ne enumerem quot, & quos di-

uersarum partium uenia, & incolumitate donatos, principem etiam in ciuitate locum tenere passus sit. Iunium Nouatum, & Cassium Patauinum e' plebe homines, alterum pecunia, alterum leui exilio punire satis habuit: cum ille Agrippæ iuuenis nomine asperrimam de se epistolam in uulgus edidisset: hic conuiuio pleno proclamasset, neq; uotum sibi, neq; animum deesse confodiendi eum. Quadam uero cognitione, cum Aemilio Eliano Cordubensi inter cætera crimina uel maxime obijceretur, quod male opinari de Cæsare soleret: conuersus ad accusatorem, commotoq; similis, uelim inquit hoc mihi probes. faciam, sciat Elianus & me linguam habere. plura enim de eo loquar. Nec quicquam ultra aut statim, aut postea inquisiuit. Tiberio quoq; de eadem re sedulo uiolentius apud se per epistolam
" conquerenti, ita rescripsit. Aetati tuæ, mi Tiberi,
" noli in hac re indulgere: & nimium indignari,
" quenquam esse, qui de me loquatur male. Satis est
" enim si hoc habemus, neqs nobis male facere possit.

Templa quáuis sciret, etiam Proconsulibus decerni solere: in nulla tamen prouincia nisi communi suo, Romæq; nomine recepit. Nam in urbe quidem pertinacissime abstinuit hoc honore, atq; etiam argenteas statuas olim sibi positas conflauit omnes: ex quibus aureas cortinas Apollini palatino dedicauit. Dictaturam magna ui offerente populo, genu nixus, deiecta ab humeris toga, nudo pectore, deprecatus est. Domini appellationem, ut maledictum & opprobrium, semper exhorru-

it, Cum spectante eo ludos pronuntiatum esset à mimo, ó dominum æquum & bonum, & uniuersi quasi de ipso dictum exultantes comprobassent: statim manu, uultuq; indecoras adulationes repressit: & insequenti die grauissime corripuit edicto: dominumq; se posthac appellari, nec à liberis quidem, aut nepotibus suis, uel serio uel ioco passus est: atq; huiusmodi blanditias etiam inter ipsos prohibuit. Non temere urbe oppido'ue ullo egressus, aut quoquam ingressus est, nisi uespere, aut noctu, ne quem officij causa inquietaret. In consulatu pedibus ferè, extra consulatum sæpe adoperta sella per publicum incessit. Promiscuis salutationibus admittebat & plebem, tanta comitate adeuntium desyderia excipiens, ut quendam ioco corripuerit: quod sic sibi libellum porrigere dubitaret: quasi elephanto stipem. Die senatus nunquam patres nisi in curia salutauit, & quidē sedentes, ac nominatim singulos, nullo submonente, & discedens eo modo sedentibus, Vale dicebat. Officia cum multis mutuo exercuit: nec prius dies cuiusq; solennes frequentare desijt, quàm grandior iam natu, & in turba quondam sponsaliorum die uexatus. Gallum Terrinum senatorem minus sibi familiarem, sed captum repente oculis, & ob id inedia mori destinantem, præsens consolando reuocauit ad uitam.

In senatu uerba facienti dictum est, non intellexi, & ab alio, contradicerem tibi, si locum haberem. Interdum ob immodicas altercationes disceptantium, è curia per iram se proripienti qui-

dam ingesserunt, licere oportere senatoribus de Rep. loqui. Antistius Labeo senatus lectione, cum III uirum legeret Marcum Lepidum hostem olim eius, & tunc exulantem legit. Interrogatusq; ab eo, an essent alij digniores: suum quemq; iudicium habere respondit. Nec ideo libertas, aut contumacia fraudi cuiquam fuit. Etiam sparsos de se in curia famosos libellos, nec expauit, & magna cura redarguit. Ac ne requisitis quidem authoribus id modo censuit, cognoscendum posthac de ijs, qui libellos, aut carmina ad infamiam cuiuspiam sub alieno nomine edant. Iocis quoque quorundam inuidiosis, aut petulantibus lacessitus contradixit edicto. Et tamen de inhibenda testamentorum licentia, ne senatus quicquam constitueret, intercessit. Quoties magistratuum comitijs interesset, tribus cum candidatis suis circuibat: supplicabatq; more solenni. Ferebat & ipse suffragium in tribus, ut unus è populo. Testem se in iudicijs & interrogari, & refelli æquissimo animo patiebatur. Forum angustius fecit, non ausus extorquere possessoribus proximas domos. Nunquam filios suos populo commendauit, ut non adijceret, si merebuntur: eisdem prætextatis adhuc assurrectum ab uniuersis in theatro, & astantibus plausum grauissime questus est. Amicos ita magnos, & potentes in ciuitate esse uoluit: ut tamen pari iure essent, quo cæteri, legibusq; iudiciarijs æque tenerentur. Cum Asprenas Nonius arctius ei iunctus causam ueneficij accusante Cas-

sio Seuero diceret: consuluit senatum quid officij sui putaret, cunctari enim se ne si superesset, eriperet legibus reum: sin deesset, destituere, ac prædamnare amicum æstimaretur. Et consentientibus uniuersis sedit in subsellijs per aliquot horas, uerum tacitus, & ne laudatione quidem iudiciali data. Affuit & clientibus, sicut Scutario cuidam, euocato quondam suo, qui postulabatur iniuriarum. Vnum omnino ex reorum numero, ac ne eum quidem nisi precibus eripuit, exorato coràm iudicibus accusatore, Castricium, per quem de coniuratione Murenæ cognouerat. Pro quibus meritis quantopere dilectus sit, facile est æstimare. Omitto senatusconsulta, quia possunt uideri, uel necessitate expressa, uel uerecundia. Equites Romani natalē eius sponte, atque consensu biduo semper celebrarunt. Omnes ordines in lacum Curtij quotannis ex uoto pro salute eius stipem iaciebant. Item Calendis Ianuarijs strenam in capitolio, etiam absenti, ex qua summa pretiosissima deorum simulachra mercatus, uicatim dedicabat, ut Apollinem sandaliarium, & Iouem tragœdum, aliáq; in restitutionem palatinæ domus incendio absumptæ. Veterani, Decuriæ, tribus, atq; etiam singillatim, è cætero genere hominum libentes, ac pro facultate quisq;, pecunias contulerunt, delibante tantummodo eo summarum aceruos, neq; ex quoquam plus denario auferente. Reuertentem ex prouincia non solū faustis omnibus, sed & modulatis carminibus prosequebantur. Obseruatum etiam est, ne quoties in-

troiret urbem, supplicium de quoquam sumeretur.

Patris patriæ cognomen uniuersi repentino, maximoq; consensu detulerunt ei. Prima plebs legatione Antium missa, deinde quod non recipiebat ineunti. Romæ spectacula frequens, & laureata, mox in curia senatus, neq; decreto, neq; acclamatione, sed per Valerium Messalam id mandantibus cunctis, Quod bonum, inquit, faustumq; sit tibi, domuiq; tuæ Cæsar Auguste, (Sic enim nos perpetuam felicitatem Reip. & læta huic precari æstimamus) senatus te consentiens cum populo Romano consalutat patriæ patrẽ. Cui lachrymans respondit Augustus his uerbis. (ipsa enim sicut Messalæ apposui) Compos factus uotorum meorum, patres C. qd habeo aliud deos immortales precari, quàm ut hunc consensum uestrum ad ultimum uitæ finẽ mihi perferre liceat. Medico Antonio Musæ, cuius opera ex ancipiti morbo conualuerat: statuã, ære collato, iuxta signum Aesculapij statuerunt. Nonnulli patrumfamiliarum testamento cauerunt, ut ab hæredibus suis prælato uictimæ titulo in capitolium ducerentur, uotumq; pro se soluerent, q̃d superstitem Augustum reliquissent. Quædam Italiæ ciuitates diem, quo primum ad se uenisset, initium anni fecerunt. Prouinciarum pleræq; super templa, & aras ludos quoq; quinquennales pene oppidatim constituerunt. Reges amici atq; socij, & singuli in suo quisq; regno cæsareas urbes condiderunt. Et cuncti simul ædem Iouis olympici Athenis antiquitus inchoatam perficere com-

muni sumptu destinauerunt, genioq; eius dedicare, ac sæpe regnis relictis, non Romæ modo, sed prouincias peragranti, quotidiana officia togati, ac sine regio insigni, more clientum præstiterunt.

Quoniam qualis in imperijs, ac magistratibus, regenda per terrarum orbem pace, belloq; Republica fuerit: exposui: referam nunc interiorem ac familiarem eius uitam, quibusq; moribus, atq; fortuna, domi, & inter suos egerit, à iuuenta usq; ad supremum uitæ diem. Matrem amisit in primo consulatu, sororem Octauiam quinquagesimum & quartum agens ætatis annum. Vtriq; cum præcipua officia uiuæ præstitisset: etiam defunctæ honores maximos tribuit. Sponsam habuit adolescens P. Seruilij Isaurici filiam, sed reconciliatus post primam discordiam Antonio, expostulantibus utriusq; militibus, ut ex necessitudine aliqua iuncti gerentur, priuignam eius Claudiam Fuluiæ ex P. Clodio filiam duxit uxorem uix dum nubilem. Ac simultate cum Fuluia socru exorta, dimisit intactam adhuc, & uirginem. Mox Scriboniam in matrimonium accepit, nuptam ante duobus consularibus, ex altero etiam matrem. Cum hac etiam diuortium fecit, pertæsus, ut scribit, morum peruersitatem eius, ac statim Liuiam Drusillam matrimonio Tiberij Neronis, & quidem prægnantem abduxit: dilexitq; & probauit unice, ac perseueranter. Ex Scribonia Iuliam, ex Liuia nihil liberorum tulit, cum maxime cuperet. Infans, qui conceptus erat immaturus est editus.

Iuliam primum Marcello Octauiæ sororis suæ filio, tantumq; pueritiam egresso, deinde, ut is obijt, M. Agrippæ nuptui dedit, exorata sorore, ut sibi genero cederet. Nam tunc Agrippa alteram Marcellarum habebat, & ex ea liberos. Hoc quoque defuncto, multis diu etiam ex equestri ordine circunspectis conditionibus, Tiberium priuignum suum elegit: coëgitq; prægnantem uxorem: et ex qua iam pater erat, dimittere. M. Antonius scribit, primum cũ Antonio filio suo despondisse Iuliã, deinde Cotisoni Getarũ regi, quo tpe sibi quoq; inuicem filiã regis in matrimoniũ petijsset. Nepotes ex Agrippa & Iulia tres habuit, C. et L. et Agrippã: neptes duas Iuliam, & Agrippinã. Iuliam L. Paulo censoris filio, Agrippinam Germanico sororis suæ nepoti collocauit. Caium, & Lucium adoptauit domi per æs & libram, emptos à patre Agrippa, tenerosq; adhuc ad curam Reip. admouit: & consules designatos, circũm prouincias, exercitusq; dimisit. Filiam & neptes ita instituit, ut etiam lanificio assuefaceret: uetaretq; loqui, aut agere quicquam nisi propalàm, & quod in diurnos commentarios referretur. Extraneorum quidem cœtu adeo prohibuit, ut L. Tucinio claro, decoroq; iuueni scripserit, quondam parum modeste fecisse eum, quod filiam suam Baias salutatum uenisset. Nepotes, & literas & natare, aliaq; rudimenta per se plerunq; docuit. Ac nihil æque elaborauit, quàm ut imitarentur chirographum suum. Neq; cœnauit unà nisi ut in imo lecto assidē-

rent: neq; iter fecit, nisi ut uehiculo anteirent, aut circa adequitarent. Sed lætum eum atq; fidẽtem, & sobole, & disciplina domus, fortuna destituit. Iulias filiam & neptem omnibus probris contaminatas relegauit. C. & L. in duode. XX. mensium spatio amisit ambos. C. in Lycia, Lucio Massiliæ defunctis. Tertium nepotem Agrippam, simulq; priuignum Tyberium adoptauit in foro, lege curiata. Ex quibus Agrippam breui ob ingenium sordidum, ac ferox abdicauit: seposuitq; Surrẽtum, Aliquanto autem patientius mortem quàm dedecora suorum tulit. Nam C. Luciiq; casu non adeo fractus. de filia, absens ac libello per quæstorem recitato, notum senatui fecit: abstinuitq; congressu hominum diu præ pudore, etiam de necanda deliberauit. Certe cum sub idem tempus una ex conscijs liberta Fœde nomine, suspendio uitam finisset: maluisse se ait Fœdes patrem fuisse. Relegatæ, usum uini, omnemq; delicatiorem cultum ademit: neque adiri à quoquam libero, seruoq;, nisi se consulto pmisit, & ita ut certior fieret qua is ætate, qua statura, quo colore esset, etiam quibus corporis notis, uel cicatricibus. Post quinquennium demum ex insula in continentem, leuioribusq; paulo conditionibus transtulit eam. Nam ut omnino reuocaret exorari nullo modo potuit. Deprecanti sæpe populo Romano & pertinatius instanti, tales filias, talesq; coniuges pro concione imprecatus est. Ex nepte iulia post damnationem editum infantem agnosci, aliq; uetuit. Agrippam nihilo tractabiliorem, immo in

dies dementiorem in insulam transportauit: sepsitq; insuper custodia militum. Cauit etiam senatusconsulto, ut eodem loco in perpetuum contineretur, atq; ad omnem & eius & iuliarum mentionem ingemiscens, proclamare etiam solebat.
αἴθ' ὄφελον ἄγαμός τ' ἔμμεναι ἄγονός τ' ἀπολέσθαι.
nec aliter eas appellare q̃ treis uomicas, aut tria carcinomata sua. Amicitias neq; facile admisit, & constantissime retinuit. Et non tantum uirtutem ac merita cuiusq; digne prosecutus, sed uitia quoq; & delicta duntaxat modica perpessus. Neq; enim temere ex omni numero in amicitia eius afflicti reperientur, præter Saluidenium Rufum, quem ad consulatum usque, & Cornelium Gallum, quem ad præfecturam Aegypti, ex infima utrunq; fortuna prouexerat. Quorum alterum res nouas molientem damnandum senatui tradidit. Alteri ob ingratum, & maleuolum animum domo, & prouincijs suis interdixit. Sed Gallo quoq;, & accusatorum denuntiationibus, & senatusconsultis ad necem compulso, laudauit quidem pietatem tantopere pro se indignantium, Cæterum & illachrymauit: & uicem suam conquestus est: quod sibi soli non liceret, amicis quatenus uellet irasci, Reliqui potentia, atque opibus ad finem uitæ suæ, cuiusque ordinis principes floruerunt: quanquam & offensis interuenientibus, desyderauit enim nonnunquam ne de pluribus referam, & Marci Agrippæ patientiam, & Mecœnatis taciturnitatem, cum ille ex leui rigoris suspicione, & quod Marcellus sibi antefer-

retur, Mitylenas se relictis omnibus contulisset: & hic secretum de comperta Murenæ coniuratione uxori Terentiæ prodidisset. Exegit & ipse inuicem ab amicis beneuolentiam mutuam tam à defunctis, q̃ à uiuis. Nam quamuis minime appeteret hæreditates, ut qui nunquam ex ignoti testamento capere quicquam sustinuerit: amicorum tamen suprema iudicia morosissime pensitauit: neq; dolore dissimulato, si parcius aut citra honorem uerborum, neq; gaudio, si grate, pieq; quis se prosecutus fuisset. Legata uel partes hæreditatum, & à quibuscunq; parentibus relicta sibi, aut statim liberis eorum concedere, aut si pupillari ætate essent: die uirilis togæ uel nuptiarum, cum incremento restituere consueuerat. Patronus, dominusq; non minus seuerus quàm facilis & clemens, multos libertorum in honore & usu maximo habuit, ut Licinium Enceladum, aliosq;. Cosinium seruum grauissime de se opinantem non ultra quàm compedibus coërcuit. Diomedem dispensatorem, à quo simul ambulante incurrenti repente fero apro per metum obiectus est: maluit timiditatis arguere, quàm noxæ: remq; non minimi periculi, quia tamen fraus aberat, in iocum uertit. Idem Proculum ex acceptissimis libertis mori coëgit, compertum adulterare matronas. Thallo à manu, quod pro epistola prodita denarios D. accepisset, crura effregit. Pædagogum, ministrosq; Caij filij, per occasionem ualetudinis, mortisq; eius superbe, auareq; in prouincia grassantes, oneratos graui pondere ceruicibus,

præcipitauit in flumen. Prima iuuenta uariorum dedecorum infamiam subijt. Sex. Pompeius, eum ut effœminatum insectatus est. M. Antonius adoptionem auunculi stupro meritum. Item Lucius Marci frater, quasi pudicitiam delibatam à Cæsare Aulo etiam Hircio in Hispania CCC. millibus numûm substrauerit, solitusq; sit crura suburere nuce ardenti, quo mollior pilus surgeret. Sed & populus quondam uniuersus, ludorum die & accepit in contumeliam eius, & assensu maximo comprobauit uersum in scæna pronuntiatum de Gallo matris deûm tympanizante.

" Vides'ne, ut Cinædus orbem digito temperat?

Adulteria quidem exercuisse, ne amici quidem negant, excusantes sane' non libidine, sed ratione commissa, quo facilius consilia aduersariorum per cuiusque mulieres exquireret. M. Antonius super festinatas Liuiæ nuptias obiecit: & fœminam consularem e' triclinio uiri coram in cubiculum abductam, rursus in conuiuio rubentibus auriculis incomptiore capillo reductam: & dimissam Scriboniam, quia liberius doluisset nimiam potentiam pellicis, & conditiones quæsitas per amicos, qui matresfamilias, & adultas ætate uirgines denudarent: atq; perspicerent, tanquam Thoranio mangone uendente. Scribit etiam ad ipsum hoc familiariter adhuc nec dum plane' inimicus, aut
" hostis. Quid te mutauit? quod reginam ineo?
" uxor mea est. Nunc cœpi, an ab hinc annos
" nouem? tu deinde solam Drusillam inis? ita ua-

» leas uti tu hanc epistolam cum leges, non inieris
» Tertullam, aut Terentillam, aut Ruffillam, aut Sal-
» uiam Citisceniam, aut omnes. An'ne refert ubi, &
» in qua arrigas? Cœna quoq; eius secretior in fabulis fuit. Quæ uulgo δωδεκάθεος uocabatur, in qua deorum, dearumq; habitu discubuisse conuiuas, & ipsum pro Apolline ornatum, non Antonij modo epistolæ singulorum nomina amarissime numerantes exprobrant, sed & sine authore notissimi uersus.

» Cum primum istorum conduxit mensa Choragum,
» Sex'q; deos uidit Mallia, sex'q; deas.
» Impia dum Phœbi Cæsar mendacia ludit.
» Dum noua diuorum cœnat adulteria:
» Omnia se à terris tunc numina declinarunt:
» Fugit & auratos Iuppiter ipse thronos.

Auxit cœnæ rumorem summa tunc in ciuitate penuria, ac fames. Acclamatum'q; est postridie, frumentum omne deos comedisse: & Cæsarem planè esse Apollinem, sed tortorem, quo cognomine is deus quadam in parte urbis colebatur. Notatus est & ut pretiosæ supellectilis, Corinthiorum'q; præcupidus, & aleæ indulgens. Nam & proscriptionis tempore ad statuam eius ascriptum est. Pater argentarius, ego corinthiarius, cum existimaretur quosdam propter uasa corinthia inter proscriptos curasse referendos. Et deinde bello Siciliensi epigramma uulgatum est.

» Postquam bis classe uictus naues perdidit,
» Aliquando ut uincat ludit assidue alea.

Ex quibus

Ex quibus siue criminibus, siue maledictis infami-
am impudicitiæ facillime refutauit, & præsentis,
& posteræ uitæ castitate. Item lautitiarum inuidi
am, cum & Alexandria capta nihil sibi præter
unum myrrhinum calicem, ex instrumento regio
retinuerit: & mox uasa aurea assiduissimi usus cõ
flauerit omnia. Circa libidines hæsit. Postea quoque
(ut ferunt) ad uitiandas uirgines promptior, quæ
sibi undiq; etiam ab uxore conquirerentur. Aleæ ru
morem nullo modo expauit: Lusitq; simpliciter, et
palàm oblectamenti causa etiam senex, ac præter
quàm Decembri mense alijs quoq; festis, profestisq;
diebus, nec id dubium est, autographa quadam epi
» stola. Cœnaui (ait) mi Tiberi cum ijsdem. Ac
» cesserunt conuiuæ Vinitius, & Siluius pater.
» Inter cœnam lusimus γεροντικῶς & heri, & ho
» die. Talis enim iactatis, ut quisq; canem, aut senio
» nem miserat: in singulos talos singulos denarios in
» medium conferebat. quos tollebat uniuersos, qui Ve
» nerẽ iecerat. Et rursus alijs literis. Nos mi Tibe
» ri quinquatrijs satis iucunde egimus. Lusimus enim
» per omnes dies, forumq; aleatorium calefecimus.
» Frater tuus magnis clamoribus rem gessit. Ad sum
» mam tamen perdidit non multum, sed ex magnis
» detrimentis præter spem paulatim retractus est.
» Ego perdidi uiginti millia numûm meo nomine,
» sed cum effuse in lusu liberalis fuissem, ut soleo ple
» runq;. Nam si quas manus remisi cuiq; exegissem,
» aut retinuissem, quod cuiq; donaui, uicissem uel L.
» millia. Sed hoc malo. Benignitas .n. mea me ad cœle

ſtem gloriam effert. Scribit ad filiam. Miſi tibi denarios ducentos L, quos ſingulis conuiuijs dederã, ſi uellent inter ſe inter cœnã uel talis, uel par impar ludere. In partibus cæteris uitæ continẽtiſſimum fuiſſe conſtat, ac ſine ſuſpicione ullius uitij. Habitauit primo iuxta Romanum forum ſupra ſcalas annularias in domo, quæ Calui oratoris fuerat: poſtea in palatio, ſed nihilominus ædibus modicis hortenſianis, & neq; laxitate, neq; cultu conſpicuis, ut in quibus porticus breues eſſent albanarum columnarum, & ſine marmore ullo, aut inſigni pauimento conclauia. Ac per annos amplius XL eodem cubiculo hyeme, & æſtate mãſit, quamuis parum ſalubrem ualetudini ſuæ urbẽ hyeme experiretur: aſſidueq; in urbe hyemaret. Siquando quid ſecretò, aut ſine interpellatione agere propoſuiſſet: erat illi locus in edito ſingularis, quem Syracuſas, & τεχνόφυον uocabat. Huc tranſibat, aut in alicuius libertinorum ſuburbanum. Aeger autem in domo Mœcenatis cubabat. Ex ſeceſſibus præcipue frequẽtauit maritima, inſulaſq; campaniæ, aut proxima urbi oppida, Lauinium, Præneſte, Tybur, ubi etiam in porticibus Herculis templi perſæpe ius dixit. Ampla, & operoſa prætoria grauabatur: & neptis quidem ſuæ Iuliæ profuſe ab ea extructa etiam diruit ad ſolum. Sua uero, quamuis modica, non tam ſtatuarum, tabularumq; pictarum ornatu quàm xyſtis, & nemoribus excoluit, rebuſq; uetuſtate, ac raritate notabilibus, qualia ſunt Capreis immanium belluarum,

ferarumq; membra prægrandia, quæ dicuntur, gigantum ossa, & arma heroum. Instrumenti eius, & supellectilis parsimonia apparet etiam nunc residuis lectis, atque mensis, quarum pleraq; uix priuatæ elegantiæ sint. Ne toro quidem cubuisse aiunt nisi humili, & modice instrato. Veste nō temere alia quàm domestica usus est, ab uxore, & sorore, & filia, neptibusq; confecta. Togis neq; restrictis, neq; fusis. Clauo nec lato, nec angusto. Calciamentis altiusculis, ut procerior quàm erat, uideretur. Et forensia autem & calceos nunquam non intra cubiculum habuit, ad subitos, repentinosq; casus parata. Conuiuabatur assidue, nec unquam nisi recta, non sine magno ordinum, hominumq; delectu. Valerius Messala tradit, neminem unquam libertinorum adhibitum ab eo cœnæ, excepto Mena, sed asserto in ingenuitatem. Post proditam Sex. Pompeij classem, ipse scribit inuitasse se quendam, in cuius uilla maneret: qui speculator suus olim fuisset. Conuiuia nonnunquam & serius inibat, & maturius relinquebat: cum conuiuæ & cœnare inciperent, prius quàm ille discumberet, & permanerent digresso eo. Cœnam ternis ferculis, aut, cum abundantissime, senis præbebat, ut non nimio sumptu, ita summa comitate. Nā et ad communionem sermonis tacentes, uel summissim fabulantes prouocabat: et aut acromata, & histriones, aut ēt triuiales ex circo ludos interponebat, ac frequentissime aretalogos. Festos et solēnes dies profusissime, nonnūquam iocalariter tan-

tum celebrabat. Saturnalibus, & siquando aliâs li buisset, modo munera diuidebat, uestem, & aurũ, & argentum, modo numos omnis notæ, etiam ueteres regios, ac peregrinos, interdum nihil præter cilicia, & spongias, & rutabula, & forpices, atq; alia id genus titulis obscuris, & ambiguis. Solebat & inæqualissimarum rerum sortes, & auersas tabularum picturas in conuiuio uenditare, incertóq; casu spem mercantium uel frustrari, uel explere, ita ut per singulos lectos licitatio fieret: & seu iactura, seu lucrum communicaretur. Cibi (nam ne hoc quidem omiserim) minimi erat, atq; uulgaris ferè. Secundarium panem, & pisciculos minutos, & caseum bubulum manu pressum, & ficos uirides biferas maxime appetebat. Vescebatur'q; & ante cœnam quocunq; tempore, & loco stomachus desyderasset. Verba ipsius ex epistolis
» sunt. Nos in essedo panem, & palmulas gustaui-
» mus. Et iterum, dum lectica ex regia domum re-
» deo, panis unciam cum paucis acinis uuæ duracinæ
» comedi. Et rursus. Ne iudæus q́dẽ mi Tiberi tam
» diligenter sabbatis ieiunium seruat, quàm ego ho-
» die seruaui: qui in balneo demum post horam pri
» mam noctis duas buccas manducaui prius, quàm
» ungi inciperem. Ex hac obseruantia nonnũquã uel ante initum, uel post dimissum conuiuium solus cœnitabat, cum pleno conuiuio nihil tangeret.

Vini quoq; natura parcissimus erat. Non amplius ter bibere eum solitum super cœnam in castris apud Mutinã Cornelius Nepos tradit. Postea quo-

ties largissime se inuitaret: senos sextantes non ex-
cessit, aut si excessisset, reijciebat. Et maxime dele-
ctatus est rhetico, neq; temere interdiu bibit. Pro po
tione sumebat perfusum aqua frigida panem, aut
cucumeris frustum, uel lactuculæ thyrsum, aut re
cens, aridum'ue pomum suci uinosioris. Post
cibum meridianum, ita ut uestitus, calciatusq; erat,
rectis pedibus paulisper conquiescebat, opposita ad
oculos manu. A cœna in lecticulum se lucubrato
riam recipiebat. Ibi donec residua diurni actus,
aut omnia, aut ex maxima parte conficeret: ad mul
tam noctem p̄manebat. In lectum inde transgres
sus, nõ amplius, cum plurimum, quàm septem ho
ras dormiebat. ac ne eas quidem continuas, sed
ut illo temporis spatio ter, aut quater expergiscere-
tur. Si interruptum somnum recuperare (ut euenit)
nõ posset: lectoribus, aut fabulatoribus accersitis: re-
sumebat: producebatq; ultra primam sæpe lucem.
Nec in tenebris uigilauit unquam, nisi assidente
aliquo. Matutina uigilia offendebatur. Ac si uel of
ficij, uel sacri causa maturius uigilandum esset:
ne id contra commodum faceret: in proximo cuius
cunq; domesticorum cœnaculo manebat. Sic quoq;
sæpe indigens somni, & dum per uicos deporta-
retur, & deposita lectica inter aliquas moras con-
dormiebat. Forma fuit eximia, & per o-
mnes ætatis gradus uenustissima: quanquam &
omnis lenocinij negligens, & in capite comendo
tam incuriosus, ut raptim compluribus simul ton-
soribus operam daret, ac modo tonderet, modo ra-

deret barbam. Eoq; ipso tempore aut legeret ali quid, aut etiam scriberet. Vultu erat uel in sermone, uel tacitus adeo tranquillo, serenoq;, ut quidam è primoribus Galliarum confessus sit inter suos, eo se inhibitum, ac remolitum, quo minus, ut destinarat, in transitu alpium per simulationem colloquij propius admissus in præcipitium propelleret. Oculos habuit claros, ac nitidos, quibus etiam existimari uolebat inesse quiddam diuini uigoris. Gaudebatq;, siqui sibi acrius contuenti quasi ad fulgorem solis uultum summitteret. Sed in senecta sinistro minus uidit. Dentes raros, & exiguos, & scabros. Capillum leuiter inflexum, & subflauum. Supercilia coniuncta. Mediocres aures. Nasum & a summo eminentiorem, & ab imo deductiorem. Colorem inter aquilũ, candidumq;. Staturam breuem. Quam tamen Iulius Marathus libertus etiam in memoriam eius quinque pedum & dodrantis fuisse tradit: sed quæ commoditate, & æquitate membrorum occuleretur. ut non nisi ex comparatione astantis alicuius procerioris intelligi posset. Corpore traditur maculoso, dispersis per pectus, atque aluum genitiuis notis, in modum, & ordinem, ac numerum stellarum cœlestis ursæ. Sed & callis quibusdam ex prurigine corporis, assiduoq;, & uehementi strigilis usu plurifariam concretis, ad impetiginis formam. Coxendice, & femore, & crure sinistro non perinde ualebat, ut sæpe etiam inde claudicaret. Sed remedio arenarum, atque arundi-

uum confirmabatur. Dextræ quoque manus digitum salutarem tam imbecillum interdum sentiebat, ut torpentem, contractumq; frigore uix cornei circuli supplemento, scripturæ admoueret. Questus est & de uesica, cuius dolore calculis demum per urinam eiectis leuabatur. Graues, & periculosas ualetudines per omnem uitam aliquot expertus est, præcipue Cantabria domita, cum etiam distillationibus iocinore uitiato ad desperationem redactus, contrariam, & ancipitem rationem medendi necessario subijt. Quia calida fomenta non proderant, frigidis curari coactus, authore Antonio Musa. Quasdam & anniuersarias, ac tempore certo recurrentes experiebatur. Nam sub natalem suum plerunque languebat: & initio ueris præcordiorum inflatione tentabatur, austrinis autem temporibus grauedine. Quare quassato corpore, neque frigora, neq; æstus facile tolerabat. Hyeme quaternis cum pingui toga tunicis, & subuculæ thorace laneo, & fœminalibus, & tibialibus muniebatur. Aestate apertis cubiculi foribus, ac sæpe in peristylo saliente aqua, atque etiam uentilante aliquo cubabat. Solis uero ne hyberni quidem patiens. Domi quoque non nisi petasatus sub dio spatiabatur. Itinera lectica, & noctibus ferè, eaq; lenta, ac imminuta faciebat, ut Præneste, uel Tybur biduo procederet. Ac siquò peruenire mari posset, potius nauigabat. Verum tantam infirmitatem magna cura tuebatur, in primis lauãdi ra-

ritate. ungebatur ſæpius, aut ſudabat ad flam-
mam: deinde perfundebatur egelida aqua, uel ſo-
le multo tepefacta. At quoties neruorum cauſa ma
rinis, albuliſq; calidis utendum eſſet: contentus
hoc erat, ut inſidens ligneo ſolio, quod ipſe hi-
ſpanico uerbo duretam uocabat: manus ac pedes
alternis iactaret. Exercitationes campeſtres
equorum, & armorum ſtatim poſt ciuilia bella
omiſit: & ad pilam primo, folliculumq; tranſijt.
mox nihil aliud quàm uectabatur, & deambu-
labat, ita ut in extremis ſpatijs ſubſultim curre-
ret * ſextertio, uel lodicula inuolutus. Animi laxā
di cauſa modo piſcabatur hamo, modo talis, aut o-
cellatis nucibus ludebat cum pueris minutis: quos
facie, & garrulitate amabiles undiq; conquirebat,
præcipue mauros, & ſyros. Nam pumilios, atq; dī
ſtortos, & omnis generis eiuſdem, ut ludibria natu
ræ, maliq; ominis abhorrebat. Eloquentiam,
ſtudiaq; liberalia ab ætate prima cupide, & labo
rioſiſſime exercuit. Mutinenſi bello in tanta mole
rerum & legiſſe, & ſcripſiſſe, & declamaſſe quo-
tidie traditur. Nam deinceps, neque in ſenatu,
neque apud populum, neque apud milites locutus
eſt unquam, niſi meditata, & compoſita oratione:
quamuis non deficeret ad ſubita, ex temporali fa
cultate. Ac ne periculum memoriæ adiret: aut in
ediſcendo tēpus abſumeret: inſtituit recitare omnia.
Sermones quoq; cum ſingulis, atq; etiam cum Li-
uia ſua grauiores, non niſi in ſcriptis, & è libel-
lo habebat, ne plus minuſue loqueretur ex tēpore.

Pronuntiabat dulci & proprio quodam oris sono: dabatq; assidue Phonasco operam, sed nonnunquã infirmatis faucibus, præconis uoce, ad populum concionatus est. Multa uarij generis prosa oratione composuit: ex quibus nonnulla in cœtu familiarium, uelut in auditorio recitauit. Sicut rescripta Bruto de Catone. Quæ uolumina cum iam senior ex magna parte legisset, fatigatus, Tiberio tradidit perlegenda. Item hortationes ad philosophiam, et aliqua de uita sua, quam XIII libris cantabricotenus bello, nec ultra exposuit. Poëticam summatim attigit. Vnus liber extat scriptus ab eo hexametris uersibus: cuius & argumentum, & titulus est, Sicilia. Extat alter æque modicus epigrammatum, quæ ferè tempore balnei meditabatur. Nam tragœdiam magno impetu exorsus, non succedente stylo aboleuit: querẽtibus'q; amicis qd nã Aiax
» ageret: respondit, Aiacem suum in spongiam incubuisse. Genus eloquendi secutus est elegans, & temperatum uitatis sententiarum ineptijs, atq; inconcinnitate, & reconditorum uerborum, ut ipse dicit, fœtoribus. Præcipuamq; curã duxit, sensum animi quamapertissime exprimere. Quod quo facilius efficeret: aut necubi lectorem, uel auditorem obturbaret, ac moraretur: neq; præpositiones uerbis addere, neq; coniunctiones sæpius iterare dubitauit: quæ detractæ afferunt aliquid obscuritatis, & si gratiam augent. Cacozelos, & antiquarios, ut diuerso genere uitiosos pari fastidio spreuit. Exagitabat nonnunquam in primis Mæcenatem

suum, cuius myrobrechis, ut ait, cincinnos usque-
quaq; persequitur: & imitando per iocum irridet.
Sed nec Tiberio parcit, & exoletas interdũ, & re
conditas uoces aucupanti. M. quidem Antonium ut
insanum increpat quasi ea scribentem, quæ mirẽ
tur potius homines, quàm intelligant. Deinde lu-
dens malũ, & inconstans in eligendo genere dicen
» di ingenium eius addidit hæc. Tu quoq; dubitas
» Cimber'ne Annius, an Verrius Flaccus imitandi
» sint tibi? Ita ut uerbis, quæ Crispus Sallustius ex-
» cerpsit ex originibus Catonis utaris? an potius asia-
» ticorum oratorum inanibus sententijs: uerborũ uo
» lubilitas in nostrũ sermonem transferenda? &
quadam epistola Agrippinæ neptis ingenium col
» laudans, sed opus est inquit, dare te operam ne mo
» leste scribas, & loquaris. Quotidiano sermo-
ne quædam frequentius, & notabiliter usurpasse
eum literæ ipsius autographæ ostentant. In quibus
identidem cum aliquos nunquam soluturos signi-
» ficare uult, ad Calendas græcas soluturos ait. Et
cum hortatur ferenda esse præsentia qualiacunq;
» sint: contenti simus hoc Catone. Et ad exprimen-
dam festinatæ rei uelocitatem, uelocius quàm aspa
» ragi coquantur. Ponit assidue & pro stulto blaceo-
lum, & pro pullo pullaceum, & pro cerito uacero
sum, & uapide se habere, pro male. Et betizare
pro languere, quod uulgo lacanizare dicitur. Item
simus pro sumus, & domos genitiuo casu singulari
pro domus. Nec unquam aliter hæc duo, ne quis
mendam magis quàm consuetudinem putet. Nota-

ui & in chirographo eius illa præcipue, non diui dere uerba: nec ab extrema parte uersuum abundantes literas in alterum transfert, sed ibidem statim subijcit, circunducitq;. Orthographiam idest formulã, rationemq; scribendi à grammaticis institutam nõ adeo custodijt. Ac uidetur eorum sequi potius opinionem, qui perinde scribendum, ac loquendum existiment. Nam quod sæpe non literas modo, sed syllabas aut permutat, aut præterit, communis hominum error est. Nec ego id notarem, nisi mihi mirũ uideretur, tradidisse aliquos, legato eum consulari successorem dedisse, ut rudi et indocto, cuius manu ixi pro ipsi scriptum animaduerterit. Quoties autem p notam scribit. b. pro. a. c. pro. b. ac deinceps eadem ratione sequentes literas ponit. Pro. x. autem duplex. aa. Ne græcarum quidem disciplinarum leuiore studio tenebatur: in quibus & ipsis præstabat largiter, magistro dicendi usus Apollodoro Pergameno, quem iã grandem natu Apolloniam quoque secum ab urbe iuuenis adhuc eduxerat. Deinde etiam eruditione uaria repletus Sperarei philosophi, filiorumq; eius Dionysij, & Nicanoris contuberniũ inijt, non tamen ut aut loqueretur expedite: aut componere aliquid auderet. Nam & siquid res exigeret: latĩne formabat, uertendumq; alij dabat. Sed plane poëmatum quoque nõ imperitus, delectabatur etiam comœdia ueteri, & sæpe eam exhibuit publĩcis spectaculis. In euoluendis utriusq; linguæ authoribus, nihil æque sectabatur, quàm exempla

& præcepta publice, uel priuatim salubria. Eaq; ad uerbũ excerpta, aut ad domesticos, aut ad exercitum, prouinciarumq; rectores, aut ad urbis magistratus plerunq; mittebat, prout quiq; monitione indigerent. Etiam libros totos & senatui recitauit: & populo notos ꝑ edictũ sæpe fecit, ut orationes. Q. Metelli de prole augenda, & Rutilij de modo ædificiorum, quo magis persuaderet, utranq; rem non à se primo animaduersam, sed antiquis iam nunc curæ fuisse. Ingenia seculi sui omnibus modis fouit. Recitantes & benigne, & patienter audiuit. Nec tantum carmina, & historias, sed & orationes, & dialogos. Componi tamen aliquid de se nisi & serio & à præstantissimis offendebatur. Admonebatq; prætores, ne paterentur nomen suum commissionibus obsolefieri. Circa religiones talem accepimus. Tonitrua, & fulgura paulo infirmus expauescebat, ut semper & ubiq; pellem uituli marini circunferret pro remedio: atq; ad omnem maioris tempestatis suspicionem in abditum, & concameratum locum se reciperet. Consternatus olim per nocturnum iter transcursu fulguris, ut supra diximus. Somnia neq; sua neq; aliena de se negligebat. Philippensi acie quamuis statuisset non egredi tabernaculum propter ualetudinem, egressus est tamen amici somnio monitus, cessitq; res prospere, quando captis castris, lectica eius, quasi ibi cubans remansisset: concursu hostium confossa, atq; lacerata est. Ipse per omne uer plurima, et formidolosissima et uana, et irrita uidebat: reli-

quo tempore rariora, & minus uana. Cum dedicatam in Capitolio ædem tonanti Ioui assidue frequentaret, somniauit queri Capitolinum Iouem cultores sibi abduci, seq; respondisse, Tonantem pro ianitore ei appositum. Ideoq; mox tintinnabulis fastigium ædis redimiuit: quod ea ferè ianuis dependebant. Ex nocturno uisu etiam stipem quotannis die certo emendicabat à populo, cauam manum asses porrigentibus præbens. Auspicia, & omina quædam pro certissimis obseruabat. Si mane sibi calceus perperam, ac sinister pro dextero induceretur, ut dirum. Si terra mari'ue, ingrediente se longinquam profectionem, forte rorasset, ut lætum, maturiq;, & prosperi reditus. Sed & ostentis præcipue mouebatur. Enatam inter iuncturas lapidum ante domum suam palmam, in compluuium deorum penatium transtulit: utq; coalesceret, magnopere curauit. Apud insulam Capreas, ueterrimæ ilicis dimissos iam ad terram, languentesq; ramos conualuisse aduentu suo, adeo lætatus est, ut eas cum Rep. Neapolitanorum permutauerit ænaria data. Obseruabat & dies quosdam, ne aut postridie nonas quoquam proficisceretur, aut nonis quicquam rei seriæ inchoaret, nihil in hoc quidem aliud deuitans, ut ad Tiberium scribit, quàm δυσφημίαν ominis. Peregrinarum cærimoniarum, sicut ueteres, aut præceptas reuerentissime coluit: ita cæteras contemptui habuit. Nanq; Athenis initiatus, cum postea Romæ pro tribunali de priuilegio sacerdotum atticæ Cereris

cognosceret: & quædam secretiora proponerentur, dimisso concilio & corona circunstantium, solus audijt disceptantes. At contra non modo in peragranda Aegypto paulo deflectere ad uisendum Apim supersedit: sed & Caium nepotem, quod Iudæam præteruehens apud Hierosolymam non supplicasset: collaudauit. Et quoniam ad hoc uentum est: non ab re fuerit subtexere, quæ ei prius, quàm nasceretur, et ipso natali die, ac deinceps euenerint, quibus futura magnitudo eius, & perpetua felicitas sperari, animaduertiq; posset. Velitris antiquitus tacta de cœlo parte muri responsum est, eius oppidi ciuem quandoq; rerum potiturum. qua fiducia Veliterni, & tunc statim, & postea sæpius penè ad exitium sui cum PO. RO. belligerauerant: serò tandem documentis apparuit, ostentum illud Augusti potentiam portendisse. Author est Iulius Marathus, ante paucos quàm nasceretur menses, prodigium Romæ factum publicæ, quo denuntiabatur regem PO. RO. naturam parturire. Senatum exterritum censuisse, ne quis illo anno genitus educaretur. Eos, qui grauidas uxores haberent, quod ad se quisq; spem traheret, curasse, ne SENAT. C. ad ærarium deferretur. In Aesclepiadis mendetis θεολογυμένων libris lego, Acciam, cum ad solenne Apollinis sacrum media nocte uenisset: posita in templo lectica, dum cæteræ matronæ dormirent, obdormisse: draconemq; repente irrepsisse ad eam, pauloq; post egressum. Illáq; expergefactam quasi à concubitu mariti purificasse se, & statim

in corpore eius extitisse maculam, uelut depicti draconis, nec potuisse unquam eximi, adeo ut mox publicis balneis perpetuo abstinuerit. Augustum natum mense decimo, & ob haec Apollinis filium existimatum. Eadem Accia prius, quàm pareret, somniauit, intestina sua ferri ad sydera, explicariq; per omnem terrarum, & coeli ambitum. Somniauit et pater Octauius utero Acciae iubar solis exortum. Quo natus est die, cum de Catilinae coniuratione ageretur in curia, & Octauius ob uxoris puerperium serius adfuisset: nota ac uulgata res est, P. Nigidium comperta morae causa, ut horam quoq; partus acceperit affirmasse, dominum terrarum orbi natum. Octauio, postea cum per secreta Thraciae exercitum duceret: in Liberi patris luco barbara caerimonia de filio consulenti idem affirmatum est à sacerdotibus, quod infuso super altaria mero tantum flammae emicuisset: ut supergressa fastigium templi ad coelum usque ferretur: uniq; olim omnino magno Alexandro apud easdem aras sacrificanti simile prouenisset ostentum. Atque etiam sequenti nocte statim uidere uisus est, filium mortali specie ampliorem, cum fulmine & sceptro, exuuijsq; Iouis OPT. MAX. ac radiata corona super laureatum currum, bis senis equis candore eximio trahentibus. Infans adhuc, ut scriptum apud C. Drusum extat, repositus uespere in cunas à nutricula loco plano, postera luce non comparuit: diuq; quaesitus, tandem in altissima turri repertus est, iacens contra solis exortum.

Cum primum fari cœpisset, in auito suburbano ob strepentes forte ranas silere iussit: atque ex eo negantur ibi ranæ coaxare. Ad quartum lapidem campanæ uiæ, in nemore prandenti, ex improuiso Aquila panem ei è manu rapuit: et cum altissime euolasset: rursus ex improuiso leniter delapsa reddidit. Q. Catulus post dedicatum Capitolium duabus continuis noctibus somniauit. Prima Iouẽ OPT. MAX. prætextatis compluribus circa arã ludentibus, unum secreuisse, atq; in eius sinum signum Reip. quod manu gestaret, reposuisse. At in sequenti animaduertisse, se in gremio Capitolini Iouis eundem puerum. Quem cũ detrahi iussisset: prohibitum monitu dei, tanquã is ad tutelã Reip. educaretur. Ac die proximo obuiũ sibi Augustum, cum incognitum aliãs haberet, non sine admiratione contuitus, simillimum dixit puero, de quo somniasset. Quidam prius somnium Catuli aliter exponunt, quasi Iupiter compluribus prætextatis tutorem à se poscentibus unum ex eis demonstrasset: ad quem omnia desyderia sua referrent: eiusq; osculum delibatum digitis ad os suum retulisset. M. Cicero. C. Cæsarem in Capitolium prosecutus, somniũ pristinæ noctis familiaribus forte narrabat: Puerum facie liberali, demissum cœlo cathena aurea ad fores Capitolij constitisse, eiq; Iouem flagellum tradidisse: deinde repente Augusto uiso, quem ignotum adhuc plerisq; auunculus Cæsar ad sacrificandum acciuerat, affirmauit, ipsum esse, cuius imago secundũ quietem sibi obuersata sit.

Sumenti

sumenti uirilem togam, tunicæ lati claui resuta ex utraq; parte, ad pedes decidit. Fuere q interpretarentur, non aliud significare, quàm ut is ordo, cuius insigne id esset, quandoq; ei subijceretur. Apud Mundam D. Iulius castris locum capiens, cum syluam cæderet, arborem palmæ repertam, conseruari, ut omen uictoriæ iussit. Ex ea continuo enata soboles adeo in paucis diebus adoleuit: ut nõ æquipararet modo matricem, uerum etiam obtegeret: frequentareturq; columbarum nidis, quamuis id auium genus duram, & asperam frondem maxime uitet. Illo & præcipue ostento motum Cæsarem ferunt, nequem alium sibi succedere, quàm sororis nepotem uellet. In secessu Apolloniæ, Theogenis mathematici pergulã comite Agrippa ascenderat: cum Agrippæ, qui prior consulebat, magna & pene incredibilia prædicerentur: reticere ipse genituram suam, nec uelle edere perseuerabat: metu ac pudore, ne minor inueniretur. Qua tamen post multas adhortationes uix, & cunctanter edita exiluit Theogenes, adorauitq; eum: tantam mox fiduciam fati Augustus habuit, ut thema suum uulgauerit: nummumq; argenteum nota syderis capricorni, quo natus est, percusserit. Post necem Cæsaris reuerso ab Apollonia, & ingrediente eo urbem repente liqdo, ac puro sereno circulus, ad speciem cœlestis arcus, orbem solis ambijt, ac subinde Iuliæ Cæsaris filiæ monumentum fulmine ictũ est. Primo autem consulatu ei augurium capienti XII se uultures, ut Romulo, ostenderunt, & im-

molanti omnium uictimarum iocinora replicata intrinsecus ab ima fibra patuerunt: nemine peritorum aliter coniectante, quàm læta per hæc et magna portendi. Quin & bellorum omnium euentus ante præsensit. Contractis ad Bononiam III uirum copijs, Aquila tentorio eius supersedens duos coruos hinc, & inde infestantes, afflixit: & ad terram dedit: notante omni exercitu, futuram quandoq; inter collegas discordiam talem, qualis secuta est, ac exitum præsagiente. Philippis Thessalus quidam de futura uictoria nunciauit, authore D. Cæsare, cuius sibi species itinere auio occurrisset. Circa Perusiam, sacrificio non litante, cum augeri hostias imperasset: ac subita eruptione hostes omnem rei diuinæ apparatum abstulissent: constitit inter aruspices, quæ periculosa, & aduersa sacrificanti denuntiata essent: cuncta in ipsos recasura, qui exta haberent. Neque aliter euenit. Pridie quàm Siciliensem pugnam classe committeret, deambulanti in litore piscis è mari exiluit: & ad pedes iacuit. Apud Actium, descendenti in aciem asellus cum asinario occurrit, homini Euthycus, bestiæ Nicon erat nomen. Vtriusque simulachrum æneum uictor posuit in templo, in quod castrorum suorum locum uertit.

Mors quoque eius, de qua dehinc dicam, diuinitasq; post mortem, euidentissimis ostentis præcognita est. Cum lustrum in campo Martio magna populi frequentia conderet, Aquila eum sæpius circumuolauit, transgressaq; in uicinam ædem

super nomen Agrippæ ad primam literam sedit. Quo animaduerso, uota, quæ in proximum lustrum suscipi mos est, collegam suum Tiberium nũcupare iussit. Nam se quanquam conscriptis, paratisq́; iam tabulis negauit suscæpturum, quæ non esset soluturus. Sub idẽ tempus ictu fulminis ex inscriptione statuæ eius prima nominis litera effluxit. Respõsumq́; est, centum solos dies posthac uicturum, quẽ numerum C, litera notaret: futurumq́;, ut inter deos referretur: quod æsar, id est reliqua pars ẽ Cæsaris nomine, hetrusca lingua deus uocaretur. Tiberium igitur in illyricum dimissurus, et Beneuentum usque prosecuturus, cum interpellatores alijs, atq; alijs causis in iure dicendo detinerẽt, exclamauit: quod & ipsum mox inter omnia relatum est, nõ, si omnia morarẽtur, amplius se posthac Romæ futurum. Atq; itinere inchoato Asturam perrexit: & inde præter consuetudinem de nocte ad occasionem auræ euectus, causam ualetudinis contraxit ex profluuio alui. Tunc Cãpaniæ ora, proximisq́; insulis circuitis, Caprearum quoq; secessui quatriduum impendit, remississimo ad otium, & ad omnem comitatem animo. Forte puteolanũ sinum præteruehenti uectores, nautæq́; de naui alexandrina, quæ tunc quidem appulerat, candidati, coronatiq́;, & thura libantes, fausta omina, et eximias laudes congesserant: per illum se uiuere, per illum nauigare, libertate, atq; fortunis per illũ frui. Quare admodum exhilaratus, quadragenos aureos comitibus diuisit: iusq́; iurandum, & cautio-

nem exegit à singulis, non alio datam summā, q̄ in emptionem alexandrinarū mercium absumpturos. Sed & cæteros continuos dies inter uaria munuscula, togas insuper, ac pallia distribuit, lege proposita, ut Romani græco, Græci romano habitu, & sermone uterentur. Spectauit assidue & exercentes ephebos, quorum aliqua adhuc copia ex uetere instituto Capreis erat. Iisdem etiam epulum in cō spectu suo præbuit, permissa, immo exacta iocandi licentia, diripiendiq; pomorum, et obsoniorum, rerumq; missilium. Nullo deniq; genere hilaritatis abstinuit. Vicinam Capreis insulam, ἀπραγόπολιν appellabat, à desidia secedentium illuc è comitatu suo. Sed ex dilectis unum Masgabam nomine quasi conditorem insulæ κτίστην uocare consueuerat. Huius Masgabæ ante annum defuncti tumulum cum è triclinio animaduertisset magna turba, multisq; luminibus frequentari, uersum compositū ex tempore clare pronuntiauit

„ Κτίστου δὲ τύμβον εἰσορῶ πυρούμενον,

Conuersusq; ad Thrasum Tiberij comitem contra accubantem, & ignarū rei interrogauit, cuiusnam poëtæ putaret esse. Quo hæsitante subiecit alium;

„ Ὁρᾶς φάεσι μάσγαβαν τιμώμενον.

Ac de hoc quoq; consuluit. Cum ille nihil aliud responderet, quàm cuiuscunq; essent, optimos esse: cachinnum sustulit, atque in iocos transfusus est. Mox Neapolim traiecit, quanquam & tum infirmis intestinis morbo uariante, tamen & quinquennale certamen gymnicum honori suo institutum

perspectauit: & cum Tiberio ad destinatum locum contendit. Sed in redeundo, aggrauata ualetudine, tandem Nolæ succubuit: reuocatumq; ex itinere Tiberium diu secreto sermone detinuit: neq; post ulli maiori negotio animum accommodauit.

Supremo die identidem exquirens, an iam de se tumultus foris esset, petito speculo capillum sibi comi, ac malas labentes sibi corrigi præcepit, & amicos admissos percunctatus, Ecquid his uideretur mi" nimum uitæ commode transegisse: adiecit & clau" sulam. δότε κρότον, καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς" τι ποιεῖτε. Omnibus deinde dimissis, dum aduenientes ab urbe de Drusi filia ægra interrogabat, repente in osculis Liuiæ, & in hac uoce defecit. " Liuia nostri coniugij memor uiue, ac uale, sortitus exitum facilem, & qualem semper optauerat. Nam ferè quoties audisset, cito ac nullo cruciatu defunctum quempiam, sibi, & suis εὐθανασίαν similem (hoc enim & uerbo uti solebat) precabatur. Vnum omnino ante afflatam animam signum alienatæ mentis ostendit: quod subito pauefactus à XL, se iuuenibus abripi questus est. Id quoque magis præsagium, quàm mentis diminutio fuit. Squidem totidem milites prætoriani extulerunt eum in publicum. Obijt in cubiculo eodem, quo pater Octauius duobus Sextis Pompeio, & Apuleio cõsulibus XIIII. Cal. Septembris, hora diei nona LXX. & sexto ætatis anno, diebus V. & XXX minus. Corpus decuriones municipiorum, & coloniarum, à Nola, Bouillas usque deportarunt, no-

ctibus propter anni tempus, cum interdiu in basilicæ cuiusq; oppidi, uel in ædium sacrarum maxima reponeretur. A Bouillis equester ordo suscepit: urbiq; intulit: atq; in uestibulo domus collocauit. Senatus & in funere ornando, & in memoria honoranda eo studio certatim progressus est, ut inter alia complura censuerint quidam, funus triumphali porta ducendum præcedente uictoria quæ est in curia, canentibus næniam principum liberis utriusq; sexus. Alij exequiarum die ponendos annulos aureos, ferreosq; sumendos: nonnulli legenda ossa per sacerdotes summorum collegiorum. Fuit et qui suaderet appellationem mensis Augusti in Septembrem transferendam, quod hoc genitus Augustus, illo defunctus esset. Alius, ut omne tempus a primo die natalis usq; ad exitum eius seculũ Augustum appellaretur: & ita in fastos referretur. Verum adhibito honoribus modo, bifariam laudatus est pro æde diui Iulij a Tiberio, & pro rostris ueteribus a Druso Tiberij filio, ac senatorum humeris delatus in campum, crematusq;. Nec defuit uir prætorius, qui se effigiem cremati euntem in cœlũ uidisse iuraret. Reliquias legerunt primores equestris ordinis, tunicati, et discincti, pedibusq; nudis, ac in mausoleo condiderunt. Id opus inter flamminiam uiam, ripamq; Tyberis, sexto suo consulatu extruxerat: circumiectasq; syluas, & ambulationes, & in usum populi tunc iam publicarat.

Testamentum L. Planco. C. Silio consulibus III nonas Aprilis ante annum, et IIII menses quàm

decederet factum ab eo, ac duobus codicibus, partim ipsius, partim libertorum Polybi, & Hilarionis manu scriptum, depositumq; apud se, uirgines uestales, cum tribus signatis aeque uoluminibus protulerunt. Quae omnia in senatu aperta, atq; recitata sunt. Haeredes instituit primos, Tiberium ex parte dimidia & sextante, Liuiam ex parte tertia, quos & ferre nomen suum iussit. Secundos Drusum Tiberij filium ex triente, & ex partibus reliquis Germanicum, liberosq; eius tres sexus uirilis. Tertio gradu, propinquos, amicosq; complures. Legauit Populo Romano CCCC, tribubus XXXV. HS. Praetorianis militibus singula millia numorum. Cohortibus urbanis quingenos, legionarijs trecenos numos, quam summam repraesentari iussit. Nam & confiscatam semper, repositamq; habuerat. Reliqua legata uarie dedit. produxitq; quaedam ad uicena sestertia, quibus soluendis annuum diem finijt, excusata rei familiaris mediocritate, nec plus peruenturum ad haeredes suos, quàm millies & quingenties professus, quamuis XX proximis annis quaterdecies millies ex testamentis amicorum percepisset. Quod penè omne cum duobus paternis patrimonijs, caeterisq; haereditatibus in Rempublicam absumpsisset, Iulias filiam, neptemq;, siquid his accidisset: uetuit sepulchro suo inferri. De tribus uoluminibus uno mandata de funere suo complexus est: altero indicem rerum à se gestarum, quē uellet incidi in aeneis tabulis: quae ante mausoleum statueren-

tur. Tertio breuiariũ totius imperij, quantum militum sub signis ubiq; essent, quantum pecuniæ in ærario, & fiscis, & uectigaliorum residuis. Adiecit & libertorum, seruorumq; nomina, à quibus ratio exigi posset.

C. SVETONII TRANQVILLI TIBERIVS CAESAR.

PATRICIA gens claudia (fuit enim & alia plebeia, nec potentia minor, nec dignitate) orta est ex Regillis oppido Sabinorum. Inde Romam recens conditam cum magna clientum manu commigrauit, authore Tito Tatio consorte Romuli, uel, quod magis constat, Appio Claudio gentis principe, post reges exactos, sexto ferè anno, atq; à patribus in patricios cooptata. Agrum insuper trans Anienem cliẽtibus, locumq; sibi ad sepulturam sub capitolio publicæ accepit. deinceps procedente tempore duo de XXX consulatus, dictaturas quinque, censuras VIII. triumphos VI. duas ouationes adepta est. Cum prænominibus, cognominibusq; uarijs destingueretur: Lucij prænomen consensu repudiauit: postquam è duobus gentilibus præditis eo, alter latrocinij, cædis alter conuictus est. Inter cognomina autem, & Neronis assumpsit, quod significatur lingua sabina fortis, ac strenuus. Multa multorũ Claudiorũ egregia merita, multa etiã secus admissa in Rep. extãt. Sed ut præcipua cõmemorẽ, Appius Cæcus societatẽ

cum rege Pyrrho, ut parum ſalubrem iniri diſſuaſit. Claudius Caudex, primus freto claſſe transiecto, Pœnos Sicilia expulit. Claudius Nero aduenientem ex Hiſpania cum ingentibus copijs Aſdrubalem, prius, quàm Annibali fratri coniungeretur: oppreſſit. Contra Claudius Appius Regillanus X uir legibus ſcribendis, uirginem ingenuã per uim, libidinis gratia, in ſeruitutem aſſerere conatus, cauſa fuit plebi ſecedendi rurſum à patribus. Claudius Druſus ſtatua ſibi cum diademate ad Appij forum poſita, Italiam per clientelas occupare tentauit. Claudius Pulcher apud Siciliam non paſcentibus in auſpicando pullis, ac per contemptum religionis mari demerſis, ut biberent quando eſſe nollent, prælium nauale inijt. Superatusq́; , cum dictatorem dicere à ſenatu iuberetur, uelut iterum illudens diſcrimini publico, Iliciam uiatorem ſuum dixit. Extant & fœminarum exempla diuerſa. Aeque ſiqdem gentis eiuſdẽ utraq; Claudia fuit: et quæ nauem cum ſacris matris deûm Ideæ obhærẽtem tyberino uado extraxit, precata propalàm, ut ita demum ſequeretur, ſi ſibi pudicitia conſtaret: et quæ, nouo more iudicium maieſtatis apud populũ mulier ſubijt: quod in conferta multitudine ægre procedente carpento, palàm optauerit, ut frater ſuus Pulcher reuiuiſceret, atq; iterum claſſem amitteret, quo minor turba Romæ foret. Prætereaa notiſſimum eſt Claudios omnes, excepto duntaxat P. Clodio, qui ob expellendum urbe Ciceronem plebeio homini, atq; etiam natu minori in adoptionẽ

se dedit, optimates, assertoresq; unicos dignitatis, ac potentiæ patriciorum semper fuisse, atq; aduersus plebem adeo uiolentos, ac contumaces, ut ne capitis quidem quisquam reus apud populum mutare ue=stem, aut deprecari sustinuerit: nonnulli in alterca tione, et iurgio tribunos plebis pulsauerint. Etiã uir go uestalis fratrem iniussu populi triumphantem, ascenso simul curru, usq; in Capitolium prosecu-ta est, ne uetare, aut intercedere fas cuiquam tribu norum esset. Ex hac stirpe Tiberius Cæsar genus trahit, & quidem utrunq;, paternum à Ti berio Nerone, maternum ab Appio Pulchro, qui ambo Appij Cæci filij fuerunt. Insertus est & Li uiorum familiæ, adoptato in eam materno auo. Quæ familia, quanquam plebeia, tamen & ipsa admodum floruit octo consulatibus, censuris dua-bus, triumphis tribus, dictatura etiam, ac magiste rio equitum honorata, clara & insignibus uiris, ac maxime Salinatore, Drusisq;. Salinator uniuer=sas tribus in censura notauit leuitatis nomine: quod cum post priorẽ consulatum multa irrogata, conde=mnassent, se COS. iterũ CENS.'q; fecissent. Drusus hostium duce Druso cõminus trucidato, sibi, poste-risq; suis cognomen inuenit. Traditur etiã pro præ tore ex prouincia Gallia retulisse aurũ, Senonibus olim in obsidione Capitolij datum, nec (ut fama est) extortum à Camillo. Eius abnepos, ob eximiã aduersus Gracchos operã patronus senatus dictus, filium reliquit, quem in simili dissensione multa uarie molientẽ diuersa factio p fraudem interemit.

Pater uero Tiberij QVAEST. C. Cæsaris, Alexandrino bello classi præpositus, plurimum ad uictoriam contulit. Quare & pontifex in locum P. Scipionis substitutus, & ad deducendas in Galliam colonias, in queis Narbona, & Arelate erant, missus est. Tamen Cæsare occiso, cunctis turbarum metu abolitionem facti decernentibus, etiã de præmijs tyrannicidarum referendum censuit. Prætura deinde functus, cum exitu anni discordia inter triumuiros exorta esset, retentis ultra iustum tempus insignibus, L. Antonium consulem triumuiri fratrem ad Perusiam secutus, deditione à cæteris facta, solus permansit in partibus, ac primo Præneste, inde Neapolim euasit. Seruisq; ad pileum frustra uocatis, in Siciliam profugit. Sed indigne ferens, nec statim se in conspectum SEX. Pompeij admissum, & fascium usu prohibitum, ad M. Antonium traiecit in Achaiam. Cum quo breui reconciliata inter omnes pace, Romam redijt, uxoremq; Liuiam Drusillam, & tunc grauidam, & ante iam apud se Tiberium enixam, petenti Augusto concessit. Nec multo post diem obijt, utroq; liberorum superstite, Tiberio, Drusoq; Neronibus.

Tiberium quidam Fundis natum existimauerunt, secuti leuem coniecturam, quod materna eius auia fundana fuerit, & quod mox simulachrum felicitatis S.C. publicatum ibi sit. Sed ut plures, certioresq; tradunt, natus est Romæ in palatio XVI. Cal. Decembres M. Aemilio Lepido, iterum Munatio Planco COS. post

bellum philippense. Sic enim in fastos, actaq; publica relatum est. Nec tamen desunt, qui partim antecedente anno, Hircij ac Pansæ, partim insequente, Seruilij Isaurici, Antonijq; consulatu, genitum eũ scribant. Infantiam, pueritiamq; habuit luxuriosam, & exercitatam, comes usquequaq; parentum fugæ, quos quidem apud Neapolim sub irruptionem hostis nauigium clàm petentes uagitu suo penè bis prodidit, semel cum à nutricis ubere, itẽ cum à sinu matris raptim auferretur ab ijs, qui pro necessitate temporis mulierculas leuare onere tentabant. Per Siciliam quoq;, & Achaiam circunductus, ac Lacedæmonijs publicæ, q̃ in tutela Claudiorum erant, demandatus, digrediens inde itinere nocturno discrimen uitæ adijt, flamma repente è syluis undiq; exorta, adeoq; omnem comitatum circumplexa, ut Liuiæ pars uestis & capilli amburerentur. Munera, quibus à Pompeia Sexti Pompeij sorore in Sicilia donatus est, chlamys & fibula, item bullæ aureæ durant, ostẽduntur q; adhuc Baijs. Post reditum in urbem à M. Gallio senatore testamento adoptatus hæreditate adita, mox nomine abstinuit, quod Gallius aduersarum Augusto partium fuerat. Nouem natus annos defunctum patrem pro rostris laudauit. Debinc pubescens actiaco triumpho currum Augusti comitatus est sinisteriore funali equo cum Marcellus Octauiæ filius dexteriore ueheretur. Præsedit & actiacis ludis, & troianis circẽsibus, ductor turmæ puerorum maiorum. Virili toga sumpta, adolescẽ

tiam omnem, spatiaq; insequentis ætatis usque ad principatus initia, per hæc ferè transegit. Munus gladiatorum in memoriam patris, & alterum in aui Drusi dedit, diuersis temporibus ac locis. Primum in foro, secundũ in amphitheatro, rudiarijs quoq; quibusdam reuocatis, authoramento centenum millium. Dedit & ludos, sed absens. Cuncta magnifice impensa matris, ac Victrici. Agrippinam M. Agrippa genitam, neptem Pomponij Attici equitis Ro. ad quem sunt Ciceronis epistolæ, duxit uxorem: sublatoq; ex ea filio Druso, quanquam bene conuenientem, rursusq; grauidam dimittere, ac Iuliam Augusti filiam confestim coactus est ducere, non sine magno angore animi, cũ et Agrippinæ consuetudine teneretur: & Iuliæ mores improbaret, ut quam sensisset, sui quoq; sub priore marito appetentem, quod sanè uulgo etiam existimabatur. Sed Aggripinam & abegisse post diuortium doluit: & semel omnino ex occursu uisam adeo contentis, & tumentibus oculis prosecutus est, ut custoditum sit, ne unquam in conspectum eius posthac ueniret. Cum Iulia primo concorditer, & amore mutuo uixit: mox dissedit, & aliquanto grauius, ut etiam perpetuo se cubaret, intercepto communis filij pignore, qui Aqleiæ natus infans extinctus est. Drusum fratrem in Germania amisit: cuius corpus pedibus toto itinere prægrediens Romam usque peruexit. Ciuilium officiorũ rudimentis, Regem Archelaum Trallianos, & Thessalos, uaria quosque de causa Augusto cognoscente

defendit. Pro Laodicenis, Thiatyrenis, Chijs terremotu afflictis, opemq; iplorantibus, senatum deprecatus est. Fānium Cepionem, qui cum Varrone Murena in Augustum conspirauerat: reum maiestatis apud iudices fecit, & condemnauit. Interq; hæc duplicem curam administrauit, annonæ, quæ arctior inciderat: & repurgandorum tota Italia ergastulorum, quorum domini in inuidiam uenerāt: quasi exceptos supprimerent, non solum uiatores, sed & quos sacramenti metus ad huiusmodi latebras compulisset. Stipendia prima expeditione cantabrica tribunus militum fecit. Deinde ducto ad orientem exercitu, regnum Armeniæ Tigrani restituit: ac pro tribunali diadema imposuit. Recepit & signa, quæ M. Crasso ademerant Parthi. Post hæc comatam Galliam anno ferè rexit, & Barbarorum incursionibus, & principum discordia inquietam. Exhinc rheticum, uindelicumq; bellum, inde pannonicum, inde germanicū gessit. Rhetico, atq; uindelico gentes alpinas pannonico Breunos, et Dalmatas subegit. Germanico XL millia dedititiorum traiecit in Galliam: iuxtaq; ripam Rheni sedibus assignatis collocauit. Quas ob res, & ouans, & curru urbem ingressus est, primus, ut quidam putant, triumphalibus ornamentis honoratus, nouo nec antea cuiquam tributo genere honoris. Magistratus & maturius inchoauit, & penè iunctim percurrit, quæsturam, præturā, consulatum, interpositoq; tempore, COS. iterum, etiam tribunitiam potestatem in quinquenni-

um accepit. Tot prosperis confluentibus integra ætate ac ualetudine, statuit repente secedere, seq; è medio quamlongissime ammouere. Dubium, uxoris'ne tædio, quam neque crimnari, aut dimittere auderet: neq; ultra perferre posset, an, ut uitato assiduitatis fastidio authoritatem absentia tueretur: atque etiam augeret, siquando indiguisset sui RESP. Quidam existimant, adultis iam Augusti liberis, loco quasi & possessione usurpati à se diu secundi gradus, sponte cessisse, exemplo M. Agrippæ, qui M. Marcello ad munera publica admoto, Mitylenas abierit, ne aut obstare, aut obtrectare aliquid præsens uideretur. Quam causam & ipse, sed postea reddidit. Tunc autem honorum satietatem, ac requiem laborum prætendens commeatum petijt. Neque, aut matri suppliciter precanti, aut Victrico, deseri se etiam in senatu conquerenti ueniam dedit. Quin et pertinacius retinentibus, cibo per quatriduum abstinuit. Facta tandem abeundi potestate, relictis Romæ uxore, et filio confestim Hostiam descendit. Nec uerbo quidem cuiquam prosequentium reddito, paucos admodum in digressu exosculatus. Ab hostia oram Campaniæ legens, imbecillitate Augusti nuntiata, paulum substitit. Sed & increbrescente rumore, quasi ad occasionem maioris spei commoraretur, tantum non aduersis tempestatibus Rhodum enauigauit amœnitate, & salubritate insulæ iam inde captus, cum ad eam ab Armenia rediens appulisset. Hic modicis contentus ædi-

bus, nec multo laxiore suburbano, genus uitæ ciuile admodum instituit, sine lictore aut uiatore gymnasio interdum obambulans, mutuaq; cum græculis officia usurpans, propè ex æquo. Forte quondam in disponendo die, mane prædixerat, quicquid ægrorum in ciuitate esset, uisitare se uelle: Id à proximis aliter exceptum, iussiq; sunt omnes ægri in publicam porticum deferri: ac per ualetudinum genera disponi. Perculsus ergo inopinata re, diu quid ageret incertus, tamen singulos circuit, excusans factum etiam tenuissimo cuiq;, & ignoto. Vnum hoc tantummodo, neq; præterea quicquam notatum est, in quo exercuisse ius tribunitiæ potestatis uisus sit. Cum circa scholas et auditoria professorum assidue esset, moto inter anti sophistas grauiore iurgio, non defuit, qui eum interuenientem, & quasi studiosiorem partis alterius conuitio incesseret. Sensim itaq; regressus domum, repente cum apparitoribus prodijt, citatumq; pro tribunali uoce præconis conuitiatorem rapi iussit in carcerem. Comperit deinde, Iuliam uxorem ob libidines, atq; adulteria damnatam, repudiumq; ei suo nomine ex authoritate Augusti remissum. & quanquam lætus nuntio, tamen officij duxit, quantum in se esset, exorare filiæ patrem frequentibus literis, & uel utcunq; meritæ quicquid unquam dono dedisset: concedere. Transacto autem tribunitiæ potestatis tempore, confessus tandem, nihil aliud secessu deuitasse se, quàm æmulationis cum C. Lucioq; suspicionem, petijt, ut sibi securo iã

ab hac parte,

ab hac parte, corroboratis his, & secundum locum facile tutantibus, permitteretur reuisere necessitudines: quarum desyderio teneretur. Sed neq; impetrauit ultroq; etiam admonitus est, dimittere omnem curam suorum, quos tam cupide reliquisset.

Remansit ergo Rhodi contra uoluntatem, uix per matrem consecutus, ut ad uelandam ignominiam quasi legatus ab Augusto abesset. Enimuero tunc non priuatum modo, sed etiam obnoxium & trepidum egit mediterraneis agris abditus, uitansq; præter nauigantium officia, quibus frequentabatur assidue, nemine cum imperio, aut magistratu tendente quoquam, quin diuerteret Rhodú. Et accesserunt maioris solicitudinis causæ. Nanq; priuignum Caium orienti præpositum, cũ uisendi gratia traiecisset Samum: alieniorem sibi sensit ex criminationibus M. Lolij comitis, & rectoris eius. Venit etiam in suspicionem per quosdam beneficij sui Centuriones, à commeatu castra repetentes, mandata ad complures dedisse ambigua, & quæ tentare singulorum animos ad nouas res uiderentur. De qua suspicione certior ab Augusto factus, non cessauit efflagitare aliquem cuiuslibet ordinis custodem factis, atque dictis suis. Equi quoq;, et armorũ solitas exercitationes omisit. Redegitq; se, deposito patrio habitu, ad pallium, & crepidas, atque in tali statu biennio fere permansit, contemptior in dies, & inuisior, adeo, ut imagines eius, & statuas Neumasenses subuerterint, ac familiari quodam conuiuio mentione eius orta extiterit, qui

Caio polliceretur, confestim se, si iuberet, Rhodum nauigaturũ: caputq; exulis (sic enim appellabatur) relaturum. Quo præcipue nõ iam metu, sed discrimine coactus est, tam suis, quã matris impensissimus precibus reditum expostulare: imperauitq; adiutus aliquantum etiam casu. Destinatum Augusto erat, nihil super ea re nisi ex uoluntate maioris filij statuere. Is forte tunc. M. Lolio offensior facilis, exorabilisq; in Victricum fuit. Permittente ergo Caio reuocatus est, uerum sub conditione, nequam partem, curam ue Reip. attingeret. Rediit octauo post secessum anno magna, nec incerta spe futurorum, quam & ostentis, & prædictionibus ab initio ætatis conceperat. Prægnans enim Liuia, cum an marem editura esset uarijs captaret omnibus: ouum incubanti gallinæ subductum, nunc sua, nunc ministrarum manu per uices usq; eo fouit, quoad pullus insigniter cristatus exclusus est. Ac de infante Scribonius mathematicus præclara spopondit, etiam regnaturum quandoq;, sed sine regio insigni, ignota scilicet tunc adhuc Cæsarum potestate. & ingresso primam expeditionem, ac p Macedoniam ducenti exercitum in Syriam accidit, ut apud Philippos sacratæ olim uictricium legionum aræ sponte subitis collucerent ignibus, & mox cum Illyricum petens iuxta Patauium adijsset Geryonis oraculum sorte tracta, qua monebatur, ut de consultationibus in Aponi fontem talos aureos iaceret, euenit, ut summum numerum iacti ab eo ostenderent: hodieq; sub aqua uisuntur hi

tali. Ante paucos uero, quàm reuocaretur, dies, Aquila, nunquam antea Rhodi conspecta, in culmine domus eius assedit. Et pridie quàm de reditu certior fieret: uestimenta mutanti tunica ardere uisa est. Thrasylum quoq; mathematicum, quem ut sapientiæ professorem contubernio admouerat: tunc maxime expertus est, affirmantem naue prouisa gaudium afferri, cum quidem illum durius, & contra prædicta cadentibus rebus, ut falsum, & secretorum temere conscium eo ipso momento dum spatiatur unà, præcipitare in mare destinasset.

Romam reuersus, deducto in forum filio Druso, statim è carinis, ac pompeiana domo esquilias in hortos Mecœnatianos transmigrauit, totum'q; se ad quietem contulit, priuata modo officia obiens, ac publicorum munerum expers. Caio & Lutio intra triennium defunctis, adoptatur ab Augusto simul cum fratre eorum M. Agrippa, coactus prius ipse Germanicum fratris sui filium adoptare: nec quicquam postea pro patrefamilias egit: aut ius, quod adoptione amiserat: ex ulla parte retinuit. Nam neque donauit: neque manumisit: ne hæreditatem quidem, aut legata percepit ulla aliter, quàm ut peculio referret accepta, nihil ex eo tempore prætermissum est ad maiestatem eius augendam. Ac multo magis postquam Agrippa abdicato, atque seposito certum erat, uni spem successionis incumbere. Data rursus potestas tribunitia in quinquennium, delegatus pacandæ Germaniæ status. Parthorum

legati mandatis Augusto Romæ redditis, eum quoq; adire in prouinciā iussi. Sed nuntiata Illyrici defectione, transijt ad curam noui belli, quod grauissimum omnium externorum bellorum, post punica, per XV legiones, paremq; auxiliorum copiam, triennio gessit, in magnis omnium rerum difficultatibus, summaq; frugum inopia. Et quanquam sæpius reuocaretur, tamen perseuerauit, metuens, ne uicinus, & præualens hostis instaret ultro cedentibus. Ac perseuerantiæ grande pretium tulit, toto illyrico, quod intra Italiam, regnumq; Noricum, & Thraciam, & Macedoniam, interq; Danubiū flumen, & sinum maris Adriatici patet, perdomito, & in ditionem redacto. Cui gloriæ amplior adhuc ex opportunitate cumulus accessit. Nā sub id ferè tempus Quintilius Varus, cum tribus legionibus in Germania perijt, nemine dubitante, quin uictores Germani iuncturi se Pannonijs fuerint: nisi debellatum prius Illyricum esset. Quas ob res triumphus ei decretus est, multi & magni honores. Censuerunt & quidam, ut Pannonicus, alij, ut inuictus, nonnulli, ut pius cognominaretur, sed de cognomine intercessit Augustus, eo contentum repromittens, quod se defuncto suscepturus esset, Triumphum ipse distulit, mœsta ciuitate clade uariana. Nihilominus urbem prætextatus, & laurea coronatus intrauit: positumq; in septis tribunal senatu astante conscendit, ac medius inter duos consules cum Augusto simul sedit, unde, populo consalutato, circùm templa deductus est.

Proximo anno repetita Germania, cum animaduerteret uarianam cladem temeritate, et negligentia ducis accidisse: nihil non de consilij sententia egit. Semper aliâs sui arbitrij, contentusq́; se uno, tunc præter consuetudinem cum pluribus de ratione belli communicauit. Curam quoq; solito exactiorem præstitit. Traiecturus Rhenum commeatum omnem ad certam formulam astrictum non ante transmisit, quàm consistens apud ripam explorasset, uehiculorum onera, ne qua deportarentur, nisi concessa, aut necessaria. Trans Rhenum uero, eum uitæ ordinem tenuit, ut sedens in cæspite nudo cibum caperet: sæpe sine tentorio pernoctaret: præcepta sequentis diei omnia, & siquid subiti muneris iniungendum esset, per libellos daret: addita monitione, ut de quo quisq; dubitaret, se, nec alio interprete, quacunq; uel noctis hora uteretur.

Disciplinam acerrime exegit: animaduersionũ, & ignominiarum generibus ex antiquitate repetitis, atque etiam legato legionis, quod paucos milites cum liberto suo trans ripam uenatum misisset: ignominia notato. Prælia quamuis minimum fortunæ casibus permitteret: aliquanto constantius inibat, quoties lucubrante se subito, ac nullo propellente, decideret lumen, & extingueretur, confidens (ut aiebat) ostento sibi à maioribus suis in omni ducatu expertissimo. Sed re prospere gesta, non multum abfuit, quin ab Rhuteno quodam occideretur. cui inter proximos uersanti, & trepidatione detecto tormentis expressa confessio est cogitati facino-

ris. A Germania in urbem post biennium regressus, triumphum, quem distulerat, egit, prosequentibus etiam legatis, quibus triumphalia ornamenta impetrarat: ac prius quàm in Capitolium flecteret: descendit è curru, seq; præsidenti patri ad genua summisit. Bationem Pannonium ducem ingentibus donatum præmijs, Rauennam transtulit gratiam referens, quod se quondã cum exercitu iniquitate loci circumclusum passus est euadere. Prandium dehinc populo mille mensis, & congiarium tricenos numos uiritim dedit. Dedicauit & Concordiæ ædem. Item Pollucis & Castoris, suo, fratrisq; nomine de manubijs.

Ac non multo post lege per COSS. lata, ut prouincias cũ Augusto communiter administraret: simulq; censum ageret: condito lustro, in Illyricum profectus est. Et statim ex itinere reuocatus, iam quidem affectum, sed tamen spirantem adhuc Augustum reperit: fuitq; unà secretò per totum diem. Scio uulgo persuasum, quasi egresso post secretum sermonem Tiberio, uox Augusti per cubicularios excepta sit, miserum populum Ro. qui sub tam lentis maxillis ederet. Nec illud quidem ignoro, aliquos tradidisse Augustum palàm, nec dissimulanter, morum eius duritatem adeo improbasse, ut nonnunquam remissiores, hilarioresq; sermones superueniente eo abrumperet. sed expugnatum precibus uxoris adoptionem non abnuisse, uel etiam ambitione tractum, ut tali successore desyderabilior ipse quandoq; fieret. Adduci tamẽ nequeo

quin existimem, circunspectissimum, & prudentissimum principem in tanto præsertim negotio nihil temere fecisse: sed uitijs, uirtutibusq; Tiberij perpensis, potiores duxisse uirtutes: præsertim cum & Reip. causa adoptare se eum pro concione iurauerit: & epistolis aliquot, ut peritissimum rei militaris, atq; unicum. P. R. præsidium prosequatur. Ex qui-
» bus in exemplũ pauca hinc inde subieci. Vale iu
» cundissime Tiberi, & rem gere feliciter ἐμοὶ καὶ
» ταῖς μούσαις στρατηγῶν. Iucundissime, & ita sim
» felix, uir fortissime, & dux νομιμώτατε. Vale, et
» ordinem æstiuorum tuorum. Ego uero mi Tiberi et
» inter tot difficultates καὶ τοσαύτην ῥαθυμίαν στρα
» τευομένων non potuisse quenquam prudentius gere
» re se, quàm tu gesseris, existimo. Hi quoq;, q̃ tecũ fue
» runt omnes, confitentur uersum illũ in te posse dici.
» Vnus homo nobis uigilando restituit rem.
» Siue, inquit, quid incidit, de quo sit cogitandum di-
» ligentius: siue quid stomachor ualde, medius fidi-
» us Tiberium meum desydero: succurritq; uersus
» ille Homericus.
» Τούτου δ' ἑσπομένοιο, καὶ ἐκ πυρὸς αἰθομένοιο
» Ἄμφω νοστήσαιμεν, ἐπεὶ περὶ οἶδε νοῆσαι.
» Attenuatum esse continuatione laborum, cum au-
» dio, & lego, dij me perdant, nisi cohorrescit cor-
» pus meum: teq; rogo, ut parcas tibi, ne, si te lan-
» guere audierimus: & ego, & mater tua expire-
» mus: & de summa imperij sui PO. RO. periclite-
» tur. Nihil interest ualeã ipse nec'ne, si tu non uale
» bis. Deos obsecro, ut te nobis conseruent, & ualere

» nunc et semp patiātur, si nō populū Ro. posi sunt.
Excessum Augusti non prius palàm fecit, quàm Agrippa iuuene interempto. Hunc tribunus militum custos appositus occidit, lectis codicillis, quibus ut id faceret, iubebatur. Quos codicillos dubium fuit, Augustus'ne moriens reliquisset; quo materiam tumultus post se subduceret: an noie Augusti Liuia, et ea conscio Tiberio, an ignaro dictitasset. Tiberius renuntianti tribuno factum esse, qđ im passet, neq; imperasse se, et redditurum eum senatui rationem respondit, inuidiam scilicet in præsentia uitans. Nam mox silentio rem obliterauit. Iure autem tribunitiæ potestatis coacto senatui inchoatáq; allocutione derepente, uelut impar dolori congemuit: utq; non solum uox, sed ut & spiritus deficeret, optauit: ac perlegendum librum Druso filio tradidit. Illatum deinde Augusti testamentum, non admissis signatoribus nisi senatorij ordinis, cæteris extra curiam signa agnoscentibus recitauit per li-
» bertum. Testamenti initium fuit. Quoniam sini-
» stra fortuna Caium, & Lucium filios mihi eripu-
» it: Tiberius Cæsar mihi ex parte dimdia, & sex-
» tante hæres esto. Quo & ipso aucta est suspicio opinantium, successorem ascitum eum necessitate magis, quàm iudicio, quando ita præfari non abstinuerit. Principatum, quamuis neque occupare aperte confestim, neque agere dubitasset: & statione militum, hoc est ui, & specie dominationis assumpta, diu tamen recusauit: impudentissimo animo nunc adhortans amicos, nunc incre-

pans, ut ignaros quanta bellua esset imperium,
nunc precantem senatum, & procumbentem sibi
ad genua ambiguis responsis, & callida cunctatio=
ne suspendens, ut quidam patientiam rumperent:
atq; unus in tumultu proclamaret, aut agat, aut de
sistat, alter coràm exprobraret: cæteros, quod pol-
liciti sint, tarde præstare, seipsum quod præstet,
tarde polliceri. Tandem quasi coactus, & querens
miseram, & onerosam iniungi sibi seruitutem re
cepit imperium, nec tamen aliter quàm ut deposi=
turum se quandoq; spem faceret. Ipsius uerba sunt
» hæc. Dum ueniam ad id tempus, quo uobis æquũ
» possit uideri, dare uos aliquam senectuti meæ re-
» quiem. Cunctandi causa erat metus undiq;
immunentium discriminum, ut sæpe lupum se au
ribus tenere diceret. Nam et seruus Agrippæ Cle=
mens nomine non contemnendam manum in ultio
nem domini compararat: & L. Scribonius Libo
uir nobilis res nouas clàm moliebatur. Et duplex
seditio militum in illyrico, & in Germania exorta
est. Flagitabant ambo exercitus multa extra ordi
nem, ante omnia, ut æquarētur stipendio prætoria-
nis germaniciani. Quidam etiam principem detre
ctabant non à se datum, summáq; ui Germani-
cum, qui tum his præerat, ad capessendam remp.
purgebant: quanquam offirmate resistentem. Quē
maxime casum timens, partes sibi, quas senatui li-
beret, tuendas in Rep. depoposcit: quando uniuer-
sæ sufficere solus nemo posset, nisi cum altero, uel
etiam cum pluribus. Simulauit & ualetudinem,

quo æquiore animo Germanicus celerem successorem, uel certe societatem principatus opperiretur. Compositis seditionibus, Clementem quoque fraude deceptum redegit in potestatem. Libonem, neq; in nouitate acerbius fieret, secundo demum anno in senatu coarguit, medio tantum temporis spatio cauere contentus. Nam et inter Pontifices sacrificanti simul pro secespita plumbeum cultrum subijciendum curauit: & secretum petenti non nisi adhibito Druso filio dedit: dextramq; obambulantis ueluti incumbens quoad perageretur sermo, continuit.

Verum liberatus metu ciuilem admodum inter initia, ac paulo minus quàm priuatum egit. Ex plurimis, maximisq; honoribus, præter paucos, et modicos non recepit. Natalem suum plebeis incurrentem circensibus uix unius bigæ adiectione honorari passus est. Templa, flamines, sacerdotes decerni sibi prohibuit, etiam statuas, atq; imagines nisi permittente se poni, permisitq; ea sola conditione, ne intra simulachra deorũ, sed intra ornamenta ædium ponerentur. Intercessit & quo minus in acta sua iuraretur, & ne mensis September Tiberius, October Liuius uocaretur. Prœnomen quoq; imperatoris, cognomen quoq; patris patriæ & ciuicam in uestibulo coronam recusauit: ac ne Augusti quidem nomen, quanquam hæreditarium, ullis nisi ad reges, ac dynastas epistolis addidit. Nec amplius quàm mox tres consulatus, unum paucis diebus, alterum tribus mensibus, tertiũ absens usq; in Idus Maias gessit. Adulationes adeo

aduersatus est, ut neminem senatorum aut officij, aut negotij causa ad lecticam suam admiserit. Consularem uero satisfacientem sibi, ac per genua orare conantem ita suffugerit, ut caderet supinus, atq; etiã siquid in sermone uel in continua oratione blandius de se diceretur: non dubitaret interpellare ac reprehendere, & commutare continuo. Dominus appellatus à quodam denuntiauit, ne se amplius contumeliæ causa nominaret. Alium dicentem sacras eius occupationes, et rursus alium authore eo senatũ se adijsse, uerba mutare, et pro authore suasorem, pro sacris laboriosas dicere coëgerit.

Sed aduersus conuitia, malosq; rumores, & famosa de se, ac suis carmina firmus, ac patiens, subinde iactabat, in ciuitate libera, linguã, mentemq; liberas esse debere. Et quondam Senatu cognitionem de eiusmodi criminibus, ac reis flagitante, nõ tantum inquit, otij habemus, ut implicare nos pluribus negotijs debeamus. Si hanc fenestram aperueritis: nihil aliud agi sinetis, omnium inimicitiæ hoc prætextu ad uos deferentur. Extat & sermo eius in senatu perciuilis. Siquidem locutus aliter fuerit, dabo operam, ut rationem factorum meorum, dictorumq; reddam: si perseuerauerit, inuicem eum odero. Atque hæc eo notabiliora erant, quod ipse in appellandis, uenerandisq; singulis, & uniuersis, propè excesserat humanitatis modum. Dissentiens in curia à Q. Haterio, ignoscas inquit, rogo, siquid aduersus te liberius sicut senator dixero. Et deinde omnes alloquens di-

xit nunc & sæpe aliâs. P. C. bonum & salutarem principem, quem uos tanta, & tam libera potestate instruxistis: senatui seruire debere, & uniuersis ciuibus, sæpe & plerunq; etiam singulis: neq; id dixisse me pœnitet, & bonos & æquos, & fauentes uos habui dominos, & adhuc habeo.

Quin etiam speciem libertatis quandam induxit, conseruatis senatui, ac magistratibus, & maiestate pristina: & potestate: neq; tam paruum quicq̃ neq; tam magnum publici, priuatiq; negotij fuit: de quo nõ, ad P. C. referretur. De uectigalibus, ac monopolijs, de extruẽdis, reficiendis'ue operibus, etiã de legendo, uel exauthorando milite, ac legionum, & auxiliorum descriptione. Denique quibus imperium prorogari, aut extraordinaria bella mandari, quid, & quam formam regum literis rescribi placeret. Præfectum alæ, de ui, & rapinis reum, causam in senatu dicere cœ̃git. Nunquam curiam nisi solus intrauit, lectica quondã introlatus æger, comites à se remouit. Quædam aduersus sententiam suam decerni, ne questus quidem est. Negante eo, destinatos magistratus abesse oportere, ut præsentes honori acquiescerent, prætor designatus liberam legationem impetrauit. Iterum eo censente, ut Trebianis legatam in opus noui theatri pecuniam ad munitionem uiæ transferre concederetur: obtinere non potuit, quin rata uoluntas legatoris esset. Cum SENAT. C. per discessionem forte fieret: transeuntem eum in alteram partem, in qua pauciores erant, secutus est nemo. Cætera quoq; non

nisi per magistratus, & iure ordinario agebantur,
tanta COSS. authoritate, ut legati ex Africa adie-
rint eos, querentes trahi se à Cæsare, ad quem mis
si forent. Nec mirū, cum palàm esset, ipsum quoq;,
eisdem assurgere, & decedere uia. Corripuit
consulares exercitibus præpositos, quod non de re
bus gestis senatui scriberent: quodq; de tribuendis
quibusdam militaribus donis ad se referrent, qua
si non omniū tribuendorum ipse ius haberet. Præ
torem collaudauit: quod honore inito consuetudi-
nem antiquam retulisset de maioribus suis pro con
cione memorandis. Quorundam illustrium exe-
quias usq; ad rogum frequentauit. Parem modera
tionem minoribus quoq; personis, & rebus exhi-
buit. Cum Rhodiorum magistratus, quod literas
publicas sine subscriptione ad se dederant: euocas
set: ne uerbo quidem insectatus, ac tantummodo ius
sos subscribere remisit. Diogenes grammaticus di-
sputare sabbatis Rhodi solitus, uenientem, ut se ex-
tra ordinem audiret, non admiserat: ac per seruu-
lum suum in septimum diem distulerat. hunc Ro-
mæ salutandi sui causa pro foribus astantem, nihil
amplius, quàm ut post septimum annum rediret,
admonuit. Præsidibus onerandas tributo prouin-
» cias suadentibus rescripsit, Boni pastoris esse, ton-
» dere pecus, non deglubere. Paulatim princi
pem exercuit: præstitiq;, & si uarium diu, com-
modiorem tamen sæpius, & ad utilitates publicas
proniorem, ac primo eatenus interueniebat, nequid
perperam fieret. Itaq; & constitutiones quasdam

ſenatus reſcidit, & magiſtratibus pro tribunali co
gnoſcentibus plerunq; ſe offerebat conſiliarium:
aſſidebatq; iuxtim, uel ex aduerſo in parte pri-
mori. Et ſiquem reorum elabi, gratia, rumor eſ-
ſet: ſubitus aderat, iudicesq; aut è plano, aut è
Quæſitoris tribunali legum, & religionis, & no
xæ, de qua cognoſcerent, admonebat: atq; etiam ſi
qua in publicis moribus deſidia, aut mala conſue-
tudine labarent, corrigenda ſuſcepit. Ludo-
rũ, ac munerum impenſas corripuit mercedibus ſce
nicorum reſciſſis, paribusq; gladiatorum ad cer-
tum numerum redactis. Corinthiorum uaſorum
pretia in immenſum exarſiſſe, tresq; mulos XXX
millibus numũm ueniſſe grauiter conqueſtus adhi-
bendum ſupellectili modum cenſuit. Annonamq;
macelli ſenatus arbitratu quotannis temperandam,
dato ædilibus negotio, popinas, ganeasq; uſque eo
inhibendi, ut ne opera quidem piſtoria proponi ue
nalia ſinerent. Et ut parſimoniam publicam exẽ-
plo quoq; iuuaret, ſolennibus ipſe cœnis pridia-
na ſæpe ac ſemeſa obſonia appoſuit, dimidiatumq;
aprum, affirmans omnia eadem habere, quæ totũ.
Quotidiana oſcula prohibuit edicto. Item ſtrena-
rum commercium ne ultra Calen. Ianuarias exer
ceretur. Conſueuerat quadruplam ſtrenam & de
manu reddere, ſed offenſus interpellari ſe toto men
ſe ab iis, q poteſtatem ſui die feſto non habuiſſent:
ultra non reddidit. Matronas proſtratæ
pudicitiæ, quibus accuſator publicus deeſſet, ut pro-
pinqui more maiorum de communi ſententia coer-

cerent: author fuit. Equiti Ro. iurisiurandi gratiam fecit, uxorem in stupro generi compertam dimitteret: quam se nunquam repudiaturum ante iurauerat. Fœminæ famosæ, ut ad euitandas legum pœnas iure, ac dignitate matronali exoluerentur: lenocinium profiteri cœperant, & ex iuuentute utriusq; ordinis profligatissimus quisq;, quo minus in opera scænæ, arenæq; edenda SENAT. C. tenerentur: famosi iudicij notam sponte subibant. Eos, easq; omnes, ne quod refugium in tali fraude cuiquam esset: exilio affecit. Senatori latum clauũ ademit: quem cognouisset sub Calen. Iulij demigrasse in hortos, quo uilius post diem ædes in urbe conduceret. Alium è quæstura remouit, quod uxorem pridie sortitione ductam, postridie repudiasset. Externas cærimonias, ægyptios, iudaicosq; ritus compescuit, coactis qui superstitione ea tenebantur: religiosas uestes cum instrumento omni comburere. Iudæorum iuuentutem, per speciem sacramenti, in prouincias grauioris cœli distribuit: reliquos gentis eiusdem, uel similia sectantes urbe summouit, sub pœna perpetuæ seruitutis nisi obtemperassent. Expulit & mathematicos: sed deprecantibus, ac se artem desituros promittentibus ueniam dedit. In primis tuendæ pacis a grassatoribus, ac latrocinijs, seditionumq; licentia curam habuit. Stationes militum per Italiam solito frequentiores disposuit. Romæ castra constituit: quibus prætorianæ cohortes uagæ ante id tempus, & per hospitia dispersæ, continerentur.

Populares tumultus exortos grauissime coërcuit: & ne orirentur: sedulo cauit. Cæde in theatro per discordiam admissa, capita factionum, & histriones, propter quos dissidebatur, relegauit: nec ut reuocaret, unquam ullis populi precibus potuit euinci. Cum polentina plebs funus cuiusdam primipilaris non prius ex foro misisset, quàm extorta pecunia per uim hæredibus ad gladiatorum munus, cohortem ab urbe, & aliam à Cotij regno, dissimulata itineris causa, detectis repente armis, conuenientibusq; signis, per diuersas portas in oppidū immisit: ac partem maiorem plebis, ac decurionum in perpetua uincula coniecit. Aboleuit et uim, moremq; asylorum, quæ usquam erant, Cyzicenis in ciues Ro. uiolentius quædam ausis publicæ libertatem ademit: quam mithridatico bello meruerunt. Hostiles motus, ulla postea expeditione suscepta, per legatos compescuit: nec per eos quidem, nisi cunctanter, & necessario. Reges infestos, suspectosq; comminationibus magis & querelis, quàm ui repressit. Quosdam per blanditias, atq; promissa extractos ad se, non remisit, ut Marabođuum Germanum, Rhascupolim Thracem, Archelaum Cappadocem, cuius etiam regnum in formam prouinciæ redegit. Biennio continuo post adeptum imperium pedem porta non extulit, sequenti tempore præter quàm in propinqua oppida, & cum longissime, Antiotenus nusquam abfuit. Idq; per raros, & paucos dies, quamuis prouincias quoq; et exercitus reuisurum se sæpe pronuntiasset, et propè

quotannis

quotannis profectionem præpararet, uehiculis comprehensis, commeatibus per municipia, & colonias dispositis. Ad extremum uota pro itu, & reditu suo suscipi passus, ut uulgo iam per iocum Callipides uocaretur: quem cursitare, ac ne cubiti quidem mensuram progredi, prouerbio græco notatum est. Sed orbatus utroq; filio, quorum Germanicus in Syria, Drusus Romæ obierat: secessum Campaniæ petijt, constanti & opinione, & sermone penè omnium, quasi neq; rediturus unquam, & cito mortem etiam obiturus, quod paulo minus utrunque euenit. Nam neque Romam amplius redijt. Sed et paucos post dies iuxta Terracinam in prætorio, cui speluncæ nomen erat, incœnante eo, complura, & ingentia saxa fortuito sup̃ne dilapsa sunt: multisq; conuiuarum, & ministrorum elisis, præter spem euasit. Peragrata Campania, cum Capuæ capitolium, Nolæ templum Augusti, quam causam profectionis prætenderat, dedicasset: Capreas se contulit, præcipue delectatus insula, quod uno, paruoq; litore adiretur, septa undiq; præruptis immensæ altitudinis rupibus, & profundo maris. Statimq; reuocante assidua obtestatione populo, propter cladem, qua apud Fidenas, supra XX hominum millia, gladiatorio munere, amphitheatri ruina perierant: transijt in continentem, potestatemq; omnibus adeundi sui fecit, tanto magis quod ab urbe egrediens, nequis se interpellaret, edixerat: ac toto itinere adeuntes summouerat.

Regressus in insulam, Reip. quidem curam

usquedadeo abiecit, ut postea non decurias equitum unquam suppleret: non tribunos militum, praefectosq;, non prouinciarum praesides ullos mutauerit. Hispaniam, & Syriam per aliquot annos sine consularibus legatis habuerit. Armeniam à Parthis occupari, Maesiam à Dacis, Sarmatisq;, Gallias à Germanis uastari neglexerit magno dedecore imperij, nec minori discrimine. Caeterum secreti licentiam nactus, & quasi ciuitatis oculis remotus cuncta simul uitia male diu dissimulata tandem profudit: de quibus sigillatim ab exordio referam. In castris tyro etiam tum, propter nimiam uini auiditatem, pro Tiberio, Biberius, pro Claudio Caldius, pro Nerone Mero uocabatur. Postea princeps in ipsa publicorum morum correctione cum Pomponio Flacco, & L. Pisone noctem, continuumq; biduum epulando, potandoq; consumpsit: quorum alteri Syriam prouinciam, alteri praefecturam urbis confestim detulit: codicillisq;, iucundissimos, & omnium horarum amicos professus. Sexto Claudio libidinoso, ac prodigo seni, olim ab Augusto ignominia notato, & à se ante paucos dies apud senatum increpito, coenam ea lege condixit, nequid ex consuetudine immutaret, aut demeret: utiq; nudis puellis ministrātibus coenaretur. Ignotissimum quaesturae candidatum nobilissimis anteposuit, ob epotam in conuiuio propinante se uini amphoram. Asellio Sabino HS ducenta donauit, pro dialogo, in quo boleti, & ficedulae, & ostreae, & turdi certamen induxerat. Nouum denique officium insti-

tuit à uoluptatibus, proposito equite Ro. T. Cesonio prisco. Secessu uero caprensi etiam sellaria excogitauit, sedem arcanarum libidinum, in quam undiq; conquisiti puellarum, & exoletorum greges, monstruosiq; concubitus repertores, quos spintrias appellabat: triplici serie connexi in uicem incestarent se, coram ipso, ut aspectu deficiẽtes libidines excitaret. Cubicula plurifariam disposita tabellis, ac sigillis lasciuissimarum picturarũ, & figurarum adornauit: librisq; elephantidis instruxit: ne cui in opera edenda exemplar impetratæ scenæ deesset. In syluis quoque, ac nemoribus passim uenereos locos commentus est: prostantesq; per antra, & cauas rupes ex utriusq; sexus pube, paniscorum, et nympharum habitu, palamq; iam, & uulgato nomine insulæ abutentes Caprineum dictitabant. Maiore adhuc, & turpiore infamia flagrauit, uix ut referri, audiri'ue, ne dum credi fas sit. Quasi pueros primæ teneritudinis, quos pisciculos uocabat, institueret, ut natanti sibi inter fœmina uersarentur, ac luderent, lingua, morsuq; sensim appetentes, atq; etiam quasi infantes firmiores nedum tamen lacte depulsos inguini ceu papillæ admoueret, pronior sanè ad id genus libidinis & natura, & ætate. Quare Parrhasij quoq; tabulã, in qua Meleagro Atalanta ore morigeratur, legatam sibi sub conditione, ut si argumento offenderetur, decies pro ea HS acciperet, nõ modo prætulit: sed et in cubiculo dedicauit. Fertur etiã in sacrificando quõdã captus facie ministri acerrã præ

ferentis nequisse abstinere, quin penè uix dum re diuina peracta, ibidem statim seductum constupraret, simulq; fratrem eius Tibicinem. atq; utriq; mox, quod mutuo flagitium exprobrabant: crura fregisse. Foeminarum quoq;, & quidem illustrium capitibus quantopere solitus sit illudere: euidentissime apparuit Malloniæ cuiusdam exitu, quam productam, nec quicquam amplius pati constantissime recusantem, delatoribus obiecit: ac ne ream quidem interpellare desijt, ecquid poeniteret, donec ea, relicto iudicio, domum se arripuit: ferroq; transegit, obscoenitate oris hirsuto, atque olido seni clare exprobrata, unde nota in atellanico exodio proximus ludis assensu maximo excepta percrebuit hircum uetulum capreis naturam ligurire. Pecuniæ parcus, ac tenax, comites peregrinationum, expeditionumq; nunquam salario, cibarijs tantum sustentauit. Vnam modo liberalitatem ex indulgentia Victrici prosecutus, cum tribus classibus factis pro dignitate cuiusque, primæ sexcentena sextertia, secundæ quadringenta distribuit, ducenta tertiæ, quam non amicorum, sed græcorum appellabat. Princeps neque opera ulla magnifica fecit. Nam & quæ sola susceperat, idest Augusti templum, restitutionemq; pompeiani theatri imperfecta post tot annos reliquit: neq; spectacula omnino edidit: & ijs, quæ ab aliquo ederentur, rarissime interfuit, nequid exposceretur: utiq; postquam comoedum Actium coactus est manumittere. Paucorum senatorũ inopia sustentata,

ne pluribus opem ferret: negauit se alijs subuenturum, nisi senatui iustas necessitatum causas probassent. Quo peracto, plerosq; modestia, & pudore deterruit: in quibus Ortalum Q. Hortensij oratoris nepotem, qui permodica re familiari, authore Augusto, quatuor liberos tulerat. Publicæ munificentiam bis omnino exhibuit, proposito millies HS gratuito in triennij tempus, & rursus quibusdam dominis insularum, quæ in monte Cælio deflagrauerant, pretio restituto. Quorum alterum magna difficultate numaria populo auxilium flagitante coactus est facere, cum per SENAT. C. sanxisset, ut fœneratores duas patrimonij partes in solo collocarent: debitores totidem æris alieni statim soluerent: nec res expediretur, alterum ad mitigandam temporum atrocitatem. Quod tamen beneficium tanti æstimauit: ut montem Cæliũ appellatione mutata uocari Augustum iusserit. Militi post duplicata ex Augusti testamento legata nihil unquam largitus est, præter quàm singula millia denariorum prætorianis, quod Seiano se non accommodassent: & quædam munera syriacis legionibus, quod solæ nullam Seiani imaginem inter signa coluissent. Atque etiam missiones ueteranorũ rarissimas fecit, ex senio mortem, ex morte compendium captans. Neq; prouincias quidem ulla liberalitate subleuauit, excepta Asia, disiectis terræmotu ciuitatibus. Procedente mox tempore etiam ad rapinas conuertit animum. Satis constat Cn. Lentulum augurẽ, cui census maximus fuerit,

metu, & angore ad fastidium uitæ ab eo actum, & ut nequo nisi ipso hærede moreretur. condemnatam & generosissimam fœminam Lepidā in gratiam Quirini consularis prædiuitis, & orbi, qui dimissam eam è matrimonio post uigesimum annum ueneni olim in se comparati arguebat. Præterea Galliarum, & Hispaniarū, Syriæq;, & Græciæ principes confiscatos ob tam leue, ac tam impudens calumniarum genus, ut quibusdam non aliud sit obiectum, quàm quod partem rei familiaris in pecunia haberent. Plurimis etiam ciuitatibus & priuatis ueteres immunitates, & ius metallorum, ac uectigalium adempta. sed & Vononem regem Parthorum, qui pulsus à suis, quasi in fidem P.R. cum ingenti gaza Antiochiam se receperat, spoliatum perfidia, & occisum.

Odium aduersus necessitudines in Druso primum fratre detexit, prodita eius epistola, qua secum de cogendo ad restituendam libertatem Augusto agebat, deinde & in reliquis. Iuliæ uxori tantum absfuit, ut relegatæ, quod minimum est, officij, aut humanitatis aliquid impertiret: ut ex constitutione patris uno oppido clausam, domo quoq; egredi, & commercio hominum frui uetuerit: sed & peculio concesso à patre, præbitisq; annuis fraudauit, per speciem publici iuris, quod nihil de his Augustus testamento cauisset. Matrem Liuiam grauatus, uelut partes sibi æquas potentiæ uindicantem, & congressum eius assiduum uitauit: & longiores, secretioresq; sermones, ne eius consilijs, quibus

tamen interdum & egere, & uti solebat: regi uideretur. Tulit etiam perindigne actum à senatu, ut titulis suis quasi Augusti, et ita Liuiæ filius adijceretur. Quare non parentem patriæ appellari, nõ ullum insignem honorẽ recipere publicæ passus est. Sed & frequenter admonuit, quod non maioribus, nec fœminæ conuenıẽtibus negotijs abstineret: præcipue ut animaduertit incendio iuxta ædem Vestæ & ipsam interuenisse, populumq́; & milites, quo enixius opem ferrent, adhortatam, sicut sub marito solita esset. Dehinc ad simultatem usq; processit, hac (ut ferunt) de causa: Instanti sæpius ut ciuitate donatum in decurias allegeret: negauit alia se conditione allecturum, quàm si pateretur ascribi albo, extortum id sibi à matre. At illa commota ueteres quosdam ad se Augusti codicillos de acerbitate, & intolerantia morũ eius è Sacrario protulit, atq; recitauit. Hos & custoditos tandiu, & exprobatos tam infeste adeo grauiter tulit: ut q̃dam putent inter causas secessus hanc ei uel præcipuam fuisse. Toto q̃dẽ triẽnio, quo uiuẽte matre abfuit, semel omnino eá, nec amplius, q̃ uno die paucissimis uidit horis. Ac mox, neq; ægræ adesse curauit: defunctáq́;, & dum aduentus sui spem facit, complurıũ dierũ mora, corrupto demũ, et tabido corpore funeratam prohibuit consecrari, quasi id ipsa mandasset. Testamentumq́; eius pro irrito habuit: oís q́; amicitias, et familiaritates, etiá q̃bus ea funeris sui curã moriens demandarat: intra breue tẽpus afflixit, uno ex his equestris ordinis uiro, et in Antliá cõdẽnato.

Filiorum neq; naturalẽ Drusum, neq; adoptiuũ Germanicum patria charitate dilexit, alterius uitijs infensus. Nam Drusus animi fluxioris, remissioris q; uitæ erat. Itaq; ne mortuo quidem perinde affectus est, sed tamen non statim à funere ad negotiorum consuetudinem redijt, iustitio lõgiore inhibito. quin & Iliensium legatis paulo serius consolantibus quasi obliterata iam doloris memoria irridens, se quoq; respondit uicem eorum dolere, quod egregium ciuem Hectorem amisissent. Germanico usqueadeo obtrectauit, ut & præclara facta eius pro superuacuis eleuarit: & gloriosissimas uictorias, ceu damnosas R. P. increparit. Quod uero Alexandriam propter immensam, & repentinam famem, inconsulto se adisset, questus est in senatu. Etiam causam mortis fuisse ei per Cn. Pisonem legatum Syriæ creditur. Quem mox huius criminis reum putant quidam mandata prolaturum, nisi ea secreta obstarent: per quæ multifariam inscripitum, & per noctes celeberrime acclamatum est, redde Germanicum. Quam suspicionem confirmauit ipse postea, coniuge etiam, ac liberis Germanici crudelem in modum afflictis. Nurũ Agrippinam post mortem mariti liberius quiddã questam manu apprehendit: græcoq; uersu, si non dominaris, inquit, filiola iniuriam te accipere existimas? Nec ullo mox sermone dignatus est. Quondã uero inter cœnam porrecta à se poma gustare nõ ausam, etiã uocare desijt, simulans ueneni se crĩmine arcessi, cũ præstructum utrũq; consulto esset,

ut & ipse tentandi gratia offerret, & illa quasi certissimum exitiũ caueret. Nouissime calumniatus, modo ad statuam Augusti, modo ad exercitus confugere uelle, Pandatariam relegauit. Conuitiantiq; oculũ p cẽturionem uerberibus excussit. Rursus mori inedia destinanti per uim ore diducto insulari abum iussit. Sed & perseuerantem, atque ita absumptam criminosissime insectatus est: cum diem quoq; natalis eius inter nefastos referendum suasisset. Imputauit etiam, quod non laqueo strangulatã in gemonias abiecerit: proq; tali clementia interponi decretum passus est, quo sibi gratiæ agerentur, & Capitolino Ioui donum ex auro sacraretur. Cum ex Germanico tres nepotes, Neronem, & Drusum, & Caium, ex Druso unum Tiberium haberet, destitutus morte liberorum maximos natu de Germanici filijs Neronem, et Drusum P. C. commendauit: diemq; utriusq; tirocinij congiario plebi dato celebrauit. Sed ut comperit ineunte anno, pro eorum quoq; salute publice uota suscepta: egit cum senatu, non debere talia præmia tribui nisi expertis, & ætate prouectis: atq; ex eo, patefacta interiore animi sui nota, omnium criminationibus obnoxios reddidit. Variaq; fraude inductos, ut & concitarentur ad conuitia, & concitati perderentur: accusauit per literas, amarissime congestis etiam probris. Et iudicatos hostes fame necauit, Neronem in insula Pontia. Drusum in ima parte palatij. Putant Neronem ad uoluntariã mortem coactum, cum ei carnifex quasi ex senatus au-

thoritate missus laqueos, & uncos ostentaret. Druso autem adeo alimenta subducta, ut tomentum è culcita tentauerit mandere. Amborum sic reliquias dispersas, ut uix quandoq; colligi possent.

Super ueteres amicos, ac familiares, XX sibi è numero principum ciuitatis depoposcerat, uelut consiliarios in negotijs publicis. Horum omnium uix duos aut tres incolumes præstitit: cæteros alium alia de causa perculit. Inter quos cum plurimorũ clade Elium Seianum, quem ad summam potentiam non tam beneuolentia prouexerat, q̃ ut esset, cuius ministerio, ac fraudibus liberos Germanici circumueniret: nepotemq; suum ex Druso filium naturalem ad successionem imperij confirmaret.

Nihilo lenior in conuictores græculos, quibus uel maxime acquiescebat. Zenonem quendam exquisitius sermocinantem, cum interrogasset, quænam illa tam molesta dialectos esset: & ille respondisset, Doridem: relegauit Cinariam, existimans exprobratum sibi ueterem secessum, quod dorice Rhodij loquantur. Item cum soleret ex lectione quotidiana quæstiones super cœnam proponere: & comperisset Seleucum grammaticum à ministris suis perquirere, quos quoq; tempore tractaret authores, atq; ita præparatum uenire, primum à contubernio remouit: deinde etiam ad mortem compulit. Sæua, ac lenta natura ne in puero quidẽ latuit: quam Theodorus Gadareus rhetoricæ præceptor & prospexisset primus sagaciter: & assimilasse aptissime uisus est, subinde in obiurgando ap-

pellans eum, πηλὸν αἵματι συμπεφυρμένον. Sed aliquanto magis in principe eluxit etiam inter initia: cum adhuc fauorem moderationis assimulatione captaret. Scurram, qui prætereunte funere, clare mortuo mandarat, ut nuntiaret Augusto, nondum reddi legata, quæ plebei reliquisset, attractũ ad se recipere debitum, duciq; ad supplicium imperauit, et patri suo uerum referre. Nec multo post in Senatu Pompeio cuidam equiti Rom. quiddam pernegauti, dum uincula minatur: affirmauit fore, ut ex Pompeio pompeianus fieret, acerba cauillatione simul hominis nomen incessens, ueteremq; partium fortunam. Sub idem tempus consulẽte prætore an iudicia maiestatis cogi iuberet: exercendas esse leges respondit: & atrocissime exercuit. Statuæ quidam Augusti caput depresserat, ut alterius imponeret. Acta res in senatu. Et quia ambigebatur, per tormenta quæsita est. Damnato reo paulatim genus calũniæ eo processit, ut hæc quoq; capitalia essent. Circa Augusti simulachrum seruum cecidisse, uestẽ mutasse, numo, uel annulo effigiem impressam latrinæ, aut lupanari intulisse dictum ullum, factum'ue eius existimatione aliqua læsisse. Perijt deniq; & is, qui honorẽ in Colonia sua eo die decerni sibi passus est, quo decreti et Augusto olim erant. Multa præter ea specie grauitatis, ac morum corrigendorum, sed et magis naturæ obtemperans ita sæue, & atrociter factitauit: ut nonnulli uersiculis quoq;, & præsentia exprobrarent, & futura denuntiarent mala.

" Asper, & immitis. breuiter uis omnia dicam?
" Dispeream, si te mater amare potest.
" Non es eques, quare, non sunt tibi millia centum.
" Omnia si quæras, & Rhodos exilium est.
" Aurea mutasti Saturni sæcula Cæsar,
" Incolumi nam te ferrea semper erunt:
" Fastidit uinum: quia iam sitit iste cruorem:
" Tam bibit hunc auide, q̃ bibit ante merum.
" Aspice felicem sibi non tibi Romule Syllam:
" Et Marium, si uis, aspice, sed reducem.
" Nec non Antoni ciuilia bella mouentis:
" Non semel infectas aspice cæde manus.
" Et dic Roma perit: regnabit sanguine multo
" Ad regnum quisquis uenit ab exilio.

Quæ primo quasi ab impatientibus Romæ domi nij, ac non tam ex animi sententia, quàm bile, & stomacho fingerẽtur: uolebat accipi. Dicebatq; idẽtidem, oderint, dum probent. Deinde uera planè, certaq; esse ipse fecit fidem. In paucis diebus quàm Capreas attigit, piscatori, qui sibi secretum agenti grãdem mulum inopinanter obtulerat, perfricari eodem pisce faciem iussit, territus, quod is à tergo insulæ per aspera, & deuia erepsisset ad se. Gratulanti autem inter pœnam, quod non & locustam, quam prægrandem ceperat, obtulisset: locusta quoq; lacerari os imperauit. Militem prætorianum ob surreptum è uiridario pauonem capite puniuit. In quodam itinere lectica, qua uehebatur, uepribus impedita, exploratorem uiæ primarum cohortium centurionem stratum humi penè

ad necem uerberauit. Mox in omne genus crudelitatis erupit, nunquam deficiente materia, cum primo matris, deinde nepotum, & nurus, postremo Seiani familiares, atq; etiam notos perse-queretur. Post cuius interitum uel sæuissimus extitit, quo maxime apparuit non tam ipsum a Seiano concitari solitum, quàm Seianum quærenti occasiones sumministrasse. Et si commentario, quē de uita sua summatim, breuiterq; composuit: ausus est scribere, Seianum se punisse, quod comperisset furere aduersus Germani liberos filij sui, quorum ipse alterum suspecto iam, alterum oppresso demum Seiano interemit. Sigillatim crudeliter facta eius exequi longum est. Genera uelut exemplaria sæuitiæ enumerare sat erit. Nullus a pœna hominum cessauit dies, ne religiosus quidem, ac sacer. Animaduersum in quosdam ineunte anno. Accusati, damnatiq; multi cum liberis, atq; etiam uxoribus suis. Interdictum ne capite damnatos propinqui lugerēt, decreta accusatoribus præcipua præmia, nonnunquam & testibus. Nemini delatorum fides abrogata. Omne crimen pro capitali receptum est, etiam paucorum, simpliciumq; uerborum. Obiectum est poëtæ, quod in tragœdia Agamemnonem probris lacessisset. Obiectum & historico, quod Brutum, Cassiumq; ultimos Romanorum dixisset. Animaduersum statim in authores, scriptaq; abolita, quamuis probarētur etiam aliquot ante annos, Augusto audiente recitata. Quibusdam custodiæ traditis nonmodo studendi solatium adēptū,

se etiam sermonis, & colloquij usus. Citati ad causam dicendam partim se domi uulnerauerunt certi damnationis, sed ad uexationem, ignominiamq; uitandam, partim in media curia uenenum hausere, & tamen colligatis uulneribus, ac semianimes, palpitantesq; in carcerem recepti. Nemo punitorum non in Gemonias abiectus, uncoq; tractus. Viginti uno die abiecti, tractiq;. Inter eos pueri, et foeminæ. Immaturæ puellæ, quia more tradito nefas esset uirgines strangulari, uitiatæ prius à carnifice, dein strangulatæ, mori uolentibus uis adhibita uiuendi. Nam mortem adeo leue supplicium putabat: ut cum audisset unum ex eis Carnulium nomine anticipasse eam, exclamauerit, Carnulius me euasit. Et in recognoscendis custodijs precanti cuidam poenæ maturitatem, respondit nondum tecum in gratiam redij. Annalibus suis uir consularis inseruit, frequenti quondam conuiuio, cui & ipse affuerit, interrogatum eum subito: & clare à quodam nano astante mensæ inter Capreas, cur Paconius maiestatis reus tandiu uiueret: statim quidem petulantiam linguæ obiurgasse. cæterum post paucos dies scripsisse senatui, ut de poena Paconij quamprimum statueret. Auxit, intenditq; sæuitiam, exacerbatus indicio de morte filij sui Drusi, quem cum morbo, & intemperantia perisse existimaret, ut tandem interemptum fraude Liuillæ uxoris, atq; Seiani cognouit: neque tormentis neq; supplicio cuiusquam pepercit soli huic cognitioni adeo per totos dies deditus, & intentus, ut Rho

diensem hospitem, quem familiaribus literis Romã euocarat, aduenisse sibi nuntiatum torqueri sine mora iusserit, quasi aliquis ex necessarijs quæstioni adesset: deinde errore detecto, & occidi, ne diuulgaret iniuriam. Carnificinæ eius ostenditur locus Capreis, unde damnatos per longa, & exquisita tormenta precipitari coram se in mare iubebat, excipiente classiariorum manu, & contis, atq; remis elidente cadauera, ne cui residui spiritus quicquam inesset. Excogitauerat autem inter genera cruciatus etiam, ut largameri potione per fallaciam oneratos repente ueretris deligatis, fidicularum simul, urinæq; tormento distenderet. Quod & nisi eum mors præuenisset, et Thrasylus consulto (ut aiunt) differre quædã spe longioris uitæ compulisset, plures aliquanto necaturus. Ac ne reliquis quidem nepotibus parsurus creditur: cum & Caium suspectum haberet: & Tiberium ut ex adulterio conceptum aspernaretur. Nec abhorret à uero. Nanq; identidem felicem Priamum uocabat, quod superstes omnium suorum extitisset. Quam uero inter hæc non modo inuisus, ac detestabilis, sed prætrepidus quoq;, atq; etiam contumelijs obnoxius uixerit: multa indicia sunt. Aruspices secretò, ac sine testibus consuli uetuit. Vicina uero urbi oracula disijcere conatus est, sed maiestate prænestinarum sortium territus destitit: cum obsignatas, deuectas'que Romam non reperisset in arca, nisi relata rursus ad templum. Vnum & alterum consulares oblatis prouincijs non

ausus à se dimittere, usqueadeo detinuit, donec successores post aliquot annos præsentibus daret: cum interim manente officij titulo, etiam delegaret plurima. Assiduéq;, illi per legatos & adiutores suos exequenda curarent. Nurum ac nepotes nunquam aliter post damnationem quàm cathenatos, obsutáq; lectica loco mouit, prohibitis p militem obuijs, ac uiatoribus respicere usquam uel consistere. Seianum res nouas molientem, q̃uis iam & natalem eius publicæ celebrari, et imagines aureas coli passim uideret: uix tandem & astu magis, ac dolo q̃ principali authoritate subuertit. Nam primo, ut à se per speciem honoris dimitteret: collegam sibi assumpsit in quinto consulatu, quem longo interuallo absens ob id ipsum susceperat. Deinde spe affinitatis, ac tribunitiæ potestatis deceptum inopinantem criminatus est pudenda, miserandáq; oratione, cum inter alia P. C. precaretur, mitterent alterum è consulibus, qui senem se, & solum in conspectum eorum cum aliquo militari præsidio perduceret. Sic quoq; diffidens, tumultum'q; metuẽs Drusum nepotem, quem uinculis adhuc Romæ continebat, solui si res posceret: ducemq; constitui præceperat. Aptatis etiã nauibus ad quascunq; legiones, meditabatur fugam, speculabundus ex altissima rupe identidẽ signa, quæ, ne nuntij morarentur, tolli procul, ut quidq; factum præsentiret, mandauerat. Verum & oppressa coniuratione Seiani, nihilo securior, aut constantior, per IX proximos menses non egressus est uilla, quæ

uocatur Iouis. Vrebant insuper anxiam mentem uaria undiq; conuitia, nullo non damnatorum omne probri genus coràm, uel per libellos in orchestra positos ingerente. Quibus quidem diuersissime afficiebatur. Modo ut præ pudore ignota, & celata cuncta cuperet: nonnunquam eadem contineret: & proferret ultro, ac uulgaret. Quin & Arthabani Parthorum regis laceratus est literis, pariadia, & cædes, & ignauiam, & luxuriam obijcientis, monentisq;, ut uoluntaria morte maximo, iustissimoq; ciuium odio quamprimum satisfaceret. Postremo semetipse pertæsus talis epistolæ principio, tantum non summam malorum suorum pro-
» fessus est. Quid scribam uobis P. C.? aut quo
» modo scribam? aut quid omnino non scribã hoc
» tempore? Dij me, deæq; pœnis perdant: quem quo
» tidie perire sentio, si scio. Existimant qdam, præscisse hæc eum peritia futurorum, ac multo ante quanta se quandoq; acerbitas, & infamia maneret prospexisse. Ideoq; ut imperium iniret, & patris patriæ appellationem, & ne in acta sua iuraretur, obstinatissime recusasse, ne mox maiore dedecore impar tantis honoribus inueniretur. Quod sanè & ex oratione eius, quam de utraq; re ha-
» buit: colligi potest, uel cum ait, similem se semper
» sui futurum, nec unquam mutaturum mores suos,
» quandiu mentis sanæ fuisset, sed exempli causa ca-
» uendum, ne se Senatus in acta cuiusquam obliga-
» ret: qui aliquo casu mutari posset. Et rursus. Siquan
» do autem, inquit, de moribus meis, deuotoq; uobis

» animo dubitaueritis, quod prius, quàm eueniat,
» opto, ut me supremus dies huic mutatæ uestræ de
» me opinioni eripiat: nihil honoris adijciet mihi pa
» tris appellatio: uobis autem exprobrabit aut teme
ritatem delati mihi eius cognominis, aut inconstan
tiam contrarij de me iudicij. Corpore fuit amplo atq; robusto, statura quæ iustam excederet. Latus ab humeris, & pectore, cæterisq; membris usq; ad imos pedes æqualis, & congruens: sinistra manu agiliore, ac ualidiore: articulis ita firmis, ut recens integrum malum digito terebraret: caput pueri, uel etiam adolescentis talitro uulneraret. Colore erat candido, capillo pone occipitium summissiore, ut ceruicem etiam obtegeret: quod gentile in illo uidebatur. Facie honesta, in qua tamen crebri, et subiti tumores cum prægrãdibus oculis, et q, quod mirũ esset, noctu etiam et in tenebris uiderent: sed ad breue, & cum primum e somno patuissent: demum rursum hebescebant. Incedebat ceruice rigida, & obstipa, abducto fere uultu, plerunq; tacitus, nullo, aut rarissimo etiam cum proximis sermone, eoq; tardissimo, nec sine molli quadam digitorum gesticulatione. Quæ omnia ingrata, atque arrogantiæ plena, & animaduertit Augustus in eo, & excusare tentauit sæpe apud Senatum, ac populum, professus naturæ uitia esse, non animi. Valetudine prosperrima usus est, tempore quidem principatus pene toto prope illæsa, quamuis trigesimo ætatis anno arbitratu eam suo rexerit sine adiumento, consilio'ue medicorum. Circa deos, ac

religiones negligentior, quippe addictus mathematicæ, plenus'q; persuasionis cuncta fato agi. Tonitrua tamen præter modum expauescebat: & turbatiore cœlo nunquam non coronam lauream ceruice gestauit: quod fulmine afflari negetur id genus frondis. Artes liberales utriusq; generis studiosissime coluit. In oratione latina secutus est Coruinum Messalam: quem senem adolescens obseruauerat. Sed affectatione, & morositate nimia obscurabat stylum, ut aliquanto ex tempore, quàm à cura præstantior haberetur. Composuit & carmen lyricum: cuius est titulus, conquisitio de Iulij Cæsaris morte. Fecit & græca poëmata imitatus Euphorionem, & Arrianum, et Parthenium. Quibus poëtis admodum delectatus scripta eorum, & imagines publicis bibliothecis inter ueteres, & præcipuos authores dedicauit. Et ob hoc pleriq; eruditorũ certatim ad eum multa de his ediderunt. Maxime tamen curauit notitiam historiæ fabularis, usque ad ineptias, atq; derisum. Nam et grammaticos, quod genus hominum præcipue, ut diximus, appetebat: eiusmodi ferè quæstionibus experiebatur. Quæ mater Hecubæ: quod Achilli nomen inter uirgines fuisset: quid sirenes cantare sint solitæ: & quo primum die post excessum Augusti curiam intrauit, quasi pietati simul, ac religioni satisfacturus Minois exemplo, thure quidem, ac uino, uerum sine tibicine supplicauit, ut ille olim in morte filij.

Sermone græco quanquam alioqui promptus, et facilis, nõ tamẽ usquequaq; usus est. Abstinuit'q; ma

xime in senatu, adeo quidem, ut monopolium nominaturus prius ueniam postularet, quod sibi uerbo peregrino utendum esset, atq; etiam in quodam decreto patrum, cum ἔμβλημα recitaretur, commutandam censuit uocem, & pro peregrina nostratem requirendam, aut si non reperiretur, uel pluribus, & per ambitum uerborum rem enuntiandam. Militem quoq; græce testimonium interrogatum nisi latine respondere uetuit. Bis omnino toto secessus tempore Romam redire conatus, semel triremi usq; ad proximos naumachiæ hortos subuectus est, disposita statione per ripas Tyberis, quæ obuiam prodeuntes summoueret. Iterum Appia usq; ad septimum lapidem, sed prospectis modo, nec aditis urbis mœnibus rediit. Primo incertum qua de causa. Postea ostento territus. Erat ei in oblectamentis serpens draco, quem ex consuetudine manu sua cibaturus, cum consumptum à formicis inuenisset, monitus est, ut uim multitudinis caueret. Rediens ergo propè Campaniam Asturæ in langorem incidit. Quo paulum leuatus Circeios pertendit. Ac nequam suspicionem infirmitatis daret, castrensibus ludis non interfuit solum, sed etiam missum in arenam aprum iaculis desuper petiit. Statim'q; latere conuulso, & ut exæstuarat afflatus aura in grauiorem recidit morbum. Sustentauit autem aliquandiu, quamuis Misenum usque deuectus, nihil ex ordine quotidiano prætermitteret, ne conuiuia quidem, ac cæteras uoluptates, partim intemperantia, partim dissimulatione. Nam

Chariclem medicum, quod commeatu absuturus è conuiuio egrediens manum sibi osculandi causa apprehendisset, existimans tentatas ab eo uenas, remanere, ac recumbere hortatus est, cœnamq; protraxit. Nec abstinuit consuetudine, quin tũc quoq; instans in medio triclinio astante lictore singulos ualere dicentes appellaret. Interim cum in actis senatus legisset, dimissos, ac ne auditos quidem quosdam reos, de quibus strictim, & nihil aliud quàm nominatos ab indice scripserat, pro contempto se habitum fremens, repetere Capreas quoquo modo destinauit, non temere quicquam nisi ex tuto ausurus. Sed & tempestatibus, & ingrauescente ui morbi retentus, paulopost obijt in uilla Luculliana octauo & septuagesimo ætatis anno, tertio & uigesimo imperij, decimo septimo Calen. Apriles. Cn. Acerronio Proculo. C. Pontio Nigro COSS. Sunt qui putent uenenum ei à Caio datum lentum, atq; tabificum. Alij in remissione fortuitæ febris cibum desyderanti negatum. Nonnulli puluinum iniectum, cũ extractum sibi deficienti annulum mox resipiscens requisisset. Seneca eum scribit, intellecta defectione, exemptum annulũ quasi alicui traditurum parumper tenuisse: dein rursus aptasse digito, & compressa sinistra manu iacuisse diu immobilem subito uocatis ministris: ac nemine respondente consurrexisse: nec procul à lectulo deficientibus uiribus concidisse. Supremo natali suo Apollinem Temenitem, & amplitudinis, & artis eximiæ aduectum Syracusis, ut in

bibliothecæ noui templi poneretur: uiderat per quie tem affirmantem, non posse se ab ipso dedicari. Et ante paucos, quàm obiret, dies, turris phari terræ motu Capreis concidit. Ac Miseni cinis è fauilla, et carbonibus, ad calefaciendum triclinium illatus, ex tinctus, & iamdiu frigidus exarsit repente prima uespera: atq; in multam noctem pertinaciter luxit.

Morte eius ita lætatus est populus, ut ad primũ nũtiũ discurrentes, ps Tiberiũ in Tyberim clamitarent: pars terrã matrẽ, deosq; manes orarent: ne mortuo sedẽ ullã nisi inter impios darent. Alij uncum, & gemonias cadaueri minarẽtur, exacerbati super memoriam pristinæ crudelitatis, etiam recenti atrocitate. Nam cum SENAT. C. actum esset. ut pœna damnatorum in decimum semper diẽ differretur: forte accidit, ut quorundam supplicij dies is esset, quo nuntiatum de Tiberio erat. Hos implorantes hominum fidem, quia absente adhuc Caio nemo extabat: qui adiri, interpellariq; posset, custodes, nequid aduersus constitutum facerent: strangulauerunt: abieceruntq; in gemonias. Creuit igitur inuidia, quasi etiam post mortem tyranni sæuitia permanente. Corpus ut moueri à Miseno cœpit, conclamantibus plerisq; Atellam potius deferendum, et in amphitheatro semiustulãdum, Romam per milites deportatum est, crematumq; publico funere. Testamentum duplex ante biennium fecerat: alterum sua, alterum liberti manu, sed eodẽ exemplo: obsignaueratq; etiam humillimorum signis. Eo testamento hæredes æquis partibus reli-

quit Caium ex Germanico, & Tiberium ex Druso nepotes. Substituitq; inuicem. Dedit et legata plerisq;. Inter quos uirginibus uestalibus, ac militibus uniuersis, plebiq; Romanæ uiritim, atq; etiam separatim uicorum magistris.

C. SVETONII TRANQVILLI C. CAESAR CALIGVLA.

g Ermanicus C. Cæsaris pater, Drusi, et iunioris Antoniæ filius, à Tiberio patruo adoptatus, quæsturã quinquennium ante, quàm p leges liceret, & post eã consulatum statim gessit. Missusq; ad exercitũ in Germaniã, excessu Augusti nuntiato, legiones uniuersas imperatorem Tiberium pertinacissime recusantes, et sibi summam Reip. deferentes, incertum constantia an pietate maiore, compescuit: atq; hoste mox deuicto, triumphauit. Consul deinde iterum creatus, ac prius, quàm honorem iniret, ad componendum orientis statum expulsus, cum Armeniæ regem deuicisset: Cappadociam in prouinciæ formam redegisset: annum ætatis agens quartum & trigesimũ diutino morbo Antiochiæ obijt, non sine ueneni suspicione. Nam præter liuores, qui toto corpore erãt: & spumas, quæ per os fluebant: cremati quoq; cor inter ossa incorruptum repertũ est: cuius ea natura existimatur, ut tinctũ ueneno igne cõfici nequeat.

Obijt autem (ut opinio fuit) fraude Tiberij, ministerio, & opera C. Pisonis. Qui sub idẽ tempus Syriæ præpositus, nec dissimulans offendendum sibi aut patrem, aut filiũ, quasi planè ita necesse esset, etiam ægrum Germanicum grauissimis uerborum, ac rerum acerbitatibus nullo adhibito modo affecit: Propter quæ, ut Romam redijt, penè discerptus à populo, à senatu capitis damnatus est.

Omnes Germanico corporis, animiq; uirtutes, & quantas nemini cuiquam cõtigisse satis constat. Formam, & fortitudinem egregiam, ingenium in utroq; eloquentiæ, doctrinæq; genere præcellens: beneuolentiam singularem, conciliandæq; hominũ gratiæ, ac promerendi amoris mirum, & efficax studium. Formæ minus congruebat gracilitas crurum, sed ea quoq; paulatim repleta assidua equi uectione post cibum. Hostem comminus sæpe percussit. Orauit causas etiã triumphaleis, atq; inter cætera studiorum monimenta reliquit & comœdias græcas. Domi, forisq; ciuilis. Libera, ac fœderata oppida sine lictoribus adibat. Sicubi clarorum uirorum sepulchra cognosceret: inferias manibus dabat. Cæsorum clade uariana ueteres, ac dispersas reliquias uno tumulo humaturus colligere sua manu, & comportare primus aggressus est. Obtrectatoribus etiam qualescunq;, & quantacunq; de causa nactus esset, lenis adeo & innoxius, ut Pisoni decreta sua rescindenti, clientelas diu uexantĩ non prius succensere in animũ induxerit: quàm ueneficijs quoq;, et deuotionibus impugnari se compis

ſet. ac ne tunc quidem ultra progreſſus, quàm ut & amicitiam ei more maiorum renuntiaret, mandaretq; domeſticis ultionem, ſiquid ſibi accideret.

Quarum uirtutum fructum uberrimum tulit, ſic probatus & dilectus à ſuis, ut Auguſtus (omitto enim neceſſitudines reliquas) diu cunctatus, an ſibi ſucceſſorem deſtinaret, adoptandum Tiberio dederit. Sic uulgo fauorabilis, ut plurimi tradant, quoties aliquò adueniret: uel ſicunde diſcederet: præ turba occurrentium, proſequentium'ue, nonnunquam cum diſcrimine uitæ adiſſe. È Germania uero poſt compreſſam ſeditionẽ reuertenti prætorianas cohortes uniuerſas prodiſſe obuiam, quamuis pronuntiatum eſſet, ut duæ tantummodo exirẽt. Populi autem Romani ſexum, ætatem, ordinem omnem uſq; ad uiceſimum lapidem effudiſſe ſe.

Tamen longe maiora, et firmiora de eo iudicia in morte, ac poſt mortem extitere. Quo defunctus eſt die lapidata ſunt templa: ſubuerſæ deûm aræ: lares à quibuſdam familiares in publicum abiecti: partus coniugum expoſiti. Quin & barbaros ferunt, quibus inteſtinum, quibuſq; aduerſus nos bellum eſſet: uelut in domeſtico, communiq; mœrore conſenſiſſe ad inducias. Regulos quoſdam barbam poſuiſſe, et uxorum capita raſiſſe, ad indicium maximi luctus. Regum etiam regem & exercitatione uenandi, & conuictu Megiſtanum abſtinuiſſe, quod apud Parthos iuſticij inſtar eſt.

Romæ quidem, cum ad primam famam ualetudinis attonita, & mœſta ciuitas ſequentes nuntios

operiretur, & repente iam uesperi incertis authoribus conualuisse tandem percrebuisset: passim cum luminibus, & uictimis in Capitolium concursum est: ac pene reuulsæ templi fores, nequid gestientes uota reddere morarentur. Expergefactus è somno Tiberius est gratulantiũ uocibus, atq; undiq; concinnentium, salua Roma, salua patria, saluus est Germanicus. Et ut demum fato functum palàm factum est: non solatijs ullis, non edictis inhiberi luctus publicus potuit: durauitq; etiam per festos Decembris Mensis dies. Auxit gloriam, desyderiumq; defuncti & atrocitas insequentium temporum, cunctis nec temere opinantibus, reuerentia eius, ac metu repressam Tiberij sæuitiã, quæ mox eruperit. Habuit in matrimonio Agrippinam M. Agrippæ & Iuliæ filiam: & ex eo nouem liberos tulit: quorum duo infantes adhuc rapti, unus iam puerascens insigni festiuitate, cuius effigiem habitu Cupidinis in æde Capitolinæ Veneris Liuia dedicauit. Augustus in cubiculo suo positam, quotiescunq; introiret, exosculabatur. Cæteri superstites patri fuerunt. Tres sexus fœminini, Agrippina, Drusilla, Liuilla, continuo triennio natæ, totidem mares Nero, et Drusus, et C. Cæsar. Neronem, & Drusum senatus, Tiberio criminãte, hostes iudicauit, Caius Cæsar natus est pridie Calen. Septembres, patre suo, & C. Fonteio Capitone COSS. ubi natus sit, incertum diuersitas tradẽtium facit. Cn. Lentulus Getulicus Tyburi genitum scribit. Plynius Secundus in Treueris uico ambito

rino supra confluentes. Addit etiam pro argumen-
to aras ibi ostendi inscriptas ob Agrippinæ puer-
perium. Versiculi, imperante mox eo, diuulgati
apud hybernas legiones procreatum indicant.

In castris natus, patrijs nutritus in armis,
Iam designati principis omen erat.

Ego in actis Antij ipsum inuenio editum. Getuli-
cum refert Plynius quasi mentitum per adulatio-
nem, ut ad laudes iuuenis, gloriosiq; principis ali-
quid etiam ex urbe Herculi sacra sumeret: abu-
sum'q; audentius mendacio, quod ante annum fere
natus Grmanico filius Tyburi, fuerit appellatus et
ipse C. Cæsar: de cuius amabili pueritia, immatu-
ro'q; obitu supra diximus. Plynium arguit ratio
temporum. Nam qui res Augusti memoriæ manda
runt: Germanicum exacto consulatu in Galliã mis
sum consentiunt iam nato Caio. Nec Plynij opinio-
nem inscriptio aræ qcquam adiuuerit, cum Agrip
pina in ea regione bis filias enixa sit: & qualis-
cunq; partus, sine ullo sexus discrimine, puerperiũ
uocetur: quod antiqui etiam puellas pueras, sicut
et pueros puellos dictitarent. Extat et Augusti epi-
stola ante paucos, quàm obiret, menses ad Agrippi-
nã neptem ita scripta de Caio hoc. Neq; enim qsq̃
iã alius infans nomine pari tunc supererat. Pue-
rum Caium XV Cal. Iunij (si dij uolent) ut du-
cerent Talarius, et Asellius Hericum his constitui.
Mitto præterea cum eo ex seruis meis medicum,
quem scripsi Germanico, si uellet, ut retineret. Va-
lebis mea Agrippina, et dabis operã, ut ualẽs per-

uenias ad Germanicum tuũ. Abunde arbitror patêre, non potuisse ibi nasci Caiũ: quo propè bimulus demum perductus ab urbe sit. Versiculorum quoq; fidem eadem hæc eleuãt: et eo facilius, quod hi sine authore sunt. Sequenda igitur est (quæ sola actorum restat) & publici instrumenti authoritas. Presertim cum Caius, Antium omnibus semper locis, atq; secessibus prælatum non aliter quàm natale solum dilexerit. Tradaturq; etiam sedem, ac domicilium imperij tædio urbis transferre eò destinasse. Caligulæ cognomen castrensi loco traxit: quia manipulario habitu inter milites educabatur. Apud quos quantum præterea per hanc nutrimentorum consuetudinem amore, & gratia ualuerit, maxime cognitum est, cum post excessum Augusti, tumultuantes & in furorem usq; præcipites, solus haud dubie conspectu suo flexit. Non enim prius destiterunt, quàm abligari eum ob seditionis periculum, & in proximam ciuitatem demandari animaduertissent. Tunc demum ad pœnitentiã uersi represso, ac retento uehiculo, inuidiam, quæ sibi fieret, deprecati sunt. Comitatus est patrem in Syriaca expeditione. Vnde reuersus primum in matris, deinde ea relegata in Liuiæ Augustæ Proauiæ suæ contubernio mansit. Quã defunctam prætextatus etiam tum pro rostris laudauit. Transijtq; ad Antoniam auiam, & undeuigesimo ætatis anno accitus Capreas à Tiberio uno atq; eodem die togam sumpsit: barbamq; posuit, sine ullo honore, qualis contigerat tirocinio fratrũ

eius. Hic omnibus insidijs tentatus elicientium, cogentiumq; se ad querelas, nullam unquam occasionem dedit, perinde obliterato suorum casu, ac si nihil cuiquam accidisset. Quæ uero ipse pateretur incredibili dissimulatione transmittens. Tantiq; in auũ, & qui iuxta erant, obsequij, ut non immerito sit dictum, nec seruũ meliorem ullũ, nec deteriorem dominum fuisse. Naturam tamen sæuã, atq; probrosam, nec tunc quidem inhibere poterat: quin & animaduersionibus, pœnisq; ad suppliciũ datorum cupidissime interesset: et ganeas, atq; adulteria capillamento celatus, & ueste longa noctibus ambiret: ac scenicas saltandi, canendiq; artes studiosissime appeteret. Facile id sane Tiberio patiente, si per has mansuefieri posset ferum eius ingenium. Quod sagacissimus senex ita prorsus perspexerat, ut aliquoties prædicaret exitio suo, omniũq; Caium uiuere, & se natricem (serpentis id genus) P. R. Phaëthontem orbi terrarum educare. Non itaq; multo post Iuniam Claudillam M. Syllani nobilissimi uiri filiam duxit uxorem. Deinde augur in locum fratris sui Drusi destinatus, prius, quàm inauguraretur, ad pontificatum traductus est, insigni testimonio pietatis, atq; indolis, cum deserta, desolataq; reliquis subsidijs aula, Seiano hoste suspecto, mox & oppresso, ad spem successionis paulatim admoueretur. Quam quo magis confirmaret amissa Iunia ex partu, Enniam Næuiam Macronis uxorem, qui tum prætorianis cohortibus præerat: solicitauit ad stuprum, pollicitus & matrimo

nium suum si potitus imperio fuisset. Deq; ea re et iureiurando, & chirographo cauit. Per hanc insinuatus Macroni, ueneno Tiberium aggressus est, ut quidam opinantur, spirantiq; adhuc detrahi annulum, & quoniam suspicionem retinentis dabat, puluinum iussit inijci, atq; etiam fauces manu sua oppressit, liberto, qui ob atrocitatem facinoris exclamauerat, confestim in crucem acto. Nec abhorret à ueritate: cum sint quidam authores, ipsum postea, & si non de pfecto, at certe de cogitato quondam paricidio professum. Gloriatum enim esse assidue in commemoranda sua pietate ad ulciscendam necem matris, & fratrum, introisse se cum pugione cubiculum Tiberij dormientis, & misericordia correptum abiecto ferro recessisse. nec illum, quanquam sensisset, aut inquirere quicquam, aut exeq ausum. Sic imperium adeptus P. R. uel (ut ita dicam) hominum genus, uoti compotem fecit exoptatissimus princeps maximæ parti prouincialium, ac militum, q infantem pleriq; cognouerant: sed & ut uniuersæ plebi urbanæ ob memoriam Germanici patris, miserationemq; prope afflictæ domus. Itaq; ut à Miseno mouit, quamuis lugentis habitu, & funus Tiberij prosequens, tamen inter altaria, & uictimas ardenteisq; tedas, densissimo, & lætissimo obuiorum agmine incessit super fausta nomina, sydus, & pullũ, et pupũ, et alumnũ appellantium. Ingressoq; urbem statim consensu senatus, & irrumpentis in curiam turbæ, irrita Tiberij uolũtate, qui testamento alterum nepotẽ

suum prætextatum adhuc cohæredem ei dederat: ius, arbitriumq́; omnium rerum illi p̄missum est, tanta publica lætitia, ut tribus proximis mensibus (ac ne totis quidem) supra centum LX millia uictimarum cæsa tradantur. Cum deinde paucos post dies in proximas Campaniæ insulas traiecisset: uota pro reditu suscepta sunt, ne minimam quidē occasionem quoquam omittente, in testificanda sollicitudine, & cura de incolumitate eius. Vt uero in aduersam ualetudinem incidit: pernoctantibus cunctis circa palatium, non defuerunt, qui depugnaturos se armis pro salute ægri, quiq́; capita sua titulo proposito uouerent. Accessit ad immensum ciuium amorem notabilis etiam externorum fauor. Nanq; Arthabanus Parthorum rex odium semp̄, contemptumq́; Tiberij præseferens amicitiam eius ultro petijt: uenitq́; ad colloquium legati consularis: & transgressus Euphratem aquilas, & signa Romana, Cæsarumq́; imagines adorauit. Incendebat & ipse studia hominum omni genere popularitatis. Tiberio cum plurimis lachrymis pro concione laudato, funeratoq́; amplissime, confestim pandateriam, & pontias, ad transferendos matris, fratrisq́; cineres festinauit, tempestate turbida, quo magis pietas emineret. Adijtq́; uenerabundus, ac per semet in urnas condidit. Nec minore scæna hostiam præfixo in biremis puppe uexillo, et īde Romā Tyberi subuectos, p̄splendididissimū quēq; equestris ordinis, medio, ac frequenti die duobus forulis mausoleo ītulit. Inferiasq́; his annua religiōe publice in-

stituit, et eo amplius matri circenses, carpentumq́; quo in pompa traduceretur. At in memoriam patris, Septembrem mensem Germanicum appellauit. Post haec, Antoniae auiae quicquid unquam Liuia Augusta honorum cepisset, uno senatusconsulto congessit. Patruum Claudium eqtem Romanum ad id tempus collegam sibi in consulatu assumpsit. Fratrem Tiberium die uirilis togae adoptauit: appellauitq́; principem iuuentutis. De sororibus author fuit, ut omnibus sacramentis afficerentur. Neq; me, liberosq́; meos chariores habeo, quam Caium, & sorores eius. Item relationibus consulum, quod bonum, felixq́; sit. C. Caesariq́;, sororibus eius. Pari popularitate damnatos, relegatosq́; restituit. Criminumq́;, siqua residua ex priore tempore manebant, omnium gratiam fecit. Commentarios ad matris, fratrumq́; suorum causas pertinentes, ne cui postmodum delatori, aut testi maneret ullus metus: conuectos in forum, & ante clare obtestatus deos neq; legisse, neq; attigisse quicquam, concremauit. Libellum de salute sua oblatum non recepit contendens nihil sibi admissum, cur cuiquam inuisus esset: negauitq́; se delatoribus aures habere. Spintrias monstruosarum libidinum aegre, ne profundo mergeret, exoratus urbe summouit. Titi Labieni, Cordi Cremutij, Cassij Seueri scripta senatusconsultis abolita requiri, et esse in manibus, lectitariq́; permisit: quando maxime sua interesset, ut facta quaeq; posteris tradantur. Rationes imperij ab Augusto proponi solitas, sed à Tiberio itermissas publicauit. Magistratibus

liberam

liberam iurisdictionem, et sine sui appellatione con cessit. Equites romanos seuere, curioseq́;, nec sine moderatione recognouit, paldm adempto equo, quibus aut probri aliquid, aut ignominiæ inesset: eorum, qui minore culpa tenerentur, nominibus modo in recitatione præteritis, ut leuior labor iudicantibus foret. Ad quatuor priores quintam decuriam addidit. Tentauit et comitiorũ more reuocato, suffragia populo reddere. Legata ex testamento Tiberij quanquam abolito, sed et Liuiæ Augustæ, quod Tiberius suppresserat, cum fide, ac sine calumnia repræsentata persoluit. Ducentesimam auctionũ Italiæ remisit. Multis incendiorum damna suppleuit: ac siquibus regna restituit, affecit & fructum omnem uectigaliorum, & reditum medij temporis, ut Antiocho Comageno HS millies confiscatũ. Quoq́; magis nullius non boni exempli fautor uideretur: mulieri libertinæ octoginta donauit: quod excruciata grauissimis tormentis de scælere patroni reticuisset. Quas ab res inter reliquos honores decretus est ei clypeus aureus: quem quotannis certo die collegia sacerdotum in Capitolium ferrent senatu prosequente, nobilibusq́; pueris, ac puellis, carmine modulato, laudes uirtutum eius canentibus. Decretum autem, ut dies, quo cœpisset imperium, Palilia uocaretur, uelut argumentum rursus conditæ urbis. Consolatus quatuor gessit. Primum ex Calen. Ianuarij per duos menses. Secundum ex Calendis Ianuarij per triginta dies. Tertium usque in Idus Ianuarij. Quartum usque

VII Idus easdem. Ex omnibus duos nouissimos coniunxit. Tertium autem Lugduni iniit solus, nõ, ut quidam opinantur, superbia, negligentia'ue, sed quod defunctum sub Calendarum diem collegam resciisse absens non poterat. Congiarium populo bis dedit trecenos HS, toties abũdantissimum epulum senatui, equestriq; ordini, etiam coniugibus, ac liberis utrorunq;. Posteriore epulo forensia insuper uiris, pueris, ac foeminis fascias purpuræ, ac conchylij distribuit. Et ut lætitiam publicam in perpetuum quoq; augeret: adiecit diem saturnalibus: appellauitq; Iuuenalem. Munera gladiatoria partim ĩ Amphitheatro Tauri, ꝑtim in septis aliquot edidit: qbus inseruit cateruas Afrorum, Campanorumq; pugilum, ex utraq; regione electissimorũ. Neque spectaculis semper ipse præsedit: sed interdum aut magistratibus, aut amicis præsidendi munus iniunxit. Scenicos ludos & assidue, & uarij generis, multifariam fecit: quosdam etiam & nocturnos accensis tota urbe luminibus. Sparsit & missilia uariarũ rerum, et panaria cũ obsonio uiritim diuisit. Qua epulatione, equiti Romano contra se hilarius, auidius'q; uescenti partes suas misit. Sed & senatori ob eandem causam codicillos, quibus prætorem eum extra ordinem designabat. Edidit & Circenses plurimos a mane usque ad uesperam, interiecta modo affricanarum uenatione, modo Troiæ decursione, & quosdam præcipuos, minio, & chrysocolla constrato circo, nec ullis nisi ex senatorio ordine aurigantibus commisit, & su-

bitos, cum elegantiam apparatus circi prospicere pauci ex proximis moenianis postulassent.

Nouum praeterea, atq; inauditum genus spectaculi excogitauit. Nam Baiarum medium interuallum, & puteolanas moles trium millium & sexcentorum ferè passuum ponte coniunxit. Contractis undiq; onerarijs nauibus, & ordine duplici ad anchoras collocatis, superiectoq; aggere terreno, ac directo in appiae uiae formam. Per hunc pontem ultro citroq; commeauit, biduo continenti. Primo die phalerato equo, insignis quoq; quercea corona, & cetra, & gladio, aureaq; chlamyde. Postridie quadrigario habitu curriculo bijugi famosorum equorum prae se ferens Darium puerum ex Parthorum obsidibus, comitante praetorianorum agmine, & in essedo cohorte amicorum. Scio plerosq; aestimasse, talem à Caio pontem excogitatum, aemulatione Xerxis, qui non sine admiratione aliquanto angustiorem hellespontum contabulauerit. Alios, ut Germaniam, & Britanniam, quibus imminebat, alicuius immensi operis fama territaret. Sed auum meum narrantem puer audiebam, causam operis ab interioribus aulicis proditam, quod Thrasylus mathematicus, anxio de successore Tiberio, & in uerum nepotem proniori, affirmasset, non magis Caium imperaturum, quàm per baianum sinum equis discursurum. Edidit & peregre spectacula in Sicilia Syracusis atticos ludos, & in Gallia Lugduni miscellos. Sed & certamen quoque graecae, latinaeq; facundiae. Quo

certamine ferunt uictoribus præmia uictos contulisse, eorundem & laudes componere coactos. Eos autem, qui maxime displicuissent, scripta sua spongia, lingua'ue delere iussos, nisi ferulis obiurgari, aut flumine proximo mergi maluissent.

Opera sub Tiberio semiperfecta, templum Augusti, theatrumq; Pompeij absoluit. Inchoauit autem aquæductum regione Tyburti, & amphitheatrum iuxta septa. Quorum operum à successore eius Claudio, alterum peractum, omissum alterum est. Syracusis collapsa uetustate mœnia, deorũ ædes refectæ. Destinauerat & Sami Polycratis regiam restituere: Mileti didymæum peragere: in iugo alpium urbem condere: sed ante omnia Isthmum in Achaia perfodere. Miseratq; iam ad dimetiendum opus primipilarem Caium. Hactenus quasi de principe, reliqua ut de monstro narrãda sunt. Compluribus cognominibus assumptis (Nam & pius, & castrorum filius, & pater exercituum, & OPT. MAX. Cæsar uocabatur) cum audiret forte reges, qui officij causa in urbem aduenerant, concertantes apud se super cœnam de nobilitate generis exclamauit. εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς. Nec multum abfuit, quin statim diadema sumeret: speciemq; principatus in regni formam conuerteret: Verum admonitus, & principum, & regum se excessisse fastigium, diuinam ex eo maiestatem asserere sibi cœpit. datoq; negotio, ut simulachra numinum religione, et arte præclara, inter quæ olympici Iouis apportarentur è Græcia, quibus capite

dempto suum imponeretur, partem palatij ad forum usq; promouit: atq; æde Castoris, & Pollucis in uestibulum transfigurata, consistens sæpe inter fratres deos medium, adorandum se adeuntibus exhibebat: & quidam eum latialẽ Iouem consalutauerunt. Templum etiam numini suo proprium & sacerdotes, & excogitatissimas hostias instituit. In templo simulachrum stabat aureum iconicum. Amiciebaturq; quotidie ueste, quali ipse uteretur. Magisteria sacerdotij ditissimus quisq;, & ambitione, & licitatione maxima uicibus comparabant. Hostiæ erant phœnicopteri, pauones, tetraones, Numidicæ, Meleagrides, phasianæ: quæ generatim per singulos dies immolarentur: & noctibus quidem plenam, fulgentemq; lunam inuitabat assidue in amplexus, atq; concubitum. interdiu uero cum capitolino Ioue secretò fabulabatur, modo ĩsusurrãs, ac præbens inuicem aures, modo clarius, nec sine iurgijs. Nam uox comminantis audita est, εἰς αἶαν δαναῶν περῶσε. Donec exoratus, ut referebat, & in contubernium ultro inuitatus, super templũ diui Augusti ponte transmisso, palatium, capitoliumq; coniunxit. Mox quo propior esset, in area capitolina nouæ domus fundamenta iecit.

Agrippæ se nepotem neq; credi, neque dici ob ignobilitatem eius uolebat. Succensebatq;, si qui uel oratione, uel carmine, imaginibus eum Cæsarum insererent. Prædicabat autem matrẽ suam ex incesto, quod Augustus cum Iulia filia admisisset, procreatam. Ac non contentus hac Augusti insectatio-

ne, actiacis, singulasq; uictorias, ut funestas Po. Ro. & calamitosas uetuit solennibus ferijs celebrari. Liuiam Augustam proauiam Vlyssem stolatum identidem appellans, etiam ignobilitatis quadam ad senatum epistola arguere ausus est, quasi materno auo decurione fundano ortam, cum publicis monimentis certum sit, Aufidium Lingonem Romae honoribus functum. Auiae Antoniae secretum petenti denegauit, nisi ut interueniret Macro praefectus. Ac per istiusmodi indignitates, & taedia, causa extitit mortis, dato tamen, ut qdam putant, etiam ueneno. Nec defunctae ullum honorem habuit: prospexitq; è triclinio ardentem rogum. Fratrem Tiberium inopinantem, repente immisso tribuno militum, interemit. Syllanum item socerum, ad necem, secandasq; nouacula fauces compulit, causatus in utroq;, quod hic ingressum se turbatius mare nõ esset secutus: ac spe occupandi urbem, siquid sibi p tempestates accideret: remansisset: ille antidotum obo leuisset, quasi ad praecauenda uenena sua sumptum, cum & Syllanus impatientiam nauseae uitasset, & molestiam nauigandi: & Tiberius propter assiduam, & ingrauescentem tussim medicamento usus esset. Nam successorem imperij Claudium patruum non nisi in ludibrium reseruauit.

Cum omnibus sororibus suis stupri consuetudinem fecit. Plenoq; conuiuio singulas infra se uicissim collocabat, uxore supra cubante. Ex his Drusillam uitiasse uirginem, praetextatus adhuc creditur. Atque etiam in concubitu eius quondam de-

prehensus ab auia Antonia, apud quam simul educabãtur. Mox Lucio Cassio Longino consulari collocatam abduxit: & in modũ iustæ uxoris propalam habuit. Hæredem quoque bonorum, atque imperij æger instituit. Eadem defuncta, iustitium indixit, in quo, risisse, lauisse, cœnasse cum parentibus, aut coniuge, liberis'ue, capitale fuit. Ac mœroris impatiens, cum repente, noctu'q; profugisset ab urbe: transcurrisset'q; Campaniam: Syracusas petijt. Rursus'q; inde propere redijt, barba, capillo'q; promisso. Nec unquam postea (quantiscunq; de rebus) ne pro concione quidem populi, aut apud milites, nisi per nomen Drusillæ deierauit. Reliquas sorores, nec cupiditate tanta, nec dignatione dilexit: Vt quas sæpe exoletis suis prostrauerit. Quo facilius eas in causa Aemilij Lepidi condẽnauit, quasi adulteras, & insidiarum aduersus se conscias. Nec solum chirographa omnium requisita fraude, ac stupro diuulgauit: sed & tres gladios in necẽ suã præparatos Marti ultori, addito elogio, cõsecrauit.

Matrimonia contraxerit turpius, an dimiserit, an tenuerit non est facile discernere. Liuiam Horestillam C. Pisoni nubentem, cum ad officium & ipse uenisset: ad se deduci imperauit: intra'q; paucos dies repudiatam biennio post relegauit. quod repetisse usum prioris mariti tempore medio uidebatur. Alij tradunt, adhibitum cœnæ nuptiali mandasse ad Pisonem contra accumbentem, noli uxorem meam premere. statim'q; è conuiuio abduxisse eã secũ, et proximo die edixisse ma-

trimonium sibi repertum exemplo Romuli, & Augusti. Loliam Paulinã C. Memmio consulari, exercitus regenti nuptam, facta mentione auiæ eius, ut quondam pulcherrimæ, subito ex prouincia euocauit, ac perductam à marito coniunxit sibi, breuiq; missam fecit, interdicto cuiusquam in perpetuum coitu. Cesoniam neq; facie insigni, neq; ætate integra, matremq́; iam ex alio uiro trium filiarum, sed luxuriæ, ac lasciuiæ perditæ, & ardentius, & constantius amauit: ut sæpe chlamyde, peltaq́;, & galea ornatam, & iuxta adequitantem, militibus ostenderit, amicis uero etiam nudam. Quam enixam uxorio nomine dignatus est, uno atq; eodem die professus & maritum se eius, & patrem infantis ex ea natæ. Infantem autem Iuliam Drusillam appellatam, per omnium Dearum templa circunferens, Mineruæ gremio imposuit: alendamq́;, & instituendam commendauit. Nec ullo firmiore indicio sui seminis esse credebat, quàm feritatis, quæ illi quoq; tanta iam tunc erat, ut infestis digitis ora, et oculos simul ludentium infantium incesseret. Leue, ac frigidum sit his addere, quo propinquos, amicosq́; pacto tractauerit. Ptolemæum regis Iubæ filium, consobrinum suũ (erat enim & is M. Antonij ex Helenæ filia nepos) & in primis ipsum Macronem, ipsam Enniam adiutores imperij, quibus omnibus pro necessitudinis iure, proq́; meritorum gratia cruenta mors persoluta est. Nihilo reuerẽtior, leniorue erga senatum. Quosdam summis honoribus functos

ad essedum sibi currere togatos per aliquot pas-
suum millia, & cœnanti, modo ad pluteum, mo-
do ad pedes stare succinctos linteo passus est. Alios
cum clàm interemisset, citare nihilo minus ut uiuos
perseuerauerit, paucos post dies uolũtaria morte pe
rijsse mentitus. COSS. oblitis de natali suo edicere,
abrogauit magistratum, fuitq; per triduum sine
summa potestate Resp. Quæstorem suum in con-
iuratiõe nominatũ flagellauit ueste detracta, subie
ctaq; militum pedibus, quo firme uerberaturi in-
sisterent. Simili superbia, uiolentiaq; cæteros tra-
ctauit ordines. Ingetatus fremitu grauita in circo
loca de media nocte occupantium, omnes fustibus
abegit. Elisiq; per eum tumultum uiginti amplius
equites Ro. totidem matronæ super innumerã tur-
bam cæteram. Scenicis ludis, inter plebem & equi
tem causam discordiarum serens decimas maturius
dabat, ut equestria ab infimo quoq; occuparentur.
Gladiatorio munere, reductis interdum flagran-
tissimo sole uelis, emitti quenq̃ uetabat, remotoq;
ordinario apparatu, rabidis feris uilissimos senio
confectos, gladiatores quoq; pegmares, patres fa-
miliarium notos, sed insignes debilitate aliqua cor
poris, subijciebat. Ac nonnunquam horreis præ-
clusis populo famem indixit. Sæuitiam in-
genij per hæc maxime ostendit. Cum ad saginam
ferarum muneri præparatarum carius pecudes
compararentur, ex noxijs laniandos adnotauit. &
custodiarum seriem recognoscens, nullius inspecto
elogio, stans tantummodo intra porticum mediam

à caluo ad caluum duci imperauit. Votum exegit ab eo, qui pro salute sua gladiatoriam operam promiserat: spectauitq; ferro dimicantem: nec dimisit nisi uictorem, et post multas preces: alterum, qui se periturũ ea de causa uouerat: cunctantem pueris tradidit uerberatum, infulatumq; . qui uotum reposcentes per uicos agerent, quoad præcipitaretur ex aggere. Multos honesti ordinis, deformatos prius stigmatum notis, ad metalla, & munitiones uiarum, aut ad bestias condemnauit: aut bestiarum more quadrupedes cauea coërcuit: aut medios serra dissecuit. Nec omnes grauibus ex causis, uerum male de munere suo opinatos, uel quod nunquam per genium suum deierassent. Parentes supplicio filiorum interesse cogebat. Quorum uni ualetudinem excusanti lecticam misit. Alium è spectaculo pœnæ, epulis statim adhibuit: atq; omni comitate ad hilaritatem, & iocos prouocauit. Curatorem munerum, ac uenationum per continuos dies in conspectu suo cathenis uerberatum non prius occidit: quàm offensus putrefacti cerebri odore. Attellanæ poëtam, ob ambigui loci uersiculum, media amphitheatri arena igni cremauit. Equitẽ Romanũ obiectum feris, cum se innocentem proclamasset, reduxit: abscissáq; lingua rursus induxit.

Reuocatum quendam à uetere exilio sciscitatus, quid nam ibi facere consuesset, respondente eo per adulationem, deos semper oraui, ut (quod euenit) periret Tiberius, et tu imperares, opinans sibi quoq; exules suos mortem imprecari, misit circum insu-

las, qui uniuersos trucidarent. Cum discerpi senatorem concupisset: subornauit qui ingredientem curiam repente hostem publicum appellantes inuaderent: graphiisq; confossum lacerãdum cæteris traderent. Nec ante satiatus est, quàm membra, & artus, & uiscera hominis tracta per uicos, atq; ante se congesta uidisset. Immanissima facta augebat atrocitate uerborũ. Nihil magis in natura sua laudare se, ac probare dicebat, quàm (ut ipsius uerbo utar) inuerecundiam. Monenti Antoniæ auiæ, tanquam parum esset non obedire, memento, ait, omnia mihi in omnes licere. Trucidaturus fratrẽ, quem metu uenenorũ præmuniri medicamentis suspicabatur, antidotum inquit, aduersus Cæsarem? Relegatis sororibus non solum insulas habere se, sed etiã gladios minabatur. prætorium uirum ex secessu Anticyræ, quam ualetudinis causa petierat: propagari sibi commeatum sæpius desyderantem, cum mandasset interimi, adiecit necessariam esse sanguinis missionem, cui tandiu non prodesset helleborum. Decimo quoq; die, numerum puniendorum ex custodia subscribens rationem se purgare dicebat. Gallis, Græcisq; aliquot uno tempore condemnatis gloriabatur Gallo Græciam se subegisse. Non temere in quenquam, nisi crebris, & minutis ictibus animaduerti passus est, perpetuo, notoq; iã præcepto, ita fieri, ut se mori sentiat. Punito per errorem nominis alio, q̃ quem destinauerat: ipsum quoq; paria meruisse dixit. Tragicum illud subinde iactabat.

" Oderint, dum metuant.

Sæpe in cunctos pariter senatores, ut Seiani clientes, matris, ac fratrum suorum delatores inuectus est, prolatis libellis, quos crematos simulauerat: defensáq; Tiberij sæuitia, quasi necessaria, cum tot criminantibus credendum esset. Equestrem ordinem, ut scenæ, arenæq; deuotum assidue proscidit. Infensus turbæ fauenti aduersus studium suum ex=
" clamauit. Vtinam P. R. unam ceruicem haberet. Cumq; Tetrinius Latro postularetur, & q postularēt Tetrinios esse ait. Retiarij tunicati quinq; numero gregatim dimicantes sine certamine ullo totidem secutoribus succubuerant: cum occidi iuberentur: unus, resumpta fuscina, omnes uictores interemit. Hanc ut crudelissimam cædem & defleuit edicto: & eos, qui spectare sustinuissent: execratus est. Queri etiam palàm de conditione temporum suorum solebat: quod nullis calamitatibus publicis insignirentur. Augusti principatū clade uariana, Tiberij ruina spectaculorum apud Fidenas memorabile factum, sui obliuionem immunere prosperitate rerum. Atq; identidem exercituum cædes, famem, pestilentiam, incendia, hiatum aliquem terræ optabat. Animum quoq; remittenti, ludóq; & epulis dedito eadem dictorum, factorūq; sæuitia aderat. Sæpe in conspectu prandentis uel commessantis seriæ quæstiones p tormēta habebantur. Miles decollandi artifex qbuscunq; è custodia capita amputabat. Puteolis dedicatione pontis, quem excogitatum ab eo significauimus, cū

multos è litore inuitasset ad se, repente omnes præcipitauit. Quosdam gubernacula apprehendentes, contis, remisq; detrusit in mare. Romæ publico epulo seruum, ob detractam lectis argenteam lamnam carnifici confestim tradidit, ut manibus abscissis, atq; ante pectus è collo pendentibus, præcedente titulo, qui causam pœnæ indicaret, per cœtus epulantium circunduceretur. Mirmulonem è ludo rudibus secum batuentem, et sponte prostratum confodit ferrea sica, ac more uictorum cum palma discurrit. Admota altaribus uictima succinctus poparum habitu, elato alte malleo, cultrarium mactauit. Lautiore conuiuio effusus subito in cachinnos, COSS. qui iuxta cubabant, qdnam rideret blande quærentibus, quid, inquit, nisi uno meo nutu iugulari utrunq; uestrum statim posse. Inter uarios iocos, cum assistens simulachro Iouis Apellem tragœdum consuluisset, uter illi maior uideretur, cunctantem flagellis discidit, collaudans subinde uocem deprecantis, quasi etiam in gemitu prædulcem. Quoties uxoris uel amiculæ collũ exoscularetur: addebat, tam bona ceruix simulac iussero, demetur. Quin & subinde iactabat, exquisiturũ se uel fidiculis de Cesonia sua, cur eam tantopere diligeret. Nec minore liuore, ac malignitate, quàm superbia, sæuitiaq; penè aduersus omne genus hominum grassatus est. Statuas uirorum illustrium, ab Augusto ex capitolina area propter angustias in martium Campum collatas, ita subuertit, atq; disiecit: ut restitui saluis titulis non ualuerint.

Vetuit post hac uiuentium cuiquam usquam statuã aut imaginem, nisi se consulto, & authore poni. Cogitauit etiam de Homeri carminibus abolendis. Cur enim sibi non licere dicens, quod Platoni licuisset: qui eum è ciuitate, quam constituebat, eiecerit. Sed & Virgilij, & Titi Liuij scripta, & imagines, paulum abfuit, quin ex omnibus bibliothecis amouerit. Quorum alterũ, ut nullius ingenij, minimæq; doctrinæ, alterum ut uerbosum in historia, negligentemq; carpebat. De iuris quoq; consultis, quasi scientiæ eorum omnem usum aboliturus sæpe iactauit, se me hercle effecturum, nequid respondere possint præter eum. Vetera familiarum insignia nobilissimo cuiq; ademit: Torquato torquem, Cincinnato crinem, Cn. Pompeio stirpis antiquæ, magni cognomen. Ptolemæum, de quo retuli, & arcersitum è regno, & exceptum honorifice, non alia causa repente percussit: quàm qđ edente se munus ingressum spectacula conuertisse hominum oculos fulgore purpureæ abollæ animaduertit. Pulchros & comatos, quoties sibi occurrerẽt, occipitio raso deturpabat. Erat è suis Proculus patre primipilari, ob egregiam corporis amplitudinem, & speciem colosseos dictus. Hunc è spectaculis detractum, repente & in arenam deductum trahi, & mox hoplomacho comparauit: bisq; uictorem constringi sine mora iussit: & pannis obsitum uicatim circunduci, ac mulieribus ostendi, deinde iugulari. Nullus denique tam abiectæ conditionis, tamq; extremæ sortis fuit, cuius non com-

modis obtrectaret. Nemorensi regi, quod multos iã annos poteretur sacerdotio, ualidiorem aduersarium subornauit. Cum quodam die muneris, essedario Porio, ob prosperã pugnam seruum suum manumittenti studiosius plausum esset: ita se proripuit è spectaculis, ut calcata lacinia togæ, præceps per gradus iret indignabundus, & clamitans, dominum gentium populum ex re leuissima plus honoris gladiatori tribuentem, quàm consecratis principibus, aut præsenti sibi. Pudicitiæ neque suæ neque alienæ pepercit. Marcum Lepidum, M. Nestorem pantomimum, quosdam obsides dilexisse fertur commercio mutui stupri. Valerius Catulus consulari familia iuuenis stupratum à se, ac latera sibi contubernio eius deffessa etiam uociferatus est. Super sororum incesta, & notissimum prostitutæ Pyrallidis amorem, non temere ulla illustriore fœmina abstinuit: quas plerunq; cum maritis ad cœnam uocatis, præterq; pedes, suos transeuntes diligenter, ac lente, mercantium more consyderabat, etiam faciem manu alleuans, siquæ pudore summitterent. Quoties deinde libuisset, egressus triclinio, cum maxime placitam seuocasset, paulo post recẽtibus adhuc lasciuiæ notis reuersus uel laudabat palã, uel uituperabat singula, numerãs bona, malaue corꝑis, atq; concubitus. Quibusdã, absentiũ maritorũ noie, repudium ipse misit: iussitq; in acta referri. Nepotinis sumptibus oĩum prodigorũ ingenia superauit, cõmẽtus nouũ balnearũ usum, portentosissima genera ciborũ, atq; cœnarũ, ut calidis fri-

gidis'q; unguentis lauaretur, pretiosissimas margaritas aceto liquefactas sorberet: conuiuis ex auro panes, & obsonia apponeret, aut frugi hominem esse opportere dictitans, aut Cæsarem. Quin & numos nõ mediocris summæ è fastigio basilicæ Iuliæ per aliquot dies sparsit in plebem. Fabricauit & decedris Liburnicas, gemmatis puppibus, uersi coloribus uelis, magna thermarum & porticuum, & tricliniorum laxitate, magna'q; etiam uitium & pomiferarum arborum uarietate, quibus discumbens de die inter choros, ac symphonias litora Campaniæ peragraret. In extructionibus prætoriorum, atq; uillarum, omni ratione posthabita, nihil tam efficere concupiscebat, quàm quod posse effici negaretur. Et iactæ itaq; moles infesto, ac profundo mari, & excisæ rupes durissimi silicis, et cãpi montibus aggere æquati, & complanata fossuris montium iuga, incredibili quidem celeritate, cum moræ culpa capite lueretur. Ac ne singula enumerem, immensas opes, totum'q; illud Tib. Cæsaris uicies, ac septies millies HS non toto uertente anno absumpsit. Exhaustus igitur, atq; egens ad rapinas conuertit animum, uario, & exquisitissimo calumniarum, & auctionum, & uectigalium genere. negabat iure ciuitatem romanam usurpare eos, quorum maiores sibi, posteris'q; eam impetrassent, nisi filij essent. Neq; enim ĩtelligi debere posteros ultra hunc gradum. Prolata'q; diuorum Iulij & Augusti diplomata, ut uetera & obsoleta deflebat. Arguebat & perperam editos census, quibus

postea

postea quacunq; de causa quicquam incrementi ac cessisset. Testamenta primipilarium, qui ab initio principatus Tiberij neq; illum, neq; se hæredem reliquissent: ut ingrata rescidit. Item cæterorum, ut irrita, & uana, quoscunq; quis diceret hærede Cæsare mori destinasse. Quo metu iniecto, cum iam et ab ignotis inter familiares, et à parentibus inter liberos palàm hæres nuncuparetur: deriso-res uocabat: quod post nuncupationem uiuere per seuerarent: & multis uenenatas matteas misit. Cognoscebat autem de talibus causis taxato prius modo summæ, ad quem conficiendum consideret: confecto demum excitabatur. Ac ne paulum quidem moræ patiens super XL reos quondam ex diuersis criminibus una sententia condemnauit: gloriatusq; est expergefactæ somno Cæsoniæ, quantum egisset, dum ea meridiaret. Auctione propositæ, reliquias omnium spectaculorum subiecit: & uenditauit, exquirens per se pretia, & usq; eo extendens, ut quidam immenso coacti quædam emere, ac bonis exuti uenas sibi inciderent. Nota res est. Aponio Saturnino inter subsellia dormitante monitum à Caio præconem, ne prætorium uirum crebro capitis motu nutantem sibi præteriret: nec dicendi finem factum, quoad tredecim gladiatores HS nonagies ignoranti adicerentur.

In Gallia quoq; cum damnatarum sororum ornamenta, & supellectilem, & seruos, atq; etiam liberos, immensis pretijs uendidisset, inuitatus lucro quicquid instrumenti ueteris aulæ erat, ab urbe re

petijt, comprehensis ad deportandū meritorijs quoq; uehiculis, & pistrinensibus iumentis, adeo ut & panis Romæ sæpe deficeret: & litigatorum pleriq;, quod occurrere absentes ad uadimonium non possent: causa caderent. Cui instrumento distrahendo nihil nō fraudis, ac lenocinij adhibuit, modo auaritiæ singulos increpans, & quod non puderet eos locupletiores esse, quàm se, modo pœnitentiam simulans, quod principalium rerum priuatis copiam faceret. Compererat prouincialem locupletem ducenta HS numerasse uocatoribus, ut per fallaciam conuiuio interponeretur: nec tulerat moleste tā magno æstimari honorē cœnæ suæ. Huic postero die sedenti in auctione misit, qui nescio quid friuoli ducentis millibus traderet: diceretq; cœnaturum apud Cæsarem uocatu ipsius. Vectigalia noua, atq; inaudita primum per publicanos, deinde, quia lucrum exuberabat, per centuriones, tribunosq; prætorianos exercuit. Nullo rerum, aut hominum genere omisso, cui non tributi aliquid imponeret. pro edulijs, quæ tota urbe uenirent: certum statutumq; exigebatur. Pro litibus, atq; iudicijs, ubicunq; conceptis quadragesima summæ, de qua litigaretur, nec sine pœna, siquis composuisse, uel donasse negotium conuinceretur. Ex gerulorum diurnis quæstibus pars octaua, ex capturis prostitutarum quantum quæq; uno concubitu mereret. Additumq; ad caput legis, ut tenerentur publico & quæ meretricium, & quæ lenocinium fecissent: nec non & matrimonia obnoxia essent. Eiusmodi

uectigalibus indictis, neq; propositis, cum per ignorantiam scripturæ multa commissa fierent, tandem flagitante populo proposuit quidem legem, sed & minutissimus literis, & angustissimo loco, uti ne cui describere liceret. Ac ne quod non manubiarum genus expediretur: lupanar in palatio constituit, destructisq;, & instructis pro loci dignitate compluribus cællis, in quibus matronæ, ingenuiq; starent. Misit circum fora, & basilicas nomenclatores ad inuitandos ad libidinem iuuenes, senesque præbita aduenientibus pecunia fœnebri: Appositisq; qui nomina palàm subnotarent, quasi adiuuantium Cæsaris reditus. Ac ne ex lusu quidem aleæ compendium spernens, plus mendacio, atque etiam periurio lucrabatur. Et quondam proximo collusori, de mandata uice sua, progressus in atrium domus cum prætereuntes duos equites Romanos locupletes sine mora corripi, confiscariq; iussisset, exultans rediit, gloriansq;, nunquam se prosperiore alea usum. Filia uero nata paupertatem, nec iam imperatoria modo, sed & patria conquerens onera, collationes in alimoniam, atq; dotem puellæ recepit. Edixit & strenas ineunte anno se recepturum: stetitq; in uestibulo ædium Calen. Ianuarij ad captandas stipes, quas plenis ante eum manibus, ac sinu, omnis generis turba fundebat. Nouissime contrectandæ pecuniæ cupidine incensus sæpe super immensos aureorum aceruos patentissimo diffusos loco, & nudis pedibus spatiatus, & toto corpore aliquandiu uolutatus est.

Militiam, resq; bellicas semel attigit, neque ex destinato, sed cum ad uisendum nemus, flumenq; Clitumni Meuaniam processisset: admonitus de supplendo numero Batauorum, quos circa se habebat: expeditionis germanicæ impetum cepit: neque distulit: sed legionibus, & auxilijs undiq; excitis, delectibus undique acerbissime actis, contracto & omnis generis commeatu quantum nunquam ante, iter ingressus est: confecitq; modo tam festinanter, & rapide, ut prætorianæ cohortes contra morem signa iumentis imponere, & ita subsequi cogerentur: interdum adeo segniter, & delicate, ut octophoro ueheretur: atque à propinquarum urbium plebe uerri sibi uias, & conspergi propter puluerem exigeret. Postquam castra attigit, ut se acrem, & seuerum ducem ostenderet: legatos, qui auxilia serius ex diuersis locis adduxerant: cum ignominia dimisit. At in exercitu recensendo plerisq; Centurionum maturis iam, & nonnullis ante paucissimos, quàm consumaturi essent dies primos pilos ademit, causatus senium cuiusq;, & imbecillitatem. cæterorum increpita cupiditate, commoda emeritæ militiæ ad sexcentorum millium summam rescidit. Nihil autem amplius, quàm Minocynobellino Batauorum regis filio, q pulsus à patre cum exigua manu transfugerat, in deditionem recepto, quasi uniuersa tradita insula, magnificas Romam literas misit, monitis sæpe latoribus, ut uehiculo ad forum usque, & curiam pertenderent, nec nisi in æde Martis, ac frequente

ſenatu COSS. traderent. Mox deficiente belli materia, paucos de cuſtodia Germanos traijci, occuliq; trans Rhenum iuſſit: ac ſibi poſt prandium, quantumultuoſiſſime adeſſe hoſtem nuntiari. Quo facto, proripuit ſe cum amicis, & parte equitum prætorianorũ in proximã ſyluam, truncatisq; arboribus, & in modum trophæorum adornatis, ad lumina reuerſus, eorum quidem, qui ſecuti non eſſent, timiditatem, & ignauiam corripuit: comites autem, & participes uictoriæ nouo genere, ac nomine coronarum donauit: quas diſtinctas ſolis, ac lunæ, ſyderumq; ſpecie, exploratorias appellauit. Rurſus obſides quoſdam abductos è literario ludo, clamq; præmiſſos, deſerto repente conuiuio cum eqtatu inſecutus ueluti profugos, ac reprehenſos in cathenis reduxit. In hoc quoq; minimo præter modum intemperans. Repetita cœna renuntiantes coactum agmen, ſicut erant, loricatos ad diſcumbendum adhortatus eſt. Monuit etiam notiſſimo Virgilij uerſu. Durarent: ſecundisq; ſe rebus ſeruarẽt. Atq; inter hæc abſentem ſenatum, populumq; grauiſſimo obiurgauit edicto, quod Cæſare præliante, & tantis diſcriminibus obiecto, intempeſtiua cõuiuia, circum & theatra, & amœnos ſeceſſus celebrarent. Poſtremo, quaſi perpetraturus bellum directa acie in litore oceani, ac baliſtis, machinisq; diſpoſitis, nemine gnaro, ac opinante quidnã cœpturus eſſet, repẽte ut conchas legerent, galeasq; & ſinus replerent, imperauit, ſpolia oceani uocãs Capitolio, palatioq; debita. Et in indicium uictoriæ

altissimam turrem excitauit, ex qua, ut ex Pharo, noctibus ad regendos nauium cursus, ignes emicarent: pronũtiatoq; militi donatiuo, centenis uiritim denariis, quasi omne exemplum liberalitatis supergressus abite, inquit, læti, abite locupletes. Cõuersus hinc ad curam triumphi præter captiuos, ac transfugas barbaros, Galliarum quoq; procerissimum quenq;, &, ut ipse dicebat, ἀξιοθριάμβευτον. Ac nonnullos ex principibus legit, ac se posuit ad pompam: coëgitq; non tantum rutilare, & summittere comam, sed & sermonem germanicum addiscere, & nomina barbarica ferre. Præcepit etiam triremes, q̄bus introierat oceanum, magna ex parte itinere terrestri Romam deuehi. Scripsit & procuratoribus triumphum appararent, quam minima summa, sed quantus nunquam alius fuisset, quando in omnium hominum bona ius haberent.

Prius quàm prouincia decederet, consilium iniit nefandæ atrocitatis. Legiões, quæ post excessum Augusti seditionẽ olim mouerant, contrucidãdi, quod & patrem suum Germanicum ducem, & se infantem, tunc obsedissent. Vixq; à tam præcipiti cogitatione reuocatus, inhiberi nullo potuit modo, quin decimare uelle perseueraret. Vocatos itaq; ad concionẽ inermes, atq; etiam gladiis dispositis equitatu armato circundedit. Sed cum uideret suspecta re plerosq; dilabi ad resumenda, siqua uis fieret, arma: profugit concionem: confestimq; urbem petiit deflexa omni acerbitate in senatum: cui animaduertendos tantorum dedecorum rumores palàm minaba-

tur, querens inter cætera, fraudatum se iusto triumpho, cum ipse pauloante, nequid de honoribus suis ageretur, etiam sub mortis pœna denuntiasset.

Aditus ergo in itinere à legatis amplissimi ordinis, ut maturaret, orantibus quammaxima uoce, ueniam, inquit, ueniam, & hic mecum. Capulum gladij crebro uerberans, quo cinctus erat, edixit, & reuerti se, sed ijs tantum, qui optarent, equestri ordini, & populo. Nam se neq; ciuem, neq; principem senatui amplius fore. Vetuit etiam quenq; senatorum sibi occurrere, atque omisso, uel dilato triumpho ouans urbem natali suo ingressus est. Intráq; quartum mensem periit, ingentia facinora ausus, & aliquanto maiora moliens. Siquidem proposuerat Antium, deinde Alexandriam commigrare, interempto prius utriusque ordinis electissimo quoq;. Quod ne cui dubiũ uideatur, in secretis eius reperti sunt duo libelli diuerso titulo, alteri gladius, alteri pugio index erat. Ambo notas, & nomina continebant morti destinatorum. Inuenta & arca ingens uariorum uenenorum plena. quibus mox à Claudio demersis, infecta maria traduntur, non sine piscium exitio, quos enectos æstus in proxima litora eiecit. Statura fuit eminenti, pallido colore, corpore enormi, gracilitate maxima ceruicis, & crurum, & oculis, & temporibus concauis, fronte lata, & torua, capillo raro, ac circa uerticem nullo, hirsutus cætera. Quare transeunte eo, prospicere ex superiore parte, aut omnino quacunq; de causa capram nominare crimnosum

& exitiale habebatur. Vultum uero natura horri-
dum, ac tetrum etiam ex industria efferabat, com
ponens ad speculum in omnem terrorem, ac formi
dinem. Valetudo ei neq; corporis, neq; animi consti
tit. Puer comitiali morbo uexatus, in adolescentia,
ita patiens laborum erat, ut tamen nonnunquam
subita defectione gradi, stare, colligere semet, ac suf
ferre uix posset. Mentis ualetudinem & ipse sense
rat, ac subinde de secessu, deq; purgando cerebro
cogitauit. Creditur potionatus à Cesonia uxore ama
torio quidem medicamento, sed quod in furorẽ uer-
terit. Incitabatur ĩ somnio maxime, neq; enim plus,
quàm tribus nocturnis horis quiescebat, ac ne his
q̃dem placida quiete, sed pauida miris rerum ima-
ginibus, ut qui inter cæteras, pelagi quondam spe-
ciem colloquẽtem secum uidere uisus sit. Ideoq; ma
gna parte noctis, uigiliæ, cubandiq; tædio, nunc
toro residens, nunc per longissimas porticus uagus,
inuocare identidem, atq; expectare lucem consue-
uerat. Non immerito mentis ualetudini attri
buerim diuersissima in eodem uitia, summam con-
fidentiam, & contra nimium metum. Nam qui
Deos tantopere contemneret, ad mini ma tonitrua,
& fulgura conniuere, caput obuoluere, ad uero ma
iora proripere se è strato, sub lectumq; condere
solebat. Peregrinatione quidem Siciliensi, irrisis
multorum locorum miraculis, repente à Messana
noctu profugit, Aetnæi uerticis fumo, ac murmure
pauefactus. Aduersus Barbaros quoq; minacissi-
mus. Cum trans Rhenum inter angustias, densumq;

agmen iter essedo faceret: dicente quodam, non mediocrem fore consternationem, si unde hostis appareat: equum ilico conscendit: ac propere uersus ad pontes, ut eos calonibus, & impedimentis stipatos reperit, impatiens moræ per manus, ac super capita hominum translatus est. Mox etiam audita rebellione Germaniæ, fugam, & subsidia fugæ classes apparabat uno solatio acquiescens, transmarinas sibi superfuturas prouincias, si uictores alpium iuga, ut Cimbri, uel etiam urbem, ut Senones quondam occuparent. Vnde credo percussoribus eius postea consilium natum, apud tumultuantes milites ementiendi ipsum sibi manus intulisse, nuntio malæ pugnæ perterritum. Vestitu, calciatuq; & cætero habitu, neq; patrio, neq; ciuili, ac ne uirili quidem, ac deniq; non humano semper usus est. Sæpe depictas, gēmatasq; indutus penulas, manuleatus, & armillatus in publicum processit, aliquando sericatus & cycladatus, ac modo in crepidis, uel cothurnis, modo in speculatoria caliga, non nunquam socco muliebri. Plerunq; uero aurea barba fulmen tenens, aut fuscinam, aut caduceum deorum insignia. Atq; etiā Veneris cultu conspectus est. Triumphalem quidem ornatum etiam ante expeditionem assidue gestauit. Interdum & magni Alexandri thoracem repetitum è conditorio eius.

Ex disciplinis liberalibus minimum Eruditioni eloquentiæ plurimum attendit, quantumuis facundus, & promptus utiq; si perorandum in aliquem esset. Irato & uerba, & sententiæ suppete-

bant. pronuntiatio quoq; & uox, ut neq; eodem loci præ ardore consisteret: & exaudiretur à procul stantibus. Peroraturus stricturum se lucubrationis suæ telum minabatur. Lenius, comptius'q; scribendi genus adeo contemnens, ut Senecam tum maxime placentem, commissiones meras componere, & arenam esse sine calce diceret. Solebat etiam prosperis oratorum actionibus rescribere: & magnorum in Senatu reorum accusationes, defensiones'q; meditari. Ac (prout stylus cesserat) uel onerare sententia sua quenque, uel subleuare, equestri quoq; ordine ad audiendum inuitato per edicta.

Sed & aliorum generum artes studiosissime, et diuersissimas exercuit. Thrax, & auriga, & idem cantor, atq; saltator batuebat pugnatorijs armis. Aurigabat extructo plurifariam circo. Canendi, ac saltandi uoluptate ita efferebatur: ut ne publicis quidem spectaculis temperaret: quo minus & tragœdo pronuntianti concineret, et gestum histrionis quasi laudans uel corrigens palàm effingeret. Nec alia de causa uidetur eo die, quo periјt, peruigilium indixisse, quàm ut initium in scenã prodeundi licentia temporis auspicaretur. Saltabat autem nonnunquam etiam noctu. Et quondam tres consulares secunda uigilia in palatium accitos, multa'q;, & extrema metuentes super pulpitum collocauit. Deinde repente magno tibiarum, & scabellorum crepitu, cum palla, tunica'q; talari prosiluit: ac desaltato cantico abijt. Atq; hic tã docilis ad cætera, natare nesciјt. Quorum uero studio te-

neretur, omnibus ad insaniam fauit. M. Nestorem Pantomimum etiam inter spectacula osculabatur: ac siquis saltante eo uel leuiter obstreperet: detrahi iussum manu sua flagellabat. Equiti Ro. tumultuanti per Centurionem denuntiauit, ut abiret sine mora Hostiam: perferretq; ad Ptolemæum regem in Mauritanam codicillos suos. Quorum exem-
" plum erat. Ei, quem istuc misi, neque boni quicq̃,
" neq; mali feceris. Thraces quosdam Germanis corporis custodibus præposuit. Mirmillonum armaturas rescidit: Columbo uictori, leuiter tamen saucio uenenum in plagam addidit, quod ex eo columbinum appellauit. Sic certe inter alia uenena scriptũ ab eo repertum est. Prasinæ factioni ita addictus, & deditus, ut cœnaret in stabulo assidue, & maneret. Agitatori cythico comessatione quadã in apophoretis uicies HS contulit. Incitato, cuius equi causa pridie circenses, ne inquietaretur, uiciniæ silẽtium per milites indicere solebat, præter equile marmoreum, & præsepe eburneum, præterq; purpurea tegumenta, ac monile è gemmis, domum etiam, & familiam, & supellectilem dedit: quo lautius nomine eius inuitati, acciperentur: consulatũ quoq; traditur destinasse. Ita bacchantem, atq; grassantem non defuit plerisq; animus adoriri. Sed una & altera conspiratione detecta: alijs per inopiam occasionis cunctantibus, duo consilium communicauerunt: perfeceruntq;, non sine conscientia potentissimorum libertorum, præfectorumq; prætorij, quod ipsi quoq; & si falsò in quadam

coniuratione, quasi participes nominati, suspectos tamen se, & inuisos sentiebant. Nam & statim seductis magnam fecit inuidiam, districto gladio affirmans sponte se periturum, si & illis morte dignus uideretur. Nec cessauit ex eo criminari alterum alteri, atq; inter se omnes committere. Cum placuisset palatinis ludis spectaculo egressum meridie aggredi, primas sibi partes Cassius Chaerea tribunus cohortis praetoriae depoposcit, quem C. Senio rem iam, & mollem, & effoeminatũ denotare omni probro consuerat: & modo signum petenti Priapum aut Venerem dare, modo ex aliqua causa agenti gratias osculandam manum offerre formatam, commotamq; in obscoenum modum.

Futurae caedis multa prodigia extiterũt. Olympiae simulachrũ Iouis, quod dissolui, transferriq; Romam placuerat: tantum cachinnum repente edidit: ut machinis labefactactis opifices diffugerint. Superuenitq; ilico quidam Cassius quoq; nomine, uisum se somnio affirmans immolare taurum Ioui. Capitolium Capuae Idibus Martijs de coelo tactum est: item Romae caella palatina atriensis. Nec defuerunt qui coniectarent, altero ostento periculum à custodibus domino portendi, altero, caedem rursus insignem, qualis eodem die facta quondam fuisset. Consulenti quoq; de genitura sua, Sulla mathematicus certissimã necem appropinquare affirmauit. Monuerunt & fortunae antiatinae, ut à Cassio caueret. Qua causa ille Cassium Longinũ Asiae tum proconsulẽ occidẽdum delegauerat, immemor

Chæream Caſſium nominari. Pridie quàm periret, ſomniauit conſiſtere ſe in cœlo iuxta ſolium Iouis, impulſumq́; ab eo dextri pedis pollice, & in terras præcipitatum. Prodigiorum loco habita ſunt etiam quæ forte illo ipſo die paulo prius acciderāt. Sacrificans reſperſus eſt Phœnicopteri ſanguine. Et Pantomimus M. Neſtor tragœdiá ſaltauit: quā olim Neoptolemus tragœdus ludis, quibus rex Macedonum Philippus occiſus eſt, egerat. Et cum ī laureolo mimo, in quo actor proripiens ſe ruina ſanguinem uomuit, ut plures ſecundarum certatim experimentum artis darent: cruore ſcœna abundauit. Parabatur & in noctem ſpectaculum, quo argumenta inferorū per Aegyptios, et Aethiopes explicarentur. Nono Calendas Februarij, hora quaſi ſeptima cunctatus, an ad prandium ſurgeret, marceſcente adhuc ſtomacho pridiani cibi onere, tandem ſuadētibus amicis egreſſus eſt. Cum in crypta, per quam tranſeundum erat, pueri nobiles ex Aſia ad edendas in ſcœna operas euocati præpararentur: ut eos inſpiceret, hortareturq́;, reſtitit. Ac niſi princeps gregis algere ſe diceret: redire, ac repræſentare ſpectaculum uoluit. Duplex dehinc fama eſt: alij tradunt alloquenti pueros à tergo Chæream ceruicem gladio cæſim grauiter percuſſiſſe, præmiſſa uoce, hoc age. Dehinc Cornelium Sabinum alterum è coniuratis tribunum exaduerſo traiecſſe pectus. alij Sabinum, ſummota per conſcios Centuriones turba, ſignum more militiæ petiſſe, et Caio Iouem dante Chæream exclamaſſe, ac-

ciperatum, respicientiq; maxillam ictu discidisse. Iacentem, contractisq; membris clamitantem se ui uere, cæteri uulneribus XXX confecerunt. Nam signum erat omnium, repete. Quidam etiam per obscœna ferrum adegerunt. Ad primum tumultum lecticarij cum asseribus in auxilium accurre runt. Mox Germani corporis custodes, ac nonnullos ex percussoribus, quosdam etiam senatores innoxios interemerunt. Vixit annis XXVIII imperauit triennio & X mensibus, diebus'que VIII. Cadauer eius clàm in hortos lamianos asportatum, & tumultuario rogo semambustum le ui cæspite obrutum est. Postea per sorores ab exilio reuersas erutum, & crematum, sepultumq;. Satis constat prius, quàm id fieret, hortorum custodes umbris inquietatos. In ea quoque domo, in qua oc cubuerit, nullam noctem sine aliquo terrore tran sactam: donec ipsa domus incendio consumpta sit. Perijt unà & uxor Cesonia gladio à Centurione confossa, & filia parieti illisa. Conditionem temporum illorum etiam per hæc æstimare quiuis posset. Nam neq; cæde uulgata statim creditum est. Fuitq; suspicio ab ipso Caio, famam cædis simulatam & emissam, ut eo pacto erga se hominum mentes deprehēderet. Neq; coniurati cuiquam imperium destinauerunt. Et senatus in asserēda libertate adeo consensit, ut COSS. primo non in curiam, quia Iulia uocabatur, sed in Capitolium conuocarent. Quidam uero sententiæ loco abolendam Cæsarum memoriam, ac diruenda templa censue-

runt. Obseruatum autem, notatumq; est in primis, Cæsares omnes, quibus Caij prænomen fuit, ferro perijsse, iam inde ab eo, qui cinnanis temporibus sit occisus.

C. SVETONII TRANQVILLI DIVVS CLAVDIVS CAESAR.

PATREM Claudij Cæsaris Drusum, olim decimũ, mox Neronem prænomine, Liuia cum Augusto grauida nupsisset, intra mensem tertium peperit. Fuitq; suspicio ex victrico per adulterij consuetudinem procreatum. Statim certe uulgatus est uersus.

Τοῖς ἐυτυχοῦσι καὶ τρίμηνα παιδία.

Is Drusus in quæsturæ, præturæq; honore, dux rhetici, deinde Germanici belli oceanum septentrionalem primus Romanorum ducum nauigauit: transq; Rhenum fossas noui, & immensi operis effecit: quæ nunc adhuc Drusinæ uocantur. Hostem etiam frequenter cæsum, ac penitus in intimas solitudines actum non prius destitit insequi, quàm species barbaræ mulieris humana amplior, uictorem tendere ultra, sermone latino prohibuisset. Quas ob res ouandi ius, & triumphalia ornamenta percepit. Ac post præturam confestim inito consulatu, atque expeditione repetita, supremũ diẽ morbo obijt in æstiuis castris, quæ ex eo ap-

pellata sunt scelerata. Corpus eius per municipiorum, coloniarumq; primores, suscipientibus obuijs scribarum decurijs, ad urbē deuectum, sepultūq; est in Martio Campo. Cæterum exercitus honorarium ei tumulum excitauit: circa quem deinceps statuto die quotannis miles decurreret: Galliarūq; ciuitates publice supplicarent. Præterea senatus inter alia complura marmoreum arcum cum trophæis uia appia decreuit: et Germanici cognomen ipsi, posterisq; eius. Fuisse autem creditur nō minus gloriosi, quàm ciuilis animi. Nam ex hoste super uictorias opima quoq; spolia captasse, summoq; sæpius discrimine duces Germanorum tota acie insectatus, nec dissimulasse unquam pristinum se Reip. statum quandocunq; posset, restituturum. Vnde existimo nonnullos tradere ausos, suspectum eū Augusto, reuocatumq; ex prouincia, & quia cunctaretur, interemptum ueneno. Quod equidem magis ne prætermitterem retuli, quàm quia uerum, aut uerisimile putem. Cum Augustus tantopere, et uiuum dilexerit, ut cohæredem semper filijs instituerit, sicut quondam in senatu professus est: & defunctum ita pro concione laudauerit, ut deos precatus sit, similes ei Cæsares suos facerent: sibiq; tam honestum quandoq; exitum darent, quàm illi dedissent. Nec contentus, elogium tumulo eius uersibus compositis à se exculpsisse, etiam uitæ memoriam prosa oratione composuit. Ex Antonia minore complures quidem liberos tulit, uerum tres omnino reliquit, Germanicum, Liuillam, Claudium.

Claudius

Claudius natus est Iulio Antonio, Fabio Africano COSS. Calendis Augusti, Lugduni, eo ipso die, quo primum ara ibi Augusto dedicata est. appellatusq; Tiberius Claudius Drusus. Mox fratre maiore in Iuliam familiam adoptato, Germanici cognomen assumpsit. Infans autem relictus à patre, ac per omne ferè pueritiæ, atque adolescentiæ tempus, uarijs, & tenacibus morbis conflictatus est, adeo ut animo simul & corpore hebetato, ne progressa quidem ætate, ulli publico, priuatoq; muneri habilis existimaretur. Diu etiam, atq; post tutelam receptam alieni arbitrij, & sub pædagogo fuit: quẽ barbarum, & olim super iumentarium ex industria sibi appositum, ut se qbuscunq; de causis quam sæuissime coërceret: ipse quodam libello conqueritur. Ob hanc eandem ualetudinem, & gladiatorio munere, quod simul cum fratre memoriæ patris edebat, palliolatus nouo more præsedit: & togæ uirilis die, circa mediam noctem, sine solenni officio lectica in Capitolium latus est. Disciplinis tamen liberalibus ab ætate prima non mediocrẽ operam dedit: ac sæpe experimenta cuiusq; etiam publicauit. Verum nec sic quidem quicquam dignitatis assequi, aut spem de se commodiorem in posterum facere potuit. Mater Antonia portentum eum hominis dictitabat, nec absolutum à natura, sed tátum inchoatum, ac siquem socordiæ argueret: stultiorem aiebat filio suo Claudio. Auia Augusta pro despectissimo semper habuit, non affari nisi rarissime: non monere nisi acerbo, & breui scripto, aut

per internuntios solita. Soror Liuilla, cum audisset quandoq; imperaturum, tam iniquam, & tam indignam sortem PO. RO. palàm, & clare detestata est. Nam & auunculus maior Augustus quid de eo in utranq; partem opinatus sit, quo certius cognoscatur, capita ex ipsius epistolis posui.

Collocutus sum cum Tiberio, ut mandasti mea Liuia, quid nepoti tuo Tiberio faciendum esset ludis martialibus. Consentit autem uterq; nostrum semel nobis esse statuendum, quod consilium in illo sequamur. Nam si est, ἄρτιος (ut ita dicam) ὁλόκληρος, quid est, quod dubitemus, quin per eosdem articulos, & gradus perducendus sit, per quos frater eius perductus sit? Sin autem ἠλαττῶσθαι sentimus eum, καὶ βεβλάφθαι καὶ εἰς τὴν τοῦ σώματος καὶ εἰς τὴν τῆς ψυχῆς ἀρτιότητα. Præbenda materia deridendi & illum, & nos non est hominibus. τὰ τοιαῦτα σκώπτειν καὶ μυκτηρίζειν εἰωθόσι. Nam semper æstuabimus, si de singulis articulis temporum deliberabimus, μὴ προυποκειμένου ἡμῖν, posse arbitremur eum gerere honores nec'ne. In præsentia tamen quibus de rebus consulis curare eum ludis martialibus triclinium sacerdotum: non displicet nobis: si est passurus se ab Siluani filio homine sibi affini admoneri, nequid faciat, quod conspici, & derideri possit. Spectare eum circenses ex puluinari, non placet nobis. Expositus enim in prima fronte spectaculorum conspicietur. In albanum montem ire eum non placet nobis, aut esse Romæ latinarum diebus. Cur enim non

præficitur urbi, si potest fratrẽ suum sequi in montem? Habes nostras mea Liuia sentẽtias: qbus placet semel de tota re aliquid constitui: ne semper inter spem, & metum fluctuemus. Licebit autẽ, si uoles, Antoniæ quoq; nostræ des hanc partẽ epistolæ huius legendam. Rursus alteris literis Tiberium adolescentem. Ego uero, dum tu aberis, quotidie inuitabo ad cœnam, ne solus cœnet cum suo Sulpitio, & Athenodoro, qui uellem diligentius, & minus, μετέωρος deligeret sibi aliquem, cuius motum, & habitum, & incessum imitaretur misellus, ἀτυχεῖ πάνυ ἐν τοῖς σπουδαίοις λίαν. ubi non aberrauit eius animus satis apparet, ἡ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εὐγένεια. Item tertijs literis. Tiberium nepotem tuum placere mihi declamantem potuisse, peream nisi mea Liuia admiror. Nam qui tam ἀσαφῶς loquatur, qui possit, cũ declamat, σαφῶς dicere, quæ dicẽda sunt, non uideo. Nec dubium est, qd post hæc Augustus constituerit, & reliquerit eum nullo præter auguralis sacerdotij honore impertitum, ac ne hæredẽ qdem, nisi inter tertios, ac penè extraneos, ne parte sexta nuncuparet, legatoq; non amplius quàm octingentorum HS prosecutus. Tiberius patruus petenti honores consularia ornamenta detulit. Sed instantius legitimos flagitanti, id solum codicillis rescripsit XL aureos in saturnalia, & sigillaria misisse ei. Tunc demum abiecta spe dignitatis, ad otium concessit, modo in hortis, & sub urbano, modo domo, modo in Campaniæ secessu delitescens, atque ex contubernio sordidissimorum

hominum super ueterem segnitiæ notam, ebrietatis & aleæ quoq; infamiam subijt.

Cum interim (quanquam hoc modo agenti, nunquam aut officium hominum, aut reuerentia publica defuit. Equester ordo bis patronum eum perferendæ pro se legationis elegit. Semel cum deportandum Romam corpus Augusti humeris suis à COSS. exposcerent. Iterum cum oppressum Seianum apud eosdem gratularentur. Quin et spectaculis aduenienti assurgere, & lacernas deponere solebant. Senatus quoq;, ut ad numerum sodalium augustalium sorte ductorum extra ordinem addiceretur, censuit. Et mox ut domus ei, quam incendio amiserat: publica impensa restitueretur: dicendæq; inter consulares sententiæ ius esset. Quod decretum abolitũ est excusante Tiberio imbecillitatem eius, ac damnum liberalitate sua resarsurum pollicente. Qui tamen moriens & in tertijs hæredibus eum ex parte tertia nuncupatum, legato etiam circa HS uicies prosecutus, commendauit insuper exercitibus, ac senatui, populoq; Ro. inter cæteras necessitudines nominatim. Sub Caio demum fratris filio secundam existimationem circa initia imperij omnibus lenocinijs colligente, honores auspicatus, consulatum gessit unà per duos menses. Euenitq; ut primitus ingredienti, cum fascibus forum præteruolans Aquila dexteriore humero consideret. Sortitus est & de altero consulatu in quartum annum. Præseditq; nonnũquam spectaculis i Caij uicem, acclamante populo feliciter, partim patruo

imperatoris, partim Germanico fratri. Nec eo minus contumelijs obnoxius uixit. Nam & si paulo serius ad prædictam cœnæ horam occurrisset: non nisi ægre, & circuito demum triclinio recipiebatur. Et quoties post cibũ obdormisceret (quod ei ferè accidebat) olearum, ac palmularum ossibus incessebatur, interdum ferula, flagro'ue, uelut per ludum excitabatur à tropeis. Solebant et manibus stertentis socci induci, ut repente expergefactus faciem sibimet confricaret. Sed ne discriminibus quidem caruit, primum in ipso consulatu, quod Neronis, & Drusi fratrum Cæsaris statuas segnius locandas, ponendasq; curasset, penè honore summo tus est. Deinde extraneo, uel etiam domesticorum aliquo deferente assidue, uarieq; inquietatus. Cum uero detecta esset Lepidi, & Getulici coniuratio, missus in Germaniam inter legatos ad gratulandum, etiam uitæ periculum adijt. Indignante ac fremente Caio, patruum potissimum ad se missum, quasi ad puerum regendum, adeo ut nõ defuerint, qui traderent, præcipitatum quoq; in flumen sicut uestitus aduenerat. Atq; ex eo nunquam non in senatu nouissimus consularium sententiã dixit, ignominiæ causa post omnes interrogatus. Etiam cognitio falsi testamenti recepta est: in quo & ipse signauerat. Postremo etiam HS octogies pro introitu noui sacerdotij coactus impendere, ad eas rei familiaris angustias decidit: ut cum obligatam ærario fidem liberare non posset: in uacuum lege prædiatoria uenalis penderit sub edicto præfectorum.

Per hæc ac talia maxima ætatis parte transa-cta, quinquagesimo anno imperium cœpit, quantumuis mirabili casu. Exclusus inter cæteros ab insidiatoribus Caij, cum quasi secretum eo desyderante turbam summouerent: in diætam, cui nomen est Hermeũ, recesserat. Neq; multo post rumore cædis exterritus, prorepsit ad solarium proximum: interq; prætenta foribus uela se abdidit. latentem discurrens forte gregarius miles animaduersis pedibus è studio sciscitandi quis'nam esset, agnouit: extractumq;, & præ metu ad genua sibi accidentem, imperatorem salutauit. Hinc ad alios cõmilitones fluctuantes, nec quicquam adhuc quàm frementes perduxit. Ab his lecticæ impositus, & quia sui diffugerant, uicissim succollantibus in castra delatus est, tristis ac trepidus, miserante obuia turba, quasi ad pœnam raperetur insons. Receptus intra uallum inter excubias militum pernoctauit aliquanto minore spe quàm fiducia. Nam COSS. cũ senatu, et cohortibus urbanis forũ, capitoliumq; occuparunt, asserturi communem libertatem. Accitusq; & ipse per tribunum pl. in curiam ad suadenda, quæ uiderẽtur, ui se, & necessitate teneri respondit. Verũ postero die, & senatu segniore in exequendis conatibus per tædiũ, ac dissensionem diuersa censentiũ, & multitudine, quæ circunstabat, unum rectorem iam & nominatim exposcente, armatos pro concione iurare in nomen suũ passus est: promisitq; singulis quinadena HS, primus Cæsarum fidem militis etiam præmio pigneratus. Imperio sta-

bilito nihil antiquius dixit, quàm id biduum, quo de mutando Reip. statu hæsitatum erat: memoriæ eximere. Omnium itaque factorum, dictorumq; in eo ueniam, & obliuionem in perpetuum sanxit, ac præstitit. Tribunis modo, ac Centurionibus paucis è coniuratorum in Caium numero interemptis, exempli simul causa, & quod suam quoque cædem depoposcisse cognouerat. Conuersus hinc ad officia pietatis iusiurandum neque sanctius sibi, neque crebrius instituit, quàm per Augustum. Auiæ Liuiæ diuinos honores, & circensi pompa currum elephantorum Augustino similem decernenda curauit. Parentibus inferias publicas, & hoc amplius patri circenses annuos natali die, matri carpentum, quo per circum duceretur, & cognomen Augustæ, ab Auia recusatum, ad fratris memoriam per omnem occasionem celebratam. Comœdiam quoque græcam neapolitano certamine dedit: ac de sententia iudicum coronauit. Ne Marcum quidem Antonium inhonoratum, ac sine grata mentione transmisit, testatus quondam per edictum tanto impensius petere se, ut natalem patris Drusi celebrarent: quod idem esset & aui sui Antonij. Tiberio marmoreum arcum, iuxta Pompeij theatrum decretum quidem olim à senatu, uerum omissum peregit. Caij quoque & si acta omnia rescidit, diem tamen necis, quamuis exordium principatus sui uetuit inter fastos referri.

Et in semet augendo parcus, atq; ciuilis, prænomine imperatoris abstinuit: nimios honores recusa-

uit, sponsalia filiæ, natalemq; geniti nepotis silentio, ac tantum domestica religione transegit. Neminem exulum nisi ex senatus authoritate restituit. ut sibi in curiá præfectũ prætorij, tribunosq; militum secum inducere liceret: utq; rata essent, quæ procuratores sui in iudicando statuerent: precario exegit. Ius nundinarum in priuata prædia à COSS. petijt. cognitionibus magistratuum, ut unus è consiliarijs frequenter interfuit. Eosdem spectacula edẽtes surgens & ipse cum cætera turba uoce, ac manu ueneratus est. Tribunis pl. adeuntibus se pro tribunali excusauit: quod propter angustias non posset audire eos nisi stantes. Quare in breui spatio tãtum amoris, fauorisq; collegit: ut cum profectum eum Hostiam perijsse ex insidijs nuntiatum esset: magna consternatione populus & militem quasi proditorem, & senatum quasi parricidã diris execrationibus incessere nõ ante destiterit, quàm unus atq; alter, & mox plures à magistratibus ĩ rostra producti, saluum, et appropinquare confirmarent.

Nec tamen expers insidiarum usquequaq; permansit: sed & à singulis & per factionem, & deniquc ciuili bello infestatus est. E' plebe homo nocte media iuxta cubiculum eius cum pugione deprehensus est. Reperti & equestris ordinis duo in publico cum dolone, ac uenatorio cultro, præstolantes, alter ut egressum theatro, alter ut sacrificantem apud Martis ædem adoriretur. Conspirauerant autem ad res nouas Gallus Asinius, et Statilius Coruinus Pollionis, ac Messalæ oratorũ ne-

potes, assumptis compluribus libertis ipsius, atq; ser uis. Bellum ciuile mouit Furius Camillus Scribonianus Dalmatiæ legatus. Verũ intra quintum diem oppressus est. Legionibus, quæ sacramentum mutauerant, in pœnitentiam religione conuersis, postq̃ denuntiato ad nouum imperatorem itinere casu quodam, ac diuinitus, neq; aquila ornari, neq; signa conuelli, moueriq; potuerunt. Consulatus super pristinum. IIII gessit. Ex quibus duos primos iunctim, sequentes per interuallum, quarto quenque anno, semestrem nouissimum, bimestres cæteros. Tertium autem nouo circa principem exemplo in locum demortui suffectus. Ius & consul & extra honorem laboriosissime dixit, etiam suis, suorumq; diebus solennibus, nonnunquam festis quoq; antiquitus & religiosis. Nec semper præscriptam legum secutus duritiam, lenitatem'ue multarum, ex bono & æquo perinde ut afficeretur, moderatus est. Nam & ijs, qui apud priuatos iudices plus petendo formula excidissent: restituit actiones, & in maiore fraude conuictos legitimam pœnam supergressus ad bestias condemnauit.

In cognoscendo autem, ac decernendo mira uarietate animi fuit, modo circunspectus, et sagax, modo inconsultus, ac præceps, nonnũquam friuolus, amentiq; similis. Cum decurias rerum actu expũgeret, eum, qui dissimulata uacatione, quam beneficio liberorum habebat, responderat, ut cupidum iudicandi dimisit. Alium interpellatum ab aduersarijs de propria lite, negantemq; cognitionis rem,

sed ordinarij iuris esse, agere causam confestim apud se coëgit, proprio negotio documentum daturum, quàm æquus iudex in alieno negotio futurus esset. Fœminam non agnoscentem filium suum dubia utrinq; argumentorum fide ad confessionem compulit indicto matrimonio iuuenis. absentibus secundum præsentes dabat facillime, nullo delectu culpæ, nequis in aliqua necessitate cessasset. Proclamante quodã, præcidendas falsario manus, carnificem statim acciri cũ machæra, mensáq; laniona flagitauit. Peregrinitatis reum orta inter aduocatos leui contentione, togatum'ne, an palliatum dicere causam oporteret: quasi æquitatem integrã ostentans, mutare habitum sæpius, et prout accusaretur, defenderetur'q;, iussit. De quodam & negotio. ita ex tabella pronũtiasse creditur, secundum eos se sentire, qui uera proposuissent. Propter quæ usq; eo euiluit: ut passim ac propalàm contemptui esset. Excusans quidem testem è prouincia ab eo uocatum, negauit præstò esse posse. Dissimulata diu causa, ac post longas demum interrogationes, mortuus est, inquit, Puteolis. Alius gratias agens, quod reum defendi pateretur, adiecit: & tamen fieri solet. Illud quoq; à maioribus natu audiebam, adeo causidicos patientia eius solitos abuti, ut descendentem è tribunali non solum uoce reuocarent: sed & lacinia togæ retenta, interdum pede apprehenso retinerent. Ac necui hæc mira sint, litigatori græculo uox in altercatione excidit, καὶ σὺ γέρων εἶ, καὶ μωρός. Equitem quidem Ro. obscænitatis in fœminas reum, sed

falso, & ab impotentibus inimicis confícto crimine satis constat, cum scorta meritoria citari aduersus se, & audiri pro testimonio uideret: graphium et libellos, quos tenebat in manu, ita cum magna stultitiæ, & sæuitiæ exprobratione iecisse in faciẽ eius, ut genam non leuiter perstrinxerit.

Gessit & censuram intermissam diu post Paulum, Plancumq; CENSS. Sed hanc quoq; inæqualiter, varioq; & animo, & euentu. Recognitiõe equitum iuuenem plenum probri, sed quem pater probatissimum sibi affirmabat: sine ignominia dimisit, habere dicens CENS. suum. Alium corruptelis, adulterijsq; famosum nihil amplius, quàm monuit, ut aut parcius ætatulæ ĩdulgeret, aut certe cautius. Addiditq;, quare enim ego scio quam amicam habeas? & cum orantibus familiaribus dempsisset cuidam appositam notam, litura tamen, inquit, extet. Splendidum uirum, Græciæq; prouinciæ principem, uerum latini sermonis ignarum non modo albo iudicum erasit: sed etiam in peregrinitatem redegit. Nec quenq̃ nisi sua uoce, utcunq; quis posset, ac sine patrono rationem uitæ passus est reddere. Notauitq; multos, & quosdam inopinantes, et ex causa noui generis, ꝙ se inscio, ac sine cõmeatu Italia excessissent. Quẽdã uero, et ꝙ comes regis in prouincia fuisset, referens maiorũ temporibus Rabirio Posthumo, Ptolemæum Alexandriã, crediti seruandi causa secuto crimen maiestatis apud iudices motum. Plures notare conatus, magna inquisitorum negligẽtia, sed suo maiore dedecore innoxios

ferè reperit. Quibuscunq; cœlibatum, aut orbitatem, aut egestatem obijceret, maritos, patres, opulentos, se probantibus, eo quidem, qui sibimet uim ferro intulisse arguebatur, illæsum corpus ueste deposita ostentante. Fuerunt & illa in censura eius notabilia, quod essedum argenteum sumptuose fabricatum, ac uenale ad sigillaria redimi, còncidiq; coràm imperauit. Quodq; uno die XX edicta proposuit: interq; duo, quorum altero admonebat, ut uberi uinearum prouentu bene dolia picarentur: Altero, nihil æque facere ad uiperæ morsum, quàm taxi arboris succum. Expeditionem unam omnino suscepit: eamq; modicam cum decretis sibi à senatu ornamentis triumphalibus leuiorem maiestati principali titulum arbitraretur, uelletq; iusti triumphi decus, unde acquireret Britaniam potissimum elegit, neq; tentatam ulli post D. Iulium, & tunc tumultuantem ob non redditos transfugas. Huc cum ab Hostia nauigaret, uehementi circio bis penè demersus est propè Liguriam, iuxtaq; Stechadas insulas. Quare à Massilia Gessoriacum usq; pedestri itinere confecto, inde transmisit: ac sine ullo prælio, aut sanguine inter paucissimos dies parte insulæ in deditionem recepta, sexto quàm profectus erat mense Romam redijt: triumphauitq; maximo apparatu. Ad cuius spectaculum commeare in urbem non solum præsidibus prouinciarum permisit, uerum etiam exulibus quibusdam, atq; inter hostilia spolia naualem coronam fastigio palatinæ domus iuxta ciuicam fixit, traiecti, & quasi

domiti oceani insigne. Currũ eius Messalina uxor carpento secuta est. Secuti et triumphalia ornamen ta eodem bello adepti, sed cæteri pedibus est in præ texta. Crassus frugi equo phalerato, & in ueste pal mata, quod eum honorem iterauerat. Vrbis, annonæq; curam solicitissime semper egit. Cum Aemiliana pertinacius arderet in Diribitorio dua bus noctibus mansit: ac deficiente militum, ac fa- miliarum turba, auxilio plebem per magistratus ex omnibus uicis conuocauit: ac positis ante se cum pecunia fiscis, ad subueniendum hortatus est, repræ sentaturus pro opera dignam cuique mercedem. Arctiore autem annona ob assiduas sterilitates, de- tentus quondã medio foro à turba, conuitijsq;, ac simul fragminibus panis ita instratus, ut ægre, nec nisi postico euadere in palatiũ ualuerit: Nihil nõ ex eo cogitauit ad inuehendos etiam in tempore hyberno commeatus. Nam & negotiatoribus certa lucra proposuit suscepto in se damno, sicui quid per tempestatates accidisset, & naues mercaturæ causa fabricantibus magna commoda. Constituit pro conditione cuiusq; ciuis uacationem legis pa- piæ, poppeæ, latinæ, ius quiritum fœminis, ius qua tuor liberorum, quæ constituta, hodiéq; seruantur.

Opera magna potius, quàm necessaria q̃ multa perfecit. Sed uel præcipua, Aquæductum à Caio inchoatum. Item emissarium Fucini lacus, portumq; hostiensem. Quanquam sciret ex his al terum ab Augusto precantibus assidue Marsis ne- gatum, alterum à D. Iulio sæpius destinatum, ac

propter difficultatem omissum. Claudiæ aquæ gelidos, & uberes fontes, quorum alteri Cœruleo, alteri Curtio & Albudino nomen est: simulq; riuum Anienis nouo lapideo opere in urbem perduxit: diuisitq; in plurimos, et ornatissimos lacus. Fucinum aggressus est, non minus compendij spe, quàm gloriæ, cum quidã priuato sumptu emissuros se repromitterent: si sibi siccati agri concederentur. Per tria autem passuũ millia partim effosso monte, partim exciso, canalem absoluit. Aegre & post XI annos, quamuis continuis XXX hominum millibus sine intermissione operantibus, portum Hostiæ extruxit, circunducto dextra, sinistráq; brachio, & ad introitum profundo iam solo mole obiecta. Quam quo stabilius fundaret: nauem ante demersit: qua magnus Obeliscus ex Aegypto fuerat aduectus, congestisq; pilis superposuit altissimam turrim in exemplum Alexandrini Phari, ut ad nocturnos ignes cursum nauigia dirigerent.

Congiaria populo sæpius distribuit. Spectacula quoq; complura, magnificáq; edidit, non usitata modo, ac solitis locis, sed & commentitia, & ex antiqtate repetita, & ubi præterea nemo ante eũ. Ludos dedicationis Pompeiani theatri, quod ambustum restituerat: è tribunali posito in orchestra commisit: cum prius apud superiores ædes supplicasset, perq; mediam caucam sedentibus, ac silentibus cunctis descendisset. Fecit & seculares, quasi anticipatos ab Augusto, nec legitimo tempori reseruatos, quamuis ipse in historijs suis prodat intermis-

ſos eos, Auguſtum multo poſt, diligentiſſime anno- rum ratione ſubducta, in ordinem redegiſſe. Quare uox præconis irriſa eſt inuitantis more ſolenni ad ludos, quos nec ſpectaſſet quiſquam, nec ſpectaturus eſſet: cum ſupereſſent adhuc qui ſpectauerát: & quidam hiſtrionum producti olim, tunc quoq; producerentur. Circenſes frequenter etiam in uaticano commiſit, nonnunquam interiecta per quinos miſſus uenatione. Circo uero maximo marmoreis carceribus, auratiſq; metis, quæ utraq; & tophina, ac lignea antea fuerant exculto, propria ſenatoribus conſtituit loca promiſcue ſpectare ſolitis. Ac ſuper quadrigarum certamina Troiæ luſum exhibuit, & africanas, conficiente turma equitum prætorianorum, ducibus tribunis, ipſoq; præfecto. præterea theſſalos equites, q feros tauros per ſpatia Circi agunt: inſiliuntq; defeſſos: & ad terram cornibus detrahant. Gladiatoria munera pluriſaria, ac multiplicia exhibuit. Anniuerſarium in caſtris prætorianis, ſine uenatione, apparatuq; iuſtum, atque legitimum in ſeptis, ibidem extraordinarium & breue, dierumq; paucorum, quodq; appellare cœpit ſportulam, quia primum daturum ſe dixerat, uelut ad ſubitam, condictamq; cœnulam inuitare ſe populum. Nec ullo ſpectaculi genere communior aut remiſſior erat, adeo ut oblatos uictoribus aureos, prolataq; ſiniſtra pariter cum uulgo, uoce, digitiſq; numeraret, ac ſæpe hortádo, rogandoq; ad hilaritatem homines prouocaret, dominos identidem appellans, immiſtis interdum fri

gidis, & accersitis iocis. Qualis est, ut, cum palumbum postulantibus daturum se promisit: si captus esset. Illud quoq; planè quantumuis salubriter & in tempore, cum essedario, pro quo quatuor filij deprecabantur, magno omnium fauore indulsisset rudem, tabulam ilico misit, admonens populum, quantopere liberos suscipere deberet: quos uideret & gladiatori præsidio, gratiæq; esse. Edidit et in Martio Campo expugnationem, direptionemq; oppidi ad imaginem bellicam, & deditionem Britaniæ regum, præseditq; paludatus. Quin & emissurus Fucinum lacum, naumachiam ante commisit. Sed cum proclamantibus naumachiarijs, Aue imperator morituri te salutant, respondisset, auete uos, neq; post hanc uocem, quasi uenia data quisquam dimicare uellet, diu cunctatus an omnes igni, ferroq; absumeret: tandem è sede sua prosiluit: ac per ambitum lacus non sine fœda uacillatione discurrens, partim minando, partim adhortando ad pugnam compulit. Hoc spectaculo classis sicula, & rhodia concurrerunt, duo denarum triremium singulæ exciente bucina tritone argenteo, qui è medio lacu p machinam emerserat. Quædam circa cærimonias, ciuilemq;, & militarem morem, item circa omnium ordinum, statum, domi, forisq; aut correxit: aut exoleta reuocauit: aut etiam noua instituit. In cooptandis per collegia sacerdotibus, neminem nisi iuratus nominauit: obseruauitq; sedulo, ut quoties terra in urbe mouisset: ferias aduocata concione Prætor indiceret: utq; ob dira aut in urbe, aut

in Capitolio

in capitolio uisa obsecratio haberetur, eamq; ipse iure MAX. PONT. commonito pro rostris populo, præiret. Summotaq; operariorum, seruorumq; turba, rerum actum diuisum antea in hybernos, æstiuosq; menses, coniunxit. Iurisdictionem de fidei cōmissis quotannis, & tantum in urbe delegari magistratibus solitam in perpetuum, atq; etiã per prouincias potestatibus demandauit. Capiti papiæ poppeæ legis à Tiberio Cæsare, quasi sexagenarij generare nõ possent, edicto abrogauit. Sanxit, ut pupillis extra ordinem tutores à COSS. darentur: utq; hi, quibus à magistratibus prouinciæ interdicerentur, urbe quoq; & Italia summouerentur. Ipse quosdam nouo exẽplo relegauit: ut ultra lapidem tertium uetaret egredi ab urbe. De maiore negotio acturus in curia medius inter consulum sellas tribunitio subsellio sedebat. Commeatus à senatu peti solitos beneficij sui fecit. Ornamenta consularia etiam procuratoribus ducenarijs indulsit. Senatoriam dignitatem recusantibus equestrem quoq; ademit. Latum clauum quãuis initio affirmasset non lecturum se senatorẽ nisi ciuis Romani abnepotem, etiam libertini filio tribuit: sed sub conditione, si prius ab equite Romano adoptatus esset. Ac sic quoq; reprehensionem uerens, etiã Appium Cæcum CENS. generis sui proauctorẽ libertinorũ filios in senatum allegisse docuit, ignarus temporibus Appij, & deinceps aliquandiu libertinos dictos non ipsos, qui manumitterentur, sed ingenuos ex his procreatos. Collegio quæstorum

pro stratura uiarum gladiatorium munus iniunxit. Detractaq; hostiensi, & gallica prouincia, curã ærarij Saturni reddidit: quam medio tempore prætores, aut utiq; prætura functi sustinuerant. triumphalia ornamenta Syllano filiæ suæ sponso nondum puberi dedit. Maioribus uero natu, tam multis, tamq; facile, ut epistola cõmunis legionum nomine extiterit petentium, ut legatis consularibus simul cum exercitu & triumphalia darentur, ne causam quoquomodo belli quærerent. Aulo plancio etiam ouationem decreuit: ingressoq; urbẽ obuiam progressus, & in capitolium eunti, & inde rursus reuertenti latus texit. Gabinio secundo, Caucis gente germanica superatis, cognomen Caucium usurpare concessit. Equestres militias ita ordinauit, ut post cohortem, alam, post alam, tribunatum legionis daret: stipendiaq; instituit: & imaginariæ militiæ genus, quod uocatur supernumerum: quo absentes, & titulo' tenus fungerentur. Milites domus senatorias salutandi causa ingredi, etiã patrum decreto prohibuit. Libertinos, qui se pro equitibus Romanis agerent, publicauit. Ingratos, & de quibus patroni quererentur: reuocauit in seruitutẽ: aduocatisq; eorũ negauit, se aduersus libertos ipsorum ius dicturum. Cum quidam ægra et affecta mancipia in insula Aesculapij tædio medendi exponerent: liberos esse sanxit: nec redire in ditionem domini, si conualuissent. quod siquis necare mallet quenquam, quàm exponere, cædis crimine teneri. Viatores ne per Italiæ oppida, nisi aut pedibus,

aut sella, aut lectica transirent, monuit edicto. Puteolis, & Hostiae singulas cohortes ad arcendos incendiorum casus collocauit. Peregrinae conditionis homines uetuit usurpare nomina duntaxat gentilitia. Ciuitatem Romanam usurpātes in campo aesquilino securi percussit. Prouincias Achaiam, & Macedoniam, quas Tiberius ad curam suam transtulerat: senatui reddidit. Lycijs ob exitiabiles inter se discordias libertatem ademit. Rhodijs ad poenitentiam ueterum delictorum reddidit. Iliensibus, quasi Romanae gentis authoribus tributa in perpetuum remisit, recitata uetere epistola graeca Senatus PO. q; RO. Seleuco regi amicitiam, & societatem ita demum pollicentis, si consanguineos suos Ilienses ab omni onere immunes praestitisset. Iudaeos impulsore Christo assidue tumultuantes Roma expulit. Germanorum legatis in orchestra sedere permisit, simplicitate eorum, & fiducia motus, quod in popularia deducti, cum animaduertissent Parthos, & Armenios sedentes in senatu, ad eadem loca sponte transierant, nihilo deteriorem uirtutem, aut conditionem suam praedicantes. Dryudarum religionem apud Gallos dirae immanitatis, & tantum ciuibus sub Augusto interdictam penitus aboleuit. Contra, sacra Eleusinia etiam transferre ex Attica Romam conatus est. Templum quoque in Sicilia Veneris Erycinae uetustate collapsum, ut ex aerario PO. RO. reficeretur, author fuit. Cum regibus foedus in foro iecit, porca caesa, ac ue-

tere fecialium præfatione adhibita. Sed & hæc, & cætera, totumq; adeo ex parte magna principatum non tam suo quàm uxorum, libertorumq; arbitrio administrauit, talis ubique plerunq; qualem esse eum aut expediret illis, aut liberet. Sponsas admodum adolescens duas habuit, Aemiliã Lepidam Augusti proneptem, Item Liuiam Medullinam, cui cognomen & Camillæ erat è genere antiquo dictatoris Camilli. Priorem, quod parentes eius Augustum offenderant, uirginem adhuc repudiauit. posteriorem ipso die, qui erat nuptijs destinatus, ex ualetudine amisit. Vxores deinde duxit Plantiam Herculanillam triumphali, & mox Aeliam Petinam consulari patre. Cum utraq; diuortium fecit. Sed cum Petina ex leuibus offensis, cum Herculanilla ob libidinum probra, & homicidij suspicionem. Post has Valeriam Messalinam Barbati Messalæ consobrini sui filiam in matrimonium accepit. Quam cum comperisset super cætera flagitia, atq; dedecora, C. Silio etiam nupsisse, dote inter auspices consignata, supplicio affecit. confirmauitq; pro concione apud prætorianos, quatenus sibi matrimonia male cederent, permansurum se in cœlibatu, ac nisi permansisset: non recusaturum confodi manibus ipsorum. Nec durare ualuit, quin de conditionibus continuo tractaret etiam de Petinæ, quam olim exegerat: deq; Lolliæ Paulinæ, quæ C. Cæsari nupta fuerat. Verum illecebris Agrippinæ Germanici fratris sui filiæ per ius osculi, & blanditiarũ occasiones pel-

lectus in amorem, subornauit proximo senatu, qui censerent cogendum se ad ducendum eam uxorem quasi Reip. maxime interesset : dandamq; cæteris ueniam talium coniugiorum, quæ ad id tempus incesta habebantur. ac uix uno interposito die confecit nuptias, non repertis, qui sequerentur exemplum, excepto libertino quodam, & altero primipilari, cuius officium nuptiarũ & ipse cum Agrippina celebrauit. Liberos ex tribus uxoribus tulit: ex Herculanilla Drusum, & Claudiam: ex Petina Antoniam: ex Massalina Octauiã, & quẽ primo Germanicum, mox Britanicum cognominauit. Drusum Pompeium puberem amisit, piro per lusum in sublime iactato, & hiatu oris excepto strangulatum, cui & ante paucos dies filiam Seiani despondisset. Quo magis miror fuisse qui traderent, fraude à Seiano necatum. Claudiam ex liberto suo Botere conceptam, quamuis ante quintum mensem diuortij natã, aliq; cœptam, exponi tamẽ ad matris ianuam, & nudam iussit obijci. Antoniam Cn. Pompeio Magno, deinde Fausto Syllæ nobilissimis iuuenibus, Octauiã Neroni priuigno suo collocauit, Syllano ante desponsatam. Britanicum uigesimo imperij die, inq; secundo consulatu natũ sibi paruulum etiamtum, & militibus pro concione manibus suis gestans, & plebi ꝑ spectacula gremio, aut ante se retinens assidue commendabat: faustisq; omnibus eum acclamantium turba prosequebatur. E generis Neronem adoptauit. Põpeium, atq; Syllanum non recusauit modo, sed & interemit.

Libertorum præcipue suspexit Posidem spadonem: quem etiam britanico triumpho inter militares uiros hasta pura donauit. Nec minus Felicem, quem cohortibus, & alis, prouinciæq; iudeæ præposuit, trium reginarum maritum. Et Harpocrã, cui lectica per urbem uehendi, spectaculaq; publice edendi ius tribuit. Ac super hos Polybium à studijs, qui sæpe inter duos COSS. ambulabat. Sed ante omnes Narcissum ab epistolis, & Pallantem à rationibus, quos decreto quoq; senatus non præmijs modo ingentibus, sed et quæstorijs, prætorijsq; ornamentis ornari libenter passus est. Tantum præterea acquirere, & rapere, ut quærente eo quondam de fisci exiguitate non absurde sit dictum, abundaturum si à duobus libertis in consortium reciperetur. His (ut dixi) uxoribusq; addictus, non principem se, sed ministrum egit. Compẽdio cuiusq; horum, uel etiam studio, ac libine, honores, exercitus, impunitates, supplicia largitus est. Et quidem insciens plerunque, & ignarus. Ac ne sigillatim minima quæq; enumerem, reuocatas libertates eius, iudicia rescissa, suppositos, aut etiam palàm immutatos datorum officiorum codicillos. Appium Syllanum consocerum suum, Iuliasq;, alteram Drusi, alteram Germanici filiam crimine incerto, nec defensione ulla data, occidit. Item Cn. Pompeium maioris filiæ uirum, & L. Syllanum minoris sponsum. Ex quibus Pompeius in concubitu dilecti adolescentuli confossus est. Syllanus abdicare se prætura ante IIII. Calen. Ia-

nuarias, moriq; initio anni coactus. Die ipso Clau-
dij, & Agrippinæ nuptiarum in quinque &
XXX. senatores, trecentosq́; amplius equites Ro.
tanta facilitate animaduertit: ut de nece consularis
uiri renuntiante Centurione factum esse, quod im-
perasset, negaret quicquam se imperasse, nihilo
minus rem comprobaret, affirmantibus libertis,
officio milites functos, quod ad ultionem impera-
toris ultro procurrissent. Nam illud omnem fi-
dem excesserit: quod nuptijs, quas Messalina cum
adultero Silio fecerat: tabellas dotis ipse consigna-
uerit, inductus quasi de industria simularentur,
ad auertendum, transferendumq́; periculũ, quod
imminere ipsi per quædam ostenta portenderetur.

Authoritas, dignitasq́; formæ non defuit uel
stanti, uel sedenti, ac præcipue quiescenti. Nam
& prolixo, nec exili corpore erat. Et specie, ca-
nicieq́; pulchra, opimis ceruicibus. Cæterum &
ingredientem destituebant poplites minus firmi,
& remisse quid uel serio agentem multa dehone-
stabant. Risus indecens, ira turpior, spuman-
te rictu, humentibus naribus. plectra linguæ ti-
tubantia, Caputq; tum semper, tum in quantu-
locunque actu uel maxime tremulum.

Valetudine sicut olim graui, ita princeps
perprospera usus est, excepto stomachi dolore.
Quo se correptum etiam de consciscenda mor-
te cogitasse dixit. Conuiuia agitaui
& ampla, & assidua, ac ferè patentissimis lo-
cis, ut plerunque sexcenteni simul discumberent.

Conuiuatus & super emissarium fucini lacus, ac penè submersus, cum emissa impetu aqua redundasset. Adhibebat omni cœnæ & liberos suos cum pueris, puellisq; nobilibus. qui more ueteri ad fulcra lectorum sedentes uescerentur. Conuiuæ, qui pridie scyphum aureum surripuisse existimabatur, reuocato in diem posterum calicem fictilem apposuit. Dicitur etiam meditatus edictum, quo ueniam daret, flatum, crepitumq; uentris in conuiuio emittendi. Cum periclitatum quendam præ pudore ex continentia reperisset. Cibi, uiniq; quocunque & tempore, & loco appetentissimus. Cognoscens quondam in Augusti foro, uictusq; nidore prandij, quod in maxima Martis æde Salijs apparabatur: deserto tribunali, ascendit ad sacerdotes, unaq; discubuit. Nec temere unquã triclinio abscessit, nisi distentus, ac madens, & ut statim supino, ac per somnum hianti pinna in os inderetur ad exonerandum stomachum. Somni breuissimi erat. Nam ante mediam noctem plerũq; uigilabat: ut tamen interdiu nonnunquam in iure dicendo obdormisceret: uixq; ab aduocatis de industria uocem augentibus excitaretur. Libidinis in fœminas profusissimæ, marium omnino expers. Alea studiosissime lusit. de cuius arte librum quoq; emisit. Solitus etiam in gestatiõe ludere, ita essedo, alueoq; adaptatis, ne lusus confunderetur. Sæuum, & sanguinarium natura fuisse magnis, minimisq; apparuit rebus. Tormenta quæstionum, pœnasq; parricidarum repræsentabat: exigebatq; coram.

Cum spectare antiq moris supplicium Tyburi con-
cupisset: & deligatis ad palum noxijs carnifex de-
esset: accitum ab urbe uesperam usq; operiri perse-
uerauit. Quocunq; gladiatorio munere, uel suo, uel
alieno, etiam forte prolapsos iugulari iubebat, ma
xime retiarios, ut expirantium faciem uideret. Cũ
par quoddam mutuis ictibus concidisset: cultellos si-
bi paruulos ex utroq; ferro in usum fieri sine mo
ra iussit. Bestiarijs, meridianisq; adeo delectaba-
tur: ut etiam prima luce ad spectaculum descende
ret: & meridie dimisso ad prandium populo per
sederet: præterq; destinatos etiam leui, subitaq; de
causa quosdam committeret de fabrorum quoq;, ac
ministrorum, atq; id genus numero, si αὐτόματον
uel pegma, uel quid tale aliud parum cessisset. In
duxit & unum ex nomenclatoribus, sicut erat to
gatus. Sed nihil æque quàm timidus, ac diffi
dens fuit. Primis imperij diebus, quanquam (ut di
ximus) iactator ciuilitatis, neq; conuiuia inire au-
sus est, nisi ut spiculatores cum lanceis circunstarẽt:
militesq; uice ministrorum fungerẽtur: neq; ægrũ
quenquam uisitauit, nisi explorato prius cubiculo,
culcitisq;, & stragulis prætentatis, & excussis: Re
liquo autem tempore salutatoribus. Scrutatores sem
per apposuit, & quidem omnibus, et acerbissimos.
Serò enim, ac uix remisit, ne fœminæ, prætexta-
tiq; pueri, & puellæ contractarentur: et ne cuiuis
comiti, aut librario calamariæ, & graphiariæ the
cæ adimerẽtur. Motu ciuili, cum eum Camillus nõ
dubitans etiam citra bellum posse terreri, contume-

liosa, et minaci, & contumaci epistola cedere impe rio iuberet: uitamq; otiosam in priuata re agere, dubitauit, adhibitis principibus uiris, an obtempe raret. Quasdam insidias temere delatas adeo expauit, ut deponere imperium tentauerit. Quodam (ut supra retuli) cum ferro circa sacrifi cantem se deprehenso, senatum per præcones pro pere conuocauit: lachrymisq;, & uociferatione mi seratus est conditionem suam: cui nihil tuti usquã esset, ac diu publico abstinuit. Messalinæ quoq; a morem flagrantissimum, non tam indignitate con tumeliarum, quàm periculi metu, abiecit, cum adul tero Silio acquiri imperium credidisset. Quo tem pore fœdum in modum trepidus ad castra confu git, nihil tota uia, quàm esset'ne sibi saluum impe rium, requirens. Nulla adeo suspicio, nullus author tam leuis extitit: à quo non mediocri scru pulo iniecto ad cauendum, ulciscendumq; compel leretur. Vnus ex litigatoribus, seductum in salu tatione affirmauit se uidisse per quietem occidi eum à quodam. Deinde paulopost quasi percussorem agnosceret: libellum tradentem aduersarium su um demonstrauit. Confestimq; is pro deprehenso ad pœnam raptus est. Pari modo oppressum ferũt Appium Syllanum: quẽ cum Messalina, & Nar cissus conspirassent perdere, diuisis partibus, alter ante lucem similis attonito patroni cubiculum irru pit, affirmans somniasse se, uim ei ab Appio illa tam, altera in admiratione firmata, sibi quoq; ean dem speciem aliquot iam noctibus obuersari retu

lit. Nec multo post ex composito irrumpere Appius nuntiatus, cui pridie ad id temporis, ut adesset, praeceptum erat, quasi planè repraesentaretur somni fides. Arcessi statim, ac mori iussus est. Nec dubitauit postero die Claudius ordinem rei gestae perferre ad senatum, ac liberto gratias agere, quod pro salute sua etiam dormiens excubaret. Irae, atq; iracundiae conscius sibi, utranq; excusauit edicto. Distinxitq; pollicitus alteram quidem breuẽ, & innoxiam, alteram non iniustam fore. Hostiẽsibus, quia sibi subeunti Tyberim scaphas non miserint obuiam, grauiter correptis, eaq; cum inuidia ut in ordinem se coactum conscriberet: repente tantum modo satisfacientibus ueniam dedit. Quosdam in publico parum tempestiue adeuntes manu sua repulit. Item scribam quaestorium, itemq; praetura functum senatorem inauditos, et innoxios relegauit: quod ille aduersus priuatum se intemperantius affuisset: hic in aedilitate inquilinos praediorũ suorum contra uetitum cocta uendentes multasset: uillicumq; interuenientem flagellasset. Qua de causa etiam coërcionem popinarum AEDIL. ademit. At ne stultitiã qdẽ suã reticuit: simulatamq; à se ex industria sub Caio, ꝙ aliter euasurus, peruenturusq; ad susceptam stationẽ non fuerit, qbusdam oratiunculis testatus est. Nec ante persuasit, q̃ intra breue tempus liber editus sit, cui index erat, μωρῶν ἐπανάστασις. Argumentũ aũt stultitiã nemině fingere. Inter caetera in eo mirati sunt hoĩes et obliuionẽ, et inconsyderãtiã, uel, ut graece dicam,

μετεωρίαν καὶ ἀβλεψίαν. Occisa Messalina, paulo post quàm in triclinio decubuit: cur domina nõ ueniret, requisiuit. Multos ex ijs, quos capite dãnauerat, postero statim die et in consilium, et ad aleæ lusum admoueri iussit: & quasi morarentur, ut somniculosos per nuntium increpuit. Ducturus contra fas Agrippinam uxorem, nõ cessauit omni oratione filiam, & alumnam, & in gremio suo natam, atq; educatam prædicare. Asciturus in nomen familiæ Neronem, quasi parum reprehenderetur, quod adulto iam filio priuignum adoptaret: identidem diuulgauit neminem unquam per adoptionem familiæ Claudiæ insertum. Sermonis uero, rerumq; tantam sæpe negligentiam ostendit: ut nec quis, nec inter quos, quóue tempore, ac loco uerba faceret, scire ac cogitare existimaretur. Cum de lanijs, ac uinarijs ageretur, exclamauit " in curia, Rogo uos, quis potest sine offula uiuere? Descripsit abundantiam ueterũ tabernarum, unde solitus esset uinum olim et ipse petere. De quæstore quodã candidato inter causas suffragationis suæ posuit, quod pater eius frigidã ægro sibi aquã tempestiue dedisset. Inducta teste in senatu, hæc in " quit, matris meæ liberta, & ornatrix fuit. Sed me " patronum semper existimauit. Hoc ideo dixi, q̃d " quidam sunt adhuc in domo mea, qui me patro" num non putant. Sed et pro tribunali Hostiensibus quiddam publicæ orantibus, cum excanduisset, ni" hil habere se uociferatus est, quare eos demerea" tur, siquem alium, et se liberum esse. Nam illa eius

quotidiana, & planè omnium horarum, & momentorum erant, quid ego tibi theogonius uideor, & λογιότατος, multaq; talia etiam priuatis deformia necdum principi, neq; infacundo, neq; indocto, immo etiam pertinaciter liberalibus studijs dedito. Historiam in adolescentia hortante Tito Liuio, Sulpitio uero Flauo etiã adiuuãte scribere aggressus est. Et cum primum frequenti auditorio commisisset, ægre perlegit, refrigeratus sæpe à semetipso. Nam cum initio recitationis defractis compluribus subselliis obesitate cuiusdam risus exortus esset: ne sedato quidem tumultu temperare potuit, quin ex interuallo subinde facti reminisceretur, cachinnosq; reuocaret. In principatu quoq; & scripsit plurimũ: & assidue recitauit per lectorem. Initium autẽ sumpsit historiæ post cædem Cæsaris dictatoris. Sed et transit ad inferiora tempora, cœpitq; à pace ciuili. Cum sentiret neq; libere, neq; uere sibi de superioribus tradendi potestatem relictam, correctus sæpe & à matre & ab auia: prioris materiæ duo uolumina, posterioris unum & XL reliquit. Composuit & de uita sua octo uolumina magis inepte quàm ineleganter. Item Ciceronis defensionẽ aduersus Asinij Galli libros satis eruditam. Nouas etiam commentus est literas tres, ac numero ueterum quasi maxime necessarias addidit. De quarum ratione cum priuatus adhuc uolumen edidisset: mox princeps non difficulter obtinuit: ut in usu quoq; promiscuo essent. Extat talis scriptura in plerisq; libris, ac diurnis,

titulisq; operum. nec minore cura græca stu-
dia secutus est, amorem, præstantiamq; linguæ oc-
casione omni professus. Cuidam barbaro græce ac
» latine disserenti, cum utroq; inquit, sermone nostro
» sis peritus. Et in commendanda patribus conscri-
ptis Achaia gratam sibi prouinciā ait cōmunium
studiorum commercio. Ac sæpe in senatu legatis
perpetua oratione respondit. Multum uero pro tri-
bunali etiam heroicis locutus est uersibus. Quo-
ties quidem hostem uel insidiatorem ultus esset: ex-
cubitori tribuno signum de more poscenti non te-
mere aliud dedit, q̄ ἄνδρα ἐπαμύνασθαι, ὅτε τὶς
πρότερος χαλεπαίνῃ. Deniq; & græcas scripsit
historias θυῤῥενικῶν XX. χαρχηδονικῶν. VIII.
Quarum causa ueteri Alexandriæ Musæo addi-
tum ex ipsius nomine, institutumq;, ut quotannis in
altero θυῤῥενικῶν libri, in altero χαρχηδονικῶν
diebus statutis uelut in auditorio recitarentur toti
à singulis per uices. Sub exitu uitæ signa
quædam nec obscura pœnitentis de matrimonio
Agrippinæ, deq; Neronis adoptione dederat. Si-
quidem commemorātibus libertis, ac claudantibus
cognitionem, qua pridie quandam adulterij ream
condemnauit: sibi quoq; in fatis esse iactauit omnia
impudica, sed non impunita matrimonia. Et sub-
inde obuium sibi Britanicum arctius complexus,
hortatus est, ut cresceret: rationemq; à se omnium
factorum acciperet græca insuper uoce prosecutus,
ὁ ἔρος δ' ἐπείγεται. Cumq; impubi, teneroq; ad-
huc, quando statura permitteret, togam dare desti-

nasset, adijceret ut tandem PO. RO. uerum Cæsarẽ habeat. Non multoq; post testamentum etiam conscripsit, ac signis omnium magistratuum obsignauit. Prius igitur quàm ultra progrederetur, præuentus est ab Agrippina, quam præter hæc cõsciam quoq; nec minus delatores multorum criminum arguebant. Et ueneno quidem occisum conuenit: ubi autem, & per quem dato, discrepat. Quidam tradunt, epulanti in arce cum sacerdotibus, per Halotum spadonem prægustatorem. Alij domestico conuiuio, per ipsam Agrippinam, quæ boletum medicatum auidissimo ciborum talium obtulerat. Etiam de subsequentibus diuersa fama est. Multi statim hausto ueneno obmutuisse aiunt, excruciatumq; doloribus nocte tota, defecisse propè lucem. Nonnulli inter initia consopitum, deinde cibo affluente euomuisse omnia: repetitumq; toxico, incertum pulti ne addito, cum uelut exhaustum refici cibo oporteret, an immisso per clystere, ut quasi abundantia laboranti etiam hoc genere egestionis subueniretur. Mors eius celata est, donec circa successorem omnia ordinarentur. Itaq; & quasi pro ægro adhuc uota suscepta sunt: & inducti per simulationem comœdi, qui uelut desyderantem oblectarent. Excessit III Idus Octobris Asinio Marcello, Acilio Auiola COSS. LXIIII. ætatis, imperij. XIIII anno. Funeratusq; est solenni principum pompa, & in numerum deorum relatus. Quẽ honorẽ à Nerone destitutũ, abolitumq;, recepit mox per Vespasianũ.

Præsagia mortis eius præcipua fuerunt, Exortus crinitæ stellæ, quam cometem uocant. Tactumq; de cœlo monumentum Drusi patris. Et quod eodem anno ex omnium magistratuũ genere pleriq; mortem obierant. Sed nec ipse ignorasse, aut dissimulasse ultima uitæ suæ tempora uidetur aliquot qdem argumentis. Nam & cum COSS. designaret, neminem ultra mensem, quo obijt, designauit: & in senatu, cui nouissime interfuit, multum ad concordiam liberos suos hortatus, utriusq; ætatem suppliciter patribus commendauit. Et in ultima cognitione pro tribunali accessisse se ad finem mortalitatis quãquam abominantibus, qui audiebant semel atq; iterum pronuntiauit.

C. SVETONII TRANQVILLI NERO CLAVDIVS CAESAR.

e X gente Domitia duæ familiæ claruerunt, Ciluinorum, et Aenobarborum. Aenobarbi authorem originis, itemq; cognominis habent L. Domitium, cui rure quondam reuertẽti iuuenes gemini augustiore forma ex occursu imperasse traduntur: nuntiaret senatui, ac populo uictoriam, de qua incertum adhuc erat. Atq; in fidem maiestatis adeo permulsisse malas, ut è nigro rutilum, æriq; assimilẽ capillum redderent: Quod insigne mansit & in posteris eius, ac magna pars rutila barba fuerunt.

Functi autem consulatibus VII triumpho, censuráq; duplici, & inter patricios allecti perseuerauerunt omnes in eodem cognomine. Ac ne praenomina quidem ulla, praeterquam Cnei, & Lucij usurparunt. Eaq; ipsa notabili uarietate, modo cótinuantes ununquodq; per trinas personas, modo alternantes per singulas. Nam primum, secundúmq;, ac tertium Aenobarborum Lucios, rursus sequentes tres ex ordine Cneos accepimus. Reliquos non nisi uicissim, tum Lucios, tum Cneos. Plures è familia cognosci referre arbitror, quo facilius appareat ita degenerasse à suorum uirtutibus Nero, ut tamen uitia cuiusq; quasi tradita, & ingenita retulerit. Vt igitur paulo altius repetam, Atauus Cn. Domitius in tribunatu PONT. offensior, quod alium quàm se in patris sui locum cooptassent: ius sacerdotum subrogandorum à collegijs ad populum transtulit: ac in consulatu Allobrogibus. Aruernisq; superatis, elephanto per prouinciam uectus est turba militum, quasi inter solennia triumphi prosequente. In hunc dixit Licinius Crassus orator, non esse mirandum, quod aeneam barbam haberet, cui os ferreum, cor plumbeum esset. Huius filius praetor Caesarem abeuntem consulatu, quē aduersus auspicia, legesq; gessisse existimabatur: ad disquisitionem, senatus uocauit. Mox COS. imperatorem ab exercitibus gallicis retrahere tentauit. Successorq; ei per factionem nominatus principio ciuilis belli ad Corfiniū captus est. Vnde dimissus Massilienses obsidione laborantes cum ad-

uentu suo confirmasset, repente destituit. acieq; demum pharsalica occubuit, uir neq; satis constans, & ingenio truci. In desperatione rerum mortem timore appetitam, ita expauit, ut haustum uenenum pœnitentia euomuerit: medicumq; manumiserit, quod sibi prudens, ac sciens minus noxium temperasset. Consultante autem Cn. Pompeio de medijs, ac neutram partem sequentibus, solus censuit hostium numero habendos. Reliquit filium omnibus gentis suæ proculdubio præferendum. Is inter conscios cæsarianæ necis (quanquam insons) damnatus lege pedia, cum ad Cassium, Brutumq; se propinqua sibi cognatione coniunctos contulisset: post utriusque interitum classem olim commissam retinuit. Auxit etiam, nec nisi partibus ubiq; profligatis. M. Antonio sponte, & ingentis meriti loco tradidit, solusq; omnium ex ijs, qui pari lege damnati erant: restitutus in patriam amplissimos honores percucurrit: ac subinde redintegrata dissensione ciuili, eidem Antonio legatus delatam sibi summam imperij ab ijs, quos Cleopatræ pudebat, neq; suscipere, neq; recusare fidenter propter subitam ualetudinem ausus transit ad Augustum: & in diebus paucis obijt nonnulla & ipse infamia aspersus. Nam Antonius eum desyderio amicæ Seruiliæ naidis transfugisse iactauit.

Ex hoc Domitius nascitur. Quem emptorem familiæ, pecuniæq; in testamento Augusti fuisse, mox uulgo notatum est. Nō minus aurigādi arte in adolescentia clarus, quàm deinde ornamentis triūpha-

libus ex Germanico bello. Verum arrogans profu= sus, immitis CENS. L. Plancum uia sibi decee= dere AEDIL. coëgit: præturæ, consulatusq; ho= nore Equites Ro. matronasq; ad agendum mimum produxit in scænam. uenationes & in Circo, & in omnibus urbis regionibus dedit. Munus etiam gladiatoriú: sed tanta sæuitia, ut necesse fuerit Au= gusto clàm frustra monitum edicto coërcere.

Ex Antonia maiore patrem Neronis procreauit omni parte uitæ detestabilem. Siquidem comes ad orientem C. Cæsaris iuuenis occiso liberto suo, quod quantum potare iubebatur, recusarat, dimissus è cohorte amicorum nihilo modestius uixit. Sed & in uiæ Appiæ uico repente puerum citatis iumen= tis, haud ignarus obtriuit. Et Romæ, medio foro cuidam equiti Ro. liberius iurganti oculum eru= it. Perfidiæ uero tantæ, ut non modo argentarios pretijs rerum coëmptarum, sed & in prætura mercede palmarum aurigarios fraudauerit. Nota= tus ob hæc & sororis ioco. Querẽtibus dominis fa ctionum, repræsentanda præmia in posterum san xit. Maiestatis quoq;, & adulteriorum, incestiq; cum sorore Lepida sub excessu Tiberij reus muta tione temporum euasit. Decessitq; Pyrgis morbo aquæ intercutis, sublato filio Nerone ex Agrippi= na Germanico genita. Nero natus est ante no uem menses, quàm Tiberius excessit XVIII. Calen. Ianuarias iam tum quidem exoriente So= le penè, ut radijs prius, quàm terra contingere= tur. De genitura eius statim multa, & formidolosa

multis coniecturantibus. Præsagio fuit etiam Domitij patris uox inter gratulationes amicorum negantis, quicquam ex se, & Agrippina nisi detestabile, & malo publico nasci potuisse. Eiusdem futuræ infelicitatis signum euidens die lustrico extitit. Nam C. Cæsar rogante sorore, ut infanti, quod uellet nomen daret, intuens Claudium patruum suũ, à quo mox principe Nero adoptatus est: eius se dixit dare, neq; ipse serio, sed per iocum, & aspernãte Agrippina, quod tum Claudius inter ludibria aulæ erat. Trimulus patrem amisit. Cuius ex parte tertia hæres ne hanc quidem integram cepit: correptis per cohæredem Caium uniuersis bonis, & subinde matre etiam relegata penè inops, atq; egens apud amitam Lepidam nutritus est, sub duobus pædagogis saltatore, atq; tonsore. Verum Claudio imperium adepto, non solum paternas opes recuperauit: sed & Crispi Passieni uictrici sui hæreditate ditatus est. Gratia quidem, & potentia reuocatæ, restitutæq; matris usq; eo floruit, ut emanaret in uulgus, missos à Messalina uxore Claudij, qui eum meridiantem quasi Britanici æmulum strangularent. Additum fabulæ, & eosdem dracone è puluino se proferente conterritos refugisse. Quæ fabula exorta est deprehensis in lecto eius circum ceruicalia serpentis exuuijs. Quas tamen aureæ armillæ ex uolũtate matris inclusas dextro brachio gestauit aliquandiu, ac tædio tandem maternæ memoriæ abiecit: rursusq; extremis suis rebus frustra requisiuit. Tener adhuc nec dum

matura pueritia circensibus ludis, Troiam constantissime, fauorabiliter'q; lusit. Vndecimo ætatis anno à Claudio adoptatus est. Anneo'q; Senecæ iam tunc senatori in disciplina traditus. Ferunt Senecam proxima nocte uisum sibi per quietem C. Cæsari præcipere, & fidem somnio Nero breui fecit, prodita immanitate naturæ quibus primum potuit experimentis. Nanq; Britanicum fratrem, quod se post adoptionem Aenobarbum ex consuetudine salutasset: ut subdititium apud patrem arguere conatus est. Amitam etiam Lepidam ream testimonio coràm afflixit gratificans matri, à qua rea premebatur. Deductus in forum tiro, populo congiarium, militi donatiuum proposuit: indicta'q; decursione prætorianis, scutum sua manu prætulit: exinde patri gratias in senatu egit. Apud eundem COS. pro Bononiensibus latine, pro Rhodijs, atque Iliensibus græce uerba fecit. Auspicatus est & iurisdictionem Præfec. urbis, atq; latinarum, celeberrimis patronis, non translatitias, ut assolet, & breues, sed maximas, plurimas'q; postulationes, certatim ingerētibus, quamuis interdictū à Claudio esset. Nec multo post duxit uxorem Octauiam. Edidit'q; pro Claudij salute circenses, & uenationem. Septendecim natus annos, ut de Claudio palàm factum est, inter horam sextam, septimam'q; processit ad excubitores. Cum ob totius diei diritatem non aliud auspicandi tempus accommodatius uideretur: pro'q; palatij gradibus imperator consalutatus lectica in castra, & inde raptim

appellatis militibus in curiam delatus est. Discessit iam uesperi ex immensis, quibus cumulabatur, honoribus, tantum patris patriæ nomine recusato propter ætatem. Orsus hinc à pietatis ostentatione Claudium apparatissimo funere elatum laudauit, consecrauitq;. Memoriæ Domitij patris, honores maximos habuit. Matri summam omnium rerum publicarum, priuatarumq; permisit. Primo etiam imperij die signum excubanti tribuno dedit optimam matrem, ac deinceps eiusdem sæpè lectica per publicum simul uectus est. Antium coloniam deduxit, ascriptis ueteranis è prætorio, additisq; per domicilij translationem ditissimis primipilarium, ubi & portum operis sumptuosissimi fecit. Atque, ut certiorem adhuc indolem ostenderet: ex Augusti præscripto imperaturum se professus, neque liberalitatis, neque clementiæ, nec comitatis quidem exhibendæ ullam occasionē omisit. Grauiora uectigalia aut aboleuit, aut minuit. Præmia delatorum papiæ legis ad quartas redegit, diuisis populo uiritim quadragenis numis. Senatorum nobilissimo cuiq;, sed à re familiari destituto annua salaria, & quibusdam quingena constituit. Item prætorianis cohortibus frumentum, mēstruumq; gratuitum. Et cum de supplicio cuiusdam capite damnati, ut ex more subscriberet, admoneretur: quàm uellem inquit, nescire literas. Omnes ordines subinde memoriter salutauit. Agenti senatui gratias respondit, cum meruero. Ad campestres exercitationes suas admisit & plebem.

Declamauitq; sæpius publice. Recitauit & carmina non modo domi, sed in theatro tanta uniuersorum lætitia, ut ob recitationem supplicatio decreta sit: eaq; pars carminum aureis literis Ioui capitolino dicata. Spectaculorum plurima, & uaria genera edidit, iuuenales, circenses, scenicos ludos, gladiatorium munus. Iuuenalibus senes quoq; consulares, anusq; matronas recepit ad lusum. Circensibus loca equiti secreta à cæteris tribuit. Commisitq; etiam camulorum quadrigas ludis, quos pro æternitate imperij susceptos appellari maximos uoluit. Ex utroq; ordine, & sexu pleriq; ludicras partes sustinuerunt. Notissimus eques Rom. elephanto supersedens per catadromum decucurrit. Inducta est Afranij togata, quæ incendiũ scribitur: concessumq;, ut scenica, ardentis domus supellectilẽ diriperent: ac sibi haberent. Sparsa & populo missilia omnium rerum per omnes dies singula quotidie millia. Auiũ cuiusq; generis multiplex penus, tesseræ frumentariæ, uestis, aurum, argentum, gemmæ, margaritæ, tabulæ pictæ, mancipia, iumenta, atque etiam mansuetæ feræ, nouissime, naues, insulæ, agri. Hos ludos spectauit ex proscenij fastigio, munere, quod in amphitheatro ligneo, in regione martij campi intra anni spatium fabricato dedit. neminem occidit ne noxiorum quidem. Exhibuit autem ad ferrum etiam quadringentos senatores, sexcentosq; equites Ro. & quosdam fortunæ, atq; existimationis integræ, ex iisdem ordinibus, confectoresq; ferarum, & uaria arenæ mini-

steria. Exhibuit & naumachiam marina aqua innantibus belluis. Item pyrrhicas quasdam è numero epheborum, quibus post editam operam diplomata ciuitatis Romanæ singulis obtulit. Inter pyrrhicarum argumenta, taurus Pasiphaën in ligneo iuuencæ simulachro abditam iniit: ut multi spectantium crediderunt. Icarus primo statim conatu iuxta cubiculum eius decidit: ipsumq; cruore respersit. Nam perraro præsidere, cæterum accubans primum paruis foraminibus, deinde toto podio adaperto spectare consueuerat. Instituit & quinquennale certamen primus omnium Romæ more græco triplex, musicum, gymnicum, equestre, quod appellauit Neronia. Dedicatisq; thermis, atq; gymnasio, Senatui quoque, & equiti oleum præbuit. Magistros tot certamini præposuit consulares sorte, sede prætorum. Deinde in orchestram, senatumq; descendit: & orationis quidem, carminisq; latini coronam, de qua honestissimus quisque contenderat: ipsorum consensu concessam sibi recepit. Citharæ autem à iudicibus ad se delatam adorauit: ferriq; ad Augusti statuam iussit. Gymnico, quod in Septis edebat, inter buthysiæ apparatum, barbam primam posuit: conditamq; in auream pyxidem, & pretiosissimis margaritis adornatam capitolio consecrauit. Ad athletarum spectaculum inuitauit & uirgines uestales: quia olympiæ quoque Cereris sacerdotibus spectare conceditur.

Nõ immerito inter spectacula ab eo edita Tyridatis in urbẽ introitum retulerim. Quem Armeniæ

regem magnis pollicitationibus solicitatum, cum destinato per edictum die ostensurus populo propter nubilium distulisset: produxit quo opportunissime potuit dispositis circa fori templa armatis cohortibus curuli residens apud rostra triumphantis habitu, inter signa militaria, atq; uexilla, & primo per deuexum pulpitum subeuntem admisit ad genua, alleuatumq; dextra exosculatus est. Dein precanti tiara deducta, diadema imposuit. Verba supplicis interpretata prætorio uiro multitudini pronuntiante. Perductum in theatrum, ac rursus supplicantem iuxta se latere dextro collocauit. Ob quæ imperator consalutatus, laurea in capitolium lata. Ianum geminum clausit tam nullo q̃ residuo bello. Consulatus quatuor gessit, primum bimestrem, secundum & nouissimũ semestres, tertium quadrimestrem, medios duos continuauit: reliquos inter annua spatia uariauit. In iurisdictione postulatoribus nisi sequenti die, ac per libellos non temere respondit. In cognoscendo, morẽ eum tenuit, ut continuis actionibus omissis, singulatim quæq; per uices ageret. Quoties autem ad consultandum sederet, neq; in commune quicquam, neq; propalàm deliberabat: sed & conscriptas ab uno quoq; sententias tacitus, ac secretò legens, quid ipsi libuisset, perinde, atq; pluribus idẽ uideretur: pronuntiabat. In curiam libertinorum filios diu non admisit: admissisq; à prioribus principibus honores denegauit. Candidatos, qui supra numerũ essent, in solatium dilationis, ac more legionibus

præposuit. Consulatum in senos plerunq; menses dedit. Defunctoq; circa Calen. Ianuarij, altero è COSS. neminem substituit, improbans exemplũ uetus Caninij Rebuli uno die consulis. Triumphalia ornamenta etiam quæstoriæ dignitatis, & non nullis ex equestri ordine tribuit: nec utiq; de causa militari, sed et de quibusdam rebus. Orationes ad senatum missas præterito quæstoris officio ꝑ COS. plerunq; recitabat. Formam ædificiorum urbis nouam excogitauit, & ut ante insulas, ac domos porticus essent: de quarum solarijs incendia arcerentur: easq; sumptu suo extruxit. Destinarat etiam hostiatenus mœnia promouere: atq; inde fossa mare ueteri urbi inducere. Multa sub eo & animaduersa seuere, & coërcita, nec minus instituta. Adhibitus sumptibus modus. publicæ cœnæ ad sportulas redactæ. Interdictum, nequid in popinis cocti præter legumina, aut olera ueniret: cum antea nullũ non obsonij genus proponeretur. Afflicti supplicijs Christiani genus hominum superstitionis nouæ, ac maleficæ. Vetiti quadrigariorum lusus: quibus inueterata licentia passim uagantibus fallere, ac furari per iocum ius erat. Pantomimorum factiones cum ipsis simul relegatæ.

Aduersus falsarios tunc primum repertum, ne tabulæ nisi pertusæ, ac ter lino per foramina traiecto obsignaretur. Cautum, ut in testamentis primæ duæ ceræ testatorum modo nomine inscripto uacuæ signaturis ostenderentur. Ac nequis alieni testamenti scriptor legatum sibi ascriberet. Item ut

litigatores pro patrocinijs certam, iustamq; mercedem, pro subsellijs nullam omnino darent, præbẽte ærario gratuita. utq; rerum actu ab ærario causæ ad forum, ac recuperatores transferrentur: & ut omnes appellationes à iudicibus ad Senatum fierent. Augendi, propagandiq; imperij nec uoluntate ulla, neq; spe motus unquam, etiã ex Britania deducere exercitum cogitauit. Nec nisi uerecundia, ne obtrectare parentis gloriæ uideretur, destitit. Ponti modo regnum concedente Polemone, item alpium, defuncto Cottio in prouinciæ formam redegit. Peregrinationes duas omnino suscepit, Alexandrinam, & Achaicam, sed Alexandrinam ipso profectionis die destitit, turbatus simul religione, ac periculo. Nam cum circuitis templis in æde Vestæ resedisset: consurgenti ei primum lacinia obhæsit. Deinde tanta coorta caligo est, ut despicere non posset. In Achaia isthmum perfodere aggressus, prætorianos pro concione ad inchoandum opus cohortatus est, tubaq; signo dato, primus rastello humum effodit: & corbulæ congestam humeris extulit. Parabat & ad caspias portas expeditionem, conscripta ex italicis senum pedum tironibus noua legione, quam magni Alexandri phalangem appellabat.. Hæc partim nulla reprehensione, partim etiam non mediocri laude digna in unũ contuli: ut secernerẽ à probris, ac sceleribus eius, de qbus de hinc dicam. Inter cæteras disciplinas pueritiæ tpe imbutus et musica: statim ut ĩperiũ adeptus est

Terpnum Citharœdum uigentem tunc præter alios acceršijt: diebusq; continuis, post cœnam canenti in multam noctem assidens, paulatim & ipse meditari, exerceriq; cœpit. Neq; eorum quicquam omittere, quæ generis eius artifices uel conseruandæ uocis causa, uel augendæ factitarent. Sed & plumbeam chartham supinus pectore sustinere, & clystere, uomituq; purgari, & abstinere pomis, cibisq; officiẽtibus, donec blandiente profectu (quanquam exiguæ uocis & fuscæ) prodire in scœnam concupijt: subinde inter familiares græcum prouerbium iactans, occultæ musicæ nullum esse respectum. Et prodijt Neapoli primum, ac ne concusso quidẽ repẽte motu terræ theatro ante cantare destitit, quàm inchoatum absolueret νόμον. Ibidem sæpius & per complures cantauit dies, sumpto etiam ad reficiendam uocem breui tempore, impatiens secreti à balneis in theatrum transijt: mediaq; in orchestra frequente populo epulatus, si paulum subbibisset aliquid se suffertim tinniturũ græco sermone promisit. Captus autem modulatis Alexandrinorum laudationibus, qui de nouo commeatu Neapolim confluxerant: plures Alexandria euocauit. Neq; eo segnius adolescentes equestris ordinis, & V. amplius millia è plebe robustissimæ iuuentutis undiq; elegit. Qui diuisi in factiones plausuum genera condiscerent (bombos, & imbrices, et testas uocabant) operamq; nauarent. Cantanti sibi insignes pinguissima coma, et excellentissimo cultu pueri, ac non sine annulo læuis, quorum duces quadragena

millia HS merebant. Cum magni æstimaret cantare, etiam Romæ Neroneũ agona ante præstitutam diem reuocauit. Flagitantibusq; cunctis cœlestem uocem respondit quidem in hortis se copiam uolentibus facturum. Sed adiuuante uulgi preces etiã statione militum, quæ tunc excubabat, repræsentaturum se pollicitus libens, ac sine mora nomẽ suum in albo profitentium Citharœdorum iussit ascribi: sorticuláq; in urnam cum cæteris demissa intrauit ordine suo, simulq; præfecti prætorij citharam sustinentes, post tribuni militum, iuxtáq; amicorum intimi. Vtq; constitit peracto principio Nioben se cantaturum per Cliuium Rufum consularem pronuntiauit: & in horam ferè decimam perseuerauit: coronamq; eam & reliquam certaminis partem in annum sequentem distulit: ut sæpius canendi occasio esset. Quod cum tardum uideretur: non cessauit identidem se publicare. Non dubitauit etiam in priuatis spectaculis operam inter scenicos dare. Quodam prætorum HS decies offerente. Tragœdias quoq; cantauit personatus heroũ, deorumq;. Item heroidum, ac dearum personis effictis ad similitudinem oris sui, & fœminæ prout quãq; diligeret. Inter cætera cantauit Canacem parturientẽ, Orestem matricidam, Oedipodem excæcatum, Herculem insanum. In qua fabula fama est tirunculum militem positum ad custodiam aditus, cum eum ornari, ac uinciri cathenis, sicut argumentum postulabat, uideret, accurrisse ferendæ opis gratia. Equorum studio uel præci-

pue ab ineunte ætate flagrauit, plurimusq; illi sermo, quanquam uetaretur, de Circensibus erat. & quondam tractum prasinum agitatorem inter condiscipulos querens obiurgante pædagogo, de Hectore se loqui ementitus est. Sed cum inter initia imperij eburneis quadrigis quotidie in abaco luderet: ad omnes etiam mimos Circenses secessu commeabat, primo clàm, deinde propalàm, ut nemini dubium esset eo die utiq; affuturum. Neq; dissimulabat, uelle se palmarum numerũ ampliare, Quare spectaculum multiplicatis missibus in serum protrahebatur, ne dominis quidem iam factionum dignantibus nisi ad totius diei cursum greges ducere. Mox & ipse aurigare, atq; etiã spectari uoluit sæpius: positoq; in hortis inter seruitia, & sordidam plebem rudimento, uniuersorum se oculis in circo maximo præbuit, aliquo liberto mittente mappã, unde magistratus solent. Nec contentus harum artium experimenta Romæ dedisse, Achaiam (ut diximus) petit hinc maxime motus. Instituerant ciuitates, apud quas musici agones edi solent, omnes citharœdorum coronas ad ipsum mittere. Eas adeo grate recipiebat: ut legatos, qui pertulissent, non modo primos admitteret: sed etiã familiaribus epulis interponeret. À quibusdam ex his rogatus: ut cantaret super cœnã, exceptusq; effusius, solos scire audire græcos, solosq; se, & studijs suis dignos ait. Nec profectione dilata, ut primum Casiopen traiecit, statim ad aram Iouis Cassii cantare auspicatus est. Certamina deinceps obijt omnia. Nam

& quæ diuersissimorum temporum sunt, cogi in unum annum quibusdam etiam iteratis iussit. Olympiæ quoque præter consuetudinem musicum agona commisit. Ac, nequid circa hæc occupatum auocaret, detineret'ue, cum præsentia eius urbicas res egere à liberto Helio admoneretur: rescripsit his uerbis. Quãuis nunc tuum consilium sit, & uotum, me celeriter reuerti, tamen suadere, & optare potius debes, ut Nerone dignus reuertar. Cantante eo, nec necessaria qdem causa excedere theatro licitum erat. Itaq; & enixæ quædam in spectaculis dicuntur: & multi tædio audiendi, laudandiq; clausis oppidorũ portis, aut furtim desiluisse de muro, aut morte simulata funere elati. Quam autem trepide, anxieq; certauerit: quanta aduersariorum æmulatione, quo metu iudicum uix credi potest. Aduersarios quasi plane conditionis eiusdem obseruare, captare, infamare secretò nonnunquam, ex occursu maledictis incessere, ac siqui arte præcellerent, corrumpere etiam solebat. Iudices autem prius, quàm inciperet, reuerentissime alloquebatur, omnia se facienda fecisse: sed euentum in manu esse fortunæ. Illos ut sapientes, & doctos uiros fortuita debere excludere, atq; ut auderet hortantibus æquiore animo recedebat. ac ne sic quidem sine solicitudine taciturnitatem, pudoremq; quorundam pro tristitia, ac malignitate arguens, suspectosq; sibi dicens.

In certando uero ita legi obediebat, ut nunquam excreare ausus sudorem quoq; frontis brachio de-

tergeret: atq; etiam in quodam tragico actu, cum elapsum baculum cito resumpsisset, pauidus & metuens, ne ob delictum certamine summoueretur, nó aliter confirmatus est, quàm adiurante hypocrita non animaduersum id inter exultationes, succlamationesq; populi. Victorem autem seipse pronuntiabat. Qua de causa & praeconio ubiq; contendit. Ac ne cuius alterius hieronicarum memoria, aut uestigium extaret usquam, subuerti, et unco trahi, abijciq; in latrinas omnium statuas, & imagines imperauit. Aurigauit quoq; plurifariã. Olympijs uero etiã decemiugem, quamuis idipsum in rege Mithridate carmine quodam suo reprehendisset. Sed excussus curru, ac rursus repositus cum perdurare non posset, destitit ante decursum, nec eo secius coronatus est. Decedens deinde prouinciã uniuersam libertate donauit: simulq; iudices ciuitate romana, & pecunia grãdi, Quae beneficia è medio stadio istmicorũ die sua ipse uoce pronũtiauit. Reuersus è Graecia Neapolim, quod in ea primum artẽ protulerat, albis equis introijt disiecta parte muri, ut mos Hieronicarũ est. Simili modo Antium, inde Albanum, inde Romam. Sed & Romam eo curru, quo Augustus olim triumphauerat, & in ueste purpurea, distinctaq; stellis aureis chlamyde, coronamq; capite gerẽs olympicã, dextra manu pythiam, praeeunte pompa caeterarũ, cum titulis, ubi, & quos, quo cantionum, quoue fabularũ argumẽto uicisset, sequentibus currum ouantium ritu plausoribus, augustianos, militesq; se triũphi eius, clamitantibus.

mitantibus. Dehinc diruto circi maximi arcu, per uelabrum, forumq;, palatium, & Apollinem petijt. Incedenti passim uictimæ cæsæ sparso per uias identidem croco, ingestæq; aues, ac lennisci, & bellaria. Sacras coronas in cubiculis circum lectos posuit. Item statuas suas citharœdico habitu. Qua nota etiã nummum pcussit. Ac post hæc tantum abfuit à remittendo, laxandoq; studio, ut conseruandæ uocis gratia, neq; milites unquam nisi absens, aut alio uerba pronuntiante appellaret: neq; quicquam serio ioco'ue egerit, nisi astante Phonasco, q moneret, parceret arterijs: ac sudariũ ad os applicaret: multisq; uel amicitiam suam obtulerit: uel simultatem idixerit, prout quisq; se magis parcius'ue laudasset. Petulantiam, libidinem, luxuriam, auaritiam, crudelitatem sensim quidem primo & occulte, uelut iuuenili errore exercuit: sed ut tunc quoq; dubium nemini foret, naturæ illa uitia non ætatis esse. Post crepusculum statim arrepto pileo, uel galero popinas inibat: circumq; uicos uagabatur ludibundus, nec sine pernicie tamen. Siquidem redeuntes à cœna uerberare, ac repugnantes uulnerare, cloacisq; demergere assuerat. Tabernulas etiam effringere, & expilare, quintana domi constituta, ubi partæ, & ad licitationem diuidendæ prædæ pretium assumeretur. Ac sæpe in eiusmodi rixis oculorum, & uitæ periculum adijt à quodam laticlauio: cuius uxorem attrectauerat, propè ad necem cæsus. Quare nunquã postea publico se illud horæ sine tribunis cõ-

misit, procul & occulte subsequentibus. Interdiu quoque clàm gestatoria sella delatus in theatrum seditionibus pantomimorum ex parte prosceniy superiori signifer simul, ac spectator aderat. Et cum ad manus uentum esset: lapidibusq;, & subselliorũ fragminibus decertaretur: multa et ipse iecit in populum, atque etiam prætoris caput consauciauit.

Paulatim uero inualescentibus uitijs iocularia, & latebras omisit: nullaq; dissimulandi cura, ad maiora palàm erupit. Epulas è medio die ad mediam noctem protrahebat, refotus sæpius calidis piscinis, ac tempore æstiuo niuatis. Cœnitabatq; nonnunquam & in publico naumachia præclusa, uel Martio campo, uel Circo maximo, inter scortorum totius urbis, Ambubaiarumq; ministeria. Quoties Hostiam Tyberi deflueret, aut baianum sinum præternauigaret, dispositæ per litora, & ripas diuersoriæ tabernæ parabantur, insignes ganeæ, & matronarum institorum loco passim inuitantium, atque hinc inde orantium, ut appelleret. Indicebat & familiaribus cœnas, quorum uni mellita quadragies HS constiterunt: alteri pluris aliquanto rosaria. Super ingenuorum proagogia, & nuptarum concubinatus, uestali uirgini Rubriæ uim intulit. Acten libertam paulum abfuit, quin iusto matrimonio sibi coniungeret summissis consularibus uiris, qui regio genere ortam peierarent. Puerum Sporum ex sectis testibus, etiã in muliebrem naturam transfigurare conatus est, cum dote, & flammeo persolenni nuptiarum celeberrimo

officio deductum ad se pro uxore habuit. Extatq;
» cuiusdam non inscitus iocus, bene agi potuisse cum
» rebus humanis, si Domitius pater talem habuisset
» uxorem. Hunc Sporum augustarum ornamentis excultum, lecticaq; uectum, & circa conuentus, mercatusq; Graeciae, ac mox Romae circa sigillaria comitatus est, identidem exosculans. Nã matris concubitum appetisse, & ab obtrectatoribus eius, ne ferox, atq; impotens mulier, & hoc genere gratiae praeualeret, deterritum nemo dubitauit: utiq; post quam meretricem, quam fama erat Agrippinae simillimam, inter concubinas recepit. Olim etiam quoties lectica cum matre ueheretur, libidinatum incestae, ac maculis uestis proditum affirmant.

Suam quidem pudicitiam usqueadeo prostituit: ut contaminatis pene omnibus membris, nouissime quasi genus lusus excogitaret: quo ferae pelle contectus emitteretur e cauea, uirorumq;, ac foeminarũ ad stipem deligatorum inguina inuaderet. Et cum affatim desaeuisset, conficeretur a Doryphoro liberto, cui etiam sicut ipsi Sporus, ita ipse denupsit, uoces quoque, & eiulatus uim patientium uirginum imitatus. Ex nonnullis comperi, persuasissimũ habuisse eum, neminem hominem pudicum, aut ulla corporis parte purum esse, uerum plerosq; dissimulare uitiũ, & calliditate obtegere. Ideoq; professis apud se obscoenitatẽ, caetera quoq; cõcessisse delicta.

Diuitiarũ & pecuniae fructum non alium putabat, quàm profusionẽ, sordidos, ac deparcos esse, quibus ratio impensarũ cõstaret, praelautos: uereq;

magnificos, qui abuterentur, ac perderent. Laudabat, mirabaturq; auunculum Caium nullo magis nomine, quã quod ingentes à Tiberio relictas opes in breui spatio prodegisset. Quare nec largiendi, nec absumendi modum tenuit. In Tirydatem, quod uix credibile uideatur, octingenta numûm millia diurna erogauit: abeuntiq; super HS milies cõtulit. Menecratem citharœdum, & Spectillum mirmillonem triũphalium uirorum patrimonijs, ædibusq; donauit. Cercopitecum Panerotem fœneratorem, et urbanis, rusticisq; prædijs locupletatũ, propè regio extulit funere. Nullam uestem bis induit. Quadrigenis in punctum HS aleam lusit. Piscatus est rete aurato, purpura, coccoq; funibus nexis. Nunquam carrucis minus mille fecisse iter traditur, soleis mularum argenteis, canusinatis mulionibus, armillata & phalerata cum mazacum turba, atq; cursorũ.

Non in alia re damnosior, quàm in ædificãdo. Domum à palatio exquilias usq; fecit. Quam primo transitoriam, mox incendio absumptam, restitutamq; auream nominauit. De cuius spatio, acq; cultu suffecerit hoc retulisse. Vestibulum eius fuit, in quo Colossus CXX pedum staret. Ipsi effigiei tanta laxitas, ut porticus triplices milliarias haberet. Item stagnum maris instar, circũseptum ædificijs ad urbium speciem. Rura insuper aruis, atq; uinetis, & pascuis, syluisq; uaria cum multitudine omnis generis pecudum, ac ferarum. In cæteris partibus cuncta auro lita, distincta gemmis, unionũq; conchis erant. Cœnationes laqueatæ tabulis ebur-

neis uersatilibus, ut flores, fistulis, & unguēta desuper spargerētur. Præcipua cœnationum rotunda, quæ perpetuo diebus, ac noctibus uice mundi circumageretur. Balneæ marinis, & albulis fluentes aquis. Eiusmodi domum cum absolutam dedicaret, hactenus comprobauit: ut se diceret quasi hominem tandem habitare cœpisse. Præterea inchoabat piscinam à Miseno ad auernū lacum, contectam: porticibusq; conclusam, quo quicquid totis Baijs calidarum aquarū esset, committeretur. Fossam ab auerno Hostiam usque ut nauibus, nec tamen mari iretur, longitudinis per CLX milliaria, latitudinis, qua contrariæ quinqueremes commearent. Quorum operum perficiendorum gratia, quod ubiq; esset custodiæ in Italiam deportari, etiam scelere conuictos non nisi ad opus damnari præceperat. Ad hunc impendiorum furorem super fiduciam imperij, etiam spe quadam repentina immensarū, & reconditarum opum impulsus est, ex indicio equitis Rom. pro comperto pollicentis thesauros antiquissimæ gazæ, quos Dido regina fugiēs Tyro secum extulisset, esse in Africa uastissimis specubus abditos, ac posse erui paruula molientium opera.

Verum ut spes fefellit, destitutus, atque ita iam exhaustus, & gens, ut stipendia quoque militum, & commoda ueteranorū protrahi, ac differri necesse esset: calumnijs, rapinisq; intendit animum. Ante omnia instituit, ut è libertorum defunctorum bonis pro semisse dodrās cogeretur ei, qui sine probabili causa eo nomine essent, quo fuissent ullæ fa-

mulię, quas ipse contingeret. Deinde ut ingratorum in principem testamenta ad fiscum pertinerent. Ac ne impune esset studiosis uiris, qui scripsissent, uel dictassent ea: tum ut lege maiestatis facta, dictaq; omnia, quibus modo delator non deesset: tenerentur. Reuocauit & præmia coronarum: quæ unquam sibi in certaminibus ciuitates detulissent. Et cum interdixisset usum amethystini, ac tyrij coloris: summisissetq; qui nundinarum die paucula uncias uenderet: præclusit cunctos negotiatores. Quin etiam inter canendum animaduersam matronam è spectaculis uetita purpura cultam demõstrasse procuratoribus suis creditus, detractamq; illico non ueste modo, sed & bonis exuit. Nulli delegauit officium, ut nõ adijceret, scis quid mihi opus sit, & hoc agamus, nequis quicquam habeat. Vltimo templis compluribus dona detraxit: simulachraq; ex auro, uel argẽto fabricata cõflauit, in his penatum deorum, quæ mox Galba restituit.

Paricidia, & cædes à Claudio exorsus est. Cuius necis, & si non author, at conscius fuit, neque dissimulanter, ut qui boletos, in quo cibi genere uenenum is acceperat, quasi deorum cibum, posthac prouerbio græco collaudare sit solitus. Certe omnibus rerum, uerborumq; contumelijs mortuum insectatus est, modo stultitiæ, modo sæuitiæ arguens. Nam & morari eum inter homines desijsse produ cta prima syllaba iocabatur: multaq; decreta, & constituta, ut insipientis, atque deliri proirritis habuit. Denique bustum eius consepiri nisi humili,

leuiq; materia neglexit. Britanicum non minus æmulatione uocis, quæ illi iucundior suppetebat, quàm metu, ne quandoq; apud hominum gratiam paterna memoria præualeret, ueneno aggressus ē. Quod acceptum à quadā Locusta uenenariorum indice, cum opinione tardius cederet: uentre modo Britanici moto, accersitam mulierem sua manu uerberauit, arguens pro ueneno remedium dedisse, excusantiq; minus datum, ad occultandam facinoris inuidiam, sanè inquit legem Iuliam timeo. coēgitq; se coràm in cubiculo, quàm posset uelocissimum, ac præsentaneum coquere. Deinde in hœdo expertus, postquam is quinq; horas protraxit: iterum ac sæpius recoctum porcello obiecit. Quo statim exanimato, inferri in triclinium, dariq; cœnanti secum Britanico imperauit. Et cum ille ad primum gustum cōcidisset: comitiali morbo ex consuetudine correptum apud conuiuas ementitus, postero die raptim inter maximos imbres translatitio extulit funere. Locustæ pro nauata opera impunitatem, prædiaq; ampla, sed & discipulos dedit. Matrem dicta, factaq; sua exquirentem acerbius, & corrigentem hactenus primo grauabatur, ut inuidia identidem oneraret, quasi cessurus imperio, Rhodumq; abiturus: mox & honore omni, & potestate priuauit. Abductaq; militum & Germanorum statione contubernio quoque ac palatio expulit. Neque in diuexanda quicquam pensi habuit, summissis & qui Romæ morantem litibus, et in secessu quiescentem per conuitia, et iocos

terra, mariq; præteruehentes inquietarent. Verum minis eius, ac uiolentia territus perdere statuit. Et cum ueneno ter tentasset, sentiretq́; antidotis præmunitam, lacunaria, quæ noctu super dormentem laxata machina deciderent: parauit. Hoc consilio per conscios parum cælato, solutilem nauē, cuius uel naufragio, uel cameræ ruina periret: commentus est. Atq; ita reconciliatione simulata iucundissimis literis Baias euocauit ad solēnia quinquatrium simul celebranda. Datoq; negotio trierarchis, qui liburnicam, qua aduecta erat, uelut fortuito concursu confringerent: protraxit conuiuiū. Repetentiq́; Baulos in locum corrupti nauigij machinosum illud obtulit, hilare prosecutus, atque in digressu papillas quoque exosculatus. reliquum temporis cum magna trepidatione uigilauit, operiens cœptorum exitum. Sed ut diuersa omnia, nandoq́; euasisse eam comperit, inops consilij L. Agerinum libertum eius saluam, & incolumem cū gaudio nuntiantem abiecto clàm iuxta pugione, ut percussorem sibi subornatum arripi, constringiq́; iussit: matremq́; occidi quasi deprehensum crimen uoluntaria morte uitasset. Adduntur his atrociora, nec incertis authoribus, ad uisendum interfectæ cadauer accurrisse: contrectasse membra: alia uituperasse: alia laudasse: sitiq; interim oborta bibisse. Neque tamen sceleris conscientiam, quanquam & militum, et Senatus, populiq́; gratulationibus confirmaretur: aut statim, aut unquā postea ferre potuit, sæpe confessus exagitari se materna

specie, uerberibus furiarum, ac tedis ardentibus. Quin & facto per magos sacro euocare manes, et exorare tentauit. Peregrinatione quidem Græciæ eleusinijs sacris, quorum initiatione impij, & scelerati uoce præconis summouerentur, interesse nõ ausus est. Iunxitq; parricidio matris amitæ necem. Quam cum ex duritia alui cubantem uisitaret, & illa tractans lanuginem eius, ut assolet, iã grandis natu, per blanditias forte dixisset, simul hanc excepero, mori uolo, conuersus ad proximos confestim se positurum uelut irridens ait, præcepitq; medicis, ut largius purgarent ægram. Nec dum defunctæ bona inuasit, suppresso testamento nequid abscederet. Vxores præter Octauiam duas postea duxit, Poppæam Sabinam quæstorio patre natam, & equiti Romano ante nuptam, deinde Statiliã Messalinam Tauri bis consulis, ac triumphalis abneptem. Qua ut potiretur, uirum eius Atticum Vestinum COS. in honore ipso trucidauit. Octauiæ consuetudinem cito aspernatus corripientibus amicis sufficere illi debere respondit uxoria ornamenta. Eandem mox sæpe frustra strangulare meditatus dimisit ut sterilem. Sed improbante diuortium populo, nec parcentem conuitijs, etiã releguit. Deniq; occidit sub crimine adulteriorum adeo impudenti, falsóq;, ut in quæstione pernegantibus cunctis Anicetum pædagogum suum indicem subiecerit: qui dolo stupratam à se fateretur. Poppæam duodecimo die post diuortium Octauiæ in matrimonium acceptam dilexit unice. Et tamen

ipsam quoq; ictu calcis occidit: quod se ex aurigatione sero reuersum grauida, et ægra conuitijs incesserat. Ex hac filiam tulit Claudiam Augustam, amisitq; admodum infantem. Nullum adeo necessitudinis genus est: quod non scelere perculerit. Antoniam filiã Claudij recusantem post Poppææ mortem nuptias suas, quasi molitricem nouarum rerum interemit. Similiter interemit cæteros, aut affinitate aliqua sibi, aut propinquitate coniunctos. In quibus Aulum Plãcum iuuenem. Quem cum ante mortem, per uim constuprasset: eat nunc inquit, mater mea, & successorem meum osculetur iactans dilectum ab ea, & ad spem imperij impulsum. Priuignum Ruffinum Crispinũ Poppæa natum impuberem adhuc, quia ferebatur ducatus, & imperia ludere, mergendum mari, dum piscaretur, seruis ipsius demãdauit. Thuscum nutricis filium relegauit: quod in procuratione Aegypti balneis in aduentum suum extructis lauisset. Senecã præceptorem ad necem compulit: quamuis sæpe cõmeatum petenti, bonisq; cedenti persancte iurasset, suspectum se frustra, periturumq; potius, quàm nociturum ei. Burro præfecto remedium ad fauces pollicitus toxicum misit. Libertos diuites, & senes olim adoptionis, mox dominationis suæ fautores, atq; rectores, ueneno partim cibis, partim potionibus indito, intercepit. Nec minore sæuitia foris, & in exteros grassatus est. Stella crinita, quæ summis potestatibus exitium portendere uulgo putatur, per continuas noctes oriri cœperat. Anxius

ea re, ut ex Babilo astrologo didicit, solere reges talia ostenta cæde aliqua illustri expiare: atq; à semet in capita procerũ depellere, nobilissimo cuiq; exitium destinauit. Enimuero multo magis & quasi per iustam causam duabus coniurationibus promulgatis, quarũ prior, maiorq; Pisoniana Romæ, posterior Viniciana Beneuenti conflata, atq; detecta est. Coniurati è uinculis triplicium cathenarũ dixere causam: cum quidam crimen ultro faterentur: nonnulli etiam imputarent, tanquam aliter illi non possent nisi morte succurrere, dedecorato flagitijs omnibus. Damnatorum liberi urbe pulsi, enectiq; ueneno, aut fame. Constat quosdam cum pædagogis, & capsarijs uno prandio pariter necatos, alios diurnum uictum prohibitos quærere.

Nullus posthac adhibitus delectus, aut modus interimendi quoscunq; libuisset quacunq; de causa. Sed ne de pluribus referam, Saluidieno Orphito obiectum est, quod tabernas tres de domo sua circa forum ciuitatibus ad stationem locasset. Cassio longino iurisconsulto, ac luminibus orbato, quod in uetere gentili stemmate C. Cassij percussoris Cæsaris imagines restituisset. Peto Thraseæ tristior & pædagogi uultus: mori iussis non amplius, quàm horarum spatium dabat. At nequid moræ interueniret, medicos admonebat, qui cunctantes continuo curarent (ita enim uocabat) uenas mortis gratia incidere. Creditur etiam Polyphago cuidam Aegyptij generis crudam carnem, & quicquid daretur mandere assueto, concupisse uiuos homines, lanian-

dos, absumendosq; obijcere. Elatus, inflatusq; tantis uelut successibus, negauit quenquam principum scisse quid sibi liceret. Multasq;, nec dubias significationes sæpe iecit, ne reliquis quidem se parsurum senatoribus, eumq; ordinem sublaturum quandoq; e Rep. ac prouincias, & exercitus equiti Ro. ac libertis permissurum. Certe neq; adueniens, neq; proficiscens quenquam osculo impartiuit: ac ne resalutatione quidem. Et in auspicando opere Isthmi, magna frequẽtia clare ut sibi, ac populo Ro. bene res uerteret, optauit dissimulata senatus mentione.

Sed nec populo, aut mœnibus patriæ pepercit, dicente quodam in sermone communi, ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιχθήτω πυρί immo inquit, ἐμοῦ ζῶντος. Planeq; ita fecit. Nam quasi offensus deformitate ueterum ædificiorũ, et angustijs, flexurisq; uicorum incendit urbem tam palam, ut pleriq; consulares cubicularios eius cum stupa, tedaq; in prædijs suis deprehensos non attigerint: & quædam horrea circa domum auream, quorum spatium maxime desyderabat, ut bellicis machinis labefactata, atq; inflammata sint, quod saxeo muro constructa erant. per sex dies, septemq; noctes ea clade sæuitum est, ad monumentorum, bustorumq; diuersoria plebe compulsa. Tunc præter immensum numerum insularum domus priscorum ducum arserunt hostilibus adhuc spolijs adornatæ, deorumq; ædes ab regibus, ac deinde punicis, & Gallicis bellis uotæ, dedicatæq;, & quicquid uisendum, atque memorabile ex antiquitate durauerat. Hoc incen-

dium è turri Mecœnatiana prospectans, lætusq́; flã-mæ (ut aiebat) pulchritudine ἅλωσιν illi decantauit in illo suo scenico habitu. Ac ne non hinc quoquam quantum posset prædæ, & manubiarũ inuaderet, pollicitus cadauerum, & ruderum gratuitam egestionem, nemini ad reliquias rerum suarum adire permisit. Collationibusq́; non receptis modo, uerum & efflagitatis, prouincias, priuatorumq́; census propè exhausit. Accesserunt tantis ex principe malis, probrisq́;, quædam fortuita pestilentia unius autumni. Qua XXX funerum millia in rationem libitinæ uenerunt. Clades britanica, qua duo præcipua oppida magna ciuium, sociorumq́; cæde direpta sunt. Ignominia ad oriẽtem legionibus in Armenia sub iugum missis, ægreq́; Syria retenta. Mirum uel præcipue notabile inter hæc fuit, nihil eum patientius quàm maledicta, & conuitia hominum tulisse: neq; in ullos leniorem, quàm qui se dictis, aut carminibus lacessissent, extitisse. Multa græce, latineq́; proscripta aut uulgata sunt, sicut illa.

» Νέρων ὀρέστης, ἀλκμαίων μητροκτόνοι.
» Νεόνυμφον νέρων, ἰδίαν μητέρα ἀπέκτεινεν.
» Quis negat Aeneæ magna de stirpe Neronem,
» Sustulit hic matrem, sustulit ille patrem.
» Dum tendit citharã noster, dum cornua parthus,
» Noster erit pæan, ille hecatebeletes.
» Roma domus fiet. Veios migrate quirites.
» Si non & Veios occupat ista domus.

Sed neq; authores requisiuit, & quosdam per in-

dicem delatos ad senatum affici grauiore pœna prohibuit. Transeuntem eum Isidorus Cynicus in publico clara uoce corripuerat: quod Naupli mala bene cantitaret: sua bona male disponeret. Et Datus atellanarium histrio in cantico quodam, ὑγιαίνε πάτερ, ὑγιαίνε μήτερ. Ita demonstrauerat, ut bibentem, natantemq; faceret, exitum C. Claudij, Agrippinæq; significans. et in nouissima clausula.
» Orcus uobis ducit pedes.
Senatum gestu notaret, histrionem, & philosophũ Nero nihil amplius quàm urbe, Italiaq; summouit, uel contemptu omnis infamiæ, uel ne fatendo dolorem, irritaret ingenia. Talem principem paulo minus, XIIII annos perpessus terrarum orbis tandem destituit, initiũ facientibus Gallis, duce Iulio Vindice, qui tum eam prouinciam pro prætore obtinebat. prædictum à mathematicis Neroni olim erat fore, ut quandoq; destitueretur: unde illa uox eius celeberrima, τὸ τεχνίον πᾶσα γαῖα τρέφει. Quo maiore uenia meditaretur citharœdicam artem principi sibi gratam, priuato necessariam. Spoponderunt tamen quidam destituto ei ordinationem orientis, nonnulli nominatim regnum Hierosolymorum, plures omnis pristinæ fortunæ restitutionem. Cui spei pronior Britania, Armeniaq; amissa, ac rursus utraq; recepta defunctum se fatalibus malis existimabat. Vt uero consulto Delphis Apolline septuagesimum, ac tertium annum cauendum sibi audiuit, quasi eo demum obiturus, ac nihil coniectans de ætate Galbæ,

tanta fiducia non modo senectam, sed etiam perpetuam singularem'q; concepit felicitatem, ut amissis naufragio pretiosissimis rebus, non dubitauerit inter suos dicere, pisces eas sibi relaturos. Neapoli de motu Galliarum cognouit die ipso, quo matrem occiderat. Adeo'q; lente, ac secure tulit: ut gaudendi etiam suspicionem præberet, tanquam occasione nata spoliandarum iure belli opulentissimarum prouinciarum. Statim'q; in gymnasium progressus certantes athletas effusissimo studio spectauit: Cœnæ quoq; tempore interpellatus tumultuosioribus literis hactenus excanduit: ut malum ijs, qui descissent, minaretur. Deniq; per octo continuos dies non rescribere cuiquam, non mandare quid aut præcipere conatus rem silentio obliterauit. Edictis tandem Vindicis contumeliosis et frequentibus per motus senatum epistola in ultionem sui, Rei'q; p. adhortatus est excusato langore fauciũ propter quẽ non adesset. Nihil autem æque doluit, quàm ut citharœdum malum se increpitum, ac pro Nerone Aenobarbum appellatum. Et nomen quidem gentile, quod sibi per contumeliam exprobraretur, resumpturum se professus est, deposito adoptiuo. Cætera conuitia ut falsa non alio argumento refellebat, quàm quod etiam inscitia tantopere laboratæ, perfectæ'q; à se artis obijceretur, singulos subinde rogitans, nossent'ne quenquam præstantiorem. Sed urgentibus alijs super alios nuntijs, Romã prætrepidus redijt. Leuiter'q; modo in itinere friuolo auspicio mente recreata, cum annotasset insculptum

monumento, militem Gallum ab equite Ro. oppressum trahi crinibus, ad eam speciem exiluit gaudio: cœlumq; adorauit. Ac ne tunc quidem aut Senatu, aut populo coràm appellato, quosdam è primoribus uiris demum euocauit: trāsactaq; raptim consultatione, reliquam diei partem per organa hydraulica noui & ignoti generis circūduxit. Ostēdensq; singula, de ratione, ac difficultate, cuiusq; disserens, iamq; etiam prolaturum omnia in theatrū affirmauit, si per Vindicem liceat. Postquā etiā deinde Galbā & Hispanias desciuisse cognouit collapsus, animoq; male fracto diu, & sine uoce, & prope intermortuus iacuit. Vtq; resipiuit ueste descissa, capite conuerberato, actum de se pronuntiauit. Consolantiq; nutriculæ, & alijs quoq; iam principibus similia accidisse memoranti, se uero præter cæteros inaudita, & incognita pati respōdit: qui suum imperium uiuus amitteret. Nec eo secius quicquam ex consuetudine luxus, atq; desidiæ omisit, uel imminuit. quinimmo, cum prospe ri quiddā ex prouincijs nuntiatum esset: super abū dantissimam cœnam iocularia in defectionis duces carmina, lasciueq; modulata, quæ uulgo innotuerunt, etiam gesticulatus est: ac spectaculis theatri clàm illatus cuidam scenico placenti nuntium misit, abuti eum occupationibus suis.

Initio statim tumultus, multa, & immania, uerum non abhorrentia sua natura creditur destinasse, successores, percussoresq; summittere exercitus, et prouincias regentibus quasi conspiratis, idemq; &

unum

unum sentientibus, quicquid ubiq; exulum, quicquid in urbe hominum gallicanorum esset, contrucidare: Illos, ne desciscentibus aggregarentur: hos ut conscios popularium suorum, atq; fautores. Gallias exercitibus diripiendas permittere, senatum universum ueneno per conuiuia necare: urbem incendere: feris in populum immissis, quo difficilius defenderetur. Sed absterritus, non tam poenitentia, quàm perficiẽdi desperatione, credensq; expeditionem necessariam, COSS. ante tempus priuauit honore: atq; in utriusq; locum solus iniit consulatum, quasi fatale esse non posse Gallias debellari nisi à COS. Ac susceptis fascibus, cum post epulas triclinio digrederetur, innixus humeris familiariũ affirmauit, simulac primum prouinciam attigisset inermem, se in conspectus exercituum proditurum, nec quicquam aliud quàm fleturum. Reuocatisq; ad poenitentiam defectoribus, sequenti die laetum iter laetos cantaturum epinicia, quae iam nunc sibi componi oporteret. In praeparanda expeditione primam curam habuit deligendi uehicula portandis scenicis organis, concubinasq;, quas secum educeret, tondendi ad uirilem modum, & securibus, peltis amazonicis instruendi. Mox Tribus urbanas ad sacramentum citauit, ac nullo idoneo respondente, certum dominis seruorum numerum indixit. Nec nisi ex tota cuiusq; familia probatissimos, ne dispensatoribus quidem, aut amanuensibus exceptis recepit. Partem etiam census omnes ordines conferre iussit: & insuper, inquilinos priua-

tarum ædium, atq; insularum pensionem annuam repræsentare fisco. Exegitq; ingenti fastidio, & acerbitate numum asperum, argentum pustulatũ, aurũ obrizum, ut pleriq; omnem collationẽ palàm recusarent consensu flagitantes à delatoribus potius reuocanda præmia quæcunque cepissent.

Ex annonæ quoq; caritate lucrantium accreuit inuidia. Nam & forte accidit, ut in publica fame alexandrina nauis nuntiaretur puluerem luctatoribus aulicis aduexisse. Quare omnium in se odio incitato, nihil contumeliarum defuit, quin subiret. Statuæ eius à uertice currus appositus est cum inscriptione græca. Nunc demum agona esse, & traheret tandem. Alterius collo & ascopera deligata, simulq; titulus, ego quid potui? sed tu culleũ meruisti. Ascriptum & columnis, iam gallos eum cantando excitasse. Iam noctibus iurgia cũ seruis pleriq; simulantes, crebro Vindicem poscebant. Terrebatur ad hæc euidentibus portentis somniorum, & auspiciorum, & omnium tum ueteribus, tum nouis, nunquam antea somniare solitus. Occisa demũ matre, uidit per quietem nauem sibi regenti extortum gubernaculũ: trahiq; se ab Octauia uxore in arctissimas tenebras. Et modo pennatarum formicarum multitudine oppleri: modo à simulachris gentium ad Pompeij theatrum dedicatarum circuiri, arceriq; progressu. Asturconem, quo maxime lætabatur, posteriore corporis parte in simiæ speciem transfiguratum, ac tantum capite integro hinnitus edere canoros. De mausoleo sponte foribus patefa-

ctis exaudita uox est, Nomine eum cientis. Calendis Ianuarij exornati lares in ipso sacrificij apparatu conciderunt. Auspicanti Sporus annulum muneri obtulit: cuius gemmæ scalptura erat Proserpinæ raptus. Votorum nuncupatione magna iam ordinum frequentia uix repertæ Capitolij claues. Cum ex oratione eius, qua in Vindicem perorabat: recitaretur in senatu, daturos pœnas scelera-tos, ac breui dignum exitum facturos, conclamatum est ab uniuersis, Tu facies Auguste. Obseruatum etiam fuerat nouissimam fabulam cantasse eum publice Oedipodem exulem, atque in hoc decidisse uersu.

θανεῖν μ' ἄνωγει σύγγαμος, μήτηρ, πατήρ.

Nuntiata etiam interim cæterorum exercituũ defectione, literas prãdenti sibi redditas concerpsit: mensam subuertit: duos scyphos gratissimi usus, quos homericos à cælatura carminũ Homeri uocabat: solo illisit: ac sumpto à Locusta ueneno, & in auream pyxidem condito, transiit in hortos seruilianos. Vbi præmissis libertorum fidissimis Hostiam, ad classem præparandam, Tribunos, Centuriones'q; prætorij de fugæ soci etate tentauit. Sed partim & tergiuersantibus, partim aperte detrectantibus, uno uero etiam proclamante

" Vsqueadeó ne mori miserum est?

Varia agitauit, Parthos'ne an Galbam supplex peteret, an atratus prodiret in publicum, pro'q; rostris quanta posset maxima miseratione ueniam præteritorum precaretur. Ac ni flexisset animos,

uel Aegypti præfecturam concedi sibi oraret. Inuentus est postea in scrinio eius hac de re sermo formatus. Sed deterritum putant ne prius, quàm in forum perueniret: discerperetur. Sic cogitatione in posterum diem dilata, ad mediam ferè noctem excitatus, ut cõperit stationem militum recessisse, prosiluit è lecto, misitq; circum amicos. Et quia nihil à quoquam renuntiabatur: ipse cum paucis hospitia singulorum adijt. Verum clausis omnium foribus respondente nullo in cubiculũ redijt, unde iam & custodes diffugerant direptis etiam stragulis, amota & pyxide ueneni. Ac statim Spectillum mirmillonem, uel quemlibet alium percussorem, cuius manu periret: requisiuit. Et nemine reperto, ergo ego, inquit, nec amicum habeo, nec inimicum: procurritq;, quasi præcipitaturus se in Tyberim.

Sed reuocato rursus impetu aliquid secretioris latebræ ad colligendum animum desyderauit, & offerente Phaonte liberto suburbanum suum inter salariam, & numentanam uiam circa quartum miliarium, ut erat nudo pede, atq; tunicatus, penulam obsoleti coloris superinduit, adopertoq; capite, & ante faciem obtenso sudario, equum ascendit quatuor solis comitantibus, inter quos & Sporus erat. Statimq; tremore terræ, & fulgure aduerso pauefactus audijt ex proximis castris clamorem militum, & sibi aduersa, & Galbæ prospera ominantium. Et iam ex obuijs uiatoribus quendam dicentem, hi Neronem persequuntur, aliũ sciscitantem, ecquid in urbe noui de Nerone. Equo autem odo-

re abiecti in uia cadaueris consternato detecta facie agnitus est à quodam Missitio praetoriano, & salutatus. Vt ad diuerticulum uentum est, dimissis equis inter fruticeta, ac uepres per arundineti semitam aegre, nec nisi strata sub pedibus ueste ad aduersum uillae parietem euasit. Ibi hortante eodem Phaonte, ut interim in specum egestae arenae concederet: negauit se uiuum sub terrá iturum, ac parumper commoratus, dum clandestinus ad uillam introitus pararetur: aquam ex subiecta lacuna potaturus manu hausit. Et haec est, inquit, Neronis decocta. Deinde diuulsa sentibus penula traiectos surculos rasit: atq; ita quadrupes per angustias effossae cauernae receptus in proximam cellam decubuit super lectum modicella culcitra, uetere pallio strato instructum. Fameq;, & iterum siti interpellante, panem quidem sordidum oblatum aspernatus est, aquae autem tepidae aliquantũ bibit.

Tunc unoquoq; hinc inde instante, ut quamprimum se impendentibus contumelijs eriperet: scrobem coràm fieri imperauit, dimensus ad corporis sui modulum, componiq; simul siqua inuenirentur frusta marmoris, & aquam simul, ac ligna, conferri curando mox cadaueri, flens ad singula, atq; identidem dictitans. Qualis artifex pereo. Inter moras perlatos à cursore Phaontis codicillos praeripuit: legitq; se hostem à senatu iudicatum, et quaeri, ut puniatur more maiorum. Interrogauitq; quale esset id genus poenae. Et cum comperisset nudi hominis ceruicem inseri furcae, corpus uirgis ad ne-

cem cædi, conterritus duos pugiones, quos secum tu=
lerat, arripuit: tentataq; utriusq; acie, rursus condi
dit, causatus non dum adesse fatalem horã. Ac mo
do Sporum hortabatur, ut lamentari, ac plangere
inciperet: modo orabat, ut se aliquis ad mortem ca
pessendam exemplo iuuaret: interdum segnitiem
suam his uerbis increpabat uiuo deformiter, ac
turpiter, οὐ πρέπει νερῶνι, οὐ πρέπει. νήφειν δεῖ ἐν
τοιούτοις. ἄγε ἔγειρε σαυτόν. Iamq; equites appro-
pinquabant: quibus præceptum erat, ut uiuum eũ
attraherent. Quod ut sensit, trepidanter effatus,
ἵππων ὠκυπόδων ἀμφὶ κτύπος οὔατα βάλλει.
Ferrũ iugulo adegit iuuãte Epaphrodito à libellis.
Semianimisq; adhuc irrumpenti centurioni, & pe
nula ad uulnus apposita in auxilium se uenisse si=
" mulanti non aliud respondit, quàm sero, & hæc
" est fides. Atq; in ea uoce defecit, extantibus, rigen=
tibusq; oculis usque ad horrorẽ, formidinemq; ui=
sentium. Nihil prius, aut magis à comitibus exege
rat, quàm ne potestas cuiquã capitis sui fieret: sed
ut quoquo modo totus cremaretur. Promisit hos Se=
ius Galbæ libertus non multo ante uinculis exolu
tus, in quæ primo tumultu coniectus fuerat.

Funeratus est impensa ducentorũ millium, stra
gulis albis auro intextis: quibus usus Calendis Ia-
nuarij fuerat. Reliquias Aeglogæ, & Alexan-
dria nutrices cum Acte concubina gentili Domitio=
rũ monumento condiderunt: quod prospicitur è cã
po Martio impositum colle hortorum. In eo monu
mento solium Porphyretici marmoris superstanti

lunensi ara circunseptum est lapide thasio.

Statura fuit penè iusta, corpore maculoso, & fœdo, sufflauo capillo, uultu pulchro magis, quàm uenusto, oculis cæsijs, & hebetioribus, ceruice obesa, uentre proiecto, gracillimis cruribus, ualetudine prospera. Nam qui luxuriæ immoderatissimæ esset, ter omnino per XIIII annos languit. Atque ita, ut neque uino, neque consuetudine reliqua abstineret. Circa cultum, habitum'q; adeo pudendus, ut comam semper in gradus formatam peregrinatione achaica etiam ponè uerticem summiserit: ac plerunq; synthesim indutus ligato circùm collum sudario, prodierit in publicum sine cinctu, & discalciatus. Liberales disciplinas omnes ferè puer attigit. Sed à philosophia eum mater auertit, monens imperaturo contrariam esse. à cognitione ueterum oratorum Seneca præceptor, quo diutius in admiratione sui detineret. Itaque ad poëticam pronus, carmina libenter, ac sine labore composuit: nec (ut quidam putant) aliena pro suis edidit. Venêre in manus meas pugillares, libelli'q; cum quibusdam notissimis uersibus ipsius chirographo scriptis, ut facile appareret non translatos, aut dictante aliquo exceptos, sed planè quasi à cogitante, atque generante exaratos, ita multa & deleta, & inducta, & superscripta inerant. Habuit & pingendi, fingendi'q; maxime non mediocre studium, maxima autem popularitate efferebatur omnium æmulus, qui quoquo modo animum uul-

gi mouerent. Exijt post scenicas coronas opinio, proximo lustro descensurum eum ad olympia inter athletas. Nam luctabatur assidue: nec aliter certamina gymnica Græcia tota spectauerat, quàm Brabeutarum more in stadio humi assidens, ac siqua paria longius recessissent, in medium manibus suis protrahens. Destinauerat etiam qui Apollinem cantu, Solem aurigando æquiparare æstimaretur, imitari & Herculis facta. Præparatumq; leonem aiunt, quem uel claua, uel brachiorũ nexibus in amphitheatri arena spectante populo nudus eliderет. Sub exitu quidem uitæ palàm uouerat, si sibi incolumis status permansisset, proditurum se parta uictoria ludis, etiam hydraulă, & choraulam, & utricularium, ac nouissimo die histrionẽ saltaturum Virgilij Turnum. & sunt, qui tradàt Paridem histrionem occisum ab eo quasi grauem aduersarium. Erat illi æternitatis, perpetuæq; famæ cupido, sed inconsulta. Ideoq; multis rebus, ac locis uetere appellatione detracta nouam induxit ex suo nomine. Mensem quoque Aprilem Neronem appellauit. Destinauerat & Romam Neropolim nuncupare. Religionum usquequaq; contemptor præter unius deæ Syriæ. Hanc mox ita spreuit: ut urina contaminaret, alia superstitione captus, in qua sola pertinacissime hæsit. Siquidem icunculam puellarem, cum quasi remediũ insidiarum à plebeio quodam, & ignoto muneri accepisset: detecta confestim coniuratione pro summo numine, trinisq; in die sacrificijs colere pſeuerauit: uo-

lebatq; credi monitione eius futura prænoscere. Ante paucos quàm periret, menses attendit et extispitio, nec unquam litauit. Obijt. XXX. & secundo ætatis anno, die quo quondam Octauiam interemerat. Tantumq; gaudium publice præbuit: ut plebs pileata tota urbe discurreret. Et tamen nõ defuerunt qui per longum tempus uernis, æstiuisq; floribus tumulum eius ornarent: ac modo imagines prætextatas in rostris proferrent: modo edicta quasi uiuentis, & breui magno inimicorum malo reuersuri. Quinetiam Vologeses Parthorum rex missis ad senatum legatis de instauranda societate hoc etia magnopere orauit, ut Neronis memoria coleretur. Deniq; cum post uiginti annos adolescente me extitisset conditionis incertæ, qui se Neronem esse iactaret tam fauorabile nomen eius apud Parthos fuit, ut uehementer adiutus, et uix redditus sit.

C. SVETONII TRANQVILLI SERGIVS GALBA.

P Rogenies Cæsarum in Nerone defecit. Quod futurum compluribus quidem signis, sed euidentissimis duobus apparuit. Liuiæ olim post Augusti statim nuptias Veientanũ suum reuisenti præteruolans aquila gallinam albam ramulum lauri rostro tenentem ita ut rapuerat, demisit in gremiũ, cumq; nutriri alitem, pangiq; ramulũ placuisset tanta pul-

lorum soboles prouenit, ut hodie quoq; ea uilla ad gallinas uocetur. Tale uero lauretum, ut triumphaturi Cæsares inde laureas decerperent: fuitq; mos triumphantibus, alias confestim eodem loco pangere: & obseruatum est sub cuiusq; obitum arborem ab ipso institutam elanguisse. Ergo nouissimo Neronis anno & sylua omnis exaruit radicitus: et quicquid ibi gallinarum erat, interijt: ac subinde tacta de cœlo Cæsarum æde, capita omnibus statuis simul deciderunt. Augustiq; sceptrum è manibus excussum est. Neroni Galba successit nullo gradu contingens Cæsarum domum, sed haud dubie nobilissimus, magnáq;, & uetere prosapia, ut qui statuarum titulis pronepotem se Q. Catuli Capitolini semper ascripserit. Imperator uero etiam stemma in atrio proposuerit: quo paternam originem ad Iouem, maternam ad Pasiphaën Minois uxorem referret. Imagines, & elogia uniuersi generis exequi, longum est: familiæ breuiter attingam. Qui primus Sulpitioru cognomẽ Galbæ tulit: cur, aut unde traxerit, ambigitur. Quidam putant quod oppidum Hispaniæ frustra diu oppugnatum, illitis demum galbano facibus succenderit. Alij quod in diuturna ualetudine galbeo, idest remedijs lana inuolutis assidue uteretur: nonnulli quod præpinguis fuerit uisus, quem Galbam Galli uocant, uel contra, quod tam exilis quàm sunt animalia, quæ in Aesculis nascuntur: appellanturq; Galbæ. Familiam illustrauit Sergius Galba consularis temporum suorum eloquentissimus,

quem tradunt Hispaniam ex prætura obtinentem XXX Lusitanorũ millibus perfidia trucidatis Viriatini belli causam extitisse. Eius nepos ob repulsam consulatus infensus Iulio Cæsari, cuius legatus in Gallia fuerat, conspirauit cum Cassio, & Bruto, propter quod pedia lege damnatus est. Ab hoc sunt imperatoris Galbæ auus, & pater. Auus clarior studio, quàm dignitate. Non enim egressus præturæ gradum multiplicem, nec incuriosam historiam edidit. Pater consulatu functus, quambreui corpore, atq; etiam gibber, modicæq; in dicendo facultatis causas industrie actitauit. Vxores habuit Mumiam achaiã neptem Catuli, proneptemq; L. Mummij, qui Corinthum excidit. Item Liuiam Ocellinam ditem admodum, & pulchram. A quà tamen nobilitatis causa appetitus ultro existimatur, & aliquanto enixius, postquam subinde instanti uitium corporis secretò posita ueste detexit, ne quasi ignaram fallere uideretur. Ex Achaia liberos Caium, & Sergium procreauit. Quorum maior Caius attritis facultatibus urbe cessit: prohibitusq; à Tiberio sortiri anno suo proconsulatũ uoluntaria morte obijt. Sergius Galba imperator M. Valerio Messala. Cn. Lentulo COSS. natus est. IX Calendas Ianuarij, in uilla colli supposita, propè Terracinam sinistrorsum Fundos petentibus. Adoptatus à nouerca sua Liuij nomen & Ocellare cognomẽ assumpsit, mutato prænomine. Nam Lucium pro Sergio usq; ad tempus imperij usurpauit. Cõstat Augustum puero adhuc salu-

tanti se inter æquales apprehensa buccula dixisse. καὶ σὺ τέκνον τῆς ἀρχῆς ἡμῶν παρατρώξῃ. Sed & Tiberius, cum comperisset eum imperaturum. uerum in senecta, uiuat sanè ait, quando id ad nos nihil pertinet. Auo quoq; eius fulgur procuranti, cum exta de manibus aquila rapuisset, & in frugiferam quercum contulisset, responsum est, summum, sed serum imperium portendi familiæ. Et ille irridens sanè, inquit, cum mula pepererit. Nihil æque postea Galbã tentantem res nouas confirmauit quàm mulæ partus, cæterisq; ut obscœnum ostentum abhorrentibus, solus pro lætissimo accepit, memor sacrificij, dictiq; aui. Sumpta uirili toga, somniauit fortunam dicentem stare se ante fores defessam, & nisi ocyus reciperetur cuicunq; obuio prædæ futuram. Vtq; uigilauit aperto atrio simulachrum æneum deæ cubitali maius iuxta limen inuenit: idq; gremio suo Thusculum ubi æstiuare consueuerat, auexit, & in parte ædium consecratum menstruis deinceps supplicationibus, & peruigilio anniuersario coluit. Quanquam ætate non dum constanti ueterem ciuitatis, exoletumq; morẽ, ac tantum in domo sua hærentem obstinatissime retinuit: ut liberti, seruiq; bis die frequentes adessent: ac mane saluere, uesperi ualere sibi singuli dicerent. Inter liberales disciplinas attendit, & iuri: dedit & matrimonio operam. Verum amissa uxore Lepida, duobusq; ex ea filijs, remansit in cœlibatu, neq; solicitari ulla conditione amplius potuit, ne Agrippinæ quidem uiduatæ mor-

te Domitij, quæ maritum quoq; adhuc nec dum cœlibem Galbam adeo omnibus solicitauerat modis: ut inter conuentum matronarum correpta iurgio, atq; etiam manu pulsata sit à matre Lepida. Obseruauit ante omnes Liuiam Augustam: cuius & uiuæ gratia plurimum ualuit, & mortuæ testamento penè ditatus est. HS nanq; quingenties cum præcipuum inter legatarios habuisset, quia uero notata, non perscripta erat summa: hærede Tiberio legatum ad qnquagınta reuocante, ne hæc quidem accepit. Honoribus ante legitimum tempus initis, prætor commissione ludorum Floralium nouum spectaculi genus elephantos funambulos edidit. Exinde prouinciæ aquitaniæ anno ferè præfuit. Mox consulatum per sex menses ordinarium gessit. Euenitq;, ut in eo ipse L. Domitio patri Neronis, ipsi Syluius Otho pater Othonis succederet uelut præsagium insequentis casus, quo medius inter utriusq; filios extitit imperator. A Caio Cæsare ludis substitutus, postridie quàm ad legiones uenit, solēni forte spectaculo plaudentes inhibuit data tessera, ut manus penulis continerent: statim per castra iactatum est, disce miles militare, Galba est non getulicus. Pari seueritate interdixit commeatus peti. Veteranum, ac tironem militem opere assiduo corroborauit: maturéq; barbaris, qui iam in Galliā usq; proruperant, coërcitis, præsenti quoq; Caio talem & se, & exercitum approbauit: ut inter innumeras, contractasq; ex omnibus prouincijs copias, neq; testimonium, neq; præmia

ampliora ulli perciperent. Ipse maxime insignis, quod campestrē decursionem scuto moderatus etiā ad essedum imperatoris per XX passuum millia cucurrit. Cæde Caij nuntiata, multis ad occasionem stimulātibus, quietem prætulit. Per hæc gratissimus Claudio, receptusq; in cohortem amicorum, tantæ dignationis est habitus, ut cum subita ei ualetudo, nec adeo grauis incidisset, dilatus sit expeditionis britanicæ dies. Africam proconsule biēnio obtinuit, extra sortem electus ad ordinandam prouinciam, & intestina dissensione, & Barbarorum tumultu inquietam. Ordinauitq; magna seueritatis, ac iustitiæ cura, etiā in paruulis rebus. Militi, qui per expeditionem annona arctissima residuum cibariorum tritici modium, centum denarijs uendidisse arguebatur: uetuit simulatq; indigere cibo cœpisset, a quoquam opem ferri: & is fame extabuit. At in iure dicendo cum de proprietate iumenti quereretur, leuibus utrinq; argumentis, & testibus, ideoq; difficili coniectura ueritatis, ita decreuit, ut ad lacum, ubi adaquari solebat: duceretur capite inuoluto, atq; ibidem reuelato eius esset, ad quem sponte se a potu recepisset. Ob res, & tunc in Africa, & olim in Gemania gestas ornamenta triumphalia accepit: & sacerdotium triplex, inter XV uiros, sodalesq; titios, item augustales cooptatus, atq; ex eo tēpore prope ad Neronis medium principatum in secessu plurimum uixit, ne ad gestandum quidem unquam iter ingressus, quā ut secum uehiculo proximo decies HS in auro

efferret: donec in oppido Fundis moranti Hispania
Taracōnēsis oblata est. Acciditq; ut cum prouinciā
ingressus sacrificaret intra ædem publicam, puero
è ministris acerram tenenti, capillus repente toto
capite canesceret. Nec defuerunt q̄ interpretarētur,
significari rerum mutationem, successurumq; iu-
ueni senem, hoc est ipsum Neroni. Nec multo post in
Cantabriæ lacum fulmen decidit: repertæq; sunt
duodecim secures, haud ambiguum summi impe-
rij signū. Per octo annos uarie, & inæqua-
biliter prouinciam rexit. Primo acer, et uehemēs,
& in coërcendis quidem delictis uel immodi-
cus. Nam & nummulario non ex fide uersanti pe-
cunias manus amputauit, mensæq; eius affixit. Et
tutorem, quod pupillum, cui substitutus hæres erat,
ueneno necasset: cruce affecit. Implorantiq; leges,
& ciuem Romanum se testificanti quasi solatio, et
honore aliquo pœnam leuaturus, mutari, multoq;
præter cæteras altiorem, & dealbatam statui cru
cem iussit. Paulatim in desidiam, segnitiemq; con-
uersus est, nequid materiæ præberet Neroni, &,
ut dicere solebat, quod nemo rationem otij sui red-
dere cogeretur. Carthagine noua conuentum agēs,
tumultuari Gallias comperit. Legato Aqtaniæ au-
xilia implorante, superuenerunt Vindicis literæ
hortantis, ut humano generi assertorem, ducemq; se
accōmodaret. Nec diu cunctatus conditionem par-
tim metu, partim spe recepit. Nā & mandata Ne-
ronis de nece sua ad procuratores clām missa de-
prehenderat: & confirmabatur cum secundissimus

auſpicijs, & ominibus, tum uirginis honeſtæ uaticinatione, tanto magis, quod eadẽ illa carmina ſacerdos Iouis Cluuiæ ex penetrali ſomnio monitus eruerat, ante ducentos annos ſimiliter à fatidica puella pronuntiata. Quorum carminum ſententia erat. Oriturũ quandoq; ex Hiſpania principẽ, dominumq; rerũ. Igitur cum quaſi manumiſſioni uacaturus conſcendiſſet tribunal, propoſitis ante ſe damnatorum, occiſorumq; à Nerone quãplurimis imaginibus, & aſtanti nobili puero, quem exulantem ex proxima baleari inſula ob id ipſum acciuerat: deplorauit temporũ ſtatum, Conſalutatusq; imperator legatum ſe ſenatus ac populi Ro. profeſſus eſt. Deinde iuſtitio indicto, è plebe quidem prouinciæ legiones, & auxilia cõſcripſit ſup exercitum ueterem legionis unius, duarumq; alarũ, et cohortium trium. At è primoribus prudentia, atq; ætate præſtantibus, uelut inſtar ſenatus, ad quos de maiore re, quoties opus eſſet, referretur, inſtituit. Delegit & equeſtris ordinis iuuenes, qui manente annulorum aureorum uſu, euocati appellarentur: excubiaſq; circa cubiculum ſuum uice militum agerent. Etiã per prouincias edicta dimiſit author ſingulis, uinuerſiſq; conſpirandi, ſimul et ut qua poſſet quiſq; opera communem cauſam iuuarent. Per idem forte tempus in munitione oppidi, quod ſedem bello delegarat: repertus eſt annulus opere antiquo, ſcalptura gemmæ uictoriam cum trophæo exprimente. Ac ſubinde alexandrina nauis decurſu appulit armis onuſta, ſine gubernatore, ſine nauta,

aut uectore

aut uectore ullo, ut nemini dubium esset iustum, plumq; & fauentibus dijs bellum suscipi. Cum repente ex inpinato propè cuncta turbata sunt, alarum altera castris appropinquantē pœnitētia mutati sacramenti destituere conata est: ægreq; retenta in officio, & serui, quos à liberto Neronis ad fraudem præparatos muneri acceperat: per angiportum in balnea transeuntem penè interemerunt, nisi cohortantibus inuicem, ne occasionem omitterent: iterrogatisq; de qua occasione loquerētur, expressa cruciatu cōfessio esset. Accessit ad tāta discrimina mors Vindicis, qua maxime consternatus, destitutoq; similis, non multum abfuit, quin uitæ renuntiaret. Sed superuenientibus ab urbe nuntijs, ut occisum Neronem, cunctosq; in uerba sua iurasse cognouit: deposita legati, suscepit Cæsaris appellationem. Iterq; ingressus est paludatus, ac dependente à ceruicibus pugione ante pectus, nec prius usum togæ recuperauit, quàm oppressis, qui nouas res moliebantur, præfecto prætoris Nymphidio Sabino Romæ, in Germania Fonteio Capitone, in Africa Clodio Macro legatis. Præcesserat de eo fama sæuitiæ simulatq; auaritiæ, quod ciuitates Hispaniarum, Galliarumq;, quæ cunctantius sibi accesserant, grauioribus tributis, quasdā etiam murorum destructione punisset, & præpositos, procuratoresq; supplicio capitis affecisset cum coniugibus, ac liberis, quodq; oblatam à Taraconēsibus è uetere templo Iouis coronam auream librarum XV conflasset: ac tres uncias, quæ pon-

deri deerant, iussisset exigi. Ea fama & confirmata, & aucta est, ut primum urbem introijt. Nam cum classiarios, quos Nero ex remigibus iustos milites fecerat: redire ad pristinum statum cogeret: recusantes, atq; insuper Aquilam, & signa pertinacius flagitantes non modo immisso equite disiecit: sed decimauit etiam. Item Germanorũ cohortem à Cæsaribus olim ad custodiam corporis institutam, multisq; experimentis fidelissimam dissoluit: ac sine ullo commodo remisit in patriã, quasi Cn. Dolabellæ, iuxta cuius hortos tendebat, proniorem. Illa quoq; uere'ne an falsò per ludibrium iactabantur, apposita lautiore cœna ingemuisse eum. Et ordinario quidẽ dispensatori breuiarium offerenti parapsidem leguminis pro sedulitate, ac diligentia porrexisse. Cano autem Choraulæ mire placenti denarios quinq; donasse, prolatos manu sua è peculiaribus loculis suis. Quare aduentus eius non perinde gratus fuit: idq; proximo spectaculo apparuit. siquidem atellanis notissimum canticum exorsus, Venitio simus à uilla, cuncti simul spectatores, consentiẽte uoce reliquam partem retulerũt: ac sæpius uersu repetito egerunt. Maiore adeo & fauore, & authoritate adeptus est, quàm gessit imperium: quãquam multa documenta egregij principis daret: sed nequaquam tam grata erant, quàm inuisa, quæ secus fierent. Regebatur trium arbitrio, quos unà & intra palatium habitantes, nec unquam non adhærentes pædagogos uulgo uocabant. Hi erant T. Iunius legatus eius

in Hispania cupiditatis immensæ: Cornelius Laco ex assessore præfectus prætorij, arrogantia, socordiáq; intolerabilis: libertus Icellus pauloante annulis aureis, & Martiani cognomine ornatus, ac iam summæ equestris gradus candidatus. His diuerso uitiorum genere grassantibus, adeo se abutendum permisit, & tradidit: ut uix sibi ipsi constaret, modo acerbior, parciorq;, modo remissior, ac negligentior, quàm conueniret principi electo, atque illius ætatis. Quosdam claros ex utroque ordine uiros suspicione minima inauditos condemnauit. Ciuitatem Romanam raro dedit. Iura trium liberorum uix uni, atque alteri, ac ne his quidem nisi ad certum, præfinitum'q; tempus. Iudicibus sextam decuriam adijci precantibus, non modo negauit: sed etiã concessum à Claudio beneficium, ne hyeme, initioq; anni ad iudicandum euocarentur: eripuit. Existimabatur etiam senatoria, & equestria officia biennij spatio determinaturus, nec daturus nisi inuitis, ac recusantibus. Liberalitates Neronis non plus decimis concessis per quinquaginta equites Ro. ea conditione reuocandas curauit: exigendasq;: ut & siquid scenici, aut xystici donatum olim uendidissent: auferretur emptoribus: quando illi absumpto pretio soluere nequirent. At contra nihil non per comites, atque libertos pretio addici, aut donari gratia passus est, uectigalia, immunitates, pœnas innocentum, impunitatem noxiorum. Quin etiam populo Ro. deposcente supplicium Haloti, & Tigel-

lini, ſolos ex omnibus Neronis emiſſarijs, uel maleficentiſſimos incolumes præſtitit. Atque inſuper Halotū procuratione ampliſſima ornauit. Pro Tigillino etiam ſæuitiæ populum edicto increpuit.

Per hæc prope uniuerſis ordinibus offenſis, uel præcipua flagrauit inuidia apud milites. Nam cum in uerba eius abſentis iurantibus donatiuum grandius ſolito præpoſiti pronuntiaſſent, neq; rem ratam habuit: & ſubinde iactauit, ſe legere militem non emere conſueſſe. Atque eo quidem nomine omnes, qui ubiq; erant, exacerbauit. Cæterum prætorianos etiā metu, & indignitate commouit, remouens ſubinde pleroſq; in ſuſpectos, & Nimphidij ſocios. Sed maxime fremebat ſuperioris Germaniæ exercitus fraudari ſe præmijs nauatæ aduerſus Gallos, & Vindicem operæ. Ergo primi obſequium rumpere auſi Calen. Ianuarij adigi ſacramento niſi in nomē ſenatus recuſarunt: ſtatimq; legationem ad prætorianos cum mandatis deſtinauerunt, diſplicere imperatorem in Hiſpania factum. Eligerent ipſi, quem cuncti exercitus comprobarent. Quod ut nuntiatum eſt deſpectui eſſe non tam ſenectam ſuam, quàm orbitatem ratus, Piſonem Frugi Licianianū nobilē, egregiumq; iuuenem, ac ſibi olim probatiſſimum, teſtamentoq; ſemper in bona, & nomen adſcitum, repente è media ſalutantium turba apprehendit: filiumq; appellans perduxit in caſtra, ac pro concione adoptauit, ne tunc quidem donatiui ulla mentione facta. Quo faciliorē occaſionem M. Siluio Othoni præ-

buit perficiendi conatu intra sextum adoptionis diem. Magna & assidua monstra iam inde à principio exitum ei, qualis euenit, portenderant. cum per omne iter dextra, sinistráq; oppidatim uictimæ cæderentur: taurus securis ictu consternatus rupto uinculo essedum eius inuasit: elatisq; pedibus totum cruore perfudit: ac descendentem spiculator impulsu turbæ lancea propè uulnerauit. urbē quoque, & deinde palatium ingressum excepit terra tremore, & assimulis quidam mugitui sonus. Secuta sunt aliquanto maiora, & tristiora. Monile margaritis, gemmisq; consertum ad ornandum fortunam suam Thusculanam ex omni gaza secreuerat. Id repente quasi augustiore dignius loco capitolinæ Veneri dedicauit: ac proxima nocte somniauit speciem fortunæ querentis fraudatam se dono destinato, minantisq; erepturā et ipsam quæ dedisset. Cumq; exterritus luce prima ad expiandum somnium præmissis, qui rē diuinam appararent, Thusculum excurrisset: nihil inuenit præter tepidam in ara fauillam: atratumq; iuxta senem in catino uitreo thus tenentem, & in calice fictili merum. Obseruatum etiā est Calen. Ianuarij sacrificanti coronam de capite excidisse. Auspicanti pullos euolasse. adoptionis die neq; milites allocuturo castrensem sellam de more positam pro tribunali oblitis ministris, & in senatu curulem peruerse collocatum. Prius uero, quàm occideretur, sacrificante mane aruspex identidem monuit, caueret periculum. non longe percussores abes-

se. Haud multo post cognoscit teneri castra ab Othone, ac plerisq;, ut eodem quamprimum pergeret suadentibus, posse enim authoritate, & praesentia praeualere, nihil amplius, quàm continere se statuit, & legionariorum firmaret praesidijs, qui multifariam, diuerseq; tendebant. Loricam tamen induit linteam, quanquam haud dissimulans parum aduersus tot mucrones profuturam. Sed extractus rumoribus falsis, quos conspirati, ut eum in publicum elicerent, de industria dissiparant: paucis temere affirmantibus, transactum negotium, oppressos, qui tumultuarentur, aduenire frequẽtes caeteros gratulabundos, & in omne obsequium paratos: his ut occurreret, prodijt tanta fiducia, ut militi cuidam occisum à se Othonem glorianti, quo authore responderit. Atque in forum usque processit. Ibi equites, quibus mandata caedes erat: cum per publicum dimota paganorũ turba equos adegissent: uiso procul eo, parumper restiterunt: deinde rursum incitati desertum à suis contrucidarunt.

Sunt qui tradant ad primũ tumultum proclamasse eum, qd agitis commilitones? Ego uester sum: & uos mei. Donatiuum etiam pollicitum. Plures autẽ prodiderunt, obtulisse ultro iugulũ. & ut hoc agerent, ac ferirent, quando ita uideretur, hortatum. Illud mirum admodum fuerit, neque praesentium quenquam imperatori auxilium ferre conatum, & omnes, qui accerserentur, spreuisse nuntium, excepta Germanicorum uexillatione. Hi ob recens meritum, quod se aegros, & inualidos ma-

gnopere fouisset: in auxilium aduolauere: sed seri us itinere deuio per ignorantiam locorum retardati. Iugulatus est ad lacum Curtij, ac relictus, ita uti erat, donec gregarius miles à frumentatione rediens abiecto onere caput ei amputauit. Et quoniam capillo præ caluitio arripere non poterat: in gremium abdidit. Mox inserto per os pollice, ad Othonem detulit. Ille lixis, calonibusq; donauit: qui hasta suffixum non sine ludibrio circum castra portarunt, acclamantes identidem, Galba cupide fruaris ætate tua, maxime irritati ad talem iocorum petulantium, quod ante paucos dies exierat in uulgus, laudanti cuidam formam suam, ut adhuc floridam, & uegetam respondisse eum,

ω Ετι μοὶ μένος ἔμπεδόν ἐστιν.

Ab his Patrobij Neroniani libertus centum aureis redemptum eo loco, ubi iussu Galbæ animaduersum in patronum fuerat: abiecit. Serò tandem dispensator Argius, & hoc, & cæterum truncum in priuatis eius hortis aureliæ uiæ sepulturæ dedit. Statura iusta fuit, capite caluo, oculis cœruleis, adunco naso, manibus, pedibusq; articulari morbo distortissimus, ut neq; calceum perpeti, neq; libellos euoluere, aut tenere omnino ualeret. Excreuerat etiã in dexteriore latere eius caro: prædependebatq; adeo, ut ægre fascia substringeretur.

Cibi plurimi traditur. quem tempore hyberno etiã ante lucem capere consueuerat. Inter cœnã uero usq; ad abũdantẽ, ut congestas super manus reliquias circunferri iuberet: spargiq; ad pedes stanti-

bus. Libidinis in mares pronior, et eos non nisi præduros, exoletosq;. Ferebãt in Hispania C. Icellium è ueteribus concubinis, de Neronis exitu nuntiantem, non modo arctissimis osculis palàm exceptũ ab eo, sed ut sine mora uelleretur oratum, atq; seductum. Perijt tertio & septuagesimo ætatis anno, imperij mense septimo. Senatus ut primum licitum fuit, statuam ei decreuerat rostratæ columnæ supstantem in parte fori, qua trucidatus est. Sed decretum Vespasianus aboleuit, percussores sibi ex Hispania in Iudæam summisisse opinatus.

C. SVETONII TRANQVILLI OTHO SILVIVS.

Maiores Othonis sunt orti oppido Ferentino, familia uetere, & honorata, atq; ex principibus Hetruriæ. Auus M. Siluius Otho, patre equite Rom. matre humili, incertum an ingenua per gratiã Liuiæ Augustæ, in cuius domo creuerat: senator est factus, nec præturæ gradum excessit. Pater L. Otho materno genere præclaro, multarum, et magnarum propinqtatum tam charus, tamq; nõ absimilis facie Tiberio principi fuit: ut pleriq; procreatum ex eo crederent. Vrbanos honores, proconsulatum Africæ, et extra ordinaria imperia seuerissime administrauit. Au-

ſus etiam eſt in illyrico milites quoſdam, quod motu Camilli ex pœnitentia propoſitos ſuos quaſi defectionis aduerſus Claudium authores occiderant: capite punire, & quidem ante principia ſe coràm. quamuis ob id ipſum promotos in ampliorem gradum à Claudio ſciret. Quo facto ſicut gloriam auxit: ita gratiam minuit. quam tamen mature recuperauit detecta equitis Ro. fraude, quem prodentibus ſeruis necem Claudio parare cõpererat. Nanq; & ſenatus honore rariſſimo, ſtatua in palatio poſita proſecutus eſt eum: & Claudius allectum inter patricios collaudans ampliſſimis uerbis, hæc quoq; adiecit. Vir, quo meliores liberos habere ne opto quidem. Ex Albia Terentia ſplendidiſſima fœmina duos tulit filios L. Titianum, & Minorẽ Marcum cognomine. Tulit & filiã, quã non dum nubilem Druſo Germanici filio deſpondit. Otho imperator IIII Calen. Maij natus eſt, Camillo Aruntio. Domitio Aenobarbo COSS. À prima adoleſcentia prodigus, ac procax, adeo ut ſæpe flagris obiurgaretur à patre. Ferebatur & uagari noctibus ſolitus: atque inualidum quenq; obuiorum uel potulentum corripere: ac diſtento ſago impoſitum in ſublime iactare. Poſt patris deinde mortem libertinam Aulicam gratioſam, quo efficacius coleret, etiam diligere ſimulauit, quamuis anum, ac penè decrepitam. Per hanc inſinuatus Neroni facile ſummum inter amicos locum tenuit congruentia morum, ut uero quidã tradunt, & conſuetudine mutui ſtupri. Ac tantum po-

tentia ualuit, ut damnatum repetundis consularē uirum ingens præmium pactus, prius, quàm plane restitutionē ei impetrasset: non dubitaret in senatum ad agendas gratias introducere. Omnium autem consiliorū, secretorumq; particeps, die, quem Nero necandæ matri destinauerat: ad auertendas suspiciones cœnam utriq; exquisitissimæ comitatis dedit. Item Poppæam Sabinam tunc adhuc amicam eius abductam marito, demandatamq; interim sibi nuptiarum specie recepit. Nec corripuisse contentus adeo dilexit: ut ne riualem quidem Neronem æquo tulerit animo. Creditur certe non modo missos ad arcessendam non recepisse: sed ipsum etiam exclusisse quondā pro foribus astantem, miscentemq; frustra minas, & preces, ac depositum reposcentem. Quare diducto matrimonio, sepositus est per causam legationis in Lusitaniam: & satis uisum ne pœna acrior mimum omnem diuulgaret: qui tamen sic quoq; hoc disticho innotuit.

» Cur Otho mentito sit quæritis exul honore:
» Vxoris mœchus cœperat esse suæ.

Prouinciā administrauit quæstorius per decem annos moderatione, atq; abstinentia singulari. Vt tandem occasio ultionis data est, conatibus Galbæ primus accessit: eodemq; momento & ipse spem imperij cœpit: magnam quidem, & ex conditione temporum, sed aliquanto maiorem ex affirmatione Seleuci mathematici. qui, cum eum olim superstitem Neroni fore spopondisset: tunc ultro inopinatus aduenerat, imperaturum quoq; breui repromittens.

Nullo igitur officij, aut ambitionis in quenquam genere omisso, quoties cœna principē acciperet, aureos excubāti cohorti uiritim diuidebat. nec eo minus alium alia uia militum demerebatur. Cuidam etiam de parte finium cum uicino litiganti adhibitus arbiter totum agrū redemit: emancipauitq; : ut iam uix ullus esset, qui non sentiret & prædicaret, solum successionis imperij dignum. Sperauerat autem fore, ut adoptaretur à Galba, idq; indies expectabat. Sed postquam Pisone prælato spe decidit: ad uim conuersus est, instigante super animi dolorem etiā magnitudine æris alieni. Neq; enim dissimulabat nisi principem se stare non posse: nihilq; referre ab hoste in acie, an in foro sub creditoribus caderet. Ante paucos dies seruo Cæsaris pro impetrata dispensatione X sestertium expresserat. Hoc subsidiū tanti cœpti fuit. ac primo qnq; spiculatoribus commissa est res: deinde X alijs, quos singuli binos produxerant, omnibus dena sestertia repræsentata, & quinquagena promissa. Per hos solicitati reliqui, nec adeo multi haud dubia fiducia in ipso negotio pluribus affuturis.

Tulerat animus post adoptionem statim castra occupare: cœnantemq; in palatio Galbam aggredi. Sed obstitit respectus cohortis: quæ tunc excubabat, ne oneraretur inuidia: quod eiusdem statione & Caius fuerat occisus, & desertus Nero. Medium quoque tempus religio, & Seleucus exemit. Ergo destinata die præmonitis conscijs, ut se in foro sub æde Saturni ad milia-

rium aureum opperirent: mane Galbam salutauit: utq; consueuerat, osculo exceptus etiam sacrificãti interfuit: audiuitq; prædicta aruspicis. Dein de liberto adesse architectos nuntiante, quod signũ conuenerat, quasi uenalem domum inspecturus abscessit. Proripuitq; se postica parte palatij ad constitutum. Alij febrem simulasse aiunt, eamq; excusationem proximis mandasse, si quæreretur. Tunc abditus propere muliebri sella in castra contendit: ac deficientibus lecticarijs, cum descendisset, cursumq; cœpisset, laxato calceo restitit: donec omissa mora succolatus, & à præsente comitatu IMPERAT. consalutatus inter faustas acclamationes, strictosq; gladios ad principia deuenit, obuio quoq; non aliter, ac si conscius, & particeps foret, adhærente. Ibi missis, qui Galbam, & Pisonem trucidarent: ad conciliandos pollicitationibus militum animos nihil magis pro concione testatus est, quàm id demum se habiturum, quod sibi ipsi reliquissent.

Deinde uergente iam die ingressus senatum, positaq; breui oratione, quasi raptus de publico & suscipere imperium ui coactus, gesturusq; communi omnium arbitrio palatium petit. Ac super cæteras gratulantium, adulantiumq; blanditias, ab infima plebe appellatus Nero, nullum indiciũ recusantis dedit. immo, ut quidam tradiderunt, etiã diplomatibus, primisq; epistolis suis ad quosdam prouinciarum præsides Neronis cognomen adiecit. Certe & imagines, statuasq; eius reponi passus est: & procuratores, atq; libertos ad eadem officia

reuocauit. Nec quicquam prius pro potestate subscripsit quàm quingenties HS ad peragendam auream domum. Dicitur ea nocte per quietem pauefactus, gemitus maximos edidisse: repertusq; à concursantibus humi ante lectũ iacens per omnia piaculorum genera manes Galbæ, à quo deturbari, expelliq; se uiderat, propitiare tentasse. Postridie quoq; in augurando tempestate orta grauiter prolapsum identidem obmurmurasse. Τί γάρ μοι καὶ μακροῖς αὐλοῖς. Sub idem uero tempus Germaniciani exercitus in Vitellij uerba iurauerant. Quod ut comperit author senatui fuit mittendæ legationis, quæ doceret, electum iam principem, quietem & concordiam suaderet, & tamen per internuntios, ac literas consortem imperij, generumq; se Vitellio obtulit. Verum haud dubio bello iam ducibus et copijs, quas Vitellius præmiserat, appropinquantibus, animum, fidemq; prætorianorum erga se pene internitione amplissimi ordinis expertus est: et placuerat per classiarios arma trãsferri, remittiq; nauibus. Et cum in castris sub noctem promerentur: insidias quidam suspicati, tumultum excitauerunt. Repente omnes nullo certo duce in palatium cucurrerunt cædem senatus flagitantes, repulsisq; tribunorum, qui inhibere tentabant, nonnullis & occisis: sicut erant cruenti ubinã imperator esset requirẽtes proruperunt in triclinium usq;, nec nisi uiso destiterunt. Expeditionem autẽ impigre, atq; etiam præpropere inchoauit nulla ne religionum quidem cura, sed et motis,

nec dum conditis ancilibus, quod antiquitus infau-stum haberetur, et die, quo cultores deûm matris lamentari, & plãgere incipiunt. Praeterea aduersissimis auspicijs. Nam uictimas Diti patri caesas litauit: cum tali sacrificio contraria exta potiora sint. Et primo egressũ inundationibus Tyberis retardatus ad uicesimum etiam lapidem ruina aedificiorũ praeclusam uiam offendit. Simili temeritate, quamuis dubium esset nemini, quin trahi bellũ oporteret: quando & fame, & angustijs locorum urgeretur hostis: quamprimum decertare statuit: siue impatiens longioris solicitudinis, sperans'q; ante Vitellij aduentum profligari plurimum posse: siue impar militum ardori pugnam deposcentiũ. Nec illi pugnae affuit, substitit'q; Brixelli. Et tribus quidem uerũ mediocribus praelijs apud alpes, circa'q; placentiam, & ad Castoris, quod loco nomen est, uicit, nouissimo, maximo'q; apud Bebriacũ fraude superatus est, cum spe colloquij facta quasi ad conditionem pacis militibus eductis ex improuiso, atq; in ipsa consalutatione dimicandũ fuisset: ac statim moriendi impetum coepit: ut multi nec frustra opinantur magis pudore, ne tanto rerũ, hominum'q; periculo dominationem sibi asserere perseueraret, q̃ desperatione ulla, aut diffidentia copiarum. Quippe residuis, integris'q; etiam nunc, quas se cum ad secũdos casus detinuerat, et supuenientibus alijs è Dalmatia, Pannonia'q;, et Moesia, ne uictis quidem adeo afflictis, ut non in ultionem ignominiae quiduis discriminis ultro & uel solae subirent.

Interfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis, tertiædecimæ legionis tribunus, Augusti Clauius. Is mox referre crebro solebat, Othonem etiam priuatum usqueadeo detestatum ciuilia bella, ut memorante quodam inter epulas de Cassij, Brutiq; exitu, cohorruerit: nec concursurum cum Galba fuisse, nisi confideret sine bello rem transigi posse. Tunc ad despiciendam uitam exemplo manipularis militis concitatum, q cum cladem exercitus nuntiaret: nec cuiquam fidem faceret: ac nunc mendacij, nunc timoris quasi fugisset ex acie argueretur: gladio ante pedes eius incubuerit. hoc uiso proclamasse eum aiebat, non amplius se in periculũ tales, tam'q; bene meritos coniecturum. Fratrem igitur, fratris'q; filium, & singulos amicorũ cohortatus, ut sibi quisq; pro facultate consuleret, ab amplexu, et osculo suo, dimisit omnes: secretoq; captato binos codicillos exarauit ad sororem consolatorios. Sed ad Messalinam Neronis, quam matrimonio destinauerat, commendans reliquias suas, & memoriam. Quicquid deinde epistolarum erat, ne cui periculo, aut noxæ apud uictorem forent: concremauit. Diuisit & pecunias domesticas ex copia præsenti. Atq; ita paratus, intentus'q; iã morti, tumultu iter moras exorto, ut eos, qui discedere, & abire cœptabant: corripi quasi desertores, detineri'q; sensit, adijciamus inquit, uitæ & hanc noctem. Iis ipsis, totidem'q; uerbis, uetuitq; uim cuiquã fieri: et in serũ usq; patente cubiculo siqs adire uellet: potestatem sui præbuit. Post hæc sedata situ gelidæ aquæ potione arripuit

duos pugiones, & explorata utriusq; acie, cum alterũ puluino subdidisset, foribus adapertis arctissimo somno quieuit. Et circa lucem demum expergefactus uno se traiecit ictu infra laeuam papillam. Interrumpentibusq; ad primum gemitum, modo caelans, modo detegens plagam exanimatus est: & celeriter apud Veliternam (ita praeceperat) funeratus trigesimo & octauo aetatis anno, & nonagesimo & quinto imperij die. Tanto Othonis animo nequaquam corpus, aut habitus competijt. Fuisse enim traditur et modicae staturae, & male pedatus, caluusq;. Munditiarũ uero pene muliebrium. Vulso corpore galericulo capiti propter raritatem capillorum adaptato, et annexo, ut nemo dignosceret. quin & faciem quotidie rasitare, ac pane madido linire consuetum, idq; instituisse a prima lanugine, ne barbatus unquã esset. Sacra etiam Isidis saepe in lintea, religiosaq; ueste propalàm celebrasse. Per quae factum putem, ut mors eius minime congruens uitae maiori miraculo fuerit. Multi praesentium militum, cum plurimo fletu manus, ac pedes iacentis exosculati fortissimum uirum, unicum imperatorem praedicantes, ibidem statim nec procul a rogo uim suae uitae attulerunt. Multi et absentium accepto nuntio prae dolore armis inter se ad internitionem concurrerunt. Deniq; pars hominum, incolumem grauissime detestata, mortuũ laudibus tulit, ut uulgo iactatum sit, etiam Galbã ab eo non tam dominandi, quàm Reip. ac libertatis restituendae causa interemptum.

C. Suetonij

C. SVETONII TRANQVILLI AVLVS VITELLIVS.

Itelliorum originem alij aliam, & quidam diuersissimam tradunt, partim ueterem, & nobilem, partim uero nouam, & obscuram, atque etiam sordidam. Quod ego per adulatores, obtrectatoresq; imperatoris Vitellij euenisse opinarer, nisi aliquanto prius de familiæ conditione uariatum esset. Extatq; elogi ad Q. Vitellium diui Augusti quæstorem libellus: quo continetur Vitellios Fauno aboriginum rege, et Vitellia, quæ multis locis pro numine coleretur ortos, toto Latio imperasse. Horum residuam stirpem ex Sabinis transisse Romam, atq; inter patricios allectam. Indicia stirpis diu mansisse, uiam Vitelliam ab ianiculo ad mare usq;. Item coloniam eiusdẽ nominis, quam gentili copia aduersus Equiculos tutandam olim depoposcissent. Tempore deinde samnitici belli præsidio in Appuliam misso quosdam ex Vitellijs subsedisse Nuceriæ: eorumq; progeniem longo post interuallo repetisse urbem, atque ordinem senatorium.

Contra plures authorẽ generis libertinum prodiderunt. Cassius Seuerus, nec minus alij, eundem & sutorem ueteramentarium, cuius filius sectionibus, & consuturis uberius compendiũ nactus, ex muliere uulgari Antiochi cuiusdã furnariã exercentis filia equitem Ro. genuerit. Sed quod discre-

pat, sit in medio. Cæterum P. Vitellius domo nuce-
ria, siue ille stirpis antiquæ, siue pudendis parenti-
bus, atq; auis, eques certe Romanus, & rerum Au
gusti procurator, quatuor filios amplissimæ digni-
tatis cognomines, ac tantum prænominibus distin-
ctos reliquit. Aulum Q. P. L. Aulus in consulatu
obijt: quem cum Domitio Neronis Cæsaris patre
inierat prælatus eloquio, famosus'q; cœnarum ma
gnificentia. Quintus caruit ordine, cum authore
Tiberio secerni minus idoneos senatores, remoue-
ri'q; placuisset. P. Germanici comes Cn. pisonem ini
micũ, et interfectorẽ eius accusauit: condẽnauit'q;.
Ac post præturæ honorem inter Seiani conscios ar-
reptus, & in custodiam fratri datus, scalpro libra
rio uenas sibi incidit. Nec tam mortis pœnitentia,
quàm suorum obtestatione obligari, curari'q; se pas
sus in eadem custodia morbo perijt. L. ex consula-
tu Syriæ præpositus Artabanum Parthorũ regem
summis artibus non modo ad colloquium suum,
sed etiam ad ueneranda legionum signa pellexit.
Mox cum Claudio principe duos insuper ordina-
rios consulatus, censuram'q; gessit. Curam quoq; im
perij sustinuit, absente eo, expeditione britanica, uir
innocens, et industrius, sed amore Libertinæ per
infamis, cuius etiam saliuis melle commistis, nec
clàm quidem, aut raro, sed quotidie, ac palàm ar-
terias, & fauces pro remedio fouebat. Idem miri
in adulando ingenij, primus C. Cæsarem adorari,
ut deum instituit, cum reuersus ex Syria non aliter
adire ausus esset, quàm capite uelato, circũuertẽs'q;

ſe, deinde procumbens. Claudium uxoribus, liber-
tisq; addictum, nequa non arte demereretur, pro
maximo munere à Meſſalina petijt: ut ſibi pedes
præberet excalciandos, detractumq; ſoccum de-
xtrum inter togam, tunicasq; geſtauit aſſidue non-
nunquam oſculabũdus. Narcißi quoq; et Pallantis
imagines aureas inter lares coluit. Huius & illa
uox eſt, ſæpe facias, cũ ſeculares ludos edenti Clau
dio gratularetur. Deceſſit paralyſi altero
die quàm correptus eſt, duobus filijs ſuperſtitibus,
quos ex Sextilia probatiſſima, nec ignobili fœmi-
na editos COSS. uidit: & quidem eodem am-
bos, totoq; anno, cum maiori minor in ſex menſes
ſucceſſiſſet. Defunctum ſenatus publico funere ho-
norauit. Item ſtatua pro roſtris cum hac inſcriptio
n ne, pietatis immobilis erga principem. Aulus Vi-
tellius L. Filius Imper. natus eſt octauo Calendas
Octobris, uel, ut quidam, ſeptimo Idus Septem-
bris, Druſo Cæſare, Norbano Flacco COSS. Ge-
nituram eius prædictam à mathematicis, ita pa-
rentes exhorruerunt, ut pater magnopere ſemper
contenderit, nequa ei prouincia uiuo ſe commit-
teretur. Mater & miſſum ad legiones, & appel-
latum imperatorem pro afflicto ſtatim lamentata
ſit. Pueritiã, primamq; adoleſcentiã Capreis egit
inter tiberiana ſcorta, & ipſe perpetuo Spintriæ
cognomine notatus, exiſtimatusq; corporis gratia
initium, & cauſa incrementorum patri fuiſſe.

Sequenti quoq; ætate omnibus probris contami
natus præcipuũ in aula locum tenuit. Caio per au-

rigandi, Claudio per aleæ studium familiaris. Sed aliquanto Neroni acceptior, tum propter eadē hæc, tum peculiari merito, quod præsidens certamini Neroneo cupientem inter citharœdos contendere: nec quamuis flagitantibus cunctis promittere audentē, ideoq; egressum theatro reuocauerat, quasi perseuerantis populi legatione suscepta exorandum præbuerit. Trium itaq; principum indulgentia non solum honoribus, uerum & sacerdotijs amplissimis auctus proconsulatum Africæ post hæc, curamq; operum publicorum administrauit: & uoluntate dispari, & existimatione. In prouincia singularem innocentiam præstitit biennio cōtinuato, cum succedenti fratri legatus substitutus esset. At in urbano officio dona, atq; ornamenta templorum surripuisse, & commutasse quædā ferebatur: proq; auro, & argento, stagnum, & aurichalcum suppo suisse. Vxorem habuit Petroniam consularis uiri filiam, & ex ea filium Petronium captum altero oculo. Hunc hæredem à matre sub conditione institutum, si de potestate patris exisset: manu emisit: breuiq;, ut creditum est, interemit: insimulatum insuper parricidij, & quasi paratum ad scelus uenenum ex conscientia hausisset. Duxit mox Galeriam Fundanam prætorio patre. Ac de hac quoq; liberos utriusq; sexus tulit: sed marem, titubantia oris, propè mutum, & elinguem. À Galba in inferiorem Grmaniā contra opinionem missus est. Adiutum putant T. Iunij suffragio tunc potentissimi, & cui iampridem per communem factio-

nis suæ fauorem conciliatus esset: nisi quod Galba præ se tulit nullos minus metuendos, quàm qui de solo uictu cogitarent: ac posse prouincialibus copijs profundam eius expleri gulam: ut cuiuis euidens sit, contemptu magis, quàm gratia electum. Satis constat exituro uiaticum defuisse tanta egestate rei familiaris, ut uxore, & liberis, quos Romæ relinquebat, meritorio cœnaculo abditis, domum in reliquam partē anni ablocaret: utq; ex aure matris detractum unionem pignerauerit ad itineris impē sas. Creditorum quidem præstolantium, ac detinentium turbam, & in ijs Sinuessanos, Formianosq;, quorum publica uectigalia interuerterat: non nisi terrore calumniæ amouit. cum libertino cuidam acerbius debitum reposcenti iniuriarum formulā, quasi calce ab eo percussus intendisset: nec aliter, quàm extortis quinquaginta HS remisisset. Aduenientem male animatus erga principem exercitus, pronusq; ad res nouas libens, ac supinis manibus excepit, uelut dono deum oblatum, III COS. filium ætate integra faciali, ac prodigo animo. Quam ueterem de se persuasionem Vitellius recentibus etiam de se experimentis auxerat: tota uia caligatorum quosq; militum obuios exosculans, perq; stabula, & diuersoria mulionibus, ac uiatoribus præter modum comis, ut mane singulos iam'ne ientassent, sciscitaretur: seq; fecisse ructu quoq; ostenderet.

Castra uero ingressus nihil cuiquam poscenti negauit: atq; ultro ignominiosis notas, reis sordes, damnatis supplicia dempsit. Quare uix dum mense

transacto, neque diei, neque temporis habita ratio-
ne, ac iam uespere subito à militibus è cubiculo
raptus, ita ut erat in ueste domestica IMPER. est
consalutatus, circumlatusq; per celeberrimos uicos
strictum diui Iulij gladium tenens detractum de
lubro Martis, atque in prima gratulatione porre-
ctum sibi à quodam, nec ante in prætoriũ redi-
it, quàm flagrante triclinio ex conceptu camini, tũ
quidem consternatis, & quasi omine aduerso an-
xijs omnibus, inquit, bono animo estote nobis allu
xit, nullo sermone alio apud milites usus. Consen-
tiente deinde etiam iam superioris prouinciæ exer
citu, qui prius à Galba ad senatum defecerat co-
gnomen Germanici delatum ab uniuersis cupide re
cepit. Augusti distulit. Cæsaris in perpetuum recusa
uit. Ac subinde cæde Galbæ annuntiata,
compositis germanicis rebus partitus est copias, quas
aduersus Othonem præmitteret: quasq; ipse per-
duceret. Præmisso agmine lætum euenit auspici-
um. Siquidem à parte dextra repente Aquila
aduolauit, lustratisq; signis, ingressos uiam sensim
antecessit. At contra ipso mouente statuæ eque-
stres, cum plurifariam ei ponerentur, fractis re-
pente cruribus pariter corruerunt, & laurea,
quam religiosissime circundederat, in profluentem
excidit. Mox Viennæ pro tribunali iura redden-
ti gallinaceus supra humerum, ac deinde in capi
te astitit. Quibus ostentis par respondit exitus:
nam confirmatum per legatos suos imperium, per
se retinere non potuit. De bebriacensi ui-

ctoria, & Othonis exitu, cum adhuc in Gallia esset, audijt. Nihilq; cunctatus quicquid prætorianarum cohortium fuit, ut passim exempli uno exauthorauit edicto, iussas Tribunis tradere arma. Centum autem, atque uiginti, quorum libellos Othoni datos inuenerat, exposcentium præmia ob editam in cæde Galbæ operam conquiri, & supplicio affici imperauit: egregie prorsus, atq; magnifice, & ut summi principis spem ostenderet nisi cætera magis ex natura, & priore uita sua, quàm ex imperij maiestate gessisset. Nanq; itinere inchoato per medias ciuitates ritu triumphantium uectus est, perq; flumina delicatissimis nauigijs, & uariarum coronarum genere redimitis. Inter profusissimos obsoniorum apparatus nulla familiæ, aut militis disciplina, rapinas ac petulantiam omnium in iocum uertens, qui non contenti epulo ubique publice præbito quoscunque libuisset, in libertatem asserebant uerbera, & plagas, sæpe uulnera, nonnunquam necem repræsentantes aduersantibus. Vtq; campos, in quibus pugnatum est: adijt: abhorrentes quosdam cadauerum tabem detestabili uoce confirmare ausus est, Optime olere occisum hostem, & melius ciuem. Nec eo secius ad leniendam grauitatem odoris plurimum meri propalàm hausit: passimq; diuisit pari uanitate, atque insolentia. Lapidem memoriæ Othonis inscriptũ intuens, dignum eo mausoleo ait: pugionemq;, quo se is occiderat, in agrippinensem coloniam misit Marti dedicandum.

In Apennini etiam iugis peruigilium egit.

Vrbem quoque ad classicum introijt paludatus, ferroq; succinctus, inter signa, atque uexilla, sagulatis comitibus, ac detectis commilitonum armis. Magis deinde, ac magis omni diuino, humanoq; iure neglecto alliensi die pontificatum maximum cepit. Comitia in decem annos ordinauit, seq; perpetuum consulē. Et ne cui dubium foret, quod exemplar regendæ Reip. eligeret, medio martio campo adhibita publicorum sacerdotum frequentia inferias Neroni dedit: ac solenni conuiuio citharœdum placentem palàm admonuit: ut & aliquid de Domitio diceret: inchoantiq; Neroniana cantica primus exultans etiam plausit. Talibus principijs magnam imperij partem non nisi consilio, & arbitrio uilissimi cuiusq; histrionum, et aurigarum administrauit, & maxime Asiatici liberti. Hunc adolescentulum mutua libidine constupratum, mox tædio profugum cum Puteolis poscam uendentem deprehendisset: coniecit in compedes: statimq; soluit: & rursus in delitijs habuit. Iterum deinde ob nimiam contumaciam, & nimiam ferocitatem grauatus circunforaneo lanistæ uēdidit: delatumq; ad finem muneris repente surripuit: & prouincia deinde accepta manumisit, ac primo imperij die aureis donauit annulis super cœnam cum mane rogantibus pro eo cunctis detestatus esset seuerissime talem equestris ordinis maculam.

Sed uel præcipue luxuriæ, sæuitiæq; deditus epulas trifariam semper, interdū quadrifariā dispar-

tiebat, in ientacula, & prandia, & cœnas, comes
sationesq;, facile omnibus sufficiens uomitandi con-
suetudine. Indicebat autem aliud alij eadem die,
ne cuiquam minus singuli apparatus quadrage-
nis millibus numûm constiterunt. Famosissima su-
per cæteras fuit cœna ei data aduentitia à fra-
tre, in qua duo millia lectissimorum piscium, se-
ptem auium apposita traduntur. Hanc quoq; exu-
berauit ipse dedicatione patinæ, quam ob immen-
sam magnitudinem clypeum Mineruæ. αἰγίδα
πολιούχου dictitabat. In hac scarorum iocinora,
phasianorum, & pauonum cerebella, linguas phœ
nicopterum, murenarum lactes à Carpathio usq;,
fretoq; Hispaniæ, per nauarchos, ac triremes peti-
tarum commiscuit. Vt autem homo non profundæ
modo, sed intempestiuæ quoq;, ac sordidæ gulæ, ne
in sacrificio quidem unquam, aut itinere ullo tem
perauit: quin inter altaria ibidem statim uiscus, et
farra penè rapta è foco manderet: circáq; uiarũ
popinas fumantia obsonia uel pridiana, atq; seme-
sa. Pronus uero ad cuiusq; quacunq; de cau-
sa necem, atq; supplicium. Nobiles uiros, condisci-
pulos, & æquales suos omnibus blanditijs tantum
non ad societatem imperij allicefactos uario gene-
re fraudis occidit: etiam unum ueneno manu sua
porrecto in aquæ frigidæ potione: quam is affe-
ctus febre poposcerat. Tum fœneratorũ, & stipu-
latorum, publicanorumq;, qui unquam se aut Ro-
mæ debitum, aut in uia portorium flagitassent, uix
ulli pepercit. Ex quibus quendam in ipsa salutatio-

ne supplicio traditum, statimq; reuocatum cunctis clementiam laudãtibus corãm interfici iussit, uelle se dicens pascere oculos. Alterius pœnæ duos filios adiecit deprecari pro patre conatos. Sed et equitem Romanum proclamãtem, cũ raperetur ad pœnam, hæres meus es, exhibere testamenti tabulas coẽgit: utq; legit cohæredem sibi libertum eius ascriptum, iugulari cum liberto imperauit. Quosdam & de plebe ob id ipsum, quod uenetæ factioni clare maledixerant, interemit contemptu sui, & noua spe id ausos opinatus. Nullis tamen infensior, q̃ uernaculis, & mathematicis, ut quisq; deferretur inauditum capite puniebat. Exacerbatus quod post edictum suum, quo iubebat intra Calend. Octobris urbe, Italiaq; mathematici excederent: statim libellus est propositus, & Chaldæos dicere bonum factum est ne Vitellius Germanicus intra eundẽ Calendarum diem usquam esset. Suspectus et in mortem matris fuit, quasi ægræ præberi cibum prohibuisset. Vaticinante Catta muliere, cui uelut oraculo acquiescebat, ita deinde firmiter, ac diutissime imperaturum, si superstes parenti extitisset. Et alij tradunt, ipsam tædio præsentium, & imminentium metu uenenum à filio impetrasse haud sanè difficulter. Octauo imperij mense desciuerunt ab eo exercitus Mœsiarum, atq; Pannoniæ. Item ex trãsmarinis iudaicus et Syriacus, ac pars in absentis, pars in præsentis Vespasiani uerba iurarunt. Ad retinendum ergo cæterorum hominũ studium, ac fauorem nihil non publice, priua-

timq; nullo adhibito modo largitus est. Delectum quoq; ea conditione in urbe egit, ut uoluntarijs nō modo missionem post uictoriam, sed etiam ueteranorum, iustæq; militiæ commoda polliceretur. Vrgenti deinde terra, mariq; hosti hinc fratrem cum classe, ac tironibus, & gladiatorum manu opposuit, hinc & bebriacenses copias, & duces, atque ubiq; aut superatus, aut proditus salutem sibi & milies HS à Flauio Sabino Vespasiani fratre pepigit: statimq; pro gradibus palatij apud frequentes milites cedere se imperio, quod inuitus recepisset, professus, cunctis reclamantibus rem distulit: ac nocte interposita primo diluculo sordidatus descendit ad rostra: multisq; cum lachrymis eadem uerba uerum è libello testatus est. Rursus interpellante milite, ac populo, & ne deficeret hortante, omnemq; operam suam certatim pollicente animum resumpsit. Sabinumq;, & reliquos Flauianos nihil iam metuens ui subita in Capitolium compulit: succensoq; templo Iouis OPT. MAX. oppressit: cum & prælium, & incendium è tiberiana prospiceret domo inter epulas. non multo post poenitens facti, & in alios culpam conferens uocata concione iurauit, coëgitq; iurare cæteros, nihil sibi antiquius quiete publica fore. Tunc solutum à latere pugionem consuli primum, deinde illo recusante magistratibus, ac mox senatoribus singulis porrigens nullo recipiente quasi in æde Concordiæ positurus abscessit. Sed quibusdam acclamantibus ipsum esse concordiam rediit,

nec solum retinere se ferrum affirmauit, uerum etiam concordiæ recipere cognomen. Suasit senatoribus, ut legatos cum uirginibus uestalibus mitterent pacem, aut certe tempus ad consultandũ petituros. Postridie responsa opperienti nũtiatum est per exploratorem hostem appropinquare. Continuo igitur abstrusus gestatoria sella duobus solis comitibus pistore, & coquo Auentinum, & paternã domum clàm petijt: ut inde in Campaniam fugeret. Mox leui rumore, et incerto, tanquam pax impetrata esset, referri se in palatium passus est: ubi cum deserta omnia reperisset, dilabentibus & qui simul erant, Zona se aureorum plena circundedit: confugitq; in cællulam ianitoris, religato pro foribus cane, lectoq;, & culcitra obiectis. Irruperant autem iam agminis antecessores, ac nemine obuio rimabantur, ut fit, singula. Ab ijs extractus è latebra sciscitantes quis esset (nam ignorabatur) et ubi esse Vitellium sciret, mendacio elusit: deinde agnitus rogare non destitit: quasi quædam de salute Vespasiani dicturus, ut custodiretur interim uel in carcere, donec religatis post terga manibus, iniecto ceruicibus laqueo, ueste discissa seminudus in forum tractus est, inter magna rerũ, uerborumq; ludibria, per totum uiæ sacræ spatium, reducta coma à capite, ceu noxij solent, atq; etiam mento mucrone gladij subiecto, ut uisendam præberet faciem: ne ue summitteret quibusdam stercore, & cœno incessentibus, alijs incendiarium, & patinarium uociferantibus, parte uulgi etiam corporis ui-

tia exprobrante, erat enim in eo enormis proceritas: facies rubida plerunq; ex uinolentia: uenter obesus: alterũ femur subdebile impulsu olim quadrigæ, cum auriganti Caio ministratorem exhiberet. tandem apud Gemonias minutissimis ictibus excarnificatus, atq; confectus est: et inde unco tractus in Tyberim. Perijt cum fratre, & filio anno uitæ VII quinquagesimo: nec fefellit coniecturam eorũ, qui augurio, quod factum ei Viẽnæ ostendimus: non aliud portendi prædixerat, q̃ uenturum in alicuius Gallicani hominis potestatem. Siquidem ab Antonio primo aduersarum partium duce oppressus est. Cui Tolosæ nato cognomen in pueritia Becco fuerat, id ualet gallinacei rostrum.

C. SVETONII TRANQVILLI DIVVS VESPASIANVS AVGVSTVS.

r Ebellione trium principum, et cæde, incertum diu, & quasi uagum imperium suscepit: firmauitq; tandem gens Flauia, obscura illa quidem, ac sine ullis maiorum imaginibus, sed tamen Reip. nequaquã pœnitenda, constet licet Domitianum cupiditatis, ac sæuitiæ merito pœnas luisse. T. Flauius Petronius municeps Reatinus bello ciuili Pompeianarum partium centurio, incertum sponte an euocatus profugit ex Pharsalica acie, domumq; se contulit. Vbi

deinde uenia, & missione impetrata coactiones ar gentarias factitauit, huius filius cognomine Sabinus expers militiæ, & si quidam eum primipilarem, nonnulli cum adhuc ordines duceret, sacramento solutum per causam ualetudinis tradunt: publicum quadragesimæ in Asia egit. Manebantq; imagines à ciuitatibus ei positæ sub hoc titulo καλῶς τελωνήσαντι. Postea fœnus apud Heluetios exercuit: ibiq; diem obijt, superstitibus uxore Vespasia Polla, & duobus ex ea liberis. Quorũ maior Sabinus ad præfecturam urbis, minor Vespasianus ad principatum usq; processit. Polla Nursiæ honesto genere orta patrem habuit Vespasianum Pollionem ter tribunum militum, præfectumq; castrorum, fratremq; senatorem prætoriæ dignitatis. Locus etiam nunc ad sextum miliarium à Nursia Spoletum euntibus in monte summo appellatur Vespasiæ, ubi Vespasiorum complura monimenta extant. magnum indicium splendoris familiæ, & uetustatis. Non negauerim iactatum à quibusdam Petronij patrem è regione transpadana fuisse mancipem operarum, quæ ex Vmbria in Sabinos ad culturam agrorum quotannis commeare solerent. Subsedisse autem in oppido reatino, uxore ibidem ducta, ipse ne uestigium quidem de hoc, quamuis satis curiose inquirerem, inueni. Vespasianus natus est in Samnijs ultra Reate uico modico, cui nomen est Phalacrine, quintodecimo Calendas Decembris, uesperiq; Q. Sulpitio Camerino C. Poppæo Sabino COSS. quinquennio ante quàm

Augustus excederet, educatus sub paterna auia Tertulla in prædijs cosanis. Quare princeps quoq; & locum incunabulorum assiduc frequẽtauit, manente uilla qualis fuerat olim, nequid scilicet oculorum consuetudini deperiret, & auiæ memoriam tantopere dilexit, ut solennibus, ac festis diebus poculo quoq; eius argenteo potare perseuerauerit. Sumpta toga uirili latum clauum quanquam fratre adepto diu aduersatus est, nec ut tandem appeteret, compelli nisi à matre potuit. Ea demum extudit magis conuitio quàm precibus, uel authoritate, dum eum identidem per contumeliam anteambulonem fratris appellat. Tribunatum militum in Thracia meruit. Quæstor Cretam, et Cyrenas prouinciam sorte cepit, ædilitatis, ac mox præturæ candidatus etiam non sine repulsa, sextoq; loco uix adeptus est. Ac prima statim petitione, & in primis Prætor infensus senatui Caium, ne quo non genere demereretur, ludos extraordinarios pro uictoria eius Germanica depoposcit: pœnæq; coniuratorum addendum censuit: ut insepulti proijcerentur. Egit & gratias eis apud amplissimum ordinem, quod se honore cœnæ dignatus esset.

Inter hæc Flauiam Domicillam duxit uxorem Statilij Capellæ equitis Romani sabracensis ex Africa delegatam olim, latinæq; conditionis, sed mox ingenuam & ciuem Romanam recuperatorio iudicio pronuntiatam, patre asserente Flauio liberali Ferentini genito, nec quicquam amplius quàm quæstorio scriba. Ex hac li-

beros tulit Titum & Domitianum et Domicillã. Vxori, ac filiæ superstes fuit: atq; adhuc utranq; priuatus amisit. Post uxoris excessum Cenidem Antoniæ libertam adamauit: & à manu dilectam quondam sibi reuocauit in contuberniũ: habuitq; etiam imperator penè iustæ uxoris loco.

Claudio principe Narcissi gratia legatus legionis in Germaniam missus est: inde in Britaniam translatus, tricies cũ hoste conflixit. Duas ualidissimas gentes, superq; uiginti oppida et insulam Vectem Britaniæ proximam in ditionem redegit, partim Auli Plantij consularis legati, partim Claudij ipsius ductu. Quare triũphalia ornamenta, & in spatio breui duplex sacerdotium accepit. Præterea consulatum, quem gessit per duos nouissimos anni menses, medium tempus ad proconsulatum usq; in otio, secessuq; egit. Agrippinam timens potentem adhuc apud filium, & defuncti quoq; Narcissi amicos perosam. Exin sortitus Africam integerrime nec sine magna dignatione administrauit: nisi quod Adrumeti seditione quadam, rapa in eum iacta sunt. Redijt certe nihilo opulentior, ut qui propè labefactata iam fide omnia prædia fratri obligarit: necessarioq; ad mangonicos quæstus sustinendæ dignitatis causa descenderit: propter quod uulgo mulio uocabatur. Conuictus quoq; dicitur ducenta HS expressisse iuueni, cui latum clauum aduersus patris uoluntatem impetrarat. eoq; nomine grauiter increpitus. Peregrinatione achaica inter comites Neronis, cum cantante eo aut discederet sæpius, aut

præsens

præsens obdormisceret: grauissimam contraxit offensam, prohibitusq; non contubernio modo, sed etiã publica salutatione, secessit in paruam, ac deuiam ciuitatem: quoad latenti, etiamq; extrema metuenti prouincia cum exercitu oblata est. Percrebuerat Oriente toto uetus, & constans opinio, esse in fatis, ut eo tempore iudæa profecti rerum potirentur. Id de imperatore Ro. quantum euentu postea prædictum patuit, iudæi ad se trahentes rebellarunt: cæsoq; præposito, legatum insuper Syriæ consularem suppetias ferentem rapta Aquila fugauerunt. Ad hunc motum comprimendum cum exercitu ampliore, & non instrenuo duce, cui tamen tuto tanta res committeretur, opus esset, ipse potissimũ delectus est, & ut industriæ expertæ, nec metuendus ullo modo ob humilitatem generis, ac nominis. Additis igitur ad copias duabus legionibus VIII alis, cohortibus decem, atq; inter legatos maiore filio assumpto, ut primum prouinciam attigit: proximas quoq; ciuitates conuertit in se, correcta statim castrorum disciplina, uno quoq;, & altero prælio tam constanter inito, ut in oppugnatione castelli lapidis ictum genu, scuto sagittas aliquot exceperit. Post Neronem, Galbamq; Othone, atque Vitellio de principatu certantibus in spem imperij uenit, iam pridem sibi per hæc ostenta conceptam. In suburbano flauiorum quercus antiqua, quæ erat Marti sacrata, per tres Vespasiæ partus singulos repente ramos à frutice dedit, haud dubia signa futuri cuiusque fati. Primum exilem, & cito arefactum:

ideóq; puella nata non perẽnauit. Secundum præualidum, ac prolixum, & qui magnam felicitatem portenderet. Tertium uero instar arboris. Quare patrem Sabinum ferunt aruspicio insuper confirmatum renuntiasse matri, nepotem ei Cæsarem genitum: nec illam quicquam aliud quàm cachinnasse, mirantem quod adhuc se mentis compote deliraret iam filius suus. Mox cum Aedilem eum C. Cæsar succensens propter curam uerrendis uijs non adhibitam, luto iussisset oppleri congesto per milites in prætextæ sinum, non defuerunt, qui interpræta rentur, quandoq; proculcatam, desertamq́; Remp. ciuili aliqua perturbatione in tutelam eius, ac uelut gremium deuenturam. Prandente eo quondam, canis extrarius triclinio manum humanam intulit, mensæq́; subiecit. Cœnante rursus bos arator decusso iugo, triclinium irrupit, fugatis ministris, quasi repente defessus procidit ad ipsos accumbentis pedes, ceruicemq́; submisit. Arbor uero cupressus in agro auito sine ulla ui tempestatis euulsa radicitus, atque prostrata, in sequenti die uiridior, ac firmior resurrexit. At in Achaia somniauit, initium sibi, suisq; felicitatis futurum, simulac dens Neroni exemptus esset: euenitq́;, ut sequenti die progressus in atrium medicus dentem ei ostenderet recenter quidem exemptum. Apud Iudæam Carmeli dei oraculum consulentem ita confirmauere sortes, ut quicquid cogitaret, uolueretq́; animo quantumlibet magnum, id esset prouenturum, pollicerentur. Et unus ex no-

Nota pulchr

bilibus captiuis Iosephus, cum conijceretur in uincula: constantissime asseuerauit fore, ut ab eodem breui solueretur, uerum iam imperatore. Nuntiabantur & ex urbe præsagia, Neronem diebus ultimis monitum per quietẽ, ut thensam Iouis OPT. MAX. è sacrario in domum Vespasiani, & in circum deduceret. Ac non multo post comitia secundi consulatus ineunte Galba, statua diui Iulij ad orientem sponte conuersa, acieq; bebriacensi prius, quàm committeretur: duas Aquilas in conspectu omnium conflixisse: uictaq; altera, subuenisse tertiam à solis ortu, ac uictricem abegisse.

Nec tamen quicquam ante tentauit promptissimis, atque etiam instantibus suis, quàm solicitatus quorundam & ignotorum, & absentium fortuito fauore. Mæsiaci exercitus bina è tribus legionibus millia missa auxilio Othoni. Postquam iter ingressis nuntiatum est uictum eum, ac uim uitæ suæ attulisse, nihil secius Aquileiam usque perseuerauerunt, quasi rumori minus crederẽt. Ibi per occasionem, ac licentiam omni rapinarum genere grassati, cum timerent ne sibi reuersis reddenda ratio, ac subeunda pœna esset, consilium inierunt eligendi, curandiq; imperatoris. Neque enim deteriores esse, aut Hispaniensi exercitu, qui Galbam, aut prætoriano, qui Othonem, aut Germanitiano, qui Vitellium fecissent. Propositis itaque nominibus legatorum consularium, quod ubiq; tunc erant: cum cæteros alium alia de causa improbarent, & quidam è legione tertia, quæ sub exitu Ne-

ronis translata ex Syria in Mœsiam fuerat: Vespasianum laudibus ferrent: assensere cuncti: nomenq́; eius uexillis omnibus sine mora inscripserunt. Et tunc quidem compressa res est, reuocatis ad officiũ muneris parumper. Cæterum diuulgato facto, Tiberius Alexander præfectus Aegypti primus in uerba Vespasiani legiones adegit Calen. Iul. Qui principatus dies in posterum obseruatus est. Iudaicus deinde exercitus V Idus Iulij apud ipsum iurauit. Plurimum cœptis contulerunt iactatum exẽplar epistolæ ueræ, siue falsæ defuncti Othonis ad Vespasianum, extrema obtestatione ultionem mandantis, & ut Reip. subueniret, optantis, simul rumor dissipatus, destinasse Vitellium uictorem permutare hyberna legionum, & Germanicas transferre in orientem ad securiorem, mollioreḿq; militiam. Præterea ex præsidibus prouinciarum Licinius Mutianus, & è regibus Vologeses Parthus. Ille deposita simultate, quam in id tempus ex æmulatione non obscure gerebat: Syriacum promisit exercitum. hic XL millia sagittariorum.

Suscepto igitur ciuili bello, ac ducibus, copijsq́; in Italiam præmissis, interim Alexandriam transiit, ut claustra Aegypti obtineret. Hic, cum de firmitate imperij capturus auspcium, ædem Serapidis summotis omnibus, solus intrasset: ac propitiato multum deo, tandem se conuertisset: uerbenas, coronasq́;, & pannificia, ut illic assolet, Basilides libertus obtulisse ei uisus est: quem neq; admissum à quoquam, & iampridem propter neruorũ ua-

letudinem uix ingredi, longéq; abesse constabat. Ac statim aduenere literæ fusas apud Cremonam Vitellij copias, ipsum in urbe interemptum nunciantes. Authoritas, & quasi maiestas quædam, ut scilicet inopinato, & adhuc nouo principi deerat, hæc quoque accessit. E plebe quidam luminibus orbatus, item alius debili crure, sedentem pro tribunali pariter adierunt, orantes opem ualetudinis, demonstratam à Serapide per quietem, restituturum oculos, si inspuisset, confirmaturum crus, si dignaretur calce contingere. Cum uix fides esset rem ullo modo successuram, ideóq; ne experiri quidem auderet: extremo hortantibus amicis palàm pro concione utrunq; tentauit: nec euentus defuit. Per idem tempus Tegeæ in Arcadia instinctu uaticinantium effossa sunt sacrato loco uasa operis antiqui, atque in ijs assimilis Vespasiano imago.

Talis, tantúq; cum fama in urbem reuersus, acto de iudæis triumpho, consulatus octo ueteri addidit. Suscepit & censuram, ac & per totum imperij tempus nihil habuit antiquius, quàm propè afflictam, nutantemq; Remp. stabilire primo, deinde & ornare. Milites, pars uictoriæ fiducia, ps ignominiæ dolore ad omnem licentiã, audaciamq; processerant. Sed & prouinciæ, ciuitatesq; liberæ, nec non & regna quædam tumultuosius inter se agebant. Quare Vitellianorum quidem & exauthorauit plurimos, et coërcuit: participibus autem uictoriæ adeo nihil extra ordinem indulsit: ut etiã legitima præmia serò persoluerit. Ac nequam

occasionem corrigendi disciplinam prætermitteret: adolescentulum fragrantem unguento, cum sibi pro impetrata præfectura gratias ageret: nutu aspernatus uoce etiam grauissima increpuit: maluissem allium oboluisses: literasq; reuocauit. Classiarios uero, qui ab Hostia, & Puteolis Romam pedibus per uicos commeant: petentes constitui aliquid sibi calciarij nomine, quasi parum esset, sine responso abegisse, iussit post hæc excalciatos cursitare: & ex eo ita cursitant. Achaiam, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum libertate adempta, item Thraciam, Ciliciam, & Comagenem ditionis regiæ usque ad id tempus in prouinciarum formam redegit. Cappadociæ propter assiduos Barbarorum incursus legiones addidit: consularemq; rectorem imposuit pro Equite Rom. Deformis urbs ueteribus incendijs, ac ruinis erat, uacuas areas occupare, & ædificare, si possessores cessarent: cuicunque permisit. Ipse restitutionem capitolij aggressus ruderibus purgandis manus primus admouit: ac suo collo quædam extulit: ærearumq; tabularum tria millia, quæ simul conflagrauerant, restituenda suscepit, undique inuestigatis exemplaribus. Instrumentum imperij pulcherrimum, ac uetustissimum confecit: quo continebantur penè ab exordio urbis senatusconsulta, plebiscita de societate, & fœdere, ac priuilegio cuicunque concessis.

Fecit & noua opera, templum pacis foro proximum, diuiq; Claudij in Celio monte cœptum quidem ab Agrippina, sed à Nerone propè fun-

ditus destructum, item Amphitheatrum urbe media, ut destinasse compererat Augustum. Amplissimos ordines, & exhaustos cæde uaria, & contaminatos ueteri negligentia purgauit: suppleuitq; recenso senatu, & equite, submotis indignissimis, & honestissimo quoque Italicorum, ac prouincialium allecto, atque, uti notum esset utrunque ordinem non tam libertate inter se, quàm dignitate differre. De iurgio quodam senatoris, equitisq; Ro. ita
» pronuntiauit, non oportere maledici senatoribus,
» remaledicere ciuile, fásq; esse. Litium series ubique maiorem in modum excreuerant, manentibus antiquis intercapedine iurisdictionis, accedentibus nouis ex conditione, tumultúq; temporum. Sorte elegit, per quos rapta bello restituerentur: quiq; iudicia centumuiralia, quibus peragendis uix suffectura litigatorum ætas uidebatur: extra ordinem diiudicarent: redigerentq; ad breuissimum numerum. Libido, atque luxuria coërcente nullo inualuerat. Author senatui fuit decernendi, ut quæ se alieno seruo iunxisset: ancilla haberetur. Ne'ue filiorum familias fœneratoribus exigendi crediti ius unquam esset, hoc est ne post patrum quidem mortem. Cæteris in rebus statim ab initio principatus usque ad exitum ciuilis, & clemens. Mediocritatem pristinam neque dissimulauit unquam, ac frequenter etiam præ se tulit. Quin & conantes quosdam originem Flauij generis ad conditores reatinos, comitemq; Herculis, cuius monimentum extat uia

salaria referre, irrisit ultro. Adeoq; nihil ornamentorum intrinsecus cupide appetiuit, ut triumphi die fatigatus tarditate, & tædio pompæ non reticuerit, merito se plecti, qui triumphum, quasi aut debitum maioribus suis, aut speratum unquam sibi tam inepte senex concupisset. Ac ne tribunitiam quidem potestatem, et patris patriæ appellationem nisi serò recepit. Nam consuetudinem salutantes scrutandi, manente adhuc bello ciuili omiserat. Amicorum libertatem, causidicorum figuras, ac philosophorum contumaciam lenissime tulit. Licinium Mutianum notæ impudicitiæ, sed meritorum fiducia minus sui reuerentem, nunquam nisi clàm, & hactenus retaxare sustinuit: ut apud communem aliquem amicum querens adderet clausulæ, ego tamen uir sum. Saluium liberalem in defensione diuitis rei ausum dicere, quid ad Cæsarem, si Hipparchus HS millies habet: & ipse laudauit. Demetrium Cynicum in itinere obuium sibi post dominationem, ac neque assurgere, neque salutare se dignantem, oblatrantem etiam nescio quid, satis canem habuit appellare. Offensarum, inimicitiarumq; minime memor, executor'ue. Vitellij hostis sui filiam splendidissime maritauit: dotauitq; etiam, & instruxit. Trepidum eum interdicta aula sub Nerone, quærentemq; quidnam ageret, aut quò abiret, quidam ex officio admissionis simul expellens, abire Morboniam iusserat. In hunc postea deprecantem haud ultra uerba excanduit, & quidem

totidem ferè atq; eadem. Nam ut suspicione aliqua uel metu ad pernitiem cuiusquam compelleretur, tantum abfuit, ut monentibus amicis cauendum esse Metium Pomposianum, quod uulgo crederetur genesim habere imperatoriam, insuper COS. fecerit spondens, quandoq; beneficij memorem futurum. Non temere quis punitus insons reperitur, nisi absente eo, & ignaro, aut certe inuito, atq; decepto. Heluidio prisco, qui reuersus ex Syria solus priuato nomine Vespasianum salutauerat: & in prætura omnibus edictis sine honore, ac mentione ulla transmiserat: non ante succensuit, quàm altercationibus insolentissimus penè in ordinem redactus: hunc quoq;, quamuis relegatum primo, deinde interfici iussum magni æstimauit seruare quoquo modo, missis, q percussores reuocarent: & seruasset, nisi iam perijsse falsò renuntiatum esset. Cæterum neq; cæde cuiusquam unquam lætatus: iustis supplicijs illachrymauit etiam, & ingemuit.

Sola est, in qua merito culpetur pecuniæ cupiditas. Non enim contentus omissa sub Galba uectigalia reuocasse: noua, & grauia addidisse: et auxisse tributa prouincijs nonnullis, et duplicasse: negotiationes quoq; uel priuato pudendas propalàm exercuit, coëmendo quædam tantum ut pluris postea distraheret, nec candidatis quidem honores, reis'ue tam innoxijs quàm nocentibus absolutiones uenditare cunctatus est. Creditur etiam procuratorum rapacissimum quenq; ad ampliora officia ex industria solitus promouere, quo locupletiores

mox condemnaret, quibus quidem uulgo pro spongijs dicebatur uti, quod quasi & siccos madefaceret: & exprimeret humentes. Quidam natura cupidissimum tradunt: idq; exprobratum ei à sene bubulco. Qui negata sibi gratuita libertate, quã imperium adeptum suppliciter orabat: proclamauerit, Vulpem pilum mutare, non mores. Sunt contra, qui opinentur ad manubias, et rapinas necessitate cõpulsum summa ærarij, fiscíq; inopia, de qua testificatus sit initio statim principatus, professus quadringenties millies opus esse, ut Resp. stare posset. Quod & uerisimilius uidetur, quando male partis optime usus est. In omne hominum genus liberalissimus. Expleuit censum senatorium. Consulares inopes quingenis sestertijs annuis sustentauit: plurimas per totum orbem ciuitates terræ motu, aut incendio afflictas restituit in melius.

Ingenia, & artes uel maxime fouit. Primus è fisco latinis, græcisq; rhetoribus annua centena constituit. Præstantes poëtas, nec non & artifices coëmit. Item colossi refectorem insigni congiario, magnaq; mercede donauit. Mechanico quoq; grandes columnas exigua impensa perducturum in Capitolium pollicenti præmium pro commento non mediocre obtulit: operam remisit, præfatus sineret se plebeculam pascere pane. Ludis, per quos scena marcelliani theatri restituta dedicabatur, uetera quoque acroamata reuocauerat. Apollinari tragœdo quagringenta Pterino, Diodoroq; citharœdis ducenta, nonnullis centena, quibus

minimum quadragena sestertia super plurimas co=
ronas aureas dedit. Sed & conuiuabatur assidue.
ac sæpius recte, ac dapsile, ut macellarios adiuua-
ret, sicut saturnalibus dabat uiris apophoreta, ita
& Calen. Martij fœminis, & tamen ne sic qui=
dem pristinæ cupiditatis infamia caruit. Ale-
xandrini Cibiotatem eum uocare perseuerauerunt
cognomine unius è regibus suis turpissimarum
sordium. Sed & in funere Fauo Archimimus per=
sonam eius ferens, imitansq; (ut est mos) facta
ac dicta uiri, interrogatis palàm procuratoribus,
quanti funus, & pompa constaret, ut audijt HS
centies, exclamauit centum sibi sestertia darent, ac
se uel in Tyberim proijcerent. Statu
ra fuit quadrata, compactis, firmisq; membris,
uultu ueluti nitentis. Vnde quidam urbanorum
non infacete. Siquidem petenti, ut & in se aliquid
diceret, dicam inquit, cum uentrem exonerare de
sieris. Valetudine prosperrima usus est, quamuis
ad tuendam eam nihil amplius quàm fauces, cæ
teráq; membra sibimet ad numerum in sphæri-
terio defricaret: inediamq; unius diei per singulos
menses interponeret. Ordinem uitæ
ferè hunc tenuit. In principatu maturius sem=
per, ac de nocte uigilabat: deinde perlectis episto=
lis, officiorumq; omnium breuiarijs, amicos admit
tebat: ac dum salutabatur, & calciabat ipse sese, et
amiciebat. Post decisa quæcūq; obuenissent negotia,
gestationi, et inde quieti uacabat, accubante aliqua
pallacarum, quas in defunctæ locū Cænidis plu-

rimas constituerat: ac secretò in balneum, tricliniumq; transibat. Nec ullo tempore facilior, aut indulgentior traditur: eaq; momenta domestici ad aliquid petendum magnopere captabant.

Et super cœnam autem, & semper aliâs cum amicis multa ioco transigebat. Erat enim dicacitatis plurimæ, et sic scurrilis, ac sordidæ, ut ne prætextatis qdem uerbis abstineret. Et tamen nonnulla eius facetissima extant: in quibus & hoc. Mestrium Florum consularem admonitus ab eo plaustra potius, quàm plostra dicenda, die postero Flaurum salutauit. Expugnatus autem à quadam quasi amore sui deperiret: cum productæ pro concubitu HS quadraginta donasset, admonente despensatore, quemadmodum summam rationibus uellet referri, Vespasiano, inquit, adamato. Vtebatur & uersibus græcis tempestiue satis, & de quodam proceræ staturæ, improbiusq; nato.

Μακρὰ βιβὰς κραδάων δολιχόσκιον ἔγχος

Et maxime de Cœrulo liberto, qui diues admodum ob subterfugiendum quandoq; ius fisci ingenuum se, & Lachetem mutato nomine cœperat efferre. ὦ λάχης λάχης ἐπὰν ἀποθάνης αὖθις ὡς ἐξ ἀρχῆς εἶ σὺ κήρυλος. Et maxime tamen dicacitatem in deformibus lucris affectabat, ut inuidiam aliqua cauillatione dilueret: transferretq; ad sales. Quendam è charis ministris dispēsationem cuidam quasi fratri petentem, cum distulisset, ipsum candidatum ad se uocauit: exactaq; pecunia, quantam is cum suffragatore suo pepigerat: sine mora ordina-

uit interpellanti mox ministro alium tibi ait quære fratrem: hic, quem tuum putas, meus est. Mulionem in itinere quodam suspicatus ad calceandas mulas desilisse, ut adeunti litigatori spatium, moramq; præberet: interrogauit, quanti calceasset: pa ctusq; est lucri partem. Reprehendenti filio Tito, quod etiam urinæ uectigal commentus esset, pecuniam ex prima pensione admouit ad nares, sciscitans num odore offenderetur: & illo negante, at qui, inquit, è lotio est. Nuntiantes legatos, decretam ei publice non mediocris summæ statuam colosseam, iussit uel continuo ponerent, cauam manum ostentans, & paratam basim dicens. Ac ne in metu quidem, ac periculo mortis extremo abstinuit iocis. Nam cum inter prodigia cætera Mausoleum Cæsarum repente patuisset: & stella in cœlo crinita apparuisset, alterum ad Iuniam Caluinam è gente Augusti pertinere dicebat: alterum ad Parthorum regem, qui capillatus esset. Prima quoque morbi accessione, ut inquit, puto, deus fio.

Consulatu suo nono tentatus in Campania motiũculis leuibus, ac protinus urbe repetita Cutylias, ac reatina rura, ubi æstiuare quotannis solebat, petijt. Hic, cum superurgentem ualetudinem creberrimo frigidæ aquæ usu & intestina uitiasset, nec eo minus muneribus imperatorijs ex consuetudine fungeretur: ut etiam legationes audiret cubans, aluo repente usque ad defectionem soluto imperatorẽ ait stantem mori oportere. Dumq; consurgit, ac nititur inter manus subleuantium ex

tinctus est. VIII. Calen. Iulij, annum gerens ætatis sexagesimum, ac nonum superq; mensem, ac diem septimum. Conuenit inter omnes, tam certum eum de sua, suorumq; genitura semper fuisse: ut post assiduas in se coniurationes ausus sit affirmare senatui, aut filios sibi successuros, aut neminem. Dicitur etiam uidisse quondam per quietem stateram in media parte uestibuli palatinæ domus positam examine æquo, cum in altera lance Claudius, & Nero starent, in altera ipse, ac filij, nec res fefellit, quando totidem annis, pariq; temporis spatio utriq; imperauerunt.

C. SVETONII TRANQVILLI DIVVS TITVS.

TITVS cognomine paterno, amor, ac delitiæ generis humani, tantum illi ad promerēdam omnium uoluntatem uel ingenij, uel artis, uel fortunæ superfuit, et, quod difficillimum est, in imperio, quando priuatus, atq; etiam sub patre principe, ne odio quidem, nedum uituperatione publica caruit. Natus est. III. Calen. Ianuarij insigni anno Caiana nece, prope Septizonium, sordidis ædibus, cubiculo uero perparuo, & obscuro: nam manet ad-

huc, & ostenditur. Educatus in aula cum Britanico simul, ac paribus disciplinis, & apud eosdem magistros institutus. Quo quidem tempore, aiunt, Metoposcopum, à Narcisso Claudij liberto adhibitum, ut Britanicum inspiceret constantissime affirmasse, illum quidem nullo modo, cæterum Titum, qui tunc propè astabat, utiq; imperaturum. Erant autem adeo familiares, ut de potione, qua Britanicus hausta perijt, Titus quoq; iuxta cubans gustasse credatur: grauiq; morbo afflictatus diu. Quorum omnium mox memor statuam ei auream in palatio posuit: & alteram ex ebore equestrem, quæ circensi pompa, hodie quoq; præfertur, dedicauit, prosecutusq; est. In puero statim corporis, animiq; dotes explenduerunt. magis, ac magis deinceps per ætatis gradus forma egregia, & cui nõ minus authoritatis inesset, q̃ gratiæ. præcipuum robur, quanquam neq; procera statura, et uentre paulo proiectiore, memoria singularis: docilitas ad oẽs ferè tum belli, tum pacis artes. Armorũ, & eqtandi peritissimus, latinæ, græcæq; linguæ uel in orando, uel in fingendis poëmatibus promptus, & facilis ad extemporalitatem usq;, sed ne musicæ qdem rudis, ut q cantaret, et psalleret iucunde, scienterq;. E pluribus cõperi, notis quoq; excipere uelocissime solitum, cum à manuensibus suis p ludũ, iocumq; certantem imitari chirographa quæcunq; uidisset, ac profiteri sæpe se maximũ falsariũ esse potuisse.

Tribunus militum et in Germania, et in Britania meruit summa industria, nec minore modestia

& fama, sicut apparet ex imaginum eius multitudine, ac titulis per utranq; prouinciam. Post stipendia foro operam dedit honestam magis quàm assiduam. Eodemq; tempore Arriciam Tertullo patre equite Ro. sed præfecto quondam prætorianarũ cohortium duxit uxorem: & in defunctæ locum Martiam Fuluiam splendidi generis, cũ qua sublata filia diuortium fecit. Ex quæsturæ deinde honore legioni præpositus Taricheam, & Gamalã urbes ualidissimas iudeæ in potestatem redegit, equo quadã acie sub fœminibus amisso, alteroq; inscenso, cuius rector contra se dimicans occubuerat.

Galba mox tenente remp. missus ad gratulandum: quaqua iret conuertit homines: quasi adoptionis gratia arcesseretur. Sed ubi turbari rursus cuncta sensit: rediјt ex itinere, aditoq; Paphiæ Veneris oraculo, dum de nauigatione consulit: etiam de imperiј spe confirmatus est. Cuius breui compos, et ad perdomandam iudæam relictus nouissima Hierosolymorum oppugnatione VII propugnatores totidem sagittarum confecit ictibus: cepitq; eam natali filiæ suæ tanto militum gaudio, ac fauore, ut in gratulatione IMPERAT. eum consulutauerint: et subinde decedentem prouincia detinuerint: suppliciter, nec non & minaciter efflagitantes, aut remaneret: aut secum omnes pariter abduceret: unde nata suspicio est, quasi desciscere à patre, orientisq; regnum sibi uendicare tentasset. Quam suspicionem auxit, postquam Alexandriam petens in consecrando apud Memphim boue Api diadema gestauit,

de more

de more siquidem, ritu'q; priscæ religionis. sed non deerant, qui secus interpretarentur. Quare festinans in Italiã, cum Rhegium, dehinc Puteolos oneraria naue appulisset: Romam inde contendit expeditissimus, inopinanti'q; patri uelut arguens rumorum de se temeritatem, ueni, inquit, pater ueni.

Neq; ex eo destitit participem, atq; tutorem imperij agere. Triumphauit cum patre: censuram'q; gessit unà, eidem collega, & in tribunitia potestate, & in septem consulatibus fuit. Recepta'q; ad se propè omnium officiorum cura, cum patris nomine & epistolas ipse dictaret: & edicta conscriberet: orationes'q; in senatu recitaret: etiam quæstoris uice, præfecturam quoq; prætorij suscepit, nunquã ad id tempus nisi ab equite Ro. administratam. Egit'q; aliquando inciuilius, & uiolentius, siquidem suspectissimum quenq; sibi summissis, qui per theatra, & castra, quasi consensu ad pœnam deposcerent, haud cunctanter oppressit. In his Aulum Cecinnam consularem uirum uocatum ad cœnam, ac uix dum triclinio egressum confodi iussit. Sanè urgente discrimine, cum etiam chirographum eius præparatæ apud milites coniurationis deprehendisset. quibus rebus sicut in posterum securitati satis cauit: ita ad præsens plurimum contraxit inuidiæ: ut non temere quis tam aduersa re, magis'q; inuitis omnibus transierit ad principatum.

Præter sæuitiam suspecta in eo etiam luxuria erat: quod ad mediam noctem comessationes cum profusissimo quoq; familiarium extenderet. nec mi

nus libido propter exoletorum, & spadonum greges: propterq; insignem reginæ Berenices amorem, cui etiam nuptias pollicitus ferebatur. Suspecta & rapacitas: quod constabat in cõcionibus patris nundinari, præmariq; solitum: deinde propalàm alium Neronem & opinabantur, & etiam prædicabant. At illi ea fama pro bono cessit: conuersaq; est in maximas laudes: neq; ullo uitio reperto, et contra uirtutibus summis. Conuiuia instituit iucunda magis, quàm profusa. amicos elegit: quibus etiam post eum principes, ut & sibi, & Reip. necessarijs acquieuerunt: præcipueq; sumptam sibi Berenicen statim ab urbe dimisit inuitus inuitam. Quosdam è gratissimis delicatorum, quanquam tam artifices saltationis, ut mox scenam tenuerint: non modo fouere prolixius, sed spectare in publico omni cœtu supersedit. Nulli ciuium quicquam ademit. abstinuit alieno, ut siquis unquam: ac ne concessas quidem, ac solitas collationes recepit. Et tamen nemine ante munificentia minor. Amphitheatro dedicato, thermisq; iuxta celeriter extructis, munus edidit apparatissimum, largissimumq;. dedit & nauale prælium in ueteri naumachia, ibidem & gladiatores, atque uno die quinq; millia omne genus ferarum. Natura autem beneuolentissimus, cum ex instituto Tiberij omnes dehinc Cæsares beneficia à superioribus concessa principibus aliter rata nõ haberent, quàm si eadem ijsdem & ipsi dedissent: primus præterita omnia uno confirmauit edicto: nec à se peti passus est. In cæteris uero desyderijs

hominum obstinatissime tenuit, nequem sine spe di
mitteret: quin et admonẽtibus domesticis, quasi plu
ra polliceretur, quàm præstare posset: Non oportere
ait quenquam à sermone principis tristem discede
re. atq; etiam recordatus quondam super cœnam,
quod nihil cuiquam toto die præstitisset: memorabi
lem illam, meritóq; laudandã uocem edidit. Amici,
diem perdidi. Populũ in primis uniuersum tanta
per omnes occasiones comitate tractauit: ut proposi
to gladiatorio munere, non ad suũ, sed ad spectan-
tium arbitrium editurum se professus sit. Et planè
ita fecit: nam neq; negauit quicquam petentibus: et
ut quæ uellent, peterent, ultro adhortatus est. quin
et studium armaturæ thracum præ se ferens sæpe
cum populo & uoce, & gestu, ut fautor, cauillatus
est. Verum maiestate salua, nec minus æquitate, ne
quid popularitatis prætermitteret, nonnũquam in
thermis suis admissa plebe lauit. Quædam sub eo
fortuita, ac tristia acciderunt, ut conflagratio Vese=
ui montis in Campania, et incendiũ Romæ per tri
duum, totidemq; noctes. Item pestilentia quanta nõ
temere aliâs. In his tot aduersis, ac talibus non mo=
do principis solicitudinem, sed & parentis affectũ
unicum præstitit: nunc consulando per edicta, nunc
opitulando quatenus suppeteret facultas. Curato-
res restituendæ Campaniæ è consularium nume=
ro sorte duxit. bona oppressorum in Veseuo, quo-
rum hæredes non extabant: restitutioni affli-
ctarum ciuitatum attribuit. Vrbis incendio ni-
hil nisi sibi publice perisse testatus cuncta præto-

riorum suorum ornamenta operibus, ac templis destinauit: præposuitq́; complures ex equestri ordine, quo quæq; maturius peragerentur. Medendæ ualetudini, leniendisq́; morbis nullam diuinam, humanamq́; opem non adhibuit, inquisito omnium sacrificiorum, remediorumq́; genere. Inter aduersa temporum, & delatores, mandatoresq́; erant ex licentia ueteri. hos assidue in foro flagellis, ac fustibus cæsos, ac nouissime traductos per Amphitheatri arenam partim subijci in seruos, ac uenire imperauit: partim in asperrimas insularum auehi. Vtq́; etiam similia quandoq; ausuros perpetuo coërceret: uetuit inter cætera de eadem re pluribus legibus agi, quæri'ue de cuiusquam defunctorum statu ultra certos annos. Pontificatũ maximum ideo se professus accipere, ut puras seruaret manus: fidem præstitit: nec author posthac cuiusquam necis, nec conscius, quãuis interdum ulciscendi causa non deesset. sed periturum se potius, quàm puniturum adiurãs, duos patricij generis conuictos in affectatione imperij nihil amplius, quàm ut desisterent, monuit, dicens principatum fato dari, siquod præterea desyderarent promittens se tributurum. et confestim quidem ad alterius matrem, quæ procul aberat, cursores suos misit: qui anxie filiũ saluum nuntiarent. Cæterum ipsos nõ solũ familiari cœnæ adhibuit: sed & in sequenti die gladiatorum spectaculo circa se ex idustria collocatis, oblata sibi ornamenta pugnantium inspicienda porrexit. Dicitur etiam cognita utriusq; genitura immi-

nere ambobus periculũ affirmasse, uenturũ quoq;, & ab alio, sicut euenit. Fratrem insidiari sibi non desinentem, sed pene ex professo solicitantem exercitus meditantem fugam, nec occidere, neq; seponere, ac ne in minore quidẽ honore habere sustinuit: sed ut à primo imperij die, consortẽ, successoremq; testari perseuerauit, nonnunquam secreto lachrymis, & precibus orans, ut tandem mutuo ergo se animo uellet esse. Inter hæc morte præuentus est maiore hominum damno, quàm suo. spectaculis absolutis, in quorum fine populo coràm ubertim fleuerat: Sabinos petit aliquanto tristior: quod sacrificanti hostia aufugerat: quodq; tempestate serena tonuerat. Deinde primã statim ad mansionẽ febrim nactus, cum inde lectica transferretur: suspexisse dicitur dimotis plagulis cœlum: multumq; conquestus eripi sibi uitam immerenti: neque enim extare ullum suum factum pœnitendum excepto duntaxat uno. id quale fuerit, neque ipse tunc prodidit: neq; cuiquam facile succurrit. Quidam opinantur consuetudinem recordatum, quam cum fratris uxore habuerit: sed nullam habuisse persancte Domitia iurabat, haud negatura siqua omnino fuisset: immo etiam gloriatura, quod illi promptissimũ erat in omnibus probris. Excessit in eadem, qua pater, uilla, Idibus Septembris post biennium, & menses duos, diesq; XX quàm successerat, altero & quadragesimo ætatis anno. Quod ut palàm factum est, non secus, atque in domestico luctu mœrentibus publicæ cunctis. Senatus prius, quàm edi-

cto conuocaretur, ad curiam concurrit, obseratisq; adhuc foribus, deinde apertis tantas mortuo gratias egit, laudesq; : quantas congessit ne uiuo quidem unquam, atque præsenti.

C. SVETONII TRANQVILLI FLAVIVS DOMITIANVS

d Omitianus natus est IX Calen. Nouembris patre COS. designato, inituroq; mense insequenti honorem, regione urbis sexta, ad malum punicũ, domo, quam postea in templum gentis flauiæ conuertit. Pubertatis, ac primæ adolescentiæ tempora tanta inopia, tantaq; infamia gessisse fertur: ut nullum uas argenteum in usu haberet. Satisq; constat Clodium Pollionem prætorium uirum, in quẽ est poẽma Neronis, quod inscribitur Luscio, chirographũ eius conseruasse: & nonnũquam protulisse, noctem sibi pollicentis. nec defuerunt, qui affirmarent corruptum Domitianum & à Nerua successore mox suo. Bello Vitelliano confugit in Capitolium cum patruo Sabino, ac parte præsentiũ copiarum, sed irrumpentibus aduersarijs, & ardẽte templo apud æditũu clàm pernoctauit: ac mane Isiaci cælatus habitu, interq; sacrificulos uanæ superstitionis, cũ se trãs Tyberim ad condiscipuli sui matrem comite uno contulisset: ita latuit, ut scrutantibus, q uestigia subsecuti erant, deprehendi non potuerit. Post

uictoriam demum progressus, & Cæsar consalutatus honorem præturæ urbanæ cum consulari potestate suscepit tituló tenus: quam iurisdictionẽ ad collegam proximum transtulit. Cæterum omnem uim dominationis tam licenter exercuit: ut iam tũ qualis futurus esset, ostenderet. Ne exequar singula, contrectatis multorum uxoribus, Domitiã Longinam Aelio Lamiæ nuptam etiã in matrimonium abduxit: atq; uno die super XX urbana officia, atq; peregrina distribuit, mirari se Vespasiano dictitante, quod successorem non & sibi mitteret.

Expeditionem quoq; in Galliam, Germaniasq;, neq; necessariam, & dissuadẽtibus paternis amicis inchoauit, tantum ut fratri se & operibus, et dignatione adæquaret. Ob hæc correctus, quo magis ætatis, & conditionis admoneretur: habitabat cum patre unà, sellamq; eius, ac fratris quoties prodirent, lecticā sequebatur: ac triumphum utriusq; iudaicum equo albo comitatus est. In sex consulatibus, non nisi unum ordinarium gessit: eumq; cedente, & suffragante fratre: simulauit et ipse inire modestiam. In primisq; poëticæ studium tam insuetum antea sibi, quàm postea spretum, & abiectũ, recitauitq; etiam publice. Nec tamen eo secius, cum Vologeses Parthorum rex auxilia aduersus Alanos, ducemq; alterum ex Vespasiani liberis depoposcisset: omni ope contendit, ut ipse potissimum mitteretur. & quia discussa res est: alios orientis reges, ut idem postularent, donis ac pollicitationibus solicitare tentauit. Patr defun-

cto diu cunctatus, an duplum donatiuum militi donaret: nunquam iactare dubitauit, relictum se principem imperij, sed fraudem testamento adhibitá. Neq; cessauit ex eo insidias struere fratri clàm, palámq;, quoad correptum graui ualetudine prius, quàm planè efflaret animá, pro mortuo deseri iussit: defunctumq; nullo, præter quàm consecrationis honore dignatus, sæpe etiam carpsit obliquis orationibus, & edictis. Inter initia principatus quotidie secretum sibi horarium sumere solebat: nec quicquam amplius, quàm muscas captare, ac stylo præacuto configere. ut cuidam interroganti. essetue quis intus cum Cæsare, non absurde responsum sit à Vibio Crispo, ne musca quidem. Deinde uxorem suam Domitiam, ex qua in secundo suo consulatu filium tulerat: alteróq; anno consalutaue rat, ut Augustam, eandem Paridis histrionis amore deperditam repudiauit: intráq; breue tempus impatiens dissidij, quasi efflagitante populo reduxit. Circa administrationem imperij aliquandiu se uarium præstitit: mistura quoq; inæquabili uitiorũ, atque uirtutum, donec uirtutes quoq; in uitia deflexit: quantum coniectare licet super ingenij naturã, inopia rapax, metu sæuus. Spectacula magnifica assidue, & sumptuosa edidit, non in Amphitheatro modo, uerum et in Circo. Vbi præter solẽnes bigarũ, quadrigarumq; cursus, præliũ duplex etiam equestre, ac pedestre cõmisit. Atq; in amphitheatro nauale quoq;. Nã uenationes, gladiatoresq; et noctibus ad lychnuchos, nec uirorũ mõ pugnas,

ſed & fœminarum. Præterea quæſtorijs muneribus, quæ olim omiſſa reuocauerat: ita ſemper interfuit: ut populo poteſtatem faceret bina paria è ſuo ludo poſtulandi, quæ nouiſſima aulico apparatu induceret. Ac per omne gladiatorum ſpectaculum ante pedes eius ſtabat puerulus coccinatus portentoſo, paruoq; capite, cum quo plurimum fabulabatur, nonnunquã ſerio. Auditus eſt certe, dũ ex eo quærit, ecquid ſciret, & quid ſibi uiſum eſſet ordinatione proxima Aegypto præficere Metiũ Ruffum. Edidit nauales pugnas pene iuſtarũ claſſium effoſſo, & circunducto iuxta Tyberim lacu, atq; inter maximos imbres proſpectauit. Fecit & ludos ſeculares computata ratione temporum ab anno, non quo Claudius proxime, ſed olim Auguſtus ediderat. In his circenſium die, quo facilius centum miſſus peragerentur: ſingulos à ſeptenis ſpatijs ad quina corripuit. Inſtituit & quinquennale certamen Capitolino Ioui triplex, muſicum, equeſtre, gymnicum. & aliquanto plurium, quàm nũc eſt coronatorum. Certabant etiam & proſa oratione græce, latineq;, ac præter citharœdos choro citthariſtæ quoq;, & pſallocithariſtæ. In ſtadio uero curſu etiam uirginis certamini præſedit crepidatus, purpureáq; amictus toga, Germanicam capite geſtans coronam auream cum effigie Iouis, ac Iunonis, Mineruæq;, aſſidẽtibus Diali ſacerdote, et collegio flauialium pari habitu, niſi quod illorum coronis inerat et ipſius imago. Celebrabat et in Albano quotannis quinquatria Mineruæ, cui colle-

gium instituerat, ex quo sorte ducti magisterio fungerentur: redderentq; eximias uenationes, & scænicos ludos, superq; oratorum, ac poëtarum certamina. Congiarium populo numorum trecentorum ter dedit: atque inter spectacula muneris largissimum epulum: septimontiali sacrorum quidem die, senatui, equitiq; panarijs plebeis, sportellis cum obsonio distributis. Initium uescendi primus fecit: dieq; proximo omne genus rerum missilia sparsit: & quia pars maior intra popularia deciderat: quinquagenas tesseras in singulos cuneos equestris, ac senatorij ordinis pronuntiauit. Plurima, & amplissima opera incendio absumpta restituit: in queis & Capitolinum, quod rursus arserat, sed omnia sub titulo tantum suo, ac sine ulla pristini authoris memoria. Nouam autem excitauit ædem in Capitolio custodi Ioui, & forum quod nunc Neruæ uocatur. Item Flauiæ tẽplum gentis, et Stadium, & Methodium, & Naumachiam, è cuius postea lapide maximus Circus deustis utrinq; lateribus extructus est. Expeditiones partim sponte suscepit, partim necessario: sponte in Cattos: necessario unam in Sarmatas legione cũ legato simul cæsa: in Dacos duas, primam Oppio Sabino consulari oppresso: secundam Cornelio Fusco præfecto cohortium prætorianarum, cui belli summã commiserat. De Cattis, Dacisq; post uaria prælia duplicem triumphum egit. De Sarmatis lauream modo Capitolino Ioui retulit. Bellum ciuile motum à L. Antonio superioris Germaniæ præside confe-

cit absens felicitate mira, cum ipsa dimicationis hora resolutus repente Rhenus transituras ad Antonium copias Barbarorum inhibuisset. De qua uictoria prius præsagijs, quàm nuntijs comperit. Siquidem ipso, quo dimicatum est, die, statuam eius Romæ insignis aquila circumplexa pennis clangores lætissimos edidit: pauloq; post occisum Antonium adeo uulgatum est: ut caput eius quoq; apportatum uidisse se pleriq; contenderent.

Multa etiam in communi rerum usu nouauit. Sportulas publicas sustulit, reuocata cœnarum rectarum consuetudine. Duas circensibus gregum factiones aurati, purpureiq; panni ad quatuor pristinas addidit. Interdixit histrionibus scenam, intra domum quidem exercendi artem iure concesso. Castrari mares uetuit. Spadonum, q residui apud mangones erant: pretia moderatus est. Ad summam quondam ubertatem uini, frumenti uero inopiam, existimans nimio uinearum studio negligi arua, edixit, neqs in Italia nouellaret: utq; in prouincijs uineta succiderentur, relicta (ubi plurimũ) dimidia parte: nec exequi rem perseuerauit. Quædam ex maximis officijs inter libertinos, militesq; Ro. communicauit. Geminari legionũ castra prohibuit: nec plus, quàm mille nummos à quoquam ad signa deponi: quod L. Antonius apud duarum legionum Hyberna res nouas moliens fiduciam cepisse etiam ex depositorum summa uidebatur. Addidit & quartum stipendium, militi, aureos ternos. Ius diligenter, & industrie dixit.

plerunq; & in foro pro tribunali extra ordinem ambitiosas centumuirorum sententias rescidit. Recuperatores, ne se semper persuasorijs assertionibus accommodarent: identidē ammonuit. Numarios iudices cum suo quenq; consilio notauit. Author & Trib. pl. fuit AEDIL. sordidum repetundarum accusandi, iudicesq; in eum à senatu petendi. Magistratibus quoq; urbicis, prouinciarumq; praesidibus coërcendis tantū curae adhibuit: ut neq; modestiores unquam, neq; iustiores extiterint: è quibus plerosq; post illum reos omnium criminum uidimus. Suscepta morum correctione licentiam theatralem promiscue in eqte spectandi inhibuit. Scripta famosa, uulgoq; edita, quibus primores uiri, ac foeminae notabantur: aboleuit non sine authorum ignominia. Quaestorium uirum, quod gesticulandi, saltádiq; studio teneretur: mouit senatu. Probrosis foeminis lecticae usum ademit: iusq; capiendi legata, haereditatesq;. Eqtem Ro. ob reductam in matrimonium uxorem, cui dimissae adulterij crimen intenderat: erasit iudicum albo. Quosdā ex utroq; ordine lege Scantinia condemnauit. Incesta uestalium uirginum à patre suo quoq; & fratre neglecta uarie, ac seuere coërcuit, priora capitali supplicio, posteriora more ueteri. Nam cum Ocellatis sororibus, item Varonillae liberum mortis permisisset arbitrium: corruptoresq; earum relegasset: mox Corneliam uirginem maximam absolutam olim, dehinc longo interuallo repetitam, atq; conuictam defodi imperauit. Stupratoresq; uirgis in comitio

ad necem cædi, excepto prætorio uiro, cui dubia etiamnum causa, & incertis quæstionibus, atq; tormentis de semet professo exiliũ indulsit. ac nequa religio deũm impune contaminaretur, monimentum, quod libertus eius è lapidibus templo Capitolini Iouis destinatis filio construxerat, diruit per milites, ossáq; & reliquias, quæ inerant, marĩ mersit. Inter initia usqueadeo ab omni cæde abhorrebat: ut absente adhuc patre recordatus Virgilij uersum,

» Impia q̃ cæsis gens est epulata iuuencis,

Edicere destinauerit, ne boues immolarentur. Cupiditatis quoq;, atq; auaritiæ uix suspicionem ullam, aut priuatus unquam, aut princeps aliquandiu dedit: immo è diuerso magnæ sæpe non abstinentiæ modo, sed etiam liberalitatis experimenta. Omnes circa se largissime prosecutus nihil prĩus, aut acrius monuit, quàm nequid sordide facerent. relictas sibi hæreditates ab ijs, quibus liberĩ erant, non recepit. Legatum etiã ex testamento Rusci Cepionis, qui cauerat, ut quotannis ingredientĩbus curiã senatoribus certam summã uiritim præstaret hæres suus, irritũ fecit. Reos, qui ante quinquennium proximum apud ærarium pependissent: uniuersos discrimine liberauit: nec repeti nisi intra annum, eaq; conditione permisit: ut accusatori, qui causam non teneret: exiliũ pœna esset. Scribas quæstorios negotiantes ex consuetudine, sed contra Clodiam legem uenia in præteritum donauit. Subsiciua, quæ diuisis per ueteranos agris carptim

superfuerunt: ueteribus possessoribus, ut usucapta concessit. fiscales calumnias magna calumniantiũ pœna repressit: ferebaturq́; uox eius, princeps qui delatores non castigat, irritat. Sed neq; in clementiæ, neq; in abstinentiæ tenore permansit: & tamen aliquanto celerius ad sæuitiam desciuit, quàm ad cupiditatem. Discipulum Paridis pantomimi puberem adhuc, etiamtum maxime ægrum, quod arte, formáq; non absimulis magistro uidebatur: occidit. Item Hermogenem Tarsensem propter quasdam in historia figuras, librarijs etiam, qui eam descripserant, crucifixis. Patremfamilias, quod Thracem mirmilloni parem, munerario imparem dixerat: detractum ẽ spectaculis in arenam, canibus obiecit cum hoc titulo, impie locutus parmularius. Cõplures senatores, in his aliquot consulares interemit: ex quibus Ciuicam Cerealem in ipso Asiæ proconsulatu. Saluidienum Orficum, Acilium Glabrionem exilio, quasi molitores nouarum rerũ. Cæteros leuissima quenq; de causa, Aelium Lamiam ob suspiciosos quidem, uerum et ueteres, & innoxios iocos, quod post abductam uxorem laudanti uocem suã, heu taceo dixerat: quod'q; Tito hortanti se ad alterum matrimonium responderat μὴ καὶ σὺ γαμῆσαι θέλεις. Saluiũ Cocceanũ, quod Othonis imperatoris patrui sui diem natalem celebrauerat. Metiũ Pomposianum, quod habere imperatoriã genesim uulgo ferebatur: et quod depictum orbem terræ in mẽbranas, concionesq́; regũ, ac ducum ex Tito Liuio circunferret: quod'q;

seruis nomina Magonis & Annibalis indidisset. Sallustium Lucullum Britaniæ legatum, quod lanceas nouæ formæ appellare Lucullea passus esset. Iunium Rusticum, quod Peti Thraseæ, & Eluidij prisci laudes edidisset: appellaretq; eos sanctissimos uiros: cuius criminis occasione philosophos omnes urbe. Italiáq; summouit. Occidit & Eluidium filium, quod quasi scenico exodio sub persona paridis, & Oenones diuortium suum cum uxore tractasset. Flauium Sabinum alterum è patruelibus, quod eum comiciorum consularium die destinatũ perperam præco non consulem ad populum, sed imperatorem pronuntiasset. Verum aliquanto post ciuilis belli uictoriam sæuior plerosq; partis aduersæ, dudum etiam latentes conscios inuestigato nouo quæstionis genere distorsit, immisso per obscœna igne. Nonnullis & manus amputauit. Satisq; constat duos solos è notioribus uenia donatos. Tribunum laticlauium, & centurionem, qui se, quo facilius expertes culpæ ostenderent, impudicos probauerant: & ob id neq; apud ducem, nec apud milites ullius momenti esse potuisse. Erat autem non solum magnæ, sed & callidæ, inopinatæq; seuitiæ. Authorem summarum pridie quàm crucifigeret, in cubiculum uocauit: assidere in toro iuxta coẽgit: securum, hilaremq; dimisit: partibus etiã de cœna dignatus est. Aretinum Clementem consularem uirum è famliaribus, & emissarijs suis capitis condemnaturus in eadem uel etiam in maiore gratia habuit, quo ad nouissime simul gestanti

conspecto delatore eius, uis inquit, hunc nequissimum seruum cras audiamus? Et quo contemptius abuteretur patientia hominum, nunquam tristiorẽ sententiã sine præfatione clementiæ pronuntiauit: ut non aliud iam certius atrocis exitus signum esset, quàm principij lenitas. Quosdam maiestatis reos in curiam induxerat: & cum prædixisset ex perturum se illa die quàm charus senatui esset, facile perfecerat: ut etiã more maiorum puniendi condemnarentur. deinde atrocitate pœnæ conterritus, ad leniendam inuidiam intercessit his uerbis: neq;
» enim ab re fuerit ipsa cognoscere. Permittite pa-
» tres conscripti à pietate uestra impetrari, quod
» scio me difficulter impetraturum: ut damnatis li-
» berum mortis arbitrium indulgeatis. Nam et par
» cetis oculis uestris: & intelligent me omnes sena-
» tui interfuisse. Exhaustus operum, ac mune
» rum impensis, stipendioq;, quod adiecerat, tentauit quidem ad releuandos castrenses sumptus militum numerum diminuere. Sed cum obnoxium se Barbaris ꝑ hoc animaduerteret, neq; secius eò in explicandis oneribus omnibus hæreret: nihil pensi habuit, quin prædaretur omni modo. Bona uiuorum, ac mortuorum usquequaq;, quolibet & accusatore, & crimine corripiebantur. Satis erat obijci qualecunq; factũ, dictumq; aduersus maiestatem principis. Confiscabantur alienissimæ hæreditates, uel existente uno, qui diceret audisse se ex defuncto, cum uiueret, hæredem sibi Cæsarem esse. Præter cæteros iudaicus fiscus acerbissime actus est, ad quẽ

deferebantur,

deferebantur, qui uelut professi iudaicam intra urbem uiuerent uitam, uel dissimulata origine imposita genti tributa nõ pependissent. Interfuisse me adolescentulum memini, cum à procuratore frequẽtissimoq; consilio inspiceretur nonagenarius senex an circunsectus esset. Ab iuuenta minime ciuilis animi confidens etiam, & tum uerbis, tum rebus immodicus. Cenidi patris concubinæ ex Histria reuersæ, osculumq; ut assueuerat, offerenti manum præbuit. Generum fratris indigne ferens albatos & ipsum ministros hẽre, proclamauit, οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη. Principatum uero adeptus neq; in senatu iactare dubitauit, & patri se, et fratri imperiũ dedisse, illos sibi reddidisse. Neq; in reducenda post diuortium uxore edicere, uocatam eã in puluinar suum. acclamari etiã in amphitheatro epulari die libenter audit, domino, & dominæ feliciter. Sed & capitolino certamine cunctos ingenti consensu precantes, ut Palfurium Suram restitueret pulsum olim senatu, ac tunc de oratoribus coronatum, nullo responso dignatus, tacere tantummodo iussit uoce præconis. Pari arrogantia, cum procuratorũ suorum nomine formalem dictaret epi-
" stolã: sic cœpit. Dominus & deus noster sic fieri
" iubet, unde institutum posthac, ut ne scripto quidem, ac sermone cuiusquam appellaretur aliter. Statuas sibi in Capitolio non nisi aureas & argenteas poni permisit, ac ponderis certi. Ianos, arcusq; cum quadrigis et insignibus triumphorum per regiones urbis tantos aut tot extruxit, ut cuidam græ-

æ inſcriptum arcui ſit, Aream & Caluitium. Conſulatus XVII cœpit, quod ante eum nemo. Ex quibus ſeptem medios continuauit: omnes autem penè titulò tenus geſſit: nec quẽquã ultra Calen. Maij. Plures ad idus uſq; Ianuarias. Poſt autem duos triumphos Germanici cognomine aſſumpto, Septembrem menſem, & Octobrem ex appellationibus ſuis Germanicum, Domitianumq; transnominauit: quod altero ſuſcepiſſet ĩperiũ, altero natus eſſet.

Per hæc terribilis cunctis & inuiſus, tandem oppreſſus eſt amicorum, libertorumq; intimorum conſpiratione ſimul, & uxoris. annum, diemq; ultimum uitæ iampridem ſuſpectum habebat, horã etiam, nec nõ & genus mortis. Adoleſcentulo Chaldæi cuncta prædixerant. Pater quoq; ſuper cœnam quondam fungis abſtinentem palàm irriſerat, ut ignarum ſortis ſuæ, quod non ferrum potius timeret. Quare pauidus ſemper, atque anxius minimis etiam ſuſpicionibus præter modũ commouebatur: ut edicti de excidendis uineis propoſiti gratiã facere nõ alia magis re cõpulſus credatur, q̃ quod ſparſi libelli cum his uerſibus erant.

" Κἢν με φάγης ἔτι ῥίζαν ὅμως ἔτι καρποφορήσω

" Οσσον ἄλις σπεῖσαι καίσαρι θυομένω.

Eadẽ formidine oblatum à ſenatu nouum, et excogitatum honorem, quãquam omnium taliũ appetentiſſimus recuſauit, quo decretum erat, ut quoties gereret conſulatũ, equites Ro. quibus ſors obtigiſſet, trabeati, & cum haſtis militaribus præcederent eum inter lictores, apparitoresq;. Tempore

quoq; suspecti periculi appropinquante solicitior in dies, porticuum, in quibus spatiari consueuerat: parietes phengite lapide distinxit: è cuius splendore per imagines quicquid à tergo fieret, prouideret. Et nec nisi secretò, atque solus plerasq; custodias receptis quidem in manu cathenis audiebat, utq; domesticis persuaderet, ne bono quidem exemplo audendam esse patroni necem. Epaphroditum à libellis capitali poena condemnauit: quod post destitutionem Nero in adipiscenda morte manu eius adiutus existimabatur. Denique Flauium Clementem patruelem suum contemptissimæ inertiæ, cuius filios etiam nunc paruulos successores palàm destinauerat, & abolito priore nomine, alterum Vespasianum appellari iusserat, alterum Domitianum, repente ex tenuissima suspicione tantum non ipso eius consulatu interemit. quo maxime facto maturauit sibi exitum. Continuis octo mensibus tot fulgura facta, nuntiatáq; sunt, ut exclamauerit, feriat iam quem uolet. Tactum de cœlo capitolium, templumq; Flauiæ gentis. Item domus palatina, & cubiculum ipsius, atque etiam è basi statuæ triumphalis titulus excussus ui procellæ in monimentum proximum decidit. Arbor, quæ priuato adhuc Vespasiano euersa surrexerat: tunc rursus repente corruit. prænestina Fortuna toto imperij spatio annuum nouum cómendanti lætam, eandemq; semper sortem dare assueta, extremo tristissimā reddidit, nec sine sanguinis mentione. Mineruam, quam superstitiose

colebat, somniauit excedere sacrario, negantemq; ultra se tueri eum posse, quod exarmata esset à Ioue. Nulla tamen re perinde commotus est, quàm responso, casuq; Ascletarionis mathematici. Hunc delatum nec inficiantem iactasse se, quæ prouidisset ex arte, sciscitatus est, quis ipsum maneret exitus. & affirmantem fore, ut breui laceraretur à canibus, interfici quidem sine mora, sed ad coarguēdam temeritatem artis sepeliri quoq; accuratissime imperauit. Quod cum fieret, euenit ut repentina tempestate deiecto funere, semiustum cadauer discerperent canes, idq; ei cœnanti à Mimo Latino, qui præteriens forte animaduerterat, inter cæteras diei fabulas referretur. Pridie quàm periret, cum oblatos tuberes seruari iussisset in crastinum, adiecit, si modo uti licuerit, & conuersus ad proximos affirmauit fore, ut sequenti die luna se in aquario cruentaret: factumq; aliquod existeret: de quo loquerentur homines per terrarum orbem. At circa mediam noctem ita est exterritus, ut ex strato prosiliret, dehinc mane aruspicem ex Germania missum, qui consultus de fulgure mutationem rerum prædixerat, audijt, condemnauitq;, ac dum exulceratam in fronte uerrucam uehementius scalpit, profluente sanguine, utinam inquit hactenus. Tunc horas requirenti pro quinta, quam metuebat, sexta ex industria nuntiata est. His uelut transacto iam periculo lætum, festinantemq; ad corporis curam Parthenius cubiculo præpositus conuertit, nuntians esse, qui magnum nescio quid afferret, nec dif-

ferendum. Itaq; summotis omnibus in cubiculum se recepit, atq; ibi occisus est. De insidiarum, cædis'q; genere hæc ferè diuulgata sunt. Cunctantibus conspiratis quando, & quomodo, idest lauantem'ne ne cœnantem aggrederentur: Stephanus Domitillæ procurator, & tunc interceptarũ pecuniarum reus, consilium, operam'q; obtulit. Ac sinisteriore brachio uelut ægro lanis, fasciĳs'q; per aliquot dies ad auertendam suspicionem obuoluto ad ipsam horam dolum interieat: professus'q; conspirationis indicium, & ob hoc admissus legenti traditum à se libellum, & attonito suffodit inguina. Saucium ac repugnantem adorti Clodianus Cornicularius, & Maximus Partheniĳ libertus, & Saturius decurio cubiculariorum, & quidam è gladiatorio ludo uulneribus septem contrucidauerũt. Puer, qui curæ larium cubiculi ex consuetudine assistens interfuit cædi, hoc amplius narrabat, se iussum à Domitiano ad primum statim uulnus pugionem puluino subditum porrigere, ac ministros uocare, neq; ad caput quicquam excepto capulo, et præterea omnia clausa reperisse, atq; illum interim correpto, deducto'q; ad terram Stephano collu ctatum diu, modo ferrum extorquere, modo, quanquam laniatis digitis, oculos effodere conatum. Occisus est XIIII Calen. Octobris, anno ætatis XLV imperiĳ XV. Cadauer eius populari sandapila ꝑ uespilones exportatum. Phyllis nutrix in suburbano suo latina uia funerauit: sed reliquias templo flauiæ gentis clàm intulit: cineribus'q; Iuliæ filiæ

Titi, quam & ipsa educauerat: commiscuit.

Statura fuit procera, uultu modesto, ruborisq; pleno, grandibus oculis, uerum acie hebetiore, praeterea pulcher, ac decens maxime in iuuenta, & quidem toto corpore exceptis pedibus, quorum digitos restrictiores habebat: postea caluitio quoq; deformis, & obesitate uentris, & crurum gracilitate, quae tamen ei ualetudine longa remacruerant. Commendari se uerecundia oris adeo sentiebat: ut apud senatum sic quondam iactauerit, usq; adhuc certe animum meum probastis, et uultum. Caluitio ita offendebatur, ut in contumeliam suam traheret: si cui alij ioco, uel iurgio obiectaretur, quãuis libello, quem de cura capillorum ad amicum edidit: etiam hoc simul, seq; consolans inseruerit. οὐχ ὁρᾷς καὶ ἐγὼ καλός τε μέγας τε. Eadẽ remanent me cum capillorum fata, & forti animo fero comam in adolescentia senescentem. Scias nec gratius quicquam decore, nec breuius. Laboris impatiens per urbem pedibus non temere ambulauit, in expeditione & agmine equo rarius, lectica assidue uectus est. Armorum nullo, sagittarum uel praecipuo studio tenebatur. Centenas uarij generis feras saepe in albano secessu conficientem spectauere pleriq;, atq; etiã ex industria ita quarundam capita figentem, ut duobus ictibus quasi cornua efficeret. Nõnunquam in pueri procul stantis, praebentisq; pro scopulo dispansam dextrae manus palmam sagittas tanta arte direxit, ut omnes per interualla digitorum innocuae euaderent.

Liberalia studia in initio imperij neglexit: quāquam bibliothecas incendio absumptas impensissime reparare curasset, exemplaribus undiq; petitis, missisq; Alexandriam, qui describerent, emendarentq;. Nunquam tamen aut historiæ carminibus'ue cognoscendis operam ullam, aut stylo uel necessario dedit: præter commentarios, & acta Tiberij Cæsaris nihil lectitabat. epistolas, orationesq; et edicta alieno formabat ingenio. Sermonis tamen nec inelegantis. Dictorum interdum etiam notabilium, uellē inquit tam formosus esse, quàm Metius sibi uidetur: & cuiusdā caput uarietate capilli subrutilū, & incanum, perfusam niuem mulsò dixit.

Conditionem principū miserrimam aiebat: quibus de coniuratione comperta non crederetur nisi occisis. Quoties otium esset, alea se oblectabat, etiam profestis diebus, matutinisq; horis, ac lauabat de die, prandebatq; ad satietatem: ut non temere super cœnam præter martianum malum, & modicam in ampulla potiunculam sumeret. Conuiuabatur frequenter, ac large, sed penè raptim, certe non ultra solis occasum, nec ut postea commessaretur. Nam ad horam somni nihil aliud quàm secretò solus deambulabat. Libidinis nimiæ assiduitatem concubitus uelut exercitationis genus clinopalem uocabat. Eratq; fama quasi concubinas ipse diuelleret, nataretq; inter uulgatissimas meretrices. fratris filiam adhuc uirginem oblatam in matrimonium sibi cum deuictus Domitiæ nuptijs pertinacissime recusasset, non multo post alij collo-

cattam ultro corrupit, & quidem uiuo etiam tum Tito, mox patre, ac uiro orbatam ardentissime, palamq; dilexit, ut etiam causa mortis extiterit coactæ conceptum a se abigere. Occisum eum populus indifferenter, miles grauissime tulit: statimq; eum Diuum appellare conatus, paratus et ulcisci, nisi duces defuissent. quod quidem paulopost fecit, expostulatis ad pœnam pertinacissimæ cædis authoribus. Contra, senatus adeo lætatus est, ut repleta certatim curia non tēperaret, quin mortuū contumeliosissimo, atq; acerbissimo acclamationum genere laceraret: scalas etiam inferri, clypeosq;, et imagines eius coram detrahi, & ibidem solo affligi iuberet, nouissime eradendos ubiq; titulos, abolendamq; omnem memoriā decerneret. Ante paucos quam occideretur mēses Cornix in Capitolio elo
» cuta est. ἔσαι πάντα καλῶς. Nec defuit, qui ostentum sic interpretaretur.

» Nuper tarpeio quæ sedit culmine cornix.
» Est bene non potuit dicere, dixit, erit.

Ipsum etiam Domitianum ferunt somniasse gibbam sibi pone ceruicem aureā enatam, pro certoq; habuisse beatiorem post se, latioremq; portendi Reip. statum. Sicut sane breui euenit abstinentia, & moderatione insequentium principum.

DE VITA ET MORIBVS IMPERATORVM ROMANOVM

Excerpta ex libris Sexti Aurelij Victoris à Cæsare Augusto usq; ad Theodosium Imp.

Anno urbis conditæ DCC XXII, ab exactis uero Regibus CCCC LXXX'q; mos Romæ repetitus uni prorsus parendi pro Rege Imperatori uel sanctiori nomine Augusto appellato. Octauianus igitur patre Octauio Senatore genitus maternum genus ab Aenea per Iuliam familiã fortitus, adoptione uero C. Cæsaris maioris auunculi C. Cæsar dictus. Deinde ob uictoriam Augustus cognominatus est. Iste in imperio positus Trib. pot. per se exercuit. Regionem Aegypti inundatione Nili accessu difficilem, inuiam'q; paludibus in prouinciæ formam redegit. Quã ut annonæ urbis copiosam efficeret: fossas incuria uetustatis limo clausas, labore militum patefecit. Huius tempore ex Aegypto urbi annua ducenties centena millia frumenti inferebantur. Iste Cãtabros & aqtanos, Rethos, Vindelicos, Dalmatas numero prouinciarum Pop. R. coniunxit. Sueuos, Cattos'q; deleuit. Sicambros in Galliam transtulit: Pannonios stipendiarijs adiecit. Getarum populos, Basternas'q; lacessitos bellis ad concordiam compulit. Huic Persæ obsides obtu-

lerunt: creandiq; regis arbitriũ permiserunt. Ad hæc Indi, Scythæ, Garamantes, Aethiopes legatos cum donis miserunt. Adeo deniq; turbas, bella, simultates execratus est: ut nisi iustis de causis, nunq̃ genti cuiquam bellum indixerit. Iactantisq; esse ingenij, & leuissimi dicebat, ardore triumphandi, & ob lauream coronam, idest folia infructuosa in discrimen per incertos euentus certaminum securitatem ciuium præcipitare. Neq; Imperatori bono quicquam minus q̃ temeritatem congruere. Satis celeriter fieri qcquid commode gereretur. Armaq;, nisi maioris emolumenti causa, nequaquam mouenda esse, ne compendio tenui, iactura graui, petita uictoria similis sit hamo aureo piscantibus: cuius abrupti, amissiq; detrimentũ nullo capturæ lucro pensari potest. Huius tempore trãs Rhenum uastatus est Romanus exercitus, atq; tribuni & proprætor cæsus. Quod in tantum accidisse perdoluit: ut cerebri ualido incursu parietem pulsaret, ueste, capilloq;, ac reliquis lugentium indicijs deformis. Auunculi quoq; inuentum uehementer arguebat: qui milites commilitones nouo, blãdoq; more appellans, dum affectat carior fieri, authoritatem principis emollierat. Deniq; erga ciues clemẽtissime uersatus est. In amicos fidus extitit. Quorum præcipui erant ob taciturnitatem Mecœnas: ob patientiã laboris, modestiamq; Agrippa. Diligebat præterea Virgilium. Rarus quidem ad recipiendas amicitias, ad retinendas constantissimus. liberalibus studijs, præsertim eloquentiæ in tantũ incumbens, ut

nullus ne in procinctu quidem laberetur dies, quin legeret, scriberet, declamaret. Leges alias nouas alias correctas protulit suo nomine. Auxit, ornauitq; Romam ædificijs multis isto glorians dicto. Vrbē lateritiam reperi: relinquo marmoream. Fuit mitis, gratus, ciuilis animi et lepidi, corpore toto pulcher, sed oculis magis. Quorum aciem clarissimorum syderū modo uibrans libenter accipiebat, cedi ab intendentibus tanquam solis radijs aspectu suo. A cuius facie dum quidam miles auerteret, & interrogaretur ab eo, cur ita faceret, respondit. Quia fulmen oculorum tuorum ferre non possum. Nec tamen uir tantus uitijs caruit. fuit enim paululum impatiens: leniter iracundus: occulte inuidus: palàm factiosus: porrò autem dominandi supra quàm æstimari potest, cupidissimus: studiosus aleæ lusor. Cumq; esset cibi, ac uini multi, aliquatenus uero somni abstinens: seruiebat tamen libidini usque ad probrum uulgaris famæ. Nam inter XII catamitos, totidemq; puellas accubare solitus erat. Abiecta quoq; uxore Scribonia amore alienæ coniugis possessus, Liuiam quasi marito concedente sibi coniunxit. Cuius Liuiæ iā erant filij Tiberius et Drusus. Cumq; esset luxuriæ seruiēs, erat tamen eiusdem uitij seuerissimus ultor, more hominum, q in ulciscendis uitijs, qbus ipsi uehementer indulgent: acres sunt. Nam & poëtam Ouidium, qui et Naso, pro eo, quod tres libellos amatoriæ artis conscripsit, exilio damnauit. Quodq; est læti animi, uel amœni, oblectabatur omni genere spectaculorum

præcipue ferarum incognita specie, & infinito numero. Annos VII & LXX ingressus, Nolæ morbo interijt. Quanquam alij scribant dolo Liuiæ extinctum, metuentis, ne, quia priuignæ filiũ Agrippam, quem odio nouercali in insulam relegauerat: reduci compererat: eo summam rerum adempto pœnas daret. Igitur mortuum, seu necatum multis, nouisq; honoribus senatus censuit decorandum. Nam præter id, quod antea patrem patriæ dixerat, templa tam Romæ quàm per urbes celeberrimas ei cõsecrauit, cunctis uulgo iactantibus, utinam aut non nasceretur, aut non moreretur. Alterum pessimi incepti, exitus præclari alterũ. Nã & in adipiscendo principatu oppressor libertatis est habitus, & in gerendo ciues sic amauit, ut tridui frumento in horreis quondam uiso, statuisset ueneno mori: si è prouincijs classes interea non uenirent. Quibus aduectis felicitati eius salus patriæ est attributa. Imperauit annis L & VI. XII cum Antonio. XL uero & IIII solus. Qui certe nunquam aut Reip. ad se potentiam traxisset: aut tandiu ea potiretur, nisi magnis naturæ et studiorum bonis abundasset.

CL. TIBERIVS.

c Laudius Tiberius Liuiæ filius Cæsaris Octauiani priuignus imperauit annis XXIIII. Iste, qui Claudius Nero dicebatur eleganter à ioculari-

bus Caldius Biberius Mero ob uinolentiã nominatus est. Satis prudens in armis, satisq; fortunatus ante sumptum imperium sub Augusto fuit: ut non immerito Reip. dominatus ei committeretur: inerat ei scientia literarum: eloquio clarior: sed ingenio pessimo, truci, auaro, insidioso, simulans ea se uelle, quæ nollet. His quasi infensus, quibus consultum cupiebat. His uero, quos oderat, quasi beneuolus apparens. Repentinis responsionibus, aut consilijs melior, q̃ meditatis. Deniq; delatum à patribus principatum, quod quidem astu perfecerat, ficte abnuere. Quid singuli dicerent, uel sentirent, atrociter explorans, quæ res bonos quosq; pessum dedit. Aestimantes enim ex animo eum longa oratione imperialis molestiæ magnitudinem declinare cum sententias ad eius uoluntatem promunt, incessere exitia postrema. Iste Cappadoces in prouinciam remoto Archelao rege eorum redegit. Getulorum latrocinia repressit. Maraboduum Sueuorum regem callide circũuenit. Cum immani furore insontes, noxios, suos pariter, externosq; puniret. Resolutis militiæ artibus Armenia per Parthos, Mæsia à Dacis, Pannonia à Sarmatis, Gallia à finitimis gentibus direptæ sunt. Iste post LXXVIII annum et mensem quartum insidijs Caligulæ extinctus est.

C. CAESAR CALIGVLA.

C Aligula imperauit annos quatuor. Iste filius fuit Germanici, et quia natus in exer-

citu fuerat: cognomentum calciamẽti militaris, idest Caligulæ sortitus est. Ante principatum omnibus carus, acceptusq; fuit. In principatu uero talis, ut non immerito uulgaretur atrociorem illo dominũ non fuisse. Deniq; tres sorores suas stupro maculauit. Incedebat habitu deorum suorum. Iouem ob incestum, è choro autem bacchanali Liberum se asserebat: de quo nescio an decuerit memoriæ prodi, nisi forte quia iuuat de principibus nosse omnia: ut improbi saltem famæ metu talia declinent. In palatio matronas nobiles publicæ libidini subiecit. Primus diademate imposito, dominum se iussit appellari. In spatio trium millium, quod in sinu puteolano inter moles iacet, duplici ordine. Naues cõtexens arenæ adgestu ad terræ speciẽ uiam solidatum phalerato equo, insignisq; ærea corona quasi triũphans indutus aureo paludamento curru biiugi decucurrit. Dehinc à militibus cõfossus interijt.

CLAVDIVS TIBERIVS.

Claudius Tiberius Drusi Tiberij fratris filius Caligulæ patruus imperauit annos XIIII. iste cum Senatus censuisset gentem Cæsarũ exterminari, deformi latebra latens repertus à militibus, qa uecors erat, mitissimus uidebatur imprudentibus. Imperator effectus est. Hic uentri, uino, libidini fœdæ obediens uecors, & propè hebes, ignauus, ac pauidus libertorum et coniugis imperij subiectus

fuit. Huius tempore Scribonianus Camillus intra Dalmatias imperator creatus continuo occiditur. Mauri prouincijs à Cæsare pulsi cæsa Musulamiorũ manus est, aqua claudia Romæ ĩtroducta. Huius uxor Messalina primo clàm, mox passim quasi iure adulterijs utebatur. Ex quo facto plures metu abstinẽtes extincti sunt. Dehinc atrocius accensa nobiliores quasq; nuptas & uirgines scortorum modo secum proposuerat. Coactiq; mares ut adessent. Quod siquis talia horruerat, adficto crimine in ipsum, omnemq; familiam sæuiebatur: ut magis uideretur sub imperatore uiro, quàm imperatori nupta esse. Ita liberti eius potestatem summam adepti stupris, exilio, cæde, proscriptionibus omnia fœdabant. Ex qbus felicem legionibus Iudeæ præfecit. Possidio eunucho post triumphum britanicum inter militarium fortissimos arma insignia tanquã participi uictoriæ dono dedit. Polybũ inter COSS. medium incedere fecit. Hos omnes antcibat Narcissus ab epistolis dominum se gerens ipsius domini, Pallasq; prætorijs ornamentis sublimatus adeo diues, ut causante eo inopiam fisci lepidissime famoso elogio uulgatum sit. Abunde ei pecuniam fore: si à duobus libertis in societatem reciperetur. Huius temporibus uisus est apud Aegyptum Phœnix quam ferunt uolucrem anno D. ex Arabis memoratos locos aduolare: atq; in Aegæo mari repẽte insula emersit. Hic Agrippinam Germanici fratris sui filiam uxorem duxit: quæ filio imperiũ procurans primo priuignos insidijs multiformibus. De-

hinc ipsum coniugem ueneno interemit. Vixit annos LXIIII. cuius funus, ut quondam in Tarquinio Prisco diu occultatum. Dum arte muliebri corrupti custodes ægrum simulant: Nero priuignus eius imperij iura suscæpit.

DOMITIVS NERO.

d Omitius Nero patre Domitio Aenobarbo genitus, matre Agrippina, imperauit annis XIII. Iste qnquennio tolerabilis uisus. Inde quidam prodidere Traianum solitum dicere procul distare cunctos principes à Neronis quinquẽnio. Hic in urbe amphitheatrum & lauacra construxit. Pontum in ius prouinciæ Polemonis reguli permissu Redegit. A' quo Polemoniacus pontus appellatus est. Idemq; Cottias alpes Cottio rege mortuo. Eo nanq; dedecore reliquum uitæ egit: ut pudeat memorare huiuscemodi quenquam: eò progressus est, ut neq; suæ, neq; aliorum pudicitiæ parcens, ad extremum amictus nubentium uirginum specie palàm conuocato senatu dote dicta, cunctis festa de more frequẽtantibus nuberet. Pelle tectus feræ utriq; sexui genitalia uultu contrectabat: matrem etiam stupro contaminauit: quãquã postmodũ interemit. Octauiam, & Sabinam cognomento Poppeam in matrimonium duxit uiris earũ trucidatis. Tunc Galba in Hispania procul & C. Iulius imperiũ corripuere, ubi aduentare Nero Galbam didicit, senatusq; sententia

tusq; sententia constitutum, ut more maiorum collo in furcam coniecto, uirgis ad necem cæderetur, desertus undiq; noctis medio egressus urbẽ sequentibus Phaone Epaphrodito, Neophytoq; & Spadone Sporo, quem quondam Nero exectum formare in mulierem tentauerat: semet ictu gladij transegit: adiuuãte trepidantem manum impuro, de quo diximus, eunucho Sporo: cum sanè prius nullo reperto, à quo feriretur, exclamaret, ita'ne nec amicum habeo, nec inimicum? Dedecorose uixi, turpius peream. Perijt anno ætatis XXXII. Hunc Persæ in tantum dilexerunt, ut legatos mitterent orantes copiam construendi monimenti. Cæterum adeo cunctæ prouinciæ, omnisq; Roma interitu eius exultauit, ut plebs induta pileis manumissionum tanquam sæuo exempta domino triumpharet.

SERGIVS GALBA.

g Alba nobili Sulpitiorum genere progenitus imperauit Men. VII. diesq; totidem. Iste in adolescentes infamis, aduescendũ intemperans fuit. Trium amicorum consilio, idest Iunij, Cornelij, & Cœlij, cuncta disponens adeo, ut inter palatinas ædes pariter et uulgo pædagogi dicerentur. Hic ante sumptam dominationem multas prouincias egregie administrauit, militem seuerissime tractans ita, ut ingresso eo castra, uulgarentur statim, Disce militare miles, Galba est non Getulicus. Cum LXXIII

ætatis annum ageret, dum factione Othonis accensas legiones lorica tectus lenire contenderet, ad lacum Curtium cæsus est.

OTHO SALVIVS.

s Aluius Otho splendidis ortus maioribus ex oppido Ferentino imperauit menses IIII. Vita omni turpis maxime adolescentia. Hic a Vitellio primum apud Placentiam, dehinc apud Bebriacum uictus semet gladio transfixit anno ætatis XXXVII. adeo amabilis militibus proprijs, ut pleriq; corpore eius uiso, suis manibus interierint.

VITELLIVS.

u Itellius ortus familia nobili, patre Lucio Vitellio III Consule imperauit menses VIII. Iste mente crudelis, auarusq; cum profusione fuit. Huius tempore Vespasianus in oriente principatum abripuit: a cuius militibus certamine sub muris urbis habito, superatus et palatio, quo se abdiderat, Vitellius uinctis a tergo manibus productus circunducitur ad spectaculũ uulgi. Ac ne homo impudens in extremis saltem malorũ, quæ gesserat, rubore faciem demitteret, subiecto in mentum gladio seminudus multis cœno, fimo, & cæteris turpioribus dictu purgamentis uultum eius incessentibus p

scalas Gemonias trahitur, ubi Sabinum Vespasiani fratrem necari permiserat numerosis ictibus confossus interijt. uixit annis LVII. hi omnes, quos paucis attigi, præcipue Cæsarum gens adeo literis culti, atq; eloquentia fuere: ut ni cunctis uitijs absq; Augusto nimij forent, profecto texissent immodica flagitia.

VESPASIANVS.

u Espasianus imperauit annis X. Huius inter cætera bona illud singulare fuit, inimicitias obliuisci, adeo ut Vitellij hostis sui filiam locupletissime dotatam splendidissimo coniungeret uiro. ferebat patienter amicorum motus, contumelijs eorum, ut erat facetissimus, dictis iocularibus respondens. Nanq; Licinium Mutianum, quo adiutore ad imperium peruenerat, fiducia meritorum insolentem flectebat adhibito aliquo utriq; familiari id unum dicens, nosti me uirum esse. Sed quid mirum in amicis, cum etiam causidicorum obliqua dicta, & philosophorum contumaciam contemneret.? iste exanguem diu, fessumq; terrarum orbem breui refecit. Nanq; primum satellites tyrannidis, nisi qui forte atrocius longe processerant, flectere potius maluit, quàm excruciatos delere: prudentissime ratus nefaria ministeria à pluribus metu curari. præterea legibus æquissimus monendo, quæ quoq; uehementius est uitæ specie uitiorum plura aboleuerat. In-

firmus tamen, uti quidam praue putant, aduersus pecuniam, cum satis constet ærarij inopia, & clade urbium nouas eum neq; postea habitas uectigalium pensiones exquisiuisse. Hic Romam deformem incendijs ueteribus, ac ruinis permissá, si domini deessent, uolentibus ædificandi copia, capitolium, ædem pacis, Claudijq; monimenta reparauit: multaq; noua instituit per omnes terras, qua ius Romanum est. renouatæ urbes cultu egregio. Viæ operibus maximis munitæ sunt. Tunc cauati montes per flaminiam sunt prono transgressu, quæ uulgariter pertusa petra uocitatur. Mille gentes compositæ. cum ducentas ægerrime reperisset extinctis sæuitia tyrannorum plerisq;. Rex Parthorum Vologeses metu solo in pace coactus est. Syria, seu Palestina, nec non Cilicia, Tracheta, & Comagene, quã hodie Augusto phratensem nominamus: prouincijs accessere. Iudæi quoq; additi sunt. Hic monentibus amicis, ut caueret à Metio Pomposiano, de quo sermo percrebuerat, regnaturum, Consulem fecit, alludens tali cauillo. Quandoq; memor erit tanti beneficij. Institutum uero uniforme omni imperio tenuit. Vigilare de nocte, publicisq; actibus absolutis caros admittere: dum salutatur calciamenta sumens, & regiũ uestitum. Post autem negotijs, quæcunq; aduenissent, auditis, exerceri uectatione. deinde requiescere. postremo ubi lauisset: remissiore animo conuiuium curabat: plura dicere studium coẽgit imperatoris boni, quem ab Augusti morte post annos VI & L. Romana Resp. exanguis

sæuitia tyrannorum quasi fato quodam, ne penitus rueret, adsecuta est. Itaq; annum agens uitæ absq; uno septuagesimum serijs ioca, quibus delectabatur, admiscẽs interijt. Quippe primo cũ crinitum sydus apparuisset: istud inqt, ad regem Persarum pertinet: cui capillus effusior. Deinde uentris ingluuie fessus & adsurgens stantem ait imperatorem excedere terris decet.

TITVS.

Titus uocabulo patris etiam Vespasianus dictus matre liberta Domicilla nomine genitus imperauit annos II. & menses II. diesq; XX. Iste à puero præclaris studijs probitatis militiæ literarũ instantissime deditus, quo contẽderet animi, & corporis muneribus ostendit. Hic, ubi patriæ curam suscepit, incredibile est, quantum quos imitabatur, anteierit præcipue clementia, liberalitate, honorificentia, ac pecuniæ contemptu, quæ eo amplius grata fuere, quod ex nonnullis à priuato adhuc priuatis asperior, luxuriæq;, & auaritiæ amans credebatur fore. Nanq; præfecturam prætorianam patre imperante adeptus suspectum quenq; & oppositum sibi immissis, qui per theatra, & castra inuidiosa iactantes ad pœnam poscerent, quasi criminis conuictos oppressit. In queis Cecinnã consularẽ adhibitum cœnæ uix dum triclinio egressum ob suspicionem stupratæ Berenices uxoris suæ iugulari

iussit. Iurgia autem sub patre uenundata rapinarum cupidum, unde Neronem cuncti uocantes, opinantesq; summam rerum nactum grauiter accepe rant. Sed hæc in melius conuersa adeo ei immor talem gloriam contulere, ut delitiæ, atq; amor humani generis appellaretur. Deniq; ut subiit pondus regium, Berenicen nuptias suas sperantem regredi domum, et eneruatorũ greges abire præcepit. Quo facto, quasi signum protulit mutatæ intemperãtiæ. Dehinc cum donata concessá'ue à prioribus principibus firmare insequẽtes solerent: simul ut imperium cepit: talia possidentibus edicto sponte cauit uel concessit. Quadam etiam die recordans uespe ri nihil se cuiquam præstitisse, uenerando, cœlestiq; dicto amici ait perdidimus diem: quia erat magnificæ liberalitatis. Clementiam uero, usque eò perdu xit, ut amplissimi ordines duo, cum aduersus eum coniurassent, neq; abnuere cogitatum scelus qrent: monuerit primo. Post deductos in spectaculum se utrinq; assidere iusserit: petitoq; ex industria mirmillonum, quorum pugnæ uisebantur, gladio, quasi ad explorandam aciem uni, atq; alteri commiserit. Quibus perculsis, & constantiã mirantibus diceret, Videtis'ne potestates facto dari, frustráq; tentari facinus potiundi spe, uel amittendi metu? Fratrem quoq; Domitianum parantem insidias, militumq; animos solicitantem flens sæpius obtestatus est, ne paricidio ad sequi cuperet: quod & se uolente esset obuenturum ei, etiam haberet, cum sit particeps potestatis. Huius tẽpore mons Vesuuius in cã-

pania ardere cœpit. Incendiumq́; Romæ sine nocturna requie per triduum fuit. Lues quoq; quanta uix unquã antea fuit. Quibus tamen malis non nullis uexatis pecunia propria subuenit cunctis remediorum generibus. Nunc ægrotantes per semet ipsum reficiens: nunc consolans suorum mortibus afflictos. Vixit annis XLI. & in eodem, quo pater apud Sabinos agro, febre interijt. Huius mors credi uix potest, quantum luctus urbi, prouincijsq́; intulerit, adeo ut eum delitias publicas, sicut diximus, appellantes quasi perpetuo custode orbatum terrarum orbem deflerent.

DOMITIANVS

d Omitianus & Dmcillæ libertæ filius Germanus Titi imperauit annis XV. Iste primo clementiam simulans neq; adeo iners domi, belliq; tolerãtior uidebatur. Idcircoq; Cattos, Germanosq; deuictius æquissime dixit. Romæ multa ædificia uel cœpta, uel à fundamentis construxit. Bibliothecas incendio consumptas petitis undiq;, præsertim Alexandria, exemplis reparauit. Sagittarum tam doctus fuit, ut inter patentes digitos extentæ manus uiri procul positi spicula transuolarent. Dehinc atrox cædibus bonorum supplicia agere cœpit: ac more Caligulæ dominum sese, deumq; dici coegit. Signisq; ridicule remotis omnibus muscarum agmina persequebatur furens libidine. Cuius fœ-

dum exercitum Græcorum lingua κλινοπάλην uocabat. Hinc percunctanti cuidam quisquam'ne in palatio esset? responsum est, ne musca quidem. His eius sæuitijs, ac maxime iniuria uerborum, qua se scortum uocari dolebat, accensus Antonius curans Germaniam superiorẽ imperium corripuit. Quo per Normanium Appiũ acie strato Domitianus longe deterior in omne hominum genus etiam in suos ferarum more grassabatur. Igitur metu crudelitatis, & conscientiæ suæ coniurauere pleriq; impulsoribus Parthenio procurante cubiculum, et Stephano, & tum ob fraudem interceptæ pecuniæ supplicium suspectante Clodiano, adscita etiam in consilio tyranni uxore Domitia ob amorem Paridis histrionis à principe cruciatus formidante, Domitianum multis uulneribus confodiunt post annum quintum & quadragesimum uitæ. At Senatus gladiatoris more funus efferri, radendumq; nomen decreuit. Huius tempore seculares ludi celebrati sunt.

COCCEIVS NERVA.

h Actenus Romæ seu per Italiam orti, imperium rexere hinc aduenæ. Vnde compertum est, urbem Romã externorũ uirtute creuisse. Quid enim Nerua prudentius, aut moderatius? Quid Traiano diuinius? Quid præstantius Adriano? Cocceius Nerua oppido Narniensi genitus imperauit menses XIII, dies X. Iste, cum imperium suscepisset,

mox rumore orto uiuere, atq; affore Domitianum perinde trepidauit: ut colore mutato, uerbis amissis, uix consisteret. Sed à Parthenio confirmatus recepta fiducia, ad solenne delinimentum conuersus est. Qui, cum in curia à Senatu gratanter exceptus esset, solus ex omnibus Arrius Antoninus uir acer, eiq; amicissimus conditionem imperantium prudenter exprimens amplexus eum gratulari se ait Senatui, et populo, prouinciis'q;, ipsi autem nequaquam, cui satius fuerat malos semper principes eludere, q̃ tanti oneris uim sustinentem aut molestiis modo et periculis subiici. Sed famæ etiam inimicorum pariter & amicorum. Qui, cum se mereri omnia præsumunt: si quicquam non extorserũt: atrociores sunt ipsis quoq; hostibus. Iste quicquid antea pœnæ nomine tributis accesserat, indulsit: afflictas ciuitates releuauit: puellas, pueros'q; natos parentibus egestosis sumptu publico per Italiæ oppida ali iussit. Hic ne accessũ maleuolorum terreretur, Iunii Mauritii constantis uiri dicto ita admonetur. Qui conuiuio familiari adhibitus, cum Veientonem consulari honore functum quidem, apud Domitianum tamen multos occultis criminationibus persecutum, adesse uidisset: inter colloquia mentione Catuli facta calumniatoris præcipui dicente Nerua. Quid nunc faceret, si Domitiano superuixisset? Nobiscum inquit Mauritius, cœnaret. Hic iurgiorum disceptator & scientissimus et frequens fuit. Calpurnium Crassum promissis ingẽtibus animos militum pertentantem, detectum, confessum'q;

Tarentum cum uxore remouit patribus lenitatem eius increpantibus. Cumq́; interfectores Domitiani ad exitium poscerentur, tantum est consternatus, ut neq; uomitum, neq; impetum uentris ualuerit differre. Et tamen uehementer obstitit dictitans æquus esse mori, quàm authoritatem imperij fœdare proditis potentiæ sumendæ authoribus. Sed milites neglecto principe, requisitos Petronium uno ictu, Parthenium uero demptis prius genitalibus & in os coniectis iugulauere. Redēpto magnis sumptibus Casperio: qui scelere tam truci insolentior Neruam cōpulit referre apud populum gratias militibus. quia pessimos, nefandosq́; omnium mortaliū peremissent. Hic Traianum in liberi locum, inq; partem imperij adoptauit. Cum quo tribus uixit mensibus. Qui dum suggerente ira, nocte quammaxima contra quēdam Regulum nomine inclamaret, sudore correptus est. Eo die, quo interijt, solis defectio facta est.

VLPIVS TRAIANVS

u

Lpius Traianus ex urbe Tudertina, Vlpius ab auo dictus, Traianus à Troio paterni generis authore, uel de nomine Traiani patris sic appellatus. Imperauit annis XX. Iste talem se Reipublicæ præbuit, qualem uix, ægreq; exprimere ualuerunt summorum scriptorum miranda ingenia. Hic imperium apud Agrippinam nobilem Gal-

liæ coloniam suscepit, habens diligentiam in re militari, in ciuilibus lenitatem, in subleuandis ciuitatibus largitionem. Cumq; duo sint, quæ ab egregijs principibus expectentur, Sanctitas domi, in armis fortitudo, utrobiq; prudentia tantus erat in eo maximarum rerum modus, ut quasi temperamento quodam uirtutis miscuisse uideretur. Nisi q cibo, uinoq; paululum deditus erat, liberalis in amicos, & tanquam uitæ conditione par societatibus perfrui. Hic ob honorē Suræ, studio cuius imperium abripuerat: lauacra condidit. De quo superuacaneum uidetur cuncta uelle nominatim promere: cum satis sit excultum, atq; emendatum dixisse. Fuit enim patiens laboris, studiosus optimi cuiusq;, ac bellicosi, magisq; simpliciora ingenia, aut eruditissimos, quamuis ipse parcæ esset scientiæ, moderateq; eloquens, diligebat. Iustitiæ uero, ac iuris humani, diuiniq; tam repertor noui, quàm inueterati custos. Quæ omnia eo maiora uisebantur, quoniā per multos, atq; atroces tyrannos perdito, atque prostrato statu Romano in remedium tātorum malorum diuinitus credebatur oportune datus usq; eo: ut adueniens imperium eius pleraq; mirifica denūtiauerint. In queis præcipuum cornicem è fastigio capitolij atticis sermonibus effata καλῶς ἔσαι. Huius exusti corporis cineres relati Romā, humatiq; Traiani fore sub eius columna, & imago superposita, sicuti triumphantes solent in urbem inuecta senatu præeunte, & exercitu. Eo tēpore multo pnitiosius, quàm sub Nerua Tiberis inundauit

magna clade ædium, & terræmotus grauis per prouincias multas, atroxq; pestilentia, famesq;, & incendia facta sunt. Quibus omnibus Traianus per exquisita remedia plurimum opitulatus est. Statuens ne domorum altitudo LX superaret pedes ob ruinas faciles, & sumptus, siquando talia contingerent, exitiosos. Vnde merito pater patriæ dictus est. uixit annis LXIIII.

AELIVS ADRIANVS.

A Elius Adrianus stirpis Italicæ Aelio Adriano Traiani Principis consobrino Adriæ orto genitus, quia id oppidum agri piceni etiam mari Adriatico nomen dedit. Imperauit annis XII. Hic græcis literis impensius eruditus, a plerisq; græculus appellatus est. Atheniensium studia, moresq; auxit poëtico non sermone tantum, sed & cæteris disciplinis canendi, psallendi, medendiq; scientia, Musicus, Geometria, pictor, fictor, ambulator, quæ ex ære uel marmore proxime Polycletos, et Euphranoras. Proinde omnino ad ista effectus, ut elegantius nunquam, raro quequam humanæ res expertæ uideantur. Memor supra quàm cuiquam credibile est. Locos, negotia, milites, absentes quoq; nominibus recensere, rem immensi laboris. Quippe q pro uincias omnes pedibus circumierit, agmen comitantium præuertens, cum oppida uniuersa restitueret: augeret ordinibus. Nanq; ad specimen legionũ mi-

litarium fabros, perpendiculatores, architectos, genusq; cunctum extruendorum mœnium, seu decorandorum in cohortes centuriauerat. Varius, multiplex, multiformis ad uitia, atq; uirtutes, quasi arbiter genitus, impetum mentis quodam artificio regens. ingenium inuidum, triste, lasciuum, & ad ostentationem sui insolens callide tegebat. Continentiam, & facilitatem, clementiá simulans, contráq; dissimulans ardorem gloriæ, quo flagrabat. acerrimus ad lacessendum pariter, & respondendum serijs, ioco, maledictis. referre carmen carmini, dictum dicto, prorsus ut meditatum crederes aduersus omnia. Huius uxor Sabina, dum propè seruilibus iniurijs adficitur, ad mortem uoluntariam compulsa, quæ palàm iactabat, quàm immane ingenium pertulisset: & elaborasse, ne ex eo humani generis pernicies grauidaretur. Hic morbo subtercutaneo, quem diu placide pertulerat, uictus dolore ardens, impatiensq; plures è senatu extinxit. A regibus multis pace occultis muneribus impetratam iactabat palàm plus se otio adeptum, quàm armis cæteros. Officia sanè publica, et palatinæ, nec non militiæ in eam formam statuit, quæ paucis per Constantinum immutatis hodie perseuerant. uixit annos LXII. dehinc miserabili exitu consumptus est. Cruciatu membrorum ferè omnium confectus in tantum, ut sese interficiendum ministrorum fidissimis precans offerret. Ac ne in semetipsum sæuiret, custodia carissimorum seruaretur.

a Ntoninus Fuluius, seu Boionius dictus, postea etiã Pius cognominatus est. Imperauit annis XXIII. Iste ab Adriano in filium adoptatus, cuius gener fuerat, tantæ bonitatis in principatu fuit, ut haud dubie sine exemplo uixerit. Quãuis eum Numæ contulerit ætas sua, cum orbem terræ nullo bello per annos XXIII. authoritate sola rexerit: adeo trementibus eum, atque amantibus cunctis regibus, nationibusq́; & populis, ut parentem seu patronum magis quàm dominum Imperatorem uere putarent: omnesq́; uno ore in cœlestium morem propitium optantes de controuersiis inter se iudicem poscerent. Quin etiam Indi, Bactri, Hircani legatos misere iustitia tanti Imperatoris comperta, quam ornabat uultu sereno, et pulchro. procerus membra, decenter ualidus. Prius quàm salutandus prodiret degustans panis aliquantulum, ne frigescente circũm præcordia per ieiunium sanguine uiribus exesis interciperetur: eoq; actuum publicorum laboribus minime sufficeret, quæ incredibili diligentia ad speciem optimi patris familias exequebatur appetentia gloriæ carens, & ostentatione, adeo mansuetus, ut instantibus patribus ad eos, qui contra eum coniurauerant, persequendos compresserit quæstionem præfatus necesse non esse sceleris in semetipsum cupidos pertinacius indagari, ne si plures reperirentur, quantis odio esset, in-

telligeretur. Igitur apud Lorios uilla propria millibus passuum XII. ab urbe febri paucorum dierum post tres atq; XX annos imperij consumptus est. Ob cuius honorem templa, sacerdotes, atq; infinita alia decreta sunt. Vsque eo autem mitis fuit, ut cum ob inopiæ frumentariæ suspicionem lapidibus à plebe romana perstringeretur: maluerit ratione exposita placare, quàm ulcisci seditionem.

MARCVS ANTONIVS.

m Arcus autem Antonius imperauit annis XVIII. Iste uirtutum omnium, cœlestisq; ingenij extitit, erūnisq; publicas quasi defensor obiectus est. Et enim nisi ad illa tēpora natus esset, profecto quasi uno lapsu ruissent omnia status Romani. Quippe ab armis quies nunquam erat: perq; omnem orientem, Illyricum, Italiā, Galliāq; bella feruebāt, terræmotus non sine interitu ciuitatum. Inundationes fluminum, lues crebræ locustarū species agris infestæ prorsus, ut propè nihil, quo summis angoribus atteri mortales solent, dici, seu cogitari queat: quod non illo imperante sæuierit. Credo diuinitus attributū, ut dum mundi lex, seu natura aliunde quid hominibus incognitum gignit, rectorum consilijs tanquam medicinæ remedijs leniantur. Is propinquum suum Lucium Anniū Verū ad imperij partem nouo beneuolentiæ genere adsciuit. Qui uerus inter Altinum, atque Concordiam iter

faciens, ictu sanguinis, quem morbum Græci ἀποπληξιν uocant, undecimo imperij anno extinctus est carminum maxime tragicorum studiosus, ingenij asperi, atque lasciui.

M. ANTONIVS.

P Ost cuius obitum Marcus Antonius Rempublicam solus tenuit à principio uitæ tranquillissimus, adeo ut ab infantia uultũ nec ex gaudio, nec ex mœrore mutauerit, philosophiæ studens, literarũq; græcarum peritissimus. Hic permisit uiris clarioribus, ut conuiuia eodem cultu, quo ipse, & ministris similibus exhiberent. Hic cum ærario exhausto largitiones, quas militibus impenderet: non haberet: neq; indicere prouincialibus, aut senatui aliquid uellet: instrumentum regij cultus facta in foro Traiani sectione distraxit. Vasa aurea, pocula crystallina, & murrhina, uxoriam, ac suam sericam, & auream uestem, multa ornamenta gemmarum, ac per duos continuos menses uenditio habita est, multumq; auri redactum. Post uictoriam tamen emptoribus pretia restituit, qui reddere comparata uoluerunt. Molestus nulli fuit, qui maluit semel empta retinere. Huius tempore Cassius tyrannidem arripiens extinctus est. Ipse uitæ anno quinquagesimo nono, apud Bẽdobonam morbo consumptus est. De eius nuntio Romã peruecto, confusa luctu publico urbe, Senatus in curia ueste tetra indutus, lachrymans

tus, lachrymans

tus, lachrymans conuenit. Et, quod de Romulo ægre creditum est, omnes pari sensu præsumpserunt, Marcum cœlo receptum esse: ob cuius honorẽ tem pla, columnæ, multaq; alia decreta sunt.

COMMODVS.

A Vrelius Cõmodus M. Antonij filius, Antoninus & ipse dictus, imperauit annis XIII. Hic qualis futurus esset, in ipso primordio ostendit. Nã cũ in supremis moneretur à parente attritos iam Barbaros ne permitteret uires recipere, ne spondeat ab incolumi, quamuis paulatim negotia perfici posse, à mortuo nihil. Sæuior omnibus libidine, atq; auaritia, crudelitate, nulli fidus, magisq; in eos atrox, quos amplissimus honoribus, donisq; ingẽtibus extulerat. In tantum deprauatus, ut gladiatorijs armus sæpissime in amphitheatro dimicauerit. Huic Martia generis libertini, forma tamẽ, meretricijsq; artibus pollens, cum animum eius penitus deuinxisset, egresso è balneo ueneni poculum obtulit. Ad extremum ab immisso ualidissimo palæstrita, compressis faucibus expirauit anno uitæ tricesimo secundoq;.

AELIVS PERTINAX.

A Elius Pertinax imperauit dies LXXXV. Iste coactus imperauit, repugnansq; suscipiens tale cognomen-

tum sortitus est. Origine gentis sordida, præfectu-
ram urbi agens imperator effectus scelere Iuliani
multis uulneribus obtruncatur, annos natus. VII
atq; LX. Huius caput tota urbe circumuectum
est. Hoc exitu obijt uir ad humanæ conuersationis
exēplum per laboris genera uniuersa absumptus,
prouectusq; eò, ut fortunæ uocaretur pila. Nam li
bertino genitus patre apud Ligures in agro squali
do Lollij Gentiani, cuius in præfectura quoq; clien
tem se esse libentissime fatebatur. Fuit doctor litera
rum, quæ à grammaticis traduntur, blandus ma
gis quàm beneficus. Vnde eum græco nomne
χρηστώλογον appellauere. Nunquam iniuria acce-
pta ad ulciscendum ductus: amabat simplicitatem,
communem se affatu, conuiuio, incessu præbebat.
Huic mortuo diui nomen decretum est: ob cuius
laudem ingeminatis adusq; defectum plausibus
adclamatum est. Pertinace imperante securi uixi
mus: neminem timuimus, patri Pio, patri Senatus,
patri omnium bonorum.

DIDIVS IVLIANVS.

d Idius Iulianus ortu Mediolanēsis, im
perauit mensibus VII. uir nobilis,
iure peritissimus, factiosus, præceps,
regni auidus. Hoc tempore Niger Pa-
scenninus apud Antiochiam, In Pannonia Saba-
ria Septimius Seuerus creantur Augusti: ab hoc
Seuero Iulianus in abditas palatij balneas ductus,

extenta damnatorum modo ceruice decollatur, caputq; eius in rostris ponitur.

SEPTIMIVS SEVERVS.

S Eptimius Seuerus imperauit annis XVIII. Hic priscennium interemit hominem omnium turpitudinũ. Sub eo etiã Albinus, qui in Gallia se Cæsarem fecerat: apud Lugdunum occiditur. Hic Seuerus filios suos successores suos reliquit Bassianũ, & Getam. Hic in Britania uallum per XXXII. passuum millia à mari ad mare deduxit: fuit bellicosissimus omnium, qui ante eum fuerunt, acer ingenio ad omnia, quæ intendisset, in finem perseuerans. Beneuolentia quo inclinasset mirabili, ac perpetua, ad quærendum diligens, ad largiẽdum liberalis: in amicos, in inimicosq; pariter uehemens. Quippe qui Lateranum Chilonẽ Amilinum Bassum, cæterosq; alios ditaret: ædibus quoq; memoratu dignis, quarum præcipuas uidemus, Parthorum quæ dicuntur, ac Laterani. Hic nulli in dominatu suo permisit honores uenundari: latinis literis sufficienter instructus: punica eloquentia promptior. Quippe genitus apud Leptim prouinciæ Africæ. Is dum membrorum omnium maxime pedum dolorem pati nequiret: ueneni uice, quod ei negabatur, cibum grauis, ac plurimæ carnis auidius inuasit: Quem cum conficere non posset, cruditatem passus, expirauit. Vixit annos LXX.

ANTONINVS CARACALLA.

A VRelius Antoninus Baſſianus Caracalla Seueri filius Lugduni genitus imperauit ſolus annis VI. Hic Baſſianus ex aui materni nomine dictus eſt. At cum è Gallia ueſtem plurimam deuexiſſet: talaresq; Caracallas feciſſet: coëgiſſetq; plebem ad ſe ſalutandum indutam talibus introire: de nomine huiuſce ueſtis Caracalla cognominatus eſt. Hic fratrem ſuum Getam peremit. Ob quã cauſam furore pœnas dedit dirarum inſectatione: quæ non immerito ultrices uocantur, à quo poſt furore conualuit. Hic corpore Alexandri Macedonis conſpecto, Magnum atq; Alexandrum ſe iuſſit appellari, adſentantiũ fallatijs eò perductus, uti truci fronte, & ad læuum humerum conuerſa ceruice, quod in ore Alexandri notauerat incedens, fidem uultus ſimillimi perſuaderet ſibi. fuit impatiens libidinis, quippe qui nouercam ſuam duxit uxorem. Cum carris iter faceret, apud Edeſſam ſecedens ad officia naturalia à milite, qui quaſi ad cuſtodiam ſequebatur, iterfectus eſt. Vixit annis ferè XXX. corpus eius Romam relatum eſt.

MACRINVS, ET DIADVMENVS.

m Acrinus cum Diadumeno filio ab exercitu imperatores creati imperauerunt menſes XIIII. ab eodem exercitu obtrũcantur, pro eo, q̃a Macrinus militarem luxuriã, ſtipendiaq; profuſiora comprimeret.

AVRELIVS HELIOGABALVS

a Vrelius Antoninus Varius idem Heliogabalus dictus Caracallæ ex Semea consobrina occulte stupratæ filius, imperauit biennio & mensibus VIII. Huius matris Semeæ auus Bassianus nomine fuerat Solis sacerdos. Is cum Romam ingenti militū & Senatus expectatione uenisset: probris se omnibus contaminauit. Cupiditatem stupri, quam adseq naturæ defectu nondum poterat: in se conuertens muliebri nomine Bassianam se pro Bassiano iusserat appellari. Vestalem uirginem quasi matrimonio iungens suo, abscissisq; genitalibus matri se magnæ sacrauit. Hic Macellum, qui post Alexander dictus est, consobrinum suum Cæsarem fecit. Ipse tumultu militari interfectus est. Huius corpus per urbis uias more canini cadaueris à milite tractum est militari cauillo appellantiū, indomitæ et rabidæ libidinis catulā. Nouissime cum angustum foramen cloacæ corpus minime reciperet: usq; ad Tyberim deductum adiecto pondere ne unquam emergeret, in fluuium proiectum est. Vixit annis XVI. atq; ex rebus, quæ acciderent, Tyberinus, Tractitiusq; appellatus est.

SEVERVS ALEXANDER.

s Euerus Alexander imperauit annis XIII. Hic bonis Reipublicæ fuit ærumnosus. Sub hoc impante Tauri-

nus augustus effectus est. Ob timorem ipse se Euphrate fluuio abiecit. Tunc etiam Maximinus regnum arripuit pluribus de exercitu corruptis. Alexander uero, cum deseri semet à stipatoribus uidisset: matrem sibi causam fuisse mortis exclamans accurrenti percussori obuoluto capite ceruices suas ualide cópressas præbuit anno uitæ XXVI. Huius mater Mammæa eò filium coëgerat, ut illa ipsa permodica si mensæ, prandiáq; superessent: quamuis conuiuio reponerentur.

IVLIVS MAXIMINVS

i Vlius Maximinus Thrax è militaribus imperauit annis III. Is, dum psequitur pecuniosos insontes pariter, noxiosq;, apud Aquileiam seditione militū discerptus est unà cum filio cóclamantibus cunctis militari ioco, Ex pessimo genere ne catulum habendum. Huius imperio duo Gordiani pater & filius principatum arripientes unus post unū interiere. Pari etiam tenore Pupianus, & Balbinus regnum inuadentes perempti sunt.

GORDIANVS.

g Ordianus nepos Gordiani ex filia ortus Romæ clarissimo patre imperauit annis VI. apud Ctesiphontem à Philippo præfecto prætorio, accensis in se-

ditionē militibus, occiditur anno uitæ uicesimo. Corpus eius propè fines Romani, Persicíq; imperij positum. nomen loco dedit sepulchrum Gordiani.

PHILIPPI.

m Arcus Iulius Philippus imperauit annis V. Veronæ ab exercitu interfectus est, medio capite supra ordines dentiū præciso. filius autem eius Gallus Iulius Saturninus, quem potentiæ sociauerat, Romæ occiditur agens uitæ annos XII. adeo Seueri & tristis animi, ut iam tum à quinquenni ætate nullo prorsus cuiusquam commento ad ridendū solui potuerit: patremq; ludis secularibus petulantius cachinnantem quanquam adhuc tener uultu notauerit auersato. Is Philippus humillimo ortus loco fuit, pater nobilissimo latronum ductore.

DECII.

d Ecius è Pannonia Bubalia natus imperauit menses XXX. Hic Decium filium suū Cæsarem fecit. Vir artibus cunctis, uirtutibusq; instructus placidus & communis domi, in armis promptissimus in solo Barbarico inter confusas turbas gurgite paludis summersus est. Ita ut nec cadauer eius potuerit inueniri: filius uero eius bello extinctus est. uixit annis L. Huius temporibus ualens Lucinianus imperator effectus.

VIRIVS GALLVS.

u Irius Gallus cũ Volesiano filio impe rauerunt annis II. Horum tempo ribus Hostilianus Perpenna à Senatu Imperator creatus, nec multo post pestilentia consumptus est. Sub his etiam Aemilianus in Mœsia imperator effectus est: contra quem ambo profecti apud Interãnam ab exercitu suo cædũtur anno ætatis pater septimo circiter & quadragesimo creati in insulam Menynge, quæ nunc Girba dicitur. Aemilianus uero mense quarto dominatus apud Spoletum, siue Pontem, quem ab eius cæde Sanguinarium accepisse nomen ferunt inter Ocriculum, Narniamq;, & Spoletium, & urbẽ Romam regione media positũ. Fuit autẽ genere Maurus pugnax, nec tamen præceps. Vixit annis III minus L.

LICINIVS VALERIANVS.

l Icinius Valerianus cognomẽto Colobius imperauit annis XV. parentibus ortus splendidissimis, stolidus tamen, et multum iners, neq; ad usum aliquẽ publicũ officio, cõsilio seu gestis accommodatus. Hic filium suum Galienum fecit, Galieniq; filiũ Cornelium Valerianum Cæsarem. His imperantibus Religianus in Mœsia. Cassius Labienus posthumus in Gallia Galieni filio iterfecto, imperato-

res effecti sunt. Pari modo Aelianus apud Moguntiam, cum in Agypto Aemilianus, apud Macedones ualens. Mediolani Aureolus domnatum inuasere. Valerianus uero in Mesopotamia bellũ gerẽs à Sapore Persarum rege superatus, mox etiam captus est: apud Parthos ignobili seruitute consenuit. Nam quandiu uixit Rex eiusdem prouinciæ incuruato eo pedem ceruicibus eius imponens equũ ascendere solitus erat.

GALIENVS

g Alienus quidem in loco Cornelij filij sui Salonianum alterum filiũ subrogauit amori diuerso pellicum deditus. Saloninæ coniugis, et cõcubinæ, quam per pactionem concessa parte superioris Pãnoniæ, à patre Marcomannorum rege matrimonij specie susceperat Pipam nomine. Nouissime aduersus Aureolum profectus est. Quem cum apud Pontem, qui ex eius nomine Aureolus appellatur: obtentum, detrusumq; Mediolanum obsedit: eiusdẽ Aureoli cõmento à suis interijt. Regnauit annis XV cum patre VII. & solus VIII. Vixit annis. L.

CLAVDIVS.

c Laudius imperauit annis II. Hunc pleriq; putant Gordiano satum, dum alij Liscensa muliere matura institueretur ad uxorem. Hinc Claudius Ga-

lieni morientis sententia imperator designatus, ad quem Ticini positum per Gallonium Basiliũ indumēta regia direxerat. extinctoq; à suis Aureolo receptis regionibus, aduersum autem Alamannorum haud procul à lacu Benaci dimicans tantam multitudinem fudit: ut ægre pars dimidia superfuerit. His diebus Victorinus regnum cepit. Claudius uero, cum ex fatalibus libris, quos inspici præceperat: cognouisset sententiæ in senatu dicendæ prim mortte remedium desyderari: Pomponio Basso, qui tunc erat, se offerēte, ipse uitam suam haud passus respōsa frustrari dono Reip. dedit. Præfatus neminem tanti ordinis, primas habere, quoniã imperatorē ea res sicut erat * cunctis gratia non diui uocabulum modo, sed ex auro statuã propè ipsum Iouis simulachrum, atq; in curia imaginem auream proceres sacrauere.

QVINTILIVS.

b Vic successit frater eius Quintilius. Is paucis diebus imperium tenens, interemptus est.

AVRELIANVS

a Vrelianus genitus patre mediocri, & ut quidam ferunt, Aurelij clarissimi Senatoris colono inter Datiã, & Macedoniam imperauit annis V. Iste

haud dissimilis fuit Magno Alexandro, seu Cæsari dictatori. Nam Romanam urbem triennio ab inuasoribus receptauit: cũ Alexander annis XIII per uictorias ingentes ad Indiam peruenerit: & C. Cæsar decennio subiecerit Gallos, aduersum ciues quadriennio congressus. Iste in Italia tribus prælijs uictor fuit, apud Placentiam, iuxta amnem Metaurum, ac fanum Fortunæ. Postremo trimensibus in campis. Huius tempore apud Dalmatas Septimus Imperator effectus mox à suis obtruncatur. Hoc tempore in urbe Roma monetarij rebellarunt, quos Aurelianus uictor ultima crudelitate compescuit. Iste primus apud Romanos diadema capiti innexuit, gemmisq́; & aurata omni ueste, quod adhuc ferè incognitum romanis moribus uisebatur, usus est. Hic muris ualidioribus, & laxioribus urbem sepsit. Porcanæ carnis usum populo instituit. Hic Tetricum, qui Imperator ab exercitu in Gallijs effectus fuerat: correctorem Lucaniæ prouexit, aspergens hominẽ eleganti ioco, sublimius habendũ regere aliquam Italiæ partem, quàm trans alpes regnare, nouissime fraude serui sui, qui ad quosdam militares uiros amicos ipsius nomina pertulit, adnotata falsò manum eius imitatus tanquam Aurelianus ipsos pararet occidere, ab ijsdem interfectus est in itineris medio, quod inter Cõstantinopolim, et Heracliam est. fuit sæuus & sanguinarius, & trux omni tempore, etiam filij sororis interfector. Hoc tempore septem mensibus interregni species euenit.

t Acitus post hunc suscepit imperium, uir egregie moratus, qui ducentesimo imperij die apud Tarsum febri moritur.

FLORIANVS.

h Vic successit Florianus. Sed cum magna pars exercitus equitantium Probum militiæ peritum legisset, Florianus dierum LX. quasi per ludum imperio usus incisis à semetipso uenis effuso sanguine consumptus est.

PROBVS.

p Robus genitus patre agresti hortorum studioso Dalmatio sanguine. Imperauit annis VI. Iste Saturninum in oriente Proculum, & Bonosum Agrippinæ imperatores effectos oppressit. Vineas Gallos, et Pannonios habere permisit. Opere militari Almum montem apud Syrmium, & aureum apud Mœsiam superiorem uineis conseruit. Hic Syrmio in turri ferrata occiditur.

CARVS.

c Arus Narbonæ natus imperauit annis II. Iste confestim Carinum, & Numerianũ Cæsares fecit. Hic apud Ctesiphonta ictu fulminis interijt.

Numerianus quoq; filius eius, cum oculorum dolo re correptus in lecticula ueheretur: ipulsore Apro, qui socer eius erat: per insidias occisus est. Cum dolo occultaretur ipsius mors quousq; Aper inuadere posset imperium: fœtore cadaueris scelus est proditum. Hinc Sabinus Iulianum inuadens imperiũ à Carino in campis Veronẽsibus occiditur. Hic Carinus omnibus se sceleribus inquinauit. Plurimos innoxios fictis criminibus occidit. Matrimonia nobiliũ corrupit: condiscipulis quoq;, qui taxauerunt eum in auditorio uerbi fatigatione, perniciosus fuit. Ad extremum trucidatur eius præcipue tribuni dextera, cuius dicebatur coniugem polluisse.

DIOCLITIANVS.

d Ioclitianus Dalmata Anulini senatoris libertinus matre pariter, atq; oppido nomine Dioclea, quorum uocabulis, donec imperium sumeret, Diocles appellatus. Vbi orbis Romani potentiam cepit, graium nomen in romanum morem conuertit. Imperauit annis XXV. Is Maximianum Augustum effecit. Constantium & Galerium Maximianum cognomento Armentarium Cæsares creauit, tradens Constantio Theodoram Herculij Maximiani priuignam abiecta uxore priori. Hoc tempore Carausio in Gallijs Achilleus apud Aegyptũ, Iulianus in Italia imperatores effecti diuerso exi-

tu periere. E' quibus Iulianus acto per costas pugione, in ignem abiecit se. Dioclitianus uero apud Nicomediam sponte imperiales fasces relinquēs in proprijs agris consenuit. Qui dum ab Herculio atq; Galerio ad recipiendum imperium rogaretur, tanquam pestem aliquam detestans in hunc modū respondit. Vtinam Salonæ possetis uisere olera nostris manibus instituta, profecto nunquam istud tentandum iudicaretis. uixit annis LXVIII. Ex quis communi habitu prope' nouem egit. morte consumptus est, ut satis patuit, per formidinem uoluntariam. Quippe cum a' Constantino, atq; Licinio uocatus ad festa nuptiarum per senectam, quo minus interesse ualeret, excusauisset, rescriptis minacibus acceptis, quibus increpabatur, Maxentio fauisse, ac Maximino fauere, suspectans necem dedecorosam, uenenum dicitur hausisse. His diebus Constantius Constantini pater, atq; Armentarius Cæsares Augusti appellātur. Creatis Cæsaribus Seuero, per Italiam Maximini Galerij sororis filio per orietem, eodemq; tempore Constantinus Cæsar efficitur. Maxentius imperator in uilla sex millibus ab urbe discreta itinere Lauicano: Dehinc Licinius Augustus efficitur. Pariq; modo Alexander apud Carthaginem Imperator fit. Similiq; modo ualēs Imperator creatur. quorum exitus iste fuit. Seuerus ab Herculio Maximiano Romæ itra tabernas extinguitur. Funusq; eius Galieni sepulchro infertur. Quod ab urbe abest per appiam millibus nouē.

g Alerius Maximianus consumptis genitalibus defecit. Maximianus Herculeius à Constantino apud Massiliã obsessus. Deinde captus pœnas mortis genere, postremo fratris laqueo ceruicibus Alexander à Constantini exercitu iugulatur. Maxentius, dum aduersus Constantinum congreditur: paulo superius à ponte muluio in pontem nauigijs compositum ab latere ingredi festinans lapsu equi in profundum demersus est: uoratumq; limo pondere thoracis corpus uix repertum. Maximinus apud Tarsum morte simplici perijt. Valens à Licinio morte multatur. fuerunt autem morum huiusmodi. Aurelius Maximianus cognomento Herculius, ferus natura, ardens libidine, consilijs stolidus, ortu agresti, pannonioq;. Nam etiam nunc haud longe Syrmio eminet locus palatio ibidem constructo, ubi parentes exercebant opera mercenaria, ætate interijt sexagenarius annorum XX. Imperator genuit ex Eutropia Syra muliere Maxentium, & Faustam coniugem Constantini. Cuius patri Constantio tradiderat Theodoram priuignam. Sed Maxentium suppositum ferunt arte muliebri tenere mariti animum laborantis auspicio grauissimi cœpti à puero. Is Maximianus carus nulli unquam fuit, nec patri, aut Socero quidem Galerio.

g Alerius autem fuit, licet inculta, agrestiq; iustitia, satis laudabilis, pulcher corpore, eximius, & felix bellator, ortus parentibus agrarijs, pastor armentorum. Vnde ei cognomen Armentarius fuit. Ortus Datia ripensi. Ibiq; sepultus est: quē locum Romulianum uocabulo Romulæ matris appellarat. Is insolenter affirmare ausus est, matrem more Olympiadis Alexandri Magni creatricis compressam dracone semet concepisse.

GALERIVS MAXIMINVS.

g Alerius Maximinus sorore Armentarij progenitus, ueroq; nomine ante imperium Dara dictus Cæsar quadriennio. Dehinc per Orientem Augustus triennio fuit, ortu quidem, atq; instituto pastorali uerum sapientissimi cuiusq; ac literatorum cultor, ingenio quieto, uini auidior. Quo ebrius quædam corrupta mente aspera iubebat: qui cum pigeret factum, differri quæ præcipisset in tempus sobrium, ac matutinum statuit.

ALEXANDER.

A Lexāder fuit Phrix origine, Ingenio timidus, inferior aduersus laborē uitio senectæ ætatis. His oībus absumptis, imperij iura penes Cōstantinum

& Licinium deuenere.

CONSTANTINVS.

C Onstantinus, Constantij Imperatoris & Helenæ filius, imperauit annis XXX. Hic dum iuuenculus à Galerio in urbe Roma religionis specie obsides teneretur, fugam arripiens, atq; ad frustandos insequentes publica iumenta quaq; iter egerat, interfecit: et ad patrē in Britāniā situm peruenit: et forte hisdem diebus ibidem Constantium parentem fata ultima perurgebant. Quo mortuo, cunctis, qui aderāt, adnitentibus, sed præcipue Eroco Alamannorum Rege auxilij gratia Constantium comitatu imperium capit. Hic sororem suam Constantiam Licinio Mediolanum accito coniungit: filiumq; suū Crispū nomine ex Mineruina concubina susceptū, idem Constantinum hisdem diebus natum oppido Arelatensi, Licinianumq; Licinij filiū mensium ferè XX. Cæsares effecit. Verum enim uero, ut imperia difficile concordiam custodiunt: dissidium inter Liciniū, Constantinumq; exoritur: primūq; apud Cibalas iuxta paludē Hiulcam nomine Constantino nocte castra Licinij irrumpēte Licinius fugam petijt. Byzantiumq; fuga uolucri peruenit. ibi Martinianum officiorum magistrum Cæsarē creat. Dehinc Constantinus acie potior apud Bithyniam adegit Licinium pacta salute indumentum regium offerre per uxorē. unde Thessalonicam missum paulopost eum, Martinianumq; iugulari iusset.

bet. Hic Licinius annum dominationis fere post quartũdecimũ uitæ proxime sexagesimũ occiditur, auaritiæ cupidine omnium pessimus, neq; alienus a luxu uenereo, asper admodum, aut mediocriter impatiens, infestus literis, quas per inscitiam immodicam, uirus, ac pestem publicam nominabat: præcipue forensem industriam. Agraribus plane, ac rusticantibus, qa ab eo genere ortus, altusq; erat, satis utilis, ac militiæ custos, ad ueterum instituta seuerissimus. spadonum & aulicorum omnium uehemẽs domitor, tineas, soricesq; palatij eos appellãs. At Cõstantinus obtento totius romani imperij mira bellorum felicitate regimine, Fausta coniuge, ut putant, suggerente, Crispum filium necari iubet. Dehinc uxorem suam Faustam in balneas ardentes coniectam interemit: cum eum mater Helena ardore nimio nepotis ĩcreparet. Fuit uero ultra quàm æstimari potest, laudis auidus. Hic Traianum herbam parietariam ob titulos multos ædibus inscriptos appellare solitus erat. Hic pontem in Danubio construxit. Habitum regium gemmis, et caput exornans perpetuo diademate. Commodissimus tamen rebus multis fuit, calumnias sedare, legibus seuerissimus nutrire artes bonas, præcipue studia literarũ, legere ipse, scribere, meditari, audire legationes, & querimonias prouinciarum. Cumq; liberis, filioq; fratris Delmatio Cæsaribus confirmatis tres & LX annis uixisset. Ex quibus dimidios ita, ut tredecim solus imperaret, morbo cõsumptus est, irrisor potius quàm blandus. Vnde prouerbio

u.ilgari trachala X annos præstantissimus. XII sequentibus latro, decem nouissimus pupillus ob profusiones immodicas nominatus. Corpus sepultum ex ByZantio Constantinopoli dicta, quo mortuo, Delmatius militum ui necatur. Ita ad tres orbis romani dominatio redacta est. Constantino & Constantio, ac Constante filijs Constantini. hi singuli has partes regendas habuerunt. Constantinus iunior trans alpes. Constantius à freto Propontidis Asiam atq; Orientem. Constans Illyricũ, Italiáq;, & Africam, Dalmatiã, Thraciã, Macedoniamq;, & Achaiam.

ANNIBALIANVS, CONSTANS, ET CONSTANTIVS.

A Nnibalianus Dalmatij Cæsaris cõsanguineus Armeniã, nationesq; circũm socias, Interim ob Italiæ, Africæq; ius dissentire statim Constantinus, et Constans cœperũt. Cõstantius latrocinij specie, dũ incautus, fœdeq; temulẽtus in aliena irruit, obtrũcatus est: proiectusq; in fluuium, cui nomen Alsa est, nõ lõge ab Aquileia. Constans uero uenandi cupidine, dum per syluas, saltusq; erraret, conspirauere aliquãti militares in eius necem, authoribus Chrestio & Marcellino, simulq; Magnentio: qui ubi patrãdi negotij dies placuit: Marcellinus natalem filij simulans, plerosq; ad cœnam rogat. Itaq; in multam noctem conuiuio celebrato, Magnẽtius quasi ad uentris secreta secedens, habitum uenerabilem capit.

Ea re cognita, Constans fugere conatus apud Helenam oppidum Peireneo proximũ à Gaisone cum lectissimis misso interficitur anno tertiodecimo Augustæ dominationis. Nam Cæsar triennio fuerat æui septimo uicesimoq;. Hic fuit debilis pedibus, manibusq; articulorum dolore. fortunatus cœli temperie, fructuum prouentu, nulla à Barbaris formidine. quæ profecto maiora fuerint, si prouinciarum rectores non pretio, sed iudicio prouexisset. Huius morte cognita, Vetranio magister militum imperiũ in Pannonia apud Mursiam corripuit. Quem Constantius non post multos dies regno exuit grandæuo ætati non uitam modo, sed etiam uoluptarium otium concedens. fuit autem propè ad stultitiam simplicissimus.

CONSTANTIVS.

Constantius Gallũ fratrem patruelẽ Cæsarem pronuntiat, sororem Constantinam illi coniungens. Magnẽtius quoq; Decentium consanguineum suũ trans alpes Cæsarem creauit. His diebus Romæ Nepotianus Eutrophiæ Constantini sororis filius hortantibus perditis, Augusti nomen rapit: quem octauo die uigesimoq; Magnentius oppressit. Hoc tempore Constantius cũ Magnentio apud Mursiam dimicans uicit. In quo bello penè nunquam amplius Romanæ consumptæ sunt uires: totiusq; imperij fortunæ pessundatæ. Dehinc cũ se Magnentius in Italiam recepisset, apud Thicinum plures fudit, in

cautius, & ,ut in uictoria solet, audacius persequẽtes. Nec multo post apud Lugdunum coangustatus gladio occultæ prouisò ictum pulsi parietis iuuans transfosso latere, ut erat uasti corporis uulnere, naribus'q;, & ore cruorem effundens. Mense imperij quadragesimo secundo, ætatis uero quinquagesimo expirauit, ortus parentibus, qui Galliã inhabitant: legendi studio promptus: sermonis acer: animi tumidi, & immodice timidus: artifex tamen ad occultãdam audaciæ specie formidinẽ: eius morte audita, Decentius laqueo fasciæ ad collum posito uitam finiuit. Hoc tempore Gallus Cæsar à Constantio occiditur: imperauit annis quatuor.

SILVANVS.

s Iluanus Imperator effectus die imperij uigesimo octauo perimitur. fuit ingenio blandissimus, quãquam barbaro patre genitus, tamen institutione romana satis cultus, & patiens.

CONSTANTIVS.

c Onstantius Claudium Iulianũ fratrem Galli honore Cæsaris adsumit annis natum ferè III atq; XX. Iste in campis argentoratesibus apud Gallias cum paucis militibus infinitas hostium copias deleuit. stabant acerui montium similes: fluebat cruor fluminũ modo: captus rex nobilis Nodoma-

rius. fusi omnes optimates: redditus limes romanæ possessionis: ac postmodum cum Alamannis dimicans, potentissimum eorum regem Badomarium cepit. Hic à militibus gallicanis Augustus pronuntiatur. Hic Constantius urgere legationibus, in statum, nomenq; pristinum reuertitur.

IVLIANVS.

Iulianus mandatis mollioribus refert se sub nomine celsi imperij multo officiosius pariturum. His Cōstantius magis, magisq; ardēs dolore, atq; ut erat talium impatiēs, in radicibus Tauri montis apud Mopsocrenē febri acerrima, quam indignatio nimia uigilijs augebat: interijt ānotæui IIII & XL. imperij IX atq; XXX. uerū Augustus quarto uigesimoq; octo solus, cum fratribus, atq; Magnentio sedecim, quidecam Cæsar. felix bellis ciuilibus, externis lachrymabilis, mirus artifex in sagittis, à cibo, uinoq; & somno multū intemperans, patiens laboris, facundiæ cupidus. Quam cū adsequi tarditate ingenij non posset: alijs inuidebat. Spadonū, aulicorumq; amori deditus, & uxorē, qbus contē tus nulla libidine transuersa, aut iniusta polluebatur. Sed ex coniugibus, quasi plurimas sortitus est, præcipue Eusebiam dilexit, decoram quidem, uerū per Amātias, & Gorgonias, et alia importuna ministeria uexantem famam uiri, contra, quàm fœminis modestioribus mos est. Quarū sæpe præcepta

maritos iuuant. Nanq; ut cæteras omittam, Pompe ia Plotina incredibile dictu est quanto auxerit gloriã Traiani: cuius procuratores cum prouincias calumnijs agitarent, adeo, ut unus ex ijs diceretur lo
» cupletiũ quẽq; ita conuenire. Quæ habes ad men
» sam, unde habes, tertium, pone quæ habes, illa cõiugem corripuit, atq; increpans quod laudis suæ esset incuriosus, talem reddidit, ut postea exactiones improbans, & detestans fiscum lienem uocaret, qđ eo crescente artus reliqui tabescunt. Igitur Iulianus redacta ad unum se orbis romani curatione, gloriæ nimis cupidus in Persas proficiscitur. Illic à trãsfuga quodam in insidias deductus, cum eũ hinc inde Parthi urgerent è castris iam positis, arrepto tantum clypeo procurrit. Cumq; inconsulto ardore nititur ordines ad prælium componere, ab uno ex hostibus, & quidem fugiente, conto percutitur. Relatusq; in tabernaculum, rursusq; ad hortandos suos egressus, paulatim sanguine uacuatus, circa noctis ferè medium defecit, præfatus consulto sese de imperio nihil mandare, ne, uti solet, in multitudine discrepantibus studijs amicorum ex inuidia rei præ discordia exercitus periculum pararet. Fuerat in eo literarum ac negotiorum ingens scientia: eo innauerat philosophos, & græcorum sapiẽtissimos. usu promptior corporis, quàm ualidus quidem, sed breuis fuit. Hæc minuebat quarundam rerum neglectus modus. Cupido laudis immodica, cultus numinum superstitiosus. audax plus quàm imperatorem decet. Cui salus propria, cum

semper ad securitatem omnium in bello maxime conseruanda est, ita illum cupido gloriæ flagrantior peruicerat, ut neq; terræmotu, neq; plerisq; præsagijs, quibus uitabatur petere Persidem, abductus sit finem ponere ardori, ac ne noctu quidem uisus ingens globus cœlo labante diem belli cautum præstiterit.

IOVINIANVS.

i Ouinianus genitus patre Varroniano insula agri Singidonensis prouinciæ Pannoniæ, imperauit menses octo. Cuius patri cum liberos crebros amitteret, præceptum somnio est, eum, q iam instante uxoris partu edendus foret, diceret Iouinianum. Hic fuit insignis corpore, lætus ingenio, literarum studiosus. Hic dum à Perside hyeme aspera, mediáq; Constantinopolim accelerans, cruditate stomachi, tectorio noui operis grauatus, repente interijt, annos gerens proxime XL.

VALENTINIANVS.

u Valentinianus imperauit annis XII. minus diebus cētū. Huius pater Gratianus mediocri stirpe ortus apud Cibalas funarius appellatus est, eo, quod uenalitium funem portanti quinq; milites nequirent extorquere, eo merito adscitus in militiā usq;

ad præfecturæ prætorianæ potentiã conscendit: ob cuius apud milites commendationem Valentiniano imperium resistenti aggeritur. Hic Valentem consanguineum suum sibi socium in imperio adsciuit: ac demum Gratianum filium, nec dum plene puberẽ hortatu socrus, & uxoris, Augustum creauit. Hic Valentinianus fuit uultu decens, solers ingenio, animo grauis, sermone cultissimus. Quãquam enim ad loquendum parcus, seuerus, uehemens, infestus tamen uitijs, maximeq; auaritiæ: cuius punitor ipse fuit acer, & in ijs, quæ memoraturus sum, Adriano proximus, genere uetustissimo rũ meminisse noua arma meditari: fingere terra, seu limo simulachra prudẽter, uti locis, tẽporibus, sermonibus, atq; ut breuiter concludã, semper criminibus, queis sese quasi fidissimus, prudẽtissimusq; dederat, careret, aut probatis, eruditisq; monitoribus uti licuisset pfectus haud dubie princeps enituisset. Huius tempore firmus apud Mauritaniam regnum inuadens extinguitur. Valentinianus apud Bergentionem legationi Quadorũ respondens, anno æui quinto & quinquagesimo impetu sanguinis uoce amissa, sensu integer expirauit. Quod q-dem intemperantia cibi, ac saturitate, qua artus diffuderat, accidisse plures detulere, itaq; eo mortuo, Valentinianus adhuc quadriennis authore Eqtio, ac Merobaude propinquo, ubi cum matre fuerat ad latus, creatus est imperator.

u Alens unà cum Valentiniano germano suo, de quo diximus, regnauit annos X. menses V. Hic Valens cum Gotthis lachrymabili bello cōmisso, sagittis saucius, in casam deportatur uilissimā. Vbi supueniētibus Gotthis, igniq; supposito, incendio concrematus est. in quo probanda hæc fuere. fuit possessoribus consultor bonus, mutare iudicia uerus. in amicos fidus, irasci sine noxa ac periculo cuiusquam, sanè ualde timidus. Huius temporibus Procopius tyrannus cadens extinguitur.

GRATIANVS.

g Ratianus genitus Syrmij, imperauit cū patre Valentiniano annis VIII, diebus LXXXV. cū patruo et fratre III. cum eodem fratre, ac Theodosio quatuor, & cum his omnibus accedente Archadio menses VI. Hic apud Argentarium oppidum Galliæ XXX Alamannorū millia in bello extinxit. Hic cum animaduertisset Thraciā, Daciamq; tanquā genitales terras possidētibus Gotthis, Triballisq;, atq; omni pnicie atrocioribus Hunis, & Alanis extremum periculum instare nomini Romano accitū ab Hispania Theodosiū, cunctis fauentibus, agenti annum à tricesimo tertiū, imperiū committit. Fuit autem Gratianus literis haud me-

diocriter institutus, carnem facere, ornate loqui, explicare controuersias rhetorum more. Nihil aliud die, noctuq; agere, quàm spiculis meditari, summæq; uoluptatis, diuinæq; artis credere ferire perite sibi destinata, cibiq;, uini, ac libidinis uictor, cunctisq; q esset plenus bonis, si ad cognoscendam Reip. gerendæ scietiam animum intendisset: à qua propè alienus non modo uolũtate, sed etiam exercitio fuit. Nam dum exercitum negligeret, & paucos ex Alanis, quos ingenti auro ad se trãstulerat, anteferret ueteri, ac Romano militi, adeoq; Barbarorum comitatu, & propè amicitia capitur, ut nõ nunquam eodem habitu iter faceret, odia contra se militum excitauit. Hoc tempore cũ maximus apud Britaniam tyrannidem arripuisset, & in Galliam transmisisset: ab infensis Gratiano legionibus exceptus Gratianum fugauit: nec mora extinxit, qui uixit annis XXXVIII.

THEODOSIVS.

Theodosius genitus patre Honorio, matre Thermãtia, genere hispanus, originem à Traiano principe trahens, à Gratiano Augusto apud Syrmiũ imperator effectus, regnauit annis XXVII. Huic ferunt nomen somnio parentes monitos sacrauisse, ut latine intelligimus, à deo datum. De hoc etiã oraculo in Asia diuulgatum est, eum Valenti successurum. Cuius nomen theta & e.o. atq; à græcis li-

teris initiaretur. Qua cognitione principij deceptus Theodorus, cum sibi imperium præsumeret: scelestæ cupidinis supplicia pceperat. Fuit autem Theodosius propagator Reip. atq; defensor eximius. Ná Hunnos et Gothos, qui eam sub Valente defatigassent, diuersis prælijs uicit. Cum Persis quoq; penitus pacem pepigit. Maximum autem tyrannum, q Gratianum interfecerat: & sibi Gallias uindicabat, apud Aquileiá extinxit. uictorem quoq; eius filium intra infantiæ annos à Maximo patre Augustum factum necauit. Eugenium quoque tyrannum, atq; Arbogastem superauit, deletis eorum decem millibus pugnatorum. Hic etenim Eugenius confisus uiribus Arbogastis, postquam apud Viennam Valentinianum extinxerat: regnum inuasit. Sed mox. simul cum uita imperium perdidit. Fuit autem Theodosius moribus, & corpore Traiano similis, quantum scripta ueterum, & pictura edocent. Sic eminens status, membra eadem, par cæsaries os absq; eo, quod illi aliquantum uellēdo, steriles genæ, neq; tam ingentes oculi erant, nescio an & tanta gratia, tantusq; flos in facie, seu tanta dignitas in incessu. Mens uero prorsus similis adeo, ut nihil dici queat, quod non ex libris in istum uideatur transferri. Clemens animus, misericors, communis, solo habitu differre se cæteris putans, in omnes homines honorificus: uerum effusius in bonos, simplicia īgenia æque diligere, erudita mirari, sed innoxia largiri magno animo magna, amare ciues uel priuato contubernio cognitos, eosq; ho-

noribus, pecunia, beneficijs cæteris munerari, præsertim quorum erga se uelut patrum aspero casu officia probauerat. Illa tamen, quibus Traianus aspersus est, uinolentiā scilicet, et cupidinē triumphandi usq; eo detistatus est, ut bella non mouerit, sed inuenerit. prohibueritq; lege ministeria lasciuia, psalteriasq; cōmessationibus adhiberi. Tātum pudori tribuens & continentiæ, ut consobrinarū nuptias uetuerit tanquam reorū. Literis si nimiū perfectos contemplemur, mediocriter doctus, sagax plane, multumq; diligens ad noscenda morum gesta, è quibus non desinebat execrari ueterū facta supba, crudelia, libertatiq; infesta quæ legerat, ac Cinnā, Mariū, Syllamq;, atq; uniuersos dominantium, præcipue tamen perfidos, & ingratos: irasci sanè rebus indignis, sed flecti cito, unde modica dilatione emolliebatur. Aliquando seuera præcepta habuit de Liuio, uel quod Augustus à philosophiæ doctore. Qui cum uidisset eum facile commoueri, ne asperum aliquid statueret, monuit, ut ubi irasci cœpisset, quatuor atq; XX græcas literas memoria recenseret: ut illa concitatio, quæ momenti est, mente aliò traducta parui temporis interiectu languesceret. Melior haud dubie, quod est claræ uirtutis post auctam annis potentiam regalem, multoq; maxime post ciuilem uictoriam. Nam & annonæ curam solicitius attendere, & auri argentiq; graue pondus sublati, atque expensi à tyranno multis è suo restituere cum benigni principes et quidem uix fundos solerent nudos, ac deformata prædia conce=

dere: Iam illa minutiora, et, ut dicitur, intra aulã, quæ quia occulta sunt, magis naturæ hominum curiose oculos, aures'q; ad se trahunt: Patruum colere tanquam genitorẽ, fratris mortui, sororis'q; liberos habere pro suis. cognatos, adfines'q; parẽtis animo complecti: elegans, lætum'q; conuiuium dare nó tantum sumptuosum: miscere colloquia personis, studia dignitatibus, sermone cum grauitate iucundo. blandus pater, concors maritus. exercebatur neque ad illecebras, neq; ad lassitudinem. ambulationibus magis cum esset otium, reficiebat animum: aduescẽdi continentiam ualetudinẽ regebat. Sic'q; in pace rebus humanis annum agens qnquagesimum apud Mediolanum excessit: Utranq; Remp. utrisq; idest Arcadio, & Honorio quietam relinquens, Corpus eius eodem anno Constantinopolim translatum, atq; sepultum est.

EUTROPIUS VALENTI MAXIMO PERPETUO AUGUSTO.

Res Romanas ex uoluntate mansuetudinis tuæ ab urbe condita ad nostram memoriam, quæ in negotijs uel bellicis, uel ciuilibus eminebant: per ordinem temporum breui narratione collegi strictim, additis etiam ijs, quæ in principum uita, egregia extiterunt: ut tranqllitatis tuæ possit mens diuina lætari, prius se illustrium uirorum facta in administrando imperio secutam, quàm cognosceret lectionem.

EVTROPII DE GESTIS ROMANORVM LIBER PRIMVS.

PRIMVS in Italia, ut quibusdam placet, regnauit Ianus: deinde Saturnus, Iouem filium è Græcia fugiens, in ciuitate, quæ ex eius nomine Saturnia dicta est, habitauit: cuius ruinæ hactenus cernuntur in finibus Thusciæ haud procul ab urbe. Hic Saturnus q̃a in Italia latuit, ab eius latebra Latiũ appellata est. Ipse enim adhuc rudes populos, domos ædificare, terras incolere, plantare uineas docuit, atq; humanis moribus uiuere, cum antea semiferi glandium tantummodo alimentis uitam sustentarent, qui aut in speluncis, aut frondibus, uirgultisq; contextis casulis habitarent. Ipse etiam eis nummos æreos primus instituit, pro quibus meritis, ab indocili & rustica multitudine deus est appellatus. Post hunc Picus eius filius, de quo fabulose dicitur, quod à quadam famosissima maga Circe nomine, ob contemptum eius amorem, in auem sui nominis sit mutatus. Post hunc filius eius Faunus, qui fuit pater Latini: cuius mater creditur latinas literas reperisse. Quibus regnantibus CL. anni feruntur reuoluti. Regnante tamen Latino, qui latinam linguam correxit, & latinos de suo nomine appellauit: Troia à Græcis capta est. Cum apud

hebræos Labdon tertium sui principatus annum ageret: & apud Aßyrios Tautanes, apud Aegyptis Thous regnaret, expletis à mundi principio annis IIII m.XVIII. A diluuio annis mille CCCCLXXVII. A natiuitate Abrahæ DCCC XXV. A natiuitata regis Aßyriorum Nini annis DCCC XXXV. A natiuitate Mosi annis CCC & quinq;. Ante urbem autem conditam annis CCC & IIII. Ante primam quoq; olympiadẽ annis CCCC & VI. Capta igitur Troia, Aeneas Veneris & Anchisæ filius ad Italiã uenit. Anno tertio post Troiæ excidium cum Turno Dauni Thuscorum regis filio dimicans, eum intere mit: eiusq; sponsam Lauiniam Latini filiã in coniugem accepit: de cuius etiam nomine Lauinium oppidum, quod construxerat, appellauit.

ASCANIVS REX.

Regnauit igitur Aeneas Latinis annis tribus, quo uita decedente, regnum suscepit Ascanius: qui & Iulius eiusdem Aeneæ filius dictus est: quem apud Troiam ex Creusa coniuge genuerat: & secum in Italiam ueniens adduxerat, Qui Ascanius derelicto nouercæ suæ Lauiniæ regno, Albam longam condidit: & Syluium Posthumum fratrem suum Aeneæ ex Lauinia filiũ, summa pietate educauit. Deinde Ascanius Iulium filium procreauit, à quo familia Iuliorũ exorta est, paruulus,

quia nec

quia nec dum regendis ciuibus idoneus erat. Ascanius cum VIII & XX annis regnasset, Syluiũ Posthumum fratrem regni reliquit hæredem.

SYLVIUS.

Syluius igitur Posthumus regnauit annis XXIX. qui Posthumus ideo est appellatus, quia post patris mortem est editus. Syluius, quia ruri fuerat educatus: à quo omnes Albanorũ reges Sylui sunt uocati. Post quem regnauit Aeneas Syluius annis XXXI. Deinde Latinus Syluius regnauit annis L. quo etiam tempore apud Hebræos Dauid regnauit. Post cuius obitum regnauit Alba Syluius annis XXXIX. Deinde Epitus eius filius annis XXIII. Deinde Capys Syluius superioris regis filius annis VIII & XX. qui Capuam in Campania condidit. Item Capetus Syluius Capys frater, annis tredecim. post quem Tyberinus Capeti filius, annis nouem. Ab huius nomine Tyberinus fluuius dictus est, quod in eum decidens extinctus est, qui prius Albula dicebatur. Successit huic Agrippa Syluius, regnans annis quadraginta: cuius temporibus Homerus fuisse in Græcia perhibetur. Deinde Remus Syluius Agrippæ superioris filius, regnauit annis decem & nouem. Iste præsidium Albanorum inter montes, ubi nũc Roma est, posuit: qui ob impietatem fulmine ictus interijt. Post hũc regnauit Auentinus Syluius an-

nis uiginti & septem, qui fuit Remi superioris regis filius, quiq; in eo monte, qui nunc pars urbis est, mortuus ac sepultus, æternum loco uocabulum dedit. Successor extitit Procas Syluius, eiusdẽ Auentini filius, qui regnauit annis triginta & tribus. Eo tempore Sidonius mensuras et pondera reperit: cum apud Hebræos Azam Iudæa, et Hieroboã in Hierusalẽ regnarent. Isti quoq; Amulius succedens eius iunior filius, regnauit annis quadraginta & tribus. Numitor Procæ regis maior filius à fratre Amulio regno pulsus, in agro suo uixit. Filia eius adimendi partus gratia, uirgo uestalis electa est. Quæ cum septimo patrui anno geminos edidisset infantes, iuxta legem in terra uiua defossa est. Verum paruulos propè ripã Tyberis expositos, Faustulus regij pastor armenti ad Accam Larentiam uxorem suam detulit. Quæ ob pulchritudinem, & rapacitatem corporis quæstuosi Lupa à uicinis appellabatur. Vnde & ad nostram usq; memoriam meretricum cællulæ, lupanaria dicuntur. Pueri cum adoleuissent, collecta pastorum, & latronum manu, interfectoq; apud Albam Amulio, Auum Numitorem in regnum restituunt.

ROMA CONDITA À ROMVLO.

r omanorũ igitur imperiũ, quo neq; ab exordio ullum ferè minus, neque incremẽtis toto orbe amplius humana potest memoria recordari, à Romulo

exordium habet. Qui Rheæ Iliæ uestalis uirginis, ut præmissum est, filius, & , quantum putatus est, Martis, cum Remo fratre uno partu editus est. Is cum inter pastores latrocinaretur XVIII annos natus, urbem exiguam in Palatino monte constituit X Calē. Martias. Olympiadis sextæ anno CCCC XIX post Troiæ excidium, siue, ut placet Orosio. CCCCXVII. Ante sex annos, quàm decē tribus Israel à Senacherib rege Chaldæorum transferrentur in montes Medorum. Condita ergo ciuitate, quam ex nomine suo Romā uocauit: à qua et Romanis nomen inditum est: hæc ferè egit. Condito tēplo, quod Asylum appellauit: pollicitus est ad eum confugientibus impunitatem. Quam ob causam multitudinem finitimorum, qui aliquam apud suos ciues offensam contraxerunt, ad se confugientem in ciuitatem accepit. Latini deniq;, Thusciq; pastores, etiā transmarini Phryges, qui sub Aenea: Arcades, qui sub Euandro duce influxerant. Ita è uarijs quasi elementis congregauit corpus unum: populumq; Romanum effecit. Centum ex senatoribus legit: quorum consilio omnia egit: quos senatores propter senectutem, patres ob similitudinem curæ nominauit. Mille etiam pugnatores delegit: quos à numero milites appellauit. Tum cum uxores ipse, & populus non haberent: inuitauit ad spectaculum ludorum uicinas urbis Romæ nationes: atque earum uirgines rapuit, anno ab urbe condita quarto. Tunc una uirginum pulcherrima cunctarum acclamatione rapientium Ta-

lasso duci Romuli decernitur. Vnde in nuptiarum solennitatibus Talassio uulgo clamitant: quod scilicet talis nupta sit, quæ Talassum habere mereatur. Cōmotis itaq; bellis propter raptarū iniuriam, Ceninenses uidelicet, Antēnates, Crustumij, Sabini, Fidenates, Veientes. Hæc omnia oppida urbē cingunt. Tunc etiam Tarpeia uirgo, Sabinorum clypeis in monte obruta est: qui ab eius nomine Tarpeius est appellatus: in quo capitoliū est constructū. Pepigere tamen Romani cum Sabinis, quorum filias rapuerant: amicitias: adeo, ut Sabinorum rex Tatius regnaret cum Romulo: Sabiniq; et Romani unus populus efficerentur. Quo tempore Romani ad cōfirmandā coniunctionem, nomina illorū suis præponebant nominibus, et adinuicē Sabini Romanorū. Et ex illo tempore consuetudo tenuit, ut nemo Romanus sit absq; prænomine. Propter hanc etiā societatem, cum Sabinorū more Romulus hastam ferret, quæ eorum lingua Quiris appellabatur, Quirinus est dictus. Romani uero siue à quiribus, idest hastis, siue à Quirino, Quirites nominari cœperunt. Remus deniq; à Fabio duce Romuli, non dubium quod ex fratris uoluntate rastro pastorali extinctus est. Causa autē eius interitus hæc fuit: quod ad tutelam nouæ urbis uallum non posse sufficere increpauerit: eiusq; angustias saltu transilierit. Romulus uero, cum apud paludem capreā nusquam comparuisset, anno regni XXXIX ad deos transisse creditus est: & Quirini nomine consecratus. Deinde Romæ per cōtinuos dies Senatores

imperauerunt, & his regnantibus unus annus cõ pletus est.

NVMA POMPILIVS.

p Ostea Numa Põpilius rex creatus est, cũ apud Hebræos Ezechias regnaret. Qui bellum nullum quidem gessit: sed nõ minus ciuitati, quàm Romulus profuit. Nam leges Romanis, moresq; constituit: qui consuetudine præliorum iam latrones, ac semibar=bari uidebantur: & annũ descripsit in decem men ses, q prius sine aliqua supputatione confusus erat: & infinita Romæ sacella, ac templa constitui. mor bo decessit XLI imperij anno. Regnante Numa, Glaucus primus ferri inter se glutinum cogitauit.

TVLLVS HOSTILIVS.

h Vic successit Tullus Hostilius: hic pri mus Romanorum purpura, & fasci= bus est usus, Manasse in Iudæa re-gnante. Hic bella parauit: Albanos ui cit, qui ab urbe Roma duodecimo milliario sunt. Veientes & Fidenates, quorum alij septimo millia rio absunt ab urbe Romana, alij decimooctauo, bel lo superauit. Vrbem ampliauit adiecto Cœlio mon te. Cum XXXII annis regnasset, fulmine ictus, cum domo sua arsit. His temporibus Byzantium ciuitas est condita, quæ postea Constantinopolis est appellata.

ANCVS MARTIVS.

p Ost hunc Ancus Martius, Numæ ex filia nepos, suscẽpit imperium. Quo etiam tempore Iosias regnauit apud Hebræos. Contra Latinos dimicauit. Auentinum montem ciuitati adiecit, & Ianiculũ. Hostiam ciuitatem supra mare XVI milliario ab urbe Roma condidit. XXIII anno imperij morbo perijt. Hoc tamen regnante Epidãnus est condita, quæ postea Dyrrhachium nominata est.

TARQVINIVS PRISCVS.

d Einde regnũ Priscus Tarquinius accepit. hic numerum senatorum duplicauit. Circum Romæ ædificauit. Ludos Romanos constituit, qui ad nostrã memoriam permanent. Vicit etiam Sabinos: et nõ parum agrorum sublatum ijsdem, Romæ urbis territorio iunxit. Primusq; triumphans Romam intrauit. Muros fecit, & Cloacas. Capitolium inchoauit XXXVII imperij anno per Anci Martij filios occisus est: cui regi ipse successerat. Regnante Tarquino Arion Methymnæus à delphino mari Tænarum dicitur transportatus. Tunc est etiam Massilia condita. Eodemq; tempore Hierusalem à Nabuchodonosor rege Chaldæorum subuersa est.

SERVIVS TVLLIVS.

P Ost hunc Seruius Tullius suscepit imperium, genitus ex nobili fœmina, captiua tamen & ancilla, Regnauitq; annis XXXIII. Quo regnante Balthasar imperabat Chaldæis: sub quo Daniel scripturam mysticam in pariete legit: & interpretatus est. Hic quoq; Sabinos subegit. Montes tres, Quirinalem, Viminalem, Aesquilinum urbi adiunxit. Fossas circa murum duxit. Primus omnium censum ordinauit: qui adhuc per orbem terrarum incognitus erat. Sub quo Roma, omnibus in censum delatis, habuit capita LXXXIIII millia ciuium Romanorum cum iis, qui in agris erant. Occisus est scelere generi sui Tarqui filii eius regis, cui ipse successerat, & filiæ suæ, quam Tarquinius habebat uxorem.

TARQVINVS SVPERBVS.

L Vcius deinde Tarquinius Superbus, septimus, atque ultimus inuasit imperium. Quo tempore ad relationem Cyri regis Persarum reuersi sunt Hierosolymam Iudæi LXXII millia CCCC. Iste primus excogitauit uincula, taureas, fustes, latumias, carceres, compedes, cathenas, exilia, metalla. Volscos, quæ gens ad Campaniam euntibus non longe ab urbe est, uicit. Gabios ciuita-

tem, Suessam, et Pometiam subegit. Cum Thuscis pacem fecit: & templum Ioui in Capitolio ædificauit. Postea Ardeam oppugnans in XVIII. milliario ab urbe Roma positam ciuitatem, imperium perdidit. Nam cum filius eius & ipse Tarquinus iunior nobilissimam fœminam Lucretiam Collatini uxorem stuprasset: eaque de iniuria marito & patri & amicis questa fuisset, in omnium conspectu se occidit: propter quam causam Brutus parent: & ipse Tarquinus, Collatinusq; populum concitauit: & Tarquinio ademit imperium. Mox exercitus quoq; eum, qui ciuitatem Ardeam cum ipso rege oppugnabat, reliquit: ueniensq; ad urbẽ Rex portis clausis, exclusus est. Cumq; imperasset annos trigintaquinq;, cum uxore & liberis suis fugit. Ita Romæ regnatũ est per septem reges.

CONSVLES PRIMI.

a Nno CCXLIII. cum adhuc Roma ubi plurimum uix usq; ad XV millia possideret, Tarquinij sanè temporibus, castissima Iudith Olofernẽ p-emit: hisdemq; tẽporibus Pythagoras philosophus claruit: qui Samo oriundus Crotone docuit, nouissime Metapontum adijt, ibiq; sepultus est. Hinc COSS. cœpere pro uno rege duo. Duo hac causa creati sunt, ut si unus malus esse maluisset: alter eum habens potestatem similem coërceret. Et placuit ne imperium longius quàm annuũ haberẽt,

ne propter insolentiam potestatis insolentiores redderentur: sed ciuiles semper essent, qui se post annum scirent esse priuandos. Fuerunt igitur anno primo expulsis regibus COSS. Lucius Iunius Brutus, qui maxime egerat, ut Tarquinus pelleretur, & Tarquinus Collatinus maritus Lucretiæ. Sed Tarquino Collatino statim sublata est dignitas: Placuerat enim ne quisquam in urbe remaneret, qui Tarquinus uocaretur. Ergo accepto omni patrimonio suo ex urbe migrauit: & loco ipsius factus est Lucius Valerius Publicola COSS. Commouit tamen bellum urbi Romæ Rex Tarquinius, q̃ fuerat expulsus: & collectis multis gentibus, ut in regnum posset restitui, dimicauit. In prima pugna Brutus COS. & Aruns regis Romani Tarquini filius, inuicem se occiderunt. Romani tamen ex ea pugna uictores recesserunt. Brutum Romanæ matronæ defensorem pudicitiæ suæ quasi communem patrem per annum luxerunt. Valerius Publicola Spurium Lucretiũ, & Tricipitinum collegam sibi fecit Lucretiæ patrem. Quo morbo mortuo iterum Oratium Puluillum collegam sibi sumpsit. Ita primus annus quinque Consules habuit, cum Tarquinus Collatinus propter nomen urbe cessisset: Brutus in prælio perisset: Spurius Lucretius morbo mortuus esset. Secundo quoq; anno iterum Tarquinius, ut reciperetur in regnum, bellum Romanis intulit, auxilium ferente Porsena Thusciæ rege, & Romam penè cepit, ueruntamen à Romanis quoq; uictus est. Tertio ãno post reges exactos,

Tarquinius cum suscipi non posset in regnum, neq; ei Porsena, qui pacem cum Romanis fecerat, præstaret auxilium, Thusculũ se contulit: quæ ciuitas nõ longe ab urbe est, atq; per quatuordecim annos priuatus regno cum uxore consenuit. Quarto anno post reges exactos, cum Sabini Romanis bellum intulissent: uicti sunt, & de his triumphatum est. Quinto anno Lucius Valerius ille Bruti collega, et quater COS. fataliter mortuus est, adeo pauper, ut collatis à populo nummis, sumptum habuerit sepulturæ. Quem matronæ, sicuti Brutum, per ãnum luxerunt. Nono anno post reges exactos, cum gener Tarqni ad iniuriam soceri uindicandam ingentẽ collegisset exercitum, noua dignitas Romæ est creata, quæ dictatura appellatur, maior q̃ consularis. Eodem anno etiam magister equitum factus est, q̃ dictatori obsequeretur: neq; quicquam similius potest dici, quàm dictatura antiqua huic imperij potestati, quam nunc tranquillitas nostra habet, maxime cum Augustus quoq; Octauianus, de quo postea dicemus, & ante eum Caius Cæsar, dictaturæ nomine, atq; honore regnauerint. Dictator autem Romæ primus fuit Largius, Magister equitum primus Spurius Cassius. Sextodecimo anno post reges exactos, seditionem populus Romæ fecit, tanquã à Senatu, atq; COSS. premeretur. Tum & ipse sibi tribunos plebis quasi proprios iudices & defensores creauit: per quos contra senatum & consules tutus esse posset. Eodem tempore Neemias concedente Xerxe Persarũ rege Iudæam uenit, muros, ur-

bemq; restituit. Sequenti anno Volsci contra Romanos bellum parauerunt, & uicti acie etiã Coriolos ciuitatem, quam habebant optimam perdiderunt. Decimooctauo anno postquã reges eiecti sunt, expulsus ab urbe Quintus Martius dux romanus, qui Coriolos ceperat Volscorum ciuitatem, ad ipsos Volscos contendit iratus, & auxilia contra Romanos accepit: Romanos sæpe uicit: usq; ad quintum milliarium accessit, oppugnaturus etiam patriam suam, legatis, qui pacem petebant, repudiatis, nisi ad eum mater Veturia, & uxor Volumnia ex urbe uenissent: quarum fletu & precatione superatus remouit exercitum. Atq; hic secundus post Tarquinium fuit, qui dux contra patriam suam esset. Caio Flauio & Lucio Virginio COSS. trecenti nobiles homines, qui ex Fabia familia erant contra Veientes bellum soli susceperunt, promittentes senatuĩ & populo per se omne certamen implendũ. Itaq; profecti omnes nobiles, et q singuli magnorũ exercituum duces esse deberent, in prælio conciderunt. Vnus omnino superfuit ex tanta familia, qui propter ætatem puerilẽ duci non potuerat ad pugnã. Post hæc census in urbe habitus est, et inuenta sunt ciuium capita. CXIX. m. Sequenti tamen anno cum in Algido monte ab urbe duodecimo fermè milliario Romanus obsideretur exercitus: Lucius Quintius Cincinnatus dictator est factus: Qui agrum quatuor iugerum possidens, manibus suis colebat. Is cum in opere & arans esset inuentus, sudore deterso togam prætextatam accepit: & cæsis

hostibus liberauit exercitum, iugum'q; boum equis imposuit: uictoriam'q; quasi suam tenens, subiugatos hostes præ se primus egit.

X VIRATVS.

ANno CCC. & altero ab urbe condita imperium consulare cessauit: & pro duobus COSS decem facti sunt: qui summam potestatem haberent, ac Xuiri nominati sunt. Sed cum primo anno bene egissent: secundo ex ijs Appius Claudius, Virginij cuiusdam, qui honestis iam stipendijs contra Latinos in monte Algido militabat: filiã uirginem corrumpere uoluit, quam pater occidit, ne stuprum à Xuiris sustineret: & egressus ad milites mouit tumultum. Sublata est Xuiris potestas, ipsiq; damnati sunt.

CAPTIVITAS VRBIS ROMAE.

ANno tricẽtesimo decimoqnto ab urbe condita Fidenates contra Romanos rebellauerunt: auxilium præstabant his Veientes, & rex Veientiũ Tolumnius: quæ ambæ ciuitates tã uicinæ urbi sunt, ut Fidenæ VII, Veientium decimooctauo milliario absint. Coniunxerunt se ijs Volsci. Sed Marco Aemilio dictatore, et Lucio Quintio Cincinnato magistro equitum, uicti etiam regem perdiderunt. Fide-

næ captæ, & excisæ. Post uiginti inde annos Veientani rebellauerunt. Dictator contra ipsos missus est Furius Camillus, qui primũ eos uicit acie, mox etiam ciuitatem diu obsidens cepit antiquissimam Italiæ atq; ditissimã. Postea cepit & Faliscos non minus nobilem ciuitatem. Sed commota est ei inuidia, quia prædam male diuisisset: damnatusq; ob eam causam, & expulsus est è ciuitate. Statim Galli Senones ad urbem uenerunt: & uictos Romanos undecimo milliario à Roma apud flumen Alliam secuti, etiam dimissa Clusij Thusciæ ciuitate, quã obsidebant: cum Brenno rege suo Romã uenerunt: & ferè Romanum nomen deleuerunt: urbem occupauerunt: neq; defendi quicquam nisi Capitolium potuit. Quod cum diu etiam Romani fame laborarent: à Camillo, q̃ in uicina ciuitate exulabat: Gallis superuentum est, grauissimeq; uicti sunt. Postea tamen accepto etiam auro mille librarum ne Capitolium obsiderent, recesserũt. Sed secutus eos Camillus, ita cecidit, ut & aurum, quod his datum fuerat, & omnia, quæ acceperant, militaria signa reuocaret. Ita tertio triũphans, urbem ingressus est, et appellatus secundus Romulus, quasi & ipse patriæ conditor. Circa hæc tempora ab Hesdra putatur historia ueteris testamenti conscripta. Plato quoq; philosophus his fuisse temporibus perhibetur.

EVTROPII DE GESTIS ROMANORVM LIBER SECVNDVS.

Tribuni militum Consulari potestate.

Anno CCCLXV. ab urbe condita, post captam autem primo, dignitates mutatæ sunt: & pro duobus COSS. facti tribuni militares consulari potestate. Hic iam cœpit Romana res crescere. Nam Camillus eo anno Volscorum ciuitatem, quæ per LXX annos bellum cum Romanis gesserat, uicit: & equorũ urbem & sutrinorum, atq; omnes deletis earundem exercitibus occupauit: & tres simul triumphos egit. Titus etiam Quintus Cincinnatus Prænestinos usq; ad urbis Romæ portas cum bello uenerunt, prosecutus ad flumen Alliam uicit: octo ciuitates, quæ sub ipsis agebant, Romanis adiunxit. Ipsam Prænestem aggressus, in deditionẽ accepit: quæ ab eo omnia gesta sunt XX diebus. Triumphusq; ipsi decretus. Verum dignitas Tribunorum militarium non diu perseuerauit. Nã post aliquantum nullos placuit fieri: & quadriennium ita in urbe fluxit, ut potestates sibi maiores non essent: præsumpserunt tamen tribuni militares consulari potestate iterum dignitatem, & triennio perseuerarunt. rursus COSS. facti. Lucio Genutio et Quinto Seruilio COSS. mortuus est Camillus: honor ei post Romulum secundus delatus est. His temporibus immensa per continuum biennium Romanos

pestis afflixit. Sequentiq; anno secutum est satis triste prodigium: siquidem in medio urbis terra dissoluitur: uasto, præruptoq; hiatu subito inferna patuerunt. Quod cum diutius ibi maneret, cunctisq; terrorem inferret: tandem interpretantibus aruspicibus, quod uiui hominis sepulturã expeteret, Marcus Curtius eques Romanus se in id barathrum armatus iniecit: sicq; clausum est. Interea Titus Quintius dictator aduersus Gallos, qui in Italiã uenerant, missus est. Hi ab urbe quarto milliario trans Anienem fluuium consederant. Ibi nobilissimus de Senatoribus iuuenis Lucius Manlius prouocantem Gallum ad singulare certamen congressus occidit: & sublato torque aureo, colloq; suo imposito, in perpetuum Torquati sibi, & posteris cognomen accepit. Galli fugati sunt. Mox per Caium Sulpitium dictatorem etiam uicti. Non multo post à Caio Martio Thusci uicti sunt, & nouem millia captiuorum ex his in triumphum deducta.
Census iterum habitus est. Et cum Latini, qui à Romanis subacti erant: milites præstare nollent: ex Romanis tantum tirones lecti sunt, factæq; legiones decem, qui modus sexaginta uel amplius armatorũ millia efficiebat: paruis adhuc Romãis rebus, tanta tamen in re militari uirtus erat. Quæ cum profecta esset aduersus Gallos duce Lucio Fusco, quidam ex Gallis unum ex Romanis, qui esset optimus, prouocauit: tum illi se M. Valerius tribunus militum obtulit: & cum processisset armatus, coruus ei supra dextrum brachiũ sedit. Mox cõmis-

sa aduersus Gallum pugna, idem coruus alis, & unguibus Galli oculos uerberauit, ne rectum posset aspicere. Ita ut à tribuno Valerio interfectus, non solum uictoriam ei, sed etiam nomen dederit. Nam postea idem Coruinus est dictus: Ac propter hoc meritum annorũ III. & XX COS. est factus. Tunc siquidem dilatata nox usq; ad plurimam diei partem tendi uisa est: tunc etiã saxa de nubibus cadere. Eodemq; tempore magnus Alexander natus est. Latini, qui noluerunt milites dare, hoc quoq; à Romanis exigere cœperũt: ut unus COS. ex eorum, alter ex Romano populo crearetur. Quod cum esset negatum: bellum contra eos susceptum est: & ingenti pugna superati sunt: ac de his perdomitis triumphatum est. Statuæ COSS. ob meritum uictoriæ in rostris positæ sunt. Eodem anno etiam Alexandria ab Alexandro Macedoniæ condita est. Iam Romani potentes esse cœperũt. bellum etiam in centesimo et tricesimo ferè millia rio ab urbe apud Samnites gerebatur: q medij sunt inter Picenum, & Campaniam, et Appuliam gentem, si opulentiam quæras, aureis, & argenteis armis, & discolori ueste usq; ad ambitum ornatam. Si insidiarum fallaciam, saltibus ferè, & montiũ fraude grassantem. Si rabiem, & furorem, sacris legibus, humanisq; hostijs in exitium orbis agitantem. Si pertinaciã, sexagies rupto fœdere, ipsis hostibus animosiores sunt. Deniq;, prius quàm cũ Romanis confligerent, Alexandrum regem Epirotarum Germanum Olympiæ matris Alexandri magni

adierunt,

adierunt, qui traiectis in Italiam copijs, bellum aduersus Romanos parabat: Lucanis suffragium ferentes, maximo bello in Lucania uicere: in quo & ipse Alexander Epirota extinctus est. Romani igitur aduersus Samnites pro Campanis, & Sidicanis bellum suscepere. Omnium siquidem non modo Italiæ tantum, sed penè toto orbe terrarum pulcherrima Campaniæ plaga est. Nihil hospitalius mari. Hic illi nobiles portus, Caieta, Misenus, tepẽtes fontibus Baiæ. Lucrinus, & Auernus quædã maris Hostia. Hic amici uitibus montes, Gaurus, Falernus, Massicus, & pulcherrimus cunctorum Vesuuius. Vrbes ad mare, Formiæ, Cumæ, Puteoli, Herculanium, Pompeij, & ipsa caput urbium Capua, quæ quondam inter tres maximas Romã, Carthaginemq; nominata. pro hac urbe & his regionibus PO. Ro. Samnites inuadit. Lucius Papirius cursor cum honore dictatoris ad bellũ profectus est. Qui cum Romã redijsset, Q. Fabio Maximo magistro equitum, quem apud exercitum reliquit, præcepit ne se absente pugnaret. Ille occasione reperta, felicissime dimicauit, et Samnites deleuit: ob quam rem à dictatore capite dãnatus est, quod se uetante pugnasset. sed ingenti fauore militum, & populi liberatus est. Tantaq; Lucio Papirio seditio est commota: ut penè ipse interficeretur. Postea Samnites Romanos Tito Veturio, et Spurio Posthumio COSS. apud Caudinas furculas, angustijs locorum conclusos, ingenti dedecore uicerũt. Quorum dux Pontius in tantum usus est uictoriæ

securitate, ut Herennium patrem consulendum pu taret, utrum clausos occideret, an parceret subiugatis. Vt uiuos tamen dedecori seruaret, elegit. Nã uniuersum Romanum exercitum turpiter captum, armis etiam, uestimentisq; nudatum, tantum singu lis uilioribus operimentis ob uerecundiam corporum tegendã concessis, sub iugo missum, seruitioq; subiectum, longum agere pompæ ordinem præceperunt. Sexcentis autem equitibus Romanis in obsidatum receptis, oneratos ignominia, cæteris rebus uacuos COSS. remiserunt. Sub tali tamen conditione pacis, qualis faciẽda Samnitibus placuit. Sed si fidem fœderis, quam sibi Romani seruari à subiectis uolunt, ipsi subiecti Samnitibus seruauissent: hodie aut omnino non essent: aut Samnio dominatui seruirent. Post interiecto siquidem anno iubente Senatu, cum Samnitibus firmata pax soluta'est. Luciusq; Papirius COS. aduersus eos directus est: qui adeo tunc apud Romanos bellicosissimus habebatur: ut cum diceretur Alexandrum in Italiã transuehi: Romani inter cæteros duces, hunc præcipue eligerent, qui Alexandri impetum sustineret. Congressi itaque Samnites cum Papirio, superati sunt. Quorum septem millibus sub iugum missis, Papirius de Samnitibus triumphauit. Eo tempore Appius Claudius censor aquam claudiam induxit, & uiam Appiam strauit. Circa hæc tempora Laddus apud Hierosolymam pontifex extitit: cuius frater Manasses templũ in monte Garizim construxit. Samnites reparato bello Quintum Fabiũ

Maximum uicerunt, tribus millibus hominum occisis. Postea cum pater ei Fabius Maximus legatus datus fuisset: & Samnites uicit, & plurima ipsorum oppida cepit. Deinde Publius Cornelius Rufinus, Marcus Curius Dentatus ambo COSS. contra Samnites missi, ingentibus prælijs confecerunt, ita ruinas ipsas urbium diruentes, ut hodie Samnium in ipso Samnio requiratur: nec inueniri facile possit. Tunc bellum cum Samnitibus per annos IX. & XL actum, sublatum est: neq; ullus hostis fuit intra Italiam, qui Romanam uirtutem magis fatigauerit. Interiectis aliquot annis, iterum se Gallorum copiæ contra Romanos Thuscis, Samnitibusq; iunxerunt. Sed cum Romam tenderent, à Cneo Cornelio Dolabella COS. deletæ sunt.

Bellum Tarentinum cum Pyrrho gestum.

e Odem tẽpore Tarentinis, qui iam in ultima Italia sunt, bellũ indictũ est: qa legatis Romanorum iniuriam fecissent. Hi Pyrrhum Epeiri regem contra Romanos in auxiliũ popoſcerunt: qui ex genere Achillis originem trahebat. Is mox ad Italiam uenit. Tumq; primũ Romani contra trãsmarinos hostes dimicauerunt. Missus est contra eos COS. Publius Valerius Leuinus: qui cum exploratores Pyrrhi cepisset: iussit eos p castra duci, et ostendi omnẽ exercitum, tumq; dimitti, ut renuntiarent Pyrrho quæcunq; à Romanis agerentur. Commissa mox pugna cũ iam ilico Pyrrhus fugeret, Elephantorũ au-

xilio uicit, quos incognitos Romani expauerunt: sed nox prælio finem dedit. Leuinus tamen per noctẽ fugit. Pyrrhus ex Romanis mille octingentos cæpit, & eos summo honore tractauit, & occisos sepeliuit. Quos cũ aduerso uulnere, & truci uultu etiã mortuos iacere uideret: tulisse ad cœlum manus dicitur, cum hac uoce, Se totius orbis dominum esse potuisse, si tales sibi milites contigissent. Post id Pyrrhus iunctis sibi Samnitibus, Lucanis, Brutijsq; Romam perrexit: omnia ferro, igneq; uastauit. Cãpaniã populatus est: atq; ad Præneste uenit milliario ab urbe XVIII. Mox terrore pcussus exercitus, quia eum tum consul sequebatur, in Campaniam se recepit. legati ad Pyrrhum de redimendis captiuis missi, ab eo honorifice suscepti sunt: captiuos sine pretio Romam misit. unum ex legatis Romanorum Fabricium, sic admiratus est: ut cũ eum pauperem esse cognouisset: quarta parte regni promissa solicitare uoluerit, ut ad se transiret. Contemptusq; a Fabricio est: ob quod cum Pyrrhus ingenti Romanorum admiratione teneretur, legatũ misit, qui pacem cum eis æquis conditionibus peteret: præcipuum uirum Cineã nomine, ita ut Pyrrhus partem Italiæ, quam iam armis occupauerat, obtineret. Cineas legatus postera die, quãm ingressus Romam fuerat, & equestrem ordinem, et senatum proprijs nominibus salutauit. Pax tamen, quã offerebat, displicuit. Remandatum est Pyrrho a senatu, eum cum Romanis nisi ex Italia recessisset, pacem habere non posse. Tunc Romani iusserunt cat-

Cineas

ptiuos omnes, quos Pyrrhus reddiderat, infames haberi, quod armati capi potuissent: nec ante eos ad ueterem statum reuerti, quam sibi notorum hostiũ occisorum spolia retulissent. Ita legatus Pyrrhi reuersus est: á quo cum quæreret Pyrrhus qualem Romam comperisset: Cineas dixit, Regum se patriam uidisse, scilicet illic fore tales omnes, qualis unus Pyrrhus apud Epeirum, et reliquam Græciã putaretur. Missi sunt contra Pyrrhum ducem P. Sulpitius, & Decius COSS. Certamine commisso Pyrrhus uulneratus est. elephanti interfecti. XX millia cæsa hostium, & ex Romanis tantum quinque millia. Pyrrhus Tarẽtum fugatus. Interiecto anno contra Pyrrhum Fabricius est missus: q prius inter legatos solicitari non poterat, quarta parte regni promissa. Tũc cum uicina castra ipse et rex haberent: medicus Pyrrhi nocte ad eum uenit, promittens ueneno se Pyrrhum occisurum, si sibi aliquid polliceretur: quem Fabricius uinctum reduci iussit ad dominum, Pyrrhoq; dici, quæ contra caput eius medicus spopondisset. Tunc rex admiratus eum, dixisse fertur, Ille est Fabricius, qui difficilius ab honestate, quàm Sol á cursu suo auerti posset. Tunc rex in Siciliam profectus est. Fabricius autẽ uictis Sãnitibus, & Lucanis triumphauit. COSS. deinde Curius Dentatus, & Cornelius Lẽtulus aduersum Pyrrhum missi sunt. Curius contra eum pugnauit, exercitum eius cecidit: ipsum Tarento fugauit: castra cepit. Ea die cæsa sunt hostiũ XXIII millia. Curius in consulatu triumphauit. Primus

Romam elephantes quatuor duxit. Pyrrhus etiam à Tarento mox recessit, & apud Argos Graeciae ciuitatem occisus est. Apud Iudaeos hoc tempore pontifex maximus Simon Oniae filius, cui cognomen tum Iusto fuit. Dehinc Tarentini Pyrrhi morte cõperta, iterum noua arma aduersus Romanos solicitant. Carthaginiẽsium auxilia per legatos poscũt, atque accipiunt. Carthaginienses à Romanis uincuntur: quãuis nondum hostes iudicati, senserunt tamen se posse à Romanis superari, Caio Fabritio Lucano, Caio Claudio Cannio COSS. anno urbis conditae CCCCLXI legati Alexandrini à Ptolemaeo missi, Romam uenere: & amicitiam, quam à Romanis petierant, obtinuerunt, Quinto Gulone, Fabio pictore COSS. bellum Picentes commouere: & ab insequentibus COSS. Publio Sempronio, Appio Claudio uicti sunt: & de his triumphatum est. Conditae sunt à Romanis ciuitates Ariminum in Gallia, & Beneuentum in Samnio. Tũc etiam à Romanis Croton inuaditur: eo tempore pluribus locis è fontibus cruor fluxit. De nubibus in spem pluuiae lac descendit, Marco Attilio Regulo, Lucio Iunio Libone COSS. Salentinis bellum indictum est: captiq; sunt cum ciuitate simul Brundusini, & de his triumphatum est.

BELLVM PVNICVM.

a NNo CCCCLXXVII. cum iam clarum urbis Romae nomen esset: arma tamen extra Italiam mota non fue-

rant. Vt igitur cognosceretur, quæ copiæ Romanorum essent, census est habitus: tum inuenta sunt ciuium capita CCXCII millia. CCCXXXIIII. quãquam à Condita urbe nunquam bella cessassent: & contra Afros bellum susceptum est. Primum Appio Claudio, Quinto Fabio COSS. in Sicilia contra eos pugnatum est. Et Appius Claudius de Afris, & rege Siciliæ Hierone triumphauit. Insequenti anno Valerio Marco, & Octacilio COSS. In Sicilia à Romanis res magnæ gestæ sunt. Tauromnitani Catanenses, & prætereà quinquaginta ciuitates in fidem acceptæ. Tertio anno in Sicilia contra Hieronem regem Siculorũ bellum præparatum est, cum omni nobilitate Syracusanorum pacem à Romanis impetrauit: deditq; argenti ducenta talenta. Afri in Sicilia uicti sunt: & de his secundo Romæ triumphatum est. Quinto ãno Punici belli, quod contra Afros gerebatur, primum Romani Caio Duellio, & Cneo Cornelio Asina COSS. in mari dimicauerunt paratis nauibus rostratis, quas Liburnas uocant. COS. Cornelius fraude deceptus est. Duellius commisso prælio, Carthaginiensium ducem Hannonem uicit. XXX & unam naues cepit. XIIII mersit. VII millia hostium cepit: tria millia occidit: neq; ulla uictoria Romanis gratior fuit: quod inuicti terra, iam etiam mari plurimum possent. Caio Aquilio, Floro Lucio Scipione COSS. Scipio Corsicam, & Sardiniam uastauit: multa millia inde captiuorum abduxit: triumphum egit.

Rom. [illegible] se inuenta ciuiu capita 292334

Lucio Mallio Volsone, Marco Attilio Regulo COSS. bellum in Africam translatum est: contra Amilcarem Carthaginensium ducem in mari pugnatum, uictusq; est. Nam perditis LXIIII nauibus retro se cepit. Romani XXII amiserunt. Sed cum in Africam trāsissent: primam Clypeam Africae ciuitatem in deditionem acceperunt: cōsules usq; ad Carthaginem processerunt, multisq; uastatis oppidis Mallius uictor Romā rediit, & XXVII millia captiuorum cum ingentibus spoliis reduxit. Atilius Regulus in Africa remansit. Is contra Afros aciem instruxit, contra tres Carthaginensium duces, Asdrubales duos, & Amilcarem dimicans, uictor fuit. XVIII millia hostium cecidit: quinque millia cū XVIII elephantis cepit. Inter haec apud fluuium Bagradā Regulus serpentem mirae magnitudinis, qui milites multos, qui ad aquam descenderant, deuorauerat, occidit: cuius corium centum uiginti pedum longitudinem habuit: Romamq; delatum, aliquandiu cunctis miraculo fuit. Tunc uicti Carthaginēses pacem à Romanis petierunt: quam cum Regulus nollet, nisi durissimis cōditionibus dare: Afri auxilium à Lacedaemoniis petierunt: & dux adhuc, & rex Xantippus, qui à Lacedaemoniis missus illi praefuit bello, cuius & uictor fuit. Romanorū dux Regulus uictus est ultima pnicie, nā duo millia tātū ex omni Romano exercitu refugerunt. XV millia cum imperatore Regulo capta sunt. XXX millia occisa. Xātippus ilico ex Africa migrauit in Graeciā: Regulus ipse in cathenas con-

De hoc plin: li: [illegible] cap: 14 [illegible]

iectus. Hac tēpeſtate Ptolemæus Philadelphus Iudæos, qui in Aegypto erant, liberos eſſe permiſit. Et uaſa Eleazaro pontifici Hieroſolymorum uotiua tranſmittens, diuinas ſcripturas in græcam uocem ex hebræa lingua p LXX. interpretes trāſferre curauit: quam in Alexandrina bibliotheca habuit: quam ſibi ex omni genere literaturæ comparauerat. M. Aemilio Paulo, Seruio Fuluio nobiliore COSS. ambo romani COSS. ad Africam profecti ſunt: cum trecentarum nauium claſſe Clypeam petunt: et contra Carthaginenſes uenerunt: primum Afros nauali certamine ſuperant. Aemilius conſul centum & quatuor naues hoſtium demerſit: triginta cum pugnatoribus cepit. XV millia hoſtium aut occidit, aut cepit. Militem ſuum ingenti præda ditauit. Et ſubacta Africa tunc fuiſſet, niſi quod tanta fames erat, ut diutius exercitus expectare non poſſet. COSS. cum uictrici claſſe redeuntes. circa Siciliam naufragium paſſi ſunt: & tanta tempeſtas fuit, ut ex quadringentis ſexaginta nauibus, octoginta ſeruari uix potuerūt. Neq; ullo tempore tanta maritima tempeſtas audita eſt. Romani ſtatim ducentas naues repararunt: neq; in aliquo animus his infractus fuit. Hoc tempore argenteus numus primū in urbe figuratus eſt. Cneus Seruius Cepio, Cneus Sempronius Blæſus COSS. cum ducentis ſexaginta nauibus ad Africam profecti ſunt: aliquas ciuitates ceperunt: prædam ingentem reducentes, naufragium paſſi ſunt circa Palinurum promontorium. Itaq; cum continue cala-

quo tempe fuerit figuratus rome nummus argenteus

mitates Romanis displicerent, decreuit Senatus ut à maritimis prælijs recederetur: & tantum sexaginta naues ad præsidium Italiæ saluæ essent. Lucio Cecilio Metello, Caio Furio Placido COSS. Metellus in Sicilia Afrorum ducem Asdrubalem cum CXXX Elephantis, & magnis copijs uenientem superauit. Apud Pannormum XX millia hostium occidit: sex & XX Elephantes cepit: reliquos errantes per Numidas, quos in auxilium habebat, collegit: et Romam deduxit ingenti pompa, cum CXXX Elephantorum numero omnia itinera compleret. Post hæc mala Carthaginienses Regulum ducem, quem ceperant, petierunt, ut Romam proficisceretur: & pacem à Romanis obtineret: & permutationem captiuorum faceret. Ille Romam cum uenisset, inductus in Senatum nihil quasi Romanus egit: dixitq; ex illa die, qua in potestatem Afrorum uenisset, Romanum esse desiuisse: itaque & uxorem à complexu remouit: & senatui suasit, ne pax cum Pœnis fieret: Illos enim fractos tot casibus spem nullam habere. Tanti non esse, ut tot millia captiuorum propter se unũ & senem, & paucos qui ex Romanis capti fuerant, redderent. Itaque obtinuit: Nam Afros pacem petentes nullus admisit. Ipse Carthaginem redijt, offerentibusq; Romanis, ut eum Romæ tenerent, negauit se in ea urbe mansurum, in qua postquam Afris seruierat, dignitatem honesti ciuis habere non posset. Egressus igitur ad Africam, circũcisis palpebris, ut usq; ad mortem cru-

Nota di marco Regulo

ciatu intolerabili, ac dolore uigilaret: demum omnibus supplicijs extinctus est. Post Claudio Pulchro, & C. Iunio COSS. Claudius contra auspicia pugnauit: & à Carthagniensibus uictus est: nam ex ducentis uiginti nauibus, quas in Drepanitano adduxit portu, cum XXX fugit. XX cum pugnatoribus captæ sunt, demersæ cæteræ: octo millia hominum cæsa, uiginti millia capta. Alius quoque COS. naufragio classem amisit: exercitum tamen saluum habuit: quia uicina litora erant. Anno etiam sequenti classis punica in Italiam transiuit, eiusq; plurimas partes longe, lateq; uastauit. Dum hæc agerentur, apud Iudæam post Eleazarum suscepit Manasses auunculus eius pontificatū, Caio Luctatio Catullo, Aulo Posthumio Allicano consulibus. anno belli punici XXIII à Catulo bellum contra Afros commissum est. Profectus est cum trecentis nauibus in Siciliam. Afri contra ipsum quadringentas parauerunt. Nunquam in maritimis copijs sic pugnatum est. Luctatius Catulus nauem æger ascendit, uulneratus enim in pugna superiore fuerat. Contra Lilibæum ciuitatem Siciliæ pugnatum est ingenti uirtute Romanorum: nam septuaginta tres Carthagniensium naues captæ sunt. XXX demersæ. XXXII millia hostium capta. XIII occisa. Infinitum auri & argenti pondus in potestatem Romanorū redactum est. Ex classe Romana XII naues demersæ. Pugnatum est sexto Idus Martias. Statim Carthagnienses pacem

petiuerunt, ut redimi eos captiuos liceret, quos ex Afris Romani tenebant. Senatus iussit sine pretio eos dari, qui in publica custodia essent: Qui autem à priuatis tenerentur: ut pretio dominis reddito, Carthaginem redirent: atq; id pretiũ ex fisco magis, quàm à Carthaginensibus solueretur. Carthaginenses sanè sub hac conditione cum Romanis pacem fecerunt: ut eis per continuos XX annos persoluerent argenti puri tria millia talentorum. His diebus Iudæorum pontifex Onias Simonis iusti filius, clarus habebatur. Tũc etiam Quintus Ennius poëta Tarenti nascitur, qui Romæ docuit, contentus unius ancillæ ministerio. Quintus Luctatius, Aulus Mallius COSS. creati, bellum Faliscis intulerunt: Quæ ciuitas Italiæ opulenta quondam fuit, quod ambo COSS. intra sex dies quàm uenerant, transegerunt quindecim. m. hostium cæsis, cæteris pace concessa, agro tamẽ ex medietate sublato.

EVTROPII DE GESTIS ROMANORVM LIBER TERTIVS.

f

Inito igitur punico bello, quod per XXII annos contractum est: Romani iam clarissima fama noti, legatos ad Ptolemæum Aegypti regem miserunt, auxilia promittentes, quia rex Syriæ Antiochus bellum ei intulerat. Ille gratias egit: auxilia non accepit: iam enim fuerat pugna transacta. Eodem tempore potentissimus rex Siciliæ Hieron Romam uenerat ad ludos, & ducenta millia modiorum tritici populo dono dedit. Lucio Cornelio Lētulo, Fuluio Flacco COSS. cum quibus Hieron Romā uenerat, etiam contra Ligures intra Italiam bellum gestum est. Nam iidem COSS. primi trans Padū romanas duxere legiones. pugnatum est ibi cum Insubribus & Liguribus, quorum interfecta sunt XXIII. millia. V. millia capta sunt, et de his triumphatum est. Sequenti anno in Piceno flumen sanguine effluxit: & apud Thuscos cœlum ardere uisum est: & Arimini nocte multa luce fulgentes tres simul lunæ apparuere. Carthaginienses tamen bella reparare tentabant, Sardinienses, q ex conditione pacis Romanis parēre debebant, ad rebellandum impellentes. Venit tamen legatio Carthaginensium, & pacem impetrauit. Tito Mallio

nota prodigi

Torquato, Caio Attilio COSS. De Sardis triumphatum est: et pace omnibus locis facta, Romani bellum nullum habuerunt: quod his post Romam conditam semel tantum, Numa Pompilio regnante contigerat. Lucius Posthumus Albinus. Cn. Fuluius Centimalus COSS. bellum contra Illyricos gesserunt: & multis ciuitatibus captis, etiam reges in deditionem acceperunt: ac tum primum de Illyricis triumphatum est. Aemilio consule ingentes Gallorum copiæ Alpes transierunt: sed pro Romanis tota Italia consensit. Traditumq; Fabio historico, qui ei bello interfuit, septingenta millia hominum parata ad id bellum fuisse, sed res per consulē tam prospere gesta est. XL millia hostiū capta sunt, & interfecta septem millia, & triumphus Aemilio decretus. Gallorum siquidē animi feroces sunt: corpora plus quàm humana erant: sed experimēto deprehensum est, quod uirtus eorum, sicut primo impetu maior quàm uirorum est, ita sequens minor quàm fœminarum. Alpina corpora humenti cœlo educata, habent quidam simile niuibus suis, cum mox calore pugnæ statim sudorem emittunt: & leui motu quasi calefaciente sole laxantur. Hi Britomaro duce, non prius posituros se balthea iurauerunt, quàm Capitoliū incendissent: factumq; est. Nam uictos eos Aemilius in Capitolio discinxit. Et quia dux eorum de Romano milite Marti suo torquem aureum deuotasset: de ipsis Ariobistonis, reliquorumq; Gallorum torquibus, aureum trophæum Ioui erexit. Aliquot deinde annis euo-

lutis, post contra Gallos intra Italiam pugnatum est: finitumq; est bellum Marco Claudio Marcello. Cn. Cornelio Scipione COSS. Marcellus deinde cum imprudens in manus Gallorum incidisset, omniaq; infesta uidisset, neq; quò euadere posset, haberet: in medium hostium irrupit, quibus inopinata audacia perculsis, regem quoq; ipsorum Viridomarum occidit: atq; ubi spes salutis uix fuerat, inde opima retulit spolia. Postea idem Marcellus cum collega suo Cornelio ingentes copias Gallorũ peremit: Mediolanum expugnauit: grandem prædam Romam pertulit, ac triumphans Marcellus, spolia Gallorum stipiti imposita, humeris suis uexit. Minutio Ruso, Publio Cornelio COSS. Histris bellum illatum est, quia latrocinati naues Romanorum fuerant, quæ frumenta exhibebant: ac multo Romanorum sanguine fuso, perdomiti sunt. Hac tempestate Iudæorum pontifex Simon Oniæ filius extitit.

Bellum punicum secundum.

e Odem anno bellum punicum secundum Romanis illatum est per Hannibalem Carthaginiensium ducem filiũ Amicalaris, qui iandudum Amilcari patri ad aras iurauerat, cum adhuc nouem esset annorum, se, ut primum posset, aduersus Romanos pugnaturum. Hannibal ergo Saguntum Hispaniæ ciuitatẽ Romanis amicam oppugnare aggres-

sus est, annum agens uicesimum suæ ætatis, copijs congregatis CL. millibus peditum, & uiginti millibus equitum. Huic Romani per legatos denunciauere, ut bello abstineret. Is legatos admittere noluit. Romani etiã Carthaginem miserunt: ut mandaretur Hannibali ne bellum contra socios populi Romani gereret. dura responsa à Carthaginiensibus data sunt. Saguntini interea fame uicti sunt. Capti ab Hannibale ultimis pœnis afficiuntur, q. bus hoc ante portenderat triste prodigium. Nam cum pene enixa mulier esset, infans in uterum re
» gressus, ciuitatis excidium significauit. Huius tan-
» tæ cladis author Hannibal poscitur, tergiuersanti-
» bus Pœnis, dux legationis Romanorum. Quæ in-
» quit mora est Fabius. In hoc ego sinu bellum, pa
» cemq; porto: utrum eligitis? succlamantibus bellũ,
» Igitur inquit accipite. & excusso in media curia
» togæ gremio, non sine horrore quasi pleno sinu
» bellum ferret, effudit. Tum P. Cornelius Scipio, cũ exercitu in Hispaniam profectus est. Tiberius Sempronius in Siciliam. bellum Carthaginiensibus indictum est. Hannibal relicto in Hispania fratre Asdrubale, igne, ferroq; rupes rescindit. Pyreneum transiuit: Alpes adhuc in ea parte inuias sibi patefecit. Traditur ad Italiam LXXX millia peditum, & uiginti millia equitum, septem & XXX Elephãtes adduxisse. Interea multi Ligures et Galli Hannibali se iunxerunt. Sempronius Grachus cognito ad Italiam Hannibalis aduentu, è Sicilia exercitum Ariminum traiecit. Publius Cornelius

Scipio

Scipio Hannibali apud Ticinum primus occurrit. Cómisso praelio, fugatis suis, et omnibus extinctis, ipse ab alio Scipione filio admodum iuuene liberatus, saucius tamen in castra rediit. Pugnatum dein de eodem COS. ad Trebiam fluuium. Iterumq; Romani superati sunt. Sempronius Gracchus & ipse conflixit apud eundem amnem, amissoq; exercitu pene solus euasit. In eo tamen bello etiam Hánibal sauciatus est. Tunc se Hannibali multi Itali dedidere, qui prius quàm in Aetruriam primo uere transiret, in summo Apennino tempestate correptus, biduo continuo immobiliter stetit, niuibus cũ exercitu conclusus. Vbi magnus hominum numerus, iumenta quamplurima, elephanti pene omnes frigore perierunt. Diris etiam tunc prodigiis Romani territi sunt. Nam & solis orbis imminui uisus est: & apud Afros palmae in coelo uisae, Sol quoq; cum Luna pugnasse. Apud Capenas duae Lunae ortae sunt. In Sardinia sanguinem duo scuta fuderunt. Faliscis coelum scindi uisum est. Apud Antium cruentae spicae in corbem cecidere. Igitur Hannibal ad Thusciá ueniens, Flaminio consuli occurrit: ipsum Flaminium interemit. Romanorũ XV. millia caesa sunt. VII millia capta. Caetera diffugerunt. Missus aduersus Hannibalem postea à Romanis Quintus Fabius Maximus. Is eum differẽdo pugnam ab impetu fregit. Ná per summa montium iuga, & abditos nemorũ saltus castra ponẽs, Hánibalis feruorem elusit: moxq; inuẽta occasio-

Verba hanibalis de mos. victoria fabij max.

ne uicit. Victoq; Hānibale, fertur de Fabio suis ita dixisse. Nunqd non dixi uobis, quod montana hæc nubes maxima nos i cāpo ui tempestatis obrueret? Quingentesimo & quadragesimo anno à condita urbe, Lucius Aemilius Paulus, Publius Terentius Varro contra Hannibalem mittuntur, Fabioq; succedunt. Qui Fabius ambos COSS. monuit, ut Hānibalem callidum, & impatientem ducem, non aliter uincerent, quàm prælium differendo. Verū cū impatientia Varronis COS. contradicente COS. altero, idest, Aemilio Paulo, apud uicū, qui Cannæ appellatur, in Appulia pugnatum esset, ambo COSS. ab Hannibale uincuntur. Nam cum comperisset Hannibal Aufidum amnem, ingentes auras mane perflare, quæ arenarum, & pulueris agerēt uertices: sic direxit aciem, ut tota uis à tergo suis, Romanis in ora & oculos incederet, eaq; de causa Romanorum exercitum strauit. In ea pugna tria millia Afrorum perierunt, magna pars de exercitu Hannibalis sauciatur: nullo tamen punico bello Romani grauius accepti sunt. Perijt autem in eo COS. Aemilius Paulus saucius cum in quodam saxo resedisset, offerente ei Lentulo equum, quo fugeret, ut cladi superesset: noluit, atq; ibi persedit, donec ab hostibus peremptus est. Perierunt autem ibi consulares, aut prætorij XX. Senatores capti aut occisi sunt XXX: nobiliores uiri CCC: milites XL millia: eqtes tria millia et quingenti. Varro COS. cum quingentis equitibus Venusiam fugit. Nec du

bium est ultimum diem illum Romani status futurum fuisse, si Hannibal mox post victoriam ad peruadendam urbem contendisset. Varro Romam rediit, gratiaeq; ei senatu, & populo actae sunt, quod Remp. non desperasset. Non autem uitae cupiditate, sed Reip. amore se superfuisse, reliquo aetatis suae tempore approbauit. Nam barbam, capillumq; summisit: & postea nunquam recubans cibum cepit. Honoribus quoque cum ei deferrentur à populo: renuntiauit dicens, Felicioribus magistratibus Reip. opus esse. In omnibus tamen his malis, nemo Romanorum pacis mentionem habere dignatus est. Serui, quod nunquam ante, manumissi, & milites facti sunt: & omnes quicunque sceleribus, & alieno foenore obligati essent, liberantur, & milites facti sunt, qui numerus peruenit usq; ad VI millia. Post eam pugnam multae Italiae ciuitates, quae Romanis paruerunt, se ad Hannibalem transtulerunt. Hannibal Romanis obtulit, ut captiuos redimerent: responsumq; est à senatu, Eos ciues non esse necessarios, qui cum armati essent, capi potuissent. Ille omnes postea uariis suppliciis interfecit: & tres modios annulorum aureorum Carthaginem misit, quos è manibus equitum Romanorum, senatorum, & militum detraxerat. Deinde Sempronio Graccho, Quinto Fabio Maximo COSS. Claudius Marcellus ex praetore proconsul designatus, Hannibalis exercitum praelio fudit: primusq; post tantas Reip.

ruinas, spem fecit Hannibalem posse superari. Interea in Hispania, ubi frater Hannibalis Asdrubal remanserat cum magno exercitu, ut eam totam Afris subigeret, à duobus Scipionibus Romanis duabus uincitur: perdiditq; in pugna XXV millia hominum. Mittuntur ei à Cartaginiẽsibus ad reparandas uires XII millia peditum. IIII millia equitum. XX elephanti. Centenius Penula centurio decerni sibi ultro bellum aduersum Hannibalem petijt: à quo cum octo millibus militum, quos in acie eduxerat, occisus est. Post hunc Cneus Fuluius prætor ab Hãnibale uictus, amisso exercitu, uix euasit. anno ab urbe condita DIII. Marcellus Claudius, & Syracusas opulentissimam urbẽ Siciliæ secunda expugnatione cepit: pro quo dicitur idẽ consul satis fleuisse, pridie quàm eã caperet pietate motus. Anno quarto postquam ad Italiã Hannibal uenit, Cneum Fuluium proconsulem, undecim præterea tribunos, & XVII millia militum interfecit. Marcellus COS. cum Hannibale apud Nolam triduum continuũ dimicauit. Primo die pari pugna discessum est, sequenti uictus, tertio uictor, VIII millia hostium interfecit: ipsum Hannibalẽ cum reliquis fugere in castra cópulit. Hannibal multas ciuitates Romanorum per Appuliã, Calabriã, et Brutios occupauit. Quo tẽpore rex Macedoniæ Philippus ad eũ legatos misit, promittens auxilia cõtra Romanos, sub hac cõditione, ut deletis Romãis, ipse cõtra Græcos ab Hãnibale auxilia ac

ciperet. Captis igitur legatis Philippi, et re cognita, Romani in Macedoniã Marcum Valerium, & Leuinum ire iusserunt: In Sardiniam Titum Malliũ Torquatum procõsules: nam etiam ea solicitata ab Hannibale, Romanos deseruerat. Ita uno tempore quatuor locis pugnabatur. In Italia contra Hannibalem, In Hispania contra fratrem eius Asdrubalem, In Macedonia contra Philippum, In Sardinia contra Sardos, & alterum Asdrubalem Carthaginiensem. Is à Tito Mallio proconsule, qui ad Sardiniã missus fuerat, uiuus est captus: occisa cum eo XII millia: capti mille quingenti, & à Romanis Sardinia subacta. Mallius uictor captiuos, & Asdrubalẽ Romã reportauit. Interea etiã Philippus à Leuino in Macedonia uincitur: & in Hispania à Scipionibus Asdrubal, & Mago tertius frater Hãnibalis. Decimo anno postquam Hannibal in Italiam uenerat, P. Sulpitio, Cneo Fuluio COS. Hannibal de Campania mouit exercitum: & cum ingenti clade omniũ per Sidicinum, Suessanumq; agrum uia latina usq; ad quartum milliarium urbis accessit, equites eius usq; ad portas. Mox consulũ metu cum exercitu uenientium, Hannibal ad Campaniam se recepit. In Hispania à fratre Asdrubale ambo Scipiones, q per multos annos uictores fuerant, interficiuntur: exercitus tamen itegER mansit: Casu enim magis erant, quàm uirtute decepti. Quo tempore etiam à consule Marcello Siciliæ magna pars capta est, quam tenere Afri cœperant. ex

nobilissima urbe syracusana præda ingens Romã perlata est. Leuinus in Macedonia, cum Philippo & multis Græciæ populis, & rege Asiæ Attalo amicitiam fecit, & ad Siciliã profectus est: Annonem quendam Afrorum ducem apud Agrigentum ciuitatem cum ipso oppido cœpit: eumq; Romam cũ captiuis nobilissimis misit: XL ciuitates in deditionem accepit: XXVI expugnauit. Ita omnis Sicilia recepta est. Macedonia fracta, ingẽti gloria Romam regressus est. Hannibal in Italiam Cneũ Fulnium COS. subito aggressus, cum octo millibus hominum interfecit. Interea ad Hispanias, ubi occisis duobus Scipionibus nullus Romanus dux erat: Publius Cornelius Scipio mittitur filius Publij Scipionis, qui ibi bellum gesserat, annos natus quatuor & uiginti, Vir Romanorũ omnium & sua ætate, & posteriori tẽpore ferè primus. Is etenim, dũ senatores ob metum Hannibalis Italiam relinquere deliberarent: cum tribunus militum esset: districto gladio id fieri uetuit. Primusq; iurans, ut patriæ defensor existeret, uniuersos similiter iurare coëgit. Romanos ad spem uitæ quasi ab inferis reduxit. Is Carthaginem Hispaniæ cœpit: ubi omne aurum & argentum, & belli apparatum Afri habebant, nobilissimosq; obsides, quos ab Hispanis acceperant: Magonem etiam fratrem Hannibalis ibĩ cœpit, quem Romam cum alijs mittit. Romæ ingẽs lætitia post hunc nuntium fuit. Scipio Hispanorũ obsides parentibus reddidit. Deniq; dum quædam

adulto flore uirgo pulcherrima ab eo comprehẽsa fuisset: eam paterna pietate seruauit: concedens parentibus, ut eam redimerent: ad se etiam puellæ sponsum nobilissimi generis uirum uenire persuadẽs, ei ipsam quasi pius in matrimoniũ genitor tradidit: dotisq; nomine puellæ pretium, quod à parentibus eius acceperat, condonauit. pro quibus factis maxime adnitente puellæ sponso, eiusq; parentibus, omnes ferè Hispani ad eum transierunt. Postquæ Asdrubalem Hãnibalis fratrem uictum fugat, et prædam maximam capit. Interea in Italia COS. Publius Fabius Maximus Tarẽtum cepit, in qua ingentes copiæ Hãnibalis erant: & ibi etiam ducem Hannibalis Cartalonẽ occidit: XXV millia captiuorum uendidit: prædã militibus dispartiuit: pecuniam hominum uenditorũ ad fiscum retulit. Tum multæ ciuitates Romanorum, quæ ad Hannibalem transierant, rursus se Fabio Maximo dediderunt. Insequẽti anno Scipio in Hispania egregias res egit: & per se & per fratrem suum Lucium Scipionem LXX ciuitates recepit. In Italia tamen male pugnauerunt. Nam Claudius Marcus COS. ab Hannibale occisus est. Tertio anno postquam Scipio ad Hispaniam profectus fuerat, rursus res inclytas gessit. Regem Hispanorum magno prælio uictum, in amicitiam accepit: & primus omniũ à uicto obsides nõ poposcit. Desperás Hannibal Hispanias contra Scipionem ducem posse retineri, fratrem suum Asdrubalẽ in Italiam cum

omnibus copijs euocauit. Is ueniens, a COSS. Appio Claudio Nerone, & Liuio Salinatore apud Metaurum fluuiũ in insidias compositas incidit: strenue tamen pugnans, occisus est. LVIII millia de eius exercitu pempta sunt. V millia capta. CCCCXLIIII ciuiũ Romanorũ inter eos reperta, et reuocata sunt. Magnũ põdus auri, atq; argẽti Romã delatum est. Hannibali caput sui fratris Asdrubalis ante castra proiectum est. Quo uiso, simul & clade Pœnorũ cognita, anno XIII postquam in Italiã uenerat, refugit in Brutios. Post hæc Hannibal diffidere iam de belli cœpit euẽtu: & Romanis ingens animus accessit. Itaq; ipsi euocauerũt ex Hispania P. Corneliũ Scipionem. Is Romam cum ingenti gloria uenit. per idem tempus Hierosolymis Pontifex Maximus Onias Simonis filius claruit. Quinto Cæcilio, & Lucio Valerio COSS. omnes ciuitates, quæ in Brutijs ab Hannibale tenebantur, Romanis se tradiderũt. Anno quartodecimo postquam in Italiam Hannibal uenerat, Scipio, qui multa bene in Hispania egerat, COS. est factus, & in Africam missus. Cui uiro diuinum quiddam inesse existimabatur, adeo ut putaretur etiã cum numinibus habere sermonem. In Africa contra Annonem ducem Afrorum pugnauit: & exercitũ eius interficit. Secundo prælio castra cepit cum IIII millibus & quingentis militibus, undecim millibus occisis. Syphacem Numidiæ regem, qui se Afris coniunxerat, cepit: & ca-

stra eius inuadit. Syphax cum nobilissimis Numi dis & infinitis spolijs Romam à Scipione mittitur. Qua re audita, omnis ferè Italia Hannibalē deserit: ipse à Carthaginiensibus redire in Africā iubetur, quā Scipio uastabat. Ita anno XVII ab Hannibale Italia liberata est: quam flens dicitur reliquisse. Legati Carthaginiēsium pacem à Scipione petierunt: & ab eo ad Senatum Romam missi sunt. XLV diebus his induciæ datæ sunt, quousq; Romam ire, & regredi possent: & XXX millia pondo argenti ab his accepta sunt. Senatus ex arbitrio Scipionis pacem iussit cum Carthaginiensibus fieri. Scipio his conditionibus dedit, ne amplius q̃ XXX naues haberent, & quingenta millia pondo argenti darent: captiuos & pfugas redderent. Interim Hannibale ueniente ad Africam, pax turbata est: multa hostilia ab Afris facta sunt. Legati tamen eorum ex urbe uenientes, à Romanis capti sunt, & iubente Scipione dimissi. Hannibal quoq; frequentibus prælijs uictus, à Scipione petere etiam ipse cœpit pacem. Cū itaq; uētum esset ad colloquium, ijsdem conditionibus data est, quibus prius, additis quingentis millibus pondo argenti C millibus librarum propter nouam pfidiam. Carthaginiensibus conditiones displicuerunt: iusserunt Hannibalem pugnare. Infertur à Scipione & Massinissa rege Numidarū, qui amicitiam cum Scipione fecerat: Carthagini bellum. Hānibal tres exploratores ad Scipionis castra misit: quos ca-

pactū cū carthagine 1162

ptos Scipio circunduci per castra iussit, ostendiq; etiam his totum exercitum, mox prandiū dari & dimitti, ut renuntiarent Hannibali, quæ apud Romanos uidissent. Interea prælium ab utroq; duce instructum est, quale uix ulla memoria fuit, cum peritissimi uiri copias suas ad bellum educerent. Scipio uictor recedit, penè ipso Hannibale capto: qui primum cum multis equitibus, deinde cum uiginti, postremo cum quatuor euasit. Inuenta in castris Hannibalis argenti pondo XX millia, auri octingenta: cætera supellectilia copiosa. Post id certamen pax cum Carthaginiensibus facta est. Scipio Romam rediit: et ingenti gloria triumphauit, atq; Africanus ex eo appellari cœptus est. Finem accepit secundum punicum bellum post annum septimum decimum quàm cœperat.

exploratores hanibalis [illegible] castra circun[illegible] duci

EVTROPII DE GESTIS ROMANORVM LIBER QVARTVS.

Bellum Macedonicum.

Ransacto punico bello, secutum est Macedonicum contra Philippum regem L. & quingentesimo primo anno ab urbe condita. Titus Quitius Flaminius aduersus Philippum regem mittitur: et prospere gessit: & pax ei data est his legibus, ne græcis ciuitatibus, quas Romani contra eum defenderāt, bellum inferret: ut captiuos & trasfugas redderet: quinquaginta solas naues haberet: reliquas Romanis daret: & per annos decem, quaterna milia pondo argenti præstaret: & obsidem daret filium suum Demetrium. Titus Quintius Flaminius etiam Lacedæmonijs intulit bellum, et ducem eorum Nabidem uicit: & quibus uoluit conditionibus in fidem accepit: ingenti gloria triumphauit: duxit ante currum nobilissimos obsides, Demetriū Philippi filium, & Armenem Nabidis. Romani captiui, qui sub Hannibale per Græciam uenditi fuerant, uniuersi recepti capitibus rasi sunt ob detersam seruitutem, currū triūphantis secuti sunt. Eodem tempore insubres Boij, à quibus Ticinum ciuitas condita est, atq; Cenomanni contractis in

unum uiribus, cum Amilcare Pœnorum duce, q in Italia remanserat: Cremonã, Placentiamq; ua stantes, difficillimo bello, à Lucio Furio prætore sunt superati. COS. Marcellus i Hetruria à Boijs oppressus, magnam partem exercitus perdidit. Cui postea Furius alter COS. auxilio accessit, atq; ita uniuersam Boiorum gentem, igni, ferroq; uastantes, propemodum usq; ad nihilũ deleuerunt. Trãs acto bello Macedonico, secutum est Syriacum contra Antiochum regem, P. Cornelio Scipione, Attilio Glabrione COSS. Huic Antiocho Hannibal se iunxerat, Carthaginem patriam suam metu, ne Romanis traderetur, relinquens. Attilius Glabrio in Achaia bene pugnauit: castra regis Antiochi nocturna pugna capta sunt: Ipse fugatur. Philippo, qui contra Antiochum Romanis auxilio fuit, filius Demetrius redditus est. Publio Scipione Africano iterum, Tito Sempronio Longo COSS. apud Mediolanum decem millia Gallorum cæsa, Romanorum uero V. m. occisa sunt. Minutius à Liguribus in extremum periculi adductus, & insidijs hostium circũuentus, uix Numidarum equitum industria liberatus est. L. Cornelio Scipione. C. Lælio COSS. Scipio Africanus, fratri suo Cornelio Scipioni consuli, legatus contra Antiochum profectus est. Hannibal, qui cum Antiocho erat, nauali prælio uictus est. Ipse postea Antiochus circa Sypilum Magnesiam Asiæ ciuitatem, à COS. Cornelio Scipione ingenti prælio fusus est. auxilio fuit in ea pugna Romanis Eumenes Attali regis frater

qui Eumeniam in Phrygia condidit. Quinq; millia equum eo certamine ex parte regis occisa sunt. Tunc rex Antiochus pacem petijt: ijsdem côditionibus data est à senatu, quanquam uicto, quibus ante offerebatur, ut ex Europa et Asia recederet: atq; intra Taurum se contineret: decem millia talẽtorum, & XX obsides præberet: Hannibalem concitatorem prælij dederet. Eumeni regi donatæ sunt à Senatu omnes Asiæ ciuitates, quas Antiochus bello perdiderat: & Rhodijs, qui auxilium Romanis contra regem Antiochum tulerunt, multæ urbes concessæ sunt. Scipio Romam redijt: & ingenti gloria triumpauit. Nomen & ipse ad imitationem fratris Asiatici accepit, quia Asiam uicerat: sicuti frater ipsius propter Africam domitam Africanus appellabatur. L. Bebius in Hispaniam proficiscens, à Liguribus circũuentus cum uniuerso exercitu occisus est, adeo, ut ne nuntium quidem superfuisse constet: ut internitionem ipsam Romæ Massilienses nuntiare curauerint. Marcus COS. aduersus Ligures profectus superatusq; IIII. m. militũ amisit. Spurio Posthumio Albino, Marco Philippo COSS. Marcus Fuluius de Aetolis triumphauit. Hannibal qui uicto Antiocho, ne Romanis traderetur, ad Prusiam Bithyniæ regem fugerat, repetitus etiam ab eo est per Titum Quintium Flaminium: & cum tradendus esset Romanis, uenenum bibit: & apud Libyssam in finibus Nicomedensium sepultus est. Eodem anno Scipio Africanus ab ingrata sibi urbe diu exulans, apud

Linternũ morbo perijt. Tũc Vulcani insula, quæ ante non fuerat, repente in mari est edita. His quoq; diebus actum est, quod de Heliodoro Machabæorũ narrat historia. Philippo rege Macedoniæ mortuo, qui & aduersum Romanos bellum gesserat, & postea Romanis contra Antiochum auxilium tulerat: filius eius Perseus in Macedonia rebellauit, ingentibus copijs ad bellum paratis. Nam adiutores habebat Cotym Thraciæ regem: Illyrici regem Gentium nomine. Romanis autem in auxilium erant Eumenes Asiæ rex, Ariarates Cappadociæ, Antiochus Syriæ, Ptolemæus Aegypti, Massinissa Numidiæ. Prusias autem rex Bithyniæ, q̃q̃ sororem Persei uxorem haberet, utrisq; se æquum præbuit. Dux Romanorum P. Licinius COS. contra eum missus est, et à rege graui prælio uictus: neq; tamen Romani, quanquam superati, regi petenti pacem præstare uoluerũt: nisi his conditionibus, ut se & suos Senatui, et populo Romano dederet. Mox missus contra eum Lucius Aemilius Paulus COS. & in Illyricum C. Anitius prætor contra Gentium, sed Gentius facile uno prælio uictus, mox se dedit. Mater eius & uxor & duo filij, frater quoq; eius simul in potestatem Romanorum uenerunt, bello intra XXX dies perfecto. Ante cognitum est Gentium uictum, quàm cœptum bellũ nuntiaretur. Cum Perseo autem Aemilius Paulus COS. tertio nonas Septembris dimicauit, uictusq; est rex cum XX millibus peditum eius occisis. Equitatus cum rege interfugit. Milites quos amise-

rat, Romanis se dediderunt. Rex cum desereretur ab amicis, uenit i Pauli potestatem: sed honorem ei Aemilius Paulus non quasi uicto adhibuit. Nam & uolentem ad pedes sibi cadere, non permisit, et iuxta se in sella collocauit. Macedonijs & Illyrijs hæ leges à Romanis datæ sunt, ut liberi essent, & dimidium eis tributorum præstarent, quæ regibus præstitissent. Vt appareret populum Ro. pro æquitate magis quàm auaritia dimicare. Itaq; in conuentu infinitorum populorum Paulus hæc pronuntiauit, & legationes multarum gentiũ, quæ ad eũ uenerant, magnificentissimo pauit conuiuio: dicens eiusdem esse hominis debere & bello uincere, & conuiuij apparatu elegantem esse. Mox septuaginta ciuitates Epeiri, quæ rebellarant, cepit: prædam militibus distribuit: Romam ingenti pompa redijt in naue Persei: quæ inusitatæ magnitudinis fuisse traditur: adeo, ut XVI ordines dicatur habuisse remorum. Triumphauit etiam magnificentissime in curru aureo cum duobus filijs suis utroq; latere astantibus. Ducti sunt ante currum regis filij, & ipse Perseus quadraginta quinq; annos natus. Post eum etiam C. Anitius de Illyricis triumphauit: Gentius cum fratre & filijs ante currum ductus est. Ad hoc spectaculum reges multarum gentium Romam uenerant. Inter alios etiam & Attalus, atq; Eumenes Asiæ reges, & Prusias Bithyniæ magno honore excepti sunt, & permittente Senatu dona attulerunt, & in Capitolio posuerunt. Prusias etiam filium suũ Nicomedẽ Senatui commendauit.

Anno ab urbe condita D.C. Lucio Licinio, Luculo Posthumo Albino COSS. cum omnes Romanos ingens Celtiberorum metus inuasisset: et ex omnibus non esset, qui ire in Hispaniam uel miles, uel legatus auderet, Publius Scipio, q post Africanus erat, ultro sese militaturum in Hispaniam obtulit: cum tamen in Macedoniam sorte iam deputatus esset. Itaq; profectus in Hispaniam, magnas strages gentium dedit: sæpius etiam militis quàm ducis usus officio. Nam & Barbarum prouocantẽ singulariter congressus occidit. Sergius autem Galba prætor à Lusitanis magno prælio uictus est, uniuersoq; exercitu amisso, ipse cũ paucis uix elapsus euasit. In sequenti anno Lucius Minutius in Hispania bene pugnauit. Marcellus postea COS. res ibidem prospere gessit.

Tertium punicum bellum.

Tertium deinde bellum contra Carthaginem suscipitur, sexcentesimo & altero anno ab urbe condita, Lucio Mallio Censorino, & Marco Mallio consulibus anno LI. postquam secundum punicum bellum transactum est. Hi profecti Carthaginem Carthaginiensibus euocatis, iussisq; ut arma, & naues traderent: tanta uis armorum repente tradita est, ut facile ex eis tota Africa potuisset armari. Qui postquam arma Romanis tradiderunt, relicta urbe, recedere procul à mari, & decem millibus

passuum

passuum habitare iussi sunt. Carthaginienses dolorem, ac desperationem contulerunt, aut defensuri ciuitatem, aut cum ipsa sepeliendi. Moxq; sibi duos Asdrubales duces creauerunt: armaq; facere aggressi, postquam æs, ferrumq; defecit: aurea, argenteaq; facere cœperunt. COSS. cum aliquantam muri partem machinis diruissent: à Carthaginiensibus uicti sunt, atq; repulsi. Quos fugiẽtes Scipio tunc tribunus militum repulso intra muros hoste defendit. Phaneas dux alius equitatui Carthaginiensium præerat. Igitur Scipio tunc Scipionis Africani nepos tribunus, ut dictum est, militum ibi militabat: huius apud omnes ingens metus, & reuerentia erat. Nam et paratissimus ad dimicandum, & consultissimus habebatur. Itaq; per eum multa à COSS. prospere gesta sunt. Neq; quicquam magis Asdrubal uel Phaneas uitabant, quàm contra eam Romanorum partem committere ubi Scipio dimicabat. Per idem tempus Massinissa rex Numidarum, per annos sexaginta ferè amicus populi Ro. anno uitæ suæ XCVII. mortuus est. XLIIII. filijs relictis. Scipionem diuisorem inter filios suos esse iussit. Cum igitur clarũ Scipionis nomen esset: iuuenis adhuc COS. est factus: & contra Carthaginem est missus: contra quam dum sex continuis diebus, noctibusq; pugnasset, ultima Carthaginienses desperatio ad deditionem traxit, petentes, ut quos belli clades reliquos fecisset: saltem seruire liceret: ac primum agmen mulierum satis miserabile, post uirorum descendit. Nã fuisse mulierũ

uigintiquinq; millia, uirorum triginta millia traditum est. Rex Asdrubal se ultro dedidit. Transfugæ, qui Aesculapij templum occupauerant: uoluntario præcipitio dati, igne consumpti sunt. Vxor Asdrubalis se, suosq; filios cum fœmineo furore in medium iecit incendium. Ipsa autem ciuitas XVI diebus continuis arsit, miserumq; spectaculum suis uictoribus præbuit. Omnis multitudo captiuorum, exceptis paucis principibus, uenundata est. Diruta est autem Chartago omni murali lapide in puluerem comminuto: cuius fuisse situs huiusmodi dicitur. Viginti duo millia passuum muro amplexa: tota penè mari cingebatur absque faucibus, qua tribus millibus passuum aperiebantur. Is locus murum triginta pedes latum habuit saxo quadrato in altitudine cubitorum quadraginta à saxo, cui Byrse nomen erat, paulo amplius quàm duo millia passuum tenebat: ex una parte murus communis urbis, & Byrse immnens mari, quod mare stagnum dicitur: quoniam obiectu protentæ linguæ strangulatur. Spolia ibi inuenta, quæ de uariarum ciuitatum excidijs Carthago collegerat: & ornamenta urbium ciuitatibus Siciliæ, Italiæ, & Africæ reddidit, quæ sua recognoscebant. Ita Carthago septingentesimo anno postquam condita erat, deleta est. Ita quarto anno postquam cœptum fuit bellum tertium terminatum est. Scipio nomen, quod auus eius acceperat, meruit: scilicet ut propter uirtutem eius etiam ipse Africanus iunior uocaretur.

BELLVM ACHAICVM.

Odem tempore Corinthum, tunc toto orbe urbium longe omnium opulentissimam, imperante Mumio COS. Metellus prætor deuicit: in qua infinitum aurum, argentum, æs, & ferrum in conflagratione incendij commistum est. Vnde nouum fluxit metalli genus, ad similitudinem cuius misturæ usq; hodie, æs Corinthiũ, uel uasa Corinthia dicuntur. Interim in Macedonia quidam Pseudophilippus arma mouit, & Romanum prætorem Publiũ Iuuentium contra se missum ad internitionem uicit. Post eum Quintus Cecilius Metellus dux à Romanis contra Pseudophilippum missus est: & uiginti quinq; millibus ex militibus eius occisis, Macedoniã recepit. Ipsum etiam Pseudophilippum in potestatem suam redegit. Corinthijs etiam bellum indictum est nobilissimæ ciuitati Græciæ propter iniuriam legatorum Romanorum. hanc Mumius cepit, & diruit. Tres igitur Romæ simul celeberrimi triumphi fuerunt, Africani ex Africa, ante cuius currum ductus est Asdrubal: Metelli ex Macedonia, cuius currum præcessit Andriscus, qui & Pseudophilippus dicitur: Mumius ex Corintho: ante quem signa ænea, & pictæ tabulæ, et alia urbis clarissimæ ornamenta prælata sunt. Iterum in Macedonia Pseudoperses, qui se Persei filium esse dicebat: collectis seruis rebellauit: & cum iam sedecim millia haberet armatorum,

à Tremellio quæstore superatus est. His diebus Androgynus Romæ uisus, iussu aruspicum in mare mersus est. Eodem tempore Metellus in Celtiberia apud Hispanos res egregias gessit. Successit ei Quintus Pompeius: nec multo post Quintius quoque Cepio ad idem bellum missus est, in quo quidem Viriatus contra Romanos in Lusitania gerebat. Quo metu Viriatus à suis interfectus est: cum quatuordecim annos Hispanias aduersum Romanos mouisset. Pastor primo fuit, mox latronum dux. Postremo tantos ad bellum populos concitauit, ut assertor contra Romanos Hispaniæ putaretur. Huic nanq; primus sextus Vetilius prætor occurrit: qui toto exercitu cæso, uix fuga lapsus euasit. Deinde Caium Plautium prætorem idem Viriatus multis prælijs fractum fugauit. Post hæc Claudium Vnimanum, cum omni exercitu superauit. Deinde cum interfectores eius præmium à Scipione COS. peterent, responsum est: nunquam Romanis placuisse imperatores à suis militibus interfici. Eo tempore Romæ puer ex ancilla natus est quadrupes, quadrimanus, oculis quatuor, auribus totidem, naturam uirilem duplicem habens. in Bononiensi agro fruges in arboribus natæ sunt mense Ianuario.

BELLVM NVMANTINVM.

q

Vintus Põpeius deinde COS. à Numantinis, quæ Hispaniæ ciuitas opulentissima fuit, superatus pacem ignobilem fecit. Post eum Caius Hostilius

Mancinus COS. Iterum cum Numantinis pacem fecit infamem, quam populus & senatus iussit infringi: atq; ipsum Mancinum hostibus tradi, ut in illo quasi authore fœderis uindicarent: cum p continuos annos quatuordecim cum solis quatuor milibus XL millia Romanorum protriuissent. Post tantam igitur ignominiam, qua à Numantinis bis Romani exercitus fuerant subiugati: Publius Scipio Africanus secundo factus COS. & ad Numantiam missus est. Is primũ militem uitiosum, et ignauum exercendo magis, quàm puniẽdo sine aliqua acerbitate correxit. Mox pugna cum Numantinis commissa, exercitus Romanus oppressus Numantinorum impetu terga conuertit. Sed increpatione & minis obiectantis sese COS. tandem indignatus in hostem rediit, & quem fugiebat, fugere compulit. unde quamuis Scipio lætatus sit, tamen ultra bellum aduersus eos audendum non esse professus est. Itaq; urbem obsidione conclusit: uallo circundedit. Cumq; diu conclusi fame laborarent: pugnæq; facultatem exposcerent, ut mori eis quasi uiris liceret: nouissime larga prius potione calefacti, quæ madefactis frugibus confici solet, subito super Romanos irrupere. Atrox diu certamen, & usque ad periculum Romanorum fuit. Iterumq; Romani pugnare se aduersus Numantinos fugiendo probassent: nisi sub Scipione pugnassent. Numantini interfectis suis fortissimis bello cedunt: compositis tamen ordinibus, nec sicut fugientes in urbem reuertuntur. Corpora interfectorum ad sepulturam

oblata, accipere noluerunt. Clausáq; urbe, cũcti pariter ferro, ueneno, atq; igne consumpti sunt. Romani nihil aliud, quàm securitatem ex his adepti sunt: séq; magis euasisse Numantinos, quàm uicisse dixerunt. Vnum Numantinũ uictoris cathena nõ tenuit: quicquid supellectilis fuit, ignis assumpsit. Tunc Scipio Tiresium quendam Celticum principẽ consuluit, qua de causa Numantia aut prius inuicta, aut post euersa fuisset. Tiresius respondit, Cõ » cordia uictoriam, discordia exitium præbuit. Hac tempestate apud Iudæos occiso Iuda Machabeo, frater eius Ionathas pontifex habebatur. Tunc etiam claruit apud Brundusium Pacuuius tragœdiarum scriptor. Igitur Scipio multas Hispaniæ ciuitates partim cepit, & partim in deditionem accepit. Numantiam à solo euertit: reliquam prouinciam in fidem accepit. Eodem tempore Attalus rex Asiæ, frater Eumenis, mortuus est: hæredemq; populum Romanum reliquit. Ita imperio Romano per testamentum Asia accessit. Mox etiam Decimus Iunius Brutus de Callecis, & Lusitanis triumphauit magna gloria. Et post Scipio Africanus de Numantinis secundum triumphum egit XIIII anno postquam priorem de Africa egerat. Interea in Sicilia bellum est seruile exortum: ac per Fuluium, & Rutilium amplius quàm uiginti millia tunc seruorum trucidata sunt: Minturnis CCCCL serui in crucem suspensi sunt: apud Suessam uero IIII millia seruorum à Quinto Metello, & Cn. Seruilio oppressa narrantur. Motum interim in

Asia bellum est ab Aristonico Eumenis filio, qui ex concubina conceptus fuerat: Is Eumenis frater Attali fuerat. Aduersus eum missus est L. Crassus habens infinita regum auxilia. Nam & Bithyniæ rex Nicomedes Romanos iuuit: & Mithridates Ponticus, cum quo bellum postea grauissimum fuit: & Ariarates Cappadox, & Pylemenes Paphlagon: uictus est tamen Crassus, & ab hostibus captus est: qui magis mori eligens quàm à barbaro abduci, uirgam, qua equũ agebat, in oculum se tenentis mieceat: moxq; ab eo confossus est. caput Aristonico oblatum est: corpus Smyrnæ sepultum est. Postea Perpenna COS. Romanus, qui successor Crasso ueniebat, audita belli fortuna, ad Asiam celerauit: & acie uictum Aristonicum apud Stratonicensiũ ciuitatem, quò confugerat, fame ad deditionem compulit. Aristonicus iussu senatus Romæ in carcere strangulatus: Triumphari enim de eo non poterat: quia Perpẽna apud Pergamum Romam rediens diem obierat. His diebus tanta per totam Africam locustarum multitudo conualuit: ut simul fruges, & herbas, arborum folia, corticesq; corroderent: quæ repentino uento sublatæ, in Africano sunt pelago demersæ. Sed cum earum aceruos fluctus per extenta litora pertulissent, pestiferum odorem putrefacta congeries exhalauit. Vnde omnium animantium, auium, pecudumq;, ac bestiarum pestis existens, uitium corruptionis ampliauit. Qua pestilentia in Numidia DCCCC millia hoiũm, circa Carthagi-

nem uero plus quàm CC. m. Romanorum uero militum, qui ibi ad præsidium erant XXX. m. extincta sunt. Lucio Cecilio Metello, & Tito Quintio Flaminio COSS. Carthago in Africa iussu Senatus reparata est: quæ nunc manet annis duobus & uiginti euolutis, postquam à Scipione fuerat euersa, deducti sunt ciues Romani.

Anno sexcentesimo uigesimoseptimo ab urbe condita Caius Cassius Longinus, & Sextus Domitius Caluinus COSS. Gallis transalpinis bellum intulerunt: & Aruernorum tunc nobilissimæ ciuitati, atq; eorum regi Bituito, infinitamq; multitudinem iuxta Rhodanum fluuium interfecerunt. Deniq; cum Bituitus paucitatem Romanorum uix ad escam canibus, quos in agmine habebat, sufficere posse iactaret: & ipse CLXXX. millia armatorum haberet: conserta pugna à Romanis superatus est. Ex cuius exercitu partim in bello cæsi, partim submersi cum ponte, quem sibi iunctis nauibus supra Rhodanum extruxerant. CL. m. perierūt: præda ex torquibus Gallorum ingens sublata est. Bituitus se Domitio dedidit, atq; ab eo Romam deductus est, magnaq; gloria COSS. ambo triumpharunt. Marco porcio Catone, & Quintio Martio rege COSS. sexcentesimo trigesimo anno et tertio ab urbe condita, Narbona in Gallia colonia deducta est. Annoq; eodem à L. Metello, et Quinto Lucio Scæuola COSS. de Dalmatis triumphatum est. Ab urbe condita anno sexcentesimo trigesimoquinto Caius Cato consul Scordiscis intulit

bellum, ignominioseq; pugnauit. Caio Cecilio Metello & Cneo Carbone COSS. duo Metelli fratres eodem die alterum ex Thracia, & Sardinia alterum triumphum egerunt. Nuntiatumq; Romæ est Cymbros è Gallia in Italiã transisse. Post Scipio Nasica, & Calphurnio Bestia COSS. Iugurthæ Numidarum regi bellum illatum est: quod Aderbalem et Hiempsalem Micipsæ filios, fratres suos reges, & populi Romani amicos interemisset. Missus aduersus eum COS. Calphurnius Bestia, q corruptus regis pecunia pacem cum eo flagitiosam fecit: & à senatu improbata est. postea cõtra eundem in sequenti anno Spurius Albinus Posthumius profectus est. Is quoq; per fratrem ignominiose cõtra Numidas pugnauit. Tertio missus Quintus Cecilius Metellus COSS. Is exercitum ingenti seueritate & moderatione correctum, cum nihil in quenquam corruptum faceret: ad disciplinam Romanam reduxit. Iugurthã uarijs prælijs uicit: Elephantes eius occidit, uel cepit: multas ciuitates ipsius cepit. Et cum iam finem bello positurus esset: successum est ei à Caio Mario. Is Iugurtham & Bocchum Mauritaniæ regem, qui auxilium Iugurthæ ferre cœperat, pariter superauit. XX millia armatorum ad internitionem cecidit: aliquanta oppida Numidiæ cepit: belloq; terminum posuit, capto Iugutha per quæstorem suum Cornelium Syllã ingentem uirũ, tradẽte Boccho Iugurtham, qui pro eo ante pugnauerat. À Marco Iunio Syllano collega Quinti Metelli Cymbri in Gallia uicti sunt.

Et à Minutio Rufo in Macedonia Scordisci & Triballi, et Seruilio Scipione in Hispania Lusitani uicti sunt. Et duo triumphi de Iugurtha, primus per Metellum, secundus per Mariũ acti sunt: ante currum tamen Marij, Iugurtha cum duobus filijs ductus est cathenatus: & mox iussu Cos. in carcere strangulatus est. His diebus apud Hierosolymam Ioannes dux Iudæorum, et pontifex extitit: qui ab eo, quod Hircanos bello uicerat, Hircani nomen acceperat. per id etiam tempus Cicero Arpini nascitur, matre Eluia nomine, patre equestris ordinis ex regio Volscorum genere. eodemq; tempore quædam uirgo Romana in Appuliam pergens, ictu fulminis exanimata est: omnibus sine scissura aliqua uestimentis ademptis, ac pectoris & pedum uinculis dissolutis, monilibus etiam annulis discussis, illæso corpore nuda iacuit: equus quoque eius pari modo frenis, & cingulis peremptus iacuit dissolutis.

EVTROPII DE GESTIS ROMANORVM LIBER QVINTVS.

Bellum Cymbricum.

d Vm bellum in Numidia cõtra Iugurtham geritur: Romani consules Marcus Manlius, & Quintus Cepio à Cymbris, & Theutonis, & Tigurinis, & Ambronibus, quæ erant Germanorum et Gallorum gentes, uicti sunt iuxta flumen Rhodanum: & ingenti internitione attriti, etiam castra sua, & magnam partem exercitus pdiderunt. Timor Romæ grandis fuit: quantum uix Hannibalis tempore Punicis bellis, ne iterum Galli Romam uenirent. Ergo Marius post uictoriam Iugurthinam secundo COS. est factus, bellumq; ei contra Cymbros & Theutonas decretum est. Tertio quoq; ei et quarto delatus est consulatus, qa bellum Cymbricum protrahebatur. Sed in quarto consulatu collegam habuit Quintum Lutatium Catulum. Cum Cymbris itaq; conflixit: ex duobus prælijs CC millia hostium cecidit. XXX millia cepit, & ducem eorum Theutoniodum: propter quod meritum, absens COS. est factus. Interea Cymbri & Theutones, quorum copia adhuc infinita erat: ad Italiam trãsierunt. Iterum à Caio Mario, & Quinto Catu-

lo contra eos dimicatum est: sed à Catuli parte felicius. Nam eo prælio, quod simul ambo gesserunt, CXL. m. aut in pugna aut fuga cæsa sunt. XL. millia capta. Romani milites ex utroque exercitu CCC. perierunt. Tria & triginta Cymbris signa sublata sunt: ex his exercitus Marij duo reportauit: Catuli exercitus XXXI. Sed ab eorum mulieribus grauiorem penè quàm ab ipsis uiris pugnam Romani experti sunt: hæ etenim plaustris in modum castrorum depositis, ipsæ desuper propugnantes diu obstitere Romanis. Sed cum ab eis ipsæ nouo cædis genere terrerētur: abscisis enim cum crine ceruicibus, inhonesto satis uulnere turpes relinquebatur: ferrum, quod in hostes sumpserant: in se, suosq; uerterunt. Nanq; aliæ concursu mutuo iugulatæ: aliæ apprehensis inuicem faciebus strangulatæ: aliæ funibus ad sua colla ligatis equorum cruribus protractæ interierunt: aliæ laqueo de subiectis plaustrorum temonibus pependerunt. quædam, dum se suspenderet, duos filios tractis ꝑ colla eorū laqueis ad suos pedes uinxit. ita his duobus prælijs CCCXL. m. Gallorum occisa, CXL. millia capta sunt, absq; innumera multitudine mulierum, quæ furore fœmineo se, suosq; paruulos necauerunt. Is belli finis fuit, triumphus utrique decretus est.

Bellum Sociale.

Sexto Iulio Cæsare, & Lucio Martio Philippo COSS. sexcentesimo quin-

quagesimo anno ab urbe condita, cum prope omnia alia bella cessarent: in Italia grauissimum bellum Picentes, Marsi, Pelignique mouerunt. Qui cum annis numerosis populo Romano obedirent, tum libertatem sibi æquam asserere cœperunt. pernitiosum admodum hoc bellum fuit. Rutilius Cos. in eo occisus est: Cepio nobilis iuuenis, & Portius Cato alius COS. Duces autem aduersus Romanos Picentibus & Marsis fuerunt Titus Vietius, Hierus Asianus, Titus Legennius, Aulus Cluentius. à Romanis contra eos bene pugnatum est. A Caio Mario, qui sexies COS. fuerat, & à Cn. Pompeio, maxime tamen à Lucio Cornelio Sylla, q inter alia egregia facta ita Cluentiũ hostiũ ducem cum magnis copijs fudit, ut ex suis nec unum amitteret: quadriennio cum graui tamen calamitate hoc bellum tractum est. Quinto demum anno finem accepit per Lucium Cornelium Syllam consulem: cum antea in eodem bello ipse multa strenue prætor gessisset. In tempore ipso dira prodigia uisa sunt. Nã sub ortu solis globus igneus à regione septentrionis, cũ maximo cœli fragore emicuit. Apud Aretinos in conuiuio cruor è panibus quasi à uulneribus corporum fluxit. Per septem continuos dies grando lapidum, mistis etiam testarum fragmentis terrã latissime uerberauit. In Samnitibus è uastissimo terræ hiatu flamma prorupit: et usque in cœlum extendi uisa est. Tum etiam omnium generum animalia, quæ inter homines uiuere solita erant: relictis stabulis, pascuisque cum bala-

tu, hinnitu, mugituq; miserabili ad syluas, montesq; fugerunt. canes quoq; quorum natura est extra homines esse non posse, lachrymosis ululatibus uagi, luporũ ritu oberrauerunt. Nec mora post grauia hæc prodigia ciuilia bella secuta sunt. Apud Iudæos ea tempestate primus Aristobolus rex pariter & pontifex, Diadematis sumpsit insigne.

Bellum Ciuile, Marianum, & Mithridaticum.

Nno urbis conditæ sexcentesimo sexagesimosecundo primũ Romæ bellũ ciuile commotum est, Eodẽ anno etiã Mithridaticum. Causam bello ciuili Caius Marius sexies COS. dedit. Nam cum Sylla COS. contra Mithridatem gesturus bellum, qui Asiam et Achaiam occupauerat, mitteretur: Isq; exercitum in campania paulisper teneret, ut belli socialis, de quo diximus, quod intra Italiam gestum fuerat, reliquiæ tollerentur: Marius affectauit, ut ipse ad bellum Mithridaticum mitteretur. Quare Sylla commotus cum exercitu ad urbem uenit. Illic contra Marium & Sulpitium dimicauit: primus urbem armatus ingressus est. Sulpitium interfecit: Marium fugauit: atq; ita COSS. ordinatis in futurum annum Cn. Octauio, & Cornelio Cinna ad Asiam profectus est. Mithridates, qui Ponti REX erat, atq; Armeniam minorem, & totum ponticum mare in circuitu in Bosphoro tene-

bat: primo Nicomedem amicum populi Romani Bithynia uoluit expellere: Senatuiq; mandauit, bellum se ei propter iniurias, quas passus fuerat, illaturum. A' Senatu responsum est Mithridati, si id faceret, quod bellum a' Romanis & ipse pateretur. Quare iratus Cappadociam statim ocupauit: & ex ea Ariobarzanem regem & amicum populi Romani fugauit. Mox etiam Bithyniam inuasit, & Paphlagoniam, pulsis ex ea regibus amicis populi Romani Pylemene & Nicomede: inde et Ephesum contendit: & per omnem Asiam literas misit, ut ubicunq; inuenti essent ciues Romani, uno die occiderentur. Interea etiam Methone ciuitas Achaiæ ab Aristone Atheniensi Mithridati tradita est. Miserat enim iam ad Achaiam Mithridates Archelaum ducem suum cum C X X millibus equitum, ac peditum: per quem etiam reliqua Græcia occupata est. Sylla Archelaum apud Pyræum non longe ab Athenis obsedit, ipsamq; urbem cepit. Postea commisso prælio contra Archelaum, ita eum cecidit, ut ex X X millibus uix decem Archelao superessent. Ex Syllæ exercitu quatuordecim tantum homines interficerentur. Hac pugna cognita, Mithridates LXX millia electissima ex Asia Archelao misit: contra quem Sylla iterum commisit. Primo prælio XX millia hostium interfecta sunt, & filius Archelai Diogenes. Secundo omnes Mithridatis copiæ extinctæ sunt. Archelaus ipse triduo nudus in paludibus latuit. Hac re audita, Mithridates cum Sylla de pace

agere cœpit. Interim Sylla etiā Dardanos, Scordiscos, Dalmatas & Mœsos partim uicit: alios in fidem accepit. Sed cum legati à rege Mithridate, qui pacem petebant, uenissent: non aliter se daturū esse Sylla respondit: nisi rex relictis his, quæ occupauerat: ad regnum suum rediisset. Postmodum ad colloquium ambo uenerunt. Pax inter eos ordinata est, ut Sylla ad bellum ciuile festinans, à tergo periculum non haberet. Nam dum Sylla in Achaia & Asia Mithridatem uicit: Marius, qui fugatus erat, & Cornelius Cinna unus ex COSS. bellum in Italia repararunt. Et ingressi urbem Romam nobilissimos ex Senatu, & consulares uiros interfecerunt: multos proscripserunt: & ipsius Syllæ domo euersa, filios et uxorem ad fugam compulerūt. Vniuersus reliquus Senatus ex urbe fugiens, ad Syllam in Græciam uenit, orans ut patriæ subueniret. Ille in Italiam tunc traiecit, bellum ciuile gesturus aduersus Norbanum & Scipionem COSS. Et primo prælio contra Norbanum dimicauit non longe à Capua: tum VI. m. cecidit: VI. m. cepit: uiginti & quatuor suorum amisit. Inde etiam ad Scipionem se conuertit, et ante prælium totum eius exercitum sine sanguine in deditionem accepit. Sed cum Romæ mutati COSS. essent: Marius Marij filius ac Papirius Carbo consulatum accepissent: Sylla contra Mariū Iuniorem dimicauit: et XV. millibus eius occisis CCCC. de suis perdidit. Sylla deinde cum Campanio Samnitum duce ex reliquis copijs ad portam collinam signa contulit. LXXX.

millia

millia hominum occidit. Mox etiam urbem ingres
sus tria millia hominum contra fidem datam in-
ermes peremit. Cumq; magna crudelitate aduer-
sus sontes, insontesq; sæuiret: Quintus Catulus pa-
lam Syllæ dixit. Cum quibus tandem uicturi su-
mus, si in bello armatos, in pace inermes occidimus?
Sylla dehinc Mariũ Gratidianum de caprili casa
extractũ uinciri iussit: ductumq; trans Tyberim
oculis effossis, mẽbris minutatim fractis, uel exe-
ctis trucidari. Marium Marij filium Præneste per
secutus obsedit: & ad mortem compulit. Rursus pu
gnam grauissimam habuit contra Lamponium,
& Carinatem duces partis marianæ ad portam
Collinam. LXXX millia hostium in eo prælio con
tra Syllam fuisse dicuntur: duodecim millia se Syl-
læ dediderunt. Cæteri in acie, in castris, in fu-
ga insatiabili ira uictoris cõsumpti sunt. Cn. quoq;
Carbo COS. alter ab Arimino in Siciliam fu-
git: & ibi per Cneum Pompeium interfectus est:
quem adolescentem Sylla annos unum & uigin-
ti natum cognita eius industria, tantis exercitibus
præfecerat, ut secundus Sylla haberetur. Occiso
ergo Carbone Siciliã Pompeius recepit: transgres-
sus inde ad Africam Domitium marianæ partis
ducem, & Hiarbam regem Mauritaniæ, qui Do-
mitio auxilium ferebat: occidit. Post hæc Sylla de
Mithridate ingenti gloria triumphauit. Cneus eti-
am Pompeius, quod nulli Romanorum tributum
erat, quartum et uigesimum annum agens de Afri
ca triumphauit. Hunc finem habuerunt duo bel-

la funestissima, Italicum, quod sociale dictum est, & ciuile: quæ ambo tractata sunt per annos decem. Consumpserunt autem ultra centum quinquaginta millia hominũ, uiros consulares XXIII, prætores VII, ædilitios LX, senatores ferè CCC. Post hæc tamen Sylla mortuo, Lepidus marianæ partis, aduersus Catulum Syllanum ducem consurgens, bellum reparauit. bis tunc acie certatum est. plurimi Romanorum extincti. Albanorum ciuitas pro eo, quod illuc Scipio Lepidi filius confugisset: expugnata, & capta est. Brutus in Cisalpinam Galliam fugiens apud Regium interfectus est. Hoc tempore Hierosolymis Alexandra uxor Alexandri regnabat: ex cuius ætate Iudæos rerum confusio, & uariæ clades oppressere.

EVTROPII DE GESTIS ROMANORVM LIBER SEXTVS.

m Arco Aemilio Lepido, Quinto Catulo COSS. Cum Sylla Remp. composuisset: bella noua exarserunt: unum in Hispania, aliud in Pāphilia, & Sicilia. Tertium in Macedonia. Quartum in Dalmatia. Nam Sertorius, qui partium marianarum fuerat, timens fortunam eorū, qui interempti erant: ad bellū cōmouit Hispanias. Missi sunt contra eum duces Quintus Caecilius Metellus filius eius, qui Iugurtham regem uicit: & Lucius Domitius praetor. A' Sertorij duce Herculeo Domitius occisus est: Metellus uario successu cōtra Sertoriū dimicauit. Postea cū impar pugnae solus Metellus putaretur: Cneus Pompeius ad Hispanias missus est. ita duobus ducibus aduersus Sertorium fortuna uaria saepe pugnauit. Octauodecimo anno per suos occisus est: & finis ei bello datus est per Cneum Pōpeiū adolescentē, & Quintum Metellum Pium: atq; omnes propè Hispaniae in ditionem populi Romani redactae sunt. ad Macedoniam missus est Appius Claudius. Post consulatū leuia praelia habuit contra uarias gentes: quae Verodopam prouinciam incolebant: atq; ibi morbo mortuus est. Missus ei successor Cn. Scribonius Curio post cōsulatū. Is Dardanos uicit: & usq; ad

Danubium penetrauit, triumphumq; meruit: & intra triennium finem bello dedit. Ad Ciliciam & Pamphiliam missus est post Seruilius ex consularibus uir strenuus. Is Ciliciã subegit: Lyciae urbes clarissimas oppugnauit, & cepit. In his Phaselidem, Olympum, Corycum Ciliciae, Isaurosq; aggressus, ad deditionem redegit: atq; intra triennium bello finẽ dedit. Primus omnium Romanorum in Isauriam iter fecit. Is reuertens triumphum accepit: & nomen Isaurici meruit: Ac in Illiricum missus est Cn. Cosconio proconsule. Is multam etiã partem Dalmatiae subegit: Salonas cepit: & composito bello, Romam post biẽnium rediit. Iisdẽ temporibus COS. Marcus Aemulius Lepidus Catulo collega, ciuile bellum uoluit commouere. Intra tamen unam aestatem motus eius oppressus est. Ita uno tempore multi simul triumphi fuerunt: Metelli ex Hispania, Pompeii secundus ex Hispania, Curionis ex Macedonia, Seruilii ex Isauria.

BELLVM SPARTICVM.

4 Nno urbis cõditae sexcentesimo septuagesimo sexto L. Licinio Lucullo, & M. Aurelio Cotta COSS. mortuus est Nicomedes rex Bithyniae, & per testamentum populum Ro. haeredem fecit. Mithridates pace rupta, Bithyniã, et Asiam rursus uoluit inuadere. Aduersus eum ambo COSS. missi, non unam habuere fortunam. Cotta apud Chalcedonẽ uictus

ab eo acie, etiam intra oppidum coactus est, & ob sessus. Sed cum se inde Mithridates Cyzicum transtulisset: ut Cyzico capto totam Asiam inuaderet: Lucullus ei alter consul occurrit. Ac dum Mithridates in obsidione Cyzici commoraretur: ipse eum à tergo obsedit, fameq; consumpsit: & multis prælijs uicit. Postremo Byzantium, quæ nunc Constantinopolis est, fugauit: nauali quoq; prælio duces eius Lucullus oppressit. Ita una hyeme, et æstate à Lucullo ad centum ferè millia hominum regis extincta sunt. Anno urbis Romæ DCLXXVIII Macedoniam prouinciam M. Licinius Luculus accepit, consobrinus eius, qui contra Mithridatem bellum gerebat. Et in Italia nouum bellũ subito commotum est. Septuaginta enim & quatuor gladiatores ducibus Sparthaco, Chryso, & Oenomao, effracto Capuæ ludo fugerunt. Vesuuiũ montem occupauerunt. Vnde erumpentes, Clodij Prætoris, qui eos obsidione cinxerat: castra expugnauerunt: ipsóq; in fugam acto, cuncta in prædam auerterunt. Inde per Cosentiam, & Metapontum circũducti, ingentia breui agmina collegerunt. Itaq; cũ cædibus, incendijs, rapinis, stuprisq; omnia miscerentur: multæq; se matronæ ob dolorem pudoris uiolati necassent: penè non leuius bellum mox q̃ Hannibal mouerunt. Nam multis ducibus, & duobus simul Romanorum COSS. uictis, LX ferè millium armatorum exercitum congregauerunt: Victiq; sunt in Appullia à M. Licinio Crasso proconsule, & post multas calamitates Italiæ, tertio

anno bello huic finis impositus est. Sexcentesimooctogesimo primo anno urbis conditæ P. Cornelio tantum duo grauia bella imperio Romano erant, Mithridaticum, & Macedonicum. Hæc duo Luculli agebant Lucius Lucullus, & Marcus Lucullus. Lucius ergo Lucullus post pugnam cyzicenam, qua uicerat Mithridatem: & naualem, qua duces eius oppresserat: persecutus est eum: & recepta Paphlagonia, atque Bithynia, etiam regnum eius inuasit. Sinopem & Amisum ciuitates Ponti nobilissimas cœpit. Secundo bello apud Cabira ciuitatem, quo ingentes copias ex omni regno adduxerat Mithridates: cum XXX millia lectissima regis, à quinque Romanorum militibus uastata essent: Mithridates fugatus, & castra eius direpta. Armenia quoque minor, quam tenuerat: eidem sublata est. Susceptus tamen est Mithridates post fugam à Tigrane Armeniæ rege: qui tum ingenti gloria imperabat: Persas sæpe uicerat: Mesopotamiam occupauerat, & Syriam Phœnicis partem. Ergo Lucullus repetens hostem fugatum, & regnum Tigranis, qui Armenis imperabat, ingressus est. Tigrancertam ciuitatem Armeniæ nobilissimam regni accepit: ipsum regem cum sexcentis millibus clibanarijs, & centum millibus sagittariorum, & armatorum uenientem, decemocto millia militum habens ita uicit, ut magnam partem Armeniorum deleuerit. Inde Nisibin profectus eã quoque ciuitatem cum regis fratre cœpit. Sed ij, quos in Ponto Lucullus reliquerat: cum exerci-

tus parte, ut regiones uictas etiã Romanorum tuerentur: negligenter se, & auare agentes, occasionem iterum Mithridati in Pontum irrumpendi dederunt: atq; ita bellum renouatum est. Lucullo paranti, capta Nisibi, contra Persas expeditionem successor est missus. Alter autem Lucullus, qui Macedoniam administrabat: Bessis primus Romanorũ intulit bellũ, atq; eos ingenti prælio in Hemo monte superauit: oppidum Vscudaniam, quod Bessi habitabant: eodem die, quo aggressus est, uicit. Cabulem cepit: & usq; ad Danubium penetrauit. Expugnauit etiam gentes, quæ Rhodopeis montibus circũfusæ sunt. Inter cætera dictu, audituq; horrĩda quædam in captiuos agebant. Ruptis, cum poculo opus esset, humanorum capitum ossibus cruentis, capillatisq; adhuc ac ꝑ interiores cauernas male effuso cerebro oblitis, auide ac sine horrore, tanquam ueris poculis utebantur. Inde multas supra Pontum positas ciuitates aggressus est. Illic Apolloniam euertit, Calatim, Parthenopolim, Tomos, Histrum, Buziam omnem cepit: belloq; confecto Romam rediјt. Ambo tamen triumpharunt. Lucullus, qui contra Mithridatem pugnauerat: maiorĩ gloria cum tantorum regnorum uictor rediјsset.

Confecto bello Macedonico, manẽte Mithridatico, quod recedente Lucullo rex collectis auxiliјs reparauerat: bellum Creticum ortum est. Ad id missus Cecilius Metellus ingentibus præliјs intra triennium omnem prouinciã cepit: appellatusq; est Creticus, atq; ex insula triũphauit. Quo tempore Li-

bya quoq; Romano imperio per testamentum Appionis, qui rex eius fuerat, accessit: in qua inclytæ urbes erant Berenice, Ptolemais, & Cyrene. Dum hæc aguntur, Piratæ omnia mari infestabant: ita ut Romanis toto orbe uictoribus, sola nauigatio tuta non esset. Quare id bellum Cneo Pompeio decretum est: quod intra paucos menses ingenti felicitate & celeritate confecit. mox ei delatum bellum etiam contra regem Mithridatem. in Armenia minore nocturno prælio uicit: castra diripuit: quadraginta mille eius occidit: uiginti tantum de exercitu suo perdidit, & duos centuriones. Mithridates cum uxore fugit & duobus comitibus. Neq; multo post cum in suos sæuiret: & complures amicos suos nec non Exipodriam, Macharemq́; filios suos trucidasset: Pharnaces alter filius eius exemplo fratrum territus, exercitum patris ad persequendum se missum conciliauit: & mox aduersum patrem duxit. Mithridates diu ex altissimo muro filiũ frustra precatus, ubi inexorabilem uidit: ita fertur
» exclamasse. Quoniam inquit, Pharnaces mori iu=
» bet: uos si estis dij patrij precor, ut quandoque
» hanc uocem ipse audiat à liberis suis. Statimq; descendens ad uxores, pellices, ac filias suas uenenum omnibus dedit. Quod cum ipse nouissimus omniũ hausisset: nec tamen propter remedia, q̃bus se præmunierat: ueneno confici posset: Gallum quendam Vitigem militem inuitauit: eiq; iugulum præbuit. Hunc finẽ habuit Mithridates. perijt autem apud Bosphorum uir ingentis industriæ & consilij: qui

regnauit annis quadraginta: uixit qnquaginta duos. contra Romanos bellum habuit annis XL. Tigrani deinde Pompeius bellum intulit: ille se eidē dedidit: & in castra Pompeij XVI milliario ab Artaxata uenit: ac diadema suum, cum procubuisset ad genua Pompeij, in manibus eius collocauit: quod ei Pompeius reposuit: honorificeq; eum habitum regni tamen parte multauit, & grandis pecunia adempta est ei Syri, Phenicæ, Sephene. Septē præterea talētorum auri millia, et argenti CCCC. millia, quæ populo Ro. daret: quia bellum sine causa Romanis commouisset. Pompeius etiam mox Albanis bellum intulit: & eorum regem Herodem scilicet prudenter uicit. Postremo per epulas, ac munera rogatus ueniam ei, ac pacem dedit. Hiberiæ quoq; regem Artacem uicit acie, & in deditionem accepit. Armeniam minorem Deiotaro Galatiæ regi donauit: quia socius belli Mithridatici fuerat. Attalo & Pylemeni Paphlagoniam reddidit: Aristarchum Colchis regem imposuit. Mox Ituræos et Arabes uicit. Et cum uenisset in Syriam, Seleuciam uicinam Antiochiæ ciuitatem, libertate donauit: qđ regem Tigranem non recepisset. Antiochensibus obsides reddidit: aliquantum agrorum Damascensibus dedit: quo locus ibi spatiosior fieret, delectatus amœnitate loci, & aquarum abundantia. Inde ad Iudæam transgressus est. Hierosolymam caput gentis obsedit: non solum natura loci, uerum etiā ingenti muro, fossáq; maxime munitam. Cum alias alijs legiones diu, noctúq; succedere sine re-

quie cogeret: uix tertio mense expugnauit XIII m. Iudæorum occisis: cæteris in fidem acceptis: muros ciuitatis euerti, æquariq; solo imperauit: cuius circuitus quatuor millium passuum dicitur fuisse. Cumq; aliquantos principes Iudæorum securi percussisset: Hircanum sacerdotio restituit: Aristobolū captiuum Romā duxit. Hoc bellum orientis cum XXII. regibus se gessisse ipse Pompeius narrauit. His gestis, in Asiam se recepit: & finem antiquissimo bello dedit. Marco Tullio Cicerone oratore, & Cneo Antonio COSS.

Catilinæ Coniuratio.

Anno sexcentesimo urbis conditæ. LXXXIX. L. Sergius Catilina nobilissimi generis uir, sed ingenii prauissimi ad delendam patriam coniurauit cum quibusdam claris quidem, sed audacibus uiris: à Cicerone urbe expulsus est. Socii eius deprehensi in carcere strāgulati sunt. Ab Antonio altero COS. Catilina ipse uictus prælio est, & interfectus DC. XC. anno urbis conditæ. D. Iunio Syllano, & L. Murena COSS. Metellus de Creta triumphauit. Pompeius de bello piratico & Mithridatico. nulla unquā pompa triumphi similis fuit. Ducti sunt ante eius currum filii Mithridatis, filii Tigranis: & Aristobulus rex Iudæorum: prælata ingens pecunia, aurum, atq; argentum infinitum. Hoc tempore nullum per orbem terrarum

graue bellum erat. Anno urbis conditæ DC. XC. VIII. C. Iulius Cæsar, qui postea imperauit cũ L. Bibulo COS. est factus: decreta est ei Gallia trãsalpina, & cisalpina, & comata. postea senatus addidit & Illyricum cum legionibus denis. Primo uicit Heluetios: q nũc Quadi appellantur. Deinde uincendo bella grauissima usq; ad Oceanũ britannicum processit. Expugnauit nãq; in ea Heluetios, Tulingos, Latobriges, Rauracos et Boios: ex qbus C. XLVII. m. perempta sunt: cætera effugerunt. Deinde Ariouistum regem, cui auxiliabantur Arudes, Marcomanni, Triboci, Vangiones, Nemetes, Sedusij, et Sueui, fugere compulit: duasq; uxores eius, totidemq; filias cepit: omnemq; exercitum per L. m. passuũ insatiabiliter cecidit. post hoc gentẽ belgarum, cui adhæserant bello Vangij, cum LX. m. armatorum, Suessones cum L. m. Neruij præterea, quorum adeo indomita feritas erat: ut nunquã ad se mercatores accedere sinerent: hi nihilo minus L. m. armatorum habentes. Atrebates etiam et Ambiani, Menapij, Caleti, Velocasses, Viromandui, Atuatici, Conduenses, Eburones, Ceræsi, Pemani, q uno nomine Germani uocantur, quorum omnium cum ijs, quos supra diximus CCLXXII. m. fuisse referuntur. Hi cum repente è syluis erumpentes exercitum Cæsaris perterritum in fugam uertissent: tandem hortatu Cæsaris exercitus restitit: eosq; usq; ad internitionem penè deleuit. Dehinc Titurius & Sabinus legatus Cæsaris Aulereos, Eburones, Lexouiosq; incredibili cæde deleuit P. Crass-

sus alter legatus ex Aquitanis et Cantabris XXX-VIII.m.interfecit. Cæsar rursus Germanos, qui Rhenum transierant, & totas Gallias sibi subijcere parabant: bello adortus usq; ad internitionem cecidit: quorum feruntur CCCC. XL.m. fuisse. Deinde facto ponte Rhenum transgressus, Sueuos maximam & ferocissimam gentem superauit: quorum esse centũ pagos multi prodidere, totamq; Germaniam perterruit: mox in Galliã se recepit. Domuit autem annis IX. ferè omnem Galliam: quæ inter alpes & flumen Rhodanum, Rhenum & Oceanum est: & circuitu patet ad bis tricies Centena millia passuum. Britanis mox etiam bellum intulit: quibus ante eum nec nomen quidẽ Ro. cognitum erat: eos quoq; uictos obsidibus acceptis, stipendiarios fecit. Galliæ autem tributi nomine annuum imperauit HS quadringenties: Germanosq; trans Rhenum aggressus maximis prælijs uicit. Inter tot successus ter male pugnauit: apud Sergouiam semel præsens, & absens in Germania bis. Nam legati eius Titurius et Aruculeius per insidias cæsi sunt.

Circa eadem tempora anno urbis conditæ. DCXCIX. M. Licinius Crassus collega Cn. Pompeij Magni consulatu secundo cõtra Parthos missus est: & cum circa Carras contra omnia & auspicia dimicasset: à Surena Orodis regis duce uictus, ad postremũ interfectus est cum filio clarissimo eiusdem nominis & præstantissimo iuuene. Reliquiæ exercitus per Cassium quæstorem seruatæ sunt: q singulari animo perditas res tanta uirtute restituit;

ut Persas rediens trans Euphratem crebris prælijs uinceret. Hinc iam bellum ciuile successit execrandum & lachrymabile: quo præter calamitates, quæ prælijs acciderunt: etiam Romani nominis fortuna mutata est. Cæsar enim rediens è Gallia uictor, cœpit poscere alium cõsulatum: atq; cum sine dubietate aliqua ei deferretur: contradictum est à Marcello COS. à Bibulo, à Pompeio, à Catone: iussusq; ut dimissis exercitibus ad urbem rediret: et ex Marcelli COS. authoritate ad legiones, quæ apud Luceriam erant: Pompeius cum imperio missus est: propter quam iniuriã Cæsar ab Arimino, ubi milites congregatos habebat: aduersum patriam cum exercitu uenit. COSS. cum Pompeio, senatusq; omnis, atq; uniuersa nobilitas ex urbe fugit: & in Græciam transiuit. apud Epeirum, Macedoniam, Achaiam Pompeio duce Senatus contra Cæsarem bellum parauit. Cæsar uacuam urbem ingressus dictatorem se fecit. inde Hispanias petijt: ibi Pompeij exercitus ualidissimos & fortissimos, cum tribus ducibus L. Afranio, M. Petreio, M. Varrone superauit. Inde regressus in Græciã transiit: aduersum Pompeium dimicauit. Primũ apud Dyrrhachium primo prælio uictus est, & fugatus: euasit tamen, quia nocte interueniẽte Pompeius sequi noluit: dixitq; Cæsar nec Pompeium scire uincere, & illa tantum die se posse superari. Deinde in Thessalia apud Pharsaliã productis utrinq; ingentibus copijs dimicauerunt. Pompeij acies habuit XL. m. peditum, equites in sinistro cornu VII

causa belli ciuilis inter cesare et Pompeium

millia in dextero. D. præterea totius oriētis auxilia, totamq; nobilitatem innumeros Senatores, prætorios, consulares, & qui magnorū iam bellorum uictores fuissent. Cæsar in acie sua habuit peditū non integra XXX. m, equites mille. Nūquam adhuc Romanæ copiæ in unum, neq; maiores, neque melioribus ducibus conuenerant, totum terrarum orbem facile subacturæ, si contra Barbaros ducerentur. Pugnatum tamen est ingenti contentione. Cumq; diu utrinq; dubia sorte cæderentur: atq; ex alia parte Pōpeius inter hortandū diceret. Parcite ciuibus, nec tamen facerent: ex alio uero Cæsar hoc facere urgeret dicens miles faciem feri: tandē omnis Pompeij exercitus fugit: castra eius direpta sunt. Ipse fugatus Alexandriā petiuit: ut à rege Aegypti, cui tutor à Senatu datus fuerat, propter iuuenilem eius ætatem, acciperet auxilia: qui fortunam magis quàm amicitiam secutus occidit Pompeium: caput eius & annulum Cæsari misit. quo conspecto Cæsar etiam lachrymas fudisse dicitur, tanti uiri intuens caput, & generi quondam sui. Mox Cæsar Alexandriam uenit: ipsi quoq; Ptolemæus insidias parauit. Cæsar ui insistentium hostium pressus scapham ascendit: qua mox pondere subsequē tium aggrauata, ac mersa per CC. passus ad nauem una manu eleuata, qua chartas tenebat, natando puenit: Mox nauali certamine pulsatus, magna facilitate classem regiam aut depressit, aut cepit. Alexandrinis petentibus reddidit regem moni tum, ut amicitiam magis Romanam, quàm arma

Caput e anullum Pompei cesari misit quo uiso lachrimas fudit Cesar

experiri studeret: qui tamen ilico ut liber fuit bellum intulit: sed continuo cum toto exercitu suo & ipse deletus est. Nam XX m. hominum in eo bello cæsa referuntur: XX. m. cum LXX. longis nauibus dedita: quingenti ex uictoribus cecidisse dicuntur. Rex ipse adolescens scapha exceptus ut fugeret: multis insilientibus mersus, necatusq; est. Corpus eius ad litus deuolutum indicio loricæ aureæ cognitum fuit. Cæsar Alexandria potitus, regnum Cleopatræ dedit Ptolemæi sorori: cum qua consuetudinem stupri habuerat: quæ postea regio comitatu urbem ingressa est. Rediens inde Cæsar Pharnacem Mithridatis magni filium, qui Pompeio in auxilium apud Thessaliã fuerat: rebellantem in Ponto, & multas populi Ro. prouincias occupantem uicit acie. Postea ad mortem coëgit. Inde Romam regressus tertio se COS. fecit cum M. Aemilio Lepido: qui ei magister equitum dictatori ante annum fuerat. Inde in Africam profectus est: ubi infinita nobilitas cum Iuba Mauritaniæ rege bellum re parauerat. apud Thapsum pugnauit Cæsar cũ illis, & uicit. Duces autem Ro. erant P. Cornelius Scipio ex genere antiquissimo Scipionis Africani: Hic etiam socer Magni Pomp. fuerat: M. Petreius Varro, M. Portius Cato, L. Cornelius Faustus Syllæ dictatoris filius. Cõtra hos cõmisso prælio, post multas dimicationes uictor fuit Cæsar. Cato, Scipio, Petreius, Iuba ipsi se occiderunt. Faustus Syllæ quondam dictatoris filius Pomp. gener à Cæsare interfectus est. Post annum Cæsar Romam IIII. tri-

umphis ingressus est: quarto se COS. fecit: & statim ad Hispaniam est profectus: ubi Pompeij filij Cn. et Sextus ingens bellum præparauerant. Multa prælia fuerūt: ultimum apud Mundam ciuitatem, in quo adeo Cæsar penè uictus est: ut fugientibus suis se uoluerit occidere: ne post tantam militaris rei gloriam in potestatem adolescentium natus annos LVI. ueniret: deniq; reparatis suis uicit: & Sex. pompeij filius maior occisus est: minor fugit. Inde Cæsar bellis ciuilibus toto orbe compositis Romam rediit: & agere insolentius cœpit: & contra consuetudinem Ro. libertatis. Cum ergo & honores ex sua uoluntate præstaret: qui ad populū antea referebantur: nec Senatui ad se uenienti assurgeret: aliaq; regia & penè tyrannica faceret: coniuratum est in eum à LX. uel amplius senatoribus equitibus Ro. præcipui aūt fuerunt inter coniuratos duo Bruti ex eo genere Bruti, qui primus Romæ COS. fuerat: & reges expulerat: & C. Cassius & Seruilius Casca. Ergo Cæsar, cū Senatus die quadā inter cæteros uenisset ad curiam: XXIII. uulneribus confossus est: uir quo nullus unquam bellis magis enituit. Eius siquidem ductu undecies centumnonaginta & duo m. hostium cæsa sunt. Nam quantum bellis ciuilibus fuderit: noluit annotare. Signis collatis quinquagies dimicauit M. Marcellū solus supergressus: q XXXIX uicibus pari modo fuerat præliatus. Adhuc nullus celerius scripsit: nemo uelocius legit: quaternas simul epistolas dictauit. Tantæ fuit bonitatis, ut

quos armis

quos armis subegerat, clementia magis uicerit. Eodem tempore tres simul exorti soles, paulatim in eundem orbem coierũt. Inter cætera portenta, quæ in toto orbe facta sunt: bos in suburbano Romæ ad arantes locutus est, frustra se urgeri. non enim frumenta, sed homines breui defuturos.

bos ad arantes locutus est

EVTROPII DE GESTIS ROMANORVM LIBER SEPTIMVS.

Anno urbis conditæ DCC. ferè ac nono, iterfecto Cæsare, ciuilia bella reparata sunt. Percussoribus enim Cæsaris senatus fauebat. Sed Antonius COS. partiũ Cæsaris ciuilibus bellis opprimere eos conabatur. Ergo turbata Rep. multa Antonius scelera cõmittens à senatu hostis iudicatur. Missi ad eum persequendum duo COSS. Pansa, & Hircius, & Octauius adolescens anno XVII natus, patre Octauio senatore genitus, maternũ genus ab Aenea per Iuliã familiam sortitus, Cæsaris nepos, quem ille testamento hæredem reliquerat: & nomen suum ferre iusserat. Hic est, qui postea Aug. est dictus, & rerum fortuna potitus. Quare profecti contra Antonium tres duces uicerunt eum apud Mutinã. euenit tamen, ut uictores COSS. ambo morerẽtur. Quare tres exercitus uni Cæsari paruerunt. Fugatus Ant. amisso exercitu confugit in Gallias ad Lepidum, qui Cæ-

saris magister equitum fuerat: & tum militum copias grandes habebat: à quo susceptus est. mox Lepido operam dante, Cæsar pacem cum Anto. fecit, et quasi uindicaturus patris sui mortem, à quo per testamentum fuerat adoptatus, Romã cum exercitu profectus, extorsit, ut sibi XX anno consulatus daretur. Senatum proscripsit, cum Antonio, ac Lepido Remp. armis tenere cœpit: per hos etiam Cicero orator occisus est: multiq; alij nobiles. Interea Brutus et Cassius interfectores Cæsaris, ingens bellum mouerunt: Erant enim per Macedoniam et orientẽ multi exercitus, quos occupauerant. Profecti sunt igitur cõtra eos Cæsar Octauius Aug. & M. Antonius: Remanserat enim ad defendendã Italiã Lepidus. Apud Philippos Macedoniæ urbẽ cõtra eos pugnauerunt. Primo prælio uictus est Ant. et Cæsar, perijt tamẽ dux nobilitatis Cassius. Secũdo Brutum & infinitam nobilitatem, quæ cum illis bellũ gesserat, interfecerunt: Ac sic inter eos diuisa est Resp. ut Augustus Hispanias, Gallias, & Italiam teneret: Antonius Asiam, Pontum, & Orientẽ. Sed in Italia L. Antonius COS. bellũ ciuile cõmouit. Frater eius, q̃ cum Cæsare cõtra Brutum, et Cassiũ dimicauerat: is apud Perusiũ Thusciæ ciuitatẽ, uictus et captus est, neq; occisus. Interim à Sexto Põpeio. Cn. Pompei filio, ingens bellũ in Sicilia cõmotũ est ijs, q̃ superfuerant ex partibus Bruti, Caßijq; ad eum confluentibus. bellatum per Cæsarem Augustum Octauium, & M. Antoniũ aduersus Sextum Pompeium. pax postremo conuenit. Eo tem-

mors Cicero[nis]
mors Cassij et bruti
dimidit resp:

pore M. Agrippa in Aquitania rem prospere gessit: & L. Ventidius Bassus irrumpentes in Syriam Persas, tribus prælijs uicit. Pacorum regis Orodis filium interficit, eo ipso die, quo olim Orodes Persarum rex per ducem Surenam Crassum occiderat. Hic primus de Parthis iustissimũ triumphum Romæ egit. Interim Pompeius pacem rupit: & naualli prælio uictus, fugiens ad Asiam interfectus est. Antonius, q Asiam & orientem tenebat, repudiata sorore Cæsaris Augusti Octauij, Cleopatram reginam Aegypti duxit uxorem. Contra Persas etiã ipse pugnauit: primus eos prælijs uicit: regrediens tamen, fame, & pestilentia laborauit. Et cum instarent Parthi fugienti, ipse pro uictore cessit. His temporibus quoq; ingens bellum ciuile commouit, cogente uxore Cleopatra regina Aegypti: dum cupiditate muliebri optat etiã in urbe regnare, uictus est ab Augusto nauali pugna, clara, et illustri apud Actium, q locus in Epeiro est: ex qua fugit in Aegyptum, et desperatis rebus, cũ omnes ad Augustũ transirent, et ipse se interemit. Cleopatra exornata diuersis ornatibus ad Cæsarem uenit, sperans eum, ut cæteros sua specie ad libidinẽ illicere: sed ille se intra pudicitiã coartans, ad eius concupiscentiam minime inflexus, eam mox custodiri mandauit: quæ ea custodia elapsa, in pretioso sepulchro iuxta Antoniũ suũ se collocans, sibi aspidem admisit: & ueneno eius extincta est. Aegyptus per Octauiũ Augustum imperio Ro. adiecta est: præpositus'q; eius factus est Cn. Cornelius Gallus. Hunc pri-

Antonius se occidit

mori Cleopatre

mum Aegyptus Romanum iudicem habuit. Ita bellis toto orbe confectis, Octauius Aug. Romam rediijt XII anno postquam COS. fuerat. ex eo Rēp. per XLIIII annos solus obtinuit. Ante enim XII annis cum Antonio, & Lepido tenuerat. Deniq; cū de oriente uictor reuersus esset: tum primū Augustus eo quod Remp. auxerat, consalutatus est: atq; ex tunc summam rerum potestatem, quam Graeci μοναρχίαν uocant, adeptus est.

AVGVSTVS CAESAR.

h Is diebus trans Tyberim de taberna meritoria fons olei ex terra exundauit: ac per totum diem largissimo riuo fluxit, significans ex gentibus gratiam Christi. Tunc etiam circulus ad speciem caelestis arcus circa solem apparuit. Igitur cū quadragesimosecundo anno firmissimam, uerissimamq; pacē Caesar cōposuisset: Christus dominus in Bethleem natus est: cuius aduentui pax ista famulata est. Nullo tempore ante Caesarē magis Romana res floruit. Nam exceptis ciuilibus bellis, in quibus inuictus fuit: Romano adiecit imperio Aegyptum, Cantabriam, Dalmatiā, saepe ante uictam, sed penitus tunc subactam, Pannoniam, Aqtaniam, Illyricum, Rhetiā, Vindelicos, & Salassos in alpibus, omnes Ponti maritimas ciuitates. In his nobilissimas, Bosporū & Ponti Cappadociae. Vicit autem praelijs Dacos: Germanorum ingētes copias cecidit: ipsos quoq; trans Albin fluuium submouit: qui in

barbarico longe ultra Rhenum est. Hoc tamen per
Drusum priuignum suum administrauit, sicut per
Tiberiũ priuignum alterũ Pannonicum. Quo bel
lo CCCC millia captiuorũ ex Germania trãstulit:
& supra ripam Rheni in Gallia collocauit. Arme-
niã à Parthis recepit: obsides, quod nulli antea, Per
sæ ei dediderunt. Reddiderũt etiam signa romana,
quæ Crasso uicto ademerant. Scythæ, et Indi, qbus
antea Romanorũ nomen incognitum fuerat: mune
ra, legatosq; ad eũ miserũt. Galatia quoq; sub hoc
prouincia facta est: cũ antea regnũ fuisset: primusq;
eã M. Lolius pro prætore administrauit. Tãto etiã
amore apud Barbaros fuit: ut reges populi Ro. ami
ci in honorem eius conderẽt ciuitates: quas Cæsare-
as nominarent: sicut in Mauritania à rege Iuba,
et in Palæstina, quæ nunc urbs est clarissima. Mul
ti autem reges ex regnis suis uenerũt, ut ei obseque
rentur: & habitu Romano togati. s. ad uehiculũ uel
equũ ipsius cucurrerunt. Adeo deniq; turbas, bella,
simultates execratus est: ut nisi iustis de causis nunq̃
genti cuiq̃ bellũ indixerit: iactantisq; ingenij, et le
uissimi dicebat ardore triũphandi, & ob lauream
coronam. i. folia infructuosa in discrimen p̃ incer
tos euentus certaminum securitatẽ ciuiũ præcipita
re: neq; imperatori bono quicq̃ minus, quàm temeri
tatem congruere, satis celeriter fieri quicquid commo-
de gereretur: armaq; nisi maioris emolumenti spe
nequaq̃ mouenda esse: ne compendio tenui, iactura
graui petita uictoria similis sit hamo aureo piscan
tibus: cuius abrupti, amissiq; detrimentũ nullo ca-

Bellum nisi coactus nunquam conficiendum

pturæ lucro pensari potest. auunculi quoq; inuen tum arguebat: q milites cōmilitones nouo, blandoq; more appellans, dū affectat cariorfieri, authorita tem principis emollierat. deniq; erga ciues clemen ter uersatus est. In amicos fidus extitit: quorū præci pui erant ob taciturnitatem Mecœnas, ob patientiā laboris, modestiāq; Agrippa. Diligebat præterea Virgiliū, Flaccumq; poëtas. Rarus qdem in recipiē das amicitias, ad retinendas constantissimus. libera libus studijs, præsertim eloquentiæ in tantum incū bēs, ut nullus ne in procinctu qdem laberetur dies qn legeret, scriberet, declamaret. Auxit, ornauitq; Romam ædificijs multis, isto glorians dicto, Vrbem lateritiam reperi, relinquo marmoreā. Fuit mitis, gratus, ciuilis, animi lepidi, corpore toto pulcher, sed oculis magis: quorū aciē clarissimorum syde- rum modo uibrans libēter accipiebat cedi ab inten dentibus, tanq̄ Solis radijs aspectu suo. à cuius fa cie dum quidā miles oculos auerteret, & interro- » garetur ab eo, cur ita faceret, respōdit, qa lumen ocu » lorum tuorū ferre nō possum. Nec tamen uir tantus uitijs caruit. Fuit enim paulum impatiens, leniter iracundus, occulte inuidus, palàm factiosus. Porrò autem dominandi supra quàm existimari potest cu pidissimus: studiosus aleæ lusor: cūq; esset cibo, ac ui no multū deditus, aliquatenus uero somni abstinēs, seruiebat tamen libidini usq; ad probrum uulga- ris famæ. Nam inter XII catamitos, totidemq; puel las accubare solitus erat. Abiecta quoq; uxore Scri bonia, amore alienæ cōiugis possessus, Liuiā quasi

marito concedente, sibi coniũxit: cuius Liuiæ iã erãt filij Tiberius, & Drusus. Cũq; esset luxuriæ seruiens, erat tamen eiusdem uitij seuerissimus ultor, more hominũ, q in ulciscendis uitijs, qbus ipsi uehemẽter indulgent, acres sunt. Annum VII & LXX ingressus, Nolæ morbo interijt: q̃q̃ alij scribãt dolo Liuiæ extinctum, metuẽtis, ne qa priuignæ filium Agrippã, quẽ odio nouercali in insulã relegauerat, reduci cõpererat: eo summã rerũ adepto, pœnas pateretur. Igitur mortuũ, seu necatũ, multis nouisq; honoribus senatus censuit decorandũ. Nã præter id, qđ antea patrẽ patriæ dixerat: templa tam Romæ, quàm p urbes celeberrimas ei consecrauit, cunctis uulgo iactantibus, utinã aut nõ nasceretur, aut non moreretur uir, q nõ immerito, & maxima parte deo similis est putatus. Neq; enim facile ullus eo aut in bellis felicior fuit, aut in pace moderatior. XLIIII annis, qbus solus gessit imperium, ciuilissime uixit: In cunctos liberalissimus, in amicos fidelissimus: quos tantis euexit honoribus, ut pene æquaret fastigio suo. Imperauit annis LVI. XII. cũ Antonio. XLIIII solus: q certe nunq̃ aut Reip. ad se potentiã traxisset, aut tandiu ea potiretur, nisi magnis naturæ, & studiorũ bonis abundasset.

TIBERIUS CAESAR.

Nno ab urbe condita DCCLXVII. Remp. beatissimam Tiberio successori reliquit: qui priuignus ei, mox gener, postremo adoptiuus filius fuerat. Iste quia Claudius Tiberius Nero dicebatur, eleganter

à iocularibus Biberius Mero ob uinolentiam nominatus est: satis prudens in armis, satisq; fortunatus ante sumptum imperium sub Augusto fuit: ut nõ immerito Reip. dominatus ei cõmitteretur. Inerat ei scientia literarũ multa, eloquio clarior, sed ingenio pessimo, truci, auaro, insidioso, simulans ea se uelle, quæ nollet: his quasi infensus, q̃bus consultum cupiebat: his uero, quos oderat, quasi beneuolus apparens, repentinis responsionibus, aut consilijs melior, quàm meditatis. Nusquam ipse pugnauit: bella per legatos suos gessit: quosdam reges ad se per blanditias euocatos nunquam remisit. In quibus Archelaum Cappadocem, cuius etiam regnum in prouinciæ formã redegit: & maximam ciuitatem appellari nomine suo iussit: quæ nũc Cæsarea dicitur: cum Mazaca antea diceretur. Hic uigesimo tertio imperij anno ætatis LXXIX. cum immani furore insontes, & noxios suos pariter, externosq; puniret, resolutis artibus militiæ Armenia p̃ Parthos, Mœsia à Dacis, Pannonia à Sarmatis, Gallia à finitimis gentibus direptæ sunt: ipse ingẽti omnium gaudio mortuus est in Cãpania. XXIII regnauit annis: obijt ambiguis signis ueneni. Huius imperij XV anno dominus Iesus Christus prædicationis suæ sumpsit initium. octauo quoquo decimo eiusdem anno Iesus Christus filius dei pro nobis sese morti offerens crucifixus est.

C. CAESAR CALIGVLA

Vcessit Tiberio Caius Cæsar, cognomento Caligula, Drusi priuigni Augusti fili

tus, & ipsius Tiberij nepos sceleratissimus, & qui etiam Tiberij dedecora purgaret: bellum contra Germanos suscepit: & ingressus Sueuiã strenue nihil fecit. Stupra sororibus intulit: ex una etiam natam filiã cognouit. cum aduersum cunctos ingenti auaritia, libidine, crudelitate saeuiret, interfectus in palatio est anno aetatis suae XXXIX. imperij IIII. mense X. dieq; VIII.

CLAVDIVS CAESAR.

POst hunc Claudius fuit patruus Caligulae, Drusi, qui apud Maguntiam cum filio monimentum habet: cuius Caligula nepos erat frater. Hic Medis imperauit, multa gerens tranquilla, atq; moderate, quaedam crudeliter & insulse. Britannis intulit bellum: quos nullus Romanorum post C. Caesarem attigerat: eaq; deuicta per Cn. Sentium, Aulum Plautium illustres & nobiles uiros triumphum celebrem egit: quasdam insulas etiam ultra Britanias in Oceano positas, Romano imperio addidit: quae appellantur Orcades. Filio autem suo Britannici nomen imposuit. tam ciuilis autem circa quosdam amicos extitit: ut etiam Plautium nobilem uirum, qui in expeditione britannica multa egregie fecerat: triumphantem ipse prosequeretur, & conscendenti Capitolium laeuus incederet. uixit annos LXIIII. imperauit XIIII. post mortem consecratus est, Diuusq; appellatus.

NERO CAESAR.

s

Vccessit huic Nero, nepos Caij Caligu
læ, auunculo suo simillimus: q Roma
num imperiũ deformauit et minuit,
inusitatæ luxuriæ sumptuumq;, ut q
exemplo Caij Caligulæ in calidis, & frigidis se la
uaret unguẽtis: retibus aureis piscaretur: quæ blat
teis funibus extrahebat: infinitam Senatus par-
tem interfecit: bonis omnibus hostis fuit. Ad postre=
mum se tanto dedecore prostituit: ut saltaret et can
taret in scena: citharœdico habitu uel tragico. parĩ
cidia multa commisit: fratre, matreq; interfectis: ur
bem Romam incendit, ut spectaculi eius imaginem
cerneret, qualis olim Troia capta arserat. In re mĩ
litari nihil omnino ausus, Britaniam penè amisit.
Nam duo sub hoc nobilissima oppida capta illic,
atq; euersa sunt. Armeniam Parthi sustulerunt:
legionesq; Romanas sub iugum miserunt: duo ta
men regna sub eo prouinciæ factæ sunt: pontus po
lemoniacus, concedente rege Polemone, et alpes Cot
tiæ rege defuncto. propter hoc Romanæ urbi exe-
crabilis, ab omnibus simul destitutus, & à Senatu
hostis iudicatus, cum quæreretur ad pœnam: quæ
pœna erat talis, ut nudus per publicũ ductus fur-
ca capiti eius inserta, uirgis usq; ad mortem cæde
retur: atq; ita præcipitaretur de saxo, è palatio fu
git: & in suburbano liberti sui, quod est inter sala
riam & numentanam uiã ad quartum urbis mil
liarium se interfecit. Aedificauit Romæ thermas,

quæ ante Neronianæ dictæ, nunc Alexãdrinæ appellatur. Obijt XXXI. ætatis anno imperij XIIII. atq; in eo omnis augusti familia consumpta est. Deniq; omnibus flagitijs suis etiam hoc addidit, quod sanctos dei apostolos petrũ, paulumq; trucidauit.

SERGIVS GALBA.

h Vic Sergius Galba successit antiquæ nobilitatis Senator: cum LXXIII. annum ageret ætatis, ab Hispanis & Gallis imperator electus est: mox ab uniuerso exercitu libẽter acceptus. nã priuata eius uita insignis fuerat militaribus, & ciuilibus rebus, sæpe COS. sæpe proconsul, frequenter dux grauissimi belli. Huius breue fuit imperium: & qđ bona haberet exordia, nisi ad seueritatem pronsior uideretur. Insidijs Othonis occisus est, imperij mense VII iugulatus est in foro Romæ: sepultusq; in hortis suis: qui sunt in Aurelia uia non longe ab urbe Roma.

OTHO SALVIVS.

s Aluius Otho occiso Galba, inuasit imperiũ, materno genere nobilior q̃ paterno, neutro tamen obscuro, in priuata uita mollis et Neronis familiaris. In imperio documentum sui non potuit ostendere. Nã cum his temporibus, qbus Otho Galbã occiderat: etiã Vitellius factus esset à Germanicis exer-

cìtibus imperator, bello contra eum suscepto, cum apud Bebriacum in Italia breui prælio uictus esset: ingentes tamen copias ad bellum haberet: sponte semet occidit petentibus militibus, ne tam cito de belli desperaret euentu, cum tanti se non esse dixisset, ut propter eum ciuile bellum oriretur: uoluntaria morte obijt XXX & octauo ætatis anno, nonagesimo & V imperij die.

AVLVS VITELLIVS

d Einde Vitellius imperio potitus est, familia honorata magis quàm nobili. Nam pater eius non admodum clare natus, tres tamē ordinarios gesserat cōsulatus. Hic cum multo dedecore imperauit: & graui sæuitia, nobilitatus præcipue ingluuie et uoracitate. Quippe cum de die sæpe quarto uel quinto feratur epulatus, notissima certe cœna memoriæ mandata est: quam ei Vitellius frater exhibuit: in qua super cæteros sumptus duo millia piscium, septem millia auium apposita traduntur. Hic, cum Neroni similis esse uellet: atq; id adeo præ se ferret, ut etiam exequias Neronis, quæ humiliter sepultæ fuerant: honoraret: à Vespasiani ducibus occisus est: interfecto in urbe prius Sabino Vespasiani fratre, quem cum Capitolio incendit. Interfectus autem est, & magno dedecore tractus per urbem Romam publice nudus, erecta coma, & capite eius subiecto ad mentum gladio, stercore inuolu

to, & pectus ab omnibus obuijs appetitum. Postremo iugulatus & in Tyberim proiectus, etiã communi caruit sepultura. Perijt autem ætatis anno septimo & L. imperij mense VIII. & die uno.

VESPASIANVS FLAVIVS.

u Espasianus huic successit, factus apud Palæstinã princeps, obscure quidẽ natus: sed optimus uiris comparandus: priuata uita illustris: ut qui à Claudio in Germaniam, deinde in Britaniam missus tricies & bis cum hoste conflixit: duas ualidissimas gentes, XX. oppida, insulam Vectam Britãniæ proximã imperio Ro. adiecerit. Romæ se in imperio moderatissime gessit: pecuniæ tamen auidior fuit, ita ut eam nullis iniuste auferret: quam cum omni diligentiæ prouisione colligeret: tamen studiosissime largiebatur, præcipue indigentibus. Nec facile ante eum cuiusquam principis uel maior est liberalitas comparata, uel iustior. Placidissimæ bonitatis, ut qui maiestatis quoque contra se reos non facile puniret ultra exilij pœnã. Sub hoc Iudæa Ro. accessit imperio, & Hierosolyma: quæ fuit urbs nobilissima Palæstinæ. Achaiã, Lyciam, Rhodũ, ByZantium, Samum, quæ liberæ ante id tempus fuerant: item Thraciam, Ciliciam, Tracheam, & Comagene, quæ sub regibus amicis erant: in prouinciarũ formam redegit. Offensarum et inimicitiarum immemor fuit. Conuitia à causidicis et phi

losophis in se dicta leniter tulit: diligens tamen coërcitor disciplinae militaris. Hic cum filio Tito de Hierosolymis triumphauit. Post haec cum Senatui, populo, postremo cunctis amabilis, ac iucundus esset: profluuio uentris extinctus est in uilla propria circa Sabinos, annum agens aetatis LXIX. imperij nonum & diem septimum: atq; inter diuos relatus est. Genituram filiorum ita cognitam habuit: ut cum multae coniurationes contra eum fierent: quas patefactas ingenti dissimulatione cõtempsit: in Senatu dixerit, aut filios sibi successuros, aut neminem.

TITVS VESPASIANVS.

h Vic filius Titus successit: q et ipse Vespasianus est dictus, uir omnium uirtutum genere mirabilis, adeo ut amor & delitiae humani generis diceretur. Facundissimus, bellicosissimus, moderatissimus. Caussas latine egit: poëmata, & tragoedias graece composuit. in oppugnatione Hierosolymorũ sub patre militans XII. propugnatores, duodecim sagittarũ ictibus confixit. Romae tantae ciuilitatis in imperio fuit: ut nullum omnino puniret. Conuictos aduersum se coniuratos ita dimisit: ut in eadem familiaritate, qua antea, habuerit. Facilitatis & liberalitatis tantae fuit: ut cum nulli quicquam negaret: & cum ab amicis reprehenderetur: respondit: " Nullum tristem debere ab imperatore discedere. Praeterea cum quadã die in coena recordatus fuis-

set, nulli illa die se quicquam praestitisse: dixerit amicis: hodie diem perdidi. Hic Romae amphitheatrum aedificauit: & V millia ferarum in dedicatione eius occidit. Per haec inusitato fauore dilectus, morbo perijt in ea, qua pater uilla: post biennium & menses octo, dies XX quàm imperator erat factus, aetatis anno altero & XL. Tantus luctus eo mortuo publicus fuit: ut omnes tanquam in propria doluerint orbitate. Senatus obitu ipsius circa uesperam nuntiato, nocte irrupit in curiam: & tantas ei laudes, gratiasq; congessit: quantas nec uiuo unquam egerat, nec praesenti: & inter diuos relatus est.

FLAVIVS DOMITIANVS.

d Omitianus mox accepit imperiũ frater ipsius Iunior, Neroni, aut Caligulae, aut Tiberio similior quàm patri, aut fratri suo: primis tamẽ annis moderatus in ĩperio fuit: mox ad ingentia uitia progressus, libidinis, iracundiae, crudelitatis, auaritiae, tantũ in se odij fomitem concitauit: ut merita et patris & fratris aboleret. Interfecit nobilissimos ex Senatu. dominũ se, & deum primũ appellari iussit. Nullam sibi nisi auream, & argenteam statuã in Capitolio passus est poni. Consobrinos suos interfecit. Superbia quoq; in eo execrabilis fuit. Expeditiones quatuor habuit, unam aduersum Sarmatas, alterã aduersus Catos, duas aduersum Da-

cos. De Dacis, Catisq; duplicem triumphum egit. De Sarmatis solam lauream usurpauit. Multas q- dem calamitates hisdem bellis passus est. Nam in Sarmatia legio eius cum duce interfecta est: & a Dacis Appius Sabinus consularis, & Cornelius Fuscus praef. praet. cum magnis exercitibus occisi sunt. Romae quoq; multa opera fecit: in his Capitolium & forum transitorium Odeum, porticus Isium, ac Serapeum & Stadium. Verum cum ob scelera uniuersis exosus esse coepisset: interfectus est suorum coniuratione in palatio, anno aetatis XLV. imperij. XV. Funus eius cum ingenti dedecore per uespillones exportatum, & ignobiliter est sepultum.

EVTROPII DE GESTIS ROMANORVM LIBER OCTAVVS.

NERVA COCCEIVS.

Nno octingentesimo & quinquagesimo ab urbe condita, Vetere et Valente COSS. Resp. ad prosperrimum statum rediit, bonis principibus ingenti felicitate commissa. Domitiano enim exitiali tyranno Nerua successit, in priuata uita moderatus, & strenuus, nobilitatis mediae: qui senex admodum operam dante Petronio secundo praefecto praet. Item

Parthenio

Parthenio interfectore Domitiani, imperator est factus. Aequissimum se, & utilissimum praebuit. Reip. diuina prouisione consuluit Traianum adoptando. Mortuus est Romae post annum & IIII menses imperij sui, ac dies octo, aetatis LXX & altero anno, atq; inter diuos relatus est.

VLPIVS TRAIANVS.

Vcceßit ei Vlpius Crinitus Traianus, natus Italicae in Hispania: familia antiqua magis quàm clara. Nam pater eius primum COS. fuit. Imperator autem apud Agrippinā in Gallijs factus est. Rēp. ita administrauit, ut omnibus principibus merito praeferatur. inusitatae ciuilitatis, et fortitudinis fuit. Ro. imperij, quod post Augustum defensum magis fuerat, quàm nobiliter ampliatum, fines longe, lateq; diffudit. Vrbes trans Rhenum in Germania reparauit: Daciam Decibalo uicto, subegit: prouincia trans Danubium facta, in his agris, quos nūc Taiphali, nunc Victohali, et Terungiti habent. Ea prouincia decies centenamillia paßuum in circuitu tenuit. Armeniam, quam occupauerant Parthi, recepit, Sarmato Syriae occiso, qui eam tenebat. Albanis regem dedit. Hiberorum regem et Sauromatarum, & Bosphoranorum, & Arabum, et Osdronorum, & Cholcorum insulam accepit. Adyabenos, Marcomedes occupauit: & Anthemurium magnam Persidis regionem, Seleuciam, & Ctesiphon-

tem, Babylonem & Edessios uicit, ac tenuit usq; ad Indiæ fines: et ad mare rubrũ accessit, atq; ibi tres prouincias fecit, Armeniam, Assyriam, Mesopotamiam, cum his gentibus, quæ ad eam attingunt. Arabiam postea in prouinciæ formam redegit. In mari rubro classem instituit: ut per eam Indiæ fines uastaret. Gloriam militarem ciuilitate, et moderatione superauit: Romæ, et per prouincias æqualem se omnibus exhibens, amicos salutandi causa frequentans, uel ægrotantes, uel cum festos dies habuisset, conuiuia cũ eis indiscreta uicissim habẽs, sæpe in uehiculis eorũ sedens, nullũ senatorũ lædens, nihil iniustum ad augendum fiscum agens, liberalis in cunctos fuit, publice, priuateq; ditans omnes, et honoribus augens, quos mediocri familiaritate cognouisset: orbem terrarũ ædificans, multas immunitates ciuitatibus tribuens: nihil nõ tranqlum, & placidum agens, adeo ut omni eius ætate unus tantum senator damnatus sit: at is tamen per senatum, ignorante Traiano, ob hoc per orbem terrarum deo proximus, nihil non uenerationis meruit et uiuus, et mortuus. Inter alia dicta hoc illius fertur egregium, amicis enim culpantibus, quod nimus circa omnes comis esset, respondit: Talẽ se imperatorem esse priuatis, quales esse sibi imperator priuatos optasset. Post ingentem sibi gloriam belli, domiq; quæsitam, è Perside rediens, apud Seleuciam Isauriæ, profluuio uentris extinctus est. Obijt autẽ ætatis anno LXII, mense nono, et die quarto, atq; inter diuos relatus est. Solus omniũ imperatorum

intra urbẽ sepultus est. Ossa eius collocata in urna aurea in foro quod ædificauit sibi, columna ibi posi ta, sunt: cuius altitudo CXL pedes habet. Huius tantum memoriæ delatum est, ut usq; ad nostram ætatem non aliter in senatu principibus acclame- tur, Ne sis felicior Augusto, melior Traiano: adeo in eo gloria bonitatis obtinuit, ut uel assentantibus, uel uere laudantibus, occasionem magnificentissimi præstet exempli.

AELIVS ADRIANVS.

d EFuncto Traiano, Aelius Adrianus creatus est princeps, sine aliqua qdem uoluntate Traiani, sed operam dante Plotina Traiani uxore. Nã eum Traianus quãquã consobrinæ suæ filium, uiuens no- luerat adoptare. Natus est ipse Italicæ in Hispania: q Traiani gloriæ inuidens, statim prouincias tres reliqt, quas Traianus addiderat. i. Assyriã, Meso- potamiã, et Armeniã. Reuocauit exercitus, ac finẽ imperij esse uoluit Euphratem. Idẽ de Dacia face- re conantem, amici deterruerunt: ne multi ciues Ro mani Barbaris traderẽtur, propterea ꝙ à Traiano uicta Dacia, ex toto orbe Romanorũ infinitas eò co pias hoium trãstulerat ad agros, et urbes colẽdas: Daciæ. n. diuturno bello Decibali, res fuerãt exhau stæ: pacem tñ oĩs imperij suo tp̃e habuit. Semel tñ per præsulem dimicauit: orbẽ Romanũ circũiuit, et multa ædificauit. Facundissimus latino sermone, græco eruditissimus fuit. non magnam clementiæ

gloriã habuit, diligentissimus tamen circa ærariũ, & militum disciplinam. Obijt in campania, maior sexagenario, imperij anno XX. Senatus nolebat ei tribuere diuinos honores: tamen cum successor illius Titus Aurelius Fuluius Antoninus hoc uehementer exigeret, & uniuersi senatores palàm resisterent, tandem obtinuit.

M. ANTONINVS PIVS.

e Rgo Adriano successit Marcus Antoninus Fuluius Boionius, idem etiam Pius nominatus, genere claro, sed nõ admodum uetere. Vir insignis, et qui merito Numæ Pompilio cõferatur. Ita ut Romulo, & Traiano æquetur. Vixit ingenti honestate priuatus in maiori imperio: nulli acerbus, cunctis benignus: in re militari moderata gloria, defendere magis prouincias, quàm amplificare studens. Viros æquissimos ad administrandã Remp. quærẽs, bonis honorem habens, improbos sine aliqua acerbitate detestans. Regibus amicis uenerabilis non minus, quàm terribilis, adeo ut Barbarorum plurimæ nationes, depositis armis, ad eum controuersias suas, litesq; deferrent, sentẽtiæq; eius parẽrent. Hic ante imperium ditissimus, opes qdem suas stipendijs militum, & circa amicos liberalitatibus minuit: uerum ærarium opulentum reliqt. Pius propter clementiam dictus est. Obijt apud Lorios uillam suã miliario ab urbe XII, uitæ anno septuagesimose-

ptimo, imperij uigesimotertio, atq; inter diuos relatus est, & merito consecratus.

M. ANTONINVS VERVS.

Post hunc imperauit M. Antoninus Verus, haud dubie nobilissimus, quippe cum eius origo paterna à Numa Pompilio, materna à Salentino rege penderet: & cum eo L. Annius Antoninus. Tumq; primum romana Resp. duobus æquo iure imperium administrantibus paruit: cum usque ad eos singulos semper habuisset Augustos. Hi & genere inter se coniuncti fuerunt, & affinitate. Nam Verus nepos, Antoninus gener Antonini Pij fuit per uxorem Galeriam, & per Faustinam iuniorem Galeriæ consobrinam suam. Hi bellum contra Parthos gesserunt, qui post uictoriam Traiani tum primum rebellauerunt. Verus & Antoninus ad id profectus est, qui Antiochiæ, & circa Armeniam agens, multa per duces suos, & ingentia patrauit. Seleuciam Aßyriæ urbem nobilissimam cum quingentis millibus hominum cœpit. Parthicum triumphum reuexit: cum fratre, eodemq; socero triumphauit. Obijt tamen in Venetia, cum è Concordia ciuitate Altinum proficisceretur, & cum fratre in uehiculum sederet: subito sanguine ictus casu morbi, quem græci ἀπόπληξιν uocant. Vir ingenij parum uirilis, reuerentia tamen fratris nihil unquã atrox ausus. Hic cum obijsset undecimo imperij

anno, inter deos relatus est.

L. ANNIVS ANTONINVS.

P Ost eum Antoninus solus Rēp. tenuit, quem mirari facilius quisq̃, quàm laudare posset: à principio uitæ tranquillissimus, adeo ut ab infantia quoq; uultum, nec ex gaudio, nec ex mœrore mutauerit. Philosophiæ deditus stoicæ. Ipse etiā non solū uitæ moribus, sed etiā eruditione philosophus. Tantæ admirationis adhuc iuuenis, ut eū successorē parauerit Adrianus relinquere, adoptato tamē Pio Antonino genero eius icirco eē uoluerit, ut hoc ordine ad imperiū pueniret. Institutus est ad philosophiā p Apolloniū Chalcedonēsem: Ad scientiam literarum græcarum p Sextum Cheronensis Plutarchi nepotem. Latinas autem eū literas Fronto orator nobilissimus docuit. Hic cum omnibus Romæ æquo iure egit. Ad nullā insolētiam elatus est imperij fastigio: liberalitatis promptissimæ: prouincias ingenti benignitate, et moderatiōe tractauit. Contra Germanos eo principe res feliciter gestæ sunt. Bellum unū ipse gessit marcomanicum. Sed quantum nulla memoria fuit, adeo ut Punicis conferatur. Nam eo grauius est factum, quo uniuersi exercitus Romani perierant. Sub eo.n. tantus casus pestilentiæ fuit: ut post uictoriam persicam, Romæ, ac per Italiā, prouinciasq; maximas hominum partes, militum ferè omnes copiæ lāgore defecerint. Ingenti ergo labore, et moderatione, cum apud Carnuntum iuge

triennio perseuerasset: bellum marcomanicum confecit, quod tum Quadi, Vuandali, Sarmatæ, Sueui, atq; omnis barbaria commouit. multa millia homi num interfecit: ac Pãnonijs à seruitio liberatis, Romæ rursus, cum Cõmodo Antonino filio suo, quẽ iam Cæsarem fecerat, triumphauit. Ad cuius belli sumptum, cum ærario exhausto largitiones nullas haberet, nequis indigeret, neque prouincialibus, aut senatui aliquid uellet auferre, Instrumentum regij cultus, facta in foro diui Traiani sectione, distraxit, uasa aurea, pocula crystallina, et murrhina, uxoriam, ac suam sericam & auream uestem, & multa ornamenta gemmarum: ac per duos continuos menses uenditio habita est: multumq; auri redactum. Post uictoriam tamen emptoribus pretia restituit, qui reddere comparata uoluerunt. molestus nulli fuit, qui maluit semel empta retinere. Hic permisit uiris clarioribus, ut conuiuia eodem cultu, quo ipse, & ministris similibus exhiberent. In editione munerum post uictoriam adeo magnificus fuit, ut centum simul leones exhibuisse tradatur. Cum igitur fortunatã Remp. & uirtute, & mansuetudine reddidisset: obijt XVIII imperij anno, uitæ LXI. & omnibus certatim adnitentibus, inter diuos relatus est.

COMMODVS ANTONINVS.

h Vius successor L. Antoninus Commodus: qui nihil paternum habuit: nisi q̃d

contra Germanos feliciter & ipse pugnauit. Septembrem mensem ad nomen suum transferre conatus est, ut Commodus diceretur: sed luxuriæ obscœnitate deprauatus, gladiatorijs armis sæpissime in ludo, deinceps etiã in amphitheatro, cum huiusmodi hominibus dimicauit. Obijt morte subita: adeo ut strãgulatus, uel ueneno interfectus putetur: cum annis XII. post patrem & octo mensibus imperasset, tanta execratione omnium, ut etiã hostis humani generis mortuus iudicaretur.

AELIVS PERTINAX.

h Vic successit Pertinax grandæuus: et qui cum septuagenariã attigisset ætatem: præfecturam urbis tum agens, ex S.C. imperare iussus. Octogesimo die imperij prætorianorum militum seditione, & Iuliani scelere occisus est.

SALVIVS IVLIANVS.

p Ost eum Saluius Iulianus Remp. inuasit: uir nobilis & iure peritissimus: nepos Saluij Iuliani: qui sub diuo Adriano perpetuum composuit edictum. Victus à Seuero apud Miluium pontem, interfectus in palatio. Vixit mensibus septem postquam cœperat imperare.

SEPTIMIVS SEVERVS.

Hinc imperij Romani administrationẽ Septimus Seuerus accepit, oriũdus ex Africa prouincia Tripolitana, oppido Lepti: solus omnium & ante et postea ex Africa imperator fuit. Hic primum fisci aduocatus, mox militaris tribunus, per multa deinde ac uaria officia, atq; honores usq; ad administrationem totius Reip. peruenit. Pertinacem se appellari noluit, in honorem eius Pertinacis, qui à Iuliano fuit occisus. Parcus admodum fuit: natura sæuus: bella multa, & feliciter gessit. Pescennium Nigrum, qui in Aegypto et Syria rebellauerat, apud Cyzicum interfecit. Parthos uicit & Arabas interiores & Adyabenos. Arabas quoq; superauit, ut etiam prouinciã ibi faceret: iccirco Parthicus, Arabicus, & Adyabenicus dictus est. Multa toto orbe Romano reparauit. Sub eo etiã Clodius Albinus, qui in occidẽdo Pertinace, socius fuerat Iuliano, et Cæsarem se in Gallia fecit, uictusq; apud Lugdunum, & interfectus est. Seuerus tamen præter bellicam gloriam, etiam ciuilibus studijs clarus fuit, & literis doctus: philosophiæ scientiam ad plenũ adeptus. nouissimum bellum in Britania habuit: utq; receptas prouincias omni securitate muniret: uallum per XXXII passuum millia à mari ad mare deduxit. Decessit Eboraci admodum senex, imperij anno XII, mense III. & D. appellatus est. Nam filios duos successores reliquit, Bassia-

num & Getam. Sed Bassiano Antonini nomen a Senatu uoluit imponi. Itaq; dictus est M. Aurelius Antoninus, patriq; successit. Nam Geta hostis publicus iudicatus, confestim perijt.

Aurelius Antoninus Caracalla.

m Arcus igitur Aurelius Antoninus Bassianus, idemq; Caracalla, morũ fere paternorũ fuit, paulo asperior, et minax. Opus Romæ egregiũ fecit lauacri, quæ Antonianæ appellãtur. Nihil præterea memorabile. Impatientis libidinis fuit: ut qui nouercam suam Iuliam uxorẽ duxerit. Defunctus est in Osdroene apud Edessam, moliens aduersum Parthos expeditionem anno imperij VI, mense secundo: uix egressus ætatis quadragesimum tertium annum, funere publico elatus est.

OPILIVS MACRINVS

d Einde Opilius Macrinus, qui præf. præt. erat cũ filio Diadumeno facti imperatores, nihil memorabile ex tẽporis breuitate gesserunt. Nam imperium eorum duorum mensiũ & unius anni fuit. seditione militari ambo pariter occisi sunt.

Aurelius Antoninus Heliogabalus.

e Reatus est post hos Aurelius Antoninus. Hic Antonini Caracallæ filius putabatur: Sacerdos autẽ tẽpli Heliogabali erat. Is cũ Romã ingenti et mi-

litum & senatus expectatione uenisset: probris se omnibus contaminauit. Impudicissime uixit, et obscœnissime: biennioq; post et octo mensibus interfectus est tumultu militari, & cum eo mater Symiamyra.

ALEXANDER.

Successit huic Aurelianus Alexāder, ab exercitu Cæsar, a Senatu Augustus nominatus, iuuenis admodū. Susceptoq; aduersus Persas bello, Osdroenorum regem gloriosissime uicit. Militarē disciplinam seuerissime rexit. Quasdam tumultuantes legiones integras exauthorauit. Assessorem habuit, uel scrinij magistrum Vlpianum iuris conditorē. Romæ quoq; fauorabilis fuit. perijt in Gallia militari tumultu XIII imperij anno, & die octauo. In Mammeam matrem suam unice pius.

EVTROPII DE GESTIS ROMANORVM LIBER NONVS.

Maximini.

Post hunc Maximinus ex cōsortio militari, primus ad imperiū acces sit, sola militū uoluntate, cū nulla Senatus intercessisset authoritas: neq; ipse Senator esset. Is bello aduersus Germanos feliciter gesto, cū a militibus imperator eēt appellatus: a Pupieno Aqleiæ occisus est: deserētibus eū militibus suis, cū filio adhuc puero, cum quo imperauerat triennio & paucis diebus.

PVPIENVS ET BALBINVS.

p Ostea tres simul fuerunt Augusti, Pupienus, Balbinus, & Gordianus: duo superiores obscurissimo genere: Gordianus nobilis: quippe cuius pater senior Gordianus consensu militum cum proconsulatum Africæ gereret: Maximiano imperante, princeps fuisset electus. Itaq; cum Romam uenissent Balbinus & Pupienus, in palatio interfecti sunt: soli Gordiano imperio reseruato.

GORDIANVS.

g Ordianus admodũ puer, cum Tranquillá Romæ duxisset uxorem: Ianũ Geminum aperuit: & ad orientẽ profectus, Parthis bellũ intulit, qui iam moliebantur erumpere. Quod quidem mox feliciter gessit: prælijsq; ingentibus Persas afflixit. Rediens haud longe à Romanis finibus interfectus est fraude Philippi, qui post eum imperauit. Miles ei tumulum uigesimo milliario à Circesso, quod castrum nunc Romanorum est, Euphrati imminens ædificauit: Exequijs Romam reuexit: ipsum D. appellauit.

PHILIPPI.

p Hilippi duo, filius, ac pater, Gordiano occiso, imperium inuaserunt: atq; exercitu incolumi reducto, ad Italiam è Sy-

ria profecti sunt. His imperantibus, millesimus annus Romanæ urbis, ingenti ludorum apparatu & spectaculorũ celebratus est. Ambo deinde ab exercitu interfecti sunt: senior Philippus Veronæ: Romæ iunior. Annis quinq; imperauerunt: inter diuos tamen relati sunt. ex quibus iunior Philippus adeo seueri animi fuit, ut nullo cuiusquam cõmento ad ridendum solui potuerit: patremq; ludis secularibus petulantius cachinnantem, uultu auersato notauerit.

DECIVS.

p Ost hos Decius, è Pãnonia inferiori Bubaliæ natus, imperiũ sumpsit. bellũ ciuile, quod in Gallia motum fuerat, oppressit: filiũ suum Cæsarẽ fecit: Romæ lauacrum ædificauit. Cum biennio ipse & filius eius imperassent: uterq; in Barbarico bello interfecti sunt: è qbus senior gurgite paludis immersus est: ita ut nec cadauer eius potuerit inueniri: digno damnatus iudicio, qui persecutionem in christianos mouens: inter cæteros beatissimum Laurentium leuitam, & martyrem igne excoxit.

Gallus Hostilianus, & Volusianus.

m Ox impatores creati sunt Gallus Hostilianus, & Galli filius Volusianus. Sub his Aemilianus in Mœsia res nouas molitus est: ad quem opprimendũ cum ambo profecti essent, Interamnæ interfecti

ſunt, non completo biennio. Nihil omnino clarum geſſerunt. Sola peſtilentia morbis, atq; ægritudinibus notus eorum principatus fuit.

AEMILIANVS.

a Emilianus obſcuriſſime natus, obſcurius imperauit, ſiquidem maurus fuerat; ac tertio menſe extinctus eſt.

VALERIANVS.

h Inc Licinius Valerianus in Rhetia et Norico ſe agens, ab exercitu imperator, et mox Auguſtus eſt factus. Galienus quoq; Romæ à Senatu Cæſar eſt appellatus. Horũ imperiũ Romano nomini pnitioſum & pene exitiabile fuit: ita ut uel infelicitate principum, uel ignauia, Germani Rauennã uſq; uenirent. Valerianus in Meſopotamia bellum gerens, à Sapore Perſarũ rege ſuperatus eſt: Mox etiã captus, apud Parthos ignobili ſeruitute conſenuit. Nam quãdiu uixit, eiuſdem prouinciæ rex, incuruato eo, pedem eius ceruicibus imponens, ſolitus erat equum conſcendere.

GALIENVS.

g Alienus cũ adoleſcens factus eſſet Auguſtus, imperiũ primũ feliciter, mox cómode, ad ultimum pernitioſe geſſit. Nã iuuenis in Gallia & in Illyrico multa ſtrenue fecit, occiſo apud Murſiam Ingenuo,

qui purpuram sumpserat, et Trebelliano. diu placidus & quietus. Mox in omnem lasciuiam dissolutus, tenendæ Reip. habenas probrosa ignauia & desperatione laxauit. Alemanni exhaustis Gallijs in Italiam penetrauerunt. Dacia quæ à Traiano ultra Danubium fuerat adiecta, amissa est. Græcia, Macedonia, Pontus, Asia uastata per Gothos. Pãnonia à Sarmatis, Quadisq; populata est. Germani usq; ad Hispanias penetrauerunt. Parthi Mesopotamia occupata, Syriam sibi cœperunt uindicare: cum iam desperatis rebus, & deleto imperio Romano, Posthumius in Gallia obscurissime natus, purpurã sumpsit: et per annos decem ita imperauit: ut consumptas penè prouincias, ingenti uirtute, & moderatione reparauerit: qui seditione militum interfectus est: quod Maguntiacum, quia aduersum eum rebellauerat Lolliano res nouas moliente, diripiendam militibus tradere noluisset. post eum Marius uilissimus opifex purpurã accepit, & secundo die interfectus est. Victorinus postea Galliarum accepit imperium, uir strenuissimus. Sed cum nimiæ libidinis esset: & matrimonia aliena corrumperet: Agrippinæ occisus est, Authoriano quodam machinante dolum imperij sui anno secundo. Huic successit Tetricus Senator, qui Aquitaniam honore præsidis administrans, absens à militibus imperator electus est: & apud Burdegalam purpuram sumpsit. Seditiones multas militum pertulit. Sed dum hæc in Gallia agerentur: in oriente per Odenatum Persæ

uicti sunt, defensa Syria, recepta Mesopotamia usq; ad Ctesiphonem Odenatus penetrauit. Ita Galieno Remp. deserente, Romanum imperium in occidēte per Posthumium, per Odenatum in oriente seruatum est. Galienus interea fraude Aureoli ducis sui, Mediolani cum fratre Valeriano occisus est, imperij anno nono.

CLAVDIVS.

Claudius ei successit, à militibus electus, à Senatu appellatus Augustus. Hic Gotthos, Illyricū, Macedoniamq; uastantes, ingenti prælio uicit. Parcus uir, atq; modestus, et iusti tenax, atq; Reip. gerēdæ idoneus. Aduersus ducenta. m. Alamánorū haud procul à lacu Benaco, in sylua, quæ Lugana dicitur, dimicans, tantam multitudinem fudit: ut ægre pars dimidia superfuerit: qui tamen intra bienniū morbo perijt, et Diuus appellatus est. Senatus eum ingenti honore decorauit, scilicet ut in curia clypeus ipsi aureus, item in Capitolio statua aurea poneretur.

QVINTILIVS.

Quintilius post eum Claudij frater, consensu militum imperator electus est. Vnicæ uir moderationis & ciuilitatis: æquandus fratri uel præponēdus. consensu Senatus appellatus Augustus: septimodecimo imperij die occisus est.

Aurelianus

AVRELIANVS.

P Ost eum Aurelianus suscepit imperiũ Dacia Ripensi oriũdus, uir in bello potens, animi tamen immodici, & ad crudelitatem propensioris: quiq; Gotthos strenuissime uicit. haud dissimilis fuit magno Alexandro, seu Cæsari dictatori. Nã Romanã urbem triennio ab inuasoribus recepit. Cũ Alexãder annis tredecim per uictorias ingentes ad Indiã peruenerit: & C. Cæsar decimo subegerit Gallos aduersus ciues Romanos quadriẽnio cõgressus. Iste in Italia tribus prælijs uictor fuit, apud Placentiam iuxta flumen Metaurum, ac fanum Fortunæ, postremum in Ticinensibus campis. Huius tempore apud Dalmatas Septimius impator effectus, mox à suis obtruncatur. Iste primus apud Romanos diadema capiti innexuit: gemmisq;, et aurata omni ueste, quod adhuc ferè incognitum Romanis moribus, usus est. Hic muris ualidioribus, et laxioribus urbem sepsit. Templum Soli ædificauit: porcinæ carnis usum populo instituit. Superauit in Gallia Tetricũ, q à militibus imperator electus apud Catalaunios, ipso Tetrico prodẽte exercitum suum: Cuius assiduas seditiones ferre nõ poterat. Quin etiam per literas occultas Aurelianum, ita fuerat deprecatus, ut inter alia uersu Virgiliano uteretur

" Eripe me his inuicte malis, Quem Claudius correctorem Lucaniæ prouexit, aspergens hominem eleganti ioco sublimius habendum, aliquam Ita-

liæ partem, quam trans alpes regeret. Zenobiam quoq; occiso Odenato marito, qui occidentem tenebat: haud longe ab Antiochia non sine graui prælio cepit. Ingressusq; Romam nobilem triumphum quasi rector orientis, occidentisq; recepit præcedentibus currum Tetrico, & Zenobia. Hoc imperante etiam in urbe monetarij rebellauerunt, uitiatis pecunijs, & feliciſſimo rationali interfecto: quos Aurelianus uictos ultima crudelitate compescuit: plurimos nobiles capite damnauit. Sæuus, & sanguinarius, ac neceſſarius magis in quibusdã quàm in ullo amabilis imperator: Trux omni tempore, etiã filij sororis interfector: disciplinæ tamen militaris, & morum diſſolutorum magna ex parte corrector. Prouinciam Daciam, quam Traianus ultra Danubiũ fecerat: intermisit, uastato omni Illyrico & Mœsia, desperans eam poſſe retineri. Abductosq; Romanos ex urbibus, et agris Daciæ, in media Mœsia collocauit: appellauitq; eam Daciã, quæ nunc duas Mœsias diuidit: & est in dextera, Danubio in mari fluenti: cum antea fuerit in læua. Occiditur serui sui fraude: qui ad quosdã militares uiros amicos ipsius nomina pertulit annotata falsò, manum eius imitatus, tanquam Aurelianus ipsos pararet occidere. Itaq; ut præueniretur ab hisdem interfectus est in itineris medio, quod inter Constantinopolim & Heracliam est. Stratæ ueteris, et locus Cenophrurium appellatur. Mors tamen eius inulta non fuit. meruit quoq; inter diuos referri. Imperauit annos V. menses. VI.

TACITVS.

t Acitus post hunc suscepit imperium, uir egregie morigeratus, & Reip. gerendæ idoneus. Nihil tamen potuit ostendere, infra VI mensem imperij morte præuentus.

FLORIANVS.

f Lorianus, qui Tacito successerat: duobus mensibus & diebus XX. in imperio fuit, neq; quicquam dignum memoriæ egit.

PROBVS.

p Ost hunc Probus uir illustris gloria militari ad administrationem Reip. accessit. Gallias à Barbaris occupatas ingenti præliorum felicitate restituit. Quosdam imperiũ usurpare conatos scilicet Saturninum in oriente, Proculũ, & Bonossum Agrippinæ certaminibus oppressit. Vineas Gallos, & Pãnonios habere permisit. Opere militari Almã montem apud Syrmium, & Aureum apud Mœsiã superiorem uineis conseruit: & prouincialibus colendas dedit. Hic cum bella innumera gessisset: pace parta, dixit in breui milites bene necessarios nõ futuros. Vir acer, strenuus, iustus, & q Aurelianũ æquaret gloria militari: morũ tñ ciuilitate superet. Interfectus tñ est Syrmio tumultu militari in turre

ferrata. Imperauit annos VI. menses quatuor.

CARVS.

P Ost hunc Carus est factus Augustus Narbone natus in Gallia. Is confestim Carinum, & Numerianum Cæsares fecit, cum quibus regnauit duobus annis. Sed dum bellũ aduersum Sarmatas gerit, nuntiato Persarũ tumultu, ad orientẽ profectus, res contra Persas nobiles gessit: ipsos prælio fudit: Seleutiã, & Cthesiphontẽ urbes nobilissimas cepit. Et cum castra super Tigridem haberet: ictu diuini fulminis perijt. Numerianus quoq; filius eius, quẽ secum Cæsarem ad Persas duxerat, adolescens egregiæ indolis, cum oculorum dolore correptus in lecticula ueheretur, impulsore Apro, qui socer eius erat: per insidias occisus est. & cum dolo occultaretur ipsius mors, quousq; Aper inuadere posset imperium: fœtore cadaueris prodita est. Milites enim qui eum sequebantur: fœtore commoti deductis lecticulæ pallijs, post aliquot dies mortem eius notam habere potuerunt. Interea Carinus quem Cæsarem in Parthos proficiscens Carus in Illyrico, Gallia, Italia reliquerat, omnibus se sceleribus coinquinauit. plurimos innoxios fictis criminibus occidit: matrimonia nobilia corrupit. Condiscipulis quoq;, qui eum in auditorio uerbi fatigatione taxauerant: pernitiosus fuit: atq; omnibus bonis inuisus, nõ multo post pœnas dedit.

DIOCLETIANVS HERCVLIVS.

n Vm de Perſide uictor exercitus rediẽs, cum Carum Auguſtum fulmine, Numerianum Cæſarem inſidijs ꝑdidiſſet: Diocletianum imperatorẽ creauit Dalmatia oriundũ, uirũ obſcuriſſime natũ, adeo, ut à pleriſq; ſcribæ filius, à nõnullis Amulini ſenatoris libertinis fuiſſe credatur. Is primũ militibus in concione iurauit, Numerianum non ſuo dolo interfectum. Et cũ iuxta eũ Aper, ꝗ Numeriano inſidias fecerat, cõſtitiſſet: in conſpectu exercitus manu Diocletiani ꝑcuſſus eſt gladio. Poſtea Carinum omnium odio, et decertatione uiuentem, apud Murgũ ingenti prælio uicit, proditũ à ſe, exercitu ſuo, quẽ fortiorẽ habebat. Certe deſertũ inter Viminacium, atq; aureũ montẽ. ita rerũ Romanarũ potitus, cũ tumultum ruſtici in Gallia concitaſſent: & factioni ſuæ ſæuæ clarũ nomen imponerent: Duces autem haberent Amandũ, & Aelianũ ad ſubigendos eos Maximianũ Herculeũ Cæſarẽ miſit: ꝗ leuibus prælijs agreſtes domuit: & partẽ Galliæ reformauit. Per hæc tempora etiã Carauſius, ꝗ uiliſſime natus, in ſerenæ militiæ ordine famam egregiam fuerat conſecutus: cum apud Bononiam ꝑ tractum Belgicæ, & Armoricæ pacandũ mare accepiſſet: quod Franci, et Saxones infeſtabant: multis barbaris ſæpe captis, nec præda integra, aut prouincialibus reddita, aut imperatoribus miſſa, cũ ſuſpicio eſſe cœpiſſet, conſulto ab eo admitti Barbaros, ut tranſeuntes cum præda exciperet: atq; hac oc-

casione ditaret se, à Maximiano iussus occidi, purpuram sumpsit: & Britannias occupauit. Itaque cum per omnem orbem terrarum res turbatæ essent: & Carausius in Britanijs rebellaret: Achilleus in Aegypto Africam Quinquegentiani infestarent: Narseus orienti bellum inferret. Diocletianus Maximianum Herculeum ex Cæsare fecit Augustum, Constantium, & Maximianum Cæsares. Quorum Constantius per filiã, nepos Claudij traditur. Maximianum Galerium etiam ut affinitate coniungeret: Cõstantius priuignã Herculij Theodoram accepit: ex qua postea sex liberos Constantini fratres habuit. Galerius filiam Diocletiani Valeriam primus, Constantius habuit Helenam Constantini matrem, ambo uxores, quas habuerant: repudiare compulsi. Cum Carausio tamen, cum bella frustra tentata essent, contra uirum rei militaris peritissimum, ad postremũ pax conuenit. Eum post septennium Alectus socius eius occidit: atque ipse post eum Britãnias triennio tenuit. Qui ductu Asclepidoti præfecti prætorio est oppressus. Ita Britãniæ decimo anno receptæ. per idem tempus à Constantino Cæsare in Gallia pugnatum est circa Lingonas, die una aduersam, & secundam fortunam expertus est. Nam cum repente Barbaris ingruentibus intra ciuitatẽ esset coactus tam præcipiti necessitate, ut clausis portis, per murum funibus tolleretur: uix quinq; horis medijs aduentante exercitu sexaginta ferè millia Alemannorum cecidit. Maximianus quoq; Augustus bellum in Africa pro-

fligauit domitis Quinquegentianis, & ad pacem redactis. Diocletianus obsessum Alexandriæ Achilleum octauo ferè mense superauit, eumq; interfecit. uictoria acerbe usus est: totum Aegyptum grauibus proscriptionibus, cædibusq; fœdauit. Ea tamen occasione ordinauit prouide multa, et disposuit: quæ ad nostram ætatem manent. Galerius Maximanus primũ aduersus Narseum præliũ, et secundũ habuit inter Callinicum: Carrasq; congressus cum inconsulte magis quã ignaue dimicasset: admodum enim parua manu cum copiosissimo hoste commisit: pulsus igitur, et ad Diocletianum profectus, cũ ei in itinere occurrisset: tanta insolentia à Diocletiano fertur exceptus: ut p aliqua passuum millia purpuratus tradatur ad uehiculum cucurrisse. Moxq; p Illyricũ, Mœsiamq; contractis copijs rursus cum Narseo Ormusdæ et Saporis auo in Armenia maiori pugnauit successu ingenti: nec minore cõsilio simul et fortitudine. Quippe q etiã speculatoris munus cum altero aut tertio eqte suscepit. pulso Narseo castra eius diripuit: Vxores sorores, liberos cepit. Infinitã extrinsecus Persarũ nobilitatẽ, Gazam psicã copiosissimã, ipsum in ultimi regni solitudines egit. Quare ad Diocletianũ in Mesopotamia cum præsidijs tamen morantem ouans regressus ingenti honore susceptus est. Varia deinceps simul & uiritim bella gesserũt, Carpis et Basternis subactis, Sarmatis uictis: quarũ nationũ ingẽtes captiuorũ copias in Romanis finibus locauerũt. Diocletianus morigeratus, callide fuit: sagax præterea, et admodũ

subtilis ingenio, et q seueritatē suā aliena inuidia uellet implere. Diligentissimus tamen, & solertissimus princeps, et q imperio Romano primus regiæ cōsuetudinis formā magis, quā Romanæ libertatis inuexerit: adorariq; se iussit, cū ante eū cuncti salutarentur, ornamenta gemmarū uestibus, calciamentisq; addidit. Nam prius imperij insigne in chlamyde purpurea tātū erat, reliquaq; cōmunia. Herculius autē propalàm ferus, & inciuilis ingenij, asperitatē suā etiā uultus horrore significans. Hic naturæ suæ indulgēs Diocletiano in oibus, et sæuioribus cōsilijs obsecutus. Cū tamen ingrauescēte æuo parū se idoneū Diocletianus moderādo imperio esse sentiret: author Herculius fuit, ut in uitā priuatā concederent: et stationē tuendæ Reip. uiridioribus, iunioribusq; mādarent: cui ægre collega obtēperauit. Tamē uterq; uno die priuato habitu imperij insigne mutauit. Nicomediæ Diocletianus, Herculius Mediolani post triūphū inclytum, quem Romæ ex innumeris gentibus pompa ferculorū illustri, qua Narsei coniuges, sororesq; et liberi ante currū ducti sunt, gessit. Cōcesserūt tamen Salonam unus, alter in Lycaoniā. Diocletianus priuatus in uilla, quæ haud procul à Salonis est, præclaro otio senuit. Qui dū ab Herculio, atq; Galerio ad recipiendū imperiū rogaretur: tanq̄ pestem aliquā detestans, in hūc modū respōdit: " Vtinā Salonæ possetis " uisere olera nostris manibus instituta, profecto nūq̄ " istud tentandū iudicaretis. Vixit annos LXXIII: ex qbus cōmuni habitu propè nouē annis egit.

Morte absumptus est, ut satis patuit, p formidinem uolũtariã. Qui, cum à Constantino, atq; Licinio uocatus ad festa nuptiarum per senectam quo minus interesse ualeret: excusauisset se rescriptis minacibus acceptis, qbus increpabatur, quod Maxentio fauisset, ac Maximano faueret: suspectans necẽ dedecorosam, uenenũ dicitur hausisse, inusitata uirtute usus, ut solus omnium post conditum Romanũ imperium ex tanto fastigio sponte ad priuatæ uitæ statum, ciuilitatemq; remearet. Contigit igitur ei, quod nulli post natos homines, ut cum priuatus obijsset, inter diuos tamen referretur.

EVTROPII DE GESTIS ROMANORVM LIBER DECIMS.

Constantius.

His igitur abeuntibus in administrationem Reip. Constantius, & Galerius Augusti creati sunt: diuisusq; est inter eos ita Romanus orbis, ut Gallias, Italiam, Africam Constantius: Illiricum, Asiam, orientem Galerius obtineret: sumptis duobus Cæsaribus. Constantius tamen contentus dignitate Augusti, Italiæ, atq; Africæ administrandæ solicitudinem recusauit. Vir egregius & præstantissimæ ciuilitatis: diuitijs prouincialium, ac priuatorum stu-

dens, fisci commoda non admodum affectans, dicensq; melius publicas opes à priuatis haberi, quàm intra unum claustrum reseruari. Adeo autem cultus modici, ut feriatis diebus si amicis numerosioribus esset epulandum, priuatorum ei argento hostiatim petito triclinia sternerentur. Hic non modo amabilis, sed etiam uenerabilis Gallis fuit, præcipue quod Diocletiani suspectam prudẽtiam, et Maximani sanguinariã temeritatem imperio eius euaserant. Obijt in Britannia Eboraci, principatus anno XIII. atque inter diuos relatus est.
Galerius uir & probe moratus, & egregius in re militari cum Italiam quoq; sinente Constantio administrationi suæ accessisse sentiret: Cæsares duos creauit, uidelicet Maximianum, quem orienti præfecit, & Seuerum, cui Italiam dedit. Ipse in Illyrico commoratus est. Constantio mortuo, Cõstantinus ex obscuriori matrimonio eius filius in Britannia creatus est imperator: & in locũ patris exoptatissimus moderator accessit. Romæ interea prætoriani excitato tumultu Maxentium Herculij filium, qui haud procul ab urbe in uilla publica morabatur: Augustum nuncupauerunt: quo nuntio Maximinus Herculius ad spem erectus resumendi fastigij, quod inuitus amiserat: Romam aduolauit è Lucania: quam sedem priuatus elegerat in agris amœnissimis consenescens. Diocletianumq; etiam per literas adhortatus est, ut depositam resumeret potestatem: quas ille irritas habuit. Sed aduersum motum prætorianorum, atq; Maxentij, Seuerus Cæsar Ro

mam missus à Galerio cũ exercitu uenit: obsidés'q; urbẽ militum suorum scelere confossus est. Auctæ Maxentio opes, confirmatum'q; imperium. Seuerus fugiens Rauennæ interfectus est. Herculius tamen Maximianus post hæc in concione exercituũ filium Maxentium denudare conatus seditionem, & conuitia militum tulit. Inde ad Gallias profectus est, dolo composito tanquam à filio esset expulsus, ut Constantino genero iungeretur. Moliens tamen Constantinum reperta occasione interficere, qui in Gallijs & militum, & prouincialium ingenti iam fauore regnabat, cæsis Francis, atq; Alemannis, captis'q; eorum regibus, quos etiam bestijs, cum magnificum spectaculũ innumeris parasset, obiecit, detectis insidijs per Faustam filiam, quæ dolum uiro nuntiauerat: profugit Herculius Massiliã, ibiq; oppressus (Ex ea enim nauigare ad filium præparabat) pœnas dedit infaustissimi exitij: Vir ad oẽm asperitatem, sæuitiam'q; procliuus, infidus, incommodus, ciuilitatis penitus expers.

Constantinus, & Licinius Aug.

P Er hæc tẽpora à Galerio Licinius imperator est factus, Dacia oriũdus, notus ei antiqua consuetudine, & in bello, quod aduersum Narseum gesserat: laboribus strenuus, & officijs acceptus. Mors Galerium confestim secuta est. Respublica tum ab his quatuor imperatoribus tenebatur, Cõstantino Ma-

xentio filijs Augustorum Licinio & Maximiano nouis hominibus. Quinto tamen Constantinus imperij sui anno bellum aduersum Maxentium ciuile commouit. Copias eius multis prælijs fudit. Ipsum postremo Romæ aduersus nobiles omnibus exitijs sæuientem apud pontem miluium uicit: Italiáq; est potitus. Maxentium suppositum ferunt arte muliebri tenere mariti animum laborantis auspicio gratissimi partus cœpti à puero. Nó multo post deinceps in Orientem quoq; aduersus Liciniũ Maximianus res nouas molitus, uicinum exitiũ fortuita apud Tarsum morte præuenit. Constantinus tamen uir ingens, et omnia efficere nitens, quæ animo præparasset: simul principatum totius orbis affectans Licinio bellum intulit: quamuis necessitudo illi, & affinitas cum eo esset. Nã soror eius Cõstantia nupta Licinio erat. Ac primo eum in Pannonia, secundo ingenti apparatu bellum apud Cibalias instruẽtem, repẽtinus oppressit: omniq; Dardania, Mœsia, Macedonia potitus, numerosas prouincias occupauit. Varia deinceps inter eos bella, et pax reconciliata, ruptáq; est. Postremo Licinius nauali & terrestri prælio uictus, apud Nicomediam se dedidit: & contra religionem sacramenti Thessalonicæ priuatus occisus est. Hic Licinius annum dominationis ferè post quintumdecimum uitæ proxime sexagesimũ occiditur, auaritiæ cupidine omnium pessimus, neq; alienus à Luxu uenereo: asper admodum haud mediocriter impatiens: infestus literis, quas propter inscitiam immodicam uirus, ac

pestem publicam nominabat, præcipue forensem industriã. Agraribus planè, ac rusticantibus, quod ab eo genere ortus, alitusq; erat, satis utilis, ac militiæ custos ad ueterum instituta seuerissimus. Spadonum, & aulicorum omnium uehemens domitor, tineas, soricesq; palatij eos appellans. Eo tempore res Romana sub uno Augusto, et tribus Cæsaribus, quod nunquam aliâs, fuit: cum liberi Constantini Galliæ, orienti, Italiæq; præessent. Verum insolentia rerum secundarum, aliquantulum Constantinum ex illa fauorabilis animi docilitate mutauit: primum necessitudine persecutus egregiũ uirum, et sororis filium commodæ indolis iuuenẽ interfecit. Mox uxorem, post numerosos amicos, Vir primo imperij tempore optimis principibus, ultimo medijs comparãdus. Innumeræ in eo animi, corporisq; uirtutes claruerunt. Militaris gloriæ appetentissimus, fortuna in bellis prospera fuit. Verũ ita, ut non superaret industriam. Nam etiam Gotthos post ciuile bellum uarie profligauit: pace his ad postremum data: ingentemq; apud Barbaras gentes memoriæ gratiam collocauit: ciuilibus artibus & studijs liberalibus deditus, affectator iustitiæ, & amoris: quem omnino sibi & liberalitate & docilitate quæsiuit. Sicut in nonnullos amicos dubius, ita in reliquos egregius: nihil occasionum prætermittens, quo opulentiores, clarioresq; eos præstaret. Multas leges rogauit: quasdam ex bono, et æquo, pluresq; superfluas, nonnullas seueras. Primusq; urbem nominis sui ad tantum fastigiũ uehere mo-

litus est: ut Romæ æmulam faceret. Bellum aduersus Parthos moliens, qui iam Mesopotamiam fatigabant: uno & trigesimo anno imperij, ætatis sexto & sexagesimo Nicomediæ in uilla publica obijt. Denuntiata mors eius etiam per crinitam stellã, quæ inusitatæ magnitudinis aliquandiu fulsit. Eam Græci κομήτην uocant: atque inter diuos meruit referri.

Constantius, Constantinus, & Constans.

i S successores filios tres reliquit: atque unũ fratris filiũ. Verum Dalmatius Cæsar prosperrima indole, neq; patruo absimilis: haud multo post oppressus est facinore militari, et Constantio patruele suo sinente potius quàm iubẽte. Constantinũ porrò bellũ fratri inferentem, & apud Aquileiam inconsultius præliũ aggressum Constantij duces interemerunt. Ita Resp. ad duos Augustos redacta est. Constantij imperium strenuũ aliquãdiu, et iustũ fuit. Mox cum & ualetudine improspera, & amicis prauioribus uteretur: ad grauia uitia conuersus cum intolerabilis prouincialibus, militibus iniucundus esset: factione Maxentij occisus est. Obijt haud longe ab Hispanis, in castro, cui Helene nomẽ est, anno imperij septimodecimo, ætatis trigesimo, per omne tẽpus sine graui crudelitate terribilis. Diuersa Constantis fortuna fuit, à Persis enim multa, & grauia perpessus, sæpe captis oppidis, obsessis

urbibus, cæsis exercitibus: nullumq; ei contra Saporem regem Persarũ prosperum bellum fuit, nisi quod apud Singarum haud dubiam uictoriam ferocia militum amisit: qui pugnam seditiose, et stolide cõtra rationem belli, die iam præcipiti poposcerunt. Post Constantis necem Maxentio Italiã, Africam, Gallias obtinente, etiã Illyricum nouas res habuit Vetranione ad imperium consensu militum electo: quem grandæuum iam, & cunctis amabilem diuturnitate, & felicitate militiæ ad tuendum Illyricum principem creauerunt, uirum probum, & morum ueterum, ac iucundæ ciuilitatis, sed omnium liberalium artium expertem, adeo ut nec elementa quidem primarum literarũ nisi grandæuus, & imperator acceperit. Sed à Constantino, qui ad ultionem fraternæ necis bellum ciuile commouerat: abrogatum est Vetranioni imperium: qui nouo, inusitatoq; more consensu militum deponere insigne compulsus est. Romæ quoq; tumultus fuit, Nepotiano Constantini sororis filio per gladiatoriam manum imperium uindicante, qui sæuis exordijs dignum exitium nactus est. Vigesimo enim atq; octauo die à Maxentianis ducibus oppressus pœnas dedit. Caput eius pilo per urbem circumlatum est. grauissimæ proscriptiones, & nobilium cædes fuerunt. Non multo post Maxentius apud Mursam profligatus acie est, ac penè captus. Ingentes Romani imperij uires ea dimicatione consumptæ sunt, ad quælibet bella externa idoneæ: quæ multum triumphorum possent,

ſecuritatiſq́; conferre. Morienti mox Conſtantino, Cæſar eſt datus patrui filius Gallus: Maxentiuſq́; diuerſis prælijs uictus urm uitæ ſuæ apud Lugdunū attulit imperij anno tertio, menſe ſeptimo. Frater quoq; eius Senonis, quem ad tuendas Gallias Cæſarem emiſerat. Per hæc tempora etiam à Conſtantio multis inciuilibus geſtis Gallus Cæſar occiſus eſt: uir natura ferox & ad tyrannidem pronior, ſi ſuo iure imperare licuiſſet. Siluanus quoq; in Gallia res nouas molitus, ante diem trigeſimum & ipſe extinctus eſt.

CONSTANTIVS.

Olus in imperio Romano eo tēpore Cōſtantius princeps et Auguſtus fuit. Mox Iulianum Cæſarē ad Gallias miſit patruelem ſuū Galli fratrē, tradita in matrimonium ſorore: cū multa oppida Barbari expugnaſſent: alia obſiderent: ubiq; fœda uaſtitas erat: Romanumq́; imperiū dubia iam calamitate nutaret: à quo modicis copijs apud Argentoratum Galliæ urbem, ingentes Alemanorū copiæ extinctæ ſunt. Rex nobiliſſimus captus: Galliæ reſtitutæ. Multa poſtea per eundem Iulianum egregia aduerſum Barbaros geſta ſunt. Submotiq́; ultra Rhenum Germani, & finibus ſuis Romanum imperium reſtitutum. Neq; multo poſt, cum Germani etiam exercitus à Galliarum præſidio tollerentur, conſenſu militum Iulianus factus eſt Auguſtus: interiectoq́;

stus: interiectoq; anno ad Illyricum obtinendum profectus est, Constantio parthicis prælijs occupato, qui rebus cognitis, ad bellum ciuile conuersus, in itinere obijt inter Ciliciã, Cappadociãq;, anno imperij octauo & trigesimo, ætatis quinto et quadragesimo: meruitq; inter diuos referri. Vir egregiæ tranquillitatis, placidus nimium, amicis, & familiaribus credens. Mox etiam uxoribus deditior, qui tamen primis iperij annis ingenti se modestia egerit: familiarium etiam locupletator, neq; inhonoratos sinens, quorũ laboriosa expertus fuisset officia. Ad seueritatem tamen propensior, si suspicio imperij moueretur: mitis aliãs, & cuius in ciuilibus magis, quàm in externis bellis sit laudanda fortuna.

IVLIANVS.

hinc Iulianus rerum potitus est, ingentiq; apparatu Parthis intulit bellum: Cui expeditioni ego quoq; interfui. Aliquot oppida, et castella Persarum in deditionem accepit: uel ui oppugnauit: Assyriamq; populatus castra apud Ctesiphontem statiua aliquãdiu habuit. Remeansq; uictor, dum se inconsultus prælijs inserit: hostili manu interfectus est sexto. Cal. Iulij. Imperij anno septimo, ætatis altero et trigesimo, atq; inter diuos relatus est. Vir egregius & Remp. insigniter moderaturus: si per fata licuisset: liberalibus disciplinis apprime eruditus, græcis doctior, atq; adeo ut latina eruditione nequaquam cum græca scientia conueniret. Facũdia

ingenti, & prompta, memoriæ tenacissimæ, atque amplissimæ, in quibusdam philosopho propior. In amicos liberalis, sed minus diligens, quàm principem decuit. Fuerũt enim nõnulli, qui uulnera gloriæ eius inferrent. In prouinciales iustissimus, & tributorũ quatenus fieri posset, oppressor. Ciuilis in cunctos, mediocrem habens ærarij curam. Gloriæ auidus, ac per eam animi plerunq; immodici. Nimius religionis christianæ insectator, perinde tamen ut cruore abstineret: Marco Antonio non absimilis, quem etiam æmulari studebat.

IOVINIANVS.

i

Ouinianus genitus patre Varroniano incola agri Singidonensis prouinciæ Pãnoniæ. eius patri, cum liberos crebro amitteret: præceptum in somnio est, eum, qui iam instante uxoris partu edendus foret: diceret Iouinianum. Hic fuit insignis corpore, lætus ingenio, literarum studiosus. ad obtinendum imperium consensu exercitus lectus est, cõmendatione patris militibus, quàm sua notior, qui iam turbatis rebus exercitu quoq; inopia laborante, uno à Persis, atq; altero prælio uictus, pacem cum Sapore necessariam quidem, sed ignobilem fecit: mutatis finibus, ac nonnulla imperij Romani parte tradita, quod ante eum annis CCC & uiginti duobus ferè, ex quo Romanum imperium conditum erat nunquam accidit: quin etiã legiones nostræ, ita ut

apud Caudium per Pontium Telesinũ, et in Hispa
nia apud Numantiam, & in Numidia sub iugum
missæ sunt: ut nihil tamen finium traderetur: &
pacis conditio non penitus reprehendenda foret.
Ipsi fœderis necessitate, tum cum integrum fuit,
multa reuoluisset. Sicut à Romanis omnibus his
bellis, quæcunq; memoraui, factum est. Nã Samniti
bus, & Numantinis, et Numidis confestim bella il-
lata sunt: neque pax rata fuit. sed dum æmulum
imperij ueretur, intra orientem residens gloriæ pa
rum consuluit. Itaq; iter ingressus, atq; Illyricum
petens in Galatiæ finibus repentina morte obijt,
Vir aliâs neque iners, neque imprudens. Multi
exanimatum opinantur nimia edulitate, inter cœ-
nandum enim nimis epulis indulserat. Alij odo-
re cubiculi, quod ex recenti tectorio calcis graue
quiescentibus erat. Quidã nimietate prunarum,
quas graui frigore adoleri multas iusserat. Deces-
sit imperij mense septimo, quartodecimo Calen.
Martias: ætatis, ut qui plurimum, uel minimũ tra
dunt, tertio et trigesimo anno: ac benignitate prin
cipum, qui ei successerunt, inter diuos relatus est.
Nam et ciuilitate propria & natura admodum li-
beralis fuit. Is status erat Romanæ rei Iouiniano
eodẽ, & Varroniano COSS. anno urbis conditæ
millesimo centesimo nono et decimo. Quia autẽ ad
inclytos principes, uenerãdosq; peruẽtum est: inte-
rim operi modũ dabimus. Nã reliqua stylo maiore
adijcienda sunt, quæ nunc nõ tam prætermittimus,
q̃ ad maiorem scribendi diligentiam reseruamus.

PAVLI DIACONI DE GESTIS ROMANORVM LIBER VNDECIMVS AD EVTROPII HISTORIAM ADDITVS.

Valentinianus, & Valens Aug.

a Nno ab urbe cõdita millesimo centesimo nonodecimo, Valẽtinianus trigesimus octauus è Pãnonia Cibaliensi editus, cum esset tribunus scutariorum apud Niceam Augustus appellatus, fratrem Valentem Constantinopoli in cõmunionem regni assumpsit. Huius pater Gratianus mediocri stirpe ortus, apud Cibalas Funarius appellatus est, eo quod uenalitium funem portanti quinq; milites nequerũt extorquere. Eo merito adscitus in militiam usq; ad præfecturæ prætorianæ potentiam conscendit. Ob cuius apud milites commendationem, Valentiniano imperium resistenti illatũ est. Qui cum sub Iuliano Augusto christianitatis integram fidem gereret: cum, ut dictum est, scutariorũ tribunus esset, iussus ab imperatore sacrilego aut immolare idolis, aut militia excedere: sponte discessit. nec mora, Iuliano interfecto, Iouinianoq; mortuo Valẽtinianus, qui pro nomine Christi amiserat tribunatum: in locum persecutoris sui accepit imperium. Qui cum iam anno tertio imperij, cum Valente fratre ageret, Gratianum filium, nec dum bene puberẽ,

hortatu socrus, et uxoris Augustum creauit. Eodem ãno apud Atrebatas uera lana de nubibus pluuiæ mista defluxit. Constantinopoli grando miræ magnitudinis decidens nonnullos hominum extinxit. Procopius apud Constantinopolim his diebus tyrãnidem inuadens apud Phrygiam salutarem extinctus est. plurimiq; eius partis cæsi, atq; proscripti sunt. Per hæc tempora terræmotus per totum orbẽ factus est. Ita mare litus egressum est, ut Siciliæ, multarumq; insularũ urbes concußæ, & subrutæ innumerabiles fermè populos ruinis oppresserunt. Valẽs interea ab Eudoxio arrianæ hæreseos episcopo baptizatus in sæuissimam hæresim delapsus est: conatusq; catholicos persequi: sed fratris authoritate cõpressus est. Ea tẽpestate Athanaricus rex Gothorum christianos in gente sua crudelissime persequitur: & ad coronam martyrij sublimauit. Valentinianus Saxones gentem in oceani litoribus, et paludibus inuijs sitam uirtute, atque agilitate terribilem, in Romanos fines eruptionem meditantẽ, in Francorum finibus oppressit. Burgundionũ quoq; plus, quàm LXXX millia armatorum ripæ Rheni fluminis insederant: qui tamen non multo post tẽpore christiani effecti sunt. Valentinus inter hæc in Britannia ante quàm tyrannidẽ inuaderet: oppressus est. Valentinianus anno imperij sui undecimo, cum Sarmatæ sese per Pannonias diffudissent: eosq; uastarent: bellum in eos parans, dum apud Brigionem oppidum Quadorum legationi responderet: anno eius quinto et quinquagesimo subita ef-

fusione sanguinis, quae graece ἀπόπληξις uocatur, uoce amissa, sensu integer expirauit. quod quidem intemperantia cibi, ac saturitate, qua artus diffuderat, accidisse plures detulerunt. Fuit autem imperator egregius, uultu decẽs, solerti ingenio, animo grauis, moribus Aureliano simlis, sermone cultissimus, quãquam esset ad loquendũ parcus, seuerus, uehemens, infestus uitijs, maxime auaritiae. seueritatem eius tamen nimiam, & parcitatem, qdã crudelitatem, & auaritiam interpretabantur. Acer in ijs, quae memoraturus sum: Adrianoq; proximus probatur, pingere uenustissime pronus: multa meminisse: arma noua meditari: fingere cera, seu limo simulachra: prudenter uti locis, temporibus, sermone. Atq;, ut breuiter concludam, si ei infidis hominibus, quibus sese quasi fidissimis & prudentissimis dederat, carere, aut probatis uti licuisset, perfectus haud dubie princeps enituisset.

VALENS SOLVS.

Anno ab urbe condita millesimo centesimo uigesimo octauo Valens trigesimus nonus imperiũ orientis quatuor annis, Valentiniano mortuo tenuit: Gratiano Valentiniani filio, in occidẽtali parte regnante, qui sibi Valentinianum fratrem paruulum admodum socium creauit imperij. Hic enim Valentinianus dudum laudante uxore sua pulchritudinem Iustinae sibi eã sociauit in matrimonio: legesq;

propter illam concessit: ut omnes, qui uoluissent, impune bina matrimonia susciperent. Nam diu populosas fore gentes, q̃a hoc apud eas solẽne est. Accepta ergo, ut diximus, Valentinianus Iustina, edidit ex ipsa quatuor filios, Valẽtinianum, quem sibi, ut præmisimus, Gratianus sociauit in regno: & Gratam, Iustamq́;, & Gallam. Valens igitur impietatem, quam dudum meditatus fuerat, operibus explens lege data, ut monachi militarent: nolentes ꝑ tribunos, & milites fustibus iussit interfici. Quorũ innumeram multitudinẽ ꝑ uastas tunc Aegypti solitudines diffusam constat, præcipue quæ apud Nitriam martyrij consecuta est palmã: ac ꝑ singulas ubiq; prouincias aduersus catholicas ecclesias, & rectæ fidei populos diuersa sunt illata incommoda. Interea in Africæ partibus Thirmus sese excitatis Maurorũ gentibus regem constituens Africã, Mauritaniamq́; uastauit. Contra quẽ Theodosius Theodosij, qui post imperio præfuit: pater à Valentiniano missus effusas Maurorum gentes multis prælijs fregit. Ipsum quoque Thirmum afflictum, et oppressum ad mortem coëgit. Qui postea quam experimentissima prouidentia Africam composuisset: stimulante inuidia iussus à Valente interfici apud Carthaginem baptizari in remissionem peccatorũ præoptauit. Ac demum gloriosa morte occumbens percussori iugulum ultro præbuit. Ea tempestate gens Hunnorum diu inaccessis seclusa montibus repentina rabie percita exarsit in Gotthos: eosq; conturbatos ab antiquis sedibus expulit. Gotthĩ

transito Danubio fugientes à Valente sine ulla fœderis pactione suscepti sunt. Deinde propter intolerabilem auaritiã Maximi ducis fame compulsi in arma surgentes, uicto Valẽtis exercitu sese p Thracias infudere omnia cædibus, incendijsq; uastantes. Quibus cognitis, Valens Antiochia egressus, cũ aduersum Gotthos exercitum aptaret: sera peccati pœnitentia stimulatus episcopos, cæterosq; sanctos reuocari de exilijs imperauit. Deniq; lachrymabili cum Gotthis bello commisso, ad primum Gotthorũ impetum perturbatæ equum Romanorum turmæ nudatos pedites deseruere. Qui mox equitatu hostium septi, ac sagittarũ nubibus obruti, insuper cũ amentes metu huc, illucq; fugitarent, funditus interiere. Ipse imperator cum sagitta saucius, uersusq; in fugam ob dolorẽ nimium sæpe equo laberetur: atque in uilissimam casulam deportatus esset: superuenientibus Gotthis, igneq; supposito concrematus est. Deniq; petentibus Gotthis, ut eis episcopos mitteret: à quibus fidei rudimenta susciperent: Valens doctores ad eos Arriani dogmatis misit: sicq; uniuersa illa gens effecta est arriana. Iusto itaq; dei iudicio ab illis igne crematus est: quos ipse perfidiæ succenderat igne. Gotthi uero imperatore occiso, iam securi ad urbem properant Cõstantinopolitanam, ubi adhuc Dominica Augusta Valentis uxor multas pecunias plebi largita, ab urbis uastatione hostes submouit: regnumq; cognatis fideliter, uiriliterq; seruauit.

GRATIANVS

Nno ab urbe condita millesimo centesi
a mo. XXXII. Gratianus quadrage
simus ab Augusto post mortem Valen
tis sex annis imperiũ tenuit: quamuis iandudum ante cum patruo Valente, & cum Valentiniano fratre regnaret. Igitur Gratianus admodum iuuenis cum inæstimabilem multitudinem hostium Romanis infusam finibus cerneret: fretus Christi potentia longe impari militum numero sese in hostem dedit. Et continuo apud Argentariã oppidum Galliarum formidolosissimum bellum incredibili felicitate confecit. Nam plus q̃ XXXm. Alemannorum minimo Romanorum detrimento, in prælio interfecta narrantur: hoc deniq; ei recta fidei cultura tribuit. nam cum usq; ad id tempus Italia arrianæ perfidiæ morbo langueret: post Auxentij seram mortem, cum Ambrosius ex pagano iudice subito apud Mediolanum diuino nutu episcopus fuisset ex cunctis electus: moxq; catholico baptismate tinctus præsul esset ordinatus: cumq; pro fide catholica libros Gratiano imperatori porrexisset: ac reuerentia, qua debuerat, susceptus esset: uniuersa statim ad rectam fidẽ Italia repullulauit. Eo tẽpore in Gallijs apud Turonos multis beatissimus Martinus florebat uirtutibus. totoq; orbe doctrinis & scientia clarus apud Bethleem ciuitatem Palæstinæ situs radiabat Hieronymus. Porrò Gratianus, cum animaduertisset Thraciam

Daciamq́; tanquam genitales terras possidentibus Gotthis, Triballisq́;, atq; omni pernicie atrocioribus Hunnis, & Alanis extremum Romano nomini periculum instare. Eadem prouisione, qua quondam legerat Nerua Hispanum uirum Traianũ, per quem Resp. reparata est, accitum & ipse nihilo minus æque ab Hispania Theodosium fauentibus cunctis apud Syrmium purpuram induit ætatis annum tertium & trigesimum agentem, orientisq́;, & Thraciæ simul imperio præfecit. Itaque Theodosius afflictam Remp. ira dei, reparandam credidit misericordia dei omnem fiduciam sui ad opem Christi referens. Maximas illas Scythicas gẽtes formidatas cunctis maioribus, & Alexandro quoq; illi magno euitatas, ac tunc extincto Romano exercitu, Romanis equis, armisq́; structissimas, hoc est Alanos, Hunnos, & Gotthos incunctanter aggressus, magnis, multisq́; prælijs uicit. Vrbẽ Constantinopolim uictor intrauit: & ne paruam ipsam Romani exercitus manum assidue bellando deterreret: extemplo fœdus, cum Athanarico rege Gotthorum percussit. Athanaricus Constantinopolim ad Theodosium uenit: quem ille mira animi iucunditate, & affectione recæpit. Deniq; cum urbem Athanaricus intrasset: & tam ædificia ciuitatis quàm exornati quasi ad diem festum populi frquentiam cerneret: ac per singula mente inhæreret: cumq́; deincæps imperatoris regiam ingressus, obsequia, officiaq́; diuersa conspiceret: sine dubio inqt, Deus terrenus est imperator: contra quẽ

quicunq; manus leuare nisus fuerit , ipse sui sanguinis reus existit. Nec mora tamen superueniente ualetudine rebus humanis excessit. Cuius exequias imperator ipse præcedens digne eum tradidit sepulturæ. Ac uniuersæ Gotthorum gentes rege defuncto aspicientes uirtutem, benignitatemq; imperatoris Theodosij Romano sese imperatori dediderunt. In hisdem etiam diebus Parthi, cæteræq; Barbaræ natiões Romano prius nomini inimicæ ultro Constantinopolim ad Theodosium misere legatos, pacemq; supplices poposcerunt: factumq; cũ eis fœdus est . Interea cum Theodosius in ciuitate subactis Barbarorum gentibus, Thracias tandem ab hostibus liberas reddidisset : & Arcadium filium suum consortem fecisset imperij: Maximus uir quidem strenuus, & probus, atque Augusto dignus, nisi contra sacramenti fidem per tyrãnidem emersisset : in Britannia inuitus ab exercitu imperator creatus in Galliam transijt. At uero Gratianus, dum exercitus negligeret: & paucos ex Alanis, quos ingenti auro ad se transtulerat: ueteri, ac Romano militi anteferret : adeoq; Barbarorum comitatu , & propè amicitia capitur: ut nonnunquam eodem habitu iter faceret, odia contra se militum excitauit . Maximus ergo ab infensis Gratiani legionibus exceptus, eundem subita incussione perterritum in Italiam transire meditantem dolis circumuentum interfecit ætatis nouem & uiginti annos habentem . Fratremq; eius Valentinianum Augustum etiã expu-

lit. Valentinianus in orientem refugiens à Theodosio paterna pietate susceptus est. Fuit autem Gratianus literis haud mediocriter institutus. Carmen facere probatus: ornate loqui: explicare controuersias rhetorum more. nihil aliud die, noctuq; agere quàm spiculis meditari: summæq; uoluptatis, diuinæq; artis credere destinata ferire: parcus cibi: somniq; ac libidinis uictor: cunctisq; fuisset plenus bonis: si ad cognoscendam Reip. gerendæ scientiã animum intendisset: à qua propè alienus non modo uoluntate, sed etiam exercitio fuit.

PAVLI DIACONI DE GESTIS ROMANORVM LIBER DVODECIMVS.

Theodosius.

Anno ab urbe cõdita millesimo centesimo trigesimo octauo Theodosius genitus patre Theodosio, matre Termantia quadragesimus primus imperator interfecto per Maximum Gratiano, imperium Romani orbis obtinuit solus: mansitq; in eo annis XI. cum iam in orientis partibus sex annis Gratiano uiuente regnasset. Itaq; iustis causis ad bellum ciuile permotus cum è duobus augustis fratribus, unius interfecti ultionem, alterius restitutionem procuraret, sese aduersum Maximum tyrannum sola fide

maior (nam longe minor uniuersi apparatus bellica comparatione) proripuit. Aquileiæ tunc Maximus insederat: Andragatius comes eius summam belli administrabat. Qui cum largissimus militum copijs astuto consilio omnes Alpium, et fluminum aditus communisset: dum nauali expeditione incautum hostem præuenire parat: & obruere, sponte insuper eadem, quæ obstruxerat, claustra deseruit. Ita Theodosius nemine sentiente alpes intrauit: atque Aquileiam improuisus adueniens, magnum hostem Maximum, ac trucem, et ab immanissimis quoq; Germanorum gentibus tributa, ac dispendia solo terrore nominis exigentem, sine controuersia clausit, cepit, occidit. Hanc Maximi perditionem beatus Martinus ante prædixit. Valentinianus recepto Italiæ potitus imperio est. Andragatius comes cognita Maximini nece, præcipitem se se è naui in undas dedit, ac suffocatus est. Theodosius incruentam uictoriam deo procurante suscepit. Victorem quoq; Maximi filium, quem imperatorem pater Gallis infantili ætate reliquerat, extinxit. Valentinianus iunior, cum in Gallias transijsset: ibiq; tranquille Remp. ageret: apud Viennam dolo Arbogastis comitis sui strangulatus: atq; ut uoluntariam sibi consciuisse mortem putaretur: laqueo suspensus est. quo extincto Arbogastes tyrãnum creauit Eugenium, eligens hominem, cui titulum imperatoris imponeret, ipse acturus imperiũ. Vir Barbarus, animo, consilio, manu, audacia, potentiaq; nimus contraxit undiq; innumeras, in

uictasq́; copias, uel Romanorum præsidijs, uel auxilijs Barbarorum: alijs potestate, alijs cognatione subnixus. Deniq; extabat genere Francus: cultorq́; sordidissimus idolorum. Igitur Eugenius, atq; Arbogastes cum instructa acie Alpium transitus tenerent: Theodosius expers cibi, ac somni orationi incumbens, totam noctem peruigil exegit: cum tamen se esse destitutum à suis sciret: ab hostibus circunseptum nesciret: fiducialiter arma corripiens: signo'q; crucis signum prælio dedit: ac se in bellum, etiam si nemo sequeretur, uictor futurus immisit. Nam consultus Ioannes Anachoreta eum uictorē spoponderat. Quem cum Arbitio hostilium partiū comes ignarum circumpositis excepisset insidijs: conuersus mox ad reuerentiam Augusti, eum non solum periculo liberauit, uerum etiam auxilio instruxit. Cumq́; ad congressionem uentum esset: uehemens turbo uentorū à parte Theodosij in ora hostium ruit: qui ab eius parte spicula missa ualenter hosti infigeret: & hostili manu missa repelleret. Nec mora parua suorū data strage uictori se Theodosio hostilis exercitus prostrauit. Eugenius captus, atq; interfectus est. Arbogastes sua se manu percussit. præmiserat nanq; prius Theodosius decem millia armatorum Gotthorum, quæ ab Arbogaste comite funditus deleta sunt. Quos utiq; Theodosio perdidisse magis lucrum q̄ detrimentum fuit. Ad cuius laudem ob insignem uictoriam poëta quidā eximius, sed infidelis inter cætera hos uersiculos cecinit.

" O nimium dilecte deo tibi militat æther:
" Et coniurati ueniunt ad classica uenti.

Huic ferunt somnio nomen parentes monitos sacrauisse: quod in latinum à deo datum potest intelligi. De hoc etiã oraculo in Asia diuulgatum est. Eum Valenti successurum: cuius nomen. θ. & . o. atq;. d. literis intiaretur. Qua cognitione principij deceptus Theodorus, cum sibi imperium deberi præsumeret: scelestæ cupidinis supplicia persoluit. Fuit autem Theodosius propagator Reip. atq; defensor eximius, moribus, et corpore Traiano similis: quãtum scripta ueterum & picturæ docent: à quo et originem traxit. Sic eminens status, membra eadẽ, par cæsaries, os simile absq; eo, quod illi aliquantulum uellendo, steriles genæ, neq; tamen ingentes oculi erant. nescio an tanta gratia, tantusq; flos in facie, seu tanta dignitas in incessu fuisset. Mens uero prorsus similis: adeo ut nihil dici queat: quod non ex libris eius in istum uideatur transferri: Clemens animus, misericors, communis, solo habitu differre se à cæteris putãs. In omnes honorificus. Verũ effusius in bonos, simplicia ingenia æque diligere, erudita mirari, sed innoxia. largiri magno animo magna: amare ciues uel priuato contubernio cognitos, eosq; honoribus, pecunia, beneficijs cæteris munerari, præsertim quorũ erga se uelut patrem aspero casu officia comprobasset. Illa tamen, quibus Traianus aspersus est, uinolentiam scilicet & cupidinem triumphandi usqueadeo detestabatur: ut bella nõ mouerit, sed inuenerit: probi-

buerítq; lege ministeria lascíua, psaltriasq; comessationibus adhiberi: tantum pudori tribuens, & continentiæ, ut consobrinarum nuptias tanquã sororũ uetuerit: literis mediocriter doctus, sagax planè, multum'q; diligens ad noscenda gesta maiorũ. execrabatur cum legisset superbiam dominantium præcipue perfidos, & ingratos. Irasci sanè rebus indignis, sed subito flecti unde quoq; dilatione mediæ emoliebatur interdum seuera præcepta. habuitq; à naturæ munere, quod Augustus à philosophiæ doctore. qui cum uidisset eum facile cómoueri: ne asperum aliquid statueret: monuit, ut ubi irasci cœpisset, quatuor atq; uiginti græcas literas memoria recenseret: ut illa concitatio, quæ momenti est alio traducta, parui temporis interiectu languesceret. Melior haud dubie, quod est raræ uirtutis, post auctam annis potentiam regalem, auri, argentiq; pondera sublata à tyrannis, multis ex suo restituit. Inerat ei cura pietatis eximiæ. Colere patruum tanquam genetorẽ fratris mortui. Sororis'q; liberos habere pro suis. Cognatos, affinesq; parentis animo complecti. Elegans, lætum'q; conuiuium dare, nec tamen sumptuosum: miscere colloquia pro personis, studio, dignitatibus, sermone cum grauitate iucundo, blandus pater, concors maritus. exercebatur neq; ad illecebras, neq; ad lassitudinem, ambulationibus cum esset otium animum reficiens. Regebat ualetudinem continentia uescendi. Huius & apud homines mansuetudo, & quanta extiterit apud deum deuotio, hoc uno monstratur exemplo. Nam

plo. Nam cum apud Mediolanum missarum fruiturus solēnijs ecclesiam uellet intrare: cumq; beatus Ambrosius pro quodā facinore, nisi publicæ pœniteret, non admissurū se diceret: et prohibitionem humiliter pertulit: & satisfactionem non erubescens indictum ab episcopo pœnitentiæ modum deuotus excepit. Huic sociata in coniugio Flacilla fuit: ex qua Arcadium, & Honorium genuit: qua defuncta, Gallam Valentiniani maioris & Iustinæ filiam Valentiniani quoq; iunioris sororem in matrimonium duxit: quæ ei Placidiam peperit: cui postea de matris nomine Gallæ cognomentū accessit. Itaq; quinquagesimum Theodosius annū agens ætatis in pace apud Mediolanum rebus excessit humanis. Vtranq; Remp. utrisq; filijs Arcadio, et Honorio quietam relinquens. Corpus eius eodē anno Constantinopolim translatum, atq; sepultum est.

PAVLI DIACONI DE GESTIS ROMANORVM LIBER TERTIVSDECIMVS.

Arcadius, & Honorius.

NNO ab urbe condita millesimo centesimo quadragesimo nono, Arcadius Augustus in oriente factus, Honorius frater eius in occidente quadragesimo secundo loco commune imperium diuersis tantum

sedibus tenere cœperunt. Quorum pater curã uiris potentissimis mandauerat habere: idest Rufino orientalis aulæ, Stiliconi occidentalis imperij. Vixitq; Arcadius post patris excessum annis duodecim: imperijq; summã Theodosio filio paruo admodum moriens tradidit. Interea Gildo comes Africæ, cognita Theodosij morte arbitratus minimam in paruulis spem fore, Africam iuri proprio cœpit usurpare. Huius frater Mascelzer Germani perfidiam perhorrescens, in Italiam redijt: Gildo duos eius filios, quos pater reliquerat, dolo circumuentos occidit. Ad hunc iam hostem bello insequendum, Mascelzer frater missus est. Mascelzer iam à Theodosio sciens quantũ uiribus desperatissimis oratio hominis per fidem Christi clementiam dei impetraret: Caprariam insulam adijt. Inde secum sanctos uiros adducens, cum quibus orationibus, ac ieiunijs dies aliquot cõtinuauit, & noctes. Ante triduum quoque quàm hosti contiguus fieret, cernit noctu beatum Ambrosium paulo ante defunctum, quando uictoriam caperet diem sibi indicantem & locum, ac tertio demum die post noctem orationibus, hymnisq; peruiglẽ, cum quinq; solummodo millibus aduersus LXXX millia hostium pergens, eos dei nutu sine bello in deditionem accepit. Quo uiso auxiliarij Gildonis barbari ilico terga dedere. Gildo & ipse fugam arripiens ascensa naui, cum in Africam redijsset: post aliquot dies strangulatus interijt. Sanè idem Mascelzer rerum secundarum insolentia tumens ecclesiam dei

temerare ausus est: atq; ex ea quosdam non dubitauit extrahere: secuta mox pœna sacrilegum est: nã post aliquantulũ temporis ipse punitus est. Interea Rufinus, cui orientalis aulæ à Theodosio cura cõmissa est: malo perfidiæ deprauatus, cum Barbarorum solatijs regnum tentaret inuadere: morte iustissima pœnas luit. Stilico quoq; occidentis tutor imperij immemor collatorum beneficiorum, immemor affinitatis, nam socer extabat Honorij, Regnũ & ipse Eucherio filio affectans, ingentia Reipub. intulit mala: nam sæpe cum delere posset Barbaros, fouit eos: sæpe Alaricum cum Gotthis suis uicit: sæpe conclusit: sæpeq; dimisit: cui quis fuerit exitus, suo melius loco dicetur. Inter hæc omnium antiquorum, præsentiumq; hostium longe immanissimus Radagasus rex Gotthorum, totam repentino impetu inuadit Italiam. Nam fuisse in eius populo plus quàm ducenta millia Gotthorum ferunt. Hic supra hanc incredibilem multitudinem, indomitamq; uirtutẽ barbarus erat, & Scytha, qui omnem humani generis sanguinem dijs suis propinare deuouerat. Inuadit ilico Romam pauor infinitus: fit omnium paganorum in urbe concursus: declamatur à cunctis, se hæc ideo perpeti, quod neglecta fuerunt magnorum sacra deorum. Magnis querelis ubique agere, & continuo de repetendis sacris, celebrandisq; tractatur: fere in tota urbe blasphemiæ ad nomen Christi tanquam lues aliqua probris ingrauantur. Conducuntur à Romanis aduersus Radagasum duo pagani

duces Gotthorum, Sarus & Virdinus Hunnorũ. sed non sinit deus rem suæ potentiæ infideliũ uirtute tueri. Contritus nanq; diuinitus Radagasus in aspero Fesulani montis iugo, urgente undiq; timore concluditur. Agminaq;, quibus angusta dudum uidebatur Italia; latendi spe in unum, ac paruum montis uerticem truduntur, quo cum fame & siti conficerentur: Rex Radagasus solus spem fugæ sumens, captus à Romanis in uincula conijcitur: ac paulisper retentus uita priuatur. Tanta uero multitudo captiuorum Gotthorum fuisse fertur, ut in uilissimarum pecudum modum singulis aureis passim greges hominum uenderentur. Interea Alaricus Italiam ingressus, cum ab Honorio sedem, qua cum suo exercitu consistere posset: expeteret: Honorius deliberato cõsilio ei Gallias concessit: qui dum ad Gallias pergens ob recuperationem iumentorum apud Polentiã aliquantulũ resedisset, Stilico comes in perniciem Reip. Gotthos pertentans, dum eos insidijs aggredi cuperet: belli summam Saulo pagano duci cõmisit: qui ipso sacratissimo die Paschæ, Gotthis nil tale suspicantibus, super eos irruit: magnamq; eorum partem prostrauit. Nam primum perturbati Gotthi, ac propter religionẽ cedentes, demum arma corripiunt: more solito cohortantur: uictoremq; uirtute potiori prosternunt exercitum. Hinc in rabiem furoris excitantur, captum iter deserentes, Romam contendunt petere, cuncta, per quæ ierant, igni, ferroq; uastantes. Nec mora, uenientes urbem capiunt, deuastant, incendunt, da-

to tamen prius præcepto, ut siq in sancta loca præcipue sanctorum apostolorum Petri, & Pauli basilicas cõfugissent: hos in primis inuiolatos, securosq; sinerent: deinde quantum possunt, prædæ inhiantes sanguine tẽperarẽt. Capta itaq; Roma est millesimo centesimo sexagesimo quarto conditionis suæ anno. die sanè tertia sponte Gotthi urbe discedunt: facto aliquantarum ædium incendio, sed ne tanto quidem quantum olim à Cæsare factum est. Deinde per Campaniá, Lucaniam Brutiamq;, simili strage bacchantes Rhegiũ peruenere, in Siciliam trásfretare cupientes: quò cum transmeare ascensis nauibus uellent: perpessi naufragium plures suorum amiserunt. Alaricus inter hæc dum quid ageret, deliberaret: apud Cosentiam morte subita defunctus est. Cotthi Basentum amnem de alueo suo captiuorum labore deriuantes, Alaricum in medio eius alueo cum multis opibus sepeliunt: amnemq; meatui proprio reddentes, nequis locum scire posset, captiuos, qui interfuerant, extingunt. Regem deinceps Athaulfum Alarici affinem Gotthi constituentes Romam redeunt: siquid residui fuit, more locustarum eradunt, auferentes deinde Gallam Placidiam Theodosij principis filiam, sororem Honorij, quam sibi Athaulfus apud forum Cornelij connubio copulauit: quæ multo post Reip. commodo fuit. Nam ad hoc mariti animum acerrimo ingenio, subtilibusq; blandimentis eum inflexit: ut ultro à Romanis pacem expeteret: qui ad Gallias proficiscens, apud Barcinonem fraude suo-

rum occisus est. Post quem Gensericus regnum accipiens, dum pacem Romanis seruare disponit: & ipse à suis peremptus est. Deinde Vuallia regnandi iura suscepit: ad hoc electus à Gotthis, ut pacem infringeret: ad hoc à deo ordinatus, ut confirmaret. Interea comes Stilico Vuandalorum pfidæ, & dolosæ gentis genere editus, Eucherium, ut est dictum, filium iam à puero Christianorum persecutionem meditantem, ut imperio substitueret, ante biennium Romanæ irruptionis gentes copiis, uiribusq; intolerabiles, hoc est Alemannorũ, Sueuorum, Vuandalorum, Burgundionum, ultro in arma suscitauit: easq; pulsare Gallias uoluit, ut sub hac necessitate à genero in filium extorquere posset imperium. Tandem ubi imperatori Honorio, exercituiq; Romano hæc tam ingentia damna patefacta sunt: commoto iustissime exercitu occisus est Stilico: qui ut unum puerum purpuram indueret: totius humani generis sanguinem dedit. Occisus ipse est, Eucheriusq; filius eius, paucíq; cum iisdem satellites tantarum molitionum puniti sunt. Eodem tempore clarissima loca urbis fluminibus dirupta sunt: quæ inflammari ab hostibus nequiuerunt. Inter hæc apud Britannias Gratianus tyrannus mox creatus occiditur. Cuius loco Constantinus ex infima militia propter solam spem nominis sine merito uirtutis eligitur: qui ad Gallias transiens sæpe à Barbaris incerto fœdere illusus detrimento magis Reip. fuit quàm augmento. Tunc duo iuuenes locupletes Didymus, &

viridianus acceptis proprijs seruulis, & uernaculis, sese patriamq; a barbaris, & tyranno defendere moliti sunt. Aduersum hos Constantinus Constantem filium ex monacho Cæsarem factum, cũ quibusdam fœderatis barbaris in Hispanias misit. Constans Barbarorum fultus auxilio, eos primo prælio peremit: quibus barbaris dum claustra Pyrenei montis commissa fuissent, ab eis tota, quæ per Gallias bacchabatur, ferocitas gentium Hispanarum prouincijs intromissa est. Itaque post multas strages, incendia, & rapinas tandem diuisis sedibus, Barbari ad aratra conuersi Romanorum residuos ceperunt ut socios, amicosq; fouere.

PAVLI DIACONI DE GESTIS ROMANORVM LIBER DECIMVSQVARTVS.

i Gitur imperator Honorius, dũ uires Reip. quotidianis cerneret labefactari incommodis, uirum strenuum, & bellicosum Constantinum comitẽ ad Gallias cum exercitu misit. Is mox ut Galliam ingressus est: continuo Constantium tyrannum apud Arelatẽ extinxit. Cõstans uero eius filius a Gerontio suo comite Viennæ peremptus est. In cuius locũ Gerõtius Maximũ quẽdã substituẽs a militibus suis iugulatur. Maximus deinde purpura

exutus in Hiſpania exulans obijt: exinde Iouinus apud Gallias mox ut aſſurrexit: cecidit. Sebaſtianus tyrannus frater eius continuo creatus occiſus eſt. Tertullus conſul, qui ſe principem in ſenatu futurum gloriatus eſt: pari nihilo minus exitu perijt. Attalus à Gotthis imperator effectus eſt poſtmodum captus à Conſtantio, miſſuſq; Honorio truncata manu uitæ relictus eſt. Heraclius quoq; cum Sabino genero cum tribus millibus ac ſeptingentis nauibus ex Africa Romam tendens, ſed per occurſum comitis marini territus, & in fugam uerſus arrepta naui ſolus Carthaginem redijt: ibiq; peremptus eſt. Hos omnes Honorius optima religione, magnáq; Conſtantij induſtria ſuperauit: merito ſanè, nam his diebus præcipiente Honorio, fauente Conſtantio, ſopitis apud Africam hæreticis, pax eccleſijs redditur: in qua fulgentiſſimus tunc apud Hipponem regium totiuſq; magiſter eccleſiæ florebat Auguſtinus. Interea Vuallia Gotthorum rex dei iudicio territus, Placidiam apud ſe honeſte habitam, exigente Conſtantio fratri Honorio reddidit: pacémq; cum eo datis obſidibus pepigit: ſéq; pro Romanis aduerſum Barbaros, qui Hiſpanias inuaſerant: pugnaturum ſpopondit. Mittunt econtrario Vuandalorum, Sueuorúmq; reges principi Honorio legationem his uerbis. Tu cum omnibus pacem habe: omnium obſides accipe. Nos nobis confligimus: nobis perimus. Vicimus tibi, tuæ erit quæſtus Reip. ſi utriq; pereamus. His itaq; tantis incommodis deo fauente ſopitis, Honorius Gallam

placidiam germanam suam Constantio suo comiti fide intergerimo, & ingenti uiro iandudum promissam magno cunctorum gaudio sociauit, ex qua Valentinianum filium Constantius genuit: q postea Reip. imperium gessit. Hoc in tempore fœdus Constantius pepigit firmissimum cũ rege Gothorũ Vuallia tribuens ei ad habitandũ Aqtaniã Galliæ prouinciã, eiusdemq́ꝫ prouinciæ quasdã ciuitates uicinas. Cernens itaque Honorius ubiqꝫ se Constantij uirtute, et ingenio seu per bella, seu pacis moderatione tueri, eũ cunctis adnitentibus apud Rauennam in regni consortium adsciuit: qui nec dum septem mensibus euolutis, ex hac luce subtractus est. His diebus apud Bethleem Palestinæ beatissimus Hieronymus expletis nonaginta et octo uitæ annis ad Christum migrauit. Sequenti tempore Maximus apud Hispanias factione Iouiniani, qui tunc in re militari primus habebatur: tyrannidem arripuit. Nec multo post superati utrique & capti ab Honorij exercitu, eidem cum apud Rauennam tricennalia sua perageret: præsentantur. Hac tempestate Britanni Scotorum, Pictorumq́ꝫ infestatiões non ferentes Romã mittunt: ac sui subiectione promissa, contra hostes auxilia flagitant. Quibus statim ab Honorio missa militum legio magnam Barbarorum multitudinem strauit: cæterosq́ꝫ Britanniæ finibus expulit. Sed mox, ut decessere Romani: aduectis iterum nauibus hostes obuia quæqꝫ sibi cõculcant, ac deuorãt: rursumq́ꝫ aduolant Romani: cæsumq́ꝫ hostem trans maria fugant. Hoc tempo-

re dum Vuandali, Alaniq; Hispaniam infestarēt: Honorius ad eas defensandas Castinum ducem cū exercitu dirigit: qui Castinus praeclarum uirum Bonifacium, ac bellicis artibus exercitatum, inepto & iniurioso suo imperio ab expeditionis suae societate auertit. Bonifacius uero periculosum sibi, indignumq; ratus eum sequi, quem discordem, superbientemq; expertus esset: celeriter se ad portum urbis, atq; inde ad Africam proripuit: magnumq; postmodum Reip. detrimentum, totiusq; Africae causa exadij extitit. Castinus uero tanto collega ob suam intemperantiam priuatus, nihil dignum in Hispanijs gessit. Inter haec Placidia Augusta à fratre Honorio pulsa, ad orientem cum Honorio & Valentiniano filijs profecta, à Theodosio Augusto Arcadij alterius Germani sui filio honorifice, libenterq; suscepta est. Honorius uero postquam cum minore, de quo praemissum est, Theodosio Arcadij Germani sui filio annis XV. imperasset: cum iā antea cum fratre XIII annis, ac sub patre duodecim regnasset: Rēp. ut cupierat pacatā relinquēs, apud urbem Romam uita exēptus est: corpusq; eius iuxta beati Petri apostoli Atriū in Mausolaeo sepultum est. Huic soboles nulla fuit. Nā duae Stiliconis filiae, idest Maria et Hermantia, una post alterā ei coniugio sociatae utraeq; dei iudicio inopinata morte praeuētae, ex hac luce uirgines migrauere. Fuit sanè Honorius moribus et religiōe patri Theodosio non ualde absimilis: cuius temporibus quāuis multa externa bella surrexerunt: uel nullo uel mi

nimo sanguine quieuerunt.

THEODOSIVS IVNIOR

e Xempto rebus humanis Honorio: fultus præsidio Castini magistri militũ, Ioannes inuadit imperium anno ab urbe cõdita millesimo cẽtesimo septuagisimoseptimo. Theodosius Arcadij filius quadragesimus tertius regum Romanorum orientale regebat imperium. Qui comperto patrui sui Honorij funere, mox Valentinianum amitæ suæ Placidiæ filium Cæsarem effectum, cum matre sua Augusta ad recipiẽdum occidentis dirigit regnum. Quo tempore Ioannes, dum Africam, quam Bonifacius obtinebat, bellare poscit: ad defensionem sui infirmior factus est. Deniq; ueniens Placidia Augusta & Valentinianus Cæsar mira felicitate eum continuo opprimunt: regniq; gubernacula uictores arripiunt: quorũ tunc milites crudeliter Rauennam depopulati sunt: eo quod illius maxime ciues tyrannicæ parti fauissent. Castinum uero magistrũ militum damnat exilio, cuius arripuisse factione Ioãnes tyrannidem credebatur. Data Aetio uenia: eo quod Hunni, quos per ipsum Ioannes acceperat: eius studio remeassent ad propria. Valentinianus igitur consensu totius Italiæ imperator efficitur. Itẽq; ex decreto Theodosij Augustus appellatur. Dũ hæc geruntur, Archillas nobile oppidũ Galliarũ a Gotthis multa ui oppugnatũ est: donec immınen-

te Aetio non impuniti abscesserunt. Bonifacius inter hæc apud Africam potentia, gloriaq; augebatur. Mittuntur aduersus eum Mauortius & Galbio: qui dum Bonifacium obsidere parant: ab eo interempti sunt. Exinde gentibus, quæ uti nauibus nesciebant: dum à concertantibus in auxilium uocantur: mare peruiū factum est. Rursus contra Bonifacium Sigisuldus comes dirigitur. Bonifacius uero sentiens se non posse tutò Africam tenere, cernensq; sibi periculū instare in pniciē Reip. efferuescens, Vuandalorum, Alanorumq; gentem cum Genserico suo rege ab Hispanis euocatos, Africæ intromisit: qui cunctam penè Africam ferro, flamma, rapinis crudelissime deuastantes, catholicá insuper fidem arriana impietate sebuertere. Sub hoc turbine beatissimus, de quo præmissum est, Augustinus Hipponensis episcopus, ne ciuitatis suæ ruinam cerneret: tertio eius obsidionis mense sex & septuaginta annis uitæ expletis, ex quibus quadraginta in clericatu, seu episcopatu trāsegerat: ad Christum perrexit. Eodem tempore pace totius orbis ex mirabili consensione Bonifacius ab Africa ad Italiam per urbem rediit, accepta magistri militum dignitate. Qui cum resistentem sibi Aetium prælio superasset: paucis iteriectis diebus, morbo extinctus est. Aetius uero, cum deposita dignitate in agro suo degeret: ibiq; eum quidam eius æmulus repentino incursu opprimere tentasset: profugit ad urbem, atq; illinc ad Dalmatiam, deinde Pannonias ad Hunnos peruenit: quorum amicitiis, auxilioq; usus pa-

cem principum & ius interpolatæ potestatis obti nuit: nec multo post patriciatus etiã dignitatẽ ade- ptus est. post eam igitur, quæ præmissa est, Africæ cladẽ, data per Trigetium ad habitandum Vuan- dalis Africæ portione, pax eisdem necessaria ma- gis quàm utilis data est. His etiã temporibus Gun- dicarium Burgundionum regem intra Gallias ha- bitãtem Aetius patricius bello obtriuit: pacemq; ei supplicanti concessit. Interea Gotthi pacis placita perturbant: & pleraq; municipia uicina suis sedi- bus occupant. Cumq; essent maxime oppido Nar- bonensi infesti: ciuesq; eius longa obsidione et fame affligerent: adueniens comes Litorius hostes in fu- gam uertit: & ciuitatem allata frumenti copia à fa me liberauit. Dehinc anno sequenti bellum aduer sum Gotthos Hũnis auxiliantibus gestum est. Hac tempestate Gensericus apud Africam intra habita- tionis suæ limites cupiens catholicam fidem aria- na impietate subuertere: quosdam nostrorum epi- scopos eatenus persecutus est: ut eos priuatos iure ba silicarum suarum etiã ciuitatibus pelleret: cum ipso rum constantia nullis superbissimi regis terroribus cederet. His deniq; diebus Valentinianus Augu- stus ad Theodosium principem suum fratruelem Constantinopolim profectus est: filiamq; eius uxo rem accepit. per idem tempus piratæ multas insu- las præcipue Siciliam populati sunt. Inter hæc Li torius, ꝗ secunda ab Aetio patritia potestate Hun- nis auxiliantibus præerat: dum Aetij gloriam su- perare appetit: dumq; aruspicum responsis: et dæ-

monum significationibus fidit: pugnam cum Gotthis imprudenter conseruit. ac primum quidẽ magnam hostium stragem dedit: postmodum uero suis penè omnibus trucidatis, ipse à Gotthis turpiter captus est. postremo pax cum eisdem facta est, cum eam Romani post huius lachrymabilis belli perniciem humilius quàm unquam antea poposcissent. Aetio itaq; rebus, quæ in Gallijs componebantur, intento, Gensericus, de cuius amicitia nihil metuebatur: Carthaginem dolo pacis inuadit: omnesq; opes eius excruciatis diuerso tormentorum genere ciuibus, in ius suum uertit: nec ab ecclesiarum spoliatione abstinens, quas sacris uasis exinanitas, et sacerdotum administratione priuatas, non iam diuini cultus loca, sed suorum esse iussit habitacula, in uniuersum captiui populi ordinem sæuus: sed præcipue nobilitati, & religioni infestus, ut omnino non posset agnosci hominibus magis an deo bellũ intulisset. Igitur Carthago ab Vuandalis hoc modo capta est, annis qngentis octoginta et qnq; euolutis, postquã Romano cœperat iuri parêre. Sequenti deinde anno Gensericus ad Siciliã transiens dum magnis eam calamitatibus affligeret, accepto nuntio de Sebastiano, qui ab Hispanis ad Africam tenderet: celeriter Carthaginem redijt, ratus periculosum sibi, ac suis fore, si uir bellandi peritus recipiendæ Carthagini incubuisset. Verũ ille amicum se magis quàm hostem uideri uolens, dum de regis Barbari amicitijs improuise præsumpsit: infelici morte peremptus est. Post hoc imperator Theo-

dosius bellum contra Vuandalos mouit, Ariouindo, & Ausila, atq; Germano duabus magna cum classe directis: qui longis cunctationibus differentes negotium Siciliæ magis oneri q̃ Africæ præsidio fuere. per hæc tempora Hunnis Thracias, & Illyricum sæua populatione uastantibus exercitus, qui Siciliæ morabatur ad defensionem orientalium prouincialiũ reuertitur. Sub his ferè diebus ita terribili terræmotu Roma concussa est: ut plurimæ eius ædes, ædificiaq; corruerint. Britãni itaq;, de q̃bus præmissum est: cum rursus Scotorũ, Pictorũq; incursionũibus premerentur: mittunt Aetio epistolã lachrymis, ęrũnisq; refertã, eiusq; q̃ ocyssime auxiliũ efflagitant. quibus cum Aetius minime annuisset: eo quod contra uiciniores hostes occupatus existeret: quidam Britãnorum strenue resistentes hostes abigunt: quidam uero coacti hostibus subijciuntur. Deniq; subactam Picti extremã eiusdem insulæ partem, eam sibi habitationem fecere: nec ultra exinde hactenus ualuerunt expelli. At uero residui Britãnorum, dum continuos Scotorũ impetus formidarent: ultra iam de Romanorum præsidio diffidentes Anglicorum gentes cum suo rege Vertegerno ad defensionem suæ patriæ inuitauere: quos amicabili societate exceptos, uersa in contrario uicæ hostes pro adiutoribus, impugnatoresq; sensere. Sequenti deinceps tempore gens Anglorum, siue Saxonum Britãniam tribus longis nauibus aduehitur: quorum dum iter prosperum domi fama retulisset: mittitur nihilo minus exercitus.

multiplex, qui sociatus prioribus, primum hostes, propter quos petebatur, abigit. Deinde in Britones arma conuertens, conficta occasione quasi pro se eis militantibus minus stipendia præparassent: totam propè insulam ab orientali eius plaga usq; ad occidentalem incendio sibi, seu gladio subegit. At uero Theodosius, dum absq; uiginti uno superioribus annis, quos cum Honorio patruo regnauerat: septem & uiginti annis imperium gessisset: ex quibus & cũ Valentiniano genero uigintiquinq; transegit: apud Constantinopolim morbo consumptus obijt: ibiq; sepultus est.

PAVLI DIACONI DE GESTIS ROMANORVM LIBER QVINTVSDECIMVS.

Martianus, & Valentinianus Iunior.

Anno ab urbe condita millesimo ducẽtesimo quarto, defuncto Theodosio quadragesimo quarto in numero, Martianus orientali aulæ præficitur imperator. Cæterum Valentiniani tempore huius uel superioris imperatoris curriculis ascribuntur. Igitur Valentinianus occidui rector imperij, pacis ea tempestate fœdera cum Genserico Vuandalorum rege firmauit: certisq; spatijs Africæ inter utrosq; diuisa est. Gensericus de rerum successu tumidus dum

etiam apud

etiam apud suos superbiret: ualida aduersus eum conspiratio est facta. Quorum molitione detecta, diuersis ab eo excruciati periere supplicijs. Horum siquidem funeribus non minus uiriũ amisit, quàm si exuperatus belli certamine fuisset. Interea rex Hunnorum Attila, dum cum fratre Bleda regnũ intra Pannonias, Daciamq; gereret: Macedoniam, Mysiam, & Achaiam, utrasq; etiã Thracias immanissima rabie deuastaret: Bledam suum germanum, regniq; consortem peremit, eiusq; sibi parêre populos compulit. fultus itaq; fortissimarum gentium, quas sibi subiugarat, præsidio, ad occidẽtale demoliendum animum intendit imperium. Erant siquidem subiecti eius dominio rex ille Gepidarũ famosissimus Ardaricus, Vualamir etiam Gotthorum regnator, Niso ipso, cui tunc seruiebat rege nobilior: fortissimæ nihilo minus gentes Marcomãni, Sueui, Quadi, præterea Heruli, Turlingi, siue Tungri cũ proprijs regulis, aliæq; præter has barbaræ nationes Aquilonis in finibus cõmorãtes, Horum omnium Attila superbus imperium, quãquã uirium robore facile se posse adipisci putaret, quod cuperet: non minori tamen consilij astutia, quàm armorũ fortitudine hostes aggredi satagebat. præuidens itaq; sagacitate, qua callebat, nõ sibi fore tutum, si Gotthi, qui intra Gallias morabantur, Romanis auxilio iungerentur: amicum se Gotthis simulans, aduersum Romanos se asserit præliaturũ: Romanorumq; e diuerso quasi amicitias appetens, in Gotthos eorum uidelicet hostes se pollicetur arma

moturum. Agebat itaque hæc uersuta barbaries, quatenus si hos posset à societate diuidere, facilius utrosq; singulari certamine proculcaret. Quas eius astutias Aetius non minori acumine præuidens, legatos ad Theodericum, qui eo tempore Gotthis apud Tolosam regnabat: dirigit: qui cum eo pacis fœdera sociarent. Annuit iuxta Aetij uotum, Romanorum legatis Theodericus: iungitq; cum eis non minus sibi prospiciens firmissimum fœdus, promittitq; se pariter pugnaturum. Fuere interea Romanis auxilio Burgundiones, Alani cum Sangibano suo rege, Franci, Saxones, Riparioli, Labrones, Sarmatæ, Armoritiani, Liticiani, ac penè totius populi occidentis. Quos omnes Aetius ne impar Attilæ occurreret: ad belli adsciuerat societatem. Conuenitur ex utraq; parte in campos Catalaunicos, q centũ in longitudine leugis, et ex latitudine LXX. ut Gallis mos est metiri, feruntur. Attila itaq; primo impetu, mox, ut Gallias ingressus est, Gundicarium Burgundionum regem sibi occurrentem protriuit. Deinde cum ad locum certaminis uentum esset: inquirit aruspicem, siquid sibi de belli sorte uenturum prædicaret. Qui arte dæmoniaca exta pecudum perscrutans, Attilæ infausta denũtiat: hoc tamen quantulũcunq; solatium fore, quod summus de parte hostili in certamine ductor occumberet. Attila, dum hæc de Aetij interitu, cuius mortem sitiebat, denuntiari putaret: non dubitauit uel cum suorum perditione bellum committere, dummodo Aetium suis motibus fortiter obsistentem possit ex-

tinguere. Committit itaq; pugnam iam in uesperũ die uergente, ut si superaretur ab hostibus, immunẽtis se noctis tenebris occultaret. Conueniunt hinc inde fortissimæ nationes: conferuntur acies: fit bellum acre nimis, & pertinax, quale uix ulla narratur historia: nec antea præliandi ardore quieuere, quàm eis nox superueniens pugnandi uoluntatem adimeret. Eo siquidem prælio, C.LXXX.m. hominum cæsa referuntur. Tantumq; est sanguinis effusum, ut paruulus, qui ibidem labebatur, riuulus, immodicus subito torrens effectus, cadauera secum traheret peremptorum. Attilam autem de morte Aetij sua suspicio fefellit. Nã incolumi Aetio rex ibi Gotthorum Theodericus occubuit. In quo prælio quãuis neuter cessisset exercitus: constat tamen Attilam fuisse superatum. Qui cum die altera intra plaustrorum munimenta se continẽs erũpere non auderet, nec tamen cessaret tubis, & clamore perstrepere: Turismundus Theoderici regis filius dolens de paterno funere: statuit Attilã obsidione coartare: & eum, eiusq; exercitum ad internitionem usq; delere. Tunc Attila de uitæ fiducia iam desperans, ex equitatorijs ingentem pyram sellis construxit: ut ibidem se Gotthis imminentibus, supposito igne cremaret, ne aut quisquam de eius lætaretur uulnere, aut rex tantarum gentium in potestatem hostiũ deueniret. Aetius uero caute perpendens Romanos à Gotthis perempto Attila deprimi, nec deinceps aduersum Gotthos, si necessitas incumberet, habere solatiũ, filio Theoderici quasi

eius rebus consulens persuadet, ut domum reuerte-
retur, regnũ paternũ arriperet, ne si ab eius inua-
deretur germanis, acerbius ei esset cum suis, quàm
cum hostibus dimicare. Hoc ille consilium tanquã
pro sua salute prolatum libenter amplectens, domũ
reuersus est, regnumq́; paternum suscepit. Cæterũ
Aetius & ob hoc talia machinatus est, ut Attilam
ab eius impressione subduceret. Inscia heu mens
hominum, quantum hac prouisione detrimentum
patriæ, dum auertere cupit, ingessit. At uero Atti
la cernens se relictum, hostes ad propria remeasse,
erectis animis, ac spe salutis eleuatus, Pannonias re
pedauit: multoq́; potiorẽ exercitum coaceruans, Ita
liam furibundus introijt: ac primum Aquileiam
ciuitatem in ipso Italiæ sitam principio expugna-
re aggressus est. Quam continuo triennio obsidẽs,
cum aduersus eam strenue ciuibus repugnantibus
nihil præualeret: Iamq́; murmur sui exercitus non
ualentis famis tollerare penuriam audiret: cum die
quadam ciuitatem circuit, ut ex qua eam parte fa
cilius posset expugnare inquireret: cernit repente
aues in ædificiorum fastigijs nidificare solitas, quæ
ciconiæ uocantur, uno impetu ex urbe migrare, fœ
tusq́; suos sublatos rostris per, rura forinsecus de-
portare. Aspicite inquit ad suos, iam aues futuro-
rum præscias, perituram relinquere ciuitatem. Sta
timq́; adhibitis machinis, tormẽtisq́; hortatur suos:
acriter expugnat urbem, ac sine mora capit: diri-
piuntur opes: captiuantur, uel trucidãtur ciues: resi-
duum direptionis igni supposito flamma consumit.

Fuerat siquidem in ea ciuitate fœminarum nobilissima Dugna nomine, forma quidē eximia, sed candore pudicitiæ amplius decorata. hæc dum habitaculum supra ipsa urbis mœnia haberet: turremq́; excelsam suæ domui imminentem, sub qua Natissa flu. uitreis labebatur fluentis: ne sordidissimus hostibus ludibriū fieret, animæq́; pulchritudinem uelut illata libidine uitiaret: mox ut ingressum hostium, captamq́; urbem præsensit: è summa se eadem turre obuoluto capite in gurgitem præcipitem dedit: metumq; amittendæ pudicitiæ memorabili exitu terminauit. Plura præterea eiusdem regionis castella immanis hostis, uel captiuatis ciuibus succendit, ac diruit. Cōcordiam, Altinum, siue Patauium uicinas Aquileiæ ciuitates fulminis instar demolitionis solo coæquauit. Exinde per uniuersas Venetiæ urbes, hoc est Vincentiam, Veronam, Brixiam, Bergomum, seu reliquas, nullo resistente Hūni bacchantur. Mediolanum, Ticinumq́; pari sorte diripiunt: ab igne tamen abstinentes, & ferro. Deinde Aemiliæ ciuitatibus similiter expoliatis, nouissime eo loco, quò Mincius fluuius in Padū confluit: castrametati sunt. Vbi Attila consistens, dū utrum adiret Romā, an desisteret, animo fluctuaret: non urbi, cui infestus erat, consulēs, sed Alarici exēplū pauens, qui captæ à se urbi non diutius superuixit: Dum ergo has animo tēpestates reuolueret: repente illi legatio placidissima à Roma aduenit. Nā per se uir sanctissimus Leo papa ad eum accessit. Qui, cum ad regem barbarū ingressus esset: cun-

cta, ut optauerat, obtinens, non solū Romæ, sed totius Italiæ salutem reportauit: territus nanq; nutu dei Attila fuerat: nec aliud Christi sacerdoti loqui ualuit, nisi quod ipse præoptabat. Fertur itaq; post discessum pontificis interrogatum esse Attilá à suis, cur ultra solitum morem tantam reuerentiam romano pontifici adhibuerit: quandoquidem penè ad omnia, quæ sibi ille imperasset, obtemperaret. Tum regem respondisse, non se eius, qui aduenerat, personam reueritum esse, sed alium se uirum iuxta eum in habitu sacerdotali adstantem uidisse, forma augusta, & canicie uenerabilem, illumq; euaginato gladio sibi terribiliter mortem minitantem, nisi cuncta, quæ ille expetebat, explesset. Igitur Attila tali modo à sua sæuitia repressus, relicta Italia Pannonias repetit: ad quem Honoria Valentiniani principis germana, dum à fratre ob decus pudicitiæ districte seruaretur, suum eunuchum dirigit: quatenus eam sibi à fratre in matrimoniū extorqueret. Accepto itaq; hoc Attila nuntio, qui iam Italiæ fines excesserat, nec statim fatigato exercitu regredi poterat. Mandat Valentiniano imperatori, minitans peiora se proxime illaturū Italiæ, nisi mox ei suā germanam cum parte regni debita transmisisset. Qui reuersus ad proprias sedes, supra plures, quas habebat, uxores, ualde decoram indicto nomine sibi in matrimonium iunxit. Ob cuius nuptias profusa conuiuia exercens, dum tantum uini, quantum nunquam antea insimul bibisset, cum supinus quiesceret, eruptione sanguinis, qui

ei de naribus solitus erat effluere, suffocatus et extinctus est. Eadem deniq; apud Constantinopolim nocte, Martiano imperatori in somnus dominus apparens, arcum Attilæ fractum ostendit: quo scilicet armorum genere gens illa fidere in bello maxime solet. Dum hæc geruntur, apud Britanniā Pelegianæ hæreseos assertores Britannorum tentant subuertere fidē, qui à Gallorū episcopis auxilium petentes, ad recte fidei defensionem sanctissimum Germanum, multisq; iam uirtutibus clarū, Altisiodorēsis ecclesiæ episcopū accipiunt: & Lupum Tracasenum præsulem, atq; apostolicæ gratiæ uirum, qui non minus signorum miraculis, quàm doctrinæ uerbis, omnes ad sanæ fidei confessionem reduxerat. Ecce autem adhuc ibidem sanctis episcopis existentibus, ualida Saxonum, Pictorumq; manus Britanniam aduehitur. Nihilo minus Britones mox arma corripientes hostibus obuiā pergunt: cum quibus beatissimus Germanus episcopus sponte se offerens, unà pergit ad prælium. Cumq; ipse dux belli ante confertam aciem constitisset, iamq; hostes conglobati propius aduentarent, non tubæ clangoribus, non gladijs fidens, imperat solummodo sanctus antistes: ut cum ipse prior inclamasset, omnes uoce consona eundem responderent sermonem. Moxq; eleuata magna uoce, Alleluya sonauit: cūq; omnis exercitus sublato ad sydera clamore, Alleluya respondisset: cunctaq; per circuitum loca resultassent: continuo tantus hostes pauor inuadit, ut dissoluta acie fugam arripientes, ac si singulorum

ceruicibus gladius immineret: tremebundi ad propria refugerent. Igitur quia uirtus semper inuidiam parit: Valētinianus imperator quantum res docuit, prosperos Aetij successus, ut præmissum est, pertimescens, eum, simulq; Boetium senatorem nobilissimum gladio peremit. Ita uir bellicosissimus Aetius, & quondā Attilæ regis potentissimi terror occubuit: cum quo pariter & occidentis imperium, salusq; Reip. corruit: nec hactenus ultra ualuit releuari. Sed nequaquam Valentiniano mors Aetij impune cessit. nam & ipse anno sequenti à Trasila Aetij milite cum XXX annis imperium gessisset: confossus interijt. E' quibus cum Theodosio socero XXV. cum Martiano V imperauit. Mortuo Valentiniano regni iura Maximus apud urbē inuadens, nec dum duobus expletis mensibus, à Romanis peremptus est. Continuo aduectis ex Africa nauibus, adest Gensericus cum ualidissimo suæ gentis exercitu, fultus insuper præsidio Maurorū, cum adhuc Romanæ ecclesiæ beatissimus Leo ageret pontificatum. Percussis itaque Romanis tam terribili nuntio, nobilibus'q; simul, aut popularibus ex urbe fugientibus, urbem omni præsidio uacuam Gensericus obtinuit, occurrentes sibi extra portam eodem sancto Leone episcopo: cuius supplicatio, ita eum deo adiuuante leniuit: ut quia omnia potestati eius essent traditæ, ab igne tamen, & cæde abstinerent, atque supplicijs. quatuordecim interim dies secura, & libera scrutatione omnibus opibus suis Roma uacuata est. Mul-

taq; millia captiuorum, prout cuiq; ætate an ar-
te placuerunt: cum regina Eudoxia, quæ Gense-
ricum ad hoc facinus inuitauerat: duabusq; eius
filiabus Carthaginem adductæ sunt. Capta itaq;
hoc modo à Genserico Roma est, postquam eam
primo Alaricus inuaserat. Sed iam uicæ expletis ab
eo tempore. XLIII annis, à conditione sua M. CC.
atque octo euolutis. Relicta itaq; urbe, per Campa
niam sese Vuandali, Mauriq; effundentes, cuncta
ferro, flammisq; consumunt: quicquid superesse po-
test, diripiunt. Captiuamq; nobilissimam ciuita-
tem ad solum usq; adijciunt, captiuant, prædan-
tur. Nolam nihilo minus urbẽ ditissimam, aliæq;
quamplures pari ruina prosternuntur. Neapolim
præterea, quasq; ob infirmitatem capere non po-
terant: rebus agrarijs exinanitas relinquunt: qui-
cunq; gladio superfuerant, captiuitatis iugo subij-
ciuntur. Inter has procellas uir pijssimus Paulinus
Nolanæ urbis episcopus, postquam quicqd habere
potuit, in captiuorum redemptionem expendit: no-
uissime cum nihil ei aliud, nisi ipse sibi solummodo
superesset: pro cuiusdam uiduæ filio maternas non
ualens ferre pijs uisceribus lachrymas: cum eadem
ad Africam proficiscens, quò iam hostes descende-
rant: sese barbaro uiro uice uicaria in seruitium
tradidit. cuius sanctitas cum apud eandem barba-
ram gentem dei nutu cognita fuisset: demum cum
omnibus suis ciuibus ad urbem propriã remeauit.
At uero Gensericus postquam ditatus Italiæ opi-
bus ad Africam regressus est: Valentiniani princi-

pis natam, quam ab urbe captiuitatis sorte abduxe rat: Transimundo filio suo in matrimonium copulauit: ex qua Hildericus natus est: qui quartus postmodum à Genserico in Vuandalis apud Africam regnauit. Recedente igitur ab urbe Genserico, Romani insequenti mense exinanitæ Reip. imperatorem Auitum præficiunt. Vuisigotthæ quoq; circa hæc tempora cum rege suo Theoderico Theoderici filio transcensis Pyrenei iugis Hispanias inuadunt. At uero Martianus imperator, cum apud Constantinopolim VII annis regnum administrasset: facta suorum conspiratione peremptus est.

PAVLI DIACONI DE GESTIS ROMANORVM LIBER DECIMVSSEXTVS.

Leo Aug.

ANno ab urbe condita M.CC.XI. post Martiani imperatoris interitum, Leo quintus ac quadragesimus Romanorum regum, apud urbem Constantinopolim, augustalē potitus est dignitate: qui deinceps sequenti tempore Leonem suum filium sui imperij consortem effecit. Exempto quoq; in Italia humanis rebus Auito, Maiorianus apud Rauennam inuadit imperium: quod cum propè annis IIII obtinuisset: haud procul à Tertrionensi ciuitate iuxta Hiriam flumen occisus est: statimq; Seuerus apud Rauennam

imperator efficitur, & Augustus appellatur. Tertio Huius imperij anno, Biorgor rex Alanorum cum exercitu adueniens, occurrente patritio Riamere, superatus non longe à Bergomo ciuitate Venetiæ, atq; extinctus est. Seuerus cum quatuor annis imperasset, morte propria apud urbem occubuit. Eodem tempore egresso inopinate igne, magna Cõstantinopolis ædium strage cremata est. Deinde totius consensu militiæ, post Seueri mortem iura imperij Antemius suscœpit. Sequenti anno Seruandus Gallorum præfectus, imperium tentans inuadere, iussu Antemij principis in exilium trusus est. Rursus annali emenso, spatio Romanus patritius imperij iã fraudolẽter satagens arripere dignitatẽ, præcipiente Antemio capite cæsus est. His quoq; diebus Gensericus iterũ Italiã aduentare nauibus cupiẽs, à Basilico patritio nauali superatus certamine, Carthaginem inglorius repedauit. At uero in orientis partibus Asper patritius Leoni Augusto insidias moliens, suum filium Cæsarem efficit. Leo uictorẽ exercitum statim è Sicilia uocans, patritium cum nouello Cæsare, alioq; eius germano digno uitæ multauit excidio. Hoc deniq; ipso in tempore, inter Antemium principem, eiusq; generum Riamerem patritiũ, q tunc Mediolani positus præerat Liguriæ, magnus discordiarum fomes exortus est: quibus se uir senectute conspicuus Epiphanius Tianensis epĩscopus interponens, eos primum ad concordiam reuocauit. Deinde barbarica perfidia fœdus Riamer rũpens (erat enim Gotthus prosapia) cum ma-

nu mox ualida ad urbē contedit: atq; apud Anienis pontem castra posuit. Diuisa itaq; Roma est: & quidam fauebant Antemio: quidam uero Ricimeris perfidiam sequebantur. Inter hæc Olimbrius à Leone Augusto missus, ad urbem uenit: uiuoq; adhuc Antemio, regiam adeptus est potestatem. Billimer Galliarum rector, cognita aduersus Antemiū conspiratione Ricimeris, Antemio ferre præsidium cupiens, Romam properauit. Is cum Ricimere apud Adriani pontem prælium committens, continuo ab eo superatus, atq; occisus est. Extincto Billimere, mox uictor Ricimer urbem inuadens, IIII iam annos agentem iura imperij Antemium gladio trucidauit. Præter famis deniq;, morbiq; penuriam, quibus eo tempore Roma affligebatur, insuper etiam grauissime deprædata est: & exceptis duabus regionibus, in quibus Ricimer cum suis manebat: cætera omnia sunt prædatorum auiditate uastata. sed non diutius de perfidia lætatus est Ricimer. Nam post mensem tertium excruciatus lāgoribus & ipse interijt. Mortuo Ricimere, Olimbrius imperator, Gundibarum eius nepotem patritium effecit. Olimbrius quoq;, dum septem menses imperium gessisset: morte propria Romæ defunctus est. Post huius funus, Licerius domesticus à Gundibaro patritio, totius etiam uoluntate exercitus apud Rauennam imperator efficitur. Anno deinde sequenti inopinate nepos patritius cum exercitu ueniens Licerium regia exuit potestate: eumq; apud Salonas Dalmatiarum urbē episcopum or-

dinauit. Eo tempore cum apud Tolosam Vuisigotthorum populis Euricus regnaret, ac per Italiæ, & Galliæ fines inter Nepotem, et Euricum litium fomenta creuissent, bellumq; ediuerso utriq; præpararent: interueniente Epiphanio, de quo præmissum est, Ticinēsi episcopo, fœderis inter eos iura firmata sunt. Haud procul ab his temporibus, Theodericus cognomento Strabo Triaci filius, cum magna Ostrogotthorum multitudine, usq; ad quartum urbis milliariū armatus aduenit: nulli tamen Romanorum noxius, continuoq; ad Illyricum reuersus extinctus est. Exigit nunc locus dicere, quam ob causam Gotthorū alij Ostrogotthæ, alij uero Vuisigotthæ sint dicti: opportunumq; est aliquantulum ad superiora tempora regredi, quatenus horum ratio uocabulorum possit exponi. Temporibus Valentiniani superioris Augusti, cum intra Thraciæ fines Gotthorum tunc populi communiter habitarent: bifarie per Alaricum, ac Fridigernum diuisi decreuerunt, ut utranq; Remp. idest Fridigernus cum suis orientalem: Alaricus uero cum suo exercitu occidentalem opprimeret. Hi ergo, qui cum Frigderno in orientali remanserant parte, lingua patria ab oriente Ostrogotthæ, idest oriētales Gotthi dicti sunt. Isti uero, qui occiduas petiere regiones, ab occidente Vuisigotthæ, idest occidentales Gotthi sunt appellati. Leo igitur Augustus postquam orientale decem & septem annis rexit imperium, diem clausit extremum.

ZENO IMP.

m Ortuo Leone, Zeno continuo Augustalem nactus est dignitatē. Leonem itaq;, de quo præmissum est: quem pater Leo in regni asciuerat potestatem: Mater sua Zenonis imperium formidans, occulte clericum fecit. Exigente autem uehementer Zenone, ut filium proderet, pro eo alium forma similē obtulit. Qui Leo deinceps in clericatu ad Iustiniani usq; tempora uixit.

AVGVSTVLVS.

i Pse quoq; anno Augustulus apud Italiam aduersus Nepotem cum exercitu ueniens, effugato eo, imperij regimen inuasit. Annali deinceps circulo euoluto, cum rege Vuandalorū Genserico fœdus initum est ab Oreste patritio. Hæc dum apud Romanos geruntur, Odoacer cum fortissima Herulorum multitudine, fretus insuper Turtilingorum siue Scyrorum auxilijs, Italiam ab extremis Panoniæ finibus properare contendit: qui dum adhuc p Noricorum rura exercitum duceret, cognita Seuerini fama Christi domini serui, qui illis tunc degebat in locis, ad eum ut sibi benedictionem petiturus, accessit. Qui, dum benedictione pcepta ab eius egredi cællula uellet: & caput, ne superliminari hostij, eo quod proceræ esset staturæ, allideret: inclinasset:

à dei uiro futurorum præscio mox talia audiuit.
" Vade nunc ad Italiam, uade Odoacer uilissimis
" interim animantiũ pellibus indutus, multis cito plu
" ra largiturus. Hæc ille uerba rerum exitu compro
bauit: nam aliquantis postmodũ annis, totius Italiæ
insuper & urbis usus est potestate. ingresso itaque
Italiam Odoacre, statim ei apud Liguriæ termi-
nos Orestes patritius occurrit: qui aduersus fortissi
mã multitudinẽ nihil se præualere conspiciens, ma-
xime cum eum iam q̃dam suorũ deseruissent: metu
trepidus, intra Ticinum se munitionis fiducia con
clusit. Mox adueniens cum exercitu, Odoacer expu
gnatam fortiter ingreditur ciuitatem: uastantur uni
uersa rapinis: sæuit ubiq; gladius: diuina quoq;,
priuataq́; ædificia ignis absumit. Captus demum
Orestes ab hostibus Placentiam usq; pducitur: ibiq;
gladio detruncatur. Exinde per uniuersas idẽ Bar
bari urbes diffusi, cunctã sine aliqua tarditate Ita-
liam iuri proprio subdidere: multasq́; tunc ciuita-
tes parantes resistere, extinctis habitatoribus ad so-
lum usq; deiecere. Odoacer itaq; prosperos sibi cer-
nens successus accrescere, statim regiam arripuit
potestatem. Augustulus quidem, qui imperij præ-
sumpserat dignitatem, cernens uniuersam Italiam
Odoacris uiribus subdi, inopinabili metu perterri-
tus, sponte miserabilis purpuram abijciens, cũ uix
XI mensibus Remp. obtinuisset: imperialem de-
posuit maiestatem. Ita Romanorum apud Romam
imperium toto terrarum orbe uenerabile, & Au-
gustalis illa sublimitas, quæ ab Augusto quondam

Octauiano erepta est, cum hoc Augustulo perijt. Anno urbis conditæ M.CC. XXIX. A Caio uero Cæsare, qui primo singularem arripuit principatum anno CCCCC. XVII. Ab incarnatione uero domini anno quadringintesimo septuagesimo quinto.

ODOACER SERVLVS.

i Gitur deiecto ab Augustali dignitate Augustulo, urbem Odoacer ingressus totius Italiæ adeptus est regnũ: quod cum annis XIIII. nullo inquietãte tenuisset: ab orientis tunc partibus ueniens Gotthorum rex Theodericus Italiã possessurus intrauit. Sed ut ad liquidum, ob quam causam, uel unde aduenerit, possit agnosci: necesse est aliquantisper ad superiora repedare. Vualamir Ostrogotthorũ rex, de quo superiori bello præmissum est, quod Attilæ Hũnorum regi subiectus extiterit: mox ut Attila occubuit, ab Hunnorum se, suoq; dominio auitæ libertatis memor excussit. Idem quoq; et Gepidarum rex Ardaricus, cæteræq; Hunnis subiectæ faciunt nationes. Hunni uero dolentes Vualamirum, eiusq; exercitum non solum se à suæ ditionis iugo excussisse, sed etiam cæteris nationibus, ut similia facerent, incentores fuisse. Mox ut fugitiua mancipia eos insequentes ad seruitutem pristinã armis aggressi sunt reuocare. Conglobatis itaq; suis, super Hunnos Vualamir irruit: tantaq; in eos cæde grassatus est: ut de reliquo, qui superfuerant, Hunni,

Hunni, Ostrogotthorum arma formidarent. Leo deniq; imperator cum Gotthis post hæc Illyricum uastantibus, fœdus inijt: ac Theodericum Thiodimeris filiũ, ex Arilena concubina genitũ, ab Vualamire eius patruo obsidem accepit. Occiso deinde Vualamire à Scyris, Thiodimer eius germanus, regia iura suscepit. Diuiso deinceps regno, Theodimer oriẽtis, Vindimer uero occiduum sortitur imperium deuastandum. Sed mox ut Vindimer Italiam ingressus est: rebus excessit humanis, successorem Vindimer filium relinquens. Vindimer uero acceptis à Licerio tunc imperatore muneribus, Gallias contendit: seseq; cum parentibus Vuisigotthis iungens, unum populum effecit. Interea dum sua-ui patrata uictoria Vindimer domum reuertitur: Theodericũ filium à Leone imperatore missum, gratanter excepit: q Theodericus, dum iam octauũ decimum annum ageret, & inscio patre aliquantis secum satellitibus ascitis, uicinam sibi Sarmatarum gentem inuadens, opima ex eorum nauibus patri spolia, prædamq; copiosam reportauit. Thiodimere itaque uita decedente, uniuersis adnitentibus, ad regni gubernacula Theodericus ascendit. Quod factum cum ad Zenonem Augustum perlatum esset, gratanter accepit: eumq; ad se rursus euocatũ Constantinopolim, magno simul honore, & diuitijs extulit, in tantum ut etiam consularibus eum fascibus sublimaret: quæ dignitas post imperiale fastigium prima est: æneamq; illi equestrem statuam ante suum palatium collocaret. At

uero dum huiuscemodi Theodericus delitijs apud Constantinopolim afflueret, gens illius, idest Ostrogotthæ, dum eis per fidei sanctionem prædas agere more solito non liceret: nec tamen ab imperatore oblata stipendia sufficere possent: cœpere non minimam egestatis penuriam pati. Execrantur fœdus compositum: uituperant inutilem pactionem, mittuntq; cõtinuo ad Theodericum, qui dicerent: quod cum ipse Græcorum epulis superflueret, illi inopiæ miserias sustinerent. Hortantur ut si suis, sibiq; cõsulere uelit, citius redeat: quatenus ne cuncta gens pessundetur: & nouas ad habitandum sedes exquirant. His Theodericus cognitis, ad Agustum Zenonem confestim accedit: questus insuper, penuriamq; suorum exponit: Italiam sibi dari postulat: absolutionem efflagitat, adijciens: quod si superare Odoacrem possit: Italiamq; obtinere, ad eius redundaret gloriam, à quo directus fuisset. si in bello superatus foret, nihilominus lucris accresceret: quandoquidem quotidianorum stipendiorum exactoribus careret. Talia Zeno audiens, contristatus quidem est, eo quod eum nollet dimittere. Attamen deliberato consilio Reip. utilitati prospiciens, eius petitionibus annuit. Italiam ei per pragmaticum tribuens, sacri etiam uelaminis dono confirmauit: senatumq; illi, populumq; Ro. commendans, abire pmisit. Egressus igitur Cõstãtinopolim Theodericus, ad Ostrogotthas reuertitur: hortaturq; cõtinuo, ut quamprimum parati sint, quatenus possessuri Italiã proficiscantur. Attamen prius, quàm ad Italiã

aduentaret, Trasillam Gepidarum regem insidias sibi molientem, bello superans extinxit: Busamq; Bulgarorũ regem magna cum suis agminibus cæde prostrauit. Egressus itaq; a Mysia cũ omni Ostrogotthorũ multitudine, uniuersaq; suppellectili per Syrmium, Pannoniasq; iter faciens, ad Italiã uenit. Ac primum iuxta Sontium flumen, quod non longe ab Aquileia labitur, castra componens, dum uberrimis, quæ eo loco habentur pascuis, fatigata aliquantulum ex itineris longitudine iumenta reficeret: Ibi mox ei cum grandi suorum exercitu totius Odoacer Italiæ uiribus occurrit. Quem Theodericus alacriter excipiens, magno superatum prælio, postremo in fugam conuertit. Exinde Theodericus mouens cum Veronã uenisset: iterum aduersus eum Odoacer non minori, quàm prius belli sese apparatu opponit. Contra quem Theodericus haud procul Veronensi urbe confligens, nimia eius exercitum cæde contriuit: ipsumq; pariter et omnem illius multitudinem dare terga coëgit. Qui dum fugæ metu se præcipites in Athesim fluuium mergunt: ex magna parte rapidissimis eius gurgitibus impliciti suffocantur. Theodericus uero, dum ipso impetu subsequitur fugientes, Veronam ilico, pauore ciuibus consternatis, inuadit. Odoacer autem cum ijs, qui euaserant, fugiens, Romam contendit. Sed obseratis continuo portis, exclusus est. Qui cum sibi denegari introitum cerneret: omnia, quæ attingere potuit: gladio, flammisq; consumpsit. Inde quoque egrediens, Ra-

uennam ingressus est. Ibiq; quibus se aduersum hostem tueretur, munitionum præparare obstacula cœpit. Theodericus itaq; à Verona digrediens, Mediolanum peruenit: ubi dum consisteret, magna ad eum multitudo militum, pluresq; Italiæ populi conuenere. Sed paucis interiectis diebus, rursus deditus totus exercitus, Tuffa quodam nomine instigante, Odoacris se partibus reddidit. Ea res Theodericum in tantum perterruit: ut se, suumq; exercitum apud Ticinensem urbem muniret. Talium rerum uarietates Burgundionum rex Gudubadus aspiciens Liguriam, cum ingenti exercitu ingressus, cuncta, quæ reperire poterat, pro uoluntate diripiens, infinitam secum ad Gallias captiuorum multitudinem adduxit. Theodericus itaq; aliquandiu intra munitiones exercitum retinens, demum relictis ibi matre, sororibus, uniuersaq; uulgi multitudine, nihil planè dubius de Epiphanij uiri sanctissimi fide, cum expeditis armatorum cuneis ad Odoacris obsidionem Rauennam perrexit: dumq; eo loco, cui Pinetum nomen est, non procul ab urbe castra posuisset: per continuum penè trienniũ Odoacrem obsedit. Qui cum frequenter ex urbe cum suis egrediens, eius exercitum inquietaret: nouissime noctu in castra irruens, magna Theoderici exercitum strage prostrauit. Victus ad extremũ fortissime Gotthis resistentibus, in urbem confugit. Nec multo postea à Theoderico in fide susceptus, ab eo truculẽte peremptus est. Egressis deniq; à Ticinensi urbe post triennium Gotthis, eandem mox

urbem Rugi inuasere, cuncta per circuitum loca, simulq; & ciuitatem per continuum biennium populatione uastantes, cum beatissimus Epiphanius superesset: cuius in tantis periculis sanctitate ciues releuabantur afflicti. Hic à Theoderico Gallias ad Gundubadum pro captiuis redimendis directus, excepta innumera multitudine, pro quibus primum tribuit sex millia captiuorum ob solam sanctitatis suæ reuerentiam sibi concessa secum reduxit. Igitur Theodericus extincto apud Rauennam Odoacre, totius Italiæ adeptus est ditionem. Nec multo post Romam profectus, à Romanis magno gaudio susceptus est: quibus ille singulis tritici ad subsidium annis uiginti millia modiorum concessit. Dum hæc apud Italiam geruntur, à Bulgaris uniuersa Thracia deuastatur. Constantinopolis etiã ipsis diebus maximo conflagrauit incendio. Ast uero apud Africam Honoricus, qui mortuo Genserico in regnum successerat, Arriana pfidia, trusis in exiliũ, effugatisq; amplius quàm CCCXXXIIII catholicis episcopis, & ecclesijs eorum clausis, plebem uarijs supplicijs affecit. Et quidem innumeris manus abscindens, linguas eorum præcidit: nec tamen loquelam catholicæ confessionis eripere potuit. Apud Britanniã quoq; Ambrosius Aurelianus, qui solus forte Romanæ gentis Saxonũ cædi supfuerat: purpuram induit: uictoresq; Saxones, Britonum ducens exercitum, superauit sæpe. Atq; ex eo tempore nunc hi, nũc illi palmam uictoriæ habuerunt: donec Saxones potẽtiores effecti, tota p lon-

gum insula potirentur. Theodericus interea, ut suã regni uires constabiliret: Audefredã Ludouici Frãcorum regis filiam sibi in matrimonium iunxit: Almafredam germanam suam, Vuandalorum regi Honorico: eius Almafredæ filiam Malabergam: Toringorum regi Ermenfredo: Theodicodo quoque et Ostrogottho ex concubina filias, alterã Alarico Vuisigotthorum regi, alteram Sigismundo Burgundionum consociauit. Amalasiunthã uero tertiã filiam, Euthárico ex Alemannorum stirpe uenienti, euocato ab Hispania tradidit. Nec fuit aliqua uicina Italiæ gens, quæ Theoderico aut coniunctionis affinitate, aut pactionis fœdere sociata non fuerit. Zeno itaq; Augustus, cum per annos XVII Reip. præfuisset: apud urbem Constantinopolim uitæ terminum accepit.

PAVLI DIACONI DE GESTIS ROMANORVM LIBER DECIMVSSEPTIMVS.

Anastasius.

Essante iam Romanæ urbis imperio, utilius, aptiusq; mihi uidetur ab annis dominicæ incarnationis, supputationis lineam deducere: quo facilius quid quo tempore actum sit, possit agnosci. Anno ab incarnatione domini CCCCXCII, post Zeno-

nis excessum, Anastasius purpuram induit: qui XLVII in Regum numero extitit. Hic Romani decus imperij Eutichianæ hæreseos illuuie maculauit. Huius temporibus tanta propter Symachi, & Laurentij electionem Romæ dissensio facta est: ut Faustus senatorum nobilissimus & exconsul, & alius exconsul Probinus Laurentij partibus fauentes aduersus Faustũ exconsulẽ, cæterosq;, q Symacho adhærebãt, pontifici bellũ inferrent: multasq; cædes, & homicidia in medio urbis facientes, plerosq; ex sacerdotali numero, multos etiã clericorũ, ꝑplures ciuiũ Romanorũ extinguerent. Eo tẽpore Transamundus, q fratri Honorico apud Africam in Vuandalorũ regna successerat: fratris uel patris Genserici secutus perfidiam, clausis catholicorum ecclesijs, ducentos uiginti episcopos in Sardiniã exilio relegauit. Quibus beatus papa Symachus quotidiana subsidia ministrare non destitit. Inter has tempestates beatus Fulgentius in confessione fidei, & scientia floruit. His ipsis apud Africam diebus dũ Arrianus qdẽ Olimpius nomine corpus aquis balnealibus abluens indigna quædã & blasphema de sanctæ trinitatis fide uerba euomeret, ueniẽte subito ignito cœlitus iaculo uisibiliter combustus est. Barbas quoque quidam Arrianus episcopus dum contra regulam fidei minorem. s. patre filiũ, & spiritum sanctum asserere cupiẽs baptizaturus dixisset: Baptizo te ego Barbas in nomine patris maioris, & filij minoris in spiritu sancto: Statim aqua, quæ ad baptizandũ allata fuerat, nusq cõ-

paruit. Quod aspiciens, qui baptizandus erat, confestim ad ecclesiã catholicam confugiens, iuxta morem fidei, baptismum Christi suscœpit. Theodericus uero, dum per idem tempus pacifice apud Italiam regnaret: per singula quæq; celebriora loca regia sibi habitacula construxit. Anastasius itaq; dũ in hæresi, qua delapsus fuerat, pseueraret, duasq; in Christo naturas, deitatis uidelicet, & humanitatis, Euthicẽ hæresiarchã sequẽs denegaret: Hormisda papa, q Symacho succœsserat, direxit Euodium Ticinensem episcopum, aliosq; cum eo Constantinopolim legatos, cum catholicæ fidei inscripto, quatenus Anastasium ad ecclesiæ reduceret gremium. Is non solum salubria eorum monita spreuit: sed insuper etiam à suis aspectibus eos non sine contumelia expulit: nauiq; fragili impositos mandat, ne uspiam per totam Græciam ad aliquam ciuitatum accederent, quam eius impiam temeritatem diuina continuo ultio subsecuta est. Nam cum iam septimum et uigesimum imperij annum ageret, ictu fulminis percussus interijt.

IVSTINVS.

Anno ab incarnatiõe domini quinquagesimo octauodecimo, punito Anastasio hæretico, Iustinus catholicus augustali potitus est solio, ad hunc ob causam reintegrandæ fidei directus ab Hormisda pontifice, uir sanctitate præcipuus, Germanus

Capuanæ urbis episcopus digne susceptus est: mul- torumq; dubia corda in fide solidauit. Eo tempore apud Africam defuncto Transamundo Vuandalo- rum rege arrianæ perfidiæ, Hildericus eius filius ex captiua Valentiniani principis filia ortus, ade- ptus est regnum. Qui non patrem hæreticum, sed matris catholicæ monita sequens, rectæ fidei cul- tor enituit. Hunc pater Transamundus ad mortē ueniens, quia cernebat eum catholicæ parti fauere, sacramenti nodis astringere curauit: ne unquā in suo regno catholicis consuleret. Qui mox ut suus genitor uita caruit, prius quàm etiam regni iura assumeret: uniuersos episcopos, quos Transamundus in exilium coëgerat: regredi fecit: eisq; ecclesias re formare cœpit: septuaginta iam & quatuor euolu tis annis, ex quo à Genserico primitus apud Afri cam ecclesiæ fuerant destitutæ. At uero in orientis partibus dum adhuc eo tempore ꝑ loca singula ar riana hæresis uigeret: Iustinus ardore orthodoxæ fidei omnimodis satagere cœpit: ut hæreticorū no men extingueret: statuitq; ut ubiq; eorum ecclesias catholica religione consecraret. Quod dū in Ita- lia rex Theodericus arriana lue pollutus audisset: Ioannem papam, simulq; cum eo Theodorum im portunum, atq; Agapitum cōsulares uiros, aliumq; Agapitum patritium Constantinopolim ad Iusti- num principem dirigit: mandatq; per eos intermi nitans, ut nisi quàm totius hæreticis ecclesias suas redderent, eosq; in pace degere sinerent, uniuersos Italiæ populos ipse gladio extingueret. Qui per-

uenientes ad Augustum, cum ab eo digne, ut competebat, suscepti essent: magnis eũ de sua, suorumq́; salute soliciti fletibus postulant, ut suæ legationis seriem, quanquam esset iniusta, libenter exciperet: Italiæq́; perituræ consuleret. Quorũ fletibus Iustinus permotus eis, qđ petebatur cócessit: arrianosq́; suo iuri reliquit. Dum hi in itinere demorantur: Theodericus rabie suæ iniquitatis stimulatus, Symachum exconsulem, ac patritiũ, & Boetium seniorẽ & exconsulem catholicos uiros gladio trucidauit. His diebus extincto à Frãcis Alarico Vuisigotthorum rege, Theodericus per Ibbam suum comitem plus quàm XXX.m. Francorum cædens, Thiodẽ suũ armigerum post mortem Alarici, tutorẽ Amalarici nepotis constituit. Ioannes uero pontifex reuertens à Constantinopoli, dum cum ijs, cum quibus ierat, profectus ad Theodericum Rauennam fuisset: Theodericus ductus malitia, quod eum Iustinus catholicæ pietatis defensor honorifice suscepisset, eum simul cũ socijs carceris afflictione peremit. Sed hanc eius immanissimam crudelitatem mox animaduersio diuina secuta est. Nã nonagesimooctauo post hoc facinus die, subita morte defunctus est: cuius animam solitarius qdã apud Liparã insulam uir magnæ uirtutis aspexit: inter Ioannem papam & Symachum patritium deduci, & in Vulcani ollam, quæ ei loco proxima erat, demergi. Igitur Theoderico tali modo punito, Gotthi sibi Alaricum, de quo præmissum est, ex Theoderici filia procreatum, cum eadem Amalasiuntha ma-

tre sua in regnum præficiunt. At uero Iustinus cum Augustalem dignitatem annis XI administrasset: apud Constantinopolim in pace quieuit.

IVSTINIANVS.

ANno ab incarnatione domini quingentesimo uigesimonono Iustinianus sororis Iustini filius, Romanorum principum nonus ac quadragesimus, Augustalem adeptus est principatum. Qui mox ut imperialia iura suscepit: ad reparationem Reip. statum animum intendit. Ac primum per Bellisarium patritium ingentem uirum Persas aggressus est: quĩ transgressis Romanorum terminis, eorũ regiones grauiter populabãtur: quos Bellisarius magnis prælijs fudit. Atq; ex uoluntate principis Constantinopolim triumphans ingressus est. Interea Atalaricus Gotthorum rex, cum nõdum expletis quatuor annis regnasset: immatura morte præuentus uitæ subtractus est: cuius mater Amalasiuntha post eius funus Theodatum socium asciuit in regnum. Sed Theodatus idem immemor collati beneficij, eã post aliquod tempus in balneo strangulari præcepit: & quia ipsa dum aduiuerat, se, suumq; filium principi commendauerat. Audita Iustinianus Augustus eius morte, graui mox aduersus Theodatum iracundia exarsit. Sentiens Theodatus sibi infensum habere principem, beatum papã Agapitum Cõstantinopolim dirigit, quatenus apud Iustinianum ei factorum impunitatem impetra-

ret. Qui sanctus Pontifex dum Iustinianum principem adisset: facta cum eodem de fide collatione, reperit eum in euthicetis dogma corruisse, à quo primitus graues beatus Antistes minas perpessus est. Sed cum illius inconcussam in fide catholica Iustinianus constantiam cerneret: siquidem ad hoc usq; uerbis progressum fuerat: ut talia à praesule audiret: ego ad Iustinianum imperatorem Christianissimum uenire desyderaui, sed Diocletianum inueni. Tandem ex uoluntate dei eius monitis acquiescens, ad catholicae fidei confessionem cum multis pariter, qui similiter desipiebant, regressus est. Anthemum quoq; eiusdem regiae ciuitatis episcopum praefatae haereseos defensorem conuictum publice communione priuauit: ac persuaso principe in exilium coëgit. Nec multum post idem pontifex apud eandem urbem diem obijt. Interea ad Africam, quam iam multis annis Vuandali possidebant, à Iustiniano cum exercitu Bellisarius missus est: qui mox praelio cum Vuandalis commisso, eorum magnas copias fudit: regemq; ipsorum Gilimerum uiuum capiens, Constantinopolim misit. Carthago quoq; post annũ suae excessionis XCVI recepta est. Porro dum Agapitus pontifex, qui à Iustiniano principe pacem Theodato postularet: apud Constantinopolim obijsset: Iustinianus Bellisarium patritium multis iam praelijs gloriosum aduersus Theodatum dirigit: utq; etiam Italiam à Gotthorum seruitio liberaret. Bellisarius itaq; dũ aliquantum temporis apud Siciliam moram face-

ret, rex Gotthorum Theodatus extinctus est. Huius in loco Vitigis successit: qui mox ut regnum inuasit, Rauennam profectus, Amalasiunthæ reginæ filiã per uim secum auferens sibi matrimonio iunxit. Conceptas ergo contra Theodatum Bellisarius belli uires in Vitigem conuertit. Egressusq; ex Sicilia ad Campaniã, Neapolim uenit: quem Neapolitani ciues noluerunt excipere. Qui indignatus acriter ad eiusdem urbis expugnationem totis se uiribus erexit. Aliquantisq; fortiter in pugnam diebus deductis, tandem per uim capiens ingressus est. Tantaq; non solum in Gotthos, qui ibi morabantur: sed etiam in ciues ira deseuit: ut non ætati, nõ sexui, postremo nõ sanctimonialibus uel ipsis etiam sacerdotibus parceret, uiros in conspectu coniugum miserabili uisu perimens. Superstites matres, ac liberos captiuitatis iugo abduxit, cuncta rapinis diripiens. Nec à sacrosanctis ecclesijs expoliandis abstinuit: indeq; egrediens, Romam properauit. Quo Romam ingresso, Gotthi qui in urbe morabantur, noctu inde egressi, relictis patentibus portis, Rauennam fugiunt. Vitigis, ut talia cõperit, mox aduersus Bellisarium Romam cum ingenti exercitu uenit. Bellisarius nõ aptum sibi tempus ad bella conijciens, intra urbis se mœnia clausit: eamq; circũsepsit. Gotthi urbem obsidentes, uniuersa per circuitum direptionibus & incendijs absumunt: quoscunq; Romanos reperiunt, gladio extinguunt: cuncta sacra loca denudantes, ipsis etiã uenerabilium martyrum sepulchris manus impi-

as inferunt. Continue urbem impugnant: sed cauta Bellisarij defensatur industria. Præter belli instantiam, angebatur insuper Roma famis penuria. Tanta siquidem per uniuersum mundum eo anno maxime apud Liguriam fames excreuerat: ut sicut uir sanctissimus Datius Mediolanensis antistes retulit, pleræq; matres infelicium natorum membra comederent. Cumq; per annum continuum Gotthi Romam obsedissent: demum territi Rauennam rediere. Bellisarius uero proficiscens Neapolim, eaq;, ut competebat, ordinatam relinquens, Romam regressus est. Statimq; ei à Theodora Augusta præceptio allata est, ut papam Silueriū conuictum accusatione falsorum testium in exilium truderet: eo quod Anthemium hæreticum Constantinopolitanum episcopum reuocare noluisset: quod Bellisarius licet nolens nihil moratus effecit. pulsus deniq; papa Siluerius ad Pontiam insulam est: in qua & exulans obijt. Vitigis uero coacto rursus in unum magno Gotthorum exercitu cum Bellisario confixit: factaq; maxima suorum strage, in fugam conuersus est. Quem Ioānes magister militum cognomento Sanguinarius, noctu fugiētem persequens, uiuum comprehendit: Romamq; ad Bellisariū adduxit. Patrata Bellisarius uictoria, Constantinopolim redijt, secum Vitigem deferens: quo uiso, Iustinianus ualde lætatus est: eiq; non multo post patritio effectu, administrationem illi iuxta Persarū terminos tribuit: ibiq; Vitigis degens uitam finiuit. Bellisarius uero dignis euectus honoribus, iterato

ad Africam aduersus Guntarith mittitur: q Vuandalos rursus solicitans, apud eos arripuerat regnũ. Bellisarius, ut Africam attigit, Guntarith sub dolo pacis ilico peremit, residuosq; Vuandalorum Reip. iugo substrauit. Victor exinde Bellisarius Romam uenit. Auream crucem centum librarũ pretiosissimis gemmis exornatam, in qua suas uictorias descripserat, beato Petro per manus papæ Vigilij obtulit. His apud Casinum temporibus, post solitariam uitam sancto degens cœnobio stupendis beatissimus pater Benedictus, nec minus futurorũ præscius radiabat uirtutibus. Hac etiã ætate gens Langbardorum amica tunc populi Ro. apud Pannonias degebat: quibus in regni gubernaculo Audoinus præerat. Is eo tempore cum Turisendo Gepidarum rege confligens, per Alboinum suum filium iuuenem strenuum uictoriã nactus est. Deniq; inter ipsas Alboinus sese acies Turismandum Turisendi regis filiũ appetentẽ alacriter aggressus extinxit, perturbatisq; hac occasione Gepidis suis uictoriam peperit. At uero apud urbẽ Romam papa Vigilius ob eandẽ, qua & decessor suus causam indignatione Augustæ per Antimum Scribonem ductus Constantinopolim, indeq; in exilium actus est. Capto igitur Vitige, Gotthi transpadani Ildebrandum sibi regem constituunt: qui eodem anno perimitur. Cui successit Errarius, & ipse non dum anno expleto iugulatus. Dehinc sibi Badiulã, qui et Totila dicebatur, in regnũ præficiũt. Moxq; collecto undiq; exercitu, uniuersam rur-

ſus Italiam inuadunt. Exinde per Campaniam, uiriq; dei Benedicti patris cœnobium iter facientes perueniunt: per'q; Lucanæ, ac Brutiorum fines Regium proficiſcuntur. Nec mora ſiculũ transgreſſi fretum Siciliam inuadunt. Inde quoq; Romam petunt: eamq; obſidionibus circuncludunt. Quæ tantam tunc famis penuriã perpeſſa eſt: ut præ magnitudine inopiæ natorum ſuorum carnes comedere uellent. Feſſis nimium Ro. nec ualẽtibus mœnia tueri, Totila à porta Hoſtienſi urbem ingreſſus eſt. Qui parcere Romanis cupiens, per totam noctem clangere bucinam iubet: quo ſe à Gotthorum gladijs, aut eccleſijs tuerentur, aut quibuſcunq; locis occulerent. Habitauit'q; aliquanto temporis cum Romanis, quaſi pater cum filijs. Hanc illi (ut uidetur coniÿci) animi benignitatẽ, qui nimiæ antea crudelitatis extiterat, beati patris Benedicti, quem olim adierat, monitio contulit. Elapſi ab urbe aliqui è numero Senatorum Conſtantinopolim afflicti properant: qbus calamitatibus Roma ſubÿceretur, principi narrant: qui ſtatim Narſem eunuchum ſuum, & cubicularium cum manu ualida mittit, ut afflictæ Romæ quàm totius ſubueniat. Is ad Italiã ueniens, magno cũ Gotthis certamine conflixit. Quibus ad internitionẽ penè conſumptis, regem Totilam, qui ultra iam X annos regnauerat, iterfecit: uniuerſam'q; Italiã ad Reip. iura reduxit. Quia uero reſtant adhuc, quæ de Iuſtiniani Aug. felicitate dicantur; in ſequẽti deo præſule libello promenda ſunt.

Pauli Diaconi

PAVLI DIACONI DE GESTIS ROMANORVM LIBER DECIMVS OCTAVVS.

Vm iam, ut præmissum est, Romanorum desierit apud Italos imperium, plurimæq; gentes irruerint contra ipsos, ad iusq; pertransierit pelasgum: hac tempestate Iustinianus Augustus Romanũ eundem felici sorte regebat imperiũ: qui & bella prospere gessit: & in causis ciuilibus mirificus extitit. Nam per Bellisarium patritiũ Persas fortiter deuicit: perq; ipsum Bellisarium Vuandalorum gentem capto eorum rege Gilimere, usq; ad internitionem deleuit: Africamq; totam post annos XCVI imperio Ro. restituit: rursusq; Bellisarij uiribus Gothorum in Italia gentem, capto Vitige eorum rege superauit. Maurosq; post hæc Africam infestantes, eorũq; regem Attilã per Ioannẽ exconsulẽ mirabili uirtute prostrauit: pari etiam modo, ut alias gentes belli iure compressit, quam ob causam propter honorum omnium uictorias, ut Alamanicus, Gothicus, Alanicus, Vuandalicus, Africanusq; diceretur: habere hæc nomina meruit. Leges etiam Romanorum, quarum prolixitas nimia erat, & inutils dissonantia, mirabili breuitate correxit. Nam omnes constitutiones principũ, quæ utiq; in multis

uoluminibus habebantur, intra XII libros coarcta=
uit. Idem quoq; uolumen codicem Iustiniani appel-
lari praecepit: rursusq; singulorum magistratuum
siue iudicum leges, quae usque ad duo millia penè
librorum erant extensae, intra L librorum nume
rum redegit; eumq; Codicem Digestorum, siue pan
dectarum uocabulo nuncupauit. Quatuor etiam
institutionum libros, in quibus breuiter uniuersa-
rum legum textus comprehenditur, nouiter compo
suit: nouas quoq; leges, quas ipse statuerat, in unum
uolumen redactas, idest Codicem, nouellam nuncu
pari sanciuit. Extruxit quoq; idem princeps intra
Constantinopolim urbem ipsi domino, qui est sapiē
tia Dei patris, templum, quod graeco uocabulo
ἁγίαν σοφίαν, idest sanctam sapientiam nomina=
uit. Cuius opus adeo cuncta aedificia excellit: ut in
totis terrarum spatijs huic simile non possit inueni
ri. Erat enim hic princeps fide catholicus, in ope-
ribus rectus, in iudicijs iustus, ideóq; omnia ei cō=
currebant in bonum. Huius temporibus Cassiodo
rus apud urbem Romam tam seculari quàm di-
uina sciētia claruit: qui inter caetera, quae nobiliter
scripsit, psalmorum occulta praecipue potentissime
reserauit. Hic primū COS. deniq; senator, ad po
stremum uero monachus extitit. Hoc etiam tempo
re Dionysius Alba in urbe Roma constitutus, pascha
lem calculum miranda argumentatione cōposuit.
Tuncq; nihilominus Arator Ro. ecclesiae subdia-
conus, poëta mirabilis, apostolorum actus uersibus
hexametris exarauit. His quoque diebus beatissi-

mus Benedictus pater, & primus in loco, qui sub lacus dicitur, qui ab urbe Roma XL millibus passuum abest: & postea in castro Casini, quod Clarum appellatur, & magnæ uitæ meritis, & apostolicis uirtutibus effulsit. Igitur cum circũquaq; Langbardorum uictoriæ personarent: Narses Carthularius imperialis, qui tunc præerat Italiæ, bellum aduersus Totilam Gotthorum regem præparans, cum iam pridem Langbardos fœderatos haberet, legatos ad Alboinũ dirigit, quatenus ei pugnaturo cum Gotthis auxilium ministraret. Tunc Alboinus electam è suis manum direxit: qui Romanis aduersus Gotthos suffragium ferrent: qui per maris adriatici sinum in Italiam transuecti, sociati Romanis, pugnã inierunt cum Gotthis. Quibus usque ad internitionem deletis pariter cum suo Totila rege, onerati multis muneribus uictores ad propria remearunt: omniq; tempore, quo Langbardi Pannoniam possederunt: Romanæ Reip. aduersus æmulos adiutores fuerunt. Tunc quoq; apud Constantinopolim Priscianus Cæsariensis grammaticæ artis (ut ita dixerim) profunda rimatus est. His temporibus Narses etiam Bucellino duci bellum intulit: quem Teudebertus rex Francorum cum in Italiã introisset, reuersus ad Gallias cum Amingho duce ad subijciendam Italiã reliquerat. Qui Bucellinus cũ penè totã Italiã direptionibus uastaret: et Theudeperto suo regi de præda Italiæ munera copiosa conferret: et cũ in Cãpania hyemare disponeret: tandẽ in loco, cui Tanetũ nomen est,

grawi bello à Narsete superatus extinctus est. Aminghus uero, dum Auidin Gotthorũ comiti contra Narsetem rebellanti auxilium ferre conatus fuisset, utriq; à Narsete superati sunt. Auidin captus Cõstantinopolim exulatur. Aminghus uero, qui ei auxilium præbuerat: Narsetis gladio perimitur. Tertius uero Francorum dux nomine Leutharius Bucellini germanus, dũ multa præda onustus ad patriam cuperet reuerti, inter Veronam & Tridentem iuxta lacum Benacum propria morte defunctus est. Habuit nihilo minus Narses certamen aduersus Sindual Brentorũ regẽ: qui adhuc de Herulorũ stirpe remanserat: quos secum in Italiam ueniens solũmodo Odoacer adduxerat. Huic Narses fideliter sibi primũ adhærenti, multa beneficia contulit. Sed nouissime superbe rebellantẽ, & regnare cupientem bello superatum, et captum celsa de trabe suspendit. Eo quoque tempore Narses patritius per Dagistheum magistrum militum uirum bellicosum & fortem, uniuersos Italiæ fines obtinuit. Hic Narses quidem primus chartularius fuit: deinde propter uirtutem merito patritiatus honorẽ meruit. Erat autem uir piissimus, in religione catholicus, in pauperes munificus, in recuperandis basilicis studiosus satis, uigilijs, et orationibus in tantum studens, ut plus supplicationibus ad eum profusis, quàm armis bellicis uictoriam obtineret. Inter hæc Iustiniano principe uita decedente, Iustinianus minor Remp. apud Constantinopolim regendam suscepit. His quoque temporibus Narses

patritius, cuius ad omnia studium uigilabat: Vitalem episcopum Altinæ ciuitatis, qui ante annos plurimos ad Francorum regem confugerat: hoc est ad Agathensem ciuitatem, tandem apprehensum apud Siciliam exilio damnauit. Igitur deleta uel superata, Narses omni Gotthorum gente, & ijs quoque, de quibus diximus, pari modo deuictis, dum multum auri, & argenti, seu cæterarum rerum diuitias acquisisset: magnam ab his ducibus, qui multa contra hostes eorum laborauerat, inuidiam pertulit: qui contra eum Iustino Augusto, & eius coniugi Sophiæ in hæc uerba suggesserunt dicentes. Quia expedierat Romanos Gotthis potius seruire, quàm Græcis, ubi Narses eunuchus imperat, & nos seruitio opprimit: & hoc noster piissimus princeps ignorat: aut libera nos de manu eius, aut certe & ciuitatem Romam, & nosmetipsos gentibus tradimus. Cumq; hæc Narses audisset: hæc breuiter retulit uerba. Si male feci cũ Romanis, male inueniam. Tunc Augustus in tantum aduersus Narsetem commotus est: ut statim in Italiam Longinum præfectum mitteret, qui Narsetis locum obtineret. Narses uero his cognitis, ualde pertimuit: & in tantum maxime à Sophia Augusta territus est: ut regredi ultra Constantinopolim non auderet. Cui illa inter cætera, quod eunuchus erat, hoc fertur mandasse, ut cum puellis in gynecio lanarum faceret pensas diuidere. Ad quæ uerba Narses dicitur hæc responsa dedisse. Talem se telam orditurum, qualem ipsa dum uiueret, de-

ponere non posset. Itaq; odio, metuq; exagitatus, in Neapolim Cãpaniæ ciuitatem secedẽs, legatos mox ad Lãgbardorum gentem dirigit, ut paupera Pannoniorũ rura desererent: & ad Italiam cunctis repletis diuitijs possidendam uenirent: simulq; multimoda pomorum genera, aliarumq; rerum species, quarum Italia ferax est, mittit: quatenus eorum ad ueniendum animos possit allicere. Langbardi læta nuntia, & quæ ipsi præcipue optabant, gratanter suscipiunt. Deniq; futuris commodis animos attollunt: continuo apud Italiã terribilia noctu signa uisa sunt, hoc est igneæ acies in cœlo apparuerũt, eum, qui postea effusus est, sanguinem coruscantes. Narses uero de Campania Romam regressus, ibidẽ nõ post multum tempus ex hac luce subtractus est. Cuius corpus positum in locello plumbeo cũ omnibus eiusdẽ diuitijs, Cõstantinopolim est perlatum.

IVSTINIANVS IVNIOR.

n Er hæc tẽpora apud Constantinopolim, ut supra præmissum est, Iustinianus minor regnabat, uir in omni auaritia deditus: contemptor pauperũ: senatorũ spoliator. Cui tanta fuit cupiditatis rabies, ut arcas iuberet ferreas fieri: in quibus ea, quæ rapiebat, auri talenta congregaret. Quẽ etiã ferunt in hæresim pelegianam delapsum. Hic cum à diuinis aurẽ cordis auerteret, iusto dei, iudicio amisso rationis intellectu, amens effectus ẽ. Hic et Tiberiũ Cæsarem adsciuit: q̃ ei palatium uel singulas pro-

uincias gubernaret, hominē iustum, utilē, strenuū, sapientem, elemosynariū, in iudicijs æquum, in uictorijs clarū, & , quod his omnibus supereminet, uerissimū Christianum. Hic cum multa de thesauris, quos Iustinianus aggregauerat, pauperibus erogaret: Sophia Augusta frequentius increpabat eū, quod Rēp. redegisset in paupertatem, dicens: Quod ego multis annis congregaui, tu infra paucum tempus prodige dispergis. Aiebat autem ille: Confido in domino, qa non deerit pecunia fisco nostro, tātū ut pauperes elemosynam accipiant: ut captiui redimantur, hoc est magnus thesaurus, dicente domino: Thesaurizate uobis thesauros in cœlo, ubi neque erugo, neque tinea corrumpit: & ubi fures non effodiunt, nec furātur. Ergo de his, quæ dominus tribuit, congregemus thesauros in cœlo, & dominus nobis augere dignabitur in seculo.

TIBERIVS CONSTANTINVS

i Gitur cum Iustinianus XI annis regnasset: amentiam, quam incurrerat, tandem cum uita finiuit. Bella sanè quæ per Narsetem patritiū Gotthis, uel Francis illata superius per anticipationem diximus, huius temporibus gesta sunt. Deniq; et cū Romanus, huius temporibus gesta sunt. Deniq; et cū Roma temporibus Benedicti papæ uastantibus omnia p circuitum Langbardis famis penuria laboraret: multa frumēti millia nauibus ab Aegypto dirigēs, eā sub studio misericordiæ releuauit. Mortuo igitur

Iustiniano, Tiberius Constantinus Romanorũ regum quinquagesimus sumpsit imperium. Hic cũ, ut superius diximus, Iustiniano adhuc Cæsare palatium regeret: & multas quotidie elemosynas faceret: magnam ei dominus copiam subministrauit. Nam deambulans per palatium, uidit in pauimento domus tabulam marmoream, in qua erat crux dominica sculpta, & ait: Crucem domini, qua frontem nostram & pectora munire debemus, eã sub pedibus conculcamus? & dicto citius iussit eandem tabulam auferri de fossa. Qua leuata, atq; erecta inueniunt subter & aliam hoc signum habentem, qui & ipsam iussit auferri. Qua amota, repererunt & tertiam, iussúq; eius cum hæc fuisset ablata: inueniunt magnum thesaurum habentem supra mille auri centenaria. Sublatumq; aurum, pauperibus adhuc abundantius quàm consuetus fuerat, largitur. Narses quoq; patritius Italiæ, cum in quadã ciuitate intra Italiam domum magnam haberet, ad supra memoratam urbẽ aduenit: ibiq; in domum suam occulte cisternam magnam fodit, in qua multa millia centenariorum auri, atq; argẽti reposuit: interfectisq; omnibus conscijs, uni tantummodo hoc per iuramentum ab eo exigens commendauit. defuncto uero Narsete, supradictus senex ad Cæsarem Tiberium ueniens dixit: Si mihi aliquid prodest inquit, magnam rẽ Cæsar dicam. Cui ille, Dic ait, quid uis, proderit enim tibi, si quod nobis profuturum esse narraueris. Thesaurum inquit, Narsetis recõditũ habeo, quod in extremo ui-

tæ positus cælare non possum. Tunc Cæsar Tiberius gauisus, mittit usq; ad locum pueros suos. Præcedente uero sene, hi sequuntur attenti: peruenientesq; ad cisternam, deopertamq; ingrediuntur. In qua tantum auri uel argenti repertum est, ut per multos dies uix à deportantibus potuisset euacuari. Quæ ille penè omnia, secundum morem suũ, erogatione largiflua dispensauit egenis. Hic cum Augustalem coronam accepturus esset: eumq; secundũ consuetudinem ad spectaculum cum populus expectaret: insidias ei præparauit Sophia Augusta, ut Iustinianum Iustini nepotem ad dignitatem imperatoriam sublimaret. Ille per loca sancta prius procedens, deinde uocato ad se pontifice urbis, cum consulibus, ac præfectis palatium ingressus, indutus purpura, diademate coronatus, throno imperiali impositus, cum immensis laudibus in regni gloria est confirmatus: quod eius aduersarij audientes, nihilq; ei, qui in domino spem suam posuerat, officere ualentes, magno sunt confusionis pudore cooperti. Transactis autem paucis diebus, Iustinianus pedibus se proiecit imperatoris, ob meritum gratiæ. XV ei auri centenaria deferens: quem ille secundum patientiæ suæ meritum colligens, sibi in palatio assistere iussit. Sophia uero Augusta immemor promissionis, quam quondam in Tiberiũ habuerat: insidias ei tentauit ingerere. Procedente autem eo ad uillam, ut iuxta ritum imperialẽ XXX diebus ad uindemiam iucundaretur: uocato clàm Iustiniano, uoluit eũ sublimare in regno: quo com-

perto, Tiberius cursu ueloci Constantinopolim regreditur: apprehensamq; Augustam, omnibus thesauris expoliauit, solũ ei uictum quotidianum in alimento relinquens. Segregatisq; pueris eius ab ea alios ex fidelibus suis posuit, qui ei parêrent: mãdans prorsus, ut nullus de anterioribus ad eam haberet accessum. Iustinianum uero uerbis solummodo obiurgatum, tanto in posterum amore dilexit, ut filio eius filiam suam promitteret: rursusq; filio filiam suã expeteret. Sed hæc res minime, quã ob causam nescio, ad effectum puenit. Huius exercitus ab eo directus, Persas potentissime debellauit: uictorq; regrediens, tantam molem prædæ cum uiginti pariter elephantis detulit: ut humanæ crederetur posse sufficere cupiditati.

MAVRITIVS

Tiberius igitur Constantinus postq̃ imperium septẽ rexerat annis, sentiens sibi diem mortis imminere, unà cum consilio Sophiæ Augustæ, Mauritium genere Cappadocem, uirum strenuũ ad imperium elegit: ornatamq; suam filiã regalibus ornamẽtis eam tradidit ei, dicens: Sit tibi imperiũ meum cum hac puella concessum: utere eo felix, memor semper ut æquitate & iustitia delecteris. Hæc postquam dixit, de hac luce ad æternam patriam migrauit, magnum luctum populis de sua morte relinquẽs. Fuit enim summæ bonitatis, in elemosynis prõptus,

in iudicio iustus, in uindicando cautissimus: nullũ despiciens, sed omnes in bona uolũtate complectẽs: omnes diligens, ipse quoq; est dilectus à cunctis. Quo defuncto, Mauritius indutus purpura, redimitus diademate, ad curiã processit: acclamatisq; sibi laudibus post largita populo munera, primus ex Græcorum genere in imperio confirmatus est. Hoc tempore Mauritius imperator, Childeperto Francorum regi L.m. solidorum per legatos suos direxit, ut cum exercitu super Langbardos irrueret, eosq; de Italia exterminaret: qui cum innumera Francorum multitudine in Italiã subito introiuit. Langbardi uero in ciuitatibus se communiẽtes, intercurrentibus legatis, oblatisq; muneribus pacem cum Childeperto fecerunt. Qui cum ad Gallias remeasset: cognito imperator Mauritius, quia cum Langbardis fœdus inierat, quod ei ob detrimentum Langbardorum dederat, repetere cœpit. Sed ille suarum uirium fretus potentia, pro hac re nec responsum reddere uoluit. His ita gestis, Autharis rex Brixellum ciuitatem super Padi marginẽ positam expugnare aggressus est: in qua Dorcruph dux à Langbardis confugerat: seq; partibus imperatoris tradens, sociatus militibus Langbardorum exercitui fortiter resistebat. Iste ex Sueuorum, hoc est Alemannorum gente oriũdus inter Langbardos creuerat: et quia erat forma idoneus, ducatus honorẽ meruerat. Sed ubi occasionem ulciscẽdæ suæ captiuitatis reperit, contra Langbardorum ilico arma surrexit. Aduersus quem Langbardi

grauia bella gesserunt: tandemq; eum cum militibus, quos ducebat, exuperantes Rauennam cedere compulerunt. Brixellus capta est, muriq; eius usq; ad solũ destructi sunt. Post hæc Autharis rex cũ Smaragdo patritio, qui tunc Rauennæ præerat, usq; in annum tertium pacem fecit. Deniq; per Benedictum papam Pelagius Romanæ ecclesiæ pontifex absq; iussione principis ordinatus est: eo quod Langbardi Romam per circuitum obsiderent, ne posset quisquam à Roma progredi. Hic Pelagius Heliæ aquileiensi episcopo nolenti tria capitula Chalcedonensis synodi suscipere, epistolam satis utilem misit: quam beatus Gregorius cum esset adhuc Diaconus, conscripsit. Rursum Mauritius Augustus legatos ad Childepertum mittens, eum ut contra Langbardos exercitum in Italiam dirigeret, persuasit. Childepertus existimans suã adhuc germanam apud Constantinopolim uiuere, legatis Mauritij acquiescens, ut suam posset sororem accipere, iterum aduersus Langbardos Francorũ exercitum ad Italiam direxit: contra quos dũ Lãgbardorum acies properarent, Franci & Alemanni inter se dissensionem habentes, sine ullius conquisitione ad patriam sunt reuersi. Eo tempore fuit diluuium in finibus Venetiarum & Liguriæ, seu cæteris regionibus Italiæ, quale post Noë tempora creditur non fuisse. Factæ sunt lacunæ possessiones seu uillarũ, hominumq; pariter & animantium magnus interitus. Destructa sunt itinera, dissipatæ uiæ. Tantum tunc Athelis fluuius excreuit,

ut circa Basilicam sancti Zenonis martyris, quae extra Veronensis urbis muros sita est, usq; ad superiores fenestras aquae pertingerent. Licet, sicut beatus Gregorius postea papa scripsit, in eandem basilicam aqua minime introiuit. Vrbis quoq; eiusdem Veronensis muri ex parte aliqua, eadem sunt inundatione subruti. Facta est autem haec inundatio sextodecimo Cal. Nouembris. Sed & tantae coruscationes, & tonitrua fuerunt, quantae fieri uix aestiuo tempore solent. Post duos quoq; menses eadem urbs Veronensium magna ex parte incendio concremata est. In hac diluuij effusione intantum apud urbem Romam fluuius Tyberis excreuit: ut aquae eius super muros urbis influerent, & maximas in ea regiones occuparent. Tunc per alueum eiusdem fluminis, cum multa serpentum multitudine Draco etiã magnae, miraeq; magnitudinis per urbem transiens, usq; ad mare descendit. Subsecuta est statim hanc inundationem grauissima pestilentia, quam inguinariam appellant: quae tantae populum stragi destinauit: ut de inaestimabili multitudine uix pauci remanerent. Primũq; Pelagiũ papam uirum uenerabilem perculit: et sine mora extinxit. Deinde pastore interempto, sese per populum extendit. In hac tanta tribulatione beatissimus Gregorius, qui tunc leuita erat, à cunctis generaliter papa electus est: qui dum septiformem litaniam fieri ordinasset, unius horae spatio dum hi deum precarentur, octuaginta ex eis subito ad terram corruentes spiritum exhalarunt. Septiformis

autem litania dicta est, quia omnis urbis populus à beato Gregorio in septem partibus deprecaturus dominum est diuisus. In primo nanq; choro fuit omnis clerus: in secundo omnes abbates cum monachis suis: in tertio omnes abbatissæ cum congregationibus suis: in quarto omnes infantes: in quinto omnes laici: in sexto uniuersæ uiduæ: in septimo omnes mulieres coniugatæ. Ideo autem de beato Gregorio plura dicere omittimus, quia iam ante aliquot annos eius uitam deo auxiliante texuimus: in qua ea, quæ dicenda erant, iuxta tenuitatis nostræ uires uniuersa descripsimus. Hoc tempore idē beatus Gregorius, Augustinum, & Melitum, et Ioannem, cum alijs pluribus monachis timentibus deum, in Britāniam misit: eorumq; prædicatione ad Christum Anglos conuertunt. His diebus defuncto Helia aquileiensi patriarcha, postquam quindecim annis se sacerdotē gesserat: Seuerus huic succedens, regendam suscepit ecclesiam: quē Smaragdus patritius ueniens de Rauenna, in gradus per semetipsum basilica trahens, Rauennam eum in curiam duxit: cum alijs tribus ex Histria episcopis, idest Ioanne parentino, & Seuero atq; Vindemio, nec non etiā Antonio iam sene ecclesiæ defensore: quibus cōminans exilia, atq; uiolentiā inferens, cōmunicare compulit Ioanni Rauēnati episcopo trium capitulorum damnatori, qui à tempore papæ Viglij uel Pelagij Romanæ ecclesiæ desciuerant societate. Exempto uero anno, è Rauenna ad gradus reuersi sunt: quibus nec plebs com-

municare uoluit, nec cæteri episcopi eos receperunt. Smaragdus patritius à dæmonio non iniuste correptus, successorem Romanum patritiatus accipiens, Constantinopolim remeauit. Post hæc facta synodus decem episcoporum, in Martiniano congregatur: ubi receperunt Seuerum patriarcham Aquileiensem, dantem libellū erroris sui, qui trium capitulorum damnatoribus communicarat Rauēnæ. Nomina uero episcoporum, qui se ab hoc Schismate continuerunt, hæc sunt: Petrus de Altino clarissimus, Ingenuus de Sabione, Angelus Tridentinus, Iunior Veronensis, Horontius Vicentinus, Rusticus de Taruisio, Fonteius Feltrinus, Agellus de Acedo, Laurentius Belunensis, Maxentius Iuliensis, & Adrianus Polensis. Cum patriarcha autem communicauerunt isti episcopi, Seuerus Parentinus, Ioannes patritius, Vindemius, & Ioānes.

PHOCAS.

i Gitur Mauritius Augustus, postq̄ unū & uiginti annis rexit imperiū cum filijs Theodosio & Tiberio, Constantinoq́;, à Phoca, qui fuit strator prisci patritij, occiditur. Fuit autem utilis Reip. nā sæpe cōtra hostes dimicās, uictoriā obtinuit. Huni quoq;, q̄ et Auares appellātur, eius uirtute deuicti sunt. His diebus defuncto Seuero patriarcha, ordinatur loco eius Ioānes abbas patriarcha in Aqleia uetere, cū cōsensu regis ēt Gisulfi ducis. In gradus quoq; ordinatus est à Romanis Cādianus antistes. Rursus mē-

se Nouembri, et Decembri stella cometes apparuit. Candiano uero defuncto, apud gradus ordinatur patriarcha Epiphanius, qui primicerius notariorum ab episcopis, qui erant sub Romanis, & ex illo tempore cœperunt esse duo patriarchæ. Phocas igitur, ut præmissum est, extincto Mauritio, eiusq; filijs, Romanorum regnum inuadit. Per octo annorum curricula principatus est. Hic rogante papa Bonifacio, statuit sedem Romanæ ecclesiæ, ut caput esset omnium ecclesiarum, quia ecclesia Constantinopolitana primum se omnium ecclesiarum scribebat. Idem alio papa Bonifacio petente, iussit in ueteri fano, quod Pantheon uocabatur: ablatis idolatriæ sordibus, ecclesiam beatæ semper uirginis Mariæ, & omnium sanctorum martyrum fieri, ut ubi quondam omnium non deorum, sed dæmoniorum cultus agebatur, ibi deinceps omniũ fieret memoria sanctorum. Huius tempore Prasini, & Veneti per orientem, & Aegyptum ciuile bellum faciunt: ac sese mutua cæde prosternunt. Persæ quoq; aduersus Remp. grauissima bella gerẽtes, multas Romanorum prouincias, & ipsam Hierosolymam auferunt: & destruentes ecclesias, sancta quoq; profanantes, inter ornamenta locorum sanctorum uel communium, etiam uexillum Dominicæ crucis abducunt.

Heraclianus, eiusq; posteri.

C Ontra hunc Phocam Heraclianus, q Africam regebat, rebellauit: atq; cum

exercitu

exercitu ueniens, eum uita, regnóq; priuauit: remq; publicam romanam Heraclius eiusdem filius regendam suscepit. His diebus defuncto Heraclio Augusto, apud Constantinopolim Heraclionas eius filius cũ matre Martina regni iura suscepit, rexitq; imperium duobus annis. Quo uita decendẽte, successit in loco eius Constantius germanus eiusdẽ filius Heraclij: imperauitq; mensibus sex. Hoc etiã mortuo, Constantinus eiusdem filius ad regni dignitatem ascendit: tenuitq; regnum annis uiginti-octo. Circa hæc tẽpora, regis Persarũ coniux nomine Cæsarea, de Perside exiens, cum paucis suis fidelibus priuato habitu propter christianæ fidei amorem Constantinopolim uenit. Quæ ab imperatore honorifice suscepta, post aliquot dies, ut desyderabat, baptismum consecuta est, & ab Augusta de sacro fonte leuata est. Quod uir eius Persarũ rex audiens, legatos Constantinopolim ad Augustum direxit, quatenus eidem uxorem suam redderet. q ad imperatorem uenientes, uerba regis Persarum nuntiant: qui requirebat suam reginam. Imperator hoc audiens, remq; omnino ignorans, eis responsum reddidit, dicens: De regina, quam quæritis, fatemur nos nihil scire, præterquam quod ad nos hic aliqua mulier priuato habitu aduenit. Legati uero respõderunt dicentes, si placet nostro cõspectui, uolumus hanc, quam dicitis, mulierẽ uidere. quæ cum iussu imperatoris aduenisset, mox ut eam legati conspiciunt: ad eius uestigia prouoluuntur: eiq; uenerabiliter, quia eam uir suus require-

ret, suggerunt. Quibus illa respondit, Ite renuntiare regi uestro, et domino, quia nisi sicut ego iam credidi, ita & ipse Christum crediderit, me iam ultra consortem tori habere non poterit. Quid multa? Legati reuersi ad patriam, uniuersa, quae audierant, regi renuntiant. Qui nihil moratus cum sexaginta millibus uiris Constantinopolim pacifice ad imperatorem uenit: à quo gratanter, & satis digne susceptus est: qui cum uniuersis Christũ dominum credens, pariter cum omnibus sacri baptismatis unda perfusus, et ab Augusto de fonte leuatus, catholica fide confirmatus est: multisq; muneribus ab Augusto honoratus, accepta sua coniuge laetus, & gaudens ad suam patriam repedauit.

CONSTANTINVS.

his diebus Constantinus, qui & Constans est appellatus, Italiã à Langbardorum manu eruere cupiens, Constantinopolim egressus per litora iter habens, Athenas uenit. Indéq; mare transgressus Tarentum applicuit. Qui tamen prius ad solitarium quendam, qui prophetiae spiritum habere dicebatur, abijt, studiose ab eo sciscitans, utrũ gentẽ Langbardorum, quae in Italia habitabat: superare, & obtinere posset. à quo cum seruus dei spatiũ unius noctis expetisset: ut pro hoc ipso dominum supplicaret, facto mane, ita eidem Augusto respondit: Gens Langbardorum superari modo ab aliquo non po-

test, quia regina quædam ex alia prouincia ueniens, basilicam beati Ioannis Baptistæ in Langbardorũ finibus construxit: et propter hoc ipse beatus Ioãnes pro Langbardorũ gente cõtinuo intercedit. Veniet aũt tempus, qñ ipsum oraculum habebitur despectu, et tunc gens ipsa periet. Quod nos ita factũ esse probauimus, qa ante Langbardorũ perditionem, eandẽ beati Ioannis Basilicã, quæ utiq; in loco, qui Modoetia dicitur, est cõstituta, per uiles personas ordinari conspeximus: ita ut indignis personis, & adulterinis non uitæ merito, sed præmij datione largiretur. Igitur, ut diximus, cum Constans Augustus Tarentum uenisset, egressus exinde Beneuentanorum fines inuasit: omnesq;, per quas penè uenerat, Langbardorum ciuitates cepit, Luceriamq; opulentam Appuliæ ciuitatem expugnatam fortius inuadens diruit: & ad solum usq; prostrauit. Acheruntiam sanè propter munitissimam loci positionẽ capere minime potuit. Deinde cum omni suo exercitu Beneuentum circundedit, & eam uehementer expugnare cœpit. Vbi tunc Romualdi filius adhuc iuuentulus ducatum tenebat, qui statim ut imperatoris aduẽtum cognouit: nutritiũ suum nomine Sesualdum ad patrem Grimoaldũ trans Padum direxit: obsecrans eum, ut quantotius ueniret, filioq; suo, ac Beneuentanis, quos ipse nutrierat, potẽter succurreret. Quod Grimoaldus rex audiens, statim cum exercitu filio laturus auxilium, Beneuentum pergere cœpit: Quem plures ex Langbardis in itinere relinquentes, quia ex-

spoliasset palatium, etiam non reuersurus repeteret Beneuentum. Exercitus interim Constantis Beneuentum diuersis machinis uehementer expugnabat, & contra Romualdus, cum Langbardis fortiter resistebat. Qui quãuis cum tanta multitudine congredi manu propter paucitatem exercitus non auderet: frequenter tamen cum expeditis iuuenibus hostium castra irrumpens, magnas eisdem inferebat undiq; clades. Cumq; Grimoaldus, eius pater iam properaret, eundem nutritium eius, de quo præmisimus, ad filium misit, qui ei suum aduentum nuntiaret. qui cum propè Beneuẽtum uenisset, à Græcis captus, imperatori delatus est: qui ab eo unde ueniret requirens, ille se à Grimoaldo rege uenire dixit: eundemq; regem citius aduentare nuntiauit. Statimq; imperator territus, consilium cum suis iniit, quatenus cum Romualdo pacisceretur, ut Neapolim possit reuerti: acceptaq; obside Romualdi sorore, cui nomen Gisa fuit: cum eodem pacem fecit. Eius uero nutritium Gesualdum ad muros duci præcepit, mortem eidem minatus, si aliqd Romualdo, aut ciuibus de Grimoaldi aduentu nuntiaret. Sed potius quidem asseueraret, eundem uenire minime posse. Quod ille se facturum, ut ei præcipiebatur, promisit. sed cum propè muros aduenisset, uelle se Romualdum uidere dixit: quò cum Romualdus citius aduenisset: sic eum allocutus est. Constans esto domine Romualde, & habens fiduciam: noli turbari, quia tuus genitor citius tibi præbiturus auxiliũ aderit. Nam scias eum ista nocte iuxta

Saticrum fluuium cum ualido exercitu manere: tantum obsecro, ut misericordiã exhibeas cum mea uxore, & filijs: quia gens ista perfida me uiuere nõ sinet. Cumq; hoc dixisset, iussu imperatoris caput eius abscissum, atq; cum belli machina, quam petrariam uocant: in urbẽ proiectum est. Quod caput Romualdus sibi iussit deferri: idq; lachrymis osculatus est, dignoq; in loco tumulari præcepit. Metuens subito Grimoaldi regis aduentum imperator, dimissa Beneuẽti obsidione, Neapolim proficiscitur: cuius tamen exercitum Micola Capuanus comes, iuxta fluenta Caloris fluminis, q usq; hodie pugna dicitur: uehementer attriuit. Postq̃ uero imperator Neapolim peruenit: unus ex eius optimatibus, cui nomen Saburrus erat, ab Augusto, ut fertur, uiginti millia militum expetijt. Seq; cũ Romualdo pugnaturũ, uictoremq; spopondit. Qui, cum accepto exercitu ad locum, cui nomen Floritius est, aduenisset, ibiq; castra posuisset: Grimoaldus, qui iam Beneuentum aduenerat, hæc audiens, contra eum proficisci uoluit. Cui filius Romualdus, Non est opus, inquit, sed tantum nobis partem de uestro exercitu tribuite. Ego, deo fauente, cum eo pugnabo, & cum uicero, maior utiq; gloria potentiæ uestræ ascribetur. Factumq; est, ut accepta aliqua parte de patris exercitu, pariterq; cũ suis hominibus contra Saburrum proficiscitur: qui prius q̃ bellum cũ eo iniret, à quatuor partibus tubas insonare præcepit. Cumq; utræq; acies forti intentione pugnarent: tũc unus de regis exercitu nomine Amangus,

qui contum regium ferre erat solitus, quẽdam Græ
culum eodem conto utrisq; manibus fortiter percu-
tiens, de sella, super quam eqtabat, sustulit, eumq;
in aëra supra caput suum leuauit. Quod cernens
græcorum exercitus, immenso pauore perterritus,
in fugam conuertitur, ultimaq; pernicie cæsus, sibi
fugiens mortem, Romualdo, & Langbardis uicto
riam peperit. Ita Saburrus, qui se imperatori suo
uictoriæ trophæum de Langbardis promiserat pa
trare, ad eum cum paucis remeans, ignominiã de-
portauit. Romualdus uero patrata de inimicis ui-
ctoria, Beneuentum triumphans ingressus est, pa-
triq; gaudium, & cunctis securitatem sublato ho-
stiũ timore, conuexit. At uero Constans Augustus,
cũ nihil se contra Langbardos gessisse conspiceret,
omnes sæuitiæ suæ minas contra suos, hoc est Roma
nos contorsit. Nam ingressus Neapolim, Romam
perrexit, cui sexto ab urbe milliario Vitalianus pa
pa cum sacerdotibus, & Romano populo occurrit.
Qui Augustus, cum ad beati Petri limina perue-
nisset: obtulit ibi pallium auro textum: & ma-
nens apud Romam diebus duodecim, omnia, quæ
fuerant antiquitus instructa ex ære, in ornamen-
tum ciuitatis, deposuit: in tantum, ut etiã Basilicam
beatæ Mariæ, quæ aliquãdo Pantheon uocabatur,
& condita fuerat in honorem omnium deorum,
& iam ibi per concessionem superiorum princi-
pum, locus erat omnium martyrum, discooperiret,
tegulasq; æreas exinde auferret, easq; simul cum
omnibus alijs ornamentis Constantinopolim trans-

mitteret. Deinde reuersus imperator Neapolim, in litore tyrrheno perrexit ciuitatem Rheginam. Ingressusq; Siciliam, per indictionem septimam habitauit Syracusas: & tales afflictiones in suo populo, seu habitatoribus, uel possessoribus Calabriæ, Siciliæ, Africæ, atq; Sardiniæ exercuit, quales antea nunquam auditæ sunt: ita, ut etiam uxores à maritis, uel filij à parentibus separarentur. Sed & alia multa, & inaudita harũ regionũ populi sunt perpessi: ita, ut alicui spes uitæ non relinqueretur. Nam & uasa sacra, uel simulia sanctarum dei ecclesiarum, imperiali iussu, & græcorum auaritia sublata sunt. Mansit autem imperator in Sicilia ab indictione septima, usq; in duodecimã: sed tandẽ tantarũ iniquitatũ pœnas luit. Atq dũ se in balneo lauaret, à suis extinctus est: & ibidem magna cũ solennitate à suis, ut decuit, tumulo traditus est.

CONSTANTINVS

INterfecto igitur apud Syracusas Constante imperatore, Mezentius in Sicilia regnũ arripuit: sed absq; orientalis exercitus uolũtate, cõtra quẽ Italiæ milites, alij per Histriam, alij per partes Campaniæ, alij uero à partibus Africæ, & Sardiniæ uenientes in Syracusas, eũ uita priuarunt. Multiq; ex iudicibus eius obtruncati, Constantinopolim perducti sunt, cum quibus pariter & falsi imperatoris caput est deportatum. Hæc audiens gens Sar-

racenorum, quæ iam Alexandriam et Aegyptũ persuaserat, subito cum multis nauibus uenie͂tes, Siciliam inuadunt: Syracusas ingrediuntur, multamq́; stragem faciunt populorum, uix paucis euadentibus per munitissima castra, & iuga confugerunt montium, auferentes quoq; prædam nimiam, & omnem illum, quem Constans Augustus à Roma abstulerat ornatum in re et diuersis speciebus, sicq́; Alexandriam simul reuersi sunt. Porrò regis filia, quam de Beneuento obsidis nomine sublatam diximus, in Siciliam ueniens, diem suum clausit extremum. Igitur extincto, ut diximus, apud Siciliã Constante Augusto, punitoq́;, q ei successerat, Mezentio tyranno, Romanorũ regnũ Constantinus Cõstantij Augusti filius suscepit regendũ, Romanisq́; principatus est annis decem & septem. Cõstantij sanè te͂poribus Theodorus archiepiscopus, et Adrianus his te͂poribus abbas existe͂s, uir æque doctissimus, à Vitaliano tunc papa missi in Britãniam, plurimas ecclesias Anglorũ doctrinæ ecclesiasticæ fruge fœcundarunt. E' quibus etiam Theodorus archiepiscopus peccantium iudicia quantis supplicijs, sed pro uno quoq; peccato quis pœnitere debeat, mirabili, & discreta consyderatione ueriustissime ac multum notabiliter descripsit. Dum hæc geruntur, hæresis apud Constantinopolim orta est: quæ ita opinando errauit, qa unam in domino nostro Iesu Christo uoluntatem, & operationem asseuerabat. Hanc autem hæresim excitarunt Gregorius patriarcha Cõstantinopolitanus, Macari-

rius, Pyrrhus, Paulus, & Petrus. Quam ob causam Constantinus Augustus centum quinquaginta episcopos congregari fecit: inter quos fuerunt etiã legati sanctæ romanæ ecclesiæ, missi ab Agathone papa, Ioannes diaconus, & Ioannes Portuensis episcopus, qui omnes eandem hæresim damnauerunt. Ea hora tantæ aranearum telæ in medio populi ceciderunt, ut omnes mirarẽtur: ac per hoc significatum est, quod sordes hæreticæ prauitatis depulsæ sunt: & Gregorius quidem patriarcha correctus est. Cæteri uero in sua defensione perseuerantes, anathematis sunt ultione compulsi. Eo tempore Damianus Ticinensis ecclesiæ episcopus, sub nomine Mansueti Mediolanensis archiepiscopi hac de causa satis utilem, rectæq; fidei epistolam composuit, quæ in præfata synodo non mediocre suffragium tulit. Recta autem, et uera fides est, ut sicut in domino nostro Iesu Christo duæ sunt naturæ, hoc est dei & hominis, sic etiam duæ credãtur esse uolũtates, siue operationes. Vis audire de eo, quod deitatis est? Ego, inquit, & pater unum sumus. Vis audire quod humanitatis? Pater maior me est. Certe secundum humanitatem cum euangelista dit, Iesus autem dormiebat in puppi super ceruical. Vide diuinitatem. Tunc surgens imperauit uentis, et mari, & facta est tranquillitas magna. Hæc est sexta synodus uniuersalis Constantinopoli celebrata, et græcorum sermone conscripta, tempore papæ Agathonis, & obsequente & adsistente Constantino principe intra septa palatij sui.

IVSTINIANVS

d Ehinc apud Constantinopolim imperator moritur Constantinus, & eius minor filius Iustinianus Romanorũ regnum suscepit: cuius per decem annos gubernacula tenuit, ac Africam à Sarracenis abstulit, & cum eisdem pacem terra, mariq; fecit. Hic Sergium pontificem, quia in errorem illius synodi, quam Constantinopoli fecerat, fauere, et subscribere noluit: misso Zacharia protospatario suo iussit Constantinopolim deportari. Sed militia Rauennæ, uicinarumq; partiũ, iussa principis nefanda contemnens, eundem Zachariam, cum contumelijs ab urbe Roma & iniurijs expulit. Contra hũc Iustinianum Leo augustalem dignitatem arripiẽs, eum imperio priuauit, regnumq; Romanorũ tribus annis regens, Iustinianum exulem in Ponto seruauit. Rursusq; Tiberius contra hũc Leonem insurgens, regnum eius inuasit. Eumq; toto, quo ipse regnauit, tempore, in eadem ciuitate custodia per maxima tenuit. Hoc tempore Aquileia ob imperitiam fidei, quintum uniuersale concilium suscipere diffidit, donec salutaribus beati papæ Sergij monitis instructa, & ipsa huic cũ cæteris Christi ecclesijs annuere consentit. Facta est autẽ hæc synodus Constantinopoli, temporibus papæ Iulij, sub Iustiniano principe, contra Theodorum & omnes hæreticos, qui beatam Mariã solum hominem, nõ deũ, & hominem genuisse affirmant. In qua sy-

nodo catholicæ est institutum, ut beata Maria semper uirgo θεοτόκος diceretur: quia, sicut catholica fides habet, non solum hominem, sed uere deum & hominem genuit. Hoc tempore apud Gallias in Francorum regnum Anchis Arnulfi filius, qui de nomine Anchisæ quondã Troiani creditur appellatus, sub nomine maioris domus gerebat principatum. At uero Iustinianus, qui amisso principatu, in ponto exulabat, auxilio Trebellij Bulgarorũ regis regnum rursus recipiens, eos, qui se expulerant, patritios occidit. Leonem quoq;, & Tiberiũ, qui locum eius usurparant, cepit, & in medio circo coram omni populo iugulari præcepit. Gallicinum uero patriarcham Cõstantinopolitanũ erutis oculis Romã misit: Cyrumq; abbatem, qui eum in ponto exulem aluerat, episcopum in loco Galliciani constituit. Hic Constantinum papã ad se uenire iubens, honorifice suscepit, ac remisit. Quẽ prostratus in terra, pro suis peccatis intercedere rogãs, cuncta eius ecclesiæ priuilegia renouauit. Qui cũ exercitum in ponto mitteret ad comprehendendum philippicum, quem ibi relegauerat: multum eum idem uenerabilis papa prohibuit, ne hoc facere deberet, sed tamẽ inhibere nõ potuit. Exercitus quoq;, qui missus contra Philippicum fuerat, ad partem se Philippici contulit, eumq; imperatorem fecit: qui Constantinopolim contra Iustinianum ueniens, cũ eo ab urbe milliario duodecimo pugnauit, uicit, & occidit, regnumq; eius adeptus est. Imperauit autem Iustinianus cum filio Tiberio in hac secun-

da uice annis sex, quē Leo in expulsione illius naribus detruncauit. Qui post iterum assumpto imperio, quoties defluentem guttam rheumatis manu detersit, penè toties aliquos ex ijs, qui contra eum fuerant, iugulari praecepit.

PHILIPPICVS.

a T uero Philippicus, qui & Dardanes, postq̄ imperiali dignitate confirmatus est, Cyrum, de quo dixeramus, de pontificatu eiectum, ad gubernandum monasterium suum Pontum redire praecepit. Hic Philippicus Constantino papae literas praui dogmatis direxit: quas ille cum apostolicae sedis consilio respuit, et huius rei causa fecit picturas in porticu sancti Petri: quae & gesta sex sanctarum synodum uniuersalium continet. Nam et huiusmodi pictura, cum haberetur in urbe regia, Philippicus iusserat auferri. Statuit populus, ne haeretici imperatoris nomen, aut chartam, aut figuram solitas susciperent. Vnde nec eius effigies in ecclesia introducta est, nec nomen ad missarum solēnia prolatum. Hic cum annum unum & sex mensibus regnum gessisset: contra eum Anastasius, qui et Arthemius dictus est, insurgens, eum regno expulit, oculisq; priuauit, nec tamen occidit.

ANASTASIVS.

h Ic Anastasius literas Cōstantino papae Romam per scholasticum patritium, &

exarchum Italiæ direxit: quibus se fautorem catholicæ fidei, & sanctæ sextæ synodi, uel concilij prædicatorem esse declarauit.

THEODOSIVS.

b Oc tēpore Anastasius imperator classem in Alexandriā contra Sarracenos direxit: cuius exercitus ad aliud uersus consilium, ab itinere medio Constantinopolitanam urbem regressus, Theodosium orthodoxum inquirens, imperatorem elegit: atq; coactū in solio imperiali confirmauit. Qui Theodosius apud Niceam ciuitatem Anastasium graui prælio uicit: datoq; sibi sacramento, eum clericum fieri, ac præsbyterum fecit ordinari. Ipse uero, ut regnū suscepit: mox in regia urbe imaginem illā uenerandā, in qua sanctæ synodus erant depictæ: & a Philippico fuerat diecta, pristino in loco erexit. His diebus ita Tyberis fluuius inundauit, ut alueum suum egressus, multa Romanæ fecerit exitia ciuitati, ita ut uia lata ad unam & semis staturam excresceret, atq; sancti Petri usq; ad pontē miluium aquæ descendentes contingerent. Mansit autem diebus septem, donec a gentibus litanias crebras cuibus octauo demum die reuersæ sunt.

LEO.

i Nter hæc defuncto imperatore Theodosio, qui uno solūmodo imperium rexerat anno, eius in loco Leo Augu-

ſtus ſubrogatur. Hoc etiã tempore eadem Sarracenorum gens, cum immenſo exercitu Conſtantinopolim circundedit, ac per continuum trieniũ obſedit, donec ciuibus multa inſtantia ad deum clamantibus, plurimi eorum fame, & frigore, bello, peſtilentia, fameq; perirent, ac ſic partes obſidionis abſcenderent. Qui inde egreſſi, Bulgarorum gentem, quæ eſt ſupra Danubium, bello aggrediũtur: et ab hac quoq; uicti, ad ſuas naues refugiũt. Qui cum altum peterent, irruẽte ſubita tempeſtate, plurimi etiam merſis ſiue cõtritis nauibus, perierũt. Intra Conſtantinopolim uero trecenta millia peſtilentia perierunt. Hac tempeſtate Leo imperator apud Conſtantinopolim ſanctorum imagines depoſitas incendit, Romanoq; pontifici ſimilia facere, ſi imperialem gratiã habere uellet, mandauit. Sed pontifex hoc facere contempſit: omnes quoq; Rauennæ exercitus, uel Venetiarũ talibus iuſſis uno animo reſtiterunt: & niſi eos pontifex prohibuiſſet, imperatorem ſuper ſe conſtituere aggreſſi fuiſſent. Eo tempore Langbardorum rex Liutprandus Rauennam obſedit: claſſem inuaſit, atq; deſtruxit.

Tunc Paulus patritius extra Rauennam miſit, q pontificem interimerent. Sed Langbardis pro defenſione pontificis repugnantibus, Spoletanis in ſolatio poſitis, et ex alijs partibus Langbardis Thuſcis reſiſtentibus, conſilium Rauennatium diſſipatũ eſt. Rurſus cum Rauennam Liutprandus regis nepos, & Peredeo Vicentinus dux obtinerent: irruentibus ſubito Venetis, Liutprãdus ab eis captus eſt:

Peredeo uiriliter pugnans occubuit. Per idem tempus Leo Augustus ad peiora progressus est: ita ut compelleret omnes Constantinopolim habitantes, tam ui q̃ blandimentis, ut deponerent ubicunq; haberent imagines, tam saluatoris quàm eius sanctæ genitricis, uel omnium sanctorum, easq; in medio ciuitatis incendio concremari fecit. & quia pleriq; è populo tale scelus fieri præpediebant, aliquanti ex eis capite truncati: alij parte corporis multati sunt. Huius errori Germanus patriarcha non consentiens, à propria sede depulsus est, & eius in loco Anastasius præsbyter ordinatus est.

A B C D E F G H a b c d e f g h i
k l m n o p q r s t u x y z aa bb
cc dd ee ff gg hh ii kk ll mm
nn oo pp qq rr Omnes
sunt quaterniones.

VENETIIS IN AEDIBVS
ALDI, ET ANDREAE
SOCERI MENSE
MAIO
M.D.XXI.

AL DVS.

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE
FIRENZE

